VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONUM, AC OTTONIS aliorumq́; ſuccedentium Imperatorum, liber primus.

POST OPERVM noſtrorum primordia, quibus ſummi imperatoris militum triumphos declaraui, nemo me miretur principum noſtrorum res geſtas literis uelle cõmendare: quia in illo opere profeſſioni meæ ut potui, quod debui exolui, modò generis gẽtisq́; meę deuotioni ut queo, elaborare non effugio. Et primũ quidem de origine ſtatuq́; gentis pauca expediã, ſolam penè famã ſequẽs in hac parte, nimia uetuſtate omnem ferè certitudinem obſcurante. Nam ſuper hac re uaria opinio eſt, alijs arbitrantibus de Danis Nortmannisq́; originẽ duxiſſe Saxones: alijs autẽ æſtimantibus, ut ipſe adoleſcentulus audiui quendam prædicantem de Græcis, quia ipſi dicerent Saxones reliquias fuiſſe Macedonici exercitus, qui ſequutus magnum Alexandrum immatura morte ipſius per totum orbem ſit diſperſus. Cæterum gentem antiquam & nobilem fuiſſe non ambigitur: de quibus & in concione Agrippæ ad Iudæos in Ioſepho oratio cõtexitur, & Lucani poëtæ ſententia probatur. Pro certo autem nouimus, Saxones his regionibus nauibus aduectos, & loco primum applicuiſſe qui uſque hodie nuncupatur Hadolaun. Incolis uero aduentum eorum grauiter ferentibus, qui Thuringi traduntur fuiſſe, arma contra eos mouent: Saxonibus uero acriter reſiſtentibus, portum obtinent: diu deinde inter ſe dimicãtibus, & multis hinc inde cadentibus, placuit utriſq; de pace tractare, fœdus inire: ictumq́; eſt fœdus eo pacto, quo haberent Saxones uendendi emendiq́; copiam, cæterũ ab agris, à cæde hominum atq; rapina abſtinerent: ſtetitq́; illud fœdus inuiolabiliter multis diebus. Quumq́; Saxonibus defeciſſet pecunia, quid uenderent aut emerent non habentibus, inutilem ſibi pacem eſſe arbitrantur. Ea igitur tempeſtate contigit adoleſcentem quendam egredi de nauibus oneratum multo auro, torque aurea, ſimulq́; armillis aureis: cui obuius quidam Thuringorũ, Quid ſibi uult, inquit, tam ingens aurũ circa tuum famelicũ collum? Emptorem, inquit, quęro: ad nihil aliud iſtud aurum gero: qui enim fame periclitor, quo auro delecter? At ille qualitatem quantitatemq́; precij rogat, Nullum, inquit mihi eſt Saxo diſcrimen in precio: quicquid dabis gratum teneo. Ille uero ſubridens adoleſcentem, Quid ſi, inquit, de iſto puluere ſinum tibi impleo? erat enim in præſenti loco egeſta humus plurima. Saxo nihil cunctatus aperit ſinum, & accepit humum, ilicoq́; Thuringo tradidit aurum: lætus

uterq; ad ſuos repedat. Thuringi Thuringũ laudibus ad cælum tollunt, qui nobili fraude Saxonem deceperit, fortunatumq́; eum inter omnes mortales fuiſſe, qui uili precio tam ingens aurũ poſſederit. Cæterum certi de uictoria, de Saxonibus iam quaſi triumphabant. Interea Saxo priuatus auro, oneratus uero multa humo, appropiat nauibus. Socijs igitur ei occurrentibus, & quid ageret admirantibus, alij eum irridere cœperũt, amicorum alij arguere, omnes pariter amentem eum crediderunt. At ille poſtulato ſilentio, Sequimini, inquit, me optimi Saxones, & meam uobis amentiã probabitis utilem. At illi licet dubij, ſequuntur tamen ducem. Ille autem ſumpta humo, per uicinos agros quàm potuit ſubtiliter ſparſit, & caſtrorũ loca occupauit. Vt autem uidere Thuringi caſtra Saxonũ, intolerabilis res eis uiſa eſt. Et miſſis legatis conqueſti ſunt de rupto fœdere, ac uiolato pacto ex parte Saxonũ. Saxones reſpondent, ſe hactenus fœdus inuiolabiliter ſeruaſſe: terram proprio auro cõparatam cũm pace uelle obtinere, aut certe armis defendere. His auditis incolæ iam maledicebant aurum Saxonicum, & quem paulo ante felicẽ eſſe prædicabant, autorem perditionis ſuæq́; regionis fatentur. Ira deinde accenſi cæco marte ſine ordine & ſine conſilio irruũt in caſtra. Saxones uero parati hoſtes excipiunt ſternuntq́;: & rebus proſpere geſtis proxima circum circa loca iure belli obtinent. Diu itaq; crebroq́; quum ab alterutris pugnatum foret, & Thuringi Saxones ſibi ſuperiores fore penſarẽt, per internuncios poſtulant utroſq; inermes conuenire, & de pace iterum tractare, condicto loco dieq́;. Saxones poſtulatis ſe obedire reſpondent. Erat illis diebus Saxonibus magnorũ cultellorũ uſus, quibus uſque hodie Angli utuntur, morẽ gentis antiquæ ſectantes. Quibus armati Saxones ſub ſagis ſuis procedunt caſtris, occurruntq́; Thuringis condicto loco. Quũq; uiderent hoſtes inermes & omnes principes Thuringorum adeſſe, tempus rati totius regionis obtinendæ, cultellis abſtractis ſuper inermes & improuiſos irruunt, & omnes fundunt, ita ut ne unus quidẽ ex eis ſuperfuerit. Saxones clari exiſtere, & nimiũ terrorem uicinis gentibus incutere cœperunt. Fuerunt autem & qui hoc facinore nomen illis inditum tradant: cultelli enim noſtra lingua ſahs dicuntur: ideoq́; Saxones nuncupatos, quia cultellis tantam multitudinem fudiſſent. Dum ea geruntur apud Saxoniam, quæ ita modò uocitatur, regionem, Britannia à Veſpaſiano principe iam olim inter prouincias redacta, & ſub clientela Romanorum multo tempore utiliter degens, à uicinis nationibus impugnatur, eo q; auxilio Romanorũ deſtituta uideretur. Populus nanq; Romanus Martiali imperatore à militibus interfecto, externis bellis grauiter fatigatus, non ſufficiebat ſolita auxilia adminiſtrare amicis: extructo tamen ingenti opere ad munimen regionis, inter confinia à mari uſq; ad mare, ubi impetus hoſtium uidebatur fore, relinquebant regionem Romani. Sed hoſti acriori & ad bellandum prompto, ubi gens mollis & pigra belli reſiſtit, nulla

Ingenioſa calliditas

Sahs

Martialis imperator

difficultas

difficultas in deſtruendo opere fuit. Igitur fama prodēte de rebus à Saxonibus proſpere geſtis, ſupplicem mittunt legationē ad eorum poſtulanda auxilia. Et procedentes legati, Optimi, inquiūt, Saxones, miſeri Bracti crebris hoſtium incurſionibus fatigati, & admodum contriti, auditis uictorijs à uobis magnifice patratis, miſerunt nos ad uos ſupplicantes, ut ab eis ueſtra auxilia non ſubtrahatis. Terram latā & ſpatioſam, & omniū rerum copia refertā, ueſtræ mandant ditioni parēre: ſub Romanorū hactenus clientela ac tutela liberaliter uiximus: poſt Romanos uobis meliores ignoramus: ideo ſub ueſtræ uirtutis alas fugere quærimus: ueſtra uirtute, ueſtris armis hoſtibus tantum ſupiores inueniamur, & quicquid imponitis ſeruitij libēter ſuſtinemus. Patres ad hæc pauca reſpondent, Certos amicos Bractis Saxones ſciatis, & eorum neceſſitatibus atq; commodis æque ſemper affuturos. Legati læti redierunt in patriam, exoptato nuncio ſocios lætiores reddentes. Deinde promiſſus in Britanniam mittitur exercitus: & gratanter ab amicis ſuſceptus, in breui liberat regionem à latronibus, reſtituēs patriam incolis. Neq; enim in id agendo multum laboris fuit: quippe qui iam olim audita fama Saxonū perculſi terrebātur, dummodo præſentia eorū procul pellunt: erant enim hę gentes Bractis aduerſæ, Scoti, Pehiti: aduerſus quos militantes Saxones accipiebant à Bractis omnia ad uſum neceſſaria. Manſerunt itaq; in illa regione aliquāto tempore, uicaria Bractorū bene uſi amicitia. Vt aūt uiderūt principes exercitus terrā latam ac fertilē, & incolarū manus ad bellandū pigras, ſe uero ac maximā partem Saxonum ſine certis ſedibus, mittunt ad reuocandum maiorē exercitū, & pace cum Scotis & Pehitis firmata, in cōmune cōtra Bractos conſurgunt, eoſq; regione propellunt, ſuæ ditioni regionem diſtribuunt. Et quia illa inſula in angulo quodam maris ſita eſt, Anglisaxones uſque hodie uocitātur. De quibus omnibus ſi quis plenius ſcire uoluerit, hiſtoriā gentis eiuſdem legat, & inueniet quomodo, aut ſub quibus ducibus hæc omnia acta ſint, uel qualiter ad Chriſtianitatis nomen per uirum ſuis temporibus ſanctiſſimū, papam uidelicet Gregoriū peruenerint. Nos uero cœptā hiſtoriæ uiam recurramus. Poſt hæc moritur Huga rex Francorū, nullumq; alium hæredem regni relinquens, præter unicā filiam nomine Amalbergā, quæ nupſerat Erminfrido regi Thuringorū. Populus autem Francorū à ſeniore ſuo humane clementerq; tractatus, pro gratiarū actione rependenda filium quem ex concubina genuit, nomine Thiadericū, ungent ſibi in regem. Thiadericus autem deſignatus rex mittere curauit legationē ad Erminfridū pro pace atq; concordia. Et ingreſſus legatus ad Erminfridum, Mortaliū, inquit, optimus maximus dominus meus Thiadericus miſit me ad te, exoptās te bene ualere, & lato magnoq; diu imperio uigere, ſeq; tibi non dominum ſed amicum, non imperatorē ſed propinquum, propinquitatiſq; iura inuiolabiliter tibi finetenus uelle ſeruare demandat: tantū ut à populi Francorum

Britannorum pro auxilio ad Saxones legatio

Anglisaxones

Theodericus Motensiū rex nothus

concordia non diſcordes,rogat:ipſum nanq; ſibi regem ſequunť conſtitutũ.
Ad hæc Erminfridus iuxta quod regalem decuit dignitatem,clementer lega
to reſpondit : placita ſibi placere populi Francorũ , ab eorum concordia non
diſcordare:pace omnimodis indigere: ſuper negocio uero regni reſponſionẽ
ſuam in amicorũ præſentiã uelle differre : uirumq; honorifice tractans fecit
eum ſecum aliquandiu manere. Audiens autem regina legatum fratris ſuper
Semina futuri belli ueniſſe,& locutũ cum rege ſuper negocio regni,ſuaſit Hiringo,ut pariter per/
ſuaderent uiro,quia ſibi regnum ceſſiſſet iure hæreditario,utpote quæ filia re
gis erat & filia reginæ: Thiadericũ uero ſeruum tanq; ex concubina natum:
& ideo indecens fore,proprio ſeruo unq; manus dare. Erat autem Hiringus
Hiringi laus uir audax,fortis manu,acer ingenio,acutus cõſilio, pertinax in agẽdis rebus,
facilis ad ſuadendum quæ uellet : hiſq; rebus animum ſibi Erminfridi cõne/
xuerat. Conuocatis principibus & neceſſarijs amicis Erminfridus uerba lega
ti in præſentiã eorum contulit. At illi unanimiter ſuadebant, quæ pacis atq;
concordiæ ſunt cum ſentire,quia impetus Francorum ferre non poſſet,maxi
me qui acrioribus hoſtium armis ex alia parte premereť. Hiringus uero uo/
tis laſciuæ mulieris ſatisfaciens,ſuaſit Erminfrido Francis cedere non debere:
ſuper negocio regni iuſtiorem cauſam ſe habere: latum præterea imperium,
militum manus, & arma,cæteraſq; belli copias ſibi ac Thiaderico parũ pro/
cedere. Secundum hæc uerba Erminfridus reſpondit legato : amicitiã quidẽ
ſui ac propinquitatem Thiaderico non negare:mirari tamen non poſſe,quo
Salſe modo uſurpare uellet prius imperium quàm libertatẽ:ſeruum natum,& quo
modo ſui quæreret dominium:proprio ſeruo non poſſe manus dare. Lega/
tus contra hæc ſatis cõmotus, Mallem,inquit, hoc caput meum tibi tradere,
quàm huiuſcemodi uerba à te audire : ſciens ea multo ſanguine Francorum
atq; Thuringorũ diluenda. Et hæc dicens reuerſus eſt ad Thiadericum:quæ
audiuit nõ cælar. Thiadericus autẽ nimiam iram uultu cælans ſereno, Opor
Ironia tet nos,inquit,ad ſeruitiũ Erminfridi feſtinare,quatenus qui libertate priua/
mur, inani ſaltem uita fruamur. Et cum graui exercitu appropians terminis
Thuringorum,inuenit cum ualida quoq; manu generum ſuum ſe expectan
tem in loco qui dicitur Rumbergum. Et cõmiſſo certamine pugnatum eſt an
cipiti bello una die & ſecunda: tertia uero die uictus Erminfridus ceſſit Thia
derico,& fugiens tandem ſe recepit cum reliquo comitatu in urbem quæ dici
als Chidinga tur † Scithinge,ſita ſuper fluuiũ qui diciť Vnſtruod. Thiadericus autẽ cõgre
gatis ducibus,ac militum principibus exercitus ſui,rogat ſententiã,utrumnã
cenſerent Erminfridum pſequendum,an patriã remeandũ. Inter quos Vual
Conſultatio bellica dericus conſultus,Cenſeo,inquit,cauſa cæſos ſepeliendi, uulneratos curandi,
maiorem exercitum cõgregandi,patriã remeandum:neq; enim arbitror mul
tis milibus tuorum amiſſis ſufficere nos poſſe ad peragendum præſens bel/
lum. Si enim barbaræ nationes innumeræ in nos conſurgant,multis noſtro/

rum debilitatis,per quos uinces?Erat autem Thiaderico ſeruus ſatis ingenio ſus,cuius conſilium expertus eſt ſæpius probū, eiq́ꝫ ꝓpterea quadam familiaritate cōiunctus:hic rogatus ſententiā dare,In rebus,inquit,honeſtis pulcherrimam ſemper eſſe arbitror perſeuerantiā,quam ita coluerūt maiores noſtri, ut acceptis negocijs raro uel nunꝗ̄ deficerent: nec tamen labores noſtros eorum æquandos putauerim, qui paruis copijs ingentes gentiū copias ſuperauere. Nunc terra in noſtra eſt poteſtate, & diſceſſione noſtra uictis occaſionem uincēdi præſtabimus?Amplecterer & ipſe patriā redire,familiarē neceſſitudinē uidere, ſi hoſtem noſtrū eo ſpatio ſcirem ociouacare. Sed uulnerati noſtri forſitan hac re indigēt.Caſtrorū eſto labor, impigris animis reor pro maxima uoluptate eſt. Ergo cæſa multitudine exercitus eſt uehementer attenuatus. Hoſtes'ne omnes euaſere?certe rariſſimus: ipſe nanq́ꝫ dux ut quædā beſtiola ſuo munitur latibulo,urbis circundatur clauſtro,nec ipſum cœlum ſecure audet inſpicere,noſtro cogente timore. Sed non deſunt ei pecuniæ quibus conducantur nationes barbaræ,non deeſt milirū manus, licet laſſa, quæ tamen omnia noſtra abſentia redintegrant.Indecorum eſt uictoribus uictis uincendi locum dare.Num ſingulis urbibus adminiſtranda ſufficimus præſidia?& eas omnes ꝑdimus,dum imus & redimus. Hæc eo proſequēte placuit Thiaderico omnibusq́ꝫ gloriæ uictoriæ auidis manere in caſtris, & mittere ad Saxones, qui iā olim erant Thuringis acerrimi hoſtes, quatenus ei eſſent auxilio : ſi quidem uincerēt Erminfridum,urbem q́ꝫ caperent, terrā eis in poſſeſſionē ęternam traderet.Saxones nihil cunctati nouem duces cum ſingulis milibus militū deſtinare nō dubitant. Et ingreſſi duces in caſtra ſinguli cum centenis militibus,reliqua multitudine extra caſtra dimiſſa, ſalutant Thiadericum uerbis pacificis. Quod quum Thiadericus hilarior ſuſcepiſſet, dextris datis & acceptis, copiam uiris fandi conceſſit. At illi, Populus, aiunt, Saxonum tibi deuotus, & tuis parens imperijs,miſit nos ad te:& ecce aſſumus parati, ad omne quodcunque uoluntas tibi ſuggeſſerit,parati ut aut hoſtes tuos uincamus, aut ſi fortuna aliud iuſſerit, pro te moriamur : aliam enim cauſam nullam Saxonibus eſſe ſcias,niſi uincere uelle, aut certe uiuere nolle: neque enim gratiam maiorē amicis exhibere poſſumus, quàm ut pro eis mortem contemnamus: & ut hoc experimento diſcas, omnino deſideramus. Illis hæc loquentibus mirati ſunt Franci præſtantes corpore & animo uiros,& nouum habitū,arma quoq́ꝫ, & diffuſos ſcapulas cæſarie, & ſupra omnia ingentem animi conſtantiam:nam ueſtiti erant ſagis, & armati longis lanceis, & ſubnixi ſtabant paruis ſcutis, habentes ad renes cultellos magnos. Erant etiā qui dicerent tantis ac talibus amicis Francos non indigere:indomitū genus hominū fore:& ſi præſentem terrā inhabitarēt, eos proculdubio eſſe qui Francorū imperium quandoq́ꝫ deſtruerent.Thiadericus uero ꝓprijs utilitatibus cōſulens, ſuſcepit in fide uiros,demandans ut ad oppugnandā urbē præpararent. Illi à rege regreſſi caſtra metati ſunt ad meridianā urbis, in pratis

More periculo (margin, beside "uere. Nunc terra…")

Saxonum magnis promiſſis auxilium expetitur (margin, beside "Thiaderico omnibusq́ꝫ…")

Fortiter (margin, beside "ſam nullam Saxonibus…")

Saxonum forma & armatura (margin, beside "lis hæc loquentibus…")

fluuio cõtiguis: & poſtera die prima luce ſurgentes ſumptis armis oppugnãt oppidũ incenduntq́ȝ. Capto oppido & incenſo aciẽ ordinant ex aduerſo portæ oriẽtalis. Clauſi muris dum acies uident ordinatas, ac ſe in ultimis neceſſitatibus cõſtitutos, audacter erũpunt portis, cæcoq́ȝ furore irruunt in aduerſarios, & telis emiſſis, gladijs, pinde res agit̃. Quumq́ȝ graue bellũ orirer̃, plures hinc, plures inde ſternuntur: iſtis pro patria, pro uxoribus ac natis, poſtremo pro ipſa uita pugnãtibus: Saxonibus uero pro gloria, & pro terra acquirẽda certantibus. Attollitur uirorũ inuicem exhortantiũ fragor, armorũ, & gemitus morientiũ: taliq́ȝ ſpectaculo tota dies illa trahit̃. Quumq́ȝ ubiq́ȝ fierent cędes, ubiq́ȝ ululatus, & neutrum agmen loco ceſſiſſet, iam tardior hora præliũ diremit. Eo die ex Thuringis multi interfecti, multi ſauciati: de Saxonibus

Pacis tractatus uero numerata ſunt ſex milia cæſa. Mittit̃ igitur Hiringus ab Erminfrido cũ ſupplici legatiõe, & oĩbus ſuis theſauris ad Thiadericũ pro pace ac ſpõtanea deditione. Et accedens Hiringus hæc ait, Miſit tibi quondã tuus ꝓpinquus modò ſeruus, ut ſi non ſui miſerearis, miſeræ ſaltem tuæ ſororis miſerearis, ne potũ quoq́ȝ tuorũ in ultima neceſſitate conſtitutorũ. Dum hæc lacrymans dixiſſet, interpellatio principum auro corruptorũ adiecit, quia decens foret clementiæ regali, quo talem ſupplicationẽ non ſperneret, cõmunium quoq́ȝ naturæ rerũ nõ obliuiſceret̃, utiliusq́ȝ eſſe eum in fide ſuſcipe, quem iam ſuperatum haberet, tamq́ȝ contritũ, ut nunq́ȝ ſe cõtra eum poſſit leuare, quàm illud genus hominũ indomabile, & ad omnẽ laborem ꝑdurabile, à quo nihil expectaret Francorũ imperium, niſi ſolum periculum. In peracto quoq́ȝ bello cõſiderare poſſet, quamdiu & inſuperabiles exiſterent Saxones, ideoq́ȝ melius eſſe, ut ſuſceptis Thuringis, pariter eos eijcerent de finibus ſuis. His dictis licet inuitus, flectitur tamen Thiedericus, ꝓmiſitq́ȝ poſtera die generũ ſuum ſe ſuſcepturũ, Saxonesq́ȝ abiecturũ. His auditis Hiringus ueſtigijs ꝓſternit̃ regis, laudauitq́ȝ ſententiã clementiæ impialis, & miſſo ad dominũ optato nuncio, lætum eum, omnemq́ȝ urbem ſecuriorẽ reddidit: manſitq́ȝ in caſtris ipſe, ne quid aduerſi nox ipſa moliret̃. Interea urbe ex pace ꝓmiſſa ſecuriore reddita, egreſſus eſt quidam cũ accipitre uictũ quæritans ſupra litus fluuij ſupra

Aucipis perniciosa proditio dicti. Emiſſa uero uolucre, quidam ex Saxonibus in ulteriore ripa ilico eã ſuſcepit. Quo rogante ut remitteret, Saxo dare negauit. Ille autem, Da, inquit, & ſecretũ tibi ſocijsq́ȝ utile prodam. Saxo econtra, dic ut accipias quod quæris. Reges, inquit, inter ſe pace facta decretũ tenent, ſi cras inueniamini in caſtris, capiamini, aut certe occidamini. Ad hæc ille, Serio'ne hæc, an ludo ais? Secunda hora, ait, ſequentis diei ꝓbabit, quia uos oporteat ſine ludis agere. Quapropter cõſulite uobis ipſis, & fuga ſalutẽ quærite. Saxo ſtatim emittẽs accipitrẽ, ſocijs retulit quę audiuit. Illi ſatis cõmoti in promptu nõ inueniebãt quid ſuꝑ hoc agere debuiſſent. Erat aũt tunc in caſtris quidã de ueteranis mi

Hathagat laus litibus iam ſenior, ſed uiridi ſenectute adhuc uigens, qui merito bonarũ uirtutũ pater patrũ dicebat̃, nomine Hathagat. Hic arripiẽs ſignũ quod apud eos

habebatur

habebat ſactũ, leonis atq; draconis, & deſuper aquilæ uolantis inſignitũ effigie, quo oſtentaret fortitudinis atq; prudentiæ, & earũ rerum efficaciã, & motu corporis animi conſtantiã declarans ait, Huc uſq; inter optimos Saxones uixi, & ad hanc ferè ultimam ſenectutẽ ætas me perduxit, & nunq̃ Saxones meos fugere uidi: & quomodo nunc cogor agere quod nunq̃ didici? certare ſcio, fugere ignoro, nec ualeo: ſi fata non ſinunt ultra uiuere, liceat ſaltẽ quod mihi dulciſſimũ eſt, cum amicis occũbere. Exẽplo mihi paternæ uirtutes ſunt, amicorũ corpora circa nos proſtrata, qui maluere mori q̃ uinci, impigras animas amittere, quàm corã inimicis loco cedere. Sed quid neceſſe habeo exhortationẽ protrahere tantiſper de contẽptu mortis? Ecce ad ſecuros ibimus, ad cædem tantũ, nõ ad pugnã: nam de promiſſa pace ac noſtro graui uulnere nihil ſuſpicant̃ aduerſi, hodierno quoq; prælio fatigari, quemadmodũ ſunt ſine metu, ſine uigilijs, & ſolita cuſtodia manent. Irruere igit̃ ſuper improuiſos & ſomno ſepultos, parũ laboris eſt: ſequimini me ducẽ, & hoc canum caput meũ uobis trado, ſi nõ euenerit quod dico. Illius igitur optimis uerbis erecti, quod ſupererat diei in reficiendis ſuis corporibus expendebãt: deinde prima uigilia noctis dato ſigno, qua ſolet ſopor grauior occupare mortales, ſumptis armis præcedente duce iruunt ſuper muros, inuenienteſq; ſine uigilijs ac cuſtodijs, ingreſſi ſunt urbẽ cum clamore ualido. Quo excitati aduerſarij, alij fuga ſalutẽ quæſiere, alij per plateas & muros urbis ut ebrij errauere, alij in Saxones, ciues ſuos putantes, incidère. Illi uero omnes perfectæ ætatis morti tradidere, impuberes prædæ ſeruauere: etatq; nox illa plena clamoribus, cæde atq; rapina, nulluſq; locus in omni urbe quietus, donec aurora rutilãs ſurgit & incruentã declarat uictoriã. Quũq; penes regẽ, uidelicet Erminfridũ ſumma uictoriæ eſſet, requiſitus, cũ uxore ac filijs, ac raro comitatu euaſiſſe repertus eſt. Mane aũt facto, ad orientalem portã ponunt aquilam, aráq; uictoriæ cõſtruẽtes ſecundũ errorẽ paternũ, ſacra ſua propria ueneratione uenerati ſunt: nomine Martẽ effigie columnarũ imitantes, Herculem loco ſolis, quẽ Græci appellant Apollinẽ. Ex hoc æſtimationẽ illorũ appatet utcũq; probabilem, qui Saxones originẽ duxiſſe putãt de Græcis, q̃a Hirmin uel Chermis Græce Mars dicit̃, quo uocabulo ad laudem, uel ad uituperationẽ uſq; hodie etiã ignorãtes utimur. Per triduum igit̃ dies uictoriæ agẽtes, & ſpolia hoſtiũ diuidentes, exequaſq; cæſorũ celebrantes, laudibus ducẽ in cœlũ attollunt, diuinũ ei animũ ineſſe, cœleſtẽq; uirtutẽ acclamãtes, qui ſua cõſtantia tantã eos egerit perficere uictoriã. Acta ſunt aũt hæc omnia, ut maiorũ memoria prodit, Cal. Octob. qui dies erroris religioſorũ ſanctione uirorũ mutati ſunt in ieiunia & orationes, oblationes quoq; omniũ nos præcedentium Chriſtianorũ. His itaq; omnibus peractis reuerſi ſunt ad Thiadericũ in caſtra, & ab eo ſuſcepti, ſatiſq; laudati, & in terra præſenti in æternã poſſeſſionẽ donati ſunt. Socij quoq; Francorũ & amici appellati, urbẽ cui ab igne ut proprijs mœnijs pepercere, primũ incoluerũt. Qui aũt finis reges ſequutus ſit, quia memorabilis fama

Concio ad Saxones grauiſſima

Fortiter

Aquila aráq; tropbæum

lis fama eſt,prodere non negligo. Miſſus deniq; Hiringus ad Thiadericum eo die quo capta eſt ciuitas,proxima nocte ſuſceptus ab eo permanſit in caſtris.Audito autem quia elapſus eſſet Erminfridus,egit ut dolo reuocaret̃, & Hiringus eum interficeret,tanq̃ claris muneribus ab ipſo donandus, ac magna poteſtate in regno honorandus:ipſe uero Thiadericus cædis illius quaſi alienus exiſteret.Quod quũ Hiringus ægre ſuſcepiſſet,falſis promiſſionibus corruptus ceſſit,ſeq; parere uoluntati illius confeſſus eſt.Reuocatus itaq; Erminfridus proſternit̃ ueſtigijs Thiaderici. Hiringus uero tanq̃ armiger regalis ſtans ſecus euaginato gladio,proſtratũ dominũ trucidauit:ſtatimq; ad eum ait rex, Tali facinore omnibus mortalibus odioſus factus dominũ tuũ interficiendo,uiam habeto apertã à nobis diſcedendi,ſortem uel partem tuę nequitiæ nolumus habere.Merito,inquit Hiringus,odioſus omnibus mortalibus factus ſum,quia tuis parui dolis:anteq̃ tamẽ exeã,purgabo hoc ſcelus meum,uindicabo dominũ meum:& ut euaginato gladio ſtetit,ipſum quoq; Thiadericũ obtruncauit: ſumensq; corpus domini,ſuper cadauer Thiaderici,ut uinceret ſaltẽ mortuus,qui uincebatur uiuus: uiamq; ferro faciens diſceſſit.Si qua fides his dictis adhibeat̃, penes lectorem eſt.Mirari tamẽ nõ poſſumus,in tantũ famã præualuiſſe,ut Hiringi nomine,quẽ ita uocitãt,lacteus cœli circulus uſq; in præſens ſit notatus. Saxones igit̃ poſſeſſa terra ſumma pace quieuerunt,ſocietate Francorũ atq; amicitia uſi. Parte quoq; agrorũ cũ amicis auxiliarijs uel manumiſſis diſtributa, reliquias pulſæ gẽtis tributis cõ demnauere:unde uſq; hodie gens Saxonia triformi genere ac lege præter cõ ditionẽ ſeruilem diuidit̃. A tribus etiam principibus totius gẽtis ducatus adminiſtrabat̃,certis terminis exercitus cõgregandi poteſtate cõtenti,quos ſuis locis ac uocabulis nouimus ſignatos, in orientales ſcilicet populos, Angarios atq; Vueſtualos.Si aũt uniuerſale bellum ingrueret,ſorte eligitur cui omnes obedire oportuit,ad adminiſtrandum imminẽs bellum.Quo peracto,æquo iure ac lege,propria cõtentus poteſtate unuſquiſq; uiuebat.De legũ uero uarietate noſtrũ non eſt in hoc libello diſſerere,quũ apud plures inueniatur lex Saxonica diligenter deſcripta.Sueui uero tranſalbini, illam quã incolunt regionem eo tẽpore inuaſerunt,quo Saxones cũ Longobardis Italiã adiere,ut eorũ narrat hiſtoria,& ideo alijs legibus quàm Saxones utunt̃.Igitur Saxones uariã fidem Francorũ experti,de quibus nobis non eſt dicendum, quum in eorũ geſtis inueniatur ſcriptum, paterno errore obligati uſq; ad tempora Caroli magni perdurabant. Magnus uero Carolus quum eſſet regũ fortiſſimus,nõ minori ſapiẽtia uigilabat.Enimuero cõſiderabat,qa ſuis tpibus omni mortali prudentior erat, finitimã gentẽ nobilemq; uano errore retineri nõ oportere,modis omnibus ſatagebat, quatenus ad ueram uiam duceretur:& nunc blanda ſuaſione, nunc bellorum impetu ad id cogebat, tandemq; trigeſimo imperij ſui anno obtinuit:imperator quippe ex rege creatus eſt,quod multis tẽpotibus elaborando non defecit. Ob id qui olim ſocij & amici erãt Francorum

Saxonia triplex

Caroli laus

Francorũ,iam fratres,& quaſi una gens ex Chriſtiana fide,ueluti modò uidemus,facta eſt. Vltimus uero Carolorũ apud orientales Francos imperantiũ Lothouuicus ex Arnulpho fratruele Caroli, huius Lotharij regis proaui,natus erat. Qui quum accepiſſet uxorẽ nomine Liudgardã, ſororem Brunonis ac magni ducis Ottonis,non multis poſt hæc uixerat annis.Horũ pater erat Luidolphus,qui Romã profectus tranſtulit reliquias beati Innocentij papę. Ex quibus Bruno quum ducatũ adminiſtraret totius Saxoniæ,duxit exercitũ contra Danos,& inundatione repentina circumfuſus,non habens locũ pugnandi,perijt cum omni exercitu,fratri natu quidem minori,ſed omni uirtute multo potiori relinquens ducatũ. Regi autem Lothouuico non erat filius, omnisq́ populus Francorũ atq́ Saxonũ quærebat Ottoni diadema imponere regni. Ipſe uero quaſi iam grauior recuſabat impij onus: eius tamen cõſultu Cunradus quondã dux Francorũ ungit̃ in regẽ: penes Ottonẽ tamen ſummũ ſemper & ubiq́ uigebat imperiũ. Natus eſt aũt ei filius toti mundo neceſſarius,regũ maximus optimus Henricus,qui primus libera poteſtate regnauit in Saxonia:qui quum primæua ætate omni genere uirtutũ uitam ſuã ornaret,de die in diem proficiebat pręcellenti prudentia,& omniũ bonorum actuum gloria: nam maximũ ei ab adoleſcentia ſtudium erat in glorificãdo gentem ſuã,& pacem confirmando in omni poteſtate ſua. Pater aũt uidens prudentiam adoleſcentis,& conſilij magnitudinẽ, reliquit ei exercitũ & militiam aduerſus Dalmatiã,cõtra quos diu ipſe militauit. Dalmatæ uero impetum illius ferre nõ ualentes,conduxerunt aduerſus eum Auares, quos modò Vngaros uocamus,gentem belli aſperrimã. Auares aũt,ut quidam putant, reliquiæ erant Hunorũ: Huni egreſſi ſunt de Gothis: Gothi aũt de inſula,ut Iordanus narrat,nomine†Sulza,egreſſi ſunt. A ꝓprio aũt duce, nomine Gotho Gothi appellati ſunt. Coram quo quum quædam mulieres in exercitu ſuo rerum ueneficarũ arguerent̃,requiſitæ ſunt,& inuentæ culpabiles. Quarũ quum eſſet multitudo, à merita quidem pœna abſtinuit, ab exercitu tamen omnes eiecit. Eiectæ autem ſyluam proximã petierunt: quæ quum mari cingerent̃,& Mæoticis paludibus,inde exeundi aditus non patebat. Prægnãtes aũt iam quædam ex illis,ibidem partum ediderunt: à quibus quum alij atq́ alij naſcerentur,facta eſt gens ualida: ferarumq́ more uiuentes,inculti & indomiti,facti ſunt uenatores acerrimi. Poſt multa uerò ſecula,quũ aliã mundi partẽ illic cõmorantes penitus ignorarent,cõtigit ceruã uenatu inueniri,eãq́ perſequi, donec ipſa præcedente omnibus retro mortalibus intranſmeabilẽ hactenus uiã ꝑ Męoticas paludes tranſmearent,ibiq́ urbes & oppida,& inuiſum antea genus hoĩm uidentes,eadẽ uia reuerſi ſunt, ſocijs talia referẽtes. Illi aũt curioſitatis cauſa cũ multitudine prexerũt audita ꝓbare. Finitimæ aũt urbes & oppida quũ ignotã multitudinẽ, & corpora cultu habituq́ horrenda uidiſſent,dæmonia eſſe credentes fugiebant. Illi uero ad nouas rerum facies

forte Ludouici

Henrici I. laus

Auares

alĩs Scandia

Gens è Sagis orta

cies ſtupentes, admirati, primũ quidem à cæde atq; rapina abſtinuerunt, ſed nemine reſiſtente humana tacti cupidine, multa cæde hominum facta nulli rei proinde parcebant: & capta præda magna ad ſedes ſuas reuerſi ſunt. Videntes autem quia res eis ſecus cederent, cum uxoribus ac filijs, & omni agreſti ſupellectili iterũ uenientes & finitimas gentes circũquaq; uaſtantes, Pannoniã poſtremo inhabitare cœperunt. Victi autẽ à magno Carolo, & trans Danubium pulſi, ac ingenti uallo circumfuſi, prohibiti ſunt à conſueta gentiũ depopulatione. Imperante autẽ Arnulpho deſtructũ eſt opus, & uia eis nocendi patefacta, eo q; iratus eſſet imperator Centupulchto Morauorũ: dein de quantã ſtragem quantamq; iniuriã imperio Francorum fecerint, urbes ac regiones adhuc deſolatæ teſtant̃. Hæc ideo de hac gente dicere arbitrati ſumus, ut poſſit tua claritas agnoſcere cum qualibus auo tuo patriq; certandũ fuerit, uel à quibus hoſtibus per eorũ prouidentiæ uirtutẽ, & armorũ inſignia tota iam ferè Europa liberata ſit. Prædictus igit̃ exercitus Vngarorũ à Sclauis cõductus multa ſtrage in Saxonia facta, & infinita capta præda, in Dalmatiã reuerſi, obuium inuenerunt alium exercitũ Vngarorum, qui cõminati ſunt bellum inferre amicis eorũ, eo q; auxilia eorũ ſpreuiſſent, dum illos ad tantam prædam duxiſſent. Vnde factum eſt ut ſecundò uaſtaret̃ Saxonia ab Vngaris, & priori exercitu in Dalmatia ſecundũ expectante, ipſa quoque in tantã penuriæ miſeriã ducta ſit, ut alijs nationibus eo anno relicto, ꝓprio ſolo pro annona ſeruirent. Igitur patre patriæ & magno duce Ottone defuncto, illuſtri & magnifico filio Henrico totius Saxoniæ ipſe reliquit ducatum. Quum aũt ei eſſent & alij filij, Thancmarus & Luitolfus, ante patrẽ ſuũ obierunt. Rex autẽ Cunradus quum ſæpe expertus eſſet uirtutẽ noui ducis, ueritus eſt ei tradere omnẽ poteſtatẽ patris. Quo factũ eſt ut indignationẽ incurreret totius exercitus Saxonici: ficte tamen pro laude & gloria optimi ducis plura locutus, ꝓmiſit ſe maiora ſibi daturũ, & honore magno glorificaturũ. Saxones uero huiuſcemodi ſimulationibus non attendebant, ſed ſuadebant duci ſuo, ut ſi honore paterno eũ nollet ſponte honorare, rege inuito quæ uellet obtinere poſſet. Rex autem uidens uultũ Saxonũ erga ſe ſolito auſteriorem, nec poſſe publico bello eorũ ducem conterere, ſuppetẽte illi fortium militũ manu, exercitus quoq; innumera multitudine, egit ut quoquo modo interficeret̃ dolo. Ad hocq; negociũ habens, ut fertur, maxime idoneũ Mogõciacæ ſedis epiſcopũ, nomine Hattonẽ. Hic obſcuro genere natus, ingenioq; acutus, & qui difficile diſcerneret̃, melior cõſilio foret an peior. Quod ex uno eius actu colligi poteſt. Nam quũ bellũ eſſet Cunrado, regis Cunradi patri & Adelberto Hẽrici ex ſorore nepoti, primũ interfectus eſt frater Adelberti: poſtea in ultionẽ fratris Cunradus quoq; occiſus eſt ab Adelberto, nec ullus regũ tam ingẽs bellum inter eminentes uiros potuit ſedare. Summus poſtremo pontifex mittitur ad ſedandam tam ingentẽ diſcordiam: & ingreſſus ciuitatem

Cunradi erga Henricum maleuolentia

tatem Adelberti,ſub iureiurando ſpopondit,aut ei pacem cum rege facturũ, aut incolumem loco ſuo conſtituturũ. His pactis conſentiens Adelbertus, ſi dei gratia & amicitiæ,quod dignaretur aliquid guſtare rogauit. Quo negan te,ilico egreſſus eſt urbem. Quumq́ pertranſiſſet oppidum cum omni comi tatu,fertur proclamaſſe, Proh, inquit,ſæpius petit, qui oblata ſpernit : tædet me longioris uiæ,tardiorisq́ horæ : nam ieiuni tota die nõ poſſumus ambu lare. Lætus Adelbertus inclinauit ſe ad genua pontificis,& ut guſtandi gra- tia in urbem reuerteretur depoſcit.Pontifex in urbem reuerſus cum Adelber to,liberatur à lege iuramenti,ut ſibi uidebatur , eo quod incolumẽ eum loco ſuo cõſtituiſſet. Poſt hæc regi à pontifice præſentatus Lothouico, & damna tus capitalem accepit ſententiã. Hac igitur perfidia quid nequius? Attamen uno capite cæſo,multorum capita populorũ ſaluant.Et quid melius eo con- ſilio , quo diſcordia diſſolueretur, & pax redderetur? Ea itaq; uarietate uirũ nobis proprie à ſumma clementia cõceſſum aggreſſus eſt,fecitq́ ei torquem aureã fabricari,& inuitauit ad conuiuiũ, quo magnis ab eo muneribus hono raretur.Interea pontifex opus cõſiderandi gratia ingreditur ad aurificẽ: & ui ſa torque ingemuiſſe fertur. Gemitus cauſam aurifex interrogat. Cui reſpõ- dit: qa optimi uiri,& ſibi chariſſimi, ſcilicet Henrici ſanguine illa torques de- beret intingui.Aurifex audita ſilentio texit, & opere perfecto traditoq́, miſ- ſionem petit & accipit: & obuians duci eunti ad ea negocia, indicauit ei quæ audiuit. Ipſe autem uehementer iratus,uocat legatum pontificis,qui iampri dem aderat inuitandi eum gratia: Vade,inquit,dic Hattoni,quia durius col lum non gerit Henricus quàm Adelbertus: & quia melius rati ſumus domi ſedere, & de eius ſeruitio tractare, quàm comitatus noſtri multitudine mo- dò eum grauare : & ſtatim omnia quæ iuris ipſius erãt in omni Saxonia uel Thuringorum terra occupauit. Burghardum quoq; & Bardonem, quorum alter gener regis erat,in tantum afflixit,& bellis frequentibus contriuit,ut ter ra cederent,eorumq́ omnem poſſeſſionẽ ſuis militibus diuideret. Hatto au- tem uidens ſuis calliditatibus finem impoſitum , nimia triſtitia ac morbo pa riter non poſt multos dies confectus interijt. Fuere etiam qui dicerent quia fulmine cœli tactus,eoq́ ictu diſſolutus poſt tertiũ diem defeciſſet. Rex au- tem miſit fratrẽ cũ exercitu in Saxoniã, eam deuaſtandã. Qui appropians urbi quæ dicit Heresburg,ſuperbe loquutũ tradunt : qa nihil ei maiori curæ eſſet,quàm q̃ Saxones pro muris ſe oſtendere nõ auderẽt,quo cũ eis dimica re potuiſſet.Adhuc ſermo in ore eius erat,& ecce Saxones ei occurrerũt mili- ario uno ab urbe,& inito certamine tãta cæde Francos mulctati ſunt,ut à mi mis declamaret,ubi tantus ille infernus eſſet,qui tantã multitudinẽ cæſorũ ca pere poſſet.Frater aũt regis Euerhardus liberatus à timore abſentiæ Saxo- nũ, nã eos præſentes uidit,& ab ipſis turpiter fugatus diſceſſit.Audiens autẽ rex male pugnatũ à fratre,congregata omni uirtute Francorum, perrexit ad requiren-

Hattõis mors DCCCCXII

Clades Francorum

Hẽricus in urbe Gruona obſidetur

Dietmari calliditas

requirendum Henricũ. Quem compertũ in præſidio urbis quæ dicitur Gro/
na,tentauit illud oppugnare præſidiũ. Et miſſa legatione pro ſpontanea de/
ditione, ſpondet ſe per hoc ſibi amicum affuturum, nõ hoſtem experturum.
Huic legationi interuenit Thiatmarus ab oriẽte, uir diſciplinæ militaris peri
tiſſimus, uarius cõſilioqꝫ magnus, & qui calliditate ingenij multos mortales
ſuperaret. Hic ſupueniens legatis regis pręſentibus interrogat, ubi uellet exer
citum caſtrametari. At ille iam ſuaſus cedere Francis, accepit fiduciã, audiens
de exercitu, credens ita eſſe. Thiatmarus uero ficte loquebatur: cum quinqꝫ
enim tantũmodo uiris uenerat. De numero aũt legionũ ſciſcitãte duce, ad tri
ginta ferè legiones ſe pducere poſſe reſpondit: & ita deluſi legati regreſſi ſunt
ad regẽ. Vicit uero eos calliditate ſua Thiatmarus, quos ipſe dux ferro uince
re nõ potuit Henricus. Nam ante lucanũ relictis caſtris Franci unuſquiſqꝫ re
dijt in ſua. Rex autẽ profectus in Baioariã dimicauit cum Arnulpho, & ibi

Arnolphus Bauarorum dux Cunrado rebellis DCCCCXVII

ut quidam tradunt, uulneratus reuertitur in patriã ſuam. Quumq́ꝫ ſe morbo
ſenſiſſet laborare, pariter cum defectione primæ fortunæ uocat fratrẽ, qui eũ
uiſitandi gratia adierat: quem ita alloquitur, Sentio, inquit, frater, diutius
me iſtam uitã tenere nõ poſſe, deo qui ordinauit ita imperante, grauiq́ꝫ mor
bo id cogente: quapropter conſiderationẽ tui habeto, & quod ad te maxime
reſpicit, Francorũ toti regno conſulito, attendendo fratris tui conſilio. Sunt
nobis frater copiæ exercitus congregandi atque ducendi: ſunt urbes & arma
cum regalibus inſignijs, & omne quod decus regium depoſcit, præter fortu/
nam atqꝫ mores. Fortuna frater cum nobiliſſimis moribus Henrico cedit, re/
rum publicarum ſecus Saxones ſumma eſt. Sumptis igitur his inſignijs, lan
cea ſacta, armillis aureis cum chlamyde, & ueterum gladio regum, ac diade/
mate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut eum fœderatum poſſis habe
re in perpetuum. Quid enim neceſſe eſt ut cadat populus Francorum tecum
coram eo? ipſe enim uere rex erit & imperator multorum populorũ. His di/
ctis frater lacrymans ſe conſentire reſpondit. Poſt hæc autem ipſe rex mori/
tur, uir fortis & potẽs, domi militiæqꝫ optimus, largitate ſerenus, & omnium
uirtutum inſignijs clarus: ſepeliturq́ꝫ in ciuitate ſua Quidelingaburg, cũ mœ
rore ac lacrymis omniũ Francorũ. Vt ergo rex imperarat Euerhardus adijt
Henricum, ſeq́ꝫ cum omnibus theſauris illi tradidit, pacem fecit, amicitiã pro
meruit, quam fideliter familiariterq́ꝫ uſque in finem obtinuit. Deinde cõgre
gatis principibus & natu maioribus exercitus Francorum in loco qui dicitur
Fridiſleri, deſignauit eum regem corã omni populo Francorũ atqꝫ Saxonũ.
Quumq́ꝫ ei offerretur unctio cum diademate à ſummo pontifice, qui eo tem
pore Herigerus erat, non ſpreuit, nec tamen ſuſcepit: Satis, inquiens, mihi eſt,
ut præ maioribus meis rex dicar & deſigner, diuina annuẽte gratia ac ueſtra
pietate: penes meliores uero nobis unctio & diadema ſit: tanto honore nos
indignos arbitramur. Placuit itaque ſermo iſte coram uniuerſa multitudine,

& dextris

& dextris in cœlum leuatis, nomen noui regis cum clamore ualido ſalutãtes frequentabant. Eo ordine rex factus Henricus, perrexit cum omni comitatu ſuo ad pugnandum contra Burckhardum Alamanniæ ducem. Hic quũ eſſet bellator intolerabilis, ſentiebat tamen, quia ualde prudens erat, congreſſionẽ regis ſuſtinere non poſſe, tradidit ſemetipſum ei cum uniuerſis urbibus & populo ſuo. Et rebus proſpere geſtis, tranſijt inde in Baioariam, cui præſidebat Arnulfus dux. Quo comperto, in præſidio urbis quæ dicitur Reginesburg, obſedit eum. Videns autem Arnulfus, quia reſiſtere regi non ſufficeret, apertis portis egreſſus eſt ad regem, tradito ſemetipſo cum omni regno ſuo. Qui honorifice ab eo ſuſceptus, amicus regis appellatus eſt. Rex autem de die in diem proficiens & creſcens, robuſtior, maiorq́ ac clarior pollebat. Quumq́ regnum ſub anteceſſoribus ſuis ex omni parte confuſum ciuilibus atq́ externis bellis colligeret, & pacificaret, & adunaret, ſigna mouit contra Galliam & Lotharij regnũ. Lotharius enim erat filius Ludouici Imperatoris à magno Carolo nati: huic erant fratres Carolus & Ludouicus. Carolo Aquitaniæ & Vuaſcanorum ceſſẽre regiones, terminum habens ab occidente Barcinonam Hiſpaniæ urbem: ab aquilone Britannicum mare: & ad meridiẽ iuga alpiũ: ad orientem uero Moſam fluuium. Inter Moſam uero fluuiũ & Rhenũ Lothario regnũ ceſſit. Ludouico autem à Rheno uſq; ad fines Illyrici & Pannoniæ. Ad Oram quoq; fluuiũ & terminũ, Danorum imperium erat. Sub his fratribus bellũ famoſum actum eſt in Fontinith, antequam hæc diuiſio regni fieret. Poſtea uero facta inuiolabiliter manſit, quouſq; iure hæreditario hæc regna omnia cederẽt Carolo huius Ludouici proauo, de quo ſupra mentionem fecimus. Hunc quidã ex orientalibus Francis adiens nomine Oda, uir fortis & prudens, egitq́ conſilio ſuo, ut cum Danis bene pugnaretur, qui iam multis annis Caroli regnũ uexabãt, unaq́ die ex eis ad centũ milia cæderentur. Ex hoc ille Oda clarus & inſignis habitus, & à rege ſecũdus ſignificatus, quũ ad eum uenerit uno tantũ ſeruulo comite contẽtus. Moriens autẽ Carolus, iuſſit Odonem memorẽ beneficij ſui fore, & miſericordiã ſibi præſtitam, filio ſi naſceret̃ nõ negaret. Nam filius ei tunc non erat, ſed regina prægnans fuit. Quumq́ poſt mortẽ patris filius naſceret̃, Oda eum & regno pariter & nomine paterno declarauit. Sed Arnulfus Imperator, qui ſeniorẽ Carolum Germania expulit, poſt mortẽ eius omne regnũ ipſius ſibi uendicauit. Huic Oda diadema & ſceptrum & cętera regalia ornamenta obtulit, imperiumq́ domini ſui gratia Imperatoris Arnulfi obtinuit. Vnde uſq; hodie certamen eſt de regno Carolorum ſtirpi & poſteris Odonis, concertatio quoq; regibus Carolorum & Orientalium Francorũ ſuper regno Lotharij. Ob quod Henricus rex mouit caſtra cõtra Carolũ, eiuſq́ ſæpius fudit exercitũ, iuuitq́ uirum fortem fortuna. Nam Huga, cuius pater Rodbertus filius Odonis ab exercitu Caroli occiſus eſt, miſit & dolo eum cepit, poſuitq́ in cuſtodia publica.

Barcinona limes Hiſpaniæ ac Galliæ

Ora flu.

lica, donec uitam finiret. Henricus autẽ rex audiens caſum Caroli,dolebat, humanæq́ mutabilitatis cõmunem admiratus eſt fortunã, quia nõ minori claruit religioſitate quàm armorũ uirtute. Iudicauitq́ abſtinere quidem ab armis,uerũ potius arte ſuperaturos ſperauit Lotharios,quia gens uaria erat, & artibus aſſueta, bellis prompta, mobilisq́ ad rerum nouitates. Eo tem pore erat quidam de Lotharijs nomine Chriſtianus,qui uidens regi cuncta proſpere procedere,quæſiuit quomodo maiori gratia apud regẽ honoraret: & ſimulata infirmitate,uocauit ad ſe Giſelbertũ, cui principatus regionis pa terna ſucceſſione ceſſit, cepitq́ eum arte, & ſub cuſtodia regi Henrico tranſ miſit.Erat autẽ Giſelbertus nobili genere,ac familia antiqua natus. Quẽ rex ſatis lætus ſuſcepit,quia per ipſum ſolũ totũ Lotharij regnũ ſe habiturũ arbi tratus eſt.Deinde uidens adoleſcentẽ ualde induſtrium genere ac poteſtate, diuitijs quoq; clarum,liberaliter eum cœpit habere:& poſtremo deſponſata ſibi filia nomine Gerberga affinitate pariter cum amicitia iunxit ſibi,ſuble gato omni ei Lotharij regno.Genuit quoq; ei & alios filios clara & nobiliſſi ma ac ſingularis prudentiæ regina nomine Mathilda, primogenitũ mundi amotẽ nomine Oddonem, ſecundũ patris nomine inſignitũ, uirum fortem & induſtriũ Henricũ,tertium quoq; nomine Brunonẽ,quẽ pontificis ſummi ac ducis magni uidimus officiũ gerentẽ: ac ne quis eum culpabilẽ ſuper hoc dixerit,quũ Samuelẽ ſanctũ & alios plures,ſacerdotes pariter legamus & iu dices.Aliã quoq; filiã genuit,quæ nupſerat Hugoni duci.Erat nanq; ipſa do mina regina filia Thiaderici,cuius fratres erant Vuidekind,Immet, Regin bern. Reginbern autẽ ipſe erat qui pugnauit contra Danos multo tempore Saxoniã uaſtantes,uicitq́ eos, liberans patriam ab illorũ incurſionibus uſq; in hodiernum. Et hi erant ſtirpis magni ducis Vuidekindi, qui bellum po tens geſſit contra magnũ Carolum per triginta fermè annos. Quumq́ iam ciuilia bella ceſſarent, iterum Vngari totam Saxoniam percurrentes, urbes & oppida incendio tradiderunt,& tantã cædem ubiq; egere, ut ultimã depo pulationẽ cõminarent.Rex autẽ erat in præſidio urbis quæ dicit Vuerlaon. Nam rudi adhuc militi & bello publico inſueto, contra tam ſæuam gentem non credebat. Quantã autẽ ſtragem fecerint illis diebus, aut quanta mona ſteria ſuccenderint, melius iudicauimus ſilere, q̃ calamitates noſtras uerbis quoq; iterare. Contigit autẽ quendam ex principibus Vngarorũ capi, uin ctumq́ ad regem duci. Vngari uero ipſum intantũ dilexere, ut pro redem ptione illius innumera auri & argenti pondera offerrent. Rex autẽ ſpernens aurũ,expoſtulat pacem:tandemq́ obtinuit,ut reddito captiuo cum alijs mu neribus,ad nouẽ annos pax confirmaret. Quando uero rex Rhenũ tranſie rat,ad dilatandũ ſuper Lotharios imperiũ ſuum, occurrit ei legatus Caroli, & ſalutato eo uerbis humillimis,Dominus meus,inquit,Carolus,regia quõ dam poteſtate præditus,modo priuatus miſit me ad te demandans, quia ni

Lotharingus Chriſtianus

Henrici liberi

Vngarorũ in Saxoniam eruptio

hil ei

hil ei ab inimicis circumuẽnto iocundius,nihil dulcius eſſe poſſit,q̃ de tui ma gnifici profectus gloria aliq̃d audire, fama uirtutũ tuarũ cõſolari.Et hoc tibi ſignũ fidei & ueritatis tranſmiſit:ꝓtulitq́; de ſinu manũ ꝑcioſi martyris Dio nyſij auro gẽmisq́; incluſam: hoc inquit, habeto pignus fœderis perpetui & amoris uicarij. Hãc partẽ unici ſolatij Francorũ Galliã inhabitantiũ, poſtq̃ nos deſeruit inſignis martyr Vitus ad noſtrã perniciẽ, ueſtramq́; perpetuã pacẽ Saxoniã uiſitauit,cõmunicare tecũ maluit.Neq; enim poſtq̃ tranſlatũ eſt corpus à nobis,ciuilia uel externa ceſſauere bella: eodẽ quippe anno Dani & Normandi regionẽ noſtrã inuaſerunt.Rex aũt munus diuinũ cũ omni gratiarũactione ſuſcipiens, proſternitur reliquijs ſanctis, & deoſculans eas, ſumma ueneratione ueneratus eſt.Inclytus uero martyr,de quo legatus Caroli diſſeruit,erat in Lycia prouincia,nobili natus familia,ſed pagana.Quem pater præſidi prouinciæ Valeriano præſentauit,eumq́; præſes ipſe ad immolandũ ſimulachris coëgit: ſed interea manũ perdidit, & oratione ipſius iterũ ſanã recepit.Brachia tortoribus aruerunt, ſed meritis martyris reſtituta ſunt eis. Videns aũt pater quia tormenta irriſit,domũ reduxit,cubiculo oĩbus delicijs affluenti recluſit.Ibi quũ arcana quædã Hilas,ſic enim uocabatur pater eius,cõſpiceret,cęcus efficit̃.Et coactus idolis abrenunciauit,Chriſtũ cõfeſſus eſt.Illuminatus aũt ꝑ merita filij ſui Viti, Chriſtũ negauit,& filiũ interficere quæſiuit. Monitu angelico atq; ductu Modeſtus iam grauior pædagogus, puerũ ſumit,mare nauigat,ad Siler fluuiũ peruenit.Ibi ſub arbore quadã requieſcentes,uacant orationibus,aquilis uictũ cotidianũ miniſtrãtibus. Populis eũ uiſitantibus puer prædicat Chriſtũ,plures cõuertit, plures baptiſmũ ſuſcipere fecit.Poſt hæc à Diocletiano Cæſare uocatus,Romã proficiſcit̃, & filio Imperatoris per orationẽ Viti à dæmonio purgato,thura dijs offerre cogit̃.Illo uero durius Iꝑatori reſpondẽte,beſtijs proijcit̃,nec lædit̃. Deinde in mediũ clibani ardentis iactat̃,& angelo flãmas ſedante,illæſus egreditur. Vinculorũ ingenti ferro oneratus carceri tradit̃, ſed ibi à dño & multitudine angelorũ uiſitatur.Poſtremo tormento quod cataſta dicit̃,cum Modeſto,& quadã nobili fœmina Creſcentia figit̃, & fractis omnibus membrorũ motibus,à Chriſto conſolat̃.Nã fulmine cœli tortores tacti,& tonitru ingẽti perterriti ab eo fugant̃.Subitoq́; repertus eſt in loco ubi prius orationi uacabat, angelo dñi ibi eũ reſtituente:& ultima oratione celebrata,animas cœlo tradiderũt.Corpora uero Florentia quędã illuſtris fœmina terræ tradidit in eodẽ loco qui dicit̃ Marianus. Eius ultimã orationẽ tuæ gloriæ ſignificare curaui, ut inde ſumas quo eius amore ardeas,& ardore ipſius amoris perpetuũ eius patrociniũ merearis.Dñe Ieſu Chriſte,inquit,fili dei uiui, perfice deſiderium cordis eorũ, & libera eos ab omnibus impedimentis huius ſeculi, & perduc eos ad gloriã tuam,qui pro me glorificãt te,& uolũt gloriari de mei martyrij paſſione.Hãc uocẽ ſubſequuta eſt ſponſio diuinæ ꝓmiſſionis,rata & firma

D. Dionyſius — *D. Viti uita* — *Modeſtus* — *Cataſta* — *Viti iã morituri oratio*

eſſe omnia quæ rogaſſet. Poſt multa uero tempora Romã ueniens quidam
Fulradus Fulradus nomine,& ibi geſta legẽs precioſi martyris,notauit locũ ſepulchri:
ueniensq́; leuauit reliquias ſacras, collocauitq́; eas in pago Pariſiaco. Inde re-
gnante Luthouuico Imperatore,translatæ ſunt in Saxoniã:& ut legatus Ca-
roli confeſſus eſt,ex hoc res Francorũ cœperũt minui, Saxonũ uero creſcere:
donec dilatatæ ipſa ſua iã magnitudine laborãt, ut uidemus in amore mun-
Ottoris potentia di,& totius orbis capite patre tuo:cuius potentiæ maieſtatẽ,nõ ſolũ Germa-
nia,Italia atq; Gallia,ſed tota ferè Europa nõ ſuſtinet. Colito itaq; tantum
patronũ,quo adueniente, Saxonia ex ſerua facta eſt libera, & ex tributaria
multarũ gentiũ domina.Neq; enim talis ac tantus ſummi dei amicus tui gra-
tia indiget,nos uero famuli ipſius indigemus. Vnde ut eũ poſſis habere inter-
ceſſorẽ apud cœleſtẽ Imperatorẽ, habeamus te aduocatã apud terrenũ regẽ
tuũ,ſcilicet patrẽ atq; fratrẽ. Igitur Henricus rex accepta pace ab Vngaris ad
nouem annos,quanta prudentia uigilauerit in munienda patria, & in expu-
gnando barbaras nationes,ſupra noſtrã eſt uirtutẽ edicere,licet omnimodis
non oporteat taceri. Et primũ quidẽ ex agrarijs militibus nonũ quemq; eli-
Militum delectus gens in urbibus habitare fecit,ut cæteris cõfamiliaribus ſuis octo habitacula
extrueret,frugũ omniũ tertiã partẽ exciperet,ſeruaretq́;. Cęteri uero octo ſe-
minarent & meterent, frugesq́; colligerent nono,& ſuis eas locis reconderẽt.
Concilia & omnes cõuentus atq; conuiuia in urbibus uoluit celebrari,in qui-
bus extruendis die noctuq́; operã dabant,quatenus in pace diſcerent, quid
cõtra hoſtes in neceſſitate facere debuiſſent. Vilia aut nulla extra urbes fuere
Sclaui mœnia. Tali lege ac diſciplina quũ ciues aſſuefaceret, repẽte irruit ſuper Scla-
uos,qui dicuntur Heuelli,& multis eos prælijs fatigãs,demũ hyeme aſperri-
forte, Brandenburg ma caſtris ſuper glaciẽ poſitis,cepit urbem quæ dicit' Brennaburg,fame,fer-
ro,frigore. Quũq́; illa urbe potitus, & omni regione:ſigna uertit contra Dal-
matiam, aduerſus quã iam olim reliquit ei pater militiã: & obſidens urbem
quæ dicit' Grona,uigeſima tandem die cepit eam. Præda urbis militibus tra-
dita,puberes omnes interfecti,pueri ac puellæ captiuitati ſeruatæ. Poſt hæc
Praga tributaria regi Romano Pragã adito cum omni exercitu, Bohemorũ urbẽ regemq́; eius in deditionẽ
accepit:de quo quædã mirabilia prædicant',quæ quia nõ probamus,ſilentio
tegi iudicamus. Frater tamen erat Bolizlaui,qui quandiu uixit,Imperatori fi-
delis & utilis manſit. Igitur rex Bohemias tributarias faciens, reuerſus eſt in
Saxoniam. Quumq́; uicinæ gentes à rege Henrico factæ eſſent tributariæ,
al. Ribuarij Abotriti, Vulzi, Heuelli, Dalmatæ, Bohemi, †Redarij,& pax eſſet: Redarij
defecerunt à fide,& congregata multitudine, impetũ fecerunt in urbem quæ
dicit' Vualliſleuui,ceperuntq́; eam,captis & interfectis omnibus habitatori-
bus eius,innumerabili uidelicet multitudine. Quo facto,omnes barbaræ na-
tiones erectæ iterũ rebellare auſæ ſunt. Ad quarũ ferocitatẽ reprimendã tra-
ditur exercitus cum præſidio militari Bernbardo,cui ipſa Redariorũ prouin-

cia erat

cia erat ſublegata,additurq; legato collega Thiatmarus,& iubenť urbē obſi dere,quæ diciť Lunkini.Quinto obſidionis die uenêre cuſtodes exercitū bar barorū nō longe eſſe adnunciantes, & quia nocte contigua impetū in caſtra facere decreuiſſent.Quūq; plures cadē confirmarent,populus fidem paribus dabat dictis:& quū conuentus eſſet populi circa tentoria, legatus eadē hora collega dictante præcepit,ut per totā noctem parati eſſent,nequa forte irru/ ptio barbarorū in caſtra fieret.Quū aūt dimiſſa eſſet multitudo in caſtris, ua riauêre mœſticia pariter atq; lætitia, alijs bellū formidantibus, alijs aūt deſi/ derantibus,& pro qualitate morū inter ſpem metūq; uerſabanť bellatores. Interea dies tranſit, & nox ſolito tenebroſior cum ingenti pluuia adeſt nutu diuino,quatenus conſiliū peſſimū impediretť barbarorū. Vt ergo iuſſum eſt, tota nocte illa armati erāt Saxones,& primo diluculo dato ſigno,ſacramen/ toq; accepto,primum ducibus, deinde unuſquiſq; alteri operā ſuā ſub iura/ mento promittebat ad præſens bellum.Orto aūt ſole,nam poſt pluuiā clara redijt ſerenitas,erectis ſignis procedebant. In prima quidē fronte legatus in barbaros impetū faciens:ſed quū pauci nō præualerenť aduerſus innumera/ biles, reuerſus eſt ad exercitum, referens quia barbari non plures haberent equites, peditū uero innumerabilē multitudinē, & nocturna pluuia intantū impeditā,ut ab equitibus coacti, ad pugnā procederent. Igitur ſole cadente, in humida ueſtimenta barbarorū ſumum aſcendere fecit uſq; in cœlū, ſpem fiduciamq; præſtans dei populo, cuius faciei claritas atq; ſerenitas circumful ſit illos.Igitur dato ſigno,& exhortante legiones legato,cum clamore ualido irruunt in hoſtes.Quumq; nimia denſitate iter pertranſeundi hoſtes nō pa/ teret, dextra læuaq; ferro erumpentes, quoſcunq; à ſocijs ſe ſternebant,neci dabāt.Quumq; iam bellū† grauareť,& multi hinc atq; inde caderent, & ad/ huc barbari ordines tenerēt,legatus collegā ut legionibus auxilio eſſet expo/ ſtulat.Ille uero præfectū cum quinquaginta armatis lateri hoſtili immiſit,& ordines cōturbauit:ex hoc cædi fugæq; tota die hoſtes patebant. Quū ergo per omnes agros cæderenť,ad urbē uicinā fugere tentabant. Collega autem hoc eis præcauente,proximū mare ingreſſi ſunt,& ita factū eſt,ut omnis illa nimia multitudo,aut gladio conſumereť, aut in mari mergereť. Nec peditū ullus ſuperfuit,equitū rariſſimus, deponiturq; bellū cum caſu omniū aduer/ ſariorū.Ingens interea oritur lætitia ex recenti uictoria,dum omnes laudant duces, unuſquiſq; uero militū prædicat†euangeliū alium ignauū quoq;,ut in tali fortuna ſolet fieri. Poſtera autē luce mouent ſigna urbi præfatæ,urbani uero arma deponūt,ſalutē tantūmodo depoſcūt ac merenť.Inermes igiť ur/ be egredi iuſſi,ſeruilis aūt conditio,& omnis pecunia cū uxoribus & filijs, & omni ſupellectili barbarorū regis captiuitatē ſubibant.Ceciderūt etiā ex no/ ſtris in illo prælio duo Liutharij, & alij nobiles uiri nonnulli. Igiť legatus cū collega & alijs principibus Saxoniam uictores reuerſi,honorifice à rege ſunt ſuſcepti, ſatiſq; laudati,qui paruis copijs diuina fauente clemētia, magnificā

forte, ingrā ueſceret

forte, Euange lum uexilliſe rum, aut hunc gnauum

perpetrauerint uictoriã. Nam fuere qui dicerent barbarorum cc.milia cæſa:
captiui omnes poſtera die ut promiſſum habebant obtruncati. Itaq; recentis
Ottonis nuptiæ, DCCCCXXX uictoriæ lætitiam augebant nuptiæ regales, quæ eo tempore magnifica lar-
gitate celebrantur. Nam rex dedit filio ſuo Oddoni cõiugem filiã Ethmũdi
regis Anglorum ſororẽ Adalſtani, quæ genuit ei filium nomine Liudulfum
uirum magnũ, meritoq; omnibus populis carum: filiã quoq; nomine Liud-
gardã, quæ nupſerat Conrado Francorũ duci. Rex autẽ quum iam militem
haberet equeſtri prælio probatũ, contra antiquos hoſtes uidelicet Vngaros
præſumpſit inire certamen. Et conuocato omni populo tali ratione eos eſt aſ-
Bellum cũ Vngaris, DCCCCXXXIIII fatus, Olim ex omni parte confuſum, à quantis periculis imperiũ ueſtrũ mo-
do ſit liberũ, uoſipſi melius noſtis, qui ciuilibus diſcordijs & externis bellis to-
ties attriti laborabatis. At nunc propicia nobis ſumma diuinitate, noſtro la-
bore, ueſtraq; uirtute pacatũ collectumq; cernitis, barbaros ſuperatos & ſer-
uituti ſubiectos. Quod ſupereſt neceſſe habemus, ut contra cõmunes hoſtes
Auares pariter ſimul conſurgamus. Vos hucuſq;, filios filiasq; ueſtras ex-
poliaui, & ærariũ eorũ repleui: nunc templa templorũq; miniſtros ut expoliẽ
cogor, abſq; nudis corporibus nulla nobis alia remanẽte pecunia. Conſulite
igitur uobiſipſis, & quid ſuper hac re nobis ſit faciendũ eligite, theſaurum di-
uinis officijs ſanctificatũ tollámne, & dabo pro noſtra redemptione dei ini-
micis? an certe addã cultui diuino pecunia honorẽ, ut ab ipſo potius redima-
mur, qui uere noſter extat creator pariter & redemptor? Ad hæc populus le-
uauit uoces in cœlũ, inquiens ſe à deo uiuo & uero redimi omnimodis deſide-
rare, quia fidelis & iuſtus ſit in omnibus uijs ſuis, & ſanctus in omnibus ope-
ribus ſuis. Operã ſuã deinde promittẽs regi cõtra gentẽ acerrimã, dextris in
cœlũ eleuatis, pactũ firmauit. Tali itaq; pacto cum populo peracto, dimiſit
rex multitudinẽ. Poſt hæc legati Vngarorũ adierũt regẽ pro ſolitis muneri-
bus: ſed ab eo ſpreti, in terrã ſuã uacui ſunt reuerſi. Hæc audientes Auares, ni-
hil morati, cum graui hoſtiliq; manu feſtinant intrare Saxoniã. Et iter agen-
tes per Dalmatiã, ab antiquis opem petunt amicis. Illi uero ſcientes eos feſti-
nare ad Saxoniã, Saxonesq; ad pugnandũ cum eis paratos, pinguiſſimum
pro munere eis proijciunt canẽ. Et quũ non eſſet iniuriã uindicandi locus, ad
aliã pugnam feſtinantibus, cum ridiculoſa ſatis uociferatione longius proſe-
quuntur amicos. Igit' q; potuerunt repentino impetu intrant fines Thurin-
gorũ, illã totam terram hoſtiliter peruagantes. Ibiq; diuiſis socijs, alij ad occi-
dentẽ pergebant, ab occidente & meridie Saxoniam quærentes intrare. Sed
Saxones pariter cum Thuringis cõgregati, inito cum eis certamine, cæſis du-
cibus, cæteros illius exercitus occidentalis per totã illã regionẽ errare fecerũt.
Quorũ alij fame cõſumpti, alij frigore diſſoluti, alij aũt cæſi uel capti, ut digni
erant miſerabiliter perierũt. Qui autẽ in oriente remãſit exercitus, audiuit de
Soror regis ſorore regis quæ nupſerat Vuidoni Thuringo (erat nanq; illa ex concubina
nata) quia uicinã urbẽ inhabitaret, & multa pecunia ei eſſet auri & argenti,
unde

ũnde tanta ui urbẽ expugnare cœperãt, ut niſi nox uiſum pugnãtibus impe diret, urbẽ caperẽt. Ea uero nocte audiẽtes de caſu ſociorũ, regiſq́ſ ſuper eos aduẽtu cũ ualido exercitu: nã caſtra metatus eſt rex iuxta locũ qui dicit̃ Riaede, timore perculſi, relictis caſtris, more ſuo igne fumoq́ ingẽti agmina diffuſa collegerũt. Rex uero poſtera die producẽs exercitũ, exhortatus eſt, ut ſpẽ ſuã diuinæ clementiæ cõmitterent, diuinũ ſibi auxiliũ quemadmodũ in alijs prælijs adeſſe nõ dubitarent. Cõmunes omniũ hoſtes eſſe Vngaros, ad uindictã patriæ parentumq́ ſolummodo cogitarẽt. Hoſtes cito terga uertere uiſſent, ſi uiriliter certando perſiſterent. His optimis uerbis erecti milites, Imperatoremq́ in primis, medijs, & ultimis uerſantẽ uidentes, coramq́ eo Angelũ, hoc enim uocabulo effigieq́ ſignũ maximũ erat inſignitũ, acceperunt fiduciã magnamq́ cõſtantiã. Rex uero ueritus eſt, quemadmodũ euenit, ut hoſtes uiſo milite armato, fugæ ſtatim indulſiſſẽt, miſit legionẽ Thuringorũ cum raro milite armato, ut inermes proſequerent̃, & uſq; ad exercitũ protraherentur. Actumq́ eſt ita, ſed nihilominus uidentes exercitũ armatũ fugerunt, ut peracto miliario uix pauci cæderent̃ uel caperent̃. Caſtra uero inuaſa & om̃is captiuitas liberata eſt. Rex uero uictor reuerſus, modis oĩbus gratiarũ actiones diuino honori, ut dignũ erat, ſoluebat ꝓ uictoria de hoſtibus ſibi diuinitus cõceſſa. Tributũq́ qđ hoſtibus dare cõſueuit, diuino cultui mãcipauit, & largitionibus pauperũ deſeruire conſtituit. Deinde pater patriæ, rerũ dñs, Imperatorq́ ab exercitu appellatus, ſamã potẽtiæ uirtutiſq́ cũctis gẽtibus & regibus lõge lateq́ diffudit. Vnde & aliorũ regnorũ proceres eũ adierũt, gratiãq́ in conſpectu eius inuenire quærentes, fidẽ talis ac tanti uiri probatã habentes dilexerũt. Inter quos Hiribertus gener Hugonis, quũ ei aduerſaret̃ Ruodolfus contra ius faſq́ omne rex cõſtitutus, ut ei apud dñm ſuũ præſidio eſſet ſupplicauit. Ipſe enim rex talis erat, qui nihil negaret amicis. Perrexit igit̃ in Galliã rex, regẽ alloquit̃, & perfecto negotio reuerſus eſt in Saxoniã. Quũq́ eſſet in exaltando gentẽ ſuã, ratus fuit aut nullus nominatorũ uirorũ in om̃i Saxonia, quẽ prędaro munere aut officio, uel aliq̃ quęſtura nõ† ꝓmoueret. Et quũ ingẽti polleret prudẽtia ſapiẽtiaq́, acceſſit & moles corporis regiæ dignitati, omnem addens decorẽ. In exercitijs quoq; ludi tanta eminẽtia ſuperabat oẽs, ut terrorẽ cæteris oſtentaret. In uenatione tam acerrimus erat, ut una uice quadraginta, aut eo amplius feras caperet: & licet in conuiuijs ſatis iocundus eſſet, tamen nihil regalis diſciplinæ minuebat: tantum enim feruorem pariter & timorẽ militibus infundebat, ut etiam ludenti non crederẽt ad aliquã laſciuiã ſe diſſoluendos. Quũ autẽ omnes in circuitu nationes ſubieciſſet, Danos qui nauali latrocinio Freſones incurſabant, cum exercitu adijt, uicitq́, & tributarios faciens, regem eorum nomine Nubam, baptiſmum percipere fecit. Perdomitis itaque cunctis circumquaque gentibus, poſtremo Romam proficiſci ſtatuit, ſed infirmitate correptus, iter intermiſit. Quum que ſe iam grauati morbo ſenſiſſet, conuocato omni populo,

Caſtra ad Merſburg & Riaede

Angelus uexillum

Henrici maieſtas

Heribertus ꝑ auxilio ad Hẽricum

al. donaret

deſignauit filium ſuũ Oddonẽ regem, cæteris quoq́ filijs prædia cum theſau
ris diſtribuens: ipſum uero Oddonẽ qui maximus & optimus fuit, fratribus
& omni Francorũ impio præfecit. Teſtamẽto itaq́ legitime facto, & rebus
om̃ibus rite cõpoſitis, defunctus eſt ipſe rerũ dñs, & regũ maximus Europæ,
omni uirtute animi corporiſq́ nulli ſecundus, relinquens ſibijpſi maiori fi-
lioq́ magnũ latũq́ imperiũ, non à patribus ſibi relictũ, ſed per ſemetipſum
ãs XVII. acquiſitũ, & à ſolo deo conceſſum. Erant aũt dies quibus regnauit† xvi. Anni
Henrici mors uitæ aũt ferè lx. Translatũ eſt aũt corpus eius à filijs ſuis in ciuitatem quæ di
VI. Non. Iulij citur Quidelingeburg, & ſepultum in baſilica ſancti Petri ante altare cum
Dcccccxxxvi. planctu & lachrymis plurimarum gentium.

EPISTOLA AD REGINAM.

INgens opus cœpturus, uel certe iteraturus: nam magna ex parte peractũ
eſt: tua gratia fulciat, quæ domina eſſe dinoſceris iure totius Europę: quãq́
in Africã Aſiamq́ patris tui iam poteſtas protendat. Spero enim quicquid
in eo inuenitur minus idoneum, glorioſa tuæ clementiæ lenitate ſubleuetur,
permaneatq́ ea deuotione dedicatum qua eſt inceptum.

VVITICHINDI MONACHI BENE- DICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumq́ ſuccedentium Imperatorum, liber ſecundus.

DEFVNCTO itaq́ patre patriæ, & regum optimo maximo
Henrico, omnis populus francorũ atq́ Saxonum iam olim
deſignatũ regẽ à patre filiũ eius Oddonẽ elegit ſibi in prin
cipem. Vniuerſaliſq́ electionis notantes locũ, iuſſerunt ad
Aquaſgrani palatij. Eſt autẽ locus ille proximus Iulo à con-
Iulus locus Aquiſgrani ditore Iulio Cæſare cognominato. Quũq́ illò uentũ eſſet,
duces ac præfectorũ principes, cum cætera principũ militũ manu cõgregati,
in ſiſtorio baſilicæ magni Caroli cohærenti collocarunt nouũ ducem, in ſolio
ibidẽ conſtructo, manus ei dantes, ac fidem pollicentes, operamq́ ſuã cõtra
oẽs inimicos ſpondentes, more ſuo fecerunt cum regẽ. Dum ea gerunt à duci
Hildebertbus bus ac cætero magiſtratu, põtifex maximus cum uniuerſo ſacerdotali ordine
Mogũt. archiepiſcopus & omni plebe infra in baſilica præſtolabatur proceſſionem noui regis. Quo
procedente, pontifex obuius læua ſua dexterã tangit regis, ſuaq́ dextera li-
tuum geſtans, linea indutus ſtola plantaq́ inſulatus, progreſſuſq́ in mediũ
uſque phani ſubſiſtit: & reuerſus ad populũ qui circunſtabat: nam erant de
ambulatoria infra ſupráque in illa baſilica in rotundum facta, quo ab omni
populo cerni poſſet, En, inquit, adduco uobis à deo electum, & à domino
rerum Henrico olim deſignatum, nunc uero à cunctis principibus regem
factum Oddonem, ſi uobis iſta electio placeat, dextris in cœlum leuatis, ſi-
gnificate. Ad hæc omnis populus dextras in excelſum leuans, cum clamore
ualido,

ualido,imprecati ſunt proſpera nouo duci. Proinde procedit pontifex cũ rege,tunica ſtricta,more Francorũ induto ponè altare: ſuper quod inſignia regalia poſita erant,gladius cum balteo,chlamys cũ armillis,baculus cũ ſceptro ac diademate. Eo quippe tẽpore erat ſummus põtifex nomine Hildibertus, Franco genere, monachus profeſſione,nutritus uel doctus in Vuldo monaſterio,& ad id honoris merito progrediens,ut pater eiuſdẽ loci conſtitueret, deinde ſummi pontificatus Mogonciacę ſedis faſtigiũ promeruiſſet.Hic erat uir miræ ſanctitatis, & præter naturalẽ animi ſapientiã, literarũ ſtudijs ſatis clarus.Qui inter cætera gratiarũ dona ſpiritũ prophetiæ accepiſſe prædicat. Et quũ quęſtio eſſet pontificũ in cõſecrando rege, Treuerẽſis uidelicet & Coloniæ Agrippinæ:illius,qa antiquior ſedes eſſet,& tanq̃ à B.Petro apoſtolo fundata:iſtius uero,quia eius ad diœceſim pertineret locus: & ob id ſibi conuenire arbitrati ſunt huius cõſecrationis honorẽ. Ceſſit tamen uterq; eorum Hildiberti cunctis notæ almitati.Ipſe aũt accedens ad altare,& ſumpto inde gladio,cum balteo,conuerſus ad regẽ ait,Accipe,inquit,hunc gladiũ,quo eijcias oẽs Chriſti aduerſarios.barbaros,& malos Chriſtianos,autoritate diuina tibi tradita,omni poteſtate totius impij Francorũ,ad firmiſſimã pacẽ omniũ Chriſtianorũ.Deinde ſumptis armillis,ac chlamyde induit eũ.His cornibus humetenus dimiſſis, inquit, monearis quo zelo fidei ferueas, & in pace tuenda perducere uſq; in finẽ debere. Exinde ſumpto ſceptro baculoq;. His ſignis,inquit,monitus,paterna caſtigatione ſubiectos corripias, primũq; dei miniſtris,uiduis ac pupillis manũ miſericordię porrigas,nunquãq; de capite tuo oleũ miſerationis deficiat,ut in præſenti & in futuro ſempiterno præmio coroneris.Perfuſus itaq; oleo ſancto,& coronatus diademate aureo,ab ipſis põtificibus Hildiberto & Vuichfrido,ac omni legitima cõſecratione cõpleta, ab eiſdẽ pontificibus ducit ad ſoliũ,ad quod per cocleas aſcendebat, & erat inter duas marmoreas miræ pulchritudinis columnas conſtructũ, unde ipſe omnes uidere,& ab oibus ipſe uideri poſſet. Diuina deinde laude dicta,ſacrificioq; ſolẽniter celebrato,deſcendebat rex ad palatiũ,& accedens ad mẽſam marmoreã regio apparatu ornatã,reſedit cum pontificibus & omni populo: duces uero miniſtrabant. Lothariorũ dux Giſelbertus, ad cuius poteſtatẽ locus ille pertinebat, oĩa procurabat: Euerhardus menſæ præerat:Herimãnus Frãco pincernis: Arnulfus equeſtri ordini,& eligẽdis locãdiſq; caſtris pẽrat. Sifridus uero Saxonũ optimus, & à rege ſecũdus,gener q̃ndã regis, tũc uero affinitate cõiunctus,eo tẽpore ꝓcurabat Saxoniã,ne q̃ hoſtiũ interim irruptio accidiſſet,nutriẽſq; iuniorẽ Henricũ ſecum tenuit.Rex aũt poſt hæc unũquęq; principũ iuxta munificentiã regalẽ cõgruẽti ſibi munere honorans, cũ omni hilaritate dimiſit multitudinẽ.Interea barbari ad nouas res moliendas deſæuiunt,percuſſitq; Bolizlaf fratrem ſuum uirum Chriſtianũ, & ut ferunt, dei cultura religioſiſſimũ, timenſq; ſibi uicinũ ſubregulũ,eo quod paruiſſet imperijs

Fulda

Hildiberti laus

Forma ungendi regem Ro. Aquis,& inſignіorum explicatio

Regis familiares

imperijs Saxonũ,indixit ei bellũ. Qui miſit in Saxoniã ad expoſtulãda ſibi auxilia. Mittit͏̃ autẽ ei Æſic cum legione Merſaburiorũ, & ualida manu Haſſ ganorũ,additur'q; ei exercitus Thuringorũ. Erat nanq; illa legio collecta ex latronibus. Rex quippe Henricus quũ eſſet ſatis ſeuerus extraneis,in omnibus cauſis erat clemens ciuibus: unde quemcũq; uidebat furẽ aut latronẽ manu fortẽ,& bellis aptum,à debita pœna ei parcebat, collocans in ſuburbano Merſaburiorũ,datis agris atq; armis:iuſſit ciuibusquidẽ parcere,in barbaros autẽ inquantũ auderent,latrocinia exercerent. Huiuſcemodi ergo hominum collecta multitudo,plenã in expeditionẽ produxit legionẽ. Bolizlaf autẽ audiens de exercitu Saxonico:& quia Saxones ſeorſum, & ſeorſum Thuringi irent contra ſe:diuiſis & ipſe ſocijs ſicuti erant, acerrimus conſilio utriq; exercitui occurrere diſpoſuit. At Thuringi ut hoſtes improuiſe ſibi occurſitare uiderunt,fuga periculũ deuitauerũt. Æſic autẽ cum Saxonibus & cæteris auxiliarijs nihil cunctatus,in hoſtes ruit,maximãq; partẽ ex eis armis ſudit,cæteros fugere cõpulit,uictor'q; ad caſtra reuerſus eſt. Et quũ ignoraſſet de exercitu qui inſequutus fuerat Thuringos, minus caute uſus eſt uictoria perpetrata. Bolizlaf aũt uidens exercitũ noſtrum diſperſum, & alios in extrahẽdis ſpolijs cæſorũ,alios in ſuis corporibus reficiendis, alios in paleis equorũ congregandis occupatos,fugatũ reuerſum'q; coadunans exercitũ,ſuper inprouiſos ac recẽti uictoria ſecuros ſubito irruit, & ducẽ cum omni noſtro exercitu deleuit. Pergens'q; inde ad urbẽ Subteguli,primo eam impetu cepit, & uſq; in hodiernũ diẽ ſolitudinẽ fecit. Perdurauit'q; illud bellũ uſq; ad quartumdecimũ regis imperij annũ,ex eo regi fidelis ſeruus & utilis permanſit. Rex aũt audito huiuſcemodi nũcio, minime turbat͏̃, ſed diuina uirtute corroboratus, cum omni exercitu intrat terminos barbarorũ, ad refrenandã illorũ ſæuitiã. Datũ quippe erat illis & antea à patre ſuo bellũ, eo quod uiolaſſent legatos Thancmari filij ſui,de quo in ſequentibus plenius dicturos arbitramur. Placuit igit͏̃ nouo regi nouũ principẽ militiæ conſtituere. Elegit'q; ad hoc officiũ uirum nobilẽ & induſtriũ,ſatis'q; prudentẽ,nomine Herimannũ. Quo honore nõ ſolũ cæterorũ principũ,ſed & fratris ſui Vuichmanni offendit inuidiã. Quapropter & ſimulata infirmitate,amouit ſe ab exercitu. Erat nanq; Vuichmannus uir potens, & fortis,magnanimus,belli gnarus,& tãtæ ſcientiæ,ut à ſubiectis ſupra hominẽ plura noſſe ptędicaret͏̃. Herimãnus aũt quum eſſet in prima acie,in introitu regionis in hoſtiũ pugnã incidit,eos'q; fortiter uicit: & ob hoc maiori inuidia inimicos accendit, inter q̃s Ekkehardus filius Liudulſi,q̃ intantũ ægre paſſus eſt fortunã Herimanni,ut ſeſe ꝑmitteret maiora facturũ,aut uiuere nolle. Vnde collectis ex omñi exercitu fortiſſimis uiris,iter dictũ regis rupit,& paludẽ quę erat inter urbẽ hoſtiũ & caſtra regis,cũ ſocijs tranſijt,ſtatim'q; hoſtes offendit,& ab his circũfuſus, cũ omnibus ſuis perijt. Erant aũt qui cum eo occiderãt,electorũ ex omni exercitu uirorum decem & octo.

Aeſic dux belli in Bohemiã

Legio latronũ

Saxonũ ingens clades

Herimannus

Vuichmanni laus

octo. Rex autẽ cæſa hoſtiũ multitudine,& cæteris tributarijs factis, reuerſus eſt in Saxoniã. Acta ſunt autẽ hæc vij. Kalen. Octob. Poſt hæc antiqui hoſtes Vngari uenere uirtutẽ probare noui regis. Intrantes aũt Franciã, ſtatuerũt ſi poſſent, ab occidentali plaga inuadere Saxoniã. Rex aũt audiẽs, nihil moratus, cũ exercitu ualido occurrit illis, fugauitq́; & à terminis ſuis abegit. Ceſſantibus aũt bellis externis, ciuilia oriri cœperũt. Nã Saxones imperio regis facti glorioſi, dedignabanť alijs ſeruire nationibus, quæſturasq́; quas habuere ullius alius niſi ſolius regis gratia habere cõtẽpſerũt. Vnde iratus Euerhardus contra Bruningũ, collecta manu ſuccendio tradidit ciuitatẽ illius uocabulo Elueri, interfectis omnibus eiuſdem ciuitatis habitatoribus. Qua præſumptione rex audita, condemnauit Euerhardũ centũ talentis æſtimatione equorũ, omnesq́; principes militũ qui eum ad hoc facinus adiuuabant, dedecore canũ, quos portabãt uſq; ad urbẽ regiã quã uocitamus Magadaburg. Eodẽ tempore tranſtulit rex reliquias Innocentij martyris in eandẽ urbem. Ipſe autẽ rex ut erat clementiſſimus, dũ turbatores pacis merita caſtigatione afflixit, ilico cum pietate ſuſcepit, & unumquẽq; eorũ regio munere honorãs, dimiſit in pace. At illi nihilominus duci ſuo hærebant ad omne nephas: quia ille quidẽ erat iocundus animo, affabilis, mediocris in rebus, largus in dãdo. Et his rebus multos Saxonũ ſibi aſſociauit. Ea tempeſtate defunctus eſt Arnulfus Baioariorũ dux, & filij eius in ſuperbiã elati, regis iuſſu contẽpſerũt ire in comitatũ. Illo quoq; tempore defunctus eſt Siſfridus comes, cuius ditionẽ quũ ſibi uindicaſſet Thancmarus, eo quod ꝓpinquus ei eſſet: nã mater eius filia matertetæ erat Siſfridi, de qua genuit rex Henricus Thancmarũ: & regali dono ceſſiſſet Geroni comiti, afflictus eſt Thancmarus triſticia magna. Rex aũt tranſiuit in Baioariã, & rebus ibi rite cõpoſitis, reuerſus eſt in Saxoniã. Diſſenſio aũt quæ facta eſt inter Euerhardũ & Bruningũ, ad hoc peruenit, ut cædes publicæ fierẽt, depopulationesq́; agrorũ agerenť, & ab incẽdijs nuſq; abſtinerent. De legum quoq; uarietate facta eſt & contentio, fuereq́; qui dicerẽt quia filij filiorũ nõ deberent cõputari inter filios, hæreditatẽq́; legitime cum filijs ſortiri, ſi forte patres eorũ obiiſſent auis ſuperſtitibus. Vnde exijt edictũ à rege, ut uniuerſalis populi conuẽtio fieret apud uillã quæ diciť Stela, factumq́; eſt ut cauſa inter arbitros iudicareť debere examinari. Rex aũt meliori conſilio uſus, noluit uiros nobiles ac ſenes populi inhoneſte tractari, ſed magis rem inter gladiatores diſcerni iuſſit. Vicit igiť pars qui filios filiorũ cõputabant inter filios: & firmatũ eſt ut æqualiter cũ patruis hæreditatem diuiderẽt pacto ſempiterno. Ibi quoq; pacis turbatores facti ſunt manifeſti, qui hactenus ſe negabãt contra regiã poteſtatẽ aliquid feciſſe, ſed iniuriã tantũmodo in ſocios uindicaſſent. Rex aũt ſe contemptũ ab eis animaduertẽs: neq; enim ad placitũ iuxta iuſſũ uenire dignati ſunt: arma diſtulit, ueniꝫ locũ dedit, proxima ſibi ſemꝑ ſolitus clemẽtia. Sed hęc dilatio ad maiorẽ perniciem

Inteſtina Saxonum bella

Nepotũ hæreditariũ ius

pernicíem multos pertraxit. Fiebant prӕterea multa nepharia à ſeditioſis, homicidia, periuria, depopulationes, incendia: æquũ prauũq;, ſanctũ periuriũq; illis diebus parum procedebant. Iunctus eſt autem & Thancmarus Euerhardo, collectaq; ualida manu, oppugnat præſidium quod dicit᷑ Badilici, in quo erat Henricus iunior, dataq; præda urbis ſuis cõmilitonibus abijt, ſecũ abducens Henricum quaſi uile quoddã mancipium. Interfectus eſt autem ibi Geuehardus Vdunis filius fratris Herimanni ducis: ob cuius necem deo omnia ordinãte, duces Francorũ inter ſe ſunt diuiſi. Tãtis igit᷑ ſpolijs Thancmari milites ditati, iam ad oĩa parabant᷑. Poſt hæc cepit urbẽ quæ dicitur Heresburg, & collecta ualida multitudine, ſedet in ea, multa inde exercens latrocinia. Euerhardus aũt ſecum tenuit Henricũ. Eo quoq; tempore occiſus eſt Dendi ante portas urbis quæ dicitur Larun, in qua erant milites Euerhardi. Vuichmannus aũt, qui ſe primũ alienauit à rege, audiẽs tantũ facinus ſeditioſorũ, conuerſus pacẽ fecit cũ rege, quia prudentiſſimus erat, & utilis ac fidelis in finẽ permanſit. Thancmarus autẽ filius Henrici regis natus erat ex matre nobili, manu promptus, acer ingenio, bellandi peritus: ſed inter arma honeſta minus pudicitia uſus. Erat aũt mater eius multã habens poſſeſſionẽ, qui licet à patre alijs pluribus ſit ditatus, materna tamen ſe hæreditate priuatum ægre ualde tulit: & ob hanc cauſam arma ſumpſit, ad perniciẽ ſui ſuorumq; contra dominũ ſuũ regem. Rex autẽ licet inuitus, uidens rem ad tam ingens periculũ procedere, ad edomandã Thancmari inſolentiã, cum multo comitatu perrexit ad Heresburg. Ciues aũt urbis illius cognoſcentes de rege, quia ſuper ſe cũ ualida manu appropinquaſſet, apertis portis introduxerunt exercitũ qui obſederat urbẽ. Thancmarus autem fugit in eccleſiã, à Leone papa beato Petro apoſtolo dedicatam. Exercitus aũt perſequutus eſt eum uſq; in templũ, & maxime ſatellites Henrici, dolentes ac uindicare contendẽtes iniuriam domini ſui. Nec ueriti ianuas ferro incidere, cũ armis ingreſſi ſunt ſacrã ædem. Thancmarus aũt ſtabat iuxta altare, depoſitis deſuper armis cum torque aurea. Quũq; ex aduerſo telis urgeret᷑, Thiatboldus quidã notus Cobbonis cum conuicijs uulnus ei inflixit, ilicoq; ab eo recepit quo uita cum terribili inſania in breui caruiſſet. Quidã autẽ militũ Maincia uocabulo per feneſtrã altari contiguã lancea à tergo perfoſſum, ibi ſecus arã extinxit Thancmarum. Ipſe autẽ fraternæ fautor diſcordię, in Biertanico poſtea bello uitam cum auro ab altari nequiter rapto miſerabiliter perdidit. Earũ rerũ rex ignarus, & abſens quũ audiſſet, ſuper temeritate militum indignatus eſt: ſed feruente adhuc bello ciuili nõ potuit eos contriſtari. Miſeratus autẽ fratris fortunam, ſuiq; ingenij oſtendens clementiã, pro laude eius ac induſtria pauca loquutus, Thiadericũ & tres amitæ illius filios, qui Thancmaro manus uinxerant, lege Francorũ damnatos ſtrangula fecit deficere. Inde uertit militem auidũ pugnæ, & præda urbis ditatũ in lares. Illi autẽ urbis præfecto autore,

'acriter reſiſtentes, lapides lapidibus,tela telis obijcere nō ceſſabant. Aggra/
uatiq; bello ſuper conſulto ducis inducias depoſcunt. Quibus conceſſit:ducis
eis præſidium non negatur. Vnde urbe egreſſi poteſtati ſe regiæ tradidere.
Ea pugna Dammo pincerna,multis alijs rebus bene geſtis olim famoſus,fa
ctus eſt clarus. Euerhardus autē audiens de nece Thancmari, & defectione *Euerhardus*
ſuorū militum, fractus animo proſternitur captiuo ſuo, ueniam petit, ac ne/ *Henrico*
quiter promeretur. Henricus aūt erat eo tempore nimis adoleſcens animo,& *ſupplex*
nimia regnandi cupiditate illectus:eo pacto crimine ſoluit eum, quo coniu/
ratione ſecum facta,contra regem dominū ſuum & fratrem, ſibi regni diade
ma ſi poſſibile foret imponeret. Fœdus itaq; inuicem percuſſum. Inde libera
liter Henricus ad regem reuerſus puriori fide ac caritate ab eo eſt ſuſceptus
quàm ingreſſus. Suaſione quoq; optimi imprimis uiri,& omni religione pro
batiſſimi Frithurici ſucceſſoris Hildiberti archiepiſcopi,Euerhardus adijt re/ *Friderichus*
gem,ſupplex depoſcit,ſe ſuaq; omnia ipſius arbitrio tradens. Ne igit' ingēs *malo in Ot/*
ſcelus inemendatū maneret, quaſi in exiliū in Hildenenſem urbē à rege diri/ *tonē animo*
gitur. Sed nō poſt multum temporis in gratiā clementer recipitur, & honori
priſtino redditur. Dum ea interea loci geruntur, antiqui hoſtes noſtri Vn/
gari ſubitò irruunt in Saxones, & caſtris ſuper littus Badæ fluminis colloca/
tis,inde in omnem regionē diffundūtur. Dux aūt miſſus à caſtris cum parte
exercitus,eo die ad ueſperam ſigna mouit circa urbem quæ dicitur Stediere/
burg. Vrbani autē uidentes hoſtes,& ex itinere & ex pluuia quæ ingēs erat,
ſeniores audacter erumpunt portas, & clamore primū territantes:demū re/
pente in aduerſarios irruentes,plurimis ex eis cæſis,& copioſa equorū multi/
tudine cum aliquibus ſignis capta,cæteros fugere compulere. Vrbes quas ob
uias habuere,illorum fugā animaduertentes, armis eos omnibus locis urge/
bant,& maxima ex eis parte proſtrata,ducem ipſum in quendam luti puteū
cogentes oppreſſerūt. Alteræ autem partis exercitus ad Aquilonem uerſus,
& arte cuiuſdam Slaui in locum qui dicitur Thrimining deductus, difficul/
tate locorum ac manu circumfuſus armatorū perijt,timoremq; nimium cęte/
ris incuſſit. Dux aūt illius exercitus cum paucis elapſus comprehēditur,& ad
regem deductus precio magno redimitur. His auditis caſtra hoſtiū omnia
turbata,fuga ſalutem quæſiere,nec ultra per triginta annos in Saxonia appa
ruere. Poſt hęc Henricus ardens cupiditate regnandi,celebre parat conuiuiū
in loco qui dicitur Salaueldum. Quumq; eſſet magnus ac potens maieſtate
& poteſtate regali,plurimis plurima donat, & factionis huiuſcemodi pluri/
mos ob id ſibi aſſociat. Fuere tamen multi qui rem cælare potius arbitrati
ſunt, ad hoc tantum, ne regi fraternæ diſcordiæ inuenirentur. Dabant ta/
men conſilium quo facilius bellum ſolueretur, ut uidelicet ipſe relinqueret
Saxoniam ſub præſidio militari, ut ſeſe inferret Lotharius generi hominum
imbelli:& ita factū eſt,ut primo impetu eos rex deuinceret,& uno certamine

fatigaret. Commilitonum itaque conſultu Saxoniæ uel in Thuringorum terra præſidio militari tradito, ipſe cum amicis Lotharios adit. Cuius rei fama undique omnes perculſi, quia tam ſubitaneæ receſſionis à rege, ac repentini belli cauſam penitus ignorabant. Rex autem audita huiuſcemodi fama, primum non credidit: poſtremo certum de belli negocio probans, nihil moratus, cum exercitu proſequutus eſt fratrem. Et ut appropiat urbi præſidijs fratris munitæ, quæ dicitur Throtmanni, milites qui erant in ea non immemores fortunæ Thancmari, nequaquam ſunt auſi inibi regem expectare: ſed egreſſi urbe, tradiderunt ſe ipſos regi. Erat autē Agina, qui illam urbem ad manum Henrici procurare deberet. Hic à rege uehementi iuramento conſtrictus, quatenus ſi poſſet, dominum ſuum à bello ad pacem & concordiam reuocaret, uel certe ipſe ad regem reuerteretur. Ita dimiſſus adijt dominum ſuum. Ductus autem exercitus à rege, peruenit uſque ad littora Rheni fluminis. Eo tempore quo erat bellum Euerhardi cum rege, miſſus Hadaldus, qui erat ſuper cubiculum regis, ad Giſelberthũ pro concordia & pace: quum nec dum ad neutram partem palàm declinaret, indigne ſuſcipitur, & reſponſio de die in diem differtur. Ipſe autem ſimultates ducis ſentiens, nec ultra talibus uerſutijs contentus, Imperium tibi, inquit, regale facio, præſente populo, tribunali regis condicto die præſentari, aut certe hoſtem te ſcias iudicari. Simili modo & pontificem Bernhardum à rege miſſum inhonoratum, & reſponſi incertum à ſe dimiſit. Fertur etiam & regalium literarum ſæpius ſigilla corrupiſſe. Poſt hæc ueto uerba legatum melius cœpit habere, & cum honore tranſduci fecit. Igit copias belli parantes Henricus & Giſelberthus, decreuerunt ad Rhenum occurrere regi. Agina quoque memor iuriſiurandi, præcedens exercitum, tranſito Rheno regi ſeſe præſentauit. Et ſalutato eo uerbis humillimis, ait, Frater tuus dominus meus ſaluum te & incolumem magno latoq; imperio diu regnare exoptat, tuumq; ad ſeruitium demandat ſe quantocyus feſtinare. Rege autē interrogante de eo, pacem bellum'ne cogitaſſet, proſpiciens, uidit multitudinem nimiam, erectis ſignis tractim procedere, & ad ſui partem exercitus qui iam Rhenum tranſierat tendentē. Et conuerſus ad Aginam, Quid nam uult, inquit, illa multitudo, aut quæ eſt? At ille ſatis ocioſe, Dominus meus, inquit, eſt frater tuus. Si meæ ſuaſioni dignaretur animũ inclinate, alitet ueniſſet. Modo ut ipſe iuraui ueni. Rex autē his auditis, dolorem animi motu corporis non cælabat, eo quod non adeſſent naues, per quas Rhenum tranſcendere poſſet, & ingens flumen aliud iter non præbebat, nec tempus ſubitanei certaminis in ulteriori ripa conſtitutos aliud ſinebat cogitare, niſi aut coram hoſtibus cadere deberet, aut certe armis uitam defenderet. Vnde ad deum ſupplices expandens manus, rex ait, Dominus, inquit, omnium rerum autor & rector, reſpice populum tuum, cui me præeſſe uoluiſti, ut ereptus ab inimicis, ſciant omnes gentes ullum

Tremont, quæ nunc Tremonia

Giſelbertus Lotharingiæ dux, regis ſororius

Bernardus epiſcopus

Ottonis ad deum oratio

ullum mortalium tuæ diſpoſitioni contraire non poſſe, qui omnia potes, & uiuis & regnas in æternum. Qui autem erant in ulteriori ripa, ſarcinas & im- pedimenta quæcꝫ tranſmittunt in locum qui dicitur Sanctum. Ipſi uero pa- rati hoſtes expectant. Quumcꝫ eſſet piſcina inter noſtrates & hoſtes, Saxo- nes diuiſis ſocijs, pars una ex aduerſo ruit in hoſtes, altera pars à tergo inſe- quit, in medijs hoſtes opprimens, pauci plures uehementer urgebant. Necꝫ enim noſtratium ſupra centum armatos fuiſſe perhibetur, aduerſariorũ uero magnus ſatis exercitus. Sed quum à fronte pariter & à tergo urgerentur, qua parte potiſſimum cauere debuiſſent, in promptu non erat. Ex noſtris etiam fuere, qui Gallica lingua ex parte loqui ſciebant, qui clamore in altũ Gallice leuato, exhortati ſunt aduerſarios ad fugã. Illi ſocios huiuſcemodi clamaſſe arbitrati, fugam ut clamatum eſt inierunt. Eo die ex noſtris multi uulnerati, aliqui etiam cæſi, inter quos Albertus qui cognominatus eſt Candidus, telo ducis Henrici uulneratus, non multis interiacentibus diebus defunctus eſt. Hoſtes autẽ omnes aut cæſi, uel capti, uel certe fugati, ſarcinæ omnes, & om- nis hoſtium ſupellex inter uictores diuiſa. Ex parte Lothariorum bene pu- gnaſſe prædicabatur illo certamine Godofridus Niger cognominatus. Sed & Maincia, cuius ſupra mentionẽ fecimus, eo die cecidit. Dadi autem Thu- ring mandauit ad præfectos urbium qui erant in oriente partis ducis Hen- rici, de uictoria regis, & quia ipſe dux in bello cecidiſſet: egitcꝫ callide, ut om- nes ſe traderent regiæ poteſtati. Henricus autem hoc factum, nequaquam reliquit inultum. Ipſi autem duæ tantummodo ex omnibus remanſerant ur- bes, Mersburg & †Scithingi. Regiam autem poſt uictoriam iuſſum eſt per- ſequi fratrem ſuum generumcꝫ. Audiens uero de defectione urbium ſuarũ, fractuſcꝫ recenti regis uictoria, cum nouis tantũ armatis iter arripuit, Saxo- niamcꝫ iam tardius adiens urbem Mersburg ingreſſus eſt. Quo rex comper- to, & ipſe reuerſus eſt Saxoniam, urbemcꝫ in qua frater erat, cum exercitu obſedit. Sed quum non poſſet fortiori ac maiori reſiſtere, poſt duos fermè menſes tradita urbe egreſſus eſt Henricus ad regem. Datæ ſunt autem ei in- duciæ triginta dierum, quatenus cum militibus ſibi cohærentibus ſecederet à Saxonia: Si cui uero illorum regem adire placuiſſet, locum ueniæ haberet. Quieuitcꝫ Saxonia poſt hæc ab inteſtinis bellis paucis diebus. Barbari au- tem labore noſtro elati, nuſquam ab incendio, cæde, ac depopulatione ua- cabant: Geronemcꝫ quem ſibi rex præfecerat, cum dolo perimere cogitant. Ipſe dolum dolo præoccupans, conuiuio claro delibutos ac uino ſepultos, ad triginta ferè principum barbarorum una nocte extinxit. Sed quum non ſuf- ficeret contra omnes nationes barbarorum: eo quippe tempore Abotriti rebellauerant, & cæſo exercitu noſtro, ducem ipſum nomine Haicam extin- xerunt: ab ipſo rege ſæpius ductus exercitus, eos læſit & in multis afflixit, & in ultimam penè calamitatem perduxit. Illi uero nihilominus bellum quàm

Sanctum

Alberti Can- didi interitus

Godofridi Ni- gri laus

al. Scbidingẽ

forte, ſororiũ

Gero

Haico

pacem elegerunt, omnem miſeriam caræ libertati poſtponentes. Eſt nanque *Sclauorum mores* huiuſcemodi genus hominum durum, & laboris patiens, uictu leuiſſimo aſ/ ſuetum, & quod noſtris graui oneri eſſe ſolet, Sclaui pro quadam uolup/ tate ducunt. Tranſeunt ſanè dies plurimi, his pro gloria & pro magno la/ tóque imperio, illis pro libertate ac ultima ſeruitute uarie certantibus. Mul/ tos quippe illis diebus Saxones patiebantur hoſtes, Sclauos ab oriente, Francos à meridie, Lotharios ab occidente, ab Aquilone Danos, itém'que Sclauos: proptereáque barbari longum trahebant certamen. Fuit quidam autem Sclauus à rege Henrico relictus, qui iure gentis paterna ſucceſſione *Tugumir perfidia* dominus eſſet eorum, qui dicuntur Heueldi, dictus Tugumir. Hic pecunia multa captus, & maiori promiſſione perſuaſus, profeſſus eſt ſe prodere re/ gionem. Vnde quaſi occulte elapſus, uenit in urbem quæ dicitur Branden/ burg, à populóque agnitus, & ut dominus ſuſceptus, in breui quæ promiſit impleuit. Nam nepotem ſuum, qui ex omnibus principibus gentis ſuper/ erat, ad ſe inuitans, dolo captum interfecit, urbem'que cum regione ditioni *Odora flu.* regiæ tradidit. Quo facto omnes barbaræ nationes uſque in Odoram flu/ uium ſimili modo tributis regalibus ſe ſubiugarunt. Henricus igitur diſce/ *forte, ſororio* dens à Saxonia, Lotharios iterum adijt, & cum† genero ſuo, duce ſcilicet Iſil/ bertho, cum ſuis militibus aliquandiu moratus eſt. Iterum ducitur exercitus à rege contra Iſilberthum, & omnis regio Lothariorum illius imperio ſub/ *Kiuermont, id eſt, mons capræ* iacens igni traditur. Obſeſſus'que in urbe quæ dicitur Kieuermont, elapſus inde proficiſcitur. Et quum obſidio difficultate locorum parum procederet, uaſtata undique regione, rex in Saxoniam reuertitur. Sciens autem comi/ *Immonis calliditas* tem Giſelberthum uerſutum & callidum nimis, nomine Immonem, artibus illius melius arbitratus eſt pugnare quàm armis. Ille uero ut erat aſtutiſſi/ mus, meliori ac maiori ſe ſubdens, arma ſumit contra ducem: quod ipſe dux omnium laborum grauiſſime tulit, quia eum ſibi aduerſum ſuſtinere de/ buiſſet, cuius conſilio ac fidei hactenus ſe maxime credebat. Augebat quoq; indignationem duci grex porcorum, ab Immone callide captus. Nam ſu/ bulci ducis quum cõtra porcos urbis tranſirent, Immo porcellum pro porta agitari fecit, & omnem gregem porcorum apertis portis intra urbem rece/ pit. Quam iniuriam dux ferre non ualens, coacto exercitu, obſedit Immo/ nem. Ille autem plurima apum examina habuiſſe fertur, quæ frangens pro/ iecit contra equites. Apes autem aculeis equos ſtimulantes in inſaniam uer/ tebant, ita ut equites periclitari cœpiſſent. Quo uiſo Immo, proſpiciens de muro, eruptionem cum ſocijs minitatus eſt. Huiuſcemodi igitur artibus ſæ/ pius dux ab Immone deluſus, ſoluit obſidionem. Diſcedens uero, fertur dixiſſe, Immone mecum ſentiente, omnes Lotharios facile captos tenui, modo ipſum ſolum cum omnibus Lotharijs capere nequeo. Tractum tam/ diu bellum Euerhardus conſiderans, ultra non quieſcit. Quin contempto

rege,

rege, & iure ſpreto iuramentorum, ut initio, conſerta manu, cum Iſelbertho ad incentiua bellorum pariter conſpirant. Nec contenti regno occidentali ſolummodo, in Rheni orientalem agrum depopulandum cum exercitu demerguntur. Hęc quum audiuntur in caſtris regis: nam ea poteſtate rex erat pugnans contra Briſeg, & alias urbes, quæ erant Euerhardi ditionis: multi ſe caſtris eruebãt, nec ultra ſpes erat regnandi Saxones. Rex uero in ea turbatione tanta conſtantia ac imperio uſus eſt, licet coram milite conſtiparetur, ac ſi nihil ei difficultatis obuiaſſet. Nam ſummi pontifices relictis tentorijs, & alia qualibet ſupellectili, ipſi etiam defecerunt à fide. Defectionis cauſam edicere, & regalia myſteria pandere ſuper nos eſt. Verum hiſtoriæ ſatisfaciendum, arbitramur quicquid in hac parte peccemus, ueniabile ſit. Summus pontifex miſſus ad Euerhardum, pro concordia & pace, quum eſſet earum rerum deſideratiſſimus, pacto mutuo ſuum interpoſuit iuramentum, & ideo ab eo non poſſe deficere fertur narraſſe. Rex autem per pontificem officio ſuo congruentia dirigens reſponſa, nil ad ſe pertinere uoluit quicquid epiſcopus egiſſet, ſine ſuo imperio. Quare, quia contra autoritatem regi quaſi præcellenti noluit ſubijci, ſed receſſit ab eo in Hommaburgnenſem urbem, quaſi in exilium deſtinauit, Ruodhardũ epiſcopum uero nouam Corbeiã direxit. In breui uero utriſq; clementer ignoſcit, in ſui gratiam ſuſcepit, & honori priſtino reddidit. Ad coërcendã igitur ducum præſumptionẽ, miſſus Herimannus cum exercitu, inuenit eos ſuper littus Rheni, magnamq; partem exercitus abeſſe, eo quod iam Rhenum cum præda tranſiſſent. Circumfuſus itaque dux ipſe Euerhardus militum armis, multis uulneribus acceptis, ac uiriliter redditis, perfoſſus tandem telis corruit. Giſelbertus autem fugiens, nauem cum pluribus aſcendit, quæ onere prægrauata, ſuccumbens mergitur: ipſéque dux cum cæteris merſus, nunquam eſt inuentus. Rex autem audita uictoria ſuorum militum, ac morte ducum, gratias egit omnipotenti deo, cuius ſæpius auxilium expertus eſt opportunũ. Præficiensq; regioni Lothariorũ Oddonem, Ricuinis filium: & ut nutriret nepotẽ ſuum, filium Giſelberti optimæ ſpei puerulum nomine Henricum, reuerſus eſt in Saxoniam. Mater autem pueri copulata eſt coniugio Luthouuico regi, & Henricus frater regis diſcedens à Lotharijs, ſeceſſit in regionem Caroli. Necem ducum aſperrima hyems, hyememq; ſequuta eſt fames ualidiſſima. Poſt hæc Immo uera neſcio an falſo arma ſumit contra regem, & media hyeme circundatus exercitu, ſe pariter cum urbe tradidit, ac deinceps fidelis & utilis permanſit. Nepotes quoque Giſelberthi, ſeruituti regiæ ſe ſubijciebãt, urbibus quas tenebant nihilominus retentis, Kieuetmont etiam ab Anfredo & Arnoldo adhuc tenebatur, ad quos Immo mandatum huiuſcemodi dirigens ait, De me non ſentio

Briſa cum

Ruodhardus epiſcopus Argentinenſis

Ducis Sueuorum caſtra ad Aldernacum

Immo

niſi quod uos ſentitis: de uobis autem notum eſt, quia huius gentis prin-
Immonis calli cipes eſtis. Nulli ergo dubium, quin duabus manibus quiſque magis ua-
da inſinuatio leat quàm una. Certum eſt itaque tres unum fortitudine præcedere. Et nunc quæ neceſſitas cogit, ut ſeruiamus Saxonibus, niſi noſtra diſcordia? Quando uos armis circundederunt, num uictoria lætati ſunt? Victoribus certe turpe eſt ſeruire. Optimum omniũ mortalium qui me à puero nutriuit, & inter amicos ſemper habuit, & magna poteſtate clarificauit, noſtrum communem dominum deſerui, & Saxoniæ periculo capitis mei ſociaui, modò, ut ſcitis, pro merito honore contumelia ab eo affectus, armis circundatus, penè ex libero ſeruus factus ſum. Vt ergo noueritis me ex fide communi utilitati uelle cõſulere, tibi Ansfrid unicam filiam meam deſponſabo, quo nullo apud uos infidelitatis ſcrupulo notari queam. Date igitur locum mutui colloquij, & ex meipſo fidem probabitis, quam per nuncium necdum poteſtis. Ipſi ad hæc, quamuis ferrei pectoris eſſent, & illum iam olim ſuſpectum haberent, tantæ tamen calliditati cedentes, ſuaſibilibus emolliti uerbis, mutuo dabant locum conſpectui. At ille armatos habens locis opportunis abſconditos, dolo ambos cepit, & ſub cuſtodia regi deſtinauit, mandato in hæc uerba pariter directo. Elatior, inquit, eſt mollior, uinculis aut uerberibus non indiget, minis pandit uniuerſa quæ ſcit. Anſfrid uero durior ferro eſt, hunc ſi tormenta acerrima timentur, magnum eſt. Quos quum rex ſuſcepiſſet, aliquanto tempore cuſtodiæ mancipatione caſtigauit. Poſtea ſuæ gratiæ lenitate ſibi aſſocians, in pace dimiſit.
Excuſatio ordinis rerũ permixti Quum ergo cauſæ cauſis, ac rebus res ita copulatæ ſint, ut ſententiarum ordine diſcerni adeo non debeant, nemo me temporum uiciſſitudine accuſet, dum poſteriora anterioribus præpoſuerim geſta. Rex igitur uicina ſemper ſibi clementia graues fratris miſeratus labores, aliquantis urbibus ſuis uſibus conceſſis permiſſus eſt in terra regionem Lothariorum habitare. Eo tempore bellum barbarorum feruebat. Et quum milites ad manum Geronis præſidis conſcripti crebra expeditione attenuarentur, & donatiuis uel tributarijs præmijs minus adiuuari poſſent, eo quod tributa paſſim negarentur, ſeditioſo odio in Geronem exacuuntur. Rex uero ad communes utilitates reipublicæ Geroni ſemper iuxtà erat. Vnde factum eſt, ut nimis exacerbati, odia ſua in ipſum quoque regem uertiſſent. Quæ cau-
Henrici uafricies ſa Henricum minime latuit: & ut ſolet, amaris animis dum dulce aliquid offertur, perſuadebat facile huiuſcemodi homines ſibi concordare, ſpem habens iterum regnandi, dum noſſet exercitum regi offenſum. Denique multis intercurrentibus legatis, & munuſculis inuicem miſſis, omnes penè orientalium partium milites ſibi colligauit. Quæ res ad tantum nephas

proceſſit,

proceſſit,ut coniuratione ualida facta,in paſchali feſtiuitate quę erat proxima, quum ipſe Henricus ad palatium adiſſet, regem occidere cogitaſſent: ipſi uero regni diadema imponerent. Earum rerum dum non eſſet publicus proditor,ſemper ſe protegente ſumma diuinitate, notæ factæ ſunt regi inſidiæ modicum ante paſcha. Qui fidelium militum uallatus manu die ac nocte, nihil'que decoris uel maieſtatis regiæ coram populo ea ſolennitate minuens,nimium hoſtibus intulit timorem.Poſt diem uero ſolennem conſilio maxime Francorum,qui eo tempore maxime ſibi aſtabant,Herimanni ſcilicet, Vdonis, atque Chuonradi, qui dictus eſt Rufus, ſecrete proditos iubet comprehendi, uel certe occidi. Inter quos erat primus,in cæteris omnium bonarum uirtutum rebus abſq; hac noxa fortiſſimus optimusq; Erik. Hic quum armatos ad ſe properaſſe intellexiſſet, conſcius cauſarum, equum aſcendit,arma ſumit, circumfuſusq; hoſtium turmis, memor priſtinæ uirtutis ac nobilitatis elegit mori, quàm inimicorum dominationi ſubijci. Nam lancea perfoſſus occubuit, uir omni uirtute ac induſtria ciuibus carus atq; clarus. Cæteri autem inſidiarum conſcij,in alteram hebdomadam differuntur, & ſecundum leges ſceleribus ſuis meritas pœnas ſoluentes, capite cæduntur. Henricus autem fugiens regno ceſſit. Eo anno, & portenta quædam apparuere,ſcilicet cometæ. Nam à quintadecima kalendas Nouembres, uſque in ipſas kalendas uiſæ ſunt. Quibus uiſis, multi mortales territi,aut nimiam peſtilentiam, uel certe regni mutationem metuebant. Quomodo quidem ante regis Henrici exceſſum, multa prodigia monſtrata ſunt, ita ut ſolis ſplendor forinſecus aëre abſque nubilo penè nullus appareret, intrinſecus autem per feneſtras domorum rubeus, tanquam ſanguis infunderetur. Mons quoque ubi ipſe rerum dominus ſepultus eſt, fama prodidit, quia multis in locis flammas euomeret. Hominis etiam cuiuſdam manus ſiniſtra ferro amputata, poſt annum ferè integrum reſtituta eſt ei dormienti, qui pro ſigno miraculi ſanguinea linea loco coniunctionis notabatur. Sed cometas inundatio nimia, inundationem'que boum peſtilentia ſubſequuta eſt. Defuncto autem†Vdone Lothariorum præſide,ac regis nepote Henrico,ducatus regionis conceditur Chuonrado, cui & unicam filiam ſuam rex deſponſauit,qui erat adoleſcens acer & fortis, domi militiæq; optimus, commilitonibus ſuis carus. Illis diebus Bertholdus frater Arnulfi procurabat Baioariam, pugnansq; contra Vngaros, uictorq; exiſtens,triumpho celebri factus eſt clarus. Rex autem de die in diem proficiens,paterno regno nequaquam eſt contentus, ſed abijt Burgundiam, regem cum regno in ſuam accepit poteſtatem. Hugonem alterum armis edomuit, ac ſibi ſubiectum fecit. Cuius fibulam auream regni dono

Erik

Prodigia ante Henrici mortem

†for. Oddone

Aurea fibula

conceſſam, gemmarum uarietate mirabilem uidemus in altari protomartyris Stephani rutilantem. Igitur quum omnia regna cotam eo ſilerent, & poteſtati ipſius omnes hoſtes cederent, monitu & interceſſione ſanctæ matris eius, recordatus eſt multis laboribus fatigati fratris, præfecit'que eum regno Baioariorum. Bertholdo iam defuncto, pacem & concordiam cum eo faciens, qua uſque in finem fideliter permanſit. Erat autem ipſe dominus Henricus copulatus matrimonio filiæ ducis Arnulfi, fœminæ egregiæ formæ, mirabiliſque prudentiæ. Fratrum uero pax atque concordia deo acceptabilis, hominibusq; amabilis, toto orbe fit iam celebris, dum unanimes reſpublicas augent, hoſtes debellant: ciuibus paterna poteſtate

Henrici fortia facta præſumit. Ducatu igitur Baioariorum accepto, nequaquam deſidia torpuit: ſed abiens, Aquilegiam cepit, Vngaros duabus uicibus armis ſuperauit, Ticinum tranſnatauit, & præda magna intra regionem hoſtium capta, exercitum incolumem in patriam reduxit. Talium igitur & tantorum mores, habitum formamq;, quos ſumma clementia mundo ad delicias, omnémque decorem deſtinauit, noſtrum non eſt omnimodis exponere. Verum deuotionem quam erga eos habemus, penitus cælare nequimus. Ipſe denique dominus rerum fratrum natu maximus, optimus in primis,

Ottonis mores pietate erat clarus, opere omnium mortalium conſtantiſſimus: præter regiæ diſciplinæ terrorem ſemper iocundus, dandi largus, dormiendi parcus, & inter dormiendum ſemper aliquid loquens, quo eum ſemper uigilare æſtimes: amicis nihil negans, & ſupra hominem fidelis. Nam quoſdam audiuimus accuſatos, & peccati manifeſtos, ipſum eorum aduocatum & interceſſorem, & criminis nullo modo credulum ab eo poſthabitos, tanquam nihil unquam in eum peccaſſent. Ingenium ei admodum mirandum: nam poſt mortem Edidis reginæ, quum antea neſcierit literas, intantum didicit, ut pleniter libros legere & intelligere nouerit. Præterea Romana lingua Sclauonicáque loqui ſciebat: ſed rarum eſt quod earum uti dignaretur. In uenationibus creber: tabularum ludos amat, equitatus gratiam regia grauitate interdum exercens. Acceſſit ad hæc & moles corpo-

Ottonis imago ris, omnem regiam oſtendens dignitatem, capite cano, ſparſus capillo, oculi rutilantes, & in modum fulguris cita repercuſſione ſplendorem quendam emittentes: facies rubicunda, & prolixior barba: & hæc contra morem antiquum: pectus leoninum, quibuſdam ſparſum iubis: uenter commodus: inceſſus quondam citus, modo grauior: habitus patrius, ut qui nunquam ſit peregrino uſus. Quotieſcunque autem ſit opus corona portanda, ieiunium

Henrici mores ſemper præcedere pro uero traditur. Henricus uero morum grauitate pollebat, & ob id ab ignotis minus clemens iocundusq; prædicabatur, cõſtanti admodũ animo: fidelis & ipſe amicis, ita ut mediocris ſubſtantiæ militem

coniugis

coniugis ſuæ ſororis matrimonio honoraret, ſocium ſibi amicumq́ faceret. Erat corpore præſtanti, & qui in adoleſcentia omnem hominem egregia forma ad ſe inclinaret. Iunior uero fratrũ dominus Bruno, magnus erat ingenio, magnus ſcientia, & omni uirtute ac induſtria. Quem quum rex præfeciſſet genti indomitæ Lothariorum, regionem à latronibus ita purgauit, & intantum diſciplina legali inſtruxit, ut ſumma ratio, ſummaq́ pax illis in partibus locum tenerent. Igitur quum bella inteſtina externaq́ ceſſarent, leges diuinæ atque humanæ autorali uigore pollent. Grauisq́ perſequutio monachis oritur in diebus illis, affirmantibus quibuſdã pontificibus melius arbitrari paucos uita claros, q̃ plures negligentes ineſſe monaſterijs oportere: obliti, niſi fallor, ſententiæ patrisfamiliæ prohibentis ſeruos zizania colligere, ſed utraque creſcere oportere, zizania & triticum uſque ad meſſem. Quo factum eſt, ut plures propriæ infirmitatis conſcij, depoſito habitu, & relictis monaſterijs, graue onus ſacerdotum deuitarent. Fuerunt autem quidam, qui ſummum pontificem Friderichum hoc non pure ſed ficte feciſſe arbitrati ſunt, quatenus uenerabilem uirum, regiq́ fideliſſimum abbatem Hadumarum quoquo modo poſſet dehoneſtaret. Ipſe enim erat uir magnæ prudentiæ ac induſtriæ. Sub eius temporibus templum famoſum Vuldenſe igne conſumptum eſt, & ab eo reſtauratum, & multo maiori decore perfectum eſt. Hic pontificem ſub cuſtodia tenuit, ſecunda coniuratione culpabilem: primum honorifice, ſed quum literas ab eo ſcriptas reprehendiſſet ſatis ſeuere. Pontifex uero dimiſſus, dum ultionem quærit contra tantum uirum, leges non præualent, humillima monaſteria autoritate tentauit, ut ad excellentiſſima æqualiter procederet. Sed huiuſcemodi ſimulationes incaſſum profuſæ. Nam abbas in gratia & amicitia regis permanſit, & cauſis intercurrentibus pontifex quod cogitauit non impleuit. Soror autem regis Lothouuico regi genuit tres filios, Carolum, Lotharium, & Carlomannum. Ipſe autem Lothouuicus rex à ducibus ſuis circumuentus, & à Nortmannis captus, conſilio Hugonis Lugdunum miſſus cuſtodiæ publicæ traditur. Filium autem eius natu maiorem Carolum Nortmanni ſecum duxerunt †Rothum, ibi & mortuus eſt. Audiens autem rex, ſuper fortuna amici ſatis doluit, imperauitq́ expeditionem in Galliam contra Hugonem in annum ſecundum. Eo tempore quum moraretur in campis ſylueſtribus uenationem agens, obſides Bolizlaui uidimus, quos populo rex præſentari iuſſit ſatis ſuper eis lætatus. Ille annus notabilis caſu calamitoſo totius populi, de morte ſcilicet beatæ memoriæ Edidis reginæ, cuius dies extrema ſeptimo kalendas Februarij celebrata eſt cum gemitu & lachrymis omniũ Saxonum. Hæc nata ex gente Anglorum, non minus ſancta religione quàm regali potentia pollentium ſtirpe claruit. Decem annorum regni conſortia tenuit, undecimo obijt. Saxoniam uero decem & nouem annis inhabitauit.

Bruno archiepiſcopus Colonienſis

Monachorum perſequutio

Hadumarus abbas Fuldenſis

al's. Rothomagum

Edidis mors

Reliquit

Reliquit filium nomine Liudulfum, omni uirtute animi & corporis, ea æta-
te nullo mortali ſecundum. Filiam quoque Liutgardam nomine, quæ nupſe
rat Chuonrado duci. Sepulta eſt autem in ciuitate Magathaburg, in baſilica
noua latere Aquiloni ad orientem.

EPISTOLA VVITICHINDI AD REGINAM MA- thildim Ottonis Imperatoris filiam.

QVemadmodū cœli terræq́ꝫ facies, hominum uoces, uultus ac mo
res mille modis concordi diſcordia uariantur, ſed ad unius lumi-
nis ſenſusq́ꝫ ducatum, dei cuncta regentis prouidētia coguntur:
ita publicis ac priuatis rebus intentis imperiale decus, quod te ut
ſereniſſimum ſplendorem, gemmamq́ꝫ lucidiſſimam mundo effudit, unum
iuſticiæ moderamen eſt normâque rectitudinis. Vnde laboris noſtri opus
quod à diuerſis moribus diuerſe accipitur, eo quod ingenij ſermonisq́ꝫ clari-
tate egeat, ſinu glorioſæ clementiæ tuæ ſuſcipiatur, nec in ea noſtra inſipiētia,
ſed maior conſideretur deuotio, humiliter depoſco.

VVITICHINDI MONACHI BENE- DICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumq́ꝫ ſuccedentium Im peratorum, liber tertius.

POST EXCESSVM EDIDIS reginæ, omnem amorem
maternum transfudit rex in unicum ſuum Liudulfum. Fa-
ctoq́ꝫ teſtamento, creauit eum regem poſt ſe. Ipſe autem te-
ner adhuc erat adoleſcens, ætatis nō habens amplius quàm
ſedecim annos. Rex uero in Gallicā proficiſcens expeditio
nem, coacto apud Camaracam urbem exercitu, feſtinat in-
trare regnum Caroli, uindicandæ cauſa iniuriæ generi ſui Lothouuici. Quo
Hugonis contumax faſtus audito Hugo miſſa legatione, iurat per patris ſui animam, qui iam olim pe-
rijt, deo regiq́ꝫ proprio repugnando, quia tanta ſibi eſſet copia armatorum,
quantam hactenus rex nunquam uidiſſet, addiditq́ꝫ contemptum, uane tu-
mideq́ꝫ ſuper Saxones loquendo, quia imbelles eſſent, & quia facile poſſet
una potione telorum Saxonicorum ſeptem abſorbere. Ad quod rex famo-
Pilei fœnini Saxonum in eſtate ſum ſatis reddit reſponſum: ſibi uero eſſe tantam multitudinem pileorum
fœninorum, quos ei præſentari oporteret, quantam nec ipſe nec pater ſuus
unquam uideret. Et reuera quum eſſet magnus ualde exercitus, triginta ſci-
licet duarum legionum, non eſt inuentus qui fœnino non uteretur pileo,
alij, Fuldenſis niſi † Corbeius abbas nomine Bouo cum tribus ſuis ſequacibus. Hic erat uir
ſapiens ac clarus, à deo nobis oſtenſus, non conceſſus. Huius patris auus Bo-
uo Græcas literas coram Chuonrado rege legendo factus eſt clarus: & huic

eiuſdem

eiuſdem nominis auus erat, ut natu maior omni uirtute ac ſapientia potior.
Sed & ipſe nepos erat Vuarini, qui ex milite factus eſt monachus, & pri/
mus omnium apud nouam Chorbeiam regulariter electus eſt in patrem.
Qui quum eſſet admirandæ ſanctitatis,ad augmentum uirtutum ſuarũ,bea
tæq́ memoriæ Saxoniæ precioſum attulit theſaurum,reliquias uidelicet pre
cioſi martyris Viti.Dimiſſus igitur Lothouuicus regi occurrit, iungitq́ cum
ſocijs exercitui illius. Rex autẽ cum exercitu Lugdunum adijt,eamq́ armis
tentauit, inde Pariſiũ perrexit, Hugonemq́ ibi obſedit,memoriam quoque
Dionyſij martyris digne honorans ueneratus eſt.Ductus inde exercitus con
tra urbem Remenſem, ubi erat nepos Hugonis contra ius faſq́ omne ſub/
rogatus epiſcopus, legitimo pontifice adhuc ſuperſtite.Armis autem urbem
capiens, iniuſte conſtitutum expulit ſacerdotem, legitimum eccleſiæ ſediq́
propriæ reſtituens.Exinde collecta ex omni exercitu electorum militum ma
nu,Rothun Danorum urbem adijt,ſed difficultate locorum,aſperioriq́ hye *als.Rotho/*
me ingruente,plaga eos quidem magna percuſſit:incolumi exercitu,infecto *magum*
negocio poſt tres menſes Saxoniam regreſſus eſt, urbibus Remenſe atque
Lugduno cum cæteris armis captis Lothouuico regi conceſſis. Hugo autem
expertus potentiam regis,uirtutemq́ Saxonum,non paſſus eſt ultra termi/
nos ſuos hoſtiliter intrare, ſed pergenti in eandem expeditionem anno ſe/
quenti, occurrit iuxta fluuium qui dicitur Car,manus dedit, iuxtaq́ impe/ *Car.flu.*
rium regis pactum inijt,utiliſq́ proinde permanſit. Vidẽs autem rex filium
ſuum Liudulfum uirum factum,dedit ei coniugem diuitijs ac nobilitate cla/
ram,ducis Herimanni filiam nomine Idam. Quam quum accepiſſet,in bre/
ui poſt hæc ſocer moritur, cum ducatu omni ei poſſeſſione relicta. Accepta
autem poteſtate, animũ tranquillum quem in puero geſſit, exuit, armatũq́
militem in Italiam ducens,aliquantis ibi urbibus captis, & ſub cuſtodia tra/
ditis,ipſe reuertitur in Franciam. Eo tempore uſurpato impeiio, regnauit in
Longobardia homo fortis & auarus, & qui omnem iuſticiam pecunia uen/
deret Berngarius. Veritus autem ſingularis prudentiæ reginæ uirtutem, à *Berngarij III*
Lothouuico rege relictæ,in multis eam afflixit, quo tanti decus ſplendoris *in Italia ty/*
extingueret,uel certe obſcuraret.Illo tempore rex proficiſcitur in militiã con/ *rannis*
tra Bolizlauum regem Bohemorum: & quum capienda eſſet urbs quæ nun/ *Boleslai re*
cupabatur Noua, in qua clauſus obſidebatꝰ Bolizlaui filius, prudẽti rex con/ *bellio*
ſilio diremit prælium,ne miles in rapiendis hoſtium ſpolijs aliquod periculũ
incideret. Cõſiderata itaq́ uirtute regis,ac innumera multitudine exercitus,
Bolizaſ urbe egreſſus,maluit tantæ maieſtati ſubijci,q́ ultimã perniciẽ pati.
Sub ſigniſq́ ſtans,& regẽ audiẽs, reſpõſaq́ reddẽs,ueniã tandẽ promeruit.
Inde plena uictoria glorioſus factus rex Saxoniã regreſſus eſt. Quũq́ cum
uirtus præfatæ reginæ nõ lateret, ſimulato itinere Romam proficiſci ſtatuit.
Quũ q́ in Longobardiã uentũ eſſet,aureis muneribus amorẽ reginæ ſuper ſe
probare

probate tentauit. Quo fideliter experto, in coniugiũ ſibi eam ſociauit, cum'q; ea urbem Papiam quæ eſt ſedes regia, obtinuit. Quod quum uidiſſet filius eius Luidulfus, triſtis à rege diſceſſit, profectus'q; in Saxoniã, aliquandiu mo
Salaueldia cõiurationibus nefaſta ratus eſt in loco conſilijs funeſto Salaueldun. Rex uero in Italia celebratis iuxta magnificentiã regalem nuptijs, proficiſcit' inde cum noui matrimonij claritate, acturus'q; proximũ paſcha in Saxonia, lætitiam patriæ magnam'q; gratiã conferens. Perſuaſus quoq; rex Berngarius à Chunrado duce cui Papia cum præſidio militari relicta erat cuſtodienda, regem ſubſequutus eſt in Germaniam, pacem cum eo facturus, & omnibus quæ imperauiſſet obtemperaturus. Cui regiæ urbi appropinquanti, occurritur miliario ab urbe à ducibus & præfectis, Palatinorum'q; primoribus, & regaliter ſuſceptus, ductus in urbem, iuſſus eſt in hoſpitio ſibi præparato manere. Neq; enim faciem regis intra tres dies uidere promeruit. Quod ægre ferẽs Chuonradus qui eum adduxerat, unum'q; cum eo ſentiens filius regis Luidulfus, ſuſpectum ſuper hac cauſa Henricum fratrem regis habentes, quaſi antiqua ſtimulatum inuidia deuitauerunt eum. Henricus autẽ ſciens adoleſcentẽ maternis deſtitutũ ſuffragijs, contemptui eum cœpit habere, in tantum, ut à conuicijs ei quoque non parceret. Interea rex regem alloquitur, in gratiam'q; regis ac reginæ ſuſceptus, deditionis ſponſionẽ dat, fœderis ſpontanei diem apud urbem Auguſtam deſignans. Vbi quum conuentus fieret, Berngarius manus filij ſui Adelberti ſuis manibus implicans: licet olim Hugonem fugiens, regi ſubderetur: tunc tamen renouata fide coram omni exercitu famulatui regis ſe cum filio ſubiugauit. Et ita dimiſſus in Italiam remeauit cum gratia & pace. Ibi
Lapis cœlitus delapſus miræ magnitudinis lapis grandinis tonitrui ac tempeſtate turbulenta de cœlo iactus, ingens miraculum multis uiſentibus præbuit. Nati ſunt autem regi filij ex ſereniſſima regina, primogenitus Heinricus, ſecundus Bruno, tertius Otto, paterni nominis maieſtate deſignat', quem iam poſt patrem dominũ ac Imperatorem uniuerſus ſperat orbis. Filiam quoq; ſanctæ matris eius uocabulo inſignitam, de qua non præſumimus aliquid dicere, quũ eius claritas præcellat omne quod dicere aut ſcribere ualeamus. Enimuero rex quũ regiones Francorum urbes'q; circuiret, audiuit quia ei inſidiæ pararentur à filio genero'q;, quapropter ſummus pontifex reuocatus, ubi auſteriorem uitã more ſolito cum eremitis & ſolitarijs ante paſcha agebat, ſuſcepit regem Mogontiæ, ibi ei aliquandiu miniſtrans. Nephanda cõſilia prodita, à filio genero'q; animaduerſa, purgandi locum criminis cum conſilio pontificis petierunt, & impetrant. Qui licet ſceleris manifeſte arguerentur, paruit tamen rex eorum ſententijs in omnibus, locorum temporum'q; anguſtia. Et quum apparatus paſchalis apud aquas fieri oporteret, comperit quia nihil ſibi dignum ibi paratum eſſet. maternis gaudijs & officijs decenter curatur, regem'q; quem in Francia penè perdidit, in patria magnifice recepit. Nam cõfortatus amicorũ

gentis'q;

gentiſcꝫ ptopriæ præſentia irritum fecit pactũ,quod coactus inire confeſſus eſt:edictumcꝫ eſt filio generocꝫ,autores ſceleris puniendos tradere,aut certe ſe publicos hoſtes noſſe. Pactis priſtinis pontifex interceſſit,tanꝙ paci & cõ cordiæ cõſultutus: ob id regi fit ſuſpectus,amicis regalibus, conſiliarijſcꝫ o/ mnimodis ſpernẽdus. De eo neceſſariũ arbitramur nequaꝙ aliquid temere iudicare: ſed quod de eo probamus, ꝗa magnus erat oratione die noctucꝫ, magnus eleemoſynarũ largitate, præcipuus uerbo prædicationis,nõ ſilere di gnum duximus: cæterum de accuſatis cauſis qui iudicat dominus eſt.Earum rerũ dum ibi finis non fieret,uniuerſalis populi conuentus eſſe iubetur apud uillam quæ dicitur Frideſleri, ſuper his cauſis diſcutiendis.Vbi quũ frater re gis Henricus adeſſet, multas ac graues cauſas ſummo pontifici obijciebat: proptereaꝙ regis totiuſcꝫ penè exercitus offenſam incurrit,dum eum peni/ tus culpabilem ex illis dictis cenſerent. Propterea rex ſæuiorem animum ge rens ex recenti iniuria,eminentiſſimos uiros,ac ſibi quondã charos,& in Bri/ tannico bello fideles,traditos exilio damnauit, dum accuſati rationem redde rent,& ſe purgare non ſufficerent.Hi erant Thuringi genere,poteſtatis præ/ fectoriæ,Dadanus & Vuilhelmus nomine.Hoc facto,multi ſcelerum conſcij pertertiti. Soluta concione,multitudine dimiſſa, ſeſe rex in orientales partes contulit. Lotharij autem quum regem duci Cunrado ſenſiſſent offenſum, quum iam olim ei infeſti eſſent, eo ꝙ ducatum ſuper eos adminiſtraret ipſis inuitis,arma contra eum ſumunt. Ille uero imperterritus leoninum exercens animum, ſigna ſignis contraria inuexit, & incredibilem multitudinem ex eis propria manu fudit,dum ſanguine amici quem in prælio amiſit, Cunradi ſci licet Euerhardi filij,ut fera ſæuiſſima acueret. Itacꝫ illi fortiſſimo ſuppetente fortium militum manu,aduerſo exercitui dum nouus ſemper additur, à me/ ridie uſcꝫ in ueſperum protrahitur bellum,nocte prælium diſſoluitur: nullus uictoria lætatur. Rex autem circa Calendas Iulias moto exercitu armis filiũ generumcꝫ quærere tentauit: obuias urbes partis aduerſæ aut armis cepit, aut in deditionem accepit,quouſcꝫ Mogonciam perueniret,quam filius cum exercitu intrauit,patremcꝫ miſerabilius armatus expectauit. Ibi plus quàm ciuile, & omni calamitate acerbius bellum cœptum: multæ machinæ muris admotę,ſed ab urbanis deſtructæ uel incenſæ: crebræ ante portas pugnæ,ra ro forinſecus ſtationes fuſæ:cunctando enim res uniuerſæ uariauere,dum do minatorẽ regni foris,intus ſucceſſorem metuebant. Obſidio itacꝫ dum ſexa/ ginta dies fermè excederet,ſermo fit de pace: unde datus eſt obſes in urbem conſobrinus regis Ecbertus, quo libera uia cuilibet pateret in caſtra crimen purgandi,de pace atcꝫ concordia tractandi. Filius cum genero caſtra ingreſ ſi,regalibus ueſtigijs proſternunt, pro ſcelere omnia ſuſtinere paratos fore, ſaltẽ ut amici auxiliatores in fide ſuſcepti, nihil aduerſi paterentur. Rex autẽ non inueniens quomodo meritas pœnas filio inferret,fautores inſidiarũ ex/

Fridenrichus regi ſuſpectus

Exules

Lotharij rebelles

Ecbertus obſes

poſtulat. Illi autem iuramentis uicarijs obligati, & quodammodo arte anti-qui hoſtis cōſtricti, hoc omnino negabant. Ingens interea oritur lætitia in caſtris, & à caſtris circūquaq; fama diffuſa, nunq; urbe egreſſuros, niſi omnibus eſſent à rege imperatis obtemperaturi. Eæ ſpes incaſſum cōceptæ: nam quū obedirent edictis regis, motus Henricus aduerſus adoleſcentem, Nihil te, inquit, iactitas contra dominum meum regem feciſſe, & ecce omnis exercitus uſurpatorem te regni inuaſoremq; nouit. Ipſe ergo ſi accuſor reus criminis, ſi culpabilis exiſto, quare non contra me legiones ducis? Signa aduerſum me moue: & feſtucā de terra ſumens, Huius, inquit, precij à me meaq; poteſtate rapere nō poteris. Quid tibi uiſum eſt ſollicitare huiuſcemodi rebus patrem tuum? contra ſummam diuinitatē agis, dum domino patriq; tuo repugnas. Si aliquid ſcis uel uales, in me furorem tuum euome, ipſe enim tuam non timeo iram. Ad hæc adoleſcens nihil reſpondit, ſed audito rege cum ſuis urbē ingreſſus eſt. Conſobrinus autem regis Ecbertus, quum obſes datus eſſet in urbem, ſuaſibilibus corruptus uerbis, regi fit auerſus, quum & antea ei iratus eſſet, eo quod argueretur incepti certaminis, ubi oculum perdidiſſet. Dum hæc agerētur, proxima nocte Boidarij comites fratris regis, relicto eo iuncti ſunt Liudulpho: qui pergens cum eis cepit urbem regiā, quæ dicitur Reinesburg cum cæteris in ea regione munitiſſimis, omnemq; pecuniam ducis ſuis militibus diuiſit: coniugem cum filijs patrui & amicis non ſolum urbe, ſed & regione excedere cogit. Hæc omnia à deo credimus acta, ut qui sereniſſimū regem plurimis populis ac gentibus præficere uoluit, diſceret parū in ſe, in deo uero omnia poſſe. Erat autem iunior Arnulphus cum fratribus, qui tale conſilium machinatus eſt contra Henricum, eo q; paterno regno ſubrogaretur, ipſe autem honore patrio priuatus eſſet. Porrò exercitus diutino labore fatigatus, miſſionem petit & accipit, rege cum paucis admodum filium in Baioariam ſubſequente: ipſe nanq; erat patiens laborum ſupra quàm quod credi poſſit de homine ab adoleſcentia delicate nutrito. Multitudine deniq; deficiente à fide, rari admodum erant qui partes regis adiuuarēt: inter quos erat quidam Adelbertus, & alij cum eo admodum pauci. Militāte aduerſus Mogūciam rege, Herimannus dux Saxoniam procurabat. Quum nouus exercitus à Saxonia ad ſupplementum ueteris mitti debuiſſet, Thiedericus iunior q; Vuicmannus ei præfuere. Attingentes terminos Francorum à Liudulpho duceq; Cunrado ſubito circumfuſi, in deſertum quoddam coguntur caſtellum. Quod quum oppugnare nituntur, iactu rotę ſignifer ante portā brachium perdidit: quo facto bellum eſt ſedatum, induciæq; conceſſæ trium dierum in Saxoniam reuertendi. Thiedericus à Liudulpho magnis promiſſionibus eſt tentatus, Vuicmannus autem admodum corruptus, patruum exin arguere, paternæ hæreditatis raptorem dicere, & ſuorū theſaurorū prædonē uocare cœpit. Ipſe autē conſilij nequaq; ignarus, quanta ſapientia, quantaq;

prudentia

Henrici cum Liutbolfo expoſtulatio

Ecbertus rebellionis particeps

Herimannus ſaxoniæ præſes

prudentia contra propinquos & hoſtes manifeſtos uigilauerit, difficile eſt o/
mnimodis edicere. Iungitur quippe Ecbertus Vuigmanno, eademq; ſenten
tia conſurgunt in ducem, nullumq; ei dant quietis ocium. Ille autẽ nobili pa/
tientia iuuenum furorem frangens, cauet tumultum aliquẽ rege abſente illis
in partibus accreſcere. Baioarij repẽtino regis aduentu nec ad pacẽ uertunt,
nec bellum publicum præſumunt, ſed clauſi muris grandem exercitui laborẽ
ſuæq; regionis ſolitudinem parant: unde minus procedente negocio, à ma/
nibus exercitus à nulla re abſtinebat, ſed omnia uaſtabat. Summus pontifex
interea, ut ipſe aiebat, timore regis officio pontificali amiſſo, eremiticã cũ ſoli *Fridenrichus*
tarijs ducebat uitã. Non minima quoq; cæteris pontificibus cũctatio erat in *eremita*
Baioaria, dum fauẽt partibus nunc regi aſſiſtendo, nũc alias partes adiuuan
do: qa nec ſine periculo alienabant à rege, nec ſine detrimento ei adhærebãt.
Agẽs tres menſes integros, à Mogoncia recedẽs rex in illis regionibus: demũ
circa Cal. Ian. infecto negocio, amiſſis duobus principalibus uiris, ac poteſta
te claris, Immede & Mainuuerco, quorũ uterq; ictu ſagittarũ perijt, alter Mo
gonciæ, alter in itinere, Baioariã pgentibus, reuertitur in Saxoniã. Cauſas di
centibus corã rege Herimanno ſuiſq; nepotibus, omnes iuſti tenaces ſenten/
tiam ducis laudauere, adoleſcentes caſtigandos iudicantes. Rex autem amãs
parcebat illis ſub cuſtodia militari, tantum intra palatium tradens Vuigman
num. Interea audit quia Auares intrantes Baioariã, iungerent aduerſarijs, di
ſponerentq; publico bello eum tentare. At ille ſatis impterritus tali neceſſita
te, nunq; ſe gratia dei dominũ ac regem oblitus eſt: ſed collecta ualida manu
obuiam procedit acerrimis hoſtibus. Illi aũt diuerterũt ab eo, acceptiſq; du
cibus à Liudulfo omnem Franciam puagati ſunt, & tantã ſtragem dederunt
primũ amicis, ut cuidam Erneſto uocabulo, qui erat partis aduerſæ, ſui iuris *Erneſtus peri*
familias ſupra milleſimũ numerũ captiuaſſent, deinde cæteris omnibus, ut di *clitatur*
ctu fidẽ excedãt. Dominica ante paſcha Vormaciæ eis eſt publice miniſtra
tũ, & muneribus auri & argenti plurimũ donatũ. Inde in Galliã profecti, per
aliam uiam in patriã reuertunt. Baioarij ciuili exercitu externoq; fatigati: nã
Vngaris egreſſis exercitu regali premuntur, coacti ſunt de pace tractare: fa/
ctumq; eſt ut pax daretur uſq; in XVII Cal. Iul. & locus eſſet apud Cinnã *Cinna*
rationis dandæ, & reſponſionis reddendæ. Ad condictũ locum dum uniuer/
ſalis populi conuentus fieret, talem rex orationẽ exorſus eſt. Paterer, inquit, *Ottonis ora*
ſi indignatio filij mei, cæterorumq; inſidias tendentiũ me ſolum torqueret, & *tio*
non totum Chriſtiani nominis populum pturbaret: parũ eſſet urbes meas
more latronum inuaſiſſe, regiones à mea poteſtate rapuiſſe, ni propinquorũ
meorum ac chariſſimorũ comitum ſanguine ſatiarent. Ecce ſine filijs ſedeo or
batus, dum filium grauiſſimũ hoſtem patior: quem plurimũ amaui, & à me
diocri loco ad ſummum gradum ſummumq; honorẽ prouexi, unicum filiũ
meum habeo aduerſum me. Tolerabile hoc totum foret, ſi nõ dei hominũq;
inimici his cauſis introducerent. Modò regnum meum habent deſolatum,

populum captũ uel interfectum,urbes deſtructas, tẽpla ſuccenſa, ſacerdotes extinctos:adhuc madent ſanguine plateæ:auro meo & argento,quibus filiũ generumqꝫ ditaui, hoſtes Chriſti ſedes ſuas remeant referti. Quid ergo ſuperſit ſceleris,quid perfidiæ,excogitare nequeã. His dictis tacuit rex.Henricus laudans ſententiã regis,ſubiũxit quia hoſtes ſecundo uicti publico certamine maligne ac peſſime conducerent, quo uia eis iterum lædendi aperiret, omnem calamitatẽ, omnemqꝫ laborem conſultius uelle pati,quàm cõmunẽ

Liudolfi purgatio hoſtem unqꝫ in fidem ſuſciperet. His dictis Liudulfus procedens ait, Conductos aduerſum me pecunia fateor: obtinui, ne me mihiqꝫ ſubiectos læderẽt:ſi in hac parte culpabilis prædicor, ſciat me omnis populus hoc nõ uoluntarie,ſed ultima neceſſitate coactum feciſſe.Poſtremũ pont.ſummus rationẽ redditurus intrauit,ꝑmittens ſe quocunqꝫ rex imperauiſſet iudicio ſignificaturũ,nunqꝫ cõtra regem ſenſiſſe,uel uelle,uel feciſſe, timore coactũ à rege diſceſſiſſe:offenſum ſibi eum,quia intellexiſſet innocentẽ grauiſſimis accuſationibus obrutũ:de cætero iuramentorũ omnibus iuramentis fidem ſeruaturũ. Ad hæc rex, A uobis non exigo iuramentum,niſi pacis & cõcordiæ: conſiliũ in quantũ poſſitis adiuuetis.Et hoc dato,in fide ac pace eum dimiſit. Pontifex cum duce Cunrado quũ adoleſcentẽ nõ poſſent inclinare,quatenus patri ſubderetur, eiuſqꝫ ſententiã ſequutus ſuſtineret, diſceſſerũt ab eo,deo regiqꝫ

forte, Regenſpurg ſe iungẽtes. Proxima nocte Liudulfus cum ſuis à rege diſcedens, urbem Reineſpurg cum exercitu intrauit. Rex aũt ſequens filium, urbẽ offendens quæ

Horſedal obſidio dicitur Horſedal,obſedit eam.Facta autem pugna,durius certamen circa murum nemo unqꝫ uiderat mortalium.Multi ibi ex utraqꝫ parte cæſi,plures ſauciati: noctis tenebræ præliũ diremere.Saucius ancipiti bello poſtera luce ducitur exercitus inde: diutius ibi non morari uiſum ad grauiora tendentibus. Trium dierum itur proinde ad Reineſpurg. Caſtrorũ loca occupata, munitionibuſqꝫ circumſepta, obſidio urbis diligenter eſt incepta. Sed quum multitudo machinas muris applicari non ſineret,ſatis dure interdum ab utriſque pugnatũ pro muris:diu tracta obſidio cogit clauſis belli negocijs aliquid acti

Fames audaces facit tare.Arbitrati ſunt enim fame peius torqueri,ſi ad id cogerentur, quàm in acie fortiter mori.Iuſſum itaqꝫ occidentali porta erumpere equites,quaſi impetum in caſtra facturos, alios naues aſcendere, & per fluuium urbi contiguũ, dum equeſtri prælio pugnaretur,caſtra armatis deſerta inuaderent. Vrbani ſigno nolæ congregati condicta peragere, quod in caſtris uſu non ignotum: quapropter & ipſi non ſegniter præparant.Morã facientibus in erumpendo equitibus clauſis ab urbe longius elabunt: exilienteſqꝫ de nauibus irruũt in caſtra,offendenteſqꝫ armatos,dum trepidi fugæ cõſulunt,circumfuſi undiqꝫ cæduntur. Alij naues ingredi nõ timore perculſi deuiantes flumine abſorbent: alij naues plus æquo ingreſſi dimergunt, factumqꝫ eſt ut uix pauci de pluribus ſupereſſent. Equites uero ab equitibus fatigati deuictiqꝫ,plures ſaucij in urbẽ cogũtur.Miles regius uictor in caſtra reuerſus,unum ſolummodo letali

uulnere percuſſum,pro portis ſecũ reuehunt. Pecus omne urbis loco herbo/
ſo delatũ,qui erat inter †Rein & Danubium fluuios,ſed à fratre regis Henri *Regus nunc*
co captũ,& inter ſocios diuiſum eſt. Vrbani crebris prælijs triti, fame quoqꝫ *& Regol flu.*
periclitari cœperunt. Vnde egreſſus urbe Liudulfus cum principalibus uiris
pacem poſtulat,ſed non impetrat,quia patri obedientiã negat. Ingreſſus ue/
ro urbem , portã orientalem obſidentẽ armis tentat Geronem, tot uictorijs
quot prælijs clarum. A tertia hora uſqꝫ in nonã acriter pugnatũ eſt ante por
tam urbis. Equo cadente aſcenſor Arnulfus armis exutus,ilicoqꝫ telis perfoſ/
ſus occubuit. Poſt biduum à muliere famem urbis fugiente,mors illius noti/
ficatur,dum antea incertum eſſet. Cuius morte urbani ſatis cõfuſi,iam de pa
ce tractabant. Interuentu proinde principum iterum Liudulfus cum ſocijs ur
be egreſſus,dum menſe integro & dimidio obſideretur,pacem obtinuit uſqꝫ
ad condictum diem,dum de his cauſis dijudicaret,locuſqꝫ conſilij apud †Fri *alijs Friſlariã*
deſleri notabat. Rex redit inde in patriã: Hericus uero Nouãurbẽ obtinuit:
Reineſpurg penè omnis proxima nocte arſa. Exercitandi gratia uenationẽ
agens rex in loco qui dicitur Suueldun, filius patri nudatis plantis ꝓſternit,
intima tactus pœnitentia:oratione flebili patri primum,deinde omniũ præ/
ſentium lacrymas extorquet. Amore itaqꝫ paterno ſuſceptus in gratiã,ſpon/
det ſe obtemperaturũ,conſenſurumqꝫ omni paternæ uoluntati. Interea ſum/
mus põtifex ægrotaſſe nunciatur ac deſperari. Quapropter regis placitũ mo
dice eſt dilatatũ. Finem ſummi pontificis qui interfuere ſatis laudabilem præ *Fridenrichi*
dicant. Defuncto pontifice uniuerſalis cõuentus populi celebratus: Mogon/ *mors DCC*
cia poſt annũ & dimidiũ regi tradita cum omni Francia:filius ac gener in gra *CCLIIII*
tiã ſuſcepti,qua & in finẽ uſi ſunt fideliter. Eo anno Sclaui,qui dicunt Vchri,
à Gerone cùm magna gloria deuicti,quum ei præſidio eſſet dux Cunradus à *Geronis uicto*
rege miſſus. Præda inde ingens ducta:Saxoniæ lætitia magna exorta. Proxi *ria de Sclauis*
mum agens paſcha rex cum fratre,ducit poſt hæc exercitũ cõtra Reineſpurg,
iterum armis machiniſqꝫ urbem torquens. Dum præſidio Saxonũ deſtituit
ac fame uexatur, portis urbani egreſſi, cum urbe tradiderũt ſemetipſos regi.
Qui principes exilio damnans,reliquæ multitudini parcit,uictoriaqꝫ glorio/
ſus remeauit in patriã,omni regione Baioarica fratri reſtituta. Ingreſſuſqꝫ Sa
xoniã circa Cal. Iul. obuios habet legatos Vngarorũ , tanqꝫ ob antiquã fidẽ
ac gratiã eum uiſitantes,re autẽ uera,ut quibuſdam uidebat,euentũ belli ciui
lis cõſiderantes. Quos quum ſecũ aliquot diebus retinuiſſet,& aliquibus mu/
nuſculis donatos remiſiſſet in pace,audiuit à nuncijs fratris, ducis ſcilicet Ba/
ioariorũ:quia ecce Vngari diffuſi inuadunt terminos tuos,ſtatuuntqꝫ tecum
inire certamen. His auditis rex quaſi laboris oblitus,quẽ præterito bello tole/ *Ottonis inde/*
rauiſſet, cœpit ire contra hoſtes,ſumptis ſecum paucis admodum ex Saxoni *feſſa fortitudo*
bus,eoqꝫ iam bellum Sclauonicũ urgeret. Caſtris poſitis in cõfinijs Auguſta
næ urbis, occurrit ei exercitus Francorũ Baioariorũqꝫ: cũ ualido quoqꝫ equi/
tatu uenit in caſtra Cunradus dux:cuius aduentu erecti milites,iam optabãt

 non

non differte certamen:nam erat natura audacis animi,& quod rarū eſt auda
Cunradus gener regis cibus,bono conſilio,& dum eques,& dum pedes iret,in hoſtē bellator intole
rabilis,domi militiæq; ſocijs charus.Igit̃ ab utriuſq; exercitus latrocinātibus
agminibus notificabat̃,nō longe exercitus ab altero fore.Ieiunio in caſtris in
dicto,iuſſum eſt omnes in craſtinū pararos eſſe ad bellū.Primo diluculo ſur
gentes,pace data & accepta,operaq; ſua primū duci,deinde unuſquiſq; alteri
cū ſacramenro ꝓmiſſa,erectis ſignis ꝓcedunt è caſtris,numero quaſi octo le
gionū.Ducit̃ exercitus per aſpera & difficilia loca,ne daretur hoſtibus copia
turbādi ſagittis agmina,quibus utunt̃ acerrime,arbuſtis ea ꝓtegentibus.Pri
mā & ſecundā, tertiamq; legionē direxerūt Baioarij,quibus præfuerunt pre-
fecti ducis Henrici: nam ipſo bello interim aberat, eo ꝙ ualetudine corporis
laboraſſet,qua & mortuus eſt.Quartā uero ordinauere Franci, quorū ꝓcura
tor & rector erat dux Cunradus.In quinta,quæ erat maxima,quæ & diceba
tur regia,ipſe princeps uallatus lectis ex multis militū milibus alacriq; iuuen
Angelus ſignum regis militare tute,coramq; eo Angelus,penes quē uictoria,denſo agmine circūſeptus. Se-
xtam & ſeptimā conſtruxerūt Sueui,quibus præfuit Burcardus,cui nupſerat
filia fratris regis. In octaua eranr Bohemi electi milites mille , armis potius
inſtructi quàm fortuna,in qua & ſarcinæ omnes ac impedimēta quæq;,qua-
ſi ipſa eſſet tutiſſima , quæ eſſet nouiſſima. Sed aliter res acta eſt ac arbitra-
batur : nam Vngari nihil cunctantes Lech fluuiū tranſierunt, circūeunteſq;
exercitū,extremā legionē ſagittis laceſſere cœperūt : & impetu cum ingēti uo
ciferatione facto,alijs cæſis,alijs captis,ſarcinis omnibus potiti,cæteros legio
nis illius armatos fugere cōpulerunt.Similirer ſeptimā ac ſexrā aggreſſi,plu-
rimis ex eis fuſis,in fugā uerterunt.Rex aūt quum intellexiſſet bellum ex ad-
uerſo eſſe,& poſt tergū nouiſſima agmina periclitari, miſſo duce cū quarta le
gione captiuos eripuit,prædam excuſſit,latrocinantiaq; hoſtiū agmina per-
turbauit.Fuſis latrocinantibus undiq; aduerſariorū agminibus,ſignis uictri-
cibus dux Cunradus ad regē reuertit̃:mirumq; in modū cūctantibus uetera
nis militibus,gloria uictoriæ aſſuetis, cū nouo milite, & ferè bellandi ignaro
triumphū peregit. Dum ea gerunt̃ in Baioaria , uarie pugnatū eſt à præſide
Thiederico aduerſus barbaros.Quum capere uiſus eſſet quandā urbē illorū
uſq; introitū portæ perſequutus eſt aduerſarios, cogens illos intra murū,op-
pido potito.& incenſo,& omnibus quæ foras murum erant,captis uel interfe
ctis.Quū iam incendio extincto reuerteret̃,& paludē quæ erat adiacens,me
dietas militū tranſiſſet , Sclaui uidentes noſtros in arcto ſitos ob difficultatē
loci,nec copiā habere pugnandi,nec locū adeo fugiendi,inſequebant̃ à tergo
reuertētes clamore magno.Peremerūt ex eis ad quinquaginta uiros, fœda fu
ga noſtrorū facta. Ingēs interea pauor omnē Saxoniā trepidam pro rege &
Portenta exercitu eius pro hac re aduerſam inuaſit. Terrebant nos præterea portenta
inuſitata.Templa deniq; pleriſq; in locis tēpeſtate ualida cōcuſſa,uiſentibus
& audientibus horrorē nimiū incuſſere: utriuſq; ſexus ſacerdotes ictu fulmi-
nis interie-

nis interierũt,& alia multa illo tpe cõtigerũt dictu horrẽda,& ꝓpterea nobis
prætereũda. Totũ põdus prælij ex aduerſo iã adeſſe cõſpiciens rex, exhortan
di gratia allocutus eſt ſocios ſuos hoc modo: Opus eſſe nobis bonis opibus *Contio regis*
in hac tanta neceſſitate, milites mei, uoſipſi uidetis, qui hoſtẽ nõ longe, ſed co *ad milites*
ràm poſitũ toleratis. Hactenus eñ impigris manibus ueſtris ac armis ſemꝑ
inuictis glorioſe uſus, extra ſolũ & impiũ meũ ubiq; uici: & nũc in terra mea
& regno meo terga uertã? Superamur ſcio multitudine, ſed nõ uirtute, ſed nõ
armis: maxima enim ex parte nudos illos armis oĩbus penitus cognouimus:
& quod maximi eſt nobis ſolatij, auxilio dei. Illis eſt ſola pro muro audacia,
nobis ſpes & ꝓtectio diuina. Pudeat iã nunc dños penè totius Europę itimi
cis manus dare. Melius, bello ſi finis adiacet, milites mei glorioſe moriamur,
quàm ſubiecti hoſtibus uitã ſeruiliter ducamus, aut certe more malarũ beſti-
arũ ſtrangulo deficiamus. Plura loquerer milites mei, ſi noſſem uerbis uirtutẽ
uel audaciã animis ueſtris augeri. Modò melius gladijs quàm linguis collo-
quiũ incipiamus. Et his dictis arrepto gladio & clypeo, ac ſacra lãcea, ipſe pri
mus equũ in hoſtes uertit, fortiſſimi militis ac optimi Imp. officiũ gerens. Ho
ſtiũ audaciores primũ reſtitere, deinde ut ſocios uiderũt terga uertere, obſtu-
peſacti, noſtriſq; intermixti extinguunt. Cæterorũ uero alij eqs ſatigaris, uil
las ꝓximas intrãt, circũſuſiq; armatis cum mœnijs pariter cõcremant: alij flu
men contiguũ tranſnatãtes, dum ripa ulterior aſcendẽtes nõ ſuſtinet, flumine *Hungari Le-*
obuoluunt & pereũt. Eo die caſtra inuaſa, captiuiq; omnes erepti: ſecũdo die *chomergũtur*
ac tertio à uicinis urbibus reliqua multitudo in tantũ cõſumpta eſt, ut nullus
aut rarus euaderet. Sed nõ adeo incruẽta uictoria fuit de tã ſæua gente: Cun
radus quippe dux fortiter pugnãs, animi feruore ſoliſq; ardore, qui eo die ni
mius erat, accẽſus æſtuat, uincliſq; ſolutis, dũ aurã captat, uulnere ſagittæ ad- *Cũradi mors*
uerſo gutturis defixæ cadit: cuius corpus iuxta regis imperiũ honorifice colle *DCCCCLV*
ctum tranſportatur Vormaciã, ibiq; ſepelit uir omni uirtute animi & corpo
ris magnus atq; famoſus, cum fletu & planctu omniũ Francorũ. Tres duces
gentis Vngariæ capti, duciq; Henrico pręſentati, mala morte, ut digni erant
mulctari: ſuſpendio nanq; crepuerũt. Triumpho celebri rex factus glorioſus, *Ottonis trium*
ab exercitu pater patriæ imperatorq; appellatus eſt: decretis proinde honori *phus*
bus & dignis laudibus ſummæ diuinitati per ſingulas eccleſias, & hoc idem
ſanctæ matri eius per nuncios demandãs, cũ tripudio ac ſumma lętitia Saxo
niã uictor reuerſus à populo libẽtiſſime ſuſcipit: neq; enim tãta uictoria quiſ
quã regũ intra CC annos ante eum lætatus eſt: nam ipſi bello Vngarico abe
rant, Sclauonico certamini reſeruati. Igitur ut ſupra retulimus, quũ deficeret
in ratione reddenda cõtra ſuum patruũ, Vuicmannus intra palatiũ cuſtodit.
Quum igitur rex in Baioariã proficiſci uellet, ſimulata infirmitate ipſe iter ne
gauit, unde monitus ab Imperatore quia deſtitutus à patre & matre loco fi-
liorum eum aſſumpſerit, liberaliterq; educauerit, honore paterno promoue-
rit, rogatq; ne ei moleſtiã inferret, quum alia plura †grauaret. Ad hæc nihil *al. cauſaretur*

utile audiens imperator diſceſſit, cōmendato eo Iboni comiti. Aliquantis die bus cum eo degens, petit poſt hæc uenandi gratia ſyluā intrare liceret: ibiq́; abſconditos ſocios ſecū ſumens perrexit in patriā, & occupatis ibi aliqbus ur bibus, iuncto ſibi Ecberto, arma ſumit contra Imp. Induſtria autē ducis He rimanni facile eos oppreſſit, trans Albimq́; coëgit. Illi quū ſe ſenſiſſent duci reſiſtere non poſſe, ſociauerunt ſibi duos ſubregulos barbarorū, Saxonibus
Naco iam olim infeſtos, Naconē & fratrem eius. Ductus exercitus à duce repti ſunt in urbe quæ dicitur Suuithleiſcranne: & penè erat ut caperent̃ cū urbe, ni cla more cuiuſdam excitarent̃, & ad arma ꝓſilirēt: cæſis tamen ante portā urbis ad XL armatis, cæſorumq́; ſpolijs potitus dux Herimannus diſcedit. Erant aūt qui eum adiuuarent Henricus pręſes cum fratre Sigifrido, uiri eminentes & fortes, domi militiæq́; optimi. Facta ſunt autem hæc in initio quadrageſi malis ieiunij. Barbari uero poſt proximū paſcha irruūt in regionem, ducem habentes Vuigmannū ad facinus tantū, nō ad imperiū: nullam morā agēs, ſed & ipſe dux Herimannus cum præſidio militari adeſt, uidensq́; exercitū hoſtium grauem, ſibiq́; paruas admodum belli copias adeſſe, ciuili bello ur gente, arbitratus eſt conſultius differre certamen in dubijs rebus conſtitutis, multitudiniq́; imperare, quæ maxima in unā urbem cōfluxerat, dum cæteris diffiderent, quoquo pacto poſſent pacem expoſtularent: quod tamen conſi
Sigifridus lium milites ægre ualde tulerūt, & maxime Sigifridus, qui erat bellator acer rimus. Faciūt tamen ciues Cocareſcemiorū, ut dux imperarat, pacemq́; eo pa cto obtinent, quo liberi cum uxoribus & natis ſupra murū inermes aſcende rent, conditione ſeruili & omni ſupellectili in medio urbis hoſtibus relicta.
Sclauorum ſæuitia Quum intra urbē irruerent barbari, quidam illorū ſuum mancipiū agnoſcit in cuiuſdam liberti uxore: quā quum rapere de manu uiri niteret̃, ictum pu gni accipit, irritumq́; pactū ex parte Saxonū ꝓclamitat: unde fit ut omnes ad cædem uerterent̃, nullumq́; relinquerent, ſed omnes perfectæ ætatis neci darent, matresq́; cum natis captiuos ducerent. Quod ſcelus imperator ulciſci geſtiens, uictoria iam de Vngaris parta, regiones barbarorū hoſtiliter intra uit. Conſultum de Saxonibus qui cum Sclauis conſpirauerant, iudicatumq́; eſt, Vuigmannū & Ecbertum pro hoſtibus publicis habere oportere, cæteris uero parcere, ſiquidē remeare uoluiſſent ad ſuos. Aderat & legatio barbaro rū, tributa ſocios ex more uelle pſoluere nuncians, cæterum dominationē re gionis uelle tenere: hoc pacto pacē uelle, alioquin pro libertate armis certa re. Imperator ad hæc reſpondit, pacē quidem eis nō negare, ſed omnimodis dare non poſſe, niſi iniuriā perpetratā digno honore ac emendatione purga rēt, omniaq́; uaſtando & incēdendo per illas regiones duxit exercitū, donec
Raxa flu. tandem caſtris poſitis ſuper Raxā fluuiū ad tranſmeandum paludibus diffi cillimū, ab hoſtibus circumfunditur: à tergo nanq; arborū robore obſtruit̃, eademq́; armatorū manu uallat̃: ex aduerſo fluuius, fluuioq́; cōtigua palus, & cū ingenti exercitu Sclauos bellatores & ab opere & ab itinere prohibēs.
Vexatur

Vexatur autem & aliĳs incōmodis exercitus,morbo pariter ac fame. Dum talia agerent per plures dies,mittitur ad principē barbarorū, qui dicebat Stoineſgero comes,quatenus imperatori ſe dedat, amicum per id adepturū, non hoſtem experturū. Erant quippe in Gerone multæ artes bonæ,bellandi peritia, in rebus ciuilibus bona conſilia, ſatis eloquentiæ, multum ſcientiæ,& qui prudentiā ſuā opere magis oſtenderet quàm ore: in acquirendo ſtrenuitas, in dando largitas, & quod optimū erat, ad cultum diuinum bonum ſtudiū. *Geronis laus*

Igitur præſes ſuper paludem & flumen cui palus adiacens erat,barbarū ſalutabat. Cui Sclauus æqualia reſpondit. Ad quem præſes, Satis tibi eſſet,ſi bellum gereres contra unum noſtrûm de ſeruis domini mei.& non etiam cōtra dominum meum regem. Quis tibi exercitus,quæ arma,ut talia præſumas? Si aliqua uobis uirtus aſſit,ſi artes,ſi audacia,date nobis locū ad uos tranſeundi,ſiue nos uobis huc ueniendi: & æquato loco fortitudo appareat pugnatoris. Sclauus barbarico more frendens,& multa cōuicia euomens, irriſit Geronē imperatoremcꝫ,& omnem exercitū, ſciens eum multis moleſtĳs aggrauatum. Gero ad hæc cōmotus, ut erat animi ardentiſſimi, Craſtinus,inquit, dies declarabit,tu & populus tuus fortes uiribus ſitis, an nōn: cras enim nos uobiſcū congredientes ꝓculdubio uidebitis. Gero deniqꝫ olim licet multis geſtis inſignibus clarus haberet, iam tamen magnus ac celebris ubiqꝫ prædicabat,eo ꝙ Sclauos,qui dicunt Vchri,cū magna gloria cepiſſet. Gero reuerſus in caſtra retulit quæ audierat. Imp. uero de nocte conſurgens iubet ſagittis & aliĳs machinis ad pugnā prouocare hoſtē, & quaſi ui flumen paludemcꝫ tranſcendere uelle. Sclaui autem heſterna cōminatione nihil aliud arbitrari, ad pugnam pariter cōſpirauere,iter totis uiribus defendentes. At Gero cum amicis ſuis miliario fermè uno à caſtris diſcedens,hoſte ignorante,tres pontes celeriter conſtruxit: & miſſo nuncio ad imp. totum exercitum reuocauit. Quo uiſo barbari & ipſi obuiare legionibus contendunt. Pedites barbarorū dum longiorem uiam currunt,& certamen ineunt,fatigatione diſſoluti militibus citius cedunt: nec mora,dum fugæ præſidiū quærunt,obtruncant. Stoineſgero autem colle eminenti cum equitibus euentum rei expectabat: ſocios inire fugā cernens, fugit & ipſe, lucocꝫ quodā cum duobus ſatellitibus repertus à uiro militari,cuius uocabulum erat Hoſed,certamine fatigatus,armiſcꝫ nudatus,capite cæſus eſt. Satellitum alius uiuus captus,imperatoricꝫ cum capite & ſpolĳs reguli ab eodē milite præſentatus eſt. Ex hoc Hoſed clarus & inſignis habitus:merces tam famoſi geſti donatiuū impiale cū reditu uiginti manſuum. Eo die caſtra hoſtium inuaſa, & multi mortales interfecti uel capti:cædes in multam noctem protrahebatur. Poſtera die caput Subreguli in campo poſitum,circacꝫ illud ſeptuaginta captiuorum capite cæſi, eiuſcꝫ conſiliarius oculis erutis lingua eſt priuatus, in mediocꝫ cadauerum inutilis relictus. Vuigmannus uero & Ecbertus ſcelerum conſcĳ in Galliam profecti ad Hugonem ducem fuga elapſi ſunt. Crebris uictorĳs imperator glorioſus factus

Geronis in dicēdo libertas

Sclaui

Victoria de Sclauis

Hoſed celebre facinus

ſus factus atq; famoſus,multorũ regum ac gentiũ timorem pariter & fauorẽ promeruit: unde plurimos legatos ſuſcipit,Romanorũ ſcilicet & Græcorum Saracenorumq́;,per eosq́; diuerſi generis munera,uaſa aurea & argentea,ærea quoq; & mira uarietate operis diſtincti uitrea,uaſa eburnea etiã,& omni genere modificata ſtramenta,balſamũ & totius generis pigmenta, animalia Saxonibus antea inuiſa,leones & camelos,ſimias & ſtruthiones: omniumq́; circumquaq; Chriſtianorũ in illo res atq; ſpes ſitæ. Luidulfus aũt filius imperatoris,quum fidem uult ſeruare amicis,patria ceſſit, Italiamq́; cum eis adijt: quo agente annũ ferè totum,diem extremũ obijt.toti Francorum imperio relinquens ſuo uulnere uulnus durum. Funus autẽ eius à militibus debito honore curatum, & ab Italia Mogonciã corpus tranſlatum, in baſilica Albani martyris ſepultũ eſt,cum luctu & planctu multorũ populorũ. Reliquit poſt ſe filium patris uocabulo inſignitum. Literæ autem obitus eius allatæ ſunt imperatori,quum eſſet in militia qua militauit contra Redarios: qui ſatis plurimum lacrymarũ pro filij interitu fudit:de cætero,qui adhuc ordinauit imperium ſuum,rectori omnium deo fideliter cõmiſit. Eodem tempore Vuigmannus ſciens Saxoniã bellatoribus uacuã, à Gallia profectus Saxoniã occulte intrauit,domum coniugemq́; reuiſit,inde ſe iterum alienigenis immerſit. Ecbertus uero interuentu magni pontificis Brunonis in gratiã recipit. Ductus exercitus cõtra Vuigmannũ tertia uice,uix obtinuit ut in fide Geronis filijq́; ſui ſuſciperet,ipſiq́; apud imp. obtinerent,quo patria coniugisq́; patrimonio cum gratia imperiali frueret. Iniuſſus ſacramentũ terribile dedit,ſe contra imperatorẽ,imperatorisq́; regnum nunq̃ aliquid inique cõſilio aut actu facturum. Ita fide data in pace eſt dimiſſus,& bonis promiſſionibus ab imp. erectus. Peracta cæde barbarorũ, eo anno prodigioſæ res apparuere, notæ ſcilicet crucis in ueſtimentis plurimorũ. Quibus uiſis plurimi ſalubri timore perculſi,aduerſa formidabant: ijdemq́; uitia multa ex parte emendauerunt. Fuerunt & qui lepras ueſtiũ interpretarenẽ, eo q; ſubſequẽs lepra multos mortales corrumperet. Sapientiores autẽ ſignum crucis ſalutem uictoriamq́; præfiguraſſe prædicabant:quibus & nos fidelem aſſenſum præbemus. Eo tẽpore imp. & ipſe ægrotare cœpit,ſed meritis ſanctorum,quibus fidele iugiter obſequiũ præbet,maximeq́; patrocinio inclyti martyris Viti,cui aperuit os ſuum, de infirmitate cõualeſcit, & mũdo ut ſol lucidiſſimus poſt tenebras ad omnẽ decorem & delitias condonatur. Rebus igitur rite compoſitis per omnem Franciam Saxoniamq́; & uicinos circumquaq; gentes, Romã ſtatuens proficiſci,in Longobardiam perrexit. Ergo qualiter regem Longobardorum Berengarium duobus annis obſeſſum, cum coniuge & filijs captum in exilium deſtinauerit, Romanos duobus prælijs uicerit, Romam expugnauerit, duces Beneuentorum ſubiecerit, Græcos in Calabria Appuliaq́; ſuperauerit, in terra Saxonia uenas argenti aperuerit, imperiũq́; cum filio quammagnifice dilatauerit, noſtræ tenuitatis non e ſtedicere ; ſed ut in initio hiſtoriæ prædi-

Luidulfi mors

Redarij

Vuigmanni iuſiurandum

Cruces in ueſtibus

xi, in-

xi, in tantum fideli deuotione laboraſſe ſufficiat. Cæterũ erga tuam claritatẽ ſerenitatemq́ꝫ, quam patris fratriſq́ꝫ celſitudo patriæ ad omnem honorẽ nobiſq́ꝫ ad ſolatium reliquit, magna deuotio opus humile magnificet. At finis ciuilis belli terminus ſit libelli. Enimuero donatus patriæ Vuigmãnus, æqua nimiter ſe continuit, donec imperatoris aduentũ ſperauit. Quum eius reuerſio differret, ad aquilonares partes ſe contulit, quaſi cum rege Danorũ Haraldo bellum ab integro machinaturus. At ille mandauit ei, ſi ducem necaſſet, uel aliũ quemlibet principũ, noſſet ſine dolo quũ ſibi ſociare uellet, aliter rem fraudulenter agitaſſe non dubitaret. Interea ab emptore prætereunte latrocinia eius produnt, ſociorumq́ꝫ alij comprehenſi, & tanq́ꝫ contra publicã rem agentes, à duce damnati ſtrangulo uitam ꝑdiderunt. Ipſe aũt cum fratre uix euaſit. Dani antiquitus erant Chriſtiani, ſed nihilominus idolis ritu gentili ſeruientes. Contigit autem altercationẽ ſuper cultura deorũ fieri in quodam cõuiuio rege præſente, Danis affirmantibus Chriſtum quidem eſſe deũ, ſed alios eo fore maiores deos, q̃ppe qui potiora mortalibus ſigna & ꝓdigia per ſe oſtenderẽt. Contra hæc clericus quidã, nũc uero religioſam uitã ducens, epiſcopus, nomine Poppa, unum uerũ deum patrem cum filio unigenito domino noſtro Ieſu Chriſto & ſpiritu ſancto, ſimulacra uero dæmonia eſſe & nõ deos, teſtatus eſt. Haraldus aũt rex, utpote qui uelox tradit̃ fuiſſe ad audiendum, tardus ad loquendum, interrogat ſi hanc fidẽ per ſemetipſum declarare uelit. Ille incunctanter uelle reſpõdit. Rex uero cuſtodire clericũ uſq́ꝫ in craſtinum iubet. Mane facto ingentis põderis ferrum portare iuſſit. Confeſſor Chriſti indubitanter ferrũ rapit, tam diuq́ꝫ deportat, quo ipſe rex decernit: manũ incolumem cunctis oſtendit: fidem catholicã omnibus probabilẽ reddit. Ad hæc rex conuerſus, Chriſtum deũ ſolum colendum decreuit, idola reſpuenda ſubiectis gentibus imperat, dei ſacerdotibus & miniſtris honorẽ debitum deinde præſtitit. Sed & hæc uirtutibus merito patris tui aſcribunt̃, cuius induſtria in illis regionibus eccleſiæ ſacerdotũq́ꝫ ordines in tantũ fulſere. Gero igit̃ comes nõ immemor iuramenti, quũ Vuigmannũ accuſari uidiſſet, reũq́ꝫ cognouiſſet, barbaris à quibus eũ aſſumpſit, reſtituit. Ab eis libenter ſuſceptus longius degentes barbaros crebris prælijs contriuit. Miſcã regem, cuius poteſtatis erant Sclaui, qui dicuntur Licicauiki, duabus uicibus ſuperauit, fratremq́ꝫ ipſius interfecit, prędam magnã ab eo extorſit. Eo quoq́ꝫ tempore Gero præſes Sclauos, qui dicunt̃ Luſiki, potentiſſime uicit, & ad ultimã ſeruitutẽ coẽgit, non ſine ſui tamen graui uulnere, nepotiſq́ꝫ optimi uiri caſu, cæterorũ quoq́ꝫ quãpluriũ nobiliũ uirorũ. Erant duo ſubreguli Herimanno duci, inimicitiæ à patribus uicariæ relicti: alter uocabat̃ Selibur, alter Miſtau. Selibur pręerat Vuaaris, Miſtau†Addritis. Dum inuicẽ accuſant̃ quãſq́ꝫ pe, uictus tandem ratione Selibur, condemnatus eſt XV talentis argenti à duce. Eam damnationẽ grauiter ferens, arma ſumere cõtra ducem cogitauit: ſed quum ei belli

Haraldus ad rebellionem ſollicitatur

Altercatio ſuper fide Chriſtiana

Miſca
Sclaui

al's Abotritis

ei belli copiæ non ſufficerent,miſſa legatione poſtulat præſidiũ à Vuigmanno contra ducem. Ille nihil iocundius ducens, quàm aliquam moleſtiam inferre patruo,cito cum ſocijs adeſt Sclauo. Vt autẽ ſuſcipitur in urbem Vuigmannus,ſtatim urbs obſidione uallatur ab inimico. Ductus quoq; exercitus à duce,urbem obſedit: interim caſu neſcio an prudenti cõſilio, Vuigmannus cum paucis urbem eſt egreſſus, quaſi ad extrahenda ſibi de Danis auxilia. Pauci dies intererant, dum uictus bellatoribus & pabulum iumentis defecerant. Fuerunt etiam qui dicerent Sclauum ſpeciem quidem belli geſſiſſe, non uerum bellum: incredibile omnimodis fore, hominem à puero bellis aſſuetũ bellicas res tam male præparatas habuiſſe: ſed id conſilij machinatum ducẽ, ut quoquo pacto poſſet nepotem uinceret, ut ſaltem in patria ſalutẽ recuperaret, quam inter paganos penitus perdidiſſet. Fame itaq; urbani ac fœtore pecorum aggrauati, urbe egredi ſunt coacti. Dux Sclauum auſterius alloquens, de perfidia & nequam eius actibus arguit: hoc quoq; ab eo reſponſi accepit. Quid me,inquit, de perfidia arguis? ecce quos nec tu, nec dominus tuus imperator uincere potuiſtis, in ea perfidia inermes aſſiſtunt. Ad hæc dux conticuit,eum ſuæ ditionis regione priuans,filio ipſius,quem antea obſidem accepit,omni ipſius poteſtate tradita. Milites Vuigmanni uarijs pœnis affixit: urbis prædam ſuis militibus donauit: ſimulacro Saturni ex ære fuſo,quod ibi inter alia urbis ſpolia reperit, magnum ſpectaculum populo præbuit,uictorq; in patriam remeauit. Audiens autem Vuigmannus urbem captam, ſociosq; afflictos, ad orientem uerſus iterum ſe paganis immerſit, egitq; cum Sclauis, qui dicuntur Vuloini,quomodo Miſicam amicum imperatoris bello laceſſerent: quod eum minime latuit. Qui miſit ad Boluzlauum regem Bohemorum: gener enim ipſius erat: accepitq; ab eo equitum duas acies. Quumq; contra eum Vuigmannus duxiſſet exercitum,pedites primũ ei immiſit. Quumq; ex iuſſu ducis paulatim coram Vuigmanno fugerent, à caſtris longius protrahitur, equitibus à tergo immiſſis, ſigno fugientes ad reuerſionem hoſtium mouet. Quum ex aduerſo & poſt tergum premeretur Vuigmannus,fugam inire tentauit. A ſocijs igitur arguitur ſceleris,quia ipſe eos ad pugnam inſtigauerit, fidensq; equo quum neceſſe fuerit fugam facile inierit. Coactus itaq; equo ceſſit,pedeſtris cum ſocijs certamen inijt,eoq; die uiriliter pugnans armis defenditur. Ieiunio autem & longiori uia,qua per totam noctem armatus inceſſit, mane cum paucis admodum areã cuiuſdam feſſus intrauit. Optimates autem hoſtium quum eum repeteriſſent, ex armis agnoſcunt,quia uir eminens eſſet, interrogatusq; ab eis quisnam eſſet, Vuigmannũ ſe eſſe profeſſus eſt. At illi arma deponere exhortati ſunt: fidem deinde ſpondent,ſaluum cum domino ſuo præſentari: hocq; apud ipſum obtinere,quatenus incolumem imperatori reſtituat. Ille licet in ultima neceſſitate ſit conſtitutus, non immemor priſtinæ nobilitatis ac uirtutis, dedignatus eſt tali-

Saturni ſimulacrum eneũ *Vuloini* *Miſica*

eſt talibus manum dare: petit tamen ut Miſacæ de eo annuncient, illi uelle arma deponere, illi manus dare. Dum ad Miſacam ipſi pergunt, uulgus innumerabile eum circundat, eum acriter impugnant. Ipſe autem quamuis feſſus, multis ex eis fuſis, tandem gladium ſumit, & potiori hoſtium cum his uerbis tradidit. Accipe, inquit, hunc gladium, & defer domino ſuo, quo pro ſigno uictoriæ illum teneat, imperatoriq; amico tranſmittat, quo ſciat aut hoſtem occiſum irridere, uel certe propinquum deflere. Et his dictis conuerſus ad orientem, ut potuit patria uoce dominum exorauit, animamq; multis miſerijs & incommodis repletam pietati creatoris omnium effudit. Is finis Vuigmanno, talisq; omnibus ferè, qui contra imperatorē arma ſumpſerunt. Imperator itaque acceptis armis Vuigmanni, de nece eius iam certior factus, ſcripſit epiſtolam ad duces & præfectos Saxoniæ in hunc modum. *Miſaca* *Vuigmanni mors*

Otto diuino nutu Imperator Auguſtus, Herimanno & Thiederico ducibus, cæteriſq; publicæ rei noſtræ præfectis, omnia amabilia. *Epiſtola Ottonis*

Deo uolente ſalus omniaq; proſpera planè ſuccedunt. Cæterum nuncij Conſtantinopolitani regis, dignitate ſatis inſignes, nos adeunt, pacem ut intelleximus admodum quærentes. Quoquo modo tamen res agatur, bello deo uolente nullo modo nos tentare audebunt. Appuliam & Calabriam prouincias, quas hactenus tenuere, niſi conueniamus dabunt. Si uero uoluntati noſtræ paruerint, ut præſenti æſtate coniugem cum æquiuoco noſtro in Franciam dirigentes, per Fraxinetum ad deſtruendos Sarracenos deo comite iter arripiemus, & ſic ad uos diſponemus. Præterea uolumus, ut ſi Redares, ſicut audiuimus, tantā ſtragem paſſi ſunt: ſcitis enim quàm ſæpe fidem fregerint, quas iniurias attulerint, nullam uobiſcum pacem habeant. Vnde hæc cum Herimanno duce uentilantes totis uiribus inſtate, ut in deſtructione eorum finem operi imponatis. Ipſi ſi neceſſe fuerit, ad eos ibimus. Filius noſter in natiuitate domini coronam à beato Apoſtolico in imperij dignitatem ſuſcepit. Scripta XV Cal. Febr. in Campania iuxta Capuam. *Otto II. filius regis* *Redares*

His literis lectis in conuentu populi, in loco qui dicitur Vuerla, corā principibus & frequentia plebis, uiſum eſt pacem iam datam Redarijs oportere ſtare, eo quod tunc bellum aduerſum Danos urgeret, & quia copiæ minus ſufficerent ad duo bella pariter conficienda. Græcorum itaque legatis imperator ſatis credens, partem exercitus cum pleriſque principalibus uiris direxit ad condictum locum, quo eis ſecus ſponſionem legatorum puella traderetur, & cum honore filio adduceretur. Græci uero ad artes paternas conuerſi (nam erant ab exordio ferè mundi plurimarum gentium domini, & quos uirtute nequibant, arte ſuperabant) ſubito ſuper improuiſos, & nihil aduerſi ſuſpicantes irruunt, caſtra diripiunt, plures occidunt, plures capiunt, quos & Conſtantinopolim imperatori ſuo præſentant. Qui uero effugere poterant, reuerſi ad imperatorem quæ acta ſunt nunciabant. At ille ſuper his *Græcorum perfidia*

commotus, ad hoc dedecus diluendum cum graui manu uiros eminentes, domeſticis & externis rebus iam ſæpe claros factos, Guntharium & Sigifridum mittit in Calabriam. Græci autem præterita uictoria elati, & minus cauti, ceciderunt in manus eorum: ex quibus innumera multitudine cæſa, quos ſupererant capientes, obtruncatis naribus nouam Romã remeare permiſerunt. Tributum in Calabria & Appulia à Græcis extorſerunt, talicꝙ uictoria illuſtres facti, & ſpolijs hoſtium ditati, ad imperatorem reuerſi ſunt.

Nicephori interitus Populus autem Conſtantinopolitanus à ſuis audiens male pugnatum, conſurrexerũt aduerſus imperatorem ſuum, & machinatione coniugis propriæ cuiuſdam militis inſidijs occiderunt, locoꝙ domini militem in imperio deſignantes. Conſtitutus autem rex continuo captiuos abſoluit: puellam cum magno exercitu, & claris muneribus ad imperatorem deſtinauit. Quã ipſe

Ottonis II. nuptiæ ſtatim filio tradidit, celebratis'que magnifice nuptijs, omnem Italiam ſuper hoc & Germaniam lætiores reddidit. Eo tempore quo hæc intra Italiam gerebantur, ſummus pontifex Vuilhelmus, uir ſapiens & prudens, pius & cunctis affabilis, à patre ſibi commendatum regebat Francorum imperium. Cuius mater licet peregrina, nobili tamen genere erat procreata. Hic quum audiſſet ægrotare cœpiſſe matrem imperatoris, miræ ſanctitatis fœminam, nomine

Mathildæ laus & mors Mathildam, dumꝙ eius expectat funus, proprio funere ipſius funus præcedit. De cuius laude ſi aliquid dicere cupimus, deficimus: quia omne argumentum ingenioli noſtri ſuperat uirtus tantæ fœminæ. Quis enim digne poſſit explicare eius uigilantiam erga cultum diuinum? Omnis nox omnibus modis, & omni genere cellulam ſuam diuinorum carminum melodia implebat. Erat enim ei cellula eccleſiæ proxima, in qua modice requieſcebat, de qua omnibus noctibus conſurgens intrat eccleſiam, nihilominus cantoribus & cantatricibus intra cellulam & pro foribus, & in uia triformiter conſtitutis, qui diuinam clementiam laudarent atque benedicerent. Ipſa intra eccleſiam in uigilijs & orationibus perſeuerans, miſſarum ſolennia expectabat. Deinde infirmos ubicunque audiuit in uicino uiſitauit, neceſſaria præbuit, deinde pauperibus manum porrexit, deinde hoſpites, qui ſemper aderant, cum omni largitate ſuſcepit: neminem ſine affatu blando dimiſit, nullum ſine munuſculis ferè uel neceſſarijs adiumentis uacuum reliquit. Sæpe uiatoribus, quos longius de cella proſpexit, neceſſaria tranſmiſit. Talia opera licet ualde humiliter diebus ac noctibus exerceret, tamen nihil de honore regio minuebat: & ſicut ſcriptum eſt, Quamuis ſederet tanquam regio circũſtante populo ſemper & ubique, tamen erat mœrentium conſolatrix. Domeſticos omnes famulos & ancillas uarijs artibus, literis quoque inſtituit: nam & ipſa literas nouit, quas poſt mortem regis lucide ſatis didicit. Ergo ſi omnes uirtutes eius uelim narrare, hora deficeret: facundia Homeri uel Maronis mihi ſi adeſſet, non ſufficeret. Igitur plena dierum, plena omni hono-

re, plena

te, plena operibus bonis & eleemoſynis: cunctis diuitijs regalibus diſtributis ſeruis dei, & ancillis, ac pauperibus, ſecundo Idus Martias animam Chriſto reddidit. Illo quoque tempore Bernhardus, ut ab omni populo D. Bernardi
prædicabatur, ſuis temporibus ſacerdotio digniſſimus, diem finiuit extre/ mors.
mum. Piam famam ſuper his nemo nos uituperet prodidiſſe, dum uero periculo non ſuccumbimus. Audiuimus enim à quodam ſolitario, in ſpiritu neſcio an manifeſta uiſione, animam reginæ & epiſcopi infinitam multitudinem angelorum cum gloria ineffabili cœlos deferre uidiſſe. Igitur Imperator audita morte matris & filij, cæterorumq́ principalium uirorum (nam & Gero uir magnus & potens, iam antea defunctus erat) iudicauit ab expeditione Fraxineti abſtinere, & diſpoſitis in Italia rebus patriam remeare. Fraxinetum
Pulſauit quoque fama eum, quaſi plerique Saxonum rebellare uoluiſſent: quod quia inutile erat, nec relatione dignum arbitramur. Egreſſus itaque eſt de Italia cum magna gloria, capto rege Longobardorum, ſuperatis Græcis, uictis'que Sarracenis, cum uictricibus alis Galliam ingreſſus eſt, inde Germaniam tranſiturus, & proximum paſcha loco celebri Quidilingeburg DCCCC
celebraturus: ubi diuerſarum gentium multitudo conueniens, reſtitutum pa LXXIIII
triæ cum filio cum magno gaudio celebrant. Manens autem ibi decem & ſeptem diebus, non amplius, deſcendit inde ad aſcenſionem domini apud Merſeburg celebraturus. Triſtis autem illa loca perambulabat, obitu optimi uiri ducis Herimanni, qui prudentiæ ac iuſtitiæ, miræque uigilantiæ in Herimanni
rebus ciuilibus & externis, cunctis retro mortalibus æternam reliquit me/ mors
moriam. Poſt ſuſceptos ab Aphrica legatos eum regio honore & munere uiſitantes, ſecum fecit manere. Tertia autem feria ante pentecoſten loco deuenit qui dicitur Mimileuu. Proxima nocte iuxtam morem diluculo de le/ Mimleuua
cto conſurgens, nocturnis & matutinis laudibus intererat. Poſt hæc pau/ locus
lulum requieuit. Miſſarum deinde officijs celebratis, pauperibus iuxta morem manus porrexit, paululum guſtauit, iterumq́ in lecto requieuit. Quum autem hora eſſet proceſſit, lætus & hilaris ad menſam reſedit. Peracto miniſterio ueſpertinis laudibus interfuit. Peracto cantico Euangelij æſtuari atque fatigari iam cœpit. Quod quum intellexiſſent principes circumſtantes, ſedili eum impoſuerunt. Inclinantem autem caput, quaſi iam defeciſſet, refocillauerunt, expetitóque ſacramento diuini corporis & ſanguinis, & acce/
pto ſine gemitu cum magna tranquillitate ultimum ſpiritum cum diuinis of/ Otto Nonis
ficijs pietati creatoris omnium tradidit. Tranſportatur inde in cubiculum: Maij moritur
& quum eſſet iam ſero, nunciatur populo mors eius. Populus autem pro eius laude & gratiarum actione multa loquutus, memorauit eum paterna ſubiectos rexiſſe pietate, ab hoſtibus eos liberaſſe, ſuperbos hoſtes Auares, Sarracenos, Danos, Sclauos armis uiciſſe, Italiam ſubiugaſſe, delu/

bra deorum in uicinis gentibus deſtruxiſſe, templa miniſtrorum'que ordines conſtituiſſe, multáque alia bona inuicem conferentes, regali funeri inſiſtebant. Mane autem iam facto, licet iam olim unctus eſſet in regem, & à beato Apoſtolico deſignatus in imperatorem, ſpei unicæ totius eccleſiæ, imperatoris filio, ut initio certatim manus dabant, fidem pollicentes, & operam ſuam contra omnes aduerſarios ſacramentis militaribus confirmantes.

Otto II. Igitur ab integro ab omni populo electus in principem, tranſtulit corpus patris in ciuitatem, quam ipſe magnifice conſtruxit, uocabulo Magdaburg. Itaque defunctus eſt Nonis Maij, quarta feria ante pentecoſten Imperator Romanorum, rex gentium, diuinarum humanarumq; rerum multa ac religioſa ſeculis relinquens monumenta. Huius anno primo, qui eſt à dominica incarnatione DCCCCLXXVII. Vngari Franciam & Alemaniam, & Galliam uſque oceanum, Burgundiamq; deuaſtantes, per Italiam redierunt. Monaſteria ſancti Galli & ſancti Bonifacij cremantur. Rudolphus rex Burgundiæ, & Arnoldus dux Noricorum obierunt.

VITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS geſtis Saxonum ac Ottonis, aliorumq; Imperatorum, libri tertij & ultimi finis.

VITA HEN-

HENRICVS DEI GRATIA IMP. RO. AVG. ARCHIEPISCOpis, epiſcopis, ducibus, comitibus, cæteriſq; regni principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus ea recipere.

ROgamus filium noſtrum, & uos multum precati ſumus, ut dimiſſo exercitu ordinaretur, quomodo poſſemus conuenire, ut de iniuria noſtra & pace componenda ad honorē regni poſſit dignē & decenter definiri. Placuit uobis remandare. Vnde nobis longe grauior priori oritur querimonia, quod dimiſſa obſidione Coloniæ uultis ſuper nos & fideles noſtros ſub ſpecie colloquij cum exercitu uenire, datis inducijs octo dierum: quæ nunq; datæ ſunt homini alicuius conditionis, ut bene ſcitis, uſq; ad hanc diē pro legitima definitione alicuius minoris negocij, nedum pro tanta re, ſecundum legem diuinam uel humanā, uel etiam ſecundum uſum hominū. Oportet enim nos habere, ſi uobis placeret, ſaltem tales inducias, intra quas poſſemus conuocare, & precibus inuitare ad hanc eandē cauſam, ut ſint uobiſcum, Moguntinū, & Treuirenſem, & Bremenſem archiepiſcopos, Friſingenſem, Auguſtenſem, Curienſem, Baſilienſem epiſcopos, ducem magnum cum duce Theoderico, & ducem Bohemicū, & comitē Flandrenſem cum comite Burgundiæ, & alios, qui ad præfatum negociū, ut bene ſcitis, ſunt ualde neceſſarij. Quapropter ſicut prius, rogamus & obnixe precamur, quatenus pro deo & anima ueſtra, & pro appellatione domini Ro. pontificis Paſchalis, & Ro. eccleſiæ, & pro honore regni dignemini apud filium noſtrū efficere, ut dimiſſo exercitu ceſſet nos perſequi, & ordinetur quomodo ſecure & abſq; omni ambiguitate poſſimus nos cum cæteris ſupradictis ad agendum de noſtra iniuria, & pace in regno componenda, quiete & pacifice conuenire. Quod ſi nullatenus ceſſare uoluerit, proclamationem inde fecimus, & ſemper facimus deo, & ſanctæ Mariæ, & beato Petro patrono noſtro, & omnibus ſanctis, & omnibus Chriſtianis, & uobis maxime, omni deuotione precantes, ut dignemini ceſſare eum perſequi ad perſecutionē tantæ iniuriæ, & uos eum imitari. Appellauimus, & tertio appellamus dominū Ro. pontificē Paſchalem, & ſanctam & uniuerſalem ſedem & Ro. eccleſiam. Quod ſi hoc tantum nobis, & ad hoc, ut ipſe ceſſet nos perſequi, prodeſſe nō poterit, committimus nos omnipotenti patri, & filio, ſanctoq; ſpiritui paracleto, & beatæ Mariæ perpetuæ uirgini, & beato Petro & Paulo, & ſancto Lamperto, omnibuſq; ſanctis, ut diuina miſeratio, omniumq; ſanctorum interceſſio humilitatem noſtram reſpicere, noſq; contra tantum, tamq; iniurioſum imperium defendere dignetur. Amen.

EPISTOLARVM HENRICI IIII. CAES. AVG. FINIS.

non differre certamen: nam erat natura audacis animi, & quod rarū eſt auda
Cunradus ge- cibus, bono conſilio, & dum eques, & dum pedes iret, in hoſtē bellator intole
ner regis rabilis, domi militiæq; ſocijs charus. Igit̃ ab utriuſq; exercitus latrocinãtibus agminibus notificabat̃, nō longe exercitus ab altero fore. Ieiunio in caſtris indicto, iuſſum eſt omnes in craſtinū paratos eſſe ad bellū. Primo diluculo ſur gentes, pace data & accepta, operaq; ſua primū duci, deinde unuſquiſq; alteri cū ſacramento ꝓmiſſa, erectis ſignis ꝓcedunt è caſtris, numero quaſi octo legionū. Ducit̃ exercitus per aſpera & difficilia loca, ne daretur hoſtibus copia turbãdi ſagittis agmina, quibus utunt̃ acerrime, arbuſtis ea ꝓtegentibus. Primã & ſecundã, tertiamq; legionẽ ditexerūt Baioarij, quibus præfuerunt præfecti ducis Henrici: nam ipſo bello interim aberat, eo q̃ ualetudine corporis laboraſſet, qua & mortuus eſt. Quartã uero ordinauere Franci, quorū ꝓcurator & rector erat dux Cunradus. In quinta, quæ erat maxima, quæ & diceba tur regia, ipſe princeps uallatus lectis ex multis militū milibus alacriq; iuuen
Angelus ſi- tute, coramq; eo Angelus, penes quẽ uictoria, denſo agmine circūſeptus. Se
gnum regis xtam & ſeptimã conſtruxerūt Sueui, quibus præfuit Burcardus, cui nupſerat
militare filia fratris regis. In octaua erant Bohemi electi milites mille, armis potius inſtructi quàm fortuna, in qua & ſarcinæ omnes ac impedimēta quæq;, quaſi ipſa eſſet tutiſſima, quæ eſſet nouiſſima. Sed aliter res acta eſt ac arbitrabatur: nam Vngari nihil cunctantes Lech fluuiū tranſierunt, circūeunteſq; exercitū, extremã legionẽ ſagittis laceſſere cœperūt: & impetu cum ingēti uociferatione facto, alijs cæſis, alijs captis, ſarcinis omnibus potiti, cæteros legionis illius armatos fugere cōpulerunt. Similiter ſeptimã ac ſextã aggreſſi, plurimis ex eis ſuſis, in fugã uerterunt. Rex aūt quum intellexiſſet bellum ex aduerſo eſſe, & poſt tergū nouiſſima agmina periclitari, miſſo duce cū quarta legione captiuos eripuit, prædam excuſſit, latrocinantiaq; hoſtiū agmina perturbauit. Fuſis latrocinantibus undiq; aduerſariorū agminibus, ſignis uictricibus dux Cunradus ad regẽ reuertit̃: mirumq; in modū cūctantibus uetera nis militibus, gloria uictoriæ aſſuetis, cū nouo milite, & ferè bellandi ignaro triumphū peregit. Dum ea gerunt̃ in Baioaria, uarie pugnatū eſt à præſide Thiederico aduerſus barbaros. Quum capere uiſus eſſet quandã urbẽ illorū uſq; introitū portæ perſequutus eſt aduerſarios, cogens illos intra murū, oppido potito, & incenſo, & omnibus quæ foras murum erant, captis uel interfectis. Quū iam incendio extincto reuerteret̃, & paludẽ quæ erat adiacens, mediocas militū tranſiſſet, Sclaui uidentes noſtros in arcto ſitos ob difficultatẽ loci, nec copiã habere pugnandi, nec locū adeo fugiendi, inſequebant̃ à tergo reuertētes clamore magno. Peremerūt ex eis ad quinquaginta uiros, fœda fuga noſtrorū facta. Ingēs interea pauor omnẽ Saxoniã trepidam pro rege &
Portenta exercitu eius pro hac re aduerſam inuaſit. Terrebant nos præterea portenta inuſitata. Templa deniq; pleriſq; in locis tēpeſtate ualida cōcuſſa, uiſentibus & audientibus horrorẽ nimiū incuſſere: utriuſq; ſexus ſacerdotes ictu fulminis interie-

nis interietũt.& alia multa illo tpe cõtigerũt dictu horrẽda,&,ppterea nobis
prætereũda. Totũ põdus prælij ex aduerſo iã adeſſe cõſpiciens rex,exhortan
di gratia allocutus eſt ſocios ſuos hoc modo: Opus eſſe nobis bonis opibus *Contio regis*
in hac tanta neceſſitate,milites mei,uoſipſi uidetis,qui hoſtẽ nõ longe,ſed co *ad milites*
ràm poſitũ toleratis. Hactenus em̃ impigris manibus ueſtris ac armis ſemp
inuictis glorioſe uſus, extra ſolũ & impiũ meũ ubiq; uici: & nũc in terra mea
& regno meo terga uertã? Superamur ſcio multitudine,ſed nõ uirtute,ſed nõ
armis:maxima enim ex parte nudos illos armis oĩbus penitus cognouimus:
& quod maximi eſt nobis ſolatij,auxilio dei. Illis eſt ſola pro muro audacia,
nobis ſpes & ,ptectio diuina. Pudeat iã nunc dños penè totius Europę inimi
cis manus dare, Melius, bello ſi finis adiacet,milites mei glorioſe moriamur,
quàm ſubiecti hoſtibus uitã ſeruiliter ducamus,aut certe morte malarũ beſti
arũ ſtrangulo deficiamus. Plura loquerer milites mei,ſi noſſem uerbis uirtutẽ
uel audaciã animis ueſtris augeri. Modò melius gladijs quàm linguis collo
quiũ incipiamus. Et his dictis arrepto gladio & clypeo,ac ſacra lãcea, ipſe pri
mus equũ in hoſtes uertit,fortiſſimi militis ac optimi Imp.officiũ gerens. Ho
ſtiũ audaciores primũ reſtitere,deinde ut ſocios uiderũt terga uertere,obſtu
pefacti,noſtriſq; intermixti extinguunt. Cæterorũ uero alij eqs fatigatis, uil
las ,pximas intrãt,circũfuſiq; armatis cum mœnijs pariter cõcremant:alij flu
men contiguũ tranſnatãtes,dum ripa ulterior aſcendẽtes nõ ſuſtinet,flumine *Hungari Le-*
obuoluunt & pereũt. Eo die caſtra inuaſa,captiuiq; omnes erepti: ſecũdo die *chomerguntur*
ac tertio à uicinis urbibus reliqua multitudo in tantũ cõſumpta eſt, ut nullus
aut rarus euaderet. Sed nõ adeo incruẽta uictoria fuit de tã ſæua gente: Cun
radus quippe dux fortiter pugnãs,animi feruore ſoliſq; ardore, qui eo die ni
mius erat,accẽſus æſtuat,uincliſq; ſolutis,dũ aurã captat,uulnere ſagittæ ad *Cũradi mors*
uerſo gutturis defixæ cadit: cuius corpus iuxta regis imperiũ honorifice colle *DCCCCLV*
ctum tranſportatur Vormaciã, ibiq; ſepelit uir omni uirtute animi & corpo
ris magnus atq; famoſus,cum fletu & planctu omniũ Francorũ. Tres duces
gentis Vngariæ capti,duciq; Henrico pręſentati,mala morte,ut digni erant
mulctati:ſuſpendio nanq; crepuerũt. Triumpho celebri rex factus glorioſus, *Ottonis trium*
ab exercitu pater patriæ imperatorq; appellatus eſt:decretis proinde honori *phus*
bus & dignis laudibus ſummæ diuinitati per ſingulas eccleſias, & hoc idem
ſanctæ matri eius per nuncios demandãs,cũ tripudio ac ſumma lętitia Saxo
niã uictor reuerſus à populo libẽtiſſime ſuſcipit:neq; enim tãta uictoria quiſ
quã regũ intra CC annos ante eum lætatus eſt:nam ipſi bello Vngarico abe
rant,Sclauonico certamini reſeruati. Igitur ut ſupra retulimus,quũ deficeret
in ratione reddenda cõtra ſuum patruũ, Vuicmannus intra palatiũ cuſtodit.
Quum igitur rex in Baioariã proficiſci uellet, ſimulata infirmitate ipſe iter ne
gauit, unde monitus ab Imperatore quia deſtitutus à patre & matre loco fi
liorum eum aſſumpſerit, liberaliterq; educauerit, honore paterno promoue
rit, rogatq; ne ei moleſtiã inferret,quum alia plura †grauaret. Ad hæc nihil *al. cauſaretur*

utile audiens imperator diſceſſit,cõmendato eo Iboni comiti. Aliquantis die bus cum eo degens,petit poſt hæc uenandi gratia ſyluã intrare liceret: ibiq́ abſconditos ſocios ſecũ ſumens perrexit in patriã,& occupatis ibi aliqbus ur bibus,iuncto ſibi Ecberto,arma ſumit contra Imp. Induſtria autẽ ducis He rimanni facile eos oppreſſit, trans Albimq́ coëgit. Illi quũ ſe ſenſiſſent duci reſiſtere non poſſe, ſociauerunt ſibi duos ſubregulos barbarorũ, Saxonibus
Naco iam olim infeſtos,Nacone & fratrem eius. Ductus exercitus à duce repti ſunt in urbe quæ dicitur Suuithleiſcranne: & penè erat ut caperent cũ urbe, ni cla more cuiuſdam excitarent,& ad arma ꝓſilirẽt: cæſis tamen ante portã urbis ad XL armatis, cæſorumq́ ſpolijs potitus dux Herimannus diſcedit. Erant aũt qui eum adiuuarent Henricus pręſes cum fratre Sigifrido,uiri eminentes & fortes,domi militiæq́ optimi. Facta ſunt autem hæc in initio quadrageſi-malis ieiunij. Barbari uero poſt proximũ paſcha irruũt in regionem, ducem habentes Vuigmannũ ad facinus tantũ, nõ ad imperiũ: nullam morã agẽs, ſed & ipſe dux Herimannus cum præſidio militari adeſt, uidensq́ exercitũ hoſtium grauem,ſibiq́ paruas admodum belli copias adeſſe,ciuili bello ur-gente, arbitratus eſt conſultius differre certamen in dubijs rebus conſtitutis, multitudiniq́ imperare,quæ maxima in unã urbem cõfluxerat,dum cæteris diffiderent,quoquo pacto poſſent pacem expoſtularent:quod tamen conſi-
Sigifridus lium milites ægre ualde tulerũt,& maxime Sigifridus,qui erat bellator acer-rimus. Faciũt tamen ciues Cocareſcemiorũ,ut dux imperarat,pacemq́ eo pa cto obtinent,quo liberi cum uxoribus & natis ſupra murũ inermes aſcende-rent, conditione ſeruili & omni ſupellectili in medio urbis hoſtibus relicta.
Sclauorum ſæuitia Quum intra urbẽ irruerent barbari, quidam illorũ ſuum mancipiũ agnoſcit in cuiuſdam liberti uxore:quã quum rapere de manu uiri niteret, ictum pu-gni accipit, irritumq́ pactũ ex parte Saxonũ ꝓclamitat: unde fit ut omnes ad cædem uerterent,nullumq́ relinquerent, ſed omnes perfectæ ætatis neci darent,matresq́ cum natis captiuos ducerent. Quod ſcelus imperator ulciſci geſtiens, uictoria iam de Vngaris parta, regiones barbarorũ hoſtiliter intra uit. Conſultum de Saxonibus qui cum Sclauis conſpirauerant,iudicatumq́ eſt,Vuigmannũ & Ecbertum pro hoſtibus publicis habere oportere,cæteris uero parcere,ſiquidẽ remeare uoluiſſent ad ſuos. Aderat & legatio barbaro-rũ,tributa ſocios ex more uelle ꝓſoluere nuncians, cæterum dominationẽ re-gionis uelle tenere: hoc pacto pacẽ uelle, alioquin pro libertate armis certa-re. Imperator ad hæc reſpondit,pacẽ quidem eis nõ negare, ſed omnimodis dare non poſſe,niſi iniuriã perpetratã digno honore ac emendatione purga rẽt, omniaq́; uaſtando & incẽdendo per illas regiones duxit exercitũ, donec
Raxa flu. tandem caſtris poſitis ſuper Raxã fluuiũ ad tranſmeandum paludibus diffi cillimũ,ab hoſtibus circumfunditur: à tergo nanq́ arborũ robore obſtruit, eademq́ armatorũ manu uallat:ex aduerſo fluuius,fluuioq́ cõtigua palus, & cũ ingenti exercitu Sclauos bellatores & ab opere & ab itinere prohibẽs.

Vexatur

Vexatur autem & alijs incõmodis exercitus,morbo pariter ac fame. Dum ta
lia agerent per plures dies,mittitur ad principẽ barbarorũ, qui dicebat Stoi/
neſgero comes,quatenus imperatori ſe dedat, amicum per id adepturũ, non
hoſtem experturũ. Erant quippe in Gerone multæ artes bonæ,bellandi peri Geronis laus
tia, in rebus ciuilibus bona conſilia, ſatis eloquentiæ, multum ſcientiæ,& qui
prudentiã ſuã opere magis oſtenderet quàm ore: in acquirendo ſtrenuitas,
in dando largitas, & quod optimũ erat, ad cultum diuinum bonum ſtudiũ.
Igitur præſes ſuper paludem & flumen cui palus adiacens erat,barbarũ ſalu
tabat. Cui Sclauus æqualia reſpondit. Ad quem præſes,Satis tibi eſſet,ſi bel Geronis in di
lum gereres contra unum noſtrûm de ſeruis domini mei,& non etiam cõtra cẽdo libertas
dominum meum regem. Quis tibi exercitus,quæ arma,ut talia præſumas?
Si aliqua uobis uirtus aſſit,ſi artes,ſi audacia,date nobis locũ ad uos tranſe/
undi,ſiue nos uobis huc ueniendi:& æquato loco fortitudo appareat pugna
toris. Sclauus barbarico more frendens,& multa cõuicia euomens, irriſit Ge
ronẽ imperatoremq́;,& omnem exercitũ, ſciens eum multis moleſtijs aggra/
uatum. Gero ad hæc cõmotus, ut erat animi ardentiſſimi, Craſtinus,inquit,
dies declarabit,tu & populus tuus fortes uiribus ſitis, an non: cras enim nos
uobiſcũ congredientes ꝓculdubio uidebitis. Gero deniq; olim licet multis ge
ſtis inſignibus clarus haberet, iam tamen magnus ac celebris ubiq; prædica
bat,eo ꝙ Sclauos,qui dicunt Vchri,cũ magna gloria cepiſſet. Gero reuerſus Sclaui
in caſtra retulit quæ audierat. Imp. uero de nocte conſurgens iubet ſagittis
& alijs machinis ad pugnã prouocare hoſtẽ, & quaſi ui flumen paludemq́;
tranſcendere uelle. Sclaui autem heſterna cõminatione nihil aliud arbitrati,
ad pugnam pariter cõſpirauere,iter totis uiribus defendentes. At Gero cum
amicis ſuis miliario fermè uno à caſtris diſcedens,hoſte ignorante,tres pon/
tes celeriter conſtruxit: & miſſo nuncio ad imp. totum exercitum reuocauit. Victoria de
Quo uiſo barbari & ipſi obuiare legionibus contendunt. Pedites barbarorũ Sclauis
dum longiorem uiam currunt,& certamen ineunt,fatigatione diſſoluti militi
bus citius cedunt: nec mora,dum fugæ præſidiũ quærunt,obtruncant. Stoi/
neſgero autem colle eminenti cum equitibus euentum rei expectabat: ſocios
inire fugã cernens, fugit & ipſe, lucoq́; quodã cum duobus ſatellitibus reper
tus à uiro militari,cuius uocabulum erat Hoſed,certamine fatigatus,armisq́; Hoſed cele/
nudatus,capite cæſus eſt. Satellitum alius uiuus captus,imperatoriq́; cum ca bre facinus
pite & ſpolijs reguli ab eodẽ milite præſentatus eſt. Ex hoc Hoſed clarus &
inſignis habitus: merces tam famoſi geſti donatiuũ impiale cũ reditu uiginti
manſuum. Eo die caſtra hoſtium inuaſa, & multi mortales interfecti uel ca/
pti: cædes in multam noctem protrahebatur. Poſtera die caput Subreguli in
campo poſitum,circaq́; illud ſeptuaginta captiuorum capite cæſi, eiusq́; con
ſiliarius oculis erutis lingua eſt priuatus, in medioq́; cadauerum inutilis reli
ctus. Vuigmannus uero & Ecbertus ſcelerum conſcij in Galliam profecti
ad Hugonem ducem fuga elapſi ſunt. Crebris uictorijs imperator glorio/

ſus factus

ſus factus atq; famoſus,multorũ regum ac gentiũ timorem pariter & fauorẽ promeruit: unde plurimos legatos ſuſcipit,Romanorũ ſcilicet & Græcorum Saracenorumq́;,per eosq́; diuerſi generis munera,uaſa aurea & argentea,æ/rea quoq; & mira uarietate operis diſtincti uitrea,uaſa eburnea etiã,& omni genere modificata ſtramenta,balſamũ & totius generis pigmenta, animalia Saxonibus antea inuiſa,leones & camelos,ſimias & ſtruthiones: omniumq́; circumquaq; Chriſtianorũ in illo res atq; ſpes ſitæ. Luidulfus aũt filius impe ratoris,quum fidem uult ſeruare amicis,patria ceſſit,Italiamq́; cum eis adijt:

Luidulfi mors quo agente annũ ferè totum,diem extremũ obijt. toti Francorum imperio re linquens ſuo uulnere uulnus durum. Funus autẽ eius à militibus debito ho/nore curatum, & ab Italia Mogonciã corpus tranſlatum, in baſilica Albani martyris ſepultũ eſt,cum luctu & planctu multorũ populorũ. Reliquit poſt ſe filium patris uocabulo inſignitum. Literę autem obitus eius allatæ ſunt im/

Redarij peratori,quum eſſet in militia qua militauit contra Redarios: qui ſatis pluri/mum lacrymarũ pro filij interitu fudit:de cætero,qui adhuc ordinauit impe/rium ſuum,rectori omnium deo fideliter cõmiſit. Eodem tempore Vuigman nus ſciens Saxoniã bellatoribus uacuã, à Gallia profectus Saxoniã occulte intrauit,domum coniugemq́; reuiſit,inde ſe iterum alienigenis immerſit. Ec/bertus uero interuentu magni pontificis Brunonis in gratiã recipit. Ductus exercitus cõtra Vuigmannũ tertia uice,uix obtinuit ut in fide Geronis filijq́; ſui ſuſciperet,ipſiq́; apud imp. obtinerent,quo patria coniugiſq́; patrimonio

Vuigmanni iuſiurandum cum gratia imperiali frueret. Iniuſſus ſacramentũ terribile dedit,ſe contra im peratorẽ,imperatoriſq́; regnum nunq́ aliquid inique cõſilio aut actu factu/rum. Ita fide data in pace eſt dimiſſus,& bonis promiſſionibus ab imp. erec/

Cruces in ue ſtibus ctus. Peracta cæde barbarorũ, eo anno prodigioſæ res apparuere, notæ ſcili cet crucis in ueſtimentis plurimorũ. Quibus uiſis plurimi ſalubri timore per/culſi,aduerſa formidabant: ijdemq́; uitia multa ex parte emendauerunt. Fue runt & qui lepras ueſtiũ interpretarenẽ, eo q; ſubſequẽs lepra multos morta les corrumperet. Sapientiores autẽ ſignum crucis ſalutem uictoriamq́; præfi guraſſe prædicabant:quibus & nos fidelem aſſenſum præbemus. Eo tẽpore imp. & ipſe ægrotare cœpit,ſed meritis ſanctorum,quibus fidele iugiter obſe quiũ præbet,maximeq́; patrocinio inclyti martyris Viti,cui aperuit os ſuum, de infirmitate cõualeſcit, & mũdo ut ſol lucidiſſimus poſt tenebras ad omnẽ decorem & delitias condonatur. Rebus igitur rite compoſitis per omnem Franciam Saxoniamq́; & uicinos circumquaq; gentes,Romã ſtatuens pro/ficiſci,in Longobardiam perrexit. Ergo qualiter regem Longobardorum Be rengarium duobus annis obſeſſum, cum coniuge & filijs captum in exilium deſtinauerit, Romanos duobus prælijs uicerit, Romam expugnauerit, du/ces Beneuentorum ſubiecerit, Gręcos in Calabria Appuliaq́; ſuperauerit, in terra Saxonia uenas argenti aperuerit, imperiũq́; cum filio quammagnifice dilatauerit, noſtræ tenuitatis non e ſtedicere ; ſed ut in initio hiſtoriæ prædi/xi, in/

xi,in tantum fideli deuotione laboraſſe ſufficiat. Cæterũ erga tuam claritatẽ
ſerenitateḿꝗ, quam patris fratriſꝗ celſitudo patriæ ad omnem honorẽ no
biſꝗ ad ſolatium reliquit,magna deuotio opus humile magnificet. At finis
ciuilis belli terminus ſit libelli. Enimuero donatus patriæ Vuigmãnus,æqua
nimiter ſe continuit,donec imperatoris aduentũ ſperauit. Quum eius reuer/
ſio differret,ad aquilonares partes ſe contulit,quaſi cum rege Danorũ Haral *Haraldus ad*
do bellum ab integro machinaturus. At ille mandauit ei, ſi ducem necaſſet, *rebellionem*
uel aliũ quemlibet principũ,noſſet ſine dolo quũ ſibi ſociare uellet, aliter rem *ſollicitatur*
fraudulenter agitaſſe non dubitaret. Interea ab emptore prætereunte latroci
nia eius produnt,ſocioruḿꝗ alij comprehenſi , & tanꝗ contra publicã rem
agentes,à duce damnati ſtrangulo uitam ꝑdiderunt. Ipſe aũt cum fratre uix
euaſit. Dani antiquitus erant Chriſtiani, ſed nihilominus idolis ritu gentili
ſeruientes. Contigit autem altercationẽ ſuper cultura deorũ fieri in quodam *Altercatio ſu*
cõuiuio rege præſente, Danis affirmantibus Chriſtum quidem eſſe deũ,ſed *per fide Chri*
alios eo fore maiores deos,ꝗppe qui potiora mortalibus ſigna & ꝓdigia per *ſtiana*
ſe oſtenderẽt. Contra hæc clericus quidã,nũc uero religioſam uitã ducens,epi
ſcopus,nomine Poppa,unum uerũ deum patrem cum filio unigenito domi/
no noſtro Ieſu Chriſto & ſpiritu ſancto, ſimulacra uero dæmonia eſſe & nõ
deos,teſtatus eſt.Haraldus aũt rex,utpote qui uelox tradit' fuiſſe ad audien/
dum, tardus ad loquendum , interrogat ſi hanc fidẽ per ſemetipſum declara
re uelit. Ille incunctanter uelle reſpõdit. Rex uero cuſtodire clericũ uſꝗ in cra
ſtinum iubet. Mane facto ingentis põderis ferrum portare iuſſit. Confeſſor
Chriſti indubitanter ferrũ rapit,tam diúꝗ deportat, quo ipſe rex decernit:
manũ incolumem cunctis oſtendit: fidem catholicã omnibus probabilẽ red
dit. Ad hæc rex conuerſus,Chriſtum deũ ſolum colendum decreuit,idola re/
ſpuenda ſubiectis gentibus imperat,dei ſacerdotibus & miniſtris honorẽ de
bitum deinde præſtitit. Sed & hæc uirtutibus merito patris tui aſcribunt', cu
ius induſtria in illis regionibus eccleſiæ ſacerdotṹꝗ ordines in tantũ fulſere.
Gero igit' comes nõ immemor iuramenti,quũ Vuigmannũ accuſari uidiſſet,
reṹꝗ cognouiſſet,barbaris à quibus eũ aſſumpſit,reſtituit. Ab eis libenter ſu
ſceptus longius degentes barbaros crebris prælijs contriuit. Miſcã regem, cu *Miſca*
ius poteſtatis erant Sclaui,qui dicuntur Licicauiki,duabus uicibus ſuperauit, *Sclaui*
fratreḿꝗ ipſius interfecit,prędam magnã ab eo extorſit. Eo quoꝗ tempore
Gero præſes Sclauos,qui dicunt' Luſiki,potentiſſime uicit,& ad ultimã ſerui
tutẽ coëgit,non ſine ſui tamen graui uulnere,nepotiſꝗ optimi uiri caſu, cæte
rorũ quoꝗ quãpluriũ nobiliũ uirorũ. Erant duo ſubreguli Herimanno duci,
inimicitiæ à patribus uicariæ relicti:alter uocabat' Selibur,alter Miſtau. Seli
bur pręerat Vuaaris,Miſtau†Addritis. Dum inuicẽ accuſant' quãſępe,uictus *al's Abotritis*
tandem ratione Selibur,condemnatus eſt XV talentis argenti à duce. Eam
damnationẽ grauiter ferens, arma ſumere cõtra ducem cogitauit: ſed quum
ei belli

ei belli copiæ non ſufficerent,miſſa legatione poſtulat præſidiũ à Vuigmanno contra ducem. Ille nihil iocundius ducens, quàm aliquam moleſtiam inferre patruo,cito cum ſocijs adeſt Sclauo. Vt autẽ ſuſcipitur in urbem Vuigmannus,ſtatim urbs obſidione uallatur ab inimico.Ductus quoq; exercitus à duce,urbem obſedit: interim caſu neſcio an prudenti cõſilio,Vuigmannus cum paucis urbem eſt egreſſus, quaſi ad extrahenda ſibi de Danis auxilia. Pauci dies intererant, dum uictus bellatoribus & pabulum iumentis defecerant.Fuerunt etiam qui dicerent Sclauum ſpeciem quidem belli geſſiſſe, non uerum bellum: incredibile omnimodis fore, hominem à pueto bellis aſſuetũ bellicas res tam male præparatas habuiſſe:ſed id conſilij machinatum ducẽ, ut quoquo pacto poſſet nepotem uinceret, ut ſaltem in patria ſalutẽ recuperaret, quam inter paganos penitus perdidiſſet. Fame itaq; urbani ac fœtore pecorum aggrauati, urbe egredi ſunt coacti. Dux Sclauum auſterius alloquens, de perfidia & nequam eius actibus arguit: hoc quoq; ab eo reſponſi accepit, Quid me,inquit, de perfidia arguis? ecce quos nec tu, nec dominus tuus imperator uincere potuiſtis, in ea perfidia inermes aſſiſtunt. Ad hæc dux conticuit,eum ſuæ ditionis regione priuans,filio ipſius,quem antea obſidem accepit,omni ipſius poteſtate tradita.Milites Vuigmanni uarijs pœnis afflixit: urbis prædam ſuis militibus donauit: ſimulacro Saturni ex ære fuſo,quod ibi inter alia urbis ſpolia reperit,magnum ſpectaculum populo prębuit,uictorq; in patriam remeauit. Audiens autem Vuigmannus urbem captam, ſociosq; afflictos, ad orientem uerſus iterum ſe paganis immerſit, egitq; cum Sclauis, qui dicuntur Vuloini,quomodo Miſicam amicum imperatoris bello laceſſerent: quod eum minime latuit.Qui miſit ad Boluzlauum regem Bohemorum: gener enim ipſius erat: accepitq; ab eo equitum duas acies. Quumq; contra eum Vuigmannus duxiſſet exercitum,pedites primũ ei immiſit. Quumq; ex iuſſu ducis paulatim coram Vuigmanno fugerent, à caſtris longius protrahitur, equitibus à tergo immiſſis, ſigno fugientes ad reuerſionem hoſtium mouet. Quum ex aduerſo & poſt tergum premeretur Vuigmannus,fugam inire tentauit. A ſocijs igitur arguitur ſceleris,quia ipſe eos ad pugnam inſtigauerit, fidensq; equo quum neceſſe fuerit fugam facile inierit. Coactus itaq; equo ceſſit,pedeſtris cum ſocijs certamen inijt,eoq; die uiriliter pugnans armis defenditur. Ieiunio autem & longiori uia,qua per totam noctem armatus inceſſit, mane cum paucis admodum areã cuiuſdam feſſus intrauit. Optimates autem hoſtium quum eum repetiſſent, ex armis agnoſcunt,quia uir eminens eſſet, interrogatusq; ab eis quiſnam eſſet, Vuigmannũ ſe eſſe profeſſus eſt. At illi arma deponere exhortati ſunt: fidem deinde ſpondent,ſaluum cum domino ſuo præſentari: hocq; apud ipſum obtinere,quatenus incolumem imperatori reſtituat. Ille licet in ultima neceſſitate ſit conſtitutus, non immemot priſtinæ nobilitatis ac uirtutis, dedignatus eſt tali-

Saturni ſimulacrum eneũ *Vuloini* *Miſica*

eſt talibus manum date: petit tamen ut Miſacæ de eo annuncient, illi uelle arma deponere, illi manus date. Dum ad Miſacam ipſi pergunt, uulgus innumerabile eum circundat, eum acriter impugnant. Ipſe autem quamuis feſſus, multis ex eis fuſis, tandem gladium ſumit, & potiori hoſtium cum his uerbis tradidit, Accipe, inquit, hunc gladium, & defer domino ſuo, quo pro ſigno uictoriæ illum teneat, imperatoriq; amico tranſmittat, quo ſciat aut hoſtem occiſum irridere, uel certe propinquum deflere. Et his dictis conuerſus ad orientem, ut potuit patria uoce dominum exorauit, animamq; multis miſerijs & incommodis repletam pietati creatoris omnium effudit. Is finis Vuigmanno, talisq; omnibus ferè, qui contra imperatorē arma ſumpſerunt. Imperator itaque acceptis armis Vuigmanni, de nece eius iam certior factus, ſcripſit epiſtolam ad duces & præfectos Saxoniæ in hunc modum. Miſaca | Vuigmanni mors

Otto diuino nutu Imperator Auguſtus, Herimanno & Thiederico ducibus, cæteriſq; publicæ rei noſtræ præfectis, omnia amabilia. Epiſtola Ottonis

Deo uolente ſalus omniaq; proſpera planè ſuccedunt. Cæterum nuncij Conſtantinopolitani regis, dignitate ſatis inſignes, nos adeunt, pacem ut intelleximus admodum quærentes. Quoquo modo tamen res agatur, bello deo uolente nullo modo nos tentare audebunt. Appuliam & Calabriam prouincias, quas hactenus tenuere, niſi conueniamus dabunt. Si uero uoluntati noſtræ paruerint, ut præſenti æſtate coniugem cum æquiuoco noſtro in Franciam dirigentes, per Fraxinetum ad deſtruendos Sarracenos deo comite iter arripiemus, & ſic ad uos diſponemus. Præterea uolumus, ut ſi Redares, ſicut audiuimus, tantā ſtragem paſſi ſunt: ſcitis enim quàm ſæpe fidem fregerint, quas iniurias attulerint, nullam uobiſcum pacem habeant. Vnde hæc cum Herimanno duce uentilantes totis uiribus inſtate, ut in deſtructione eorum finem operi imponatis. Ipſi ſi neceſſe fuerit, ad eos ibimus. Filius noſter in natiuitate domini coronam à beato Apoſtolico in imperij dignitatem ſuſcepit. Scripta XV Cal. Febr. in Campania iuxta Capuam. Otto II. filius regis | Redares

His literis lectis in conuentu populi, in loco qui dicitur Vuerla, corā principibus & frequentia plebis, uiſum eſt pacem iam datam Redarijs oportere ſtare, eo quod tunc bellum aduerſum Danos urgeret, & quia copiæ minus ſufficerent ad duo bella pariter conficienda. Græcorum itaque legatis imperator ſatis credens, partem exercitus cum pleriſque principalibus uiris direxit ad condictum locum, quo eis ſecus ſponſionem legatorum puella traderetur, & cum honore filio adduceretur. Græci uero ad artes paternas conuerſi (nam erant ab exordio ferè mundi plurimarum gentium domini, & quos uirtute nequibant, arte ſuperabant) ſubito ſuper improuiſos, & nihil aduerſi ſuſpicantes irruunt, caſtra diripiunt, plures occidunt, plures capiunt, quos & Conſtantinopolim imperatori ſuo præſentant. Qui uero effugere poterant, reuerſi ad imperatorem quæ acta ſunt nunciabant. At ille ſuper his Græcorum perfidia

commotus, ad hoc dedecus diluendum cum graui manu uiros eminentes, domeſticis & externis rebus iam ſæpe claros factos, Guntharium & Sigifridum mittit in Calabriam. Græci autem præterita uictoria elati, & minus cauti, ceciderunt in manus eorum: ex quibus innumera multitudine cæſa, quos ſupererant capientes, obtruncatis naribus nouam Romã remeare permiſerunt. Tributum in Calabria & Appulia à Græcis extorſerunt, taliq; uictoria illuſtres facti, & ſpolijs hoſtium ditati, ad imperatorem reuerſi ſunt.

Nicephori interitus Populus autem Conſtantinopolitanus à ſuis audiens male pugnatum, conſurrexerũt aduerſus imperatorem ſuum, & machinatione coniugis propriæ cuiuſdam militis inſidijs occiderunt, locoq; domini militem in imperio deſignantes. Conſtitutus autem rex continuo captiuos abſoluit: puellam cum magno exercitu, & claris muneribus ad imperatorem deſtinauit. Quã ipſe

Ottonis II. nuptiæ ſtatim filio tradidit, celebratisq́ue magnifice nuptijs, omnem Italiam ſuper hoc & Germaniam lætiores reddidit. Eo tempore quo hæc intra Italiam gerebantur, ſummus pontifex Vuilhelmus, uir ſapiens & prudens, pius & cunctis affabilis, à patre ſibi commendatum regebat Francorum imperium. Cuius mater licet peregrina, nobili tamen genere erat procreata. Hic quum audiſſet ægrotare cœpiſſe matrem imperatoris, miræ ſanctitatis fœminam, no

Mathildæ laus & mors mine Mathildam, dumq; eius expectat funus, proprio funere ipſius funus præcedit. De cuius laude ſi aliquid dicere cupimus, deficimus: quia omne argumentum ingenioli noſtri ſuperat uirtus tantæ fœminæ. Quis enim digne poſſit explicare eius uigilantiam erga cultum diuinum? Omnis nox omnibus modis, & omni genere cellulam ſuam diuinorum carminum melodia implebat. Erat enim ei cellula eccleſiæ proxima, in qua modice requieſcebat, de qua omnibus noctibus conſurgens intrat eccleſiam, nihilominus cantoribus & cantatricibus intra cellulam & pro foribus, & in uia triformiter conſtitutis, qui diuinam clementiam laudarent atque benedicerent. Ipſa intra eccleſiam in uigilijs & orationibus perſeuerans, miſſarum ſolennia expectabat. Deinde infirmos ubicunque audiuit in uicino uiſitauit, neceſſaria præbuit, deinde pauperibus manum porrexit, deinde hoſpites, qui ſemper aderant, cum omni largitate ſuſcepit: neminem ſine affatu blando dimiſit, nullum ſine munuſculis ferè uel neceſſarijs adiumentis uacuum reliquit. Sæpe uiatoribus, quos longius de cella proſpexit, neceſſaria tranſmiſit. Talia opera licet ualde humiliter diebus ac noctibus exerceret, tamen nihil de honore regio minuebat: & ſicut ſcriptum eſt, Quamuis ſederet tanquam regio circũſtante populo ſemper & ubique, tamen erat mœrentium conſolatrix. Domeſticos omnes famulos & ancillas uarijs artibus, literis quoque inſtituit: nam & ipſa literas nouit, quas poſt mortem regis lucide ſatis didicit. Ergo ſi omnes uirtutes eius uelim narrare, hora deficeret: facundia Homeri uel Maronis mihi ſi adeſſet, non ſufficeret. Igitur plena dierum, plena omni honore, plena

te, plena operibus bonis & eleemoſynis: cunctis diuitijs regalibus diſtri-
butis ſeruis dei, & ancillis, ac pauperibus, ſecundo Idus Martias animam
Chriſto reddidit. Illo quoque tempore Bernhardus, ut ab omni populo D. Bernardi
prædicabatur, ſuis temporibus ſacerdotio digniſſimus, diem finiuit extre- mors.
mum. Piam famam ſuper his nemo nos uituperet prodidiſſe, dum uero pe
riculo non ſuccumbimus. Audiuimus enim à quodam ſolitario, in ſpiritu
neſcio an manifeſta uiſione, animam reginæ & epiſcopi infinitam multitu-
dinem angelorum cum gloria ineffabili cœlos deferre uidiſſe. Igitur Impe-
rator audita morte matris & filij, cæterorumq; principalium uirorum (nam
& Gero uir magnus & potens, iam antea defunctus erat) iudicauit ab expe
ditione Fraxineti abſtinere, & diſpoſitis in Italia rebus patriam remeare. Fraxinetum
Pulſauit quoque fama eum, quaſi plerique Saxonum rebellare uoluiſſent:
quod quia inutile erat, nec relatione dignum arbitramur. Egreſſus itaque eſt
de Italia cum magna gloria, capto rege Longobardorum, ſuperatis Græ-
cis, uictiſque Sarracenis, cum uictricibus alis Galliam ingreſſus eſt, inde
Germaniam tranſiturus, & proximum paſcha loco celebri Quidilingeburg DCCCC
celebraturus: ubi diuerſarum gentium multitudo conueniens, reſtitutum pa LXXIIII
triæ cum filio cum magno gaudio celebrant. Manens autem ibi decem & ſe
ptem diebus, non amplius, deſcendit inde ad aſcenſionem domini apud
Merſeburg celebraturus. Triſtis autem illa loca perambulabat, obitu opti-
mi uiri ducis Herimanni, qui prudentiæ ac iuſtitiæ, miræque uigilantiæ in Herimanni
rebus ciuilibus & externis, cunctis retro mortalibus æternam reliquit me- mors
moriam. Poſt ſuſceptos ab Aphrica legatos eum regio honore & munere
uiſitantes, ſecum fecit manere. Tertia autem feria ante pentecoſten loco de
uenit qui dicitur Mimileuu. Proxima nocte iuxtam morem diluculo de le- Mimleuus
cto conſurgens, nocturnis & matutinis laudibus intererat. Poſt hæc pau- locus
lulum requieuit. Miſſarum deinde officijs celebratis, pauperibus iuxta mo
rem manus porrexit, paululum guſtauit, iterumq; in lecto requieuit. Quum
autem hora eſſet proceſſit, lætus & hilaris ad menſam reſedit. Peracto mi-
niſterio ueſpertinis laudibus interfuit. Peracto cantico Euangelij æſtuari at-
que fatigari iam cœpit. Quod quum intellexiſſent principes circumſtantes,
ſedili eum impoſuerunt. Inclinantem autem caput, quaſi iam defeciſſet, re-
focillauerunt, expetitóque ſacramento diuini corporis & ſanguinis, & acce-
pto ſine gemitu cum magna tranquillitate ultimum ſpiritum cum diuinis of- Otto Nonis
ficijs pietati creatoris omnium tradidit. Tranſportatur inde in cubiculum: Maij moritur
& quum eſſet iam ſero, nunciatur populo mors eius. Populus autem pro e-
ius laude & gratiarum actione multa loquutus, memorauit eum paterna
ſubiectos rexiſſe pietate, ab hoſtibus eos liberaſſe, ſuperbos hoſtes Aua-
res, Sarracenos, Danos, Sclauos armis uiciſſe, Italiam ſubiugaſſe, delu-

HENRICVS DEI GRATIA IMP. RO. AVG. ARCHIEPISCOPIS, epiſcopis, ducibus, comitibus, cæteriſq́ regni principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus ea recipere.

ROgamus filium noſtrum, & uos multum precati ſumus, ut dimiſſo exercitu ordinaretur, quomodo poſſemus conuenire, ut de iniuria noſtra & pace componenda ad honorē regni poſſit digne & decenter definiri. Placuit uobis remandare. Vnde nobis longe grauior priori oritur querimonia, quod dimiſſa obſidione Coloniæ uultis ſuper nos & fideles noſtros ſub ſpecie colloquij cum exercitu uenire, datis inducijs octo dierum: quæ nunq́ datæ ſunt homini alicuius conditionis, ut bene ſcitis, uſq́ ad hanc diē pro legitima definitione alicuius minoris negocij, nedum pro tanta re, ſecundum legem diuinam uel humanā, uel etiam ſecundum uſum hominū. Oportet enim nos habere, ſi uobis placeret, ſaltem tales inducias, intra quas poſſemus conuocare, & precibus inuitare ad hanc eandē cauſam, ut ſint uobiſcum, Moguntinū, & Treuirenſem, & Bremenſem archiepiſcopos, Friſingenſem, Auguſtenſem, Curienſem, Baſilienſem epiſcopos, ducem magnum cum duce Theoderico, & ducem Bohemicū, & comitē Flandrenſem cum comite Burgundiæ, & alios, qui ad præfatum negociū, ut bene ſcitis, ſunt ualde neceſſarij. Quapropter ſicut prius, rogamus & obnixe precamur, quatenus pro deo & anima ueſtra, & pro appellatione domini Ro. pontificis Paſchalis, & Ro. eccleſiæ, & pro honore regni dignemini apud filium noſtrū efficere, ut dimiſſo exercitu ceſſet nos perſequi, & ordinetur quomodo ſecure & abſq́ omni ambiguitate poſſimus nos cum cæteris ſupradictis ad agendum de noſtra iniuria, & pace in regno componenda, quiete & pacifice conuenire. Quod ſi nullatenus ceſſare uoluerit, proclamationem inde fecimus, & ſemper facimus deo, & ſanctæ Mariæ, & beato Petro patrono noſtro, & omnibus ſanctis, & omnibus Chriſtianis, & uobis maxime, omni deuotione precantes, ut dignemini ceſſare eum perſequi ad perſecutionē tantæ iniuriæ, & uos eum imitari. Appellauimus, & tertio appellamus dominū Ro. pontificē Paſchalem, & ſanctam & uniuerſalem ſedem & Ro. eccleſiam. Quod ſi hoc tantum nobis, & ad hoc, ut ipſe ceſſet nos perſequi, prodeſſe nō poterit, committimus nos omnipotenti patri, & filio, ſanctoq́ ſpiritui paracleto, & beatæ Mariæ perpetuæ uirgini, & beato Petro & Paulo, & ſancto Lamperto, omnibuſq́ ſanctis, ut diuina miſeratio, omniumq́ ſanctorum interceſſio humilitatem noſtram reſpicere, noſq́ contra tantum, tamq́ iniurioſum imperium defendere dignetur. Amen.

EPISTOLARVM HENRICI IIII. CAES. AVG. FINIS.

CONRADI VECERII

REGII SECRETARII LIBELLVS DE REBVS GESTIS IMPERATORIS HENRICI VII.

HISTORIAM quiſquis aggreditur ſcribere, eam maxime uirtutem tacite polliceri uidetur, uti fide nitatur aſſertio: puſillumq́ʒ intereſt, munus'ne commemorandi res geſtas, integritatis ſuæ conſcius ultro quis ſuſcipiar, an publicandorũ poteſtatẽ actorum Cæſaris permiſſu nanciſcatur. Atqʒ eo magis quod hunc quum ſeligit princeps, non illud agit ut bonum grauemq́ʒ uelit efficere (quis enim præter immortalem deum, cuiquam probitatem conferat?) ſed quo ueracem uideri iniunctione mandati teſtetur. At hiſtoricus ut primum res memorandas cõmendare poſteritati decreuerit, primum omnium de moribus ſuis ipſe uidetur iudicium facere, ſeq́ʒ eum promittere, qui & fideliter & accurate cogitata prompturus ſit. Has res ego mecum etiam atqʒ etiam reputans, quanquam nõ ignorabam propenſiorem ilico fore lectorẽ ad carpenda quæqʒ recentia, quàm comprobanda: ſperare tamen cœpi, fieri poſſe, ut quum ſingularem regem deſcribendi cauſa iuſtis rationibus aſſumptum cognouiſſet, inſtitutũ noſtrum boni conſuleret. Nanqʒ & res dignæ uidebantur quæ referrentur in literas, & extabat qui ante nos id feciſſet nemo, quod equidem nouerim. Tum neceſſitudo patriæ me uel maxime impulit, non ea quidem, ut principis noſtri facta plus æquo prædicarem, ſed quæ apud uarias ſparſim gentes & barbaris linguis, & per partes legi compereram, in corpus libri cuiuſpiam Latini poſſem redigere: omni interim ſoli natalis affectione ſepoſita: alioquin nec ueterum cuiuſquam acceptanda eſſet induſtria: qui quum regum res maximis uoluminibus poſteritati traderent, eorum ipſorum tamen quos perſcribebant, & clientes & populares habebantur: adeo quæ ex officio gerimus, ab ijs quæ forte priuatimq́ʒ fiunt, diſtinguuntur. Nunc ad inceptũ redeo. Qui maiores imperatori Henrico, aut omnino parentes fuerint, quãuis curioſa ueſtigatione cognoſcere nõ potui: ſed & uxor illi quæ cuiasq́ʒ fuerit, itidem propè in ambiguo eſt. Ipſe, quod conſtat, Luceburgiæ comitatũ hæreditate obtinuit, Romã profectus, & Baldeuino fratri Treuirenſis eccleſiæ archiepiſcoparum confecit, & ſummis antiſtitibus ac bono cuiqʒ ſapientiæ & comitatis
Luceburgia ingens argumentum edidit. Fuit olim Luceburgia Treuirorum portio, idq́ʒ ut credam, propinquitate locorũ adducor. Hanc poſtmodum Henricus Romano admotam imperio, ducarię dignitatis inſignibus exornauit. Situs eius ab Arduennæ ſyluæ termino, quatenus hodie appellationẽ obtinet, ad Moſellam fluuiũ, cuius amnis Burdegalenſis Auſonius carmine ſatis prolixo meminit.

minit, finitimarum ditionum his limitibus cingitur, Gallico, Lotharingo, Me
tenſi, Treuirico, Iuliaceno, Leodio. Oppida nõ amplius nouem, maior quon-
dam numerus. Sed cum & pia, ut aiunt, Henrici liberalitas, tribus municipijs
Sareburgo, Vitelliaco, & Treuirorum maximo templo donatis, & Gallica
bella coarctarunt. Gens potiore ex parte Germanica, regione tamen Gallicã
ſpectante, eius quoq; nationis moribus linguaq; utens. Hæc de Henrici ori-
gine patriaq; tametſi pauxilla, tenuitatẽ confeſſo præmittere placuit. Quan-
quam non me præterit, circumferri iampridem libellũ uernacula lingua con-
ſcriptum, de fœminæ Melyſſinæ præſtigijs, octauo quoq; die pubetenus in *Melyſſinæ fa*
anguem commutari ſolitæ. Quam inter maiores ſeptimi noſtri cõnumerare *ſcinamenta*
nituntur. Eum ut nec approbare, ita nec refellere animus eſt. Quur enim non
ueneficia fieri poſſe conceſſerim, dum ſi tradantur ut ueneficia. Quis enim
non illa faſcina legens obſtupeſcat, neq; tamen protinus tanquam conficta
repudiet? Scylla uenit, inediaq; tenus deſcenderat aluo, Quum ſua fœ- *Ouid.14.*
dari latrantibus inguina monſtris Aſpicit, ac primo nõ credens corporis il- *Metam.*
las Eſſe ſui partes, refugit, & Cerboreos rictus ꝓ partibus inuenit illis. Sed
à fabulante poëta eos uerſus exaratos obijcies. Hiſtoriã accipe. Hæc ſe car- *Vergil.4*
minibus promittit ſoluere montes, Quas uelit aſt alijs duras immittere *Georg.*
curas. Siſtere aquam fluuijs, & uertere ſydera retro, Nocturnosq; ciet
manes, mugire uidebis Sub pedibus terrã, & deſcendere montibus ornos.
Alius quoque eiuſdem profeſſionis ſcriptor hunc in modum cecinit, Mens *Lucanus 6*
hauſti nulla ſanie polluta ueneni, Incantata perit. Libet & teſtimonium
quanquam non admodum diffinitum, unius è noſtris ſapientibus afferre in
mediũ, hæc uel falſa ſunt, inquit diuus pater Auguſtinus, uel tam inuſitata, *10. de ciui*
ut merito non credantur, Firmiſſime tamen credendum eſt omnipotentem *tate dei*
deum omnia poſſe facere quæ uoluerit, ſiue iudicando ſiue præſtando: nec
dæmones aliquid operari ſecundum naturæ ſuæ potentiam (quia & ipſa an-
gelica creatura eſt, licet propior ſit uitio maligna) niſi quod ille ꝑmiſerit, cuius
iudicia occulta ſunt multa, iniuſta nulla. Nec ſanè dæmones natura creant, ſi
aliquid tale faciunt, ſed ſpecietenus quę à deo uera ſunt creata, cõmutant &c.
Quid an nõ conſonantia de ortu maximorũ quondam principum aliorum
traduntur? Alexandrum nempe Macedonem complexu Olympiæ matris,
draconisq; genitum, ideoq; appellatum fuiſſe Hammonem? Scipionẽ Afri
canum & diuum Auguſtũ, eiuſdẽ ſuperſtitionis interuentu conceptos? Quin
& in oceani Gallici inſula quadam nouem Gallicenas illas fuiſſe, tradunt au
thores, quum alijs artibus præditas, tum uertendi ſe in quas formas liberet.
Quibus ex locis ortam fuiſſe Melyſſinam non eſt abſurda coniectio. Sed de
his aliàs. Certe prænobiles, tum in Gallijs, tum apud inferiores Germanos
ſcio familias, & patriæ noſtræ deferentes prænomen, & in Galleato imaginũ
apice (cuius ſtemmatis diligẽtiſſima ac minime perfunctoria cura fuit ueteri-

h bus) id

buſ)id monſtrum cuppæ balneatoriæ inſidens. Sed & turrim ingentẽ me-
dio ciuitatis noſtræ ſitam, paulo ſupra ætatem noſtram bona ex parte pro-
lapſam uetuſtate comperi, in qua uanitatem illam fuiſſe peractam fama per
Carolus Hiſpaniæ rex manus traditur. Poſtremo Carolũ feliciſſimũ ſeculi noſtri principem nondũ
pubeſcentem, quum de nuptiarũ fœdere cum Renata Ludouici Gallorum
regis filia ineundo tractaretur (quanquam illi larga poteſtas erat è ſubiectis
alijs gentibus titulum aſſumẽdi) totis tamen tabulis haud alia quàm Lucen-
burgiæ appellatione fuiſſe denotatũ, non in minima gloria poſuerim uſque
adeo, ut niſi alijs uitijs ſupradictum opuſculum laboraret, quippe in quo pa
rum ueriſimilia referuntur, interdum aduerſa, nonnunquam diſſonantia, non
difficile fidẽ mihi faceret. Enimuero quo cõmodius ad ipſius Henrici res no-
ſtra feratur oratio, & rectum uiſum eſt & neceſſarium, pauca prius de ſtatu
temporum illorum ſupra repetere.

ANno à Chriſto ſaluatore genito M. CCCII. Francorũ rex Philippus
cognomento pulcher, graue aduerſum pontificem maximum Bonifa-
cium octauum conceperat odium, tum Gibellinæ factionis ſtudioſiorẽ exi-
ſtimans, tum quod fidem temere præuaricatũ contenderet. Promiſiſſe enim
ſibi paucis ante annis, quum alia quædam, tum de ſumma Romani imperij
poteſtate ab Germanis ad Gallos traducenda, atq; adeo Carolum fratrem
diſerte fuiſſe in conuentis nominatum, cui id decus primum aſſignaret. Hæc
uidelicet pollicita nũc cecidiſſe ad nihilũ, Alberto Auſtrino Theutonico prin
cipe palàm nuper decretis eius comprobato. Eas rex cauſas grauius ſecũ con
ſiderans, rationem irarum exequendarum perquirit. Neq; difficilis mox uia
Columnenſes Bonifacij irritandi inuenta. Columnia gens Romæ opibus & clientelis inſi-
gnis octauo inter comitiorum arcana ſuffragij iure, ne legeretur obſtiterat.
Itaq; eis quoq; Bonifacius per ſpeciem expilati theſauri eccleſiæ effecerat, ut
& ædes & ſuburbana familiæ publice diruerentur, & qui eorum cardinales
iam eſſent, uenerãdo collegio excederẽt. Interea Stephanus ex ea gente pro
fugus in Gallia agitans, idoneus Philippo uiſus eſt, per quem initia malorũ
fierent. Cœptus comiter humaneq́; haberi, liberaliusq́; quàm fortuna exu-
lantium eſt. Ad hoc Philippus ne quid impotentiæ prætermitteret, ſacerdo-
tales Galliarum titulos à pontificibus antea pro decretis, proq; more ſanctæ
matris eccleſiæ componi ſolitos, ipſe ordinare citra conſenſum præſidis Ro-
mani ſtatuit. Quæ ubi ſummus antiſtes intelligit, grauiſſime tulit iniuriam,
peſſimi exempli, id quod erat, exiſtimans, ſi uel anteceſſorum recte cõſtituta
temere reſcinderentur, uel autoritatem pontificiam laicus princeps propha-
naſſet. Augebatur indignitas ipſius Bonifacij, ſupra quàm dici poteſt ambi-
tioſa magnitudine animi, & contumeliarum inſolentis. Itaq; quo partes ſuæ
iuſtiores uulgo noſcerentur, lege potius agere quàm armis inſtituit. Prelatos
Gallicos maiores cõuenire Romam uniuerſos iubet, ad publicam ſynodum
celebrandam.

celebrandam.Hi ne regno decederent, Philippi prohibitione intercludunt. Quibus rebus ad Octauum delatis,increpatur rex primum per literas,dein de quum caſtigationem contumaciæ paruipẽderet, ſacrorum participatione arcetur.Neq; eo minus prelatis regni ipſe Lutetiam accerſitis,cauſam quoq; ſuam approbare nititur. Pontifex ne nullam nõ rationem coërcendi Pulchri tentaret,Flandrorum partes tueri aggreditur. Ea tum gens,quod ſuperbius imperatum ſibi diceret,Gallicum iugum detrectabat. Cum ſuperis quoque Germanis amicitiam interiorem coniungit, iuſſo Alberto quibuſcũq; poſſet uiribus, fines Belgarum quatenus Philippici iuris eſſent,incurſare. Sed nihil ea Gallum à conſilio dimouerunt. Miſſi clanculum in Italiam qui Campanos,ſi qui forſan priuatas ob iras infenſi eſſent Antiſtiti,corruptos auro traherent in ſententiam, cæteraq; comprehendendi eius idonea mature appararent.Neq; euentus infando commento defuit,Anaginæ agens pontifex,à Sarra Columnio duce Gallicæ multitudinis nõ prouiſo irrumpente ſumma luce circumuenitur, liberæq; cuſtodiæ traditũ oppidani immodice(ut æquũ erat)funeſto ſcelere conturbati,triduo demum elapſo,receptis animis exemerũt. Ipſe Romam regreſſus,dum uindictæ modos altius inueſtigat,morbũ, ut creditur,ex ægritudine nactus,interijt. Vndecimus Benedictus Octauũ, Clemens quintus Benedictũ, munere ſummi pontificatus inſequitur. Reyterandum Gotthonem quoad priuatus erat, appellabant Burdegalenſem Archiflaminem. Is enim uariantibus nonnihil patrum ſententijs, inter alios duos Pulchro ab ſuarum partium cardinalibus nominatus extiterat,quẽ rex quoniam id temporis plurimũ poterat,ſi ita ſediſſet, ſolenniter nuncuparet. Philippus inſperatæ dignationis lætitia geſtiens, Reyterandum accerſit, in ſuaq; manu papalia Comitia prolatis epiſtolis cardinaliũ, repoſita edocet, cæterum poſtulata quædam ſex capitibus comprehenſa recipi ſibi prius q̃ res confici poſſet,oportere. Gottho nihil minus quàm quæ iactabantur,uel ſperans,uel cogitans, illudiq; ſibi exiſtimans,cunctari primũ:ubi ſerio agere principem comperit,actis in præſens gratijs,capita ſe regiæ petitionis preſtiturum promittit.Data acceptaq; fide placita curantur. Raymundum cardinales Gallici duodecim ſummum eccleſiæ Romanæ ſacerdotem in gratiam regis conſalutant.Italicos ſtatim patres,ut idem facere uellent,epiſtolis,nuncijsq; celerrimis adhortati.Gottho ut primũ quæ ab rege acta de ſe fuerant, Italis quoq; probari cognouit,ſenatũ ſtatim Cardineum uniuerſum,regesq; Tranſalpinos aliquot conuenire Lugdunum iubet, ad peragenda inaugurandi ſolennia.Id edictum tametſi prælatis Auſoniæ non perinde arrideret, pontificiam aulam trans alpes conceſſurã gementibus: coiere tamen in ciuitatem deſignatam non infrequentes,ibi declaratus ex more maximus eccleſiæ Chriſtianorum epiſcopus, quintiq; Clementis appellationem ſortitus, mox Philippum cenſuris(namq; id primum poſtulatorum caput extiterat)

Flandria

Germani ſuperiores

Sarra Columnius

Benedictus 11.

Clemens 5.

quibus innexum à Bonifacio diximus, exoluit, reliqua promiſſorum tempeſtiue ſe effecturum affirmans. Sed nec ea Philippus poſthabenda ratus, Pictauos in conuentum accerſito Clemente de cæteris deſiderij ſui partibus referri iuſſit in medium. Summa petitio erat de abolenda in perpetuũ memoria Bonifacij. Neq; prætextu caruit flagitatio impudens, articulis quadraginta ingenio cauſidicorum excogitatis, quibus Octaui mores, præter alia facinora de hæretica impietate ſuggillabantur. Hic uero hærere æſtuareq; Clemens, quid nam conſilij in re tam inexplicabili caperet. Nanq; inde occurrebat ſacramenti interuentu firmata promiſſio, hinc innocentia Bonifacij, qui ut neque forſan inſons prorſus criminum haberetur, ita non ullum extare de obiecto admiſſo indicium: quin exemplis, decretis, conſtitutionibuſq; declaratum abunde reliquiſſe, quanto ſtudio, quantáque fide gubernacula culminis apoſtolici procuraſſet. Sollicito inter has curas Quinto, opportune Nicolaus cardinalis Pratenſis interuenit: cui, quod arbiter omnium arcanorum haberetur, nudantur ordine omnia. Is ut erat ingenio ad ſubita etiam quæque moderanda dexterrimo, primum confirmato pontificis animo, ſcire ſe quid potiſſimũ illi conſilij profuturum ſperaret affirmat, regias in primis ſpes ali diſſimulanter augeriq; placere, tum doceri cupidum principem, quo magis rata fiant: quæ ad Bonifacij cineres attinent, uideri futurum conſultius, ſi tanta res non niſi publici conſilij ſenatuſconſulto firmetur. Quã ſententiam ubi Gallus approbauerit, ſedem conuentui Viennam inter Allobroges deligat, aliámue ciuitatem quampiam & liberam, & ad excedendũ regijs finibus opportunam. Placuit Quinto cardinalis ſuggeſtio. Itaq; de uolũtate Philippi Viennam maximo Chriſtianorum conuentu edicto, Octauoq; de oppoſita impietate ex ſententia patrum abſoluto, ipſe ibi paucos commoratus dies, Auenionem in Roberti regis prouinciam ſeſe contulit. Nunc tandẽ ad Henricum noſtrum deflectat oratio. Anno à Chriſto M. CCCVIII. rege Romanorum Alberto per inſidias nepotis occiſo, nunciatũ eſt principes, quorum legendi Cæſaris ius eſt, de ſufficiendo Imperatore parum conuenturos. Philippus diſcordiam Germanorum cœptis ſuis optime conducturam exiſtimans, ſecretiorum modo conſiliorum arbitros coire iuſſos de noua diſpoſitione interrogat. Veniſſe aliquãdo tempus ſuo quoq; ſeculo exornandi regni Gallici: ſextum antea poſtulatorum caput, quod ad eum diem cõſulto noluiſſet Clementi prodere, id uero nunc expromere ſtatuiſſe, de Carolo fratre ſubſtituendo in imperium, deq; ea dignitate per ſenatuſconſultũ in perpetuum transponẽda in Galliam. Eſſe Clementem iampridem in poteſtate, poſſeq; rem & iure & exemplo nixam facile tranſigi. Cui enim fiat iniuria, ſi uacantis imperij permutetur conditio? Idem feciſſe pontifices olim alios. Deniq; fatorum ſeriem conuenire cum eiuſmodi propoſito, ut quemadmodum principatus ille de Græcis quondam in Francos, ſicut ei uidebatur, deq; ea gente

Card. Pratenſis

Henrici rerũ primordia

gente

gente ad Italos,ac poſtremū ad Theutones tranſlatus crederetur, ita rurſus ad Francorum poſteritatē remigret. Mouit uniuerſos proceres relatio regia, laudatoq́ nobilitandi Gallorū regni deſiderio de conſilij ſentētia decretum fit,& ut Philippus & Carolus primo quoq; tempore ante etiam quàm Germani irent in ſuffragium, Clementem numeroſo comitatu adeant, rumore quidem diſperſo,quaſi ad perſequendam Bonifacij criminationem ueniant, reuera autē ut protinus quàm Auenionem inierint, pontificem de ſexta & ad id tempus ignota petitione cōmonefaciant. Eam occultationē nihil fuiſſe aliud,quàm de Imperatorio apice publice tranſponendo in Celtas. Abdere uero rem placuiſſe catenus,quam apud Bonifacium quoq; tentauiſſent,ut ne uiuum regnantemq́ Albertum affeciſſe uideretur iniuria. Nec repugnaturū Clementē quantumuis audaci flagitationi, uidelicet iam inſtructo exercitu uerius quàm famulitio territum. Edicto per uniuerſam ditionem dimiſſo,generoſi clientes ad regium iter apparati conueniunt, equitum ſex milia fuiſſe traduntur. Enimuero ſicuti recte inſtitutis diuinus fauor arridet,ita improbe conſulta iuxta Sexti Pythagorici ſententiam,funeſtus inſequitur exitus. Permanauit certe ad pontificem quamuis latitantis conciliabuli aſtutia. Quare denuo accerſito Pratenſe intimorum,ut diximus,omnium ſocio, ac iam ante exoſo Philippum ob inſectationem Bonifacianæ memoriæ, quæ ſi tolleretē è medio,& acta quoq; illius,in quibus Cardinalatus cenſebatur,quē Octauus illi contulerat, conuulſum iri uerebatur, nouam huiuſmodi ambiguitatē aperit. Ille ad innatam ſapientiam uerſus, quàm maximis itineribus,inquit, & antequam Gallicæ petitionis mentio in ſenatu fiat,nunciandū in Germania cenſeo,de ſucceſſore quammaxime mature ſurrogādo. Quum Clemens quem igitur præcipuum crederet, tantæq́ ſucceſſioni idoneum quæſiuiſſet, Pratenſis eccleſiarūm ne libertatis reſpectu, an ſtudio Gibellinarum partiū, an conſuetudinis in urbe quondā inſtitutæ memor, Henricum ait Luceburgiæ comitem nulli Germaniæ principū cedere arbitror, ſiue religionem, ſiue fidem, ſeu certe magnitudinē animi ſpectaueris. Neq; dubiū,ſi eò celſitudinis benignitate tua prouectus fuerit,nulla non re uel pontificijs obtemperaturum iuſſis,uel immunitatē eccleſiæ propugnaturū. Sane clanculum & diſſimulanter cuncta fieri oportet, ne ſi publico ſenatu in patrumq́ conſpectu cogitata retexeris, qui cardinales Philippo ſtudēt,proditis illico rebus, uota noſtra conturbent. Itaq; quas ipſe literas dabis in Alemanniā, puſilla modo formula placet obſignari, quaſi non ſcriptas de rebus grauiſſimis. Ego ſeorſum prolixas de tota re alias exarabo. Iuuit aſſertionem Cardineam Henrici quoque integritatis gloria, quam ex rebus fortiter probeq́ geſtis fama iam pridem exorta ad Clementem quoq; pertulerat. Delatis ad Germanos epiſtolis,req́ intellecta, Comitiorū ſolennia maturantur, ualuereq́ adeo pontificiæ cardinaliſq́ literæ (qui & illud adiecerat, niſi bonis conſilijs protinus

Pratenſis conſilium

obſecundarēt, Cæſarei faſtigij apicem, iure ne an iniuria, relicto Rheno tran ſiturū in Galliā) ſed & maxime ſpectata uirtus Henrici profuit, uti cunctorū ſuffragijs, ac ne uno quidē repugnāte, Romani regni ſceptra florenti iuueni deferrentur. Autores habeo Luceburgi tranſacta fuiſſe comitia. Quod aſcribendū putaui magis ne ignorauiſſe eam rem crederer, quàm ut morē locūq; uetuſtū tam tumultuario præſertim tempore prætermiſſum exiſtimarē. Ille ut cōtra opinionē hominū per Celtas, perq; comitatū pontificis renunciatus rex fuit, Pulchellus qui iam feſtinabat compellare Clementē, illuſum ſe animaduertens, domū irritus ſpei repetijt, nunquā poſtea bene de eo pontifice ſentiens. Luceburgius, qui nihil minus quàm Cæſarea gubernacula ſibi credenda cogitauerat, omniū primū gratias immortali deo lectoribuſq; agendas cenſuit. Mox ad ea quæ & tempus & res & maleuolorū conatus ferebāt conuerſus, mittit in oram Narbonenſem, qui à Clemente poſtulēt, uti ratam ſibi facere ſurrogationē pro more dignaretur. Principes legationis, Sabaudiæ comes (nomen ut in pleriſq; ſequentibus nō traditur) & Guido Namurcæus Flandri comitis frater, ambo ex propinquis regijs: hi à Clemēte, totoq; cætu Cardineo comiter humaneq; habiti, mēſe Aprili, comprobationē actorum in Germania cauſa cognita impetrarunt. Decretū uti è cardinalibus Pratēſis & Fliſcus prima quaque occaſione in Italiam proficiſci maturarent, gentibuſq; cis alpes habitantibus, apoſtolica uice præciperent, ne qd impedimēti morarúmue quo minus poteſtas nouo regi petendæ urbis foret, aſtruerent, quin obedienter atq; hoſpitaliter aduentū illius curarent excipere. Sunt qui legem adiectam fuiſſe probationi affirment, ut intra primū bienniū ad motus Italiæ compeſcendos Romam ſolita expeditione properaret, ſimul ipſe ſummos Imperatorij nominis faſces acciperet, quū tres proxime antecedentes principes eum honorē prætermiſiſſe conſtaret. Sabaudo reuerſo, uoluntateq; Clemētina perſpecta, conuentus Aquiſgranū indicitur. Coiere anno inſequente ad id concilium inter alios proceres dux Brabantiæ, comes Flandriæ, & comes Raynaldus. Ibi peractis ſolennibus generoſo uertici regium diadema archiepiſcopus Agrippinæ more maiorū ad octauū idus Ianuarij impoſuit. Quem diē & conſtitutiones eccleſiæ celebrari ob memoriam Magorum iuſſerunt, & tum publica lætitia celebriorē reddidit. Anno à Chriſto genito M. CCCIX. ad diem VI. idus Maij, cœlum ardere uiſum, diſcurrente flammæ uortice è plaga Boreali in Meridiem. Quo typo aduentū Henrici portendi Italorum multi crediderunt. Interea Carolus Siciliæ rex ſecundus, Gallicæ originis cis fretum regnans, rebus humanis exceſſit. Plures huic filij, nempe maior natu Carolus, Martellus cognomine, & Robertus. Martellus uiuo etiamdū patre mortem, ſed filio relicto, obijt. Qua in ſpecie, exq; facto ipſo, larga diſputandi materia Iureconſultis eſt nata, Nepós ne antecedere iure poſſit patruū in ſucceſſione auita. Sed & reſponſis prudentū & pontificia pronun

Henrici electio

Prodigium

cia pronun

cia pronunciatione quadã Robertus annixus, compendiũ hæreditatis obſtinuit,paternaq́ꝫ nece cõperta,mox Auenionẽ properat. Ibi nullis non modis Clemẽtis amicitia cõparata,adeo promouit,ut & rex utriuſq́ꝫ appellaret Siciliæ,& quicquid præterea alieni æris patri, auoq́ꝫ per belli quondã tẽpora eccleſia Romana crediderat,illi ferretur acceptũ:ſumma aureorũ ſex milia ſupe rauiſſe putat. Tantis beneficijs Robertus ſe obnoxiũ ſentiens,actis ad tẽpus gratijs,operã curãq́ꝫ Clementi omnẽ gratitudinis oſtendendæ penſandæq́ꝫ dignationis detulit. Hic Quintus qui Luceburgiũ, ut ſupra tetigimus,paulo ante regẽ Romanũ declarauerat,ſiue ſuſpectã habens Henrici potentiã,ſiue contractæ amicitiæ Vaſconico more perteſus, Siculũ Romandiolæ comitẽ facit.Eamq́ꝫ Robertus prouinciã Giliberto Zantillio Vicecomiti demandauit.Quę res perpulchrã Gibellinis Imperatorij iugi detrectandi poteſtatem tribuit,uel rantula rebellandi occaſione geſtientibus. Luceburgius nihil eorũ negligendũ ratus, quæ ad amplitudinẽ Auguſti principatus pertinent,ſumma ope annifus eſt,ut q̃ celerrime documentũ aliquod præberet, quãtus & q̃ propenſus ſibi eſſet animus pontificiæ dignitaris excolendæ. Dimiſſo edicto p prouincias, ut quiſquis nobiliũ Auguſtale beneficiũ obtineret, die conſtituto uellet adeſſe,ſolennemq́ꝫ profectionẽ Romanæ mitræ capiẽdæ cauſa pro cõditione,proq́ꝫ conſuetudine ſua curaret exornandã. Ipſe uniuerſa Germania Ioanni filio demandata,cum nõ adeo grandi comitatu iter ingreſſus, alpibusq́ꝫ propinquãs, Lauſani cõſtitit,reliquã exercitus partẽ oppeciẽs. Eò mox legationes ex Italia ſalutandi cauſa certatim occurrũt. At Guelphorum factio in Hetruria, cis alpinaq́ꝫ degentiũ, quã ſemper antehac Theutonicæ felicitati aduerſaram conſtar,in multo maximũ metũ incidir, & fama numeroſi exercitus, & reliquæ Italiæ proniore conſenſu: præcipue uero Florẽtini, inter ſpem metumq́ꝫ ancipites, hoſtiliter ne an deditione fortiſſimũ ducem exciperent,præualuit tamen ſententia,ui potius, q̃ abiecta formidine agendum cenſentium. Itaq́ꝫ quo uel conturbaret inauguratio,uel lentius certe ſuccederet,conſcripta per totam ciuitatem iuuentute,accitisq́ꝫ militibus alijs uoluntarijs,præſidium haud cõtemnendũ efficiunt. Ad hoc pecuniã,frumentũ, cæteraſq́ꝫ res comparant,uel ſtipendio,uel obſidioni neceſſarias. Deniq́ꝫ fœdus cũ Siculo Roberto, ciuitatibusq́ꝫ Hetruſcis ac cisalpinis aliquot faciunt. Piſanorũ longe diuerſa ſententia,hi quo ſeſe Gibellinatũ partium,atq́ꝫ adeo Cæſarei nominis q̃ maxime ſtudioſos Henrico in ipſo Italiæ ingreſſu comprobarẽt,donũ regi aureorũ milia xl. ſubmiſerunt:eo ueluti uiatico prędirus (quippe cuius ærariũ,ut ueris agamus,uirtute eſſet q̃ nũmis inſtructius) Sẽptẽbris exitu mouit è Lauſano, ſuperatoq́ꝫ mõte perq́ꝫ arduo, Seniſiũ uocãt accolæ,Taurinũ eſt inuectus. Illinc decimo die q̃ acceſſerat, Inſubres ingreditur.ibi quoq́ꝫ magno apparatu acceptus. Aſtenſiũ diſſidia haud exilia ſũma cura cõpoſuit. Conſtabat id temporis regius comitatus equitũ duobus mili

Clementis inconſtantia

Ioan. filius Henrici

Florentinorũ rebellio

Piſanorũ beneuolentia

 bus,quum

bus,quum reſiduum perinde expectaretur.Manſit itaque apud Aſtam toto bimeſtri atq; amplius, & reliquam, ut diximus,copiarum partem oppeniẽs, & de ineunda Inſubrium ciuitate conſultans. Gnidottus Turritus ſapientia atque opibus clarus,genti ea tempeſtate præerat.Is audito in primis aduentu,uereri cœpit,ne diuerſæ factionis pars(Gibellini erant,uiolentia illius acti in exiliũ) occaſione Germani aduentantis in recuperãda dignitate uteretur. Itaque præſidium ad urbis ſuæ tutelam comparat duorum milium atq; amplius. Ipſi fœdus atque hoſpitium erat cum toto Guelphorum genere, per Italiam agentium. Sed & operam dabat quibuſcunque poterat artibus, ne mœnibus reciperetur Henricus, Gibellinæ ſcilicet factionis patronũ,ut paulo ante ſcripſimus,futurum metuens. Neque tamen obtinere potuit,quin bona ciuitatis pars regis amantior, ſimul cardinalis Fliſcus, tum legatus Apoſtolicus,Clementinaq; mandata conficere cupiens, Lucceburgium ultro inuitarent. Rex Romanus,dolentibus Gnidotti oculis,pridie Mediolanum dominici natalis inuehitur, dieq; ſequente octauo. Antiſtes eius diœceſeos in Ambroſij beatiſſimi delubro myſterijs uacantis Henrici uerticem ſecunda corona redimiuit. Auguſtæ quoque quam unà ſecum aduexerat, idem honor habitus.Affuere ſolennibus omnium ferè Italiæ ciuitatum legati Gibellinarum modo partium, ita ut Fluentini duntaxat oratores deſiderarentur. Inſubrium quoq; interim diſcordiam quanta fieri potuit cura ſedauit, adeo ut & Maphæum uicecomitem cum ſodalibus. & ciuitatis Archiflaminem, cæteroſq; proſcriptos reductaret in urbem. Eò tum quoque legati frequentes ciuitatum Italiæ gratulatum accedunt, ita ut tota paſſim Auſonia, Bononiam excipio, & Paduam uicam Auguſtales dimitterentur, acciperentutq; comites.Inter hæc Gnidottus exoſus felicitatem Maphæi,quibuſcunque rationibus poterat, uindicare priſcam fortunam molitur. Ac ni ſapientia uicecomitis infauſtis cœptis fuiſſet occurſum (nanq; rem omnem ordine primoribus regiæ aulæ expoſuit)maximus in ciuitate tumultus extitiſſet,non partibus modo noxius,ſed & formidoloſus principi,qui iam ſecurior,bonã exercitus partẽ per finitima loca neglectim diſperſerat. Sunt qui dicant Maphæũ quo certius animũ Turriti noſceret,ſimulaſſe ſocietatẽ partiũ, accuſauiſſeq; multis modis ſupercilium Cæſarum,quod id genus Reipub.principatũ nomine,ſeruitutem re ipſa præſeferret. Satius eſſe æquabilem libertatem omnibus uiribus propugnare, q̃ ingenuos ac fortes animos Germanico iugo ſupponere, reciperet modo animã, ſeq; in priſcam præfecturã ipſe reponeret, nec detrectaturũ populũ ne nunc quoq; gubernacula quondã ſibi cognita. His atq; eiuſcemodi dictis peruictum Gnidottum cuncta ſimpliciter credidiſſe,promiſiſſeq; Maphæo, & uafro aduerſario & reſtituto in gratiã,quem impẽſe cauendũ eſſe ueteri docemur adagio. Illũ, Gnidotto prodito, fabulã omnẽ denarrauiſſe Septimo. Neq; defuiſſe impiæ criminationi fidẽ, ita ut die dicta

Gnidottus

Maphei calliditas

dicta, Turritoꝗ adeſſe iuſſo, cognitio pararetur. Sed is iudicio conſiliorũ intellecto, furtim ad Guelphos tranſijt. Iiſdẽ diebus Cremona, Gnidotti exactione comperta, ſimul Florentinorum adducta inſtinctu, rebellis Henrico efficitur, ſed & qui Brixianorum Gibellini erant ſucceſſibus Imperatoris auditis, Guelphos urbe exegerunt. Idem Parmæ factum. Quibus rebus Cæſar cognitis, mittit qui eas quoꝗ rixas cõſopirent, exulibus reductis in patriam. Sed breui poſt tempore Guelphica pars Felſineorum Florentinorumꝗ confiſa præſidio, Brixia Gibellinos inuicem depulit, ex profeſſoꝗ hoſtis Imperatori efficitur, Anno à Chriſto genito M. CCC XI. menſe Aprili. Imperator Henricus obſeſſa iamdiu Cremona, Geneurenſem epiſcopum, cognatione ſibi deuinctum, cum turmis ad Patauinos coërcendos mittit, quos à Bononienſibus ſteriſſe diximus. Ab eo Vicentia, quæ Paduani iuris erat, bello capitur. Præſidium in arce conſiſtens, fuga dilapſum. Ea uictoria ipſos quoꝗ Patauinos metu uſqueadeo perculit, ut ſuppliciter ſeſe fidei in primis tradiderint, aureorum milia centum ob contumaciam pendere, Cęſareumꝗ præfectum recipere iuſſi. Idem Antiſtes profectus Venetias, tributum pro uetere conſuetudine poſtulauit. Appulſo honor ingens habitus, adnumerataꝗ in tiaram Romanam, talenta Veneta mille. Eadem in ciuitate ipſum inſigne confectum, ſolido ex auro coronam uarijs maximiꝗ precij gemmis adornantibus: ſellam quoꝗ argenteam, auroꝗ circumlitam, fabricatam ibi tradunt. Interea ſedente ad Cremonam Henrico, obſeſſi, quia parum muniti erant ad obſidionem ferendam, ſimul archiepiſcopi Rauennatis interuentu, ſeſe ſub conditione tributi pendendi ultro dediderunt. Eidem mandatum Antiſtiti muros ciuitatis, caſtellaꝗ demoliri. Cæſar Cremonenſi bello perfecto, ad Brixiam quoque circumſidendam feſtinat, non aliâs pari inſtructus exercitu: qui parciſſime numerant, equeſtriũ Germanorum ualidæ armaturæ ſex milia fuiſſe tradunt. Namꝗ ut rumor per transalpinas quaſꝗ prouincias de Mediolano, cæterisꝗ ciuitatibus ſubiugatis increbuit, uix dici poteſt, quanta & quàm fida multitudo militum certatim adflueret, pars emerendi ſtipendij ſtudio, cæteri amore uncti regis adducti. Pro certo creditur Henricũ, ſi in primis abſtitiſſet, relictaꝗ Brixia proceſſiſſet in Hetruriam, nõ Thuſcos modo, qui recentis defectionis ſibi conſcij, irã iuſtiſſimi uindicis formidabant, ſed & quantam aperire non intereſt, partem Italiæ ſub iugũ miſſurum, quippe qui parũ prouiſi eſſent contra obſidionẽ, quorumꝗ nutarẽt iam animi, iuſtitia clementiaꝗ noui regis impulſi. Sed is dum ciſalpinæ pertinacius imminet, maiorũ rerum occaſionẽ prætermiſit. Adeo uincere maximos duces promptius ſcire compertũ eſt, ꝙ uti uictoria. Quippe uirtus attenuata periculis, nullam non in partem de prouidendo circumſpectat: eadem rebus ſublata ſecundis, ſecuraꝗ ſui, quæ futura ſunt negligit. Eodem anno ciuitates Hetruſcæ Guelpharum partium Florentia, Bononia, Senæ, Luca, Pi-

Gnidotti ad Guelphos fuga

Brixia rebellis Imp.

Tiara & ſolium

Cremonæ deditio

Brixiæ obſidio

Occaſionis neglectus

ſtorium

ſtorium fœdus inter ſe aduerſum Henricum ſanciunt. Florentini præſidium equitum Hiſpani generis cccc. quos à Roberto acceperãt, miſere Bononiam, itidemq́; Senam & Lucã, ſi forte ea regione Germanus ſtatuiſſet incedere. Sed & quicquid Gibellinorum in ciuitatibus Guelphis uerſabatur, exactũ. Sub hæc perſtante Cæſare in obſidenda Brixia, uariæ utrinque clades acceptæ: inter cæteros autem proceres, & frater regis & equitum magiſter Vualramus, magnæ indolis, ictu ſagittæ percuſſus interijt. Corpus apud diuum Barnabam cõditur, quod templum nondum ciuitate clauſum fuiſſe, Iacobus philoſophus in ſupplemẽto autor eſt. Eo infortunio, ſublatos pauloante Cæſarianorum animos reſediſſe ob eximij iuuenis necem Brixiani credentes, frequentius iam incautiusq́; excurſare cœperunt. Etenim die quodam licentius euagantes, intercepti, fuſi, fugatiq́; ſunt. Cæſorũ numerus ducenti. Capti ex ciuitatis primoribus quadraginta, inter quos Galeaceus, cognomento Bruſatus, obſeſſorum tribunus. Is quia fidem regi non multo ante datã infregerat, quadrigarum uiolentia diuerſam in partem miſerum diſtrahentium corpus perfidiæ pœnas exoluit. Cæteri captiuorũ ſecuri percuſſi. Nihilo magis proficiente ad euincendam contumaciam exemplo ſeueri ſupplicij, quin hoſtes cœleſti quoq; fauore adiuti uidebantur, ſtrue cadauerum odoreq́; diuturni exercitus incubantis, corrupto aëre, ita ut plurimi Theutonũ uarios in morbos inciderent, cogerenturq́; aut miſeri è uita excedere, aut inglorij, neque id citra diſcrimen, repetere patriam. Procerum ea extinctorũ tabe præcipuus Gnido Namurceus, cuius ſupra meminimus, Flandrorum quondam tribunus in Curtracenſi prælio, atque ob id rerum geſtarum claritate ſpectatus. Quam ob luem magna purpuratorum pars Henricum de ſoluenda obſidione ſolicitat. Illo magis intolerabilem ac minime perſeueraturam neceſſitatem hoſtium, quàm laborem exercitus obſeruante, quare decedere nõ niſi compos uoti ſtatuit. Quibus rebus intellectis, obſeſſi effecti ſupplices, cardinalis quoque Fliſci auxilio ueniam conſequuti, ad diem xvi. Kalendarum Octobrium fidei principis ſeſe dediderũt. Rex ciuitate potitus, muriſq́; protinus ac turribus demoliri iuſſis, tributum aureorum uiginti milium, præterea obſides centum, quos ex omni ciuium multitudine ſelegiſſet, belli iure imperat. Magno ſtetit ea uictoria, nempe uix quarta exercitus parte ſuperſtite. Cremonam hinc ut redijt, incœpit conſultare de componendis rebus in poſterum. Placuit ordinata Longobardia, præſidibusq́ue per ciuitates impoſitis, Ligures petere, Mediolanum, ut diximus, procurante Maphæo, Veronam comite Scalari, Parmam Giliberto Corregio, Paſcarino Bonopoſo Mantuam. Quæ res parum ſalutaris poſtea ciuibus extitit: quos præfectos legum ſeruandarum cauſa in præſens præpoſuerat, ſuperbe, auareq́; poſtmodum imperantibus. At illis & in primis occupatio, & aureolorũ copia, ut in perpetuum confirmarentur, quæ temporis cauſa conceſſa fuerant, effecerunt:

Vualrami interitus · *Galeaceus Bruſatus* · *Morbus in caſtra* · *Gnido* · *Brixia deditur*

Guelphorum

Guelphorum ciuitates ubi aduentare Henricum accipiunt, obſideri iuſſis itineribus Ligurum, remorari tranſitum illius conabantur. Iiſdem diebus Clemens de repetenda urbe Romana ab Henrico compellatus per literas, ipſe conſilio eccleſiæ generali diſtentus, Pratenſi cardinali petendæ Italiæ inaugurandiq́ꝫ regis ſingulari mandato negocium impartitur. Cęſar ad diem undecimum Calendarum Octobrium maximo apparatu Genuā eſt inuectus: Principem dominumq́ꝫ ſolenni more appellantibus: mox componendæ diſcordiæ ratio habita. Itaque Opicino Spinulæ ſocijsq́ꝫ iampridem exulantibus cōfecta reſtitutio. Quæ res ingentem illi dilectionem ciuium pepererūt. Ipſi milia aureorum dono data centum, regiæ uero coniugi uiginti. Ea quū inſequente menſe grauiter ægrotare cœpiſſet, res humanas reliquit. Elata tumulatáque ſolennem inter pompam apud beatiſſimi Franciſci cœnobium, pudicitiæ ſingularis, religionisq́ꝫ ſpectatæ fœmina. Anno à Chriſto genito, M. CCCXII. ad diem quartum Calendarū Martij, Genua profectus Henricus claſſe triremium triginta, Piſas aduehitur. Quæ ciuitas nullo non genere apparatus eo uel exquiſitiſſimo regem accepit, dominum quoque inter publicas acclamationes conſalutans. Cenſebatur tamen in primis exercitus mille quingentis tranſalpinis equitibus: præcipui Germanicorum procerum, archiepiſcopus Treuirorum Balduinus, cuius ſupra meminimus, Epiſcopus Eburonum, frater Barri comitis, è propinquis regijs: dux Bauarus, comes Sabaudus, uterque è propinquis regijs: comes Foreſti, Guido Viennenſis Delphini frater, Henricus Flandrorum comitis frater itidem è propinquis regijs, Robertus ipſius Flandrorum comitis filius. Comes Viennæ, Præfectus prætorio, quem noſtri Aulæ magiſtrum appellant, uir maximi in re militari nominis. Eodem anno, menſe Aprili, Robertus Siculus, cuius ſupra mentio eſt habita, de Romano Henrici itinere certior factus, quum nulla aliunde laceſſendi regis extaret occaſio, ſimul ita facere ab Vrſina factione iuſſus, Ioannem fratrem mittit ad urbem cum equitum ſexcentorum præſidio. Literis ſubinde ſcriptis ad ciuitates Hetruriæ Guelphiarum partiū, de ſummittendis opportune Romam auxilijs. Ricardo Lunenſi comiti, quē Robertus Thuſcis impoſuerat, datum negotium Latij mature ineundi, idq́ꝫ cum phalange peditum duorum milium ſexcentorū. Hi ad diem XVI. Calendarum Iunij Romā peruecti, Vrſinos conueniunt, moxq́ꝫ de ſententia conſilij Capitolium, Hadriani molem, ac Vaticanum armatis inſederunt, Petro Sabaudo ſenatore urbis cōiecto in uincula. Columnijs alijsq́ꝫ Cæſarianarū partiū Lateranū, Mariam maiorē, amphitheatrū, Rotundā, ſanctamq́ꝫ Sabinam occupantibus. Inter hęc Piſis Henricus equitibus bis mille, & hoc amplius conſtipatus, rectà per Thuſcos Romam contendit, Viterbiū abſq́ꝫ negocio capit, ibiq́ꝫ dies aliquot cōſtitit, occaſionē inuadēdi Vaticani expectās. Poſtquam tempus idoneum uiſum eſt perrumpendis inſidijs, Viterbio promouet,

Auguſtæ mors

Procerum catalogus

Vrſini

Inſidiæ Henrico tenduntur

mouet, occurrentesq́ꝫ Vrſinos leuibus prælijs uertit in fugam. Simul popula ribus in ciuitate rem ſtrenue gerentibus, ante diem calendarum Iunij urbem uiſenda pompa introijt, protinus de expugnãdis Roberti clientium reliquijs conſultat. Itaqꝫ miſſis, qui ſingula factionis præſidia deturbarent, pro certo creditur quicquid ibi Appulorũ Ibericorumq́ꝫ fuerat, depulſurum, niſi prælio quodam ſexto & uigeſimo Maij die commiſſo, quum alij ducum quidã, tum Leodiorũ occubuiſſet epiſcopus. Hũc enim perfractis (is erat ardor hominis) uiarum cuſtodijs, in caſtellũ Angelicum properantem, Robertini Florali ex area per obliquum progreſſi circumueniunt, fugant, funduntq́ꝫ. Cæſarianorum qui capti occiſi'ue fuerant, numerus milium duorum traditur. Eburonum, quem iam dicebamus antiſtitem, in equum ab uictore raptum, uehentemq́ꝫ inermem Hiſpanus quiſpiam conſpicatus, cuius paulo ante fratrẽ Alemani confecerant, quum non aliam fraternæ necis ultionem euenturam ſperaret, letali percuſſum uulnere, ut paucis poſt diebus moreretur, effecit. Eius interitu principis, qui & uirtute & autoritate eminuiſſet, in regia longe maximus pauor Cæſarianos inuaſit, Robertinis econtrario lætitiã triſti caſu afferẽte. Porrò Luceburgius ne tempus omne urbanis rixis attereret, ſtatuit abſoluere res, quarum cauſa potiſſimum urbem petiuerat. Itaqꝫ de ſententia cardinalium, conuentu in Lateranum ad diem Sextilium Calendarum indicto, Oſtienſiq́ꝫ, Fliſco, & Arnoldo Cæſareas infulas ſacrato capiti imponentibus, quod felix fauſtumq́ꝫ ſit, prægrandi apparatu, ſingulariq́ꝫ ſpectantiũ gaudio, Auguſti nomen, apicemq́ꝫ faſtigij imperialis accepit. Peracta inauguratione, Bauarus cum parte procerum perfunctum ſe officio comitãdi exiſtimans, aſſumpto commeatu in Germaniam abijt. Ipſe Tybur paucis poſt diebus concedens, multa ibi ueneratione incolarum exceptus, Piſas repetit. Guelphicæ ciuitates Hetruriæ, ubi quæ Romæ acta fuerant, deq́ꝫ principe decedente intelligunt, iter illius rurſum includere nitebantur. Ac ueriti, ne parum inſtructi, copioſo agmini minus reſiſtere ualeant, ſocios in urbe degentes, per literas commonefaciunt, ut & nouum amplecterentur conſilium, & properare mox in Thuſcos maturarent. Interim Cæſar Gallia repetita, per agrum Peruſinum exercitu infeſto progreditur, cunctaq́ꝫ ferro atqꝫ igne deuaſtat, Caſtellionem ui capit, Cortonæ, Aretijq́ꝫ reuerenter occurſum uenienti, portæq́ꝫ apertæ inde crebris cum Guelphica gente prælijs feliciter geſtis, uarijsq́ꝫ Florentinorum caſtellis euerſis, agriſq́ꝫ uaſtatis, inopia pabuli proficiſci compellitur. Ad eum Bonatiano in prædio (id loco uocabulũ) agentem, legati á rege Siciliæ Friderico mari deportati, donum aureorum milia uiginti adferunt, fœdus, amicitiamq́ꝫ petentes. Poſtulatis eorum aſſenſum. Poſtquam Cæſar Piſas acceſſit, legibus'que coërcere hoſtes aggreſſus, quos bello perſequutus fuerat, & aſperrima edicta in Thuſcos Roberti partium promulgauit, & ſuos inuicem cliẽtes pulchris beneficijs deuinctiores effecit. Quippe

Ingreſſus Henrici Romam

Leodien. epiſcopi mors

Quippe Spinulæ,cuius ſupra mentio eſt habita, Marchioniq́ montisferrati cum alia dignationum genera,tum ius monetæ cudendæ tribuit:tum de Roberto caſtigando tractatum.Cauſa cognita,deq́ conſilij ſententia ob læſam maieſtatẽ Romani imperij paterno illum regno,prouincialiq́ comitatu exciſſe pronunciãs.Quæ decreta poſtmodum defuncto Henrico,Pont. Max. Ioannes XXII pro poteſtate reſcidit: eſtq́ ea res in publica monumẽta redacta.Sub idem tempus Henricus Flander magiſter equitũ Cęſaris,Piſanũ agrum cum turmis circumuagari cœpit,arcemq́ fortiſſimã Petram ſanctam Florentinis & Lucenſibus ſuſpectantibus expugnauit. Imperator nihil actũ ratus uerboſis ſententijs,niſi facta conſequerentur, ad hoc Hetruſco bello finem commodiſſime poſſe imponi, ſi ducem caputq́ damnandæ audaciæ cõtudiſſet, traijcere in Campaniam ad ipſum Robertũ armis perdomandum ſtatuit. Icto,ut ante diximus,cum Friderico fœdere, miſſisq́ in Germaniam qui ſupplementum legionum conſcriberent,placuit uti die conſtituta expeditam claſſem in Liguſtico ſinu explicaret. Numerus Cæſareani exercitus ad armatorum quatuor milia traditur. Acceſſit eò & Genuenſium claſſis, triremium ſeptuaginta. A Friderico quoq́ Arragone triremibus quinquaginta ſubmiſſis. Piſis Cæſar Nonis Auguſti deceſſit: quo die Fridericum quoque Meſſana Rhegium traieciſſe poſtea compertum eſt: eamq́ ciuitatem expugnauiſſe cum oppidis aliquot alijs. Henricus iter per Hetruriam faciens,ubi ad montem apertum acceſſit (id nomen loco tribuere accolæ) ægrotare maniſeſtò incipit, tametſi iam inde à relictis Piſis initia morbi irrepentis animaduerterat. Sed ipſe qua erat integritate,animiq́ magnitudine, ne die dictà temere abſuiſſe crederetur, fidei quàm ualetudinis rationem habere maluit: inter medicamenta autem balneæ maceratanæ indicata fuere. Itaq́ eò loci profectus, procuratoq́ de medicorum ſententia corpore, ſeſe Bonoconuentum contulit. Ibi mox ingraueſcente malo, exceſſit è uita ad diem nonũ Calendarum Septembriũ, diuo apoſtolo Bartholomæo celebrem, anno quàm imperiũ accepiſſet quinto,menſe octauo. Defuncto Cæſare, id quod fieri in funere magnorũ ducum aſſolet, luctus incredibilis omnem comitatum perculit. Itaq́ familiares defecti principe,pars Theutonicos lares repetijt, cæteri regium corpus protinus Piſas, ut uiuus iuſſerat, ſingulari fide ciuitatis adductus deportarunt: ibi quoq́ non à ſocijs modo,ſed ab oppidanis quoque maiorem in modum defletus, ſolenni atq́ exquiſitiſſima pompa effertur. Vitam inſtantiſſimi principis, qua acceperamus ut puto traditione narrauimus,quem non Italia modo,nullis neq́ aduerſis frangi potuiſſe, neq́ ſecundis efferri maniſeſtò cognouerat, ſed & barbaros lætitia inuicti ducis extincti obtinuit. Qui eo uiuo nihil prorſus rerum nouarũ tentare auſi, defuncto cuncta per Italiam,ut poſtea conſtitit, miſcuerunt. Neque Piſanis cæterisq́ optimatibus dubium erat, niſi maturatus fuiſſet interitus, regnum Roberto

Henrici mors

Sepultura

Henrici fortitudo

i bello

bello ablaturũ, quippe cui perexiles eſſent ad propugnandum copiæ : ita ut
ne ſigna quidem crederetur collaturus, quin cognito mox imperatoris aduen
tu, nauigio aduolaturum Narbonam. Quod ſi Campaniæ obtinendæ facul
tatem dij tribuiſſent, infinitum eſſet quantũ ille rex & opportunitate cómea/
tuum, & innata uirtute moliri efficereq́; potuerit. Fridericus, cui fœdus cum
Imperatore percuſſum paulo ſupra tradidimus, medio agens alto, ut exceſſiſ
ſe Cęſarem è rebus humanis accipit, ingenti uidelicet moleſtia animi conſter
natur: eratq́; ea conſtantia Henriciq́; amore, ut quoniam coràm uidere uiuũ
nequiuerat, extinctum ſaltem contemplari exoptaret. Itaq; Piſas non ob aliã
rem nauigans, prolatum corpus regium inter uberes lacrymas conueneratus
recondi difficile paſſus eſt, conſtantiſſimi ducis amicitiam immature ſibi de/
plorans ademptam. Sed & Piſanus populus Henrici imitatus iudiciũ, quem
ille ſocium ſibi delegerat, hic principem ſortiri decreuit, ultro ei ciuitatis dela/
to imperio. Cæterum Fridericus ſatius exiſtimans parta defendere, quàm no
uis implicari, ſimul aliam ſibi eſſe rationem quàm Lucemburgio fuerat, tuen
di patrimonij ſucceſſionẽ auitam aduentitiæ ciuitatis procurationi actis gra
tijs duxit præferendam. Pari cautela Sabaudus Henricusq́;, quorũ ante me
minimus, uſi, delatas ſibi quoq; ciuitatis habenas modeſte recuſarunt : ita ut
tam pertinaci repugnatione principũ, Piſanos ſuſpicio metusq́; haud exilis
inceſſeret. Veteranorum Cæſaris parſ multo maxima Germaniam repetijt:
reliqui uoluntarij nomina Piſano præſidio tribuerunt. Summa eius reipubli
cæ in ſubſidium maiorũ principum ad Vgutionem Faiolam delata eſt: is &
imperatoris ante nomine pręfuerat Genuæ, & magnas poſtmodum res pro
partibus Gibellinorũ patrauit. Florentini non imperatoris modo priuſquã
obiret, exulumq́; formidine, ſed & ſeditione interna pullulante, coacti impe
rium ciuitatis Roberto publice detulerunt. Ac ne libertati uetuſtæ noua im/
mutatio noxia forte fieret, legem adijciunt, ut ne ſupra quinquennium pote/
ſtas conceſſa teneret. Idem ferè reliquæ ciuitates Hetruriæ Guelphæ fecerũt,
ita ut euidenter appareret, eò iam neceſſitatũ Henrici perſeuerãtia redactos
aduerſarios, uti intra pauciſſimos dies ſub iugũ mitti potuerint. Atqui iam
olim uarijs experimentis cognitũ eſt, cum alijs in rebus humanis, tum in bel
Fortunæ ludibria lo primas obtinere partes fortunę ludibriũ: ita Magnus Alexãder tentato ue
rius orbe terrarũ quàm domito, ſed cui iam rerũ uniuerſitas propter felicitatẽ
cœptorũ deſtinaret, in ipſis iuuentæ primordijs exceſſit è medio. Sic Hanni/
bal Cannenſi uictoria nobilitatior quàm prudentior, occaſionẽ capiendæ ur
bis prætermiſit. Scipiones in Hiſpania duo medijs rebus, medijsq́; annis res
Mahumetes humanas reliquere. Patrũ quoq; noſtrorũ ætate Amorates capto Byzantio
Hydrunteq́; direpto, omnẽ ſibi iam deſpondẽs Italiã intercipit. Nuper uero
Britannię regẽ Henricũ captis duabus ualidiſſ. ciuitatibus Galliæ, pterritisq́;
ac cõſternatis abſq; dubitatione hoſtibus, ſapiẽtia nõ uita deſtituit: qui aut cę

cus fuiſſe

eus fuiſſe dictus eſt, aut certe ſi tantā opportunitatē ꝓuidebat, neq; tamē fortunę ſuæ obſequebatᷓ, excors. Hos, ut dixi, caſus inter fortuita reponebat antiquitas. Nos ad deum optimum maximū publico conſenſu deferimus, è cuius ęquiſſimo arbitrio quicquid rerum humanarū uel fit, uel dicitᷓ, ſumit originē. Varia de genere mortis opinio. Nonnulli uenenum malum niueo libello inditum aſſerunt: quod per ineffabilia myſteria commutatum, quotannis morituriq; libamus. Monachos prædicatorij ordinis, quibus ille miniſtris utebatur in ſacrificijs, horrendi facinoris extitiſſe autores, eamq; rem Beneuenutus Imolenſis ſeculi eius in literas retulit. Fuiſſe tamen poſtea ex ea familia Cartuſienſis in faſciculo tradit, qui re delata ad pontificem maximum, decretum cauſa cognita impetrarint, quo innoxius eius ueneficij ordo uniuerſus pronunciatus fuerit. Dominicani qui Luceburgi agunt, hoc amplius cœnobij ſui autorē non alium citant quàm Henricum. Neq; ergo fieri potuiſſe, uti tantum ſcelus in tam bene meritum perpetratum extiterit. Nobis potius in medio relinquere placet diſputationē funeſtam, quàm de infandæ audaciæ fama certam proferre ſententiam. *Varia de Hērici morte opinio*

FINIS.

INVICTISS. ET CLEMENTISS. RO. IMP. CAROLO AVSTRICO, EIVS NOMINIS V. Hiſpaniarū, Pannoniæ, Dalmatiæ, Siciliæq; regi longe potentiſſimo, Hermannus à Nuenare, ſacri imperij Germanici Comes, perpetuam felicitatem.

QVum noſtro æuo rei literariæ ſtudioſi homines, ingenij felicitate & dicēdi copia pollentes, quicquid ad philoſophiæ cumulum ſiue diuinæ ſiue humanæ facere potuit, abunde perſequuti fuerint, uiſum eſt mihi aliquando prudentiſſimum illud Pythagoræ conſiliū amplectendum eſſe, quo ſuis diſcipulis ſilentij ſeptennalis rationē proponebat: idq; adeo ſemper apud me obtinuit, ut per annos aliquot in angulum abditiſſimū recipere me ſtatuerim, ubi cum Abderita Democrito, quantū mihi per fortunam liceret, incognitus deliteſcerem, ſic futurum ratus, ut uel ipſa diuturna meditatio uitæ moderationi coniuncta, fructum aliquem mihi reponeret. Quid enim in tam celebri hominum frequentia, quibus hæc ætas, & hæc natio nunc referta cernitur, noſtræ induſtriæ relictum putabimus? Omnia ſunt iam dicta, ut poëta ait, nihilq; prætermiſſum, unde uel augeri, uel ornari reſpublica poſſit. Iandudum ſiquidem per Germaniā pullulantibus paſſim ingenijs, mira ubertate res literaria propagari cœpit, ita ut non abſurde Horatianum illud Germani de ſe iactare poſſint,

Venimus ad ſummum fortunæ, pingimus atque *Horatius*
Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis,

Hæc mihi ſubinde animo uerſanti, nõ potuit nõ placere taciturnitatis ratio, præſertim quæ hoc tempore nõ modo conducens, ſed propè neceſſaria uidetur: quippe quũ multos ob loquendi libertatẽ ſæuiens uindictæ procella perdere conet: & quod magis dolendum ſit, in libera Germania liberas eſſe linguas non permittit, quod in qualibet libera ciuitate permittendum M. Cicero iudicabat. Verum ex altera parte mecũ diſſidens, cogitaui nec ſic quidem decorem me ſeruaturũ. Nam fauſtum illud imperij tui exordium, quo totus ad alacritatem mundus excitatur, omnem ſocordiam metumq́ꝫ reprimit, ac ueluti reluctantem cogit in tam publico orbis ſpectaculo frontem deponere, inſtitutoq́ꝫ Ariſtippi blandum quoddam & ciuile uiuendi genus amplecti. Repente igitur exẽplo Cynici illius Diogenis doliũ meũ uoluere aggrediar, ne in communi omniũ occupatione intempeſtiuius ociari uidear. Vt tamen aliquã audaciæ meæ apologiã prætexam, duo ſunt inuictiſſime Cæſar quæ mihi fiduciam ſuggerunt tecum per literas loquendi, amor tui & patriæ gloria, quorũ alterum mihi cum optimo quoque cõmune iudico, ita ut id ueniã mereri ab omnibus putem, quod nemo non ſtudet facere, niſi peſſimus: alterum ut excuſatione non egeat, tua innata clementia facile præſtabit, quæ procul dubio tanto uincit cæteras uirtutes, quanto tu omnibus maior es. Habes itaq́ꝫ ſummam excuſationis meæ, qua fretus hoc rude & incultum hiſtoriarũ opus, tibi qua poſſum honoris tui præfatione nuncupo, quod quidẽ nõ quaſi noſtro ingenio partum ſit æſtimare debes, quum idipſum è Germanicæ uetuſtatis penu deprõpſerim, quale quiddam ante nos ornatiſſimus uir Conradus Peutinger approbantibus doctiſſimis hominibus præſtitit. Quare mihi Francorũ regum, Pipini uidelicet, Caroli magni, atq́ꝫ Ludouici res geſtas uelut poſtliminio reuertẽtes in Germaniã reducere ſub tui nominis auſpicio liceat: quorum potiſſimũ ope ultra omnes totius Europæ prouincias noſtra Germania & aucta & ornata legit, ut non minus Francis debeat ipſa, quàm Romanis olim Italia, & ſuis docta Græcia Athenis. Hæc eſt enim illa inter omnes Germaniæ gentes clariſſima, meritoq́ꝫ nominis immortalitate celebranda, quæ Germaniã Germaniæ reſtituit, quum illa prius tot inteſtinis cladibus dilaniata, uix ſibiipſi conſtaret: hinc Gothis, Vuandalis, Hunis, Langobardis: illinc Herulis, Turcilingis, Saxonibus, Anglis, Nortmannis, Quadis, Burgundionibus, Alemannis in ſuam parentem ſæuientibus. Hæc Galliam tripartitã toties à noſtris maioribus oppugnatam, tandem omni ex parte perdomuit, ipſiusq́ꝫ non modicam partem in hanc nationem tranſplantauit, ut ab alpibus, unde Rhenus effundit, uſq́ꝫ ad occiduum oceanũ Germanici iuris ſit, quod Gallia prius Belgica dicebat. Reliquũ autẽ Galliæ de ſuo nomine Franciam appellari etiã hoc tempore uidemus: unde conſtat Gallorum non tam uictores quàm extinctores fuiſſe. Hæc deniq́ꝫ Ro. imperiũ tanto tempore toti terrarũ orbi non formidabile ſolum, ſed etiã oneroſum, breui

Diogenis dolium

Peutinger

Belgæ

Gallia Celtica Francia dicitur

tempore contriuit, ipſamq; Italiam uictricē quondam gentiū uictoris ferre iugū compulit. Sic Germanorū uirtuti cedere coacti ſunt Romani, quos neque ferocia Annibalis cum tota Africa, neq; potētia Antiochi cum ſua Aſia, nec Pyrrhus, quamuis Græciæ eſſet imperator, frangere potuerunt. Quæ res fortiſſimū uirum non latuit Fridericum I. cognomēto Barbaroſſam, quemadmodū de illo memoriæ tradiderunt Otho Friſingenſis epiſcopus, & Guntherus Ligurinus poëta. Nam hunc ad legatos Ro. ſibi in aditu urbis obuiā factos, uere Germanico quodam uultu dixiſſe ferunt, Ro. imperiū maiorum meorum Francorū ſanguine emptū, eiſdem quibus accepi manibus tueri conabor: quo ſuo eulogio uanam Italorū contudit arrogantiā, qui ad Germanos ueniſſe imperiū Stephani papæ donatione aſſerunt, ut precario nos accepiſſe fingant, quod belli iure poſſidemus. Qui ſi uerum dicere uellent, faterentur utiq; Carolum magnū Italię, à qua per Langobardos eiectus erat, reſtituiſſe papam Stephanū, nec agnoſcere donum, quo carebat is quem fingunt donatorē: faterentur per hunc in Italia regnare pontificē Ro. non Conſtantinū, cuius ſucceſſores uſq; ad Theoderichi regis Gothorum tempora, & ipſam Romā, & Italiam totā tenuerunt: faterentur hexarchatū Rauennæ cū Piceno non fuiſſe unq; ſub poteſtate Ro. eccleſiæ, niſi poſtq; Stephano papæ fuit per Pipinū collatus. Sed Italorū hæc commenta relinquamus, & ad Francos reuertamur: hi ſunt enim qui Saxonū gentem bellicoſiſſimā, & Ro. uiribus inſuperabilem, diuturno bello domuerunt, uictamq; Chriſti ſacratiſſimam religionē profiteri compulerunt. Hi Hiſpaniā prius occupatā Saracenis, Pannonias Hunis, Sarmatiā Sclauis, totū Balearicū mare uexatū Mauris, tam breui tempore ſubegerunt, ut neſcire poſſis, maior'ne felicitas eorum in conſequendis ac retinendis, quàm fortitudo in expugnādis prouincijs fuerit. Ex hac nimirū gente tanq; ex equo Troiano totius Germaniæ nobilitas proſilijt: neq; enim altius ſuos auos numerat ulla inſignis familia: quum primum ad Anſgiſum Maioremdomus uentū eſt, ibi uelut ad ancoram ſacram hæret. Nec nos mouet quorundam ſtultitia, ſuam originē ad Ro. referentiū, qui ſi ſcirent nullam in Italia nobilitatē eſſe, quam non Germani eò aduexerint, non haurirent aquā è riuulis, ipſo fonte cōtempto. Iam ſatis conſtat, maiores tuos Auſtrię, Burgundiæ, Brabantiæ, Hollandiæq; principes è Francorum ſanguine fuiſſe propagatos, neq; hoc auguſtū nomen tuū fortuito obueniſſe tibi putaueris, quandoquidem hæreditaria quadam ſucceſſione id in te deriuatum ſcire debes. Sed ne multis te detineā inuictiſs. Cæſar, hoc breuiter dixiſſe ſat ſit, uix ullum reperiri tam in Germania quàm Gallia cœnobiū, quod illorū munificentia non fuerit uel extructū, uel ornatū. Huius itaq; gentis in noſtram nationē præclara & immortalia beneficia ſi per obliuionē premi patiamur, quis ab ingratitudinis crimine nos abſoluere poterit? Dicere ſolebat magnus uir Eumenes, ſatius eſſe perire, quàm ingratum uiuere: &

fortiter

Italorum de translato imperio commentum

Francorū fortia facta

Nobilitas omnis à Francis

Probus Aemylius

nos profecto ingratitudinis nota nõ carebimus,ſi quod in priuatos hoies admittere nefas putatur,in patriam commiſerimus. Accipe igitur iucunda fronte munus exiguũ tuo dedicatũ nomini,quod etiamſi re dignum minime ſciã, non ideo tamen à nobis offerendum non fuit:nam ſi ad materiã ſpectes,uix ulla gaza, uix regũ atq; tyrannorũ opes ſatisfuerint:recte enim magnus Ariſtoteles diffiniuit amicitiã id expoſcere,quod quis præſtare poſſit,non quod pro dignitate ſit:& te quidẽ inter omnes uirtutes,quibus præditũ eſſe cognouimus, nulla æque decet, ac illa admirabilis animi tui lenitas, quæ poteſt uel grauiter delinquẽti ignoſcere:oportet enim te nõ minus boni parentis quàm optimi principis ſpecimen exhibere, queadmodũ apud Xenophontẽ Chriſanta quidam teſtaẽ, ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς ἐδὲν διαφέρει τοῦ πατρὸς ἀγαθοῦ, hoc eſt, q bonus princeps nihil differt à bono parente: hæc enim una eſt in principe laus,qua non poteſt ulla dari pręſtantior:ideoq; ueniæ locũ apud te mihi certò polliceor:quã ſi ego nõ mereor, ille tamen facile impetrabit Carolus magnus,cuius in gratiã hoc qualecunq; ſtudiũ noſtrum deſudat: dignus ille qui pro me intercedat,dignus cuius tu uitã & mores imiteris:quod ſi feceris,nunq; ſanè te facti pœnituerit: nam illud præclarũ exemplar tuum ſi nõ uinces,ſaltẽ æquaueris: longe felicior futurus C.Cæſare Ro.potẽtiſſimo, qui ſibi uelut ſcopũ quendam Alexandri Magni geſta ante oculos cõſtituiſſe fertur,flagitioſus homo dignũ ſuis actibus exẽplar cõſecutus.Tu uero huius uiri ſanctimoniam imitatus,iure optimo Carolus Max. appellaberis,ut te omnes per orbem terrarũ & colant & admireñt.Interim te mente & corpore ualere opto,deumq; maximum precor,ut imperiũ tuum fauſto omine inchoatum,optimo feliciſſimoq; fine concludat. Vale glorioſiſſime & clementiſſime imperator. Ex Colonia Calendis Februarij.

8. Ethicorum

Chriſanta

EIVSDEM HERMANNI COMITIS NVENARII BREVIS narratio de origine & ſedibus priſcorum Francorum.

DE origine & ſedibus Francorũ priuſquã in Gallias eruperint,eorum qui hactenus eius gentis hiſtoriam ſcripſerunt, nemo ſatis fideliter accurateq; tractaſſe uideẽ.Quidam enim antiquiores,q ſeculum illud infeliciſſimũ eſſet,ad fabulas plerunq; ꝓlapſi ſunt:quoniã delectũ nõ habebant, nec ſine bonarũ literarum cognitione de rebus hiſtoriæ exactum poterant ꝓferre iudiciũ.Fuerũt enim inter eos qui à Troiano excidio Francorũ deducerent gentem, idq; tam aperte aſtruentes,ut etiã regũ nomina adſcriberẽt,neſcio quid græcanicæ ꝓprietatis ſubolentia. His omnibus prior anſam dedit Hunibaldus,quẽ uixiſſe putant non multo poſt Theodoſij imp. tempora: licet mihi non multũ fidei faciat autor tam fabuloſus & barbarus:quem quũ multis ex cauſis,tum uel maxime ob id ſuppoſititiũ putauerim, q Theodoſij uel Gratiani temporibus nondum adeo degenerauerat in extremã barbariem Latinus ſermo,ut tam abiecto ſtylo ſcribere potuiſſet. Præterea quum, ſicut ipſe teſtatur.

teſtatur, tam uehemens tunc Francorum in Ro. odium uigeret, ut multis in
locis ne ueſtigia quidem Ro.relinquenda putauerint, quo illorum memoriã
extirpare è Germania atq; Gallia poſſent,mihi uerißimile non uidetur, Hu/
nibaldum ea ipſa lingua gentis ſuæ hiſtoriã tradere uoluiſſe, quam tam acri
ter inſectabantur omnes, ſed opinor ſtudioſum aliquem nonnulla ex Huni/
baldo collegiſſe, eaq; ſuo more ſine ordine, ſine iudicio ſic in uolumen rede/
giſſe,quemadmodum nunc apud quoſdam habentur. Quod ſi quis omnino
contendat,hunc ipſum eſſe Hunibaldum non fictitiũ,ſed uerum, huic libens
concedam,modo ne me cogar illi fidem facere in ijs rebus, quæ ſolent ſpecta
tæ eruditionis & doctrinæ uirũ expoſtulare : nõ magnopere enim me illi op
ponerem,niſi Troianos meliores putaſſet Germanis, & quos Corn. Tacitus
atque C.Plinius homines Ro.indigenas ſemper fuiſſe pronunciant,eos ipſe
Aſiaticos origine faceret:ſed quàm hoc ſine omni iudicio facere aggreſſus ſit,
alij mecũ iudicent:nam ſi Troianum bellum fuiſſe aliquando(quod pulcher
rimis rationibus negat Dion Pruſenſis, ſacra Ægyptiorũ fultus hiſtoria)pu/
tandum eſt, certe non facile perſuadebit mihi Hunibaldus, tantum hominũ
numerũ ſub tam famoſo duce furtim abſcedere potuiſſe,cuius rei nullus Grę
corum ſcriptor mentionẽ faciendam cenſuiſſet:neq; enim tanto hominũ nu/
mero in Italiam Æneas & Antenor profugiſſe leguntur,quanto Priamũ Iu/
niorem Hunibaldus ad Scythiam ueniſſe contendit:tamen horum fugã Da
res non tacuit , quem nonnulli militaſſe eo bello putant , & omnes Græco/
rum hiſtoriæ teſtantur hos ſolos expugnatę urbis reliquias fuiſſe,qui in ipſo
Grecorum inſultu fuga ſalutem quæſiuerint,poſtmodumq; alter Venetiam,
alter Latium inuaſerint. At Priami illius iunioris nullus unquam ueterũ me/
minit,eoq; magis admirari cogor eos , quibus pro miraculo eſt Hunibaldus
iſte, quaſi confingere regum nomina opus ſit laborioſum: præſertim ubi ea/
rum rerum quas ſcribit præter ipſum nemo meminerit hiſtoricus. Iam uide
quam fidem mereatur, quod ait Francorũ populum profugũ ueniſſe ad Scy
thiam,ibiq; ciuitatem conſtruxiſſe nomine Sicambriã : quis huius unq; ciui
tatis autor meminit ? An non tam facile nouam urbem confingere ſola ſua
autoritate potuit,quàm ridicule nouam gentem à Troiano deduxit excidio?
Nam eos parum admodum curo, qui ipſum ſequuti ſunt , nempe Gregoriũ
Turonenſem epiſcopũ,& Rheginonẽ atq; Sigibertũ Gallum. Mihi nõ pro
batur aliam eſſe Sicambriã,quàm illam celebrem Germaniæ prouinciã inter
Buſacteros paruos & Bructeros Langobardoſq;, autoribus Ptolemęo Cor
nelioq; Tacito,conſtitutã,ubi etiã abbas Spanheimeñ. putat habitaſſe Fran
cos,& idipſum mihi à ratione nõ uidetur alienum,primo quod uicini fuerint
Gallis : cum illis enim perpetuo bella geſſiſſe traduntur,quemadmodum &
ipſorum teſtantur annales: at qui poterant ſemper bella gerere niſi cum uici
nis, utpote quos tantum Rhenus fluuius ſepararet: ab altera enim parte uel

Bataui,uel Eburones,uel Menapij,uel Vbij erant, quos omnes uiciſſe Fran/cos conſtat prius quàm in Celticā & Lugdunenſem mouerent. Iam de Sicā bris conſtat quāto in Gallos odio flagrauerit ſemper ea gens,adeo ut Octa/uianus claudere Iani portas non poſſet,niſi prius traductis in citeriorē Rhe/ni ripam aliquot Sicambrorū milibus: autor eſt Suetonius Tranquillus. Taceo nūc quod de Francis Hunibaldus ſcripſit, coma uſos,capillitijq́ꝫ magnā habuiſſe curam,ideoq́ꝫ deuictis Gallis in ſignū ſeruitutis comā totondiſſe,ut uictores à uictis eo facilius dinoſcerent. Hæc etiam Sicambris optime qua/drāt,de qbus initio epigr. Martial. Crinibus in nodū tortis uenere Sicābri. Et calamiſtro ad ornandam comā uſos nonnulli Ro.ſcriptores tradiderunt: nullæ enim aliæ Germanorū gentes ſic à coma prædicant ut Sueui & Sicam bri. Porrò ꝙ poſtea nomen mutauerint,id aliquo euentu factū eſſe poteſt,ut quotidie fieri uidemus: qui enim nunc Leodienſes, olim Eburones fuerunt. Colonienſes Vbij:ſic Auſtria nunc appellat,quæ olim Pannoniæ pars erat: ſic Alſatia dicit quę olim Alemania:ſic Occidentale uulgo Lotharijq́ꝫ regnū dicitur nobilis illa Belgicæ pars ab Argentorato uſqꝫ ad Treuiros protenſa, idq́ꝫ tantūmodo ob partitū Francorum in tres partes regnū,quarum poſtre/ma atqꝫ minor Lothario Cæſari obuenerat,Vueſtualia nunc dicitur quę Saxonia olim fuit: quæ breuiter in mediū attuliſſe ſufficiat,ut nulli mirū uideat ſi mutato nomine,qui ante Sicambri dicebantur,poſtea Franci appellari potuerint. Siue enim Franci à rege eorū Frācone,ut autor eſt Hunibaldus, ſiue à libertate,quod Gregorius Turonenſis & Sigibertus putant, non multum ad rem noſtram facit. Ex hiſtorijs hoc nomen ſub Antonini & Probi Impp. tempora agnitū reperio. Trebellius Pollio in uita Probi Cæſaris, Teſtes, in/quit,ſunt Franci in inuijs ſiti paludibus. Et ſæpe quum Germanorū enume/rat gentes, interſerit & Francos. Paludes autem eſſe nemini ambiguū eſt ea in parte Germaniæ,quam nos Sicambriā olim dictā credimus,uidelicet ubi nunc Zutphania urbs ſita eſt,& non longe ab Aſciburgo,quam Embricam quidam uocari putant,ingens & famoſa palus uerſus Vueſtualos protendit. Præterea ubi Friſij occidentales,hodie Monaſterienſes & Traiectenſes Gel renſibus & Hollandis contermini ſunt. Solum ipſum natura paludoſum cernitur. Sic etiā intelligi poterit quod de Francorū ſedibus 1. lib. Gothicorū bel lorū Procopius ſcribit,cuius uerba quia planè in Germania Francos ponunt, eo libentius ſubſcribam,ꝙ ſciam quoſdam hoc peſſime habiturū,qui noſtræ gloriæ ſemper inuiderunt. Deſcribens enimuero ſitum locorum, ubi Rhenus in oceanum Germanicum præcipitatur, Hiſce,inquit,locis paludes ſunt non modicę,ubi primitus Germani habitabāt,gens barbara,nec magni tunc momenti uiri,qui nunc appellant Franci,ijs finitimi Arborichi erāt. Hæc Proco/pius. Sed quantū ad loci deſcriptionē,quæ χωρογραφία dicit, attinet,condonandū aliqd eſt illis,ꝗ de rebus incognitis atqꝫ remotiſs. ſcripſerūt. Fuit enim

Procopius

Procopius uir equeſtris ordinis, qui apud Iuſtinianum Cæſarem in Græcia militabat. Veriſſimum eſt illud Plinij II. Naturalis hiſtoriæ libro dictum, locorum ſitus diligentiſſime explanari ab ijs qui inde prodiſſent. Porrò non multū diſtant Sicambri ab oſtijs Rheni, ut homo Græcus facile hallucinari potuerit: uel certe præter Sicambriā, Batauiā atq; Hollandiā quoq; inhabitauerunt. De Arborichis autē quid ſibi uelit non ſatis intelligo, niſi quod inſulæ Arborichæ adiacere dicuntur illi prouinciæ, quæ nunc Hollandia uocatur. Idem autor libro tertio ſcribit Germanos Galliā debellaſſe, permiſſuq; Iuſtiniani Cæſaris poſſidendam accepiſſe: unde inquit & Arelatę nunc habitant. Sed de alia Germanorū gente credi hoc non poteſt, quum Francos eo tempore tota Gallia potitos conſtet. Primus enim Francorū Clodoueus uniuerſam Galliam, eiectis Romanis obtinuiſſe traditur. Is uero Martiani imperatoris temporibus regnauit: poſt quem Iuſtinianus imperauit centū amplius annorum interuallo, & à Clodoueo uſq; ad Carolum magnū res Francorum incrementa ſemper accepit, donec totius ferè Europæ tenerent imperium. Hos igitur inclytos Germanos Procopius notauit, à quibus etiam hoc tempore Imperator Arelatenſis regni titulum retinet. Quos in Sicambria olim ſedes habuiſſe, & uera origine Germanos fuiſſe indigenas, nō Troianos, ut fabulantur quidam, mea fert opinio, quam nō parum promouet ꝙ abbas Spanheimenſis ait haberi apud Remos inſculpta hæc uerba, quibus beatus Remigius Clodoueum baptizandum alloquutus fuerit, Miris depone colla Sicamber. Neq; Hunibaldus inficiatur hanc Francos inhabitaſſe prouinciā poſtq; è Scythia digreſſi ſunt, annis ante Chriſtum natū nō minus CCCC. Quare miror magis eorum regum nomina quæ recenſet poſt aduentum eorum in Germaniā non reperiri apud Ro. ſcriptores, inter quos Strabo Auguſti tempore tres nominat Sicambrorum reges, quorum nullus eſt in catalogo Hunibaldi. Si quis aliter ſentiat, illi non obnitar: liberū cuiq; ſuum eſto iudicium. Hoc tamen pro mea interim ſententia adducam, gloriæ cupiditate multos olim fuiſſe inductos, ut antiquiſſimā originem ſuam facere conarentur. Qui enim alijs meliores uideri uolunt, hoc potiſſimum ſtudent ut cum alijs nihil habeant commune. Hinc etiam Saxones, qui ſemper inter Germanos præcipuum locum habuerunt, origine ſe Macedonas gloriabantur, hac in re nō minus ridiculi quàm Franci: eamq; ob cauſam res ſtrenue geſtas neq; ꝗacq; communi uocabulo Germaniæ tribuebant, ſic ſuam gloriam uileſcere rati: hoc enim & Gothi & Vuandali factitarunt, unde paulatim à uulgo creditum eſt eos extra Germaniam fuiſſe. Sed hæc breuiter attigiſſe ſufficiat.

RESTAT aliqua ex ipſorum Francorum monumētis afferre teſtimonia, idq; tanta breuitate aggrediemur, ut tædium legentibus nullum afferamus, diligentioribus reliqua committentes. Duas Francos habuiſſe leges ipſorum autores teſtant, Salicam atq; Ripuariā, quibus nullus regum ante Carolum magnum

Procopius

Clodoueus

magnum adijcere quicq̧ tentauit. Ex quum apud ipſos plurimi ſemper momenti habitæ ſint, ac in Latinã linguã poſterioribus ſeculis tranſlatæ reperiãtur, eo maiorem aduerſarijs autoritatẽ pręſtabunt. Ipſarum quoq̧ penes me exẽplar fuit ipſius Caroli magni temporibus conſcriptũ, in quo paſſim gentis uocabula, quæ Latinis uerbis reddi non potuerũt, uernacula Germanorũ lingua exprimunt, quam rem ex ipſarum legum capitulis probaturi ſumus, ut liquidò appareat, noſtræ Germaniæ non paruã infligi contumeliã, quum illi ſua eripitur gloria, Francorum olim egregijs uirtutibus parta.

Legis Ripuariæ capitulo XV. ubi loquitur de ijs qui interfectum hominẽ cælant, uel in puteũ deijciunt, exponit ſe hoc modo: quod dicitur ermordet: ermorden enim interficere hominem ſonat eo modo quo ſolent latrones: & eſt cõuicij uerbum. Itẽ paſſim pro pecunia qua quis mulctã ſoluit aut redimit, uergelta ponit: gelt enim pecunia eſt Germanis, & ueeren defendere.

Cap. XXXVIII. ubi enumerat quædam inſtrumenta armorũ, Spatham inquit cũ cogilo, pro capulo, & helmum pro galea, & beinbergas pro armis quibus teguntur crura: bein enim crus appellamus. Item fredum appellat compoſitionem, qua quis pacem à principe impetrat: frid pax.

Cap. LXXXIX. hominem ferbannitum, id eſt, exilio damnatum.

Cap. XC. Grauionem comitem, qui etiam hodie Grauen dicuntur. Multa inſuper quæ enumerare opus non puto, de reliquis lector coniecturã faciat. Quod ſi quis dicere uelit Ripuariam legem ſolis Ripuarijs fuiſſe promulgatam, qui Francorum quidem ſocij, non de eadem gente erant, opponã illi Salicam, quæ proculdubio antiquiſſima fuit, ſecundum quam iudicare ſolebant Franci.

Cap. primo docet, quomodo quis ſit maniendus: ubi manire pro citare.

Cap. VI. canem ſeuſium, id eſt porcarium, uel doctum ad inueſtigandos apros, quod nos ein ſeushundt, uel ſchuuynhundt.

Cap. VII. Sparuuarium pro aue, quem hodie quoque Speruuer dicimus. Scuriam pro horreo. Cap. XXIIII. Sluſa de farinario, pro clauſura.

Cap. XXVIII. Skellam de caballo, pro inſtrumento quo uulgo campanellam uocant ſiue tintinnabulum, quo utuntur equi onerarij. Reffare ſegetem, pro uellere.

Cap. LIII. Rachtinburgij dicuntur commiſſarij, ad componendas lites inſtituti: rachten enim componere, burgen fideiuſſores.

Cap. LXI. Durpilum exponit liminare domus. Item ex conſtitutionibus Caroli magni ad Salicam legem adiectis, teſte quoq̧ Eginharto.

Cap. IIII. Faidoſum appellat qui hoſtis eſt publicus: feed enim bellum ſignificat. Herbannus multa quæ domino, hoc eſt, principi debetur. Scaram pro turma. Herbergam pro hoſpitio,

Cap. LXX ſic ſcribit: Quicunq̧ abſq̧ licentia principis de hoſte reuerſus fuerit,

ſus fuerit,quod factũ Franci hereſclit dicunt, uolumus ut antiqua cõſtitutio, id eſt,capitalis ſententia erga illum puniendum cuſtodiatur, ab exercitu quẽ here uocamus. Cætera,quæ multa ſunt,partim iam uſu abolita, ſed adhuc Germanicam originem teſtantia,quædam etiam adhuc uulgari conſuetudine recepta, conſulto præterire ſtatui, ne lectorem ad alia iam properantem detinuiſſe uidear.

VITA ET GESTA CAROLI COGNOMENTO MAGNI, FRANCORVM REGIS FORtiſſimi,& Germaniæ ſuæ illuſtratoris,autoriſq́ optime meriti,per Eginhartum, illius quandoque alumnum atque ſcribam adiutatum, Germanum conſcripta.

VITAM & conuerſationem,& ex parte non modicas res geſtas, domini & nutritoris mei Caroli excellentiſſimi & merito famoſiſſimi regis,poſtquã animus ſcribere tulit,quanta potui breuitate complexus ſum, operam impendens ut de ijs quæ ad meam notitiam peruenire potuerũt, nihil omitterem,neq́ prolixitate narrandi noua quæq́, faſtidientium animos offenderẽ, ſi tamen ullo modo uitari poteſt, ut noua ſcriptione nõ offendantur, qui uetera,& à uiris doctiſſimis atq́ diſertiſſimis confecta monumenta faſtidiunt.Et quamuis plures eſſe non ambigam,qui ocio ac literis dediti,ſtatum æui præſentis non arbitrentur ita negligendum,ut omnia quæ nunc fiunt,uelut nulla memoria digna,ſilẽtio atq́ obliuioni tradant,potiusq́ uelint amore diuturnitatis allecti, aliorũ præclara facta qualibuſcunq́ ſcriptis inſerere, quàm ſui nominis famam poſteritatis memoriæ nihil ſcribendo ſubtrahere: Tamen ab huiuſmodi deſcriptione non exiſtimaui temperandum, quando mihi conſcius eram, nullum ea ueracius quàm me ſcribere poſſe, quibus ipſe interfui, quæque præſens oculata, ut dicitur, fide cognoui, & utrum ab alio ſcriberentur nec ne, liquidò ſcire non potui: ſatiusq́ iudicaui eadem cum alijs uelut communiter literis mandata memoriæ poſterorum tradere, quàm regis excellentiſſimi, & omnium ſua ætate maximi, clariſſimam uitam, & egregios, atque noſtri temporis hominibus uix imitabiles actus, pati obliuionis tenebris aboleri. Suberat & alia non irrationabilis cauſa, quæ uel ſola ſufficere poſſet, ut me ad hæc ſcribenda compelleret, nutrimentum uidelicet in me impenſum, & perpetua, poſtquam in aula eius conuerſari cœpi, cum ipſo & liberis eius amicitia, qua me ita ſibi deuinxit, debitoremque tam uiuo, quàm mortuo conſtituit, ut merito ingratus uideri & iudicari poſſem,

ſi tot

ſi tot beneficiorum in me collatorum immemor, clariſſima & illuſtriſſima hominis optime de me meriti geſta ſilentio præterirẽ, paterer'q; uitam eius qua ſi qui nunquam uixerit, ſine literis ac debita laude manere. Cui ſcribendæ atque explicandæ non meum ingeniolum, quod exile & paruum, imò nullum penè eſt, ſed Tullianam par erat deſudare facundiam. En tibi librum præclariſſimi & maximi uiri memoriam continentem, in quo præter illius facta nõ eſt quod admireris, niſi forte quod homo barbarus, in Romana locutione perparum exercitatus, aliquid decenter aut commode Latine ſcribere poſſe putauerim, atq; in tantam impudentiam proruperim, ut illud Ciceronis putarem contemnendum, quod in primo Tuſculanarũ libro, quum de Latinis ſcriptoribus loqueretur, ita dixiſſe legitur: Mandare quenquam, inquit, literis cogitationes ſuas, quas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & ocio & literis. Poterat quidem hæc oratoris egregij ſententia me à ſcribendo deterrere, niſi animo præmeditatum eſſet, hominũ iudicia potius experiri, & ſcribendo ingenioli mei periculum facere, quàm tanti uiri memoriam mihi parcendo præterire

In temere ſcribentes

VITA CAROLI MAGNI IMP.

GEns Merouingorum, de qua Franci reges ſibi creare ſoliti erant, uſque in Hildericum regem, qui iuſſu Stephani Romani pontificis depoſitus ac detonſus, atq; in monaſteriũ truſus eſt, duraſſe putatur: quæ licet in illo finita poſſit uideri, tamen iandudum nullius uigoris erat, nec quicquã in ſe clarum, præter inane regis uocabulum præferebat: nam & opes & potentia regni penes palatij præfectos, qui Maioreſdomus dicebantur, & ad quos ſumma imperij pertinebat, tenebantur: neq; regi aliud relinquebatur, quàm ut regio tantum nomine contentus, crine profuſo, barba ſubmiſſa ſolio reſideret, ac ſpeciem dominantis effingeret, legatos undecũq; uenientes audiret, eiſq; abeuntibus reſponſa, quæ erat doctus, uel etiam iuſſus, ex ſua uelut poteſtate redderet, quum præter inutile regis nomen, & precarium uitæ ſtipendium, quod ei pręfectus aulæ prout uidebatur exhibebat, nihil aliud proprij poſſideret, quàm unam præparui reditus uillam, in qua domũ, ex qua famulos ſibi neceſſaria miniſtrantes, atq; obſequium exhibentes, paucæ numeroſitatis habebat. Quocunq; eundum erat, carpento ibat, quod bubus iunctis, & bubulco ruſtico more agente trahebatur: ſic ad palatium, ſic ad publicum populi ſui conuentum, qui annuatim ob regni utilitatẽ celebrabatur, ire, ſic domum redire ſolebat. At regni adminiſtrationẽ, & omnia quæ uel domi uel foris agenda ac diſponenda erant, præfectus aulæ procurabat. Quo officio tum quum Hildericus deponebatur, Pipinus pater Caroli regis iam uelut hæreditario iure fungebať; nam pater eius Carolus, qui

tyrannos

tyrannos per totam Franciam dominatum ſibi uendicantes oppreſſit,& Sa
racenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis prælijs,uno in Aquita
nia apud Pictauium ciuitatē, altero iuxta Narbonam apud Byrram fluuiū
ita deuicit,ut in Hiſpaniam eos redire compelleret.Eundem magiſtratū à pa
tre Pipino ſibi dimiſſum egregie adminiſtrauit: qui honor non alijs à popu
lo dari conſueuerat,quàm ijs qui & claritate generis, & opū amplitudine cæ
teris eminebant. Hunc quum Pipinus pater Caroli regis ab auo & patre ſi
bi & fratri Carolomanno relictū, ſumma cum eo concordia diuiſum aliquot
annis uelut ſub rege memorato tenuiſſet,frater eius Carolomannus, incertū
quibus de cauſis, tamen uidetur quod amore conuerſationis contemplatiuæ
ſuccenſus,operoſa temporalis regni adminiſtratione relicta,Romam ſe con
tulit in ocium,ibiq́ꝫ habitu permutato monachus factus, in monte Soracte
apud eccleſiā beati Syluestri conſtructo monaſterio,cum fratribus ſecum ad
hoc uenientibus, per aliquot annos optata quiete perfruitur. Sed quum ex
Francia multi nobilium ob uota ſoluenda Romam ſolenniter commearent,
& eum uelut dominum quondam ſuum præterire nollent,ocium quo maxi
me delectabatur, crebra ſalutatione interrumpentes,locum mutare compel
lunt: nam quum huiuſcemodi frequentiam ſuo propoſito officere uidiſſet,re
licto monte in Samnium prouinciā ad monaſterium ſancti Benedicti,ſitum
in arce Caſſiana,ſeceſſit,& ibi quod reliquū erat temporalis uitæ,religioſe cō
uerſando compleuit. Pipinus autem per autoritatem Ro. pontificis ex præ
fecto palatij rex conſtitutus,quū per quindecim annos,aut eo amplius Fran
cis imperaret,finito Aquitanico bello, quod contra Vuaifariū ducem Aqui
taniæ ab eo ſuſceptum, per continuos nouē annos gerebatur, apud Pariſios
morbo aquæ intercutis diē obijt,ſuperſtitibus liberis Carolo & Caroloman
no, ad quos ſucceſſio regni diuino nutu peruenerat. Franci ſiquidem facto
ſolenniter generali cōuentu,ambos ſibi reges conſtituunt,ea conditione præ
miſſa,ut totum regni corpus ex æquo partirentur: & Carolus eam partem,
quam pater eorum Pipinus tenuerat,Carolomannus uero eam, cui patruus
eorum Carolomannus præerat, regendi gratia ſuſciperet. Susceptæ ſunt u
trinq́ꝫ conditiones, & pars regni diuiſi iuxta modum ſibi propoſitū ab utro
que recepta eſt: manſitq́ꝫ iſta,quamuis cum ſumma difficultate, concordia,
multis ex parte Carolomanni ſocietatem ſeparare molientibus,adeo ut qui
dam etiā eos bello cōmittere ſint meditati. Sed in eo plus ſuſpicionis quàm
periculi fuiſſe ipſe rerum exitus approbauit, quum defuncto Carolomanno
uxor eius cum filijs,& quibuſdam qui ex optimatum eius numero primores
erant,Italiam fuga peteret: & nullis exiſtentibus cauſis, ſpreto mariti fratre,
ſub Deſyderij regis Langobardorū patrociniū ſe cū ſuis liberis offerret.Ca
rolomannus quidem poſt adminiſtratū communiter biennio regnum mor
bo deceſſit. Carolus autem fratre defuncto, conſenſu omnium Francorū rex

conſtituitur. De cuius natiuitate atq; infantia, uel etiã pueritia, quia neq; ſcriptis uſquam aliquando declaratum eſt, nec quiſquam modò ſupereſſe inuenitur, qui horũ ſe dicat habere notitiam, ſcribere ineptũ iudicans ad actus & mores, cæteraſq; uitæ illius partes explicandas ac demonſtrandas, omiſſis incognitis tranſire diſpoſui: ita tamen ut primo res geſtas & domi & foris, deinde mores & ſtudia eius, tum de regni adminiſtratione & fine narrando, nihil de ijs quæ cognitu uel digna uel neceſſaria ſunt prætermittã. Omniũ bellorum quæ geſſit primo Aquitanicum à patre inchoatũ, ſed nondum finitũ, quia cito peragi poſſe putabatur, fratre adhuc uiuo, & auxilium ferre rogato, ſuſcepit: & licet eum frater promiſſo fruſtraſſet auxilio, ſuſceptam expeditionem ſtrenuiſſime executus, nõ prius incepto deſiſtere, aut ſuſcepto labori cedere uoluit, quàm hoc quod efficere moliebatur, perſeuerantia quadam, perfecto fine concluderet. Nam & Hunoldum, qui poſt Vuaifarij mortẽ Aquitaniam occupare, bellumq; iam penè peractum reparare tentauerat, Aquitaniam relinquere, & Vaſconiam petere coëgit: quem tamen ibi conſiſtere nõ ſuſtinens, tranſmiſſo amne Garonna Lupo Vaſconum duci per legatos mandat ut perfugam reddat: quod ni feſtine faciat, bello eum ſe expoſtulaturum. Sed Lupus ſaniori uſus conſilio, non ſolum Hunoldum reddidit, ſed etiã ſe ipſum cũ prouincia cui præerat, eius poteſtati ſubmiſit. Compoſitis in Aquitania rebus, eoq; bello finito, regni quoq; ſocio iam rebus humanis excepto, rogatu & precibus Adriani Ro. urbis epiſcopi exoratus, bellum contra Langobardos ſuſcepit: quod prius quidẽ & à patre eius, Stephano papa ſupplicante, cum magna difficultate ſuſceptũ eſt: quia quidam ex primoribus Francorum, cum quibus conſultare ſolebat, adeo uoluntati eius reniſi ſunt, ut ſe regem deſerturos, domumq; redituros libera uoce proclamarent. Suſceptũ tamen bellum eſt contra Haiſtolfum regem, & celerrime completum. Sed licet ſibi & patri belli ſuſcipiendi ſimilis, ac potius eadem cauſa ſubeſſe uideretur, haud ſimili tamen & labore certatum & fine conſtat eſſe completũ. Pipinus ſiquidem Haiſtolfum paucorum dierum obſidione apud Ticinum compulit & obſides dare, & erepta Romanis oppida atque caſtella reſtituere: atq; ut reddita non repeterentur, ſacramento fidem dare. Carolus uero poſt inchoatum à ſe bellum nõ prius deſtitit, quàm & Deſyderiũ regẽ, quem longa obſidione fatigauerat, in deditionem ſuſciperet, & filium eius Adalgiſum, in quẽ ſpes omnium inclinatæ uidebantur, non ſolum regno, ſed etiam Italia decedere compelleret, omnia Romanis erepta reſtitueret, Ruodgauſum Foroiuliani ducatus præfectum, res nouas molientem opprimeret, totamq; Italiam ſuæ ditioni ſubiugaret, ſubactæq; filium Pipinum regem imponeret. Italiam intranti quàm difficilis alpium tranſitus fuerit, quantoq; Francorum labore inuia montiũ iuga, & eminentes in cœlum ſcopuli, atq; aſperæ cautes ſuperatæ ſint, hoc loco deſcriberẽ, niſi uitæ illius modum potius quàm bellorũ quæ

geſſit,euentus memoriæ mandare præſenti opere animo eſſet propoſitũ.Fi/
nis tamen huius belli fuit ſubacta Italia,& rex Deſyderius ꝑpetuo exilio de/
portatus,& filius eius Adalgiſus Italia pulſus, & res à Langobardorum regi
bus ereptæ Hadriano Ro.eccleſię rectori reſtitutæ.Poſt eius finem Saxoni/ *Caroli cũ Sa/*
cũ,quod quaſi intermiſſum uidebat̃,repetitũ eſt,quo nullum neq; prolixius, *xonibus bellũ*
neq; atrocius, Francorumq́; populo laborioſius ſuſceptũ eſt: quia Saxones,
ſicut omnes ferè Germaniam incolentes nationes, & natura feroces,& cultui
dæmonum dediti,noſtræq; religioni contrarij, neq; diuina,neq; humana iu
ra uel polluere,uel tranſgredi inhoneſtum arbitrant̃. Suberant & cauſæ quæ
quotidie pacem conturbare poterant,termini uidelicet noſtri & illorum penè
ubiq; in plano contigui, præter pauca loca, in quibus uel ſyluæ maiores, uel
montium iuga interiecta,utrorumq; agros certo limite diſterminant,in qui/
bus cædes, & rapinæ, & incendia uiciſſim fieri non ceſſabant. Quibus adeo
Franci ſunt iritati,ut iam non uices reddere, ſed apertum contra eos bellum
ſuſcipere dignum iudicarent. Suſceptũ eſt igitur contra eos bellum,quod ma
gna utrinq; animoſitate, tamen maiore Saxonum quàm Francorũ damno
per continuos triginta tres annos gerebatur. Poterat ſiquidem citius finiri, ſi
Saxonum hoc perfidia pateretur. Difficile dictũ eſt quoties ſuperati ac ſup/ *Saxonum per*
plices regi ſe dediderint,imperata facturos polliciti ſint,obſides qui impera/ *fidia*
bantur abſq; dilatione dederint,legatos qui mittebantur ſuſceperint: aliquo
ties ita domiti & emolliti, ut & cultum dæmonũ dimittere,& Chriſtianæ re/
ligioni ſe ſubdere uelle promitterẽt.Sed ſicut ad hęc faciẽda aliquoties pro
ni,ſic ad eadem peruertenda ſemper fuere præcipites: ut non facile æſtimare
poſſis,ad utrum horum faciliores uerius dici poſſint: quippe quum poſt in/
choatum ab eis bellum uix annus unus exactus ſit,quo nõ ab eis huiuſcemo
di facta ſit permutatio.Sed magnanimitas regis, ac perpetua tam in aduer/
ſis quàm proſperis mentis conſtantia, nulla eorum mutabilitate uel uinci po
terat,uel ab ijs quæ agere cœperat defatigari: nam nunquam eos huiuſcemo
di aliquid perpetrãtes,impune ferre paſſus eſt,quin aut ipſe per ſe ducto,aut
per comites ſuos miſſo exercitu,perfidiam ulciſceretur,& dignam ab eis pœ/
nam exigeret,donec omnibus qui reſiſtere ſolebãt profligatis, & in ſuam po
teſtatem redactis,decem hominũ milia ex ijs qui utraſq; ripas Albis flumi/
nis incolebãt,cum uxoribus & liberis ſublatos tranſtulit, & huc atq; illuc per
Galliam & Germaniam multimoda diuiſione diſtribuit: eaq; conditione à
rege propoſita,& ab illis ſuſcepta,tractum per tot annos bellum conſtat eſſe
finitum, ut abiecto dæmonũ cultu, & relictis patrijs ceremonijs,Chriſtianæ
fidei atq; religionis ſacramenta perciperent,& Francis adunati,unus cum eis
populus efficerentur. Hoc bello, licet per multum temporis ſpatium trahere
tur, ipſe non amplius cum hoſte quàm bis acie conflixit: ſemel iuxta montẽ
qui Oſneggi dicitur,in loco Thietmelle nominato:& iterũ apud Haſam flu/

uium, & hoc uno menſe, paucis quoq; interpoſitis diebus. His duobus prælijs hoſtes adeo profligati ac deuicti ſunt, ut ulterius regem neq; prouocare, neq; uenienti reſiſtere, niſi aliqua loci munitione defenſi auderent. Plures tamen eo bello tam ex nobilitate Francorũ, quàm Saxonũ, & functi ſummis honoribus uiri, conſumpti ſunt: tandemq; anno triceſimo tertio finitum eſt: quum interim tot ac tanta in diuerſis terrarum partibus bella cõtra Francos & exorta ſint, & ſolertia regis adminiſtrata, ut merito intuentibus in dubiũ uenire poſſit, utrum in eo aut laborum patientiam, aut felicitatem potius mirari conueniat: nam biennio ante Italicum hoc bellum ſumpſit exordium: & quum ſine intermiſſione gereretur, nihil tamen ex ijs quæ alicubi erant gerenda dimiſſum, aut ulla in parte ab æque operoſo certamine ceſſatum eſt: nam rex omnium qui ſua ætate gentibus dominabantur, & prudentia maximus, & animi magnitudine præſtantiſſimus, nihil in ijs quæ uel ſuſcipienda erãt uel exequenda, aut propter laborem detrectauit, aut propter periculum exhorruit. Verum unumquodq; ſecundum ſuam qualitatem & ſubire & ferre doctus, nec in aduerſis cedere, nec in proſperis falſò blandienti fortunæ aſſentire ſolebat. Quum enim aſſiduo ac penè continuo cum Saxonibus bello certaretur, diſpoſitis per congrua confiniorum loca præſidijs, Hiſpaniam quam maximo poterat belli apparatu aggreditur: ſaltuq; Pyrenei ſuperato, omnibus quæ adierat, oppidis atq; caſtellis in deditionem acceptis, ſaluo atq; incolumi exercitu reuertitur: præter quod in ipſo Pyrenei iugo Vaſconicam perfidiam parumper in redeundo contigit experiri. Nam quũ agmine longo, ut loci & anguſtiarum ſitus permittebat, porrectus iret exercitus, Vaſcones in ſummi montis uertice poſitis inſidijs (eſt enim locus ex opacitate ſyluarum, quarum maxima eſt ibi copia, inſidijs ponendis opportunus) extremam impedimentorũ partem, & eos qui nouiſſimo agmine incedentes, ſubſidio præcedentes tuebantur, deſuper incurſantes in ſubiectam uallem deijciunt: cõſertoq; cum eis prælio, uſque ad unum omnes interficiunt, ac direptis impedimentis noctis beneficio, quæ iam inſtabat, protecti, ſumma cum celeritate in diuerſa diſpergutur. Adiuuabat in hoc facto Vaſconas & leuitas armorum & loci in quo res gerebatur ſitus: econtra Francos & armorum grauitas, & loci iniquitas per omnia Vaſconibus reddidit impares. In quo prælio Eghartus regię menſæ prępoſitus, Anſhelmus comes palatij, & Rutlandus Britannici littoris præfectus, cum alijs compluribus interficiuntur. Neq; hoc factũ ad præſens uindicari poterat: quia hoſtis re perpetrata ita diſperſus eſt, ut ne fama quidem remaneret, ubinam gentium quæri potuiſſet. Domuit & Brittones, qui ad occidentem, in extrema quadam parte Galliæ ſuper littus oceani reſidentes, dicto audientes non erant: miſſa in eos expeditione, qua & obſides dare, & quæ imperarentur ſe facturos polliceri coacti ſunt. Ipſe poſtea cum exercitu Italiam ingreſſus, ac per Romam iter agens, Capuam Campaniæ urbem

niæ urbem acceſſit:atq; ibi poſitis caſtris, bellum Beneuentanis ni ſe dederēt comminatus eſt. Præuenit hoc dux gentis Aragiſus, filios ſuos Rumoldum & Grimoaldum cum magna pecunia obuiam ei mittens, rogat ut filios obſides ſuſcipiat, ſeq; cum gente imperata facturum pollicetur: præter hoc ſolum ſi ipſe ad conſpectum uenire nō cogeretur. Rex utilitate gentis magis quàm animi eius obſtinatione conſiderata, & obſides ſibi oblatos ſuſcepit, eiq; ut ad conſpectum uenire non cogeretur, pro magno munere conceſſit, unóque ex filijs, qui minor natu erat, pro obſide retento, maiorem patri remiſit: legatisq; ob ſacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda atq; ſuſcipienda cū Aragiſo dimiſſis, Romam redit: conſumptisq; ibi ſanctorum in ueneratione locorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur. Baioaricū deinde bellum & repēte ortum, & celeri fine completū eſt: quod ſuperbia ſimul ac ſocordia Taſſilonis ducis excitauit, qui hortatu uxoris, quæ filia Deſyderij regis erat, ac patris exilium per maritum ulciſci poſſe putabat, iuncto fœdere cum Hunis, qui Baioarijs ſunt ab oriente contermini, non ſolum imperata non facere, ſed bello regem prouocare tentabat: quorum contumaciam, quia nimia uidebatur, animoſitas regis ferre nequiuerat, ac proinde copijs undiq; contractis Baioariam petiturus ipſe ad Lechum amnem cum maximo uenit exercitu. Is fluuius Baioarios ab Alemannis diuidit. Cuius in ripa caſtris collocatis, priuſquam prouinciam intraret, animum ducis per legatos ſtatuit experiri. Sed ille pertinaciter agere nec ſibi nec genti utile ratus, ſupplex ſe regi ſubiecit, obſides qui imperabantur dedit, inter quos & filium ſuum Theodonem, data inſuper fide cum iuramento, quod ab illius poteſtate nemini defectionem ſuadenti aſſentiri deberet. Sicq; bello, quod quaſi maximum futurū uidebatur, celerrimus eſt finis impoſitus. Taſſilo tamen poſtmodum ad regem euocatus, neq; redire permiſſus, neq; prouinciæ quam tenebat ulterius præeſſe, ſed comitibus ad regendum commiſſa eſt. His motibus ita compoſitis, Sclauis, qui noſtra conſuetudine Vuilſi, proprie uero, hoc eſt, ſua lingua, Vuelatabi dicuntur, illatum eſt bellum, in quo & Saxones uelut auxiliares inter cæteras nationes quæ regis ſigna iuſſæ ſequebātur, quanq; uicta & minus deuota obedientia militabāt. Cauſa belli erat, quod Abotritos, qui cum Francis olim fœderati erant, aſſidua incurſione laceſſebant, nec iuſſionibus coērceri poterant. Sinus quidam ab oceano orientem uerſus porrigitur, longitudinis quidem incompertæ, latitudinis uero quæ nuſquam centum milia paſſuum excedat, quum in multis locis contractior inueniatur. Hunc multæ circumſedent nationes. Dani ſiquidem & Sueones, quos Nortmannos uocamus, & ſeptentrionale littus, & omnes in eo inſulas tenent. At littus auſtrale Sclaui & Aiſti, & aliæ diuerſæ incolunt nationes, inter quos uel præcipui ſunt, quibus tunc à rege bellum inferebatur Vuelatabi, quos ille una tantum, & quam per ſe geſſerat, expeditione ita contudit ac domuit, ut ulterius

imperata facere minime renuendum iudicarent. Maximum omniũ quæ ab illo geſta ſunt bellorum, pręter Saxonicum, huic bello ſucceſſit, illud uidelicet quod contra Auares ſiue Hunos ſuſceptum eſt, quod ille & animoſius quàm cætera, & longe maiori apparatu adminiſtrauit. Vnam tamen per ſe in Pannoniã, nam hanc prouinciam ea gens tum incolebat, expeditionem fecit: cæteras filio ſuo Pipino, ac præfectis prouinciarum, comitibus etiam atq; legatis perficiendas commiſit. Quod quum ab ijs ſtrenuiſſime fuiſſet adminiſtratum, octauo tandem anno completum eſt. Quot prælia in eo geſta, quantum ſanguinis effuſum ſit, teſtatur uacua omni habitatore Pannonia, & locus in quo regia Cagani erat, ita deſertus, ut ne ueſtigium quidem in eo humanæ habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas perijt, tota gloria decidit: omnis pecunia, & congeſti ex longo tempore theſauri direpti ſunt: neque ullum bellum contra Francos exortum humana poteſt memoria recordari, quo illi magis ditati & opibus aucti ſint: quippe quum uſq; in id temporis penè pauperes uiderentur: tantum auri & argenti in regia cõpertum, tot ſpolia precioſa in prælijs ſublata, ut merito credi poſſet, hoc Francos Hunis iuſte eripuiſſe, quod Huni prius alijs gentibus iniuſte eripuerunt. Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt, Ericus dux Foroiulianus, in Liburnia iuxta Tarſaticam maritimam ciuitatem inſidijs oppidanorum interceptus, & Gerholtus Baloariæ præfectus in Pannonia, quum contra Hunos præliaturus aciem inſtrueret, incertum à quo, cum duobus tantum qui eum obequitantem ac ſingulos hortantẽ comitabantur, interfectus eſt. Cæterum incruentum penè Francis hoc bellum fuit, & proſperrimum exitum habuit, tametſi diutius ſua magnitudine traheretur. Poſt quod & Saxonicum ſuæ prolixitati conuenientem finem accepit. Bohemanicum quoq; & Hilinonicum, quæ poſtea exorta ſunt, diu durare non potuerunt, quorum utrunque ductu Caroli iunioris celeri fine completum eſt. Vltimũ quod contra Nortmannos, qui Dani uocantur, primo piraticam exercentes, deinde maiori claſſe littora Galliæ atque Germaniæ uaſtantes, bellum ſuſceptũ eſt. Quorum rex Godefridus adeo uana ſpe inflatus erat, ut totius ſibi Germaniæ promitteret poteſtatem. Friſiam quoque & Saxoniam haud aliter atq; ſuas prouincias æſtimabat. Iam Abotritos uicinos ſuos in ſuam ditionem redegerat, iam eos ſibi uectigales fecerat. Iactabat etiam ſe breui Aquaſgrani ubi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum. Nec dictis eius quãuis uaniſſimis omnino fides abnuebatur, quin putaretur tale aliquid inchoaturus, niſi feſtinata fuiſſet morte præuentus: nam à proprio ſatellite interfectus, & ſuæ uitæ, & belli à ſe inchoati finem accelerauit. Hæc ſunt bella quæ rex potentiſſimus per annos quadraginta ſeptem, tot enim annis regnauerat, in diuerſis terrarũ partibus ſumma prudentia atq; felicitate geſſit. Quibus regnum Francorum, quod poſt patrem Pipinum magnum quidem & forte

forte ſuſceperat, ita nobiliter ampliauit,ut penè duplum illi adiecerit. Nam quum prius non amplius quàm ea pars Galliæ, quæ intra Rhenum & Ligerim,oceanumq́ & mare Balearicum iacet,& pars Germaniç quæ intra Saxoniam & Danubium,Rhenumq́ ac Salam fluuium, qui Turingos & Sorabos diuidit, poſtea à Francis qui orientales dicuntur,incolitur, & præter hæc Alemanni atque Baioarij ad regni Francorum poteſtatem pertinerent, ipſe per bella memorata primo Aquitaniā & Vaſconiam,totumq́ Pyrenei montis iugum,& uſq; ad Hiberum amnem,qui apud Nauarros ortus, & fertiliſſimos Hiſpaniæ agros ſecans, ſub Dertuſę ciuitatis mœnia Balearico mari miſcetur,deinde Italiam totam, quæ ab Auguſta Prætoria uſq; in Calabriam inferiorem,in qua Græcorum ac Beneuentanorū conſtat eſſe confinia,decies centum, & eo amplius paſſuum milibus longitudine porrigitur. Tum Saxoniā,quę quidem Germaniæ pars nō modica eſt,& ad eam quæ à Francis incolit̃,latitudine dupla putatur,quū longitudine poſſit eſſe conſimilis. Poſtq́ utranq; Pannoniam, & oppoſitā in altera Danubij ripa Daciam, Hiſtriam quoq; & Liburniā atq; Dalmatiam,exceptis maritimis ciuitatibus, quas ob amicitiam,& iunctum cum eo fœdus Conſtantinopolitanū imperatorē habere permiſit. Deinde omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenū ac Viſtulam fluuios, oceanumq́ & Danubium poſitæ, lingua quidem penè ſimiles,motibus uero atq; habitu ualde diſſimiles,Germaniam incolunt, ita perdomuit,ut eas tributarias effecerit. Inter quas ferè præcipui ſunt Vuelatabi,Sorabi,Abotriti,Boëmanni: cum ijs nanq; conflixit: cæteras,quarū multo maior eſt numerus,in deditionem ſuſcepit. Auxit etiam gloriam regni ſui quibuſdam regibus ac gentibus per amicitiā ſibi cōciliatis:adeo nanq; Adelfonſum Galatiæ atq; Aſturicæ regem ſibi ſocietate deuinxit, ut is quum ad eum uel literas,uel legatos mitteret,non aliter ſe apud illum quàm proprium ſuum appellari iuberet. Scotorum quoque reges ſic habuit ad ſuam uoluntatem per ſuam munificentiā inclinatos, ut eum nunquam aliter quàm dominū,ſeq́ ſubditos ac ſeruos eius pronunciarent.Extant epiſtolę ab eis ad eum miſſæ,quibus huiuſmodi affectus eorū erga illum indicatur.Cum Aaron rege Perſarū, qui, excepta India, totum penè tenebat orientē,talem habuit in amicitia concordiam,ut is gratiam eius omniū qui in toto orbe terrarū erant regū ac principū præponeret,ſolumq́ illum honore ac munificētia ſibi colendū iudicaret: ac proinde quū legati eius,quos cū donarijs ad ſacratiſſimū domini ac ſaluatoris noſtri ſepulchrū,locūq; reſurrectionis miſerat,ad eū ueniſſent,& ei domini ſui uoluntatē indicaſſent,nō ſolum quæ petebant̃ fieri permiſit,ſed etiam ſacrū illum & ſalutarē locū,ut illius poteſtati adſcriberet̃ conceſſit: & reuertentibus legatis ſuos adiungēs, inter ueſtes & aromata,& cæteras orientaliū terrarū opes,ingētia illi dona tranſmiſit,quū ei paucos ante annos eum quem tunc ſolum habebat rogāti mitteret elephantē. Imperatores

etiam Conſtantinopolitani Nicephorus, Michaël & Leo, ultro amicitiam & ſocietatem eius expetentes, complures ad eum miſere legatos: cum quibus tamen propter ſuſceptum à ſe imperatoris nomen, & ob hoc ei quaſi qui imperium eius eripere uellet, ualde ſuſpectum, fœdus firmiſſimũ ſtatuit, ut nulla inter partes cuiuſlibet ſcandali temaneret occaſio. Erat enim ſemper Romanis & Græcis Francorũ ſuſpecta potentia. Vnde & illud Græcum extat prouerbium, τὸν Φραγκὸν φίλον ἔχῃς, γείτονα οὐκ ἔχῃς. Qui quum tantus in ampliando regno & ſubigẽdis exteris nationibus exiſteret, & in huiuſmodi occupationibus quotidie uerſaretur, opera tamen plurima ad regni decorẽ & utilitatem pertinentia, diuerſis in locis inchoauit, quædam etiam conſummauit. Inter quæ præcipua ferè non immerito uideri poſſunt, baſilica ſanctæ dei genitricis Aquiſgtani opere mirabili conſtructa, & pons apud Moguntiacum in Rheno quingentorũ paſſuum longitudinis (nam tanta eſt ibi fluminis latitudo) qui tamen uno antequã decederet anno, incendio conflagrauit: nec refici potuit propter feſtinatum eius deceſſum: quanquam in ea meditatione eſſet, ut pro ligneo lapideum reſtitueret. Inchoauit & palatia operis egregij: unum haud longe à Moguntiaco, iuxta uillam cui nomen eſt Ingelheim: alterum Nouiomagi ſuper Vuahalem fluuium, qui Batauorum inſulam à parte meridiana præterfluit. Præcipue tamen ædes ſacras ubicunq; in toto regno ſuo uetuſtate collapſas comperit, pontificibus & patribus, ad quorum curam pertinebant, ut reſtaurarentur imperauit, adhibens curam ut imperata perficerent. Molitus eſt & claſſem contra Nortmannos, ædificatis ad hoc nauibus iuxta flumina, quæ & de Gallia & Germania ſeptentrionalem influunt oceanum: & quia Nortmanni Gallicũ littus atque Germanicũ aſſidua infeſtatione uaſtabant, per omnes portus & oſtia fluminum, quà naues recipi poſſe uidebantur, ſtationibus & excubijs diſpoſitis, ne quà hoſtis exire poſſet, tali munitione prohibuit. Fecit idem à parte meridiana in littore prouinciæ Narbonenſis ac Septimaniæ, toto etiam Italiæ littore uſq; Romam, contra Mauros, nuper piraticam exercere aggreſſos, ac per hoc nullo graui damno uel à Mauris Italia, uel Gallia atq; Germania à Nortmannis diebus ſuis affecta eſt: præterquã quod Centumcellæ ciuitas Hetruriæ, per proditionem à Mauris capta atque uaſtata eſt. Et in Friſia quædam inſulæ Germanico littori contiguæ, à Nortmannis deprædatæ ſunt. Talem eum in tuendo & ampliando, ſimul'que ornando regno fuiſſe conſtat. Cuius animi dotes & ſummam in qualicunque, & proſpero & aduerſo euentu conſtantiam, cæteraq; ad interiorem atque domeſticam uitam pertinentia, hinc dicere exordiar. Poſt mortem patris cum fratre regnum partitus, tanta patientia ſimultates & inuidiam eius tulit, ut omnibus mirum uideretur, quod ne ad iracundiã quidem ab eo prouocari potuiſſet. Deinde quũ matris hortatu filiam Deſyderij regis Langobardorũ duxiſſet uxorem, incertum qua

de cauſa

de cauſa poſt annum repudiauit, & Hildegardim de gente Sueuorum præcipuæ nobilitatis fœminam in matrimonium accepit: de qua tres filios, Carolum uidelicet, Pipinum, & Ludouicum: totidemq; filias, Rotdrudim, Bertam, & Giſlam genuit. Habuit & filias tres, Thedradam, Hildrudim, & Rothaidem: duas de Faſtrada uxore, quæ de orientalium Francorum, Germanorum uidelicet gente erat: tertiam de concubina quadam, cuius nomen modò memoriæ non occurrit. Defuncta Faſtrada, Luidgardim Alemannam duxit, de qua nihil liberorum tulit. Poſt cuius mortem quatuor habuit concubinas, Mathalgardim ſcilicet, quæ peperit ei filiam nomine Rothildim, Gerſuindam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adeldrudis nata eſt: & Reginam, quæ ei Drogonem & Hugum genuit: & Adelluidam, ex qua Theoderichum procreauit. Mater quoq; eius Bertrada in magno apud eum honore conſenuit. Colebat enim eam cum ſumma reuerentia, ita ut nulla unquam inter eos ſit exorta diſcordia, præter in diuortio filiæ Deſyderij regis, quam illa ſuadente acceperat. Deceſſit tandem poſt mortem Hildegardis, quum iam tres nepotes ſuos, totidemq; neptes in filij domo uidiſſet, quam ille in eadem baſilica, qua pater ſitus eſt, apud ſanctum Dionyſium, magno fecit honore humari. Erat ei unica ſoror, nomine Giſla, à puellaribus annis religioſæ conuerſationi mancipata, quam ſimiliter ut matrem magna coluit pietate: quæ etiam paucis ante obitum illius annis in eo quo conuerſata eſt monaſterio deceſſit. Liberos ſuos ita cenſuit inſtituendos, ut tam filij quàm nepotes primo liberalibus ſtudijs, quibus & ipſe operam dabat, erudirentur. Tum filios quamprimum ætas patiebatur, more Francorum equitare, armis ac uenationibus exerceri fecit. Filias uero lanificio aſſueſcere, colóque ac fuſo, ne per ocium torperent, operam impendere, atq; ad omnem honeſtatẽ erudiri iuſſit. Ex ijs omnibus duos tantum filios, & unam filiam, priuſquam moreretur amiſit, Carolum, qui maior natu erat, & Pipinum, quem regem Italiæ præfecerat, Rotdrudim, quæ filiarum eius primogenita, & Conſtantino Græcorum imperatori deſponſata erat. Quorum Pipinus unum filium ſuũ Bernhartum, filias autem quinque, Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertaidem, ac Thedradam ſuperſtites reliquit: in quibus rex pietatis ſuæ præcipuum documentum oſtendit, quum filio ſuo defuncto nepotem patri ſuccedere, & neptes inter filias ſuas educari feciſſet. Mortes filiorum ac filiæ pro magnanimitate qua excellebat, minus patienter tulit, pietate uidelicet qua non minus inſignis erat, cõpulſus ad lacrymas. Nunciato etiã ſibi Adriani pontificis obitu, quem amicum præcipuum habebat, ſic fleuit ac ſi fratrẽ, aut chariſſimum filium amiſiſſet: erat enim in amicitijs optime temperatus, ut eas & facile admitteret, & conſtantiſſime retineret: colebatq; ſanctiſſime quoſcunq; hac affinitate ſibi coniunxerat. Filiorum & filiarũ tantam in educando curã habuit, ut nunq; domi poſitus ſine ipſis cœnaret, nunquam iter

ſine

ſine illis faceret. Adequitabant ei filij, filiæ uero ponè ſequebantur: quarum agmen extremũ ex ſatellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quæ quũ pulcherrimæ eſſent,& ab eo plurimum diligerentur, mirum quod nullam earum cuiquam aut ſuorum aut exterorum nuptum dare uoluit, ſed omnes ſecum uſq; ad obitum ſuum in domo ſua retinuit, dicens ſe earũ contubernio carere non poſſe:ac propter hoc,licet aliàs felix,aduerſæ fortunæ malignitatẽ expertus eſt:quod tamen ita diſſimulauit,ac ſi de eis nunquam alicuius probri ſuſpicio orta uel diſperſa fuiſſet.Erat ei filius nomine Pipinus,ex concubina æditus,cuius inter cæteros mentionem nullam fecimus,facie quidem pulcher,ſed gibbo deformis: is quum pater bello contra Hunos ſuſcepto in Baioaria hyemaret,ægritudine ſimulata cum quibuſdam è primoribus Francorum,qui ſibi uana promiſſione regni illuſerant,aduerſus patrem coniurauit: quem poſt fraudem detectam, & damnationem coniuratorũ, detonſum in cœnobio Prumia religioſæ uitæ iamq; uolentem uacare permiſit. Facta eſt & alia prius contra eum in Germania ualida cõiuratio, cuius autores partim luminibus orbati,partim membris incolumes, omnes tamen in exilium acti ſunt: neq; ullus ex eis interfectus eſt,niſi tres tantum,qui quum ſe ne comprehenderentur,ſtrictis gladijs defenderent, aliquos etiam occidiſſent, quia aliter coërceri non poterant,interempti ſunt. Harum tamen coniurationum Faſtradæ reginæ crudelitas cauſa & origo extitiſſe creditur: & idcirco in ambabus contra regem conſpiratum eſt,quia uxoris crudelitati conſentiens, à ſuæ naturæ benignitate ac ſolita manſuetudine immaniter exorbitaſſe uidebat̃. Cæterum per omne uitæ ſuæ tempus ita cum ſummo omnium amore atq; fauore & domi & foris conuerſatus eſt, ut nunquã ei uel minima iniuſtæ crudelitatis nota à quoquam fuiſſet obiecta. Amabat peregrinos,& eorum ſuſcipiendorum magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non ſolum palatio,uerum etiam regno non immerito uideretur oneroſa:ipſe tamen pro magnitudine animi huiuſcemodi pondere minime grauabatur,quum etiam ingentia incõmoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compenſaret.

Faſtradæ crudelitas

Corpore fuit amplo atq; robuſto, ſtatura eminenti, quæ tamen iuſtam non excederet:nam ſeptem ſuorum pedum proceritatẽ eius cõſtat habuiſſe figuram: apice capitis rotundo,oculis prægrandibus ac uegetis,naſo paululũ mediocritatem excedente,canitie pulchra,facie læta & hilari:unde formæ autoritas ac dignitas tam ſtanti quàm ſedenti plurima inerat:quanq; ceruix obeſa & breuior,uenterq; ꝓiectior uideret̃,tamen hæc cæterorũ membrorũ cælabat æqualitas:inceſſu firmo,totaq; corporis habitudine uirili:uoce clara qdẽ, ſed quæ minus corporis formæ conueniret: ualetudine ꝓſpera, præter ꝙ, antequam decederet, per quatuor annos crebro febribus corripiebat̃: ad extremũ uno etiã pede claudicaret: & tunc quidẽ plura arbitratu ſuo quàm medicorum conſilio faciebat, quos penè exoſos habebat,ꝙ ei in cibis aſſa,quibus aſſue-

aſſuetus erat, dimittere,& elixis aſſueſcere ſuadebant.Exercebat̃ aſſidue equi tando ac uenando,quod illi gentilitium erat:quia uix ulla in terris natio inue nitur,quæ in hac re Francis poſſit æquari. Delectabatur etiam uaporibus a quarum naturaliter calentium,frequenti natatu corpus exercens: cuius adeo peritus fuit,ut nullus ei iuſte potuerit præferri : ob hoc etiam Aquiſgrani re giam extruxit, ibiq́ extremis uitæ annis uſq; ad obitum continue habitauit: & non ſolum filios ad balneum,uerum optimates & amicos, aliquando etiã ſatellitum & cuſtodum turbam inuitauit,ita ut nonnunq́ centum uel eo am plius homines unà lauarentur. Veſtitu patrio,hoc eſt Francico utebatur : ad corpus camiſiam lineam, & fœminalibus lineis induebatur: deinde tunicam quæ limbo ſerico ambiebatur,& tibialia:tum faſciolis crura,& pedes calcea mentis cõſtringebat: & ex pellibus lutrinis thorace confecto humeros ac pe ctus hyeme muniebat. Sago Veneto amictus, & gladio ſemper accinctus, cuius capulus ac baltheus aut aureus aut argenteus erat : aliquoties & gem mato enſe utebat̃:quod tamen nõ niſi in pręcipuis ſolennitatibus,uel ſi quan do exterarum gentium legati ueniſſent, faciebat.Peregrina uero indumenta quamuis pulcherrima reſpuebat,nec unquã eis indui patiebatur, excepto q; Romæ ſemel Adriano pontifice petente, & iterum Leone ſucceſſore eius ſup plicãte,longa tunica & chlamyde amictus, & calceis Romano more forma tis induebatur. In ſolennitatibus ueſte auro texta,& calceamentis gemmatis & fibula aurea ſagum aſtringẽte, diademate quoq; ex auro & gemmis orna tus incedebat: alijs autem diebus habitus eius parum à communi ac plebeio abhorrebat. In potu & cibo tẽperans, ſed in potu temperantior: quippe qui ebrietatẽ in qualicunq; homine,nedum in ſe ac ſuis plurimũ abominabat̃: ci bo enim nõ adeo abſtinere poterat,ut ſæpe quereretur noxia eſſe ſuo corpori ieiunia. Conuiuabat̃ rariſſime,& hoc præcipuis tantũ ſolennitatibus:tunc ta men cum magno hominũ numero. Cœna quotidiana quaternis tantũ ferculis præbebatur,præter aſſam, quã uenatores ueribus inferre ſolebant,qua il le libentius quàm ullo alio cibo ueſcebatur. Inter cœnandum aut aliquod a croama, aut lectorem audiebat. Legebantur ei hiſtoriæ, & antiquorum re gum geſta. Delectabatur & libris ſancti Auguſtini,pręcipue ijs quos de ciui tate dei inſcripſit. Vini & omnis potus adeo parcus in bibendo erat, ut ſub cœnam raro plus ter biberet. Æſtate poſt cibum meridianum pomorum ali quid ſumens ac ſemel bibens, depoſitis ueſtibus ac calceamentis, uelut no ctu ſolitus erat, duabus aut tribus horis quieſcebat. Noctibus ſic dormie bat ut ſomnum quater aut quinquies nõ ſolum expergiſcendo, ſed etiam de ſurgendo interrumperet. Quum calcearetur aut amiciretur, non tantum a micos admittebat, uerum etiam ſi comes palatij litem aliquam diceret,quæ ſine eius iuſſu definiri non poſſet, ſtatim litigantes introduci iuſſit, & uelut pro tribunali ſederet, lite cognita ſententiam dixit. Nec hoc tantum eo tem

pore,ſed

pore,ſed etiam quicquid ea die cuiuſlibet officij agendum,aut cuiquam mini ſtrorum iniungendum erat,expediebat. Erat eloquentia copioſus & exuberans,poteratq́ quicquid uellet apertiſſime exprimere. Nec patrio tantum ſermone contentus, ſed & peregrinis linguis ediſcendis operã impendit: in quibus Latinam ita didicit,ut æque illa ac patria lingua orare ſit ſolitus: Græcam uero melius intelligere quàm pronunciare poterat. Adeo quidem facundus erat,ut etiam didaſcali munus ſubijſſe appareret. Artes liberales ſtudioſiſſime coluit,earumq́ doctores plurimum ueneratus,magnis afficiebat honoribus. In diſcenda grammatica Petrum Piſanum diaconum ſenem audiuit,in cæteris diſciplinis Albinum, cognomento Alcuinum,item diaconum de Britannia,Saxonici generis hominem,uirum undecunq́ doctiſſimũ, præceptorem habuit,apud quem & rhetoricæ & dialecticæ, præcipue tamen aſtronomiæ ediſcendæ plurimam & temporis & laboris impertit. Diſcebat & artem computandi, & intentione ſagaci ſyderum curſum curioſiſſime rimabatur. Tentabat & ſcribere, tabulasq́ & codicillos ad hoc in lectulo ſub ceruicalibus circumferre ſolebat,ut quum uacuum tempus eſſet, manum effigiendis literis aſſuefaceret. Sed parum proſpere ſucceſſit labor præpoſterus, ac ſero inchoatus. Religionem Chriſtianã,qua ab infantia fuerat imbutus,ſanctiſſime & cum ſumma pietate ac ueneratione coluit,ac propter hoc miræ pulchritudinis baſilicam Aquiſgrani extruxit,auroq́ & argento,& luminaribus,atque ex ære ſolido cancellis & ianuis ornauit. Ad cuius ſtructuram quum columnas & marmora aliunde habere non poſſet,Roma atq́ Rauenna deuehenda curauit.Eccleſiã mane & ueſperi,nocturnis item horis & ſacrificij tempore,quando eum ualetudo permiſerat, impigre frequentabat, curabatq́ ut omnia quæ in ea gerebantur,cum quammaxima fierent honeſtate: æditµos cõmonens,ne quid indecens aut ſordidum aut inferri,aut in ea remanere permitterent.Sacrorum uaſorum ex argento & auro,ueſtimentorumq́ ſacerdotalium tantam in eo copiam procurauit,ut in ſacrificijs celebrandis ne ianitoribus quidem,qui ultimi eccleſiaſtici ordinis ſunt, priuato habitu miniſtrare neceſſe fuiſſet. Legendi atq́ pſallendi diſciplinam diligẽtiſſime emendauit: erat enim utriuſq́ admodum eruditus: quanquã ipſe nec publice legeret,nec niſi ſubmiſſim & in commune cantaret. Circa pauperes ſuſtentandos & gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemoſynã uocant, deuotiſſimus, ut qui nõ in patria ſua ſolum & in ſuo regno eam facere curauerit,uerum trans maria in Syriam & Ægyptum atq́ Africam,Hieroſolymas,Alexandriam atq́ Carthaginem,ubi Chriſtianos in paupertate uiuere compererat,penuriæ eorum compatiens,pecuniam mittere ſolebat: ob hoc maxime tranſmarinorũ regum amicitiam expetens,ut Chriſtianis ſub eorum dominatu degentibus refrigerium aliquod ac releuatio prouenirет. Colebat præ cæteris ſacris & uenerabilibus locis apud Romam eccleſiam beati Petri apoſtoli: in cuius do-

naria

naria magna uis pecuniæ tam auri quàm argenti,nec non & gemmarum ab illo congeſta eſt,multa & innumera pontificibus muneta miſſa.Nec ille toto regni ſui tempore quicquam duxit antiquius,quàm ut urbs Roma ſua opera ſuoq́ꝫ labore ueteri polleret autoritate: & eccleſia ſancti Petri non ſolum per illum tuta ac defenſa, ſed etiam ſuis opibus præ omnibus eccleſijs eſſet ornata ac ditata.Quam quum tanti penderet,tamen intra XLVII annorum quibus regnauerat ſpatium, quater tantum illò uotorum ſoluendorũ ac ſupplicandi cauſa profectus eſt. Vltimi aduentus ſui non ſolum hæ fuere cauſæ,uerumetiam quod Romani Leonem multis affectum iniurijs, erutis uidelicet oculis, linguaq́ꝫ amputata fidem regis implorare compulerunt. Idcirco Romam ueniens propter reparandum qui nimis conturbatus erat eccleſiæ ſtatum,ibi totum hyemis tempus protraxit. Quo tempore Imperatoris & Auguſti nomen accepit: quod primo tantũ auerſatus eſt, ut affirmaret ſe eo die quamuis præcipua ſolennitas eſſet,eccleſiam non intraturum fuiſſe,ſi pontificis conſilium præſcire potuiſſet. Inuidiam tamen ſuſcepti nominis Conſtantinopolitanis imperatoribus ſuper hoc indignantibus, magna tulit patiẽtia, uicitq́ꝫ eorum contumaciam magnanimitate,qua eis proculdubio longe præſtantior erat,mittẽdo ad eos crebras legationes, & in epiſtolis fratres eos appellando. Poſt ſuſceptum imperiale nomen quum aduerteret multa legibus populi ſui deeſſe(nam Franci duas habent leges,plurimis in locis ualde diuerſas)cogitauit quæ deerant addere & diſcrepantia unire: praua quoq́ꝫ ac perperam prolata corrigere. Sed in ijs nihil aliud ab eo factum eſt,quàm quod pauca capitula,& ea imperfecta legibus addidit.Omnium tamen nationum quæ ſub eius ditione erant,iura quę ſcripta nõ erant,deſcribere ac literis mandari fecit. Item barbara & antiquiſſima carmina,quibus ueterũ regum actus & bella canebantur,ſcripſit,memoriæq́ꝫ mandauit. Inchoauit & grammaticam patrij ſermonis. Menſibus etiam iuxta patriã linguam nomina impoſuit,quum ante id tempus apud Francos partim Latinis,partim barbaris nominibus appellarentur. Item uentos duodecim nominibus proprijs inſigniuit, quum prius non amplius quàm uix quatuor uentorum uocabula inueniri poſſent.Menſium quidem,Ianuariũ appellauit Vuinthermonat,Februarium Hornung,Martium Lentzmonet,Aprilem Oſtermonet,Maiũ Vuunnemonet, Iuniũ Brachmonet, Iulium Heumonet, Auguſtum Aernmonet, Septembrem Herbſtmonet,Octobrem Vuynmonet, Nouembrẽ Vuyndtmonet,Decembrem Heiligmonet appellauit. Ventis uero hoc modo nomina impoſuit,ut Subſolanum uocaret Oſtrenuuindt,Eurum Oſtſundren, Euroauſtrum Sundoſtren, Auſtrum Sundren, Auſtroafricum Sunduueſtren, Africum Vueſtſundren,Zephyrum Vueſtren,Corum Vueſtnordten,Circium Norduueſtren,Septentrionẽ Nordren,Aquilonem Nordoſtren, Vulturnum Oſtnordren. Extremo uitæ tempore quum iam & morbo & ſene-

ſtute premeretur, euocatum ad ſe Ludouicum Aquitaniæ regem, qui ſolus fi liorum Hildegardis ſuperetat, congregatis ſolenniter de toto regno Franco rum primoribus, cunctorum conſilio conſortem ſibi totius regni, & imperia lis nominis hæredem conſtituit, impoſitoq; capiti eius diademate, imperato rem & Auguſtum iuſſit appellari. Suſceptum eſt hoc eius conſilium ab om nibus qui aderant magno cum fauore: nam diuinitus ei propter regni utilita tem uidebatur inſpiratum: auxitq; maieſtatem eius hoc factum, & exteris nationibus non minimum terroris incuſſit. Dimiſſo deinde in Aquitaniam filio, ipſe more ſolito, quanq; ſenectute confectus, non longe à regia Aquen ſi uenatum proficiſcitur: exactoq; in huiuſcemodi negocio quod reliquũ erat autumni, circa Calendas Nouemb. Aquaſgrani reuertitur. Quumq; ibi hye maret, menſe Ianuario febre ualida correptus decubuit: qui ſtatim ut in fe bribus ſolebat, cibi ſibi abſtinentiam indixit, arbitratus hac continentia mor bum poſſe depelli, uel certe mitigari. Sed accedente ad febrem lateris dolore quem Græci pleureſim uocant, illoq; adhuc inediam retinente, neq; corpus aliter quàm rariſſimo potu ſuſtentante, ſeptimo poſtquam decubuit die ſa cra communione percepta deceſſit. Anno ætatis ſuæ LXXII. & ex quo re gnare cœperat XLVII. quinto Cal. Febr. hora diei tertia. Corpus more ſolenni lotum & curatum, & maximo totius populi planctu eccleſiæ illatum atq; humatum eſt. Dubitatum eſt primo ubi reponi deberet, eo quod ipſe uiuus de hoc nihil præcepiſſet. Tandem omnium animis ſedit, nuſquã eum honeſtius tumulari poſſe, quàm in ea baſilica quam ipſe propter amorẽ dei & domini noſtri Ieſu Chriſti, & ob honorem ſanctæ & æternæ uirginis ge nitricis eius proprio ſumptu in eodem uico conſtruxit. In hac ſepultus eſt ea dem qua defunctus die, arcusq; ſuper tumulum deauratus cum imagine & titulo extructus, cuius hæc ferè ſunt uerba.

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI ATQVE ORTHODOXI IMPERATORIS, QVI RE GNVM FRANCORVM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS XLVII FELICITER TENVIT. DECESSIT SEPTVA GENARIVS, ANNO DOMINI DCCCXIIII. INDICTIONE VII. V. CALEND. FEBRVARII.

Appropinquantis finis complura fuere præſagia, ut non ſolum alij, ſed & ipſe hoc minitari ſentiret. Per tres cõtinuos, uitæq; termino proximos annos & ſolis & lunæ creberrima defectio, ac in ſole macula quædam atri coloris ſe ptem dierum ſpatio uiſa. Porticus quam inter baſilicam & regiam operoſa mole conſtruxerat, die aſcenſionis domini ſubita ruina uſque ad fundamen ta collapſa. Item pons Rheni apud Moguntiacum, quem ipſe per decẽ an nos ingenti labore, & opere mirabili è ligno ita conſtruxit, ut perenniter dura re poſſe uideretur, ita tribus horis fortuitu incendio conflagrauit, ut præter quod aqua tegebatur, ne una quidem haſtula ex eo remaneret. Ipſe quoque

quum

quum ultimam in Saxoniam expeditionem contra Godefridum regem Danorum ageret, quadam die quum ante exortum ſolis caſtra egreſſus iter agere cœpiſſet, uidit repente delapſam cœlitus cum ingenti lumine facem, à dextra in ſiniſtram per ſerenum aëra incurrere: cunctiſq; hoc ſignum quid portẽderet mirantibus, ſubito equus cui inſidebat deorſum capite merſo decidit, eumq; tam grauiter ad terram eliſit, ut fibula ſagi rupta, baltheoq; gladij diſſipato, à feſtinantibus qui aderant miniſtris exarmatus ſine adminiculo leuaretur. Iaculum quoq; quod tunc forte manu tenebat, ita elapſum eſt, ut uiginti, uel eo amplius pedum ſpatio procul iaceret. Acceſſit ad hoc creber Aquenſis palatij tremor, & in domibus ubi conuerſabatur, aſſiduus laqueariorũ crepitus. Tacta etiam de cœlo in qua poſtea ſepultus eſt baſilica, malumq; aureum, quo tecti culmen erat ornatum, ictu fulminis diſſipatum, & ſupra domum pontificis, quæ baſilicæ contigua erat, proiectum eſt. Erat in eadem baſilica in margine coronæ, quę inter ſuperiores & inferiores arcus interiorem ædis partem ambiebat, ſynopide ſcriptum, continens quis autor eſſet eiuſdem templi, cuius in extremo uerſu legebatur princeps Carolus, notatum à quibuſdam eodem quo deceſſit anno paucis ante mortẽ menſibus, eas quæ princeps exprimebant literas ita eſſe deletas, ut penitus non apparerent. Sed ſuperiora omnia ſic aut diſſimulauit, aut ſpreuit, ac ſi nihil horum ad res ſuas quolibet modo pertineret. Teſtamenta inſtituit, quibus filias, & ex concubinis liberos ex aliqua parte ſibi hæredes faceret: ſed tarde inchoata perfici non poterant. Diuiſionem theſaurorũ, pecuniæ ac ueſtium, aliæq; ſupellectilis coram amicis & miniſtris ſuis annis tribus antequam decederet fecit: conteſtatus eos, ut poſt obitum ſuum à ſe facta diſtributio per illorum ſuffragium rata permaneret: quidq; ex ijs quæ diuiſerat fieri uellet, breuiario comprehendit, cuius ratio ac textus talis eſt.

IN NOMINE DOMINI DEI OMNIPOTENTIS, PATRIS, FIlij, & ſpiritus ſancti, incipit deſcriptio atq; diuiſio, quæ facta eſt à glorioſiſſimo atq; pijſſimo domino Carolo Imperatore Auguſto, anno ab incarnatione domini noſtri Ieſu Chriſti, DCCCXI. anni uero regni eius in Francia XLIII. & in Italia XXXVI. imperij autem XI. indictione IIII. quam pia conſideratione facere decreuit, & domino annuente perfecit, de theſauris ſuis atq; pecunia, quæ in illa die in camera eius inuenta eſt: in qua illud præcipue præcauere uoluit, ut non ſolum eleemoſynarum largitio, quæ ſolenniter apud Chriſtianos de poſſeſſionibus eorum agitur, pro ſe quoque de ſua pecunia ordine atque ratione perficeretur: ſed etiam ut hęredes ſui omni ambiguitate remota quid ad ſe pertinere deberet liquidò cognoſcerent, & ſine lite atq; contentione ſua inter ſe competenti partitione diuidere poſſent. Hac igitur intentione atq; propoſito omnem ſupellectilem atq; ſubſtantiã ſuam tam in auro quàm in argento gemmiſq; & ornatu regio, quæ, ut dictum eſt,

illa die in camera eius inueniri poterat, primo quidem trina diuiſione parti/tus eſt: deinde eaſdem partes ſubdiuidendo, de duabus partibus XXI par/tes fecit, & tertiam integram reſeruauit. Et duarum quidem partium in XXI partes facta diuiſio tali ratione conſiſtit, ut quia in regno illius metropolita/næ ciuitates XXI eſſe noſcuntur, unaquæq; illarum partium ad unamquãq; metropolim per manus hæredum & amicorum ſuorum eleemoſynæ nomi/ne perueniat, & archiepiſcopus, qui tunc illius eccleſiæ rector extiterit, partem quæ ad ſuam eccleſiam data eſt ſuſcipiens, cum ſuis ſuffraganeis partiatur, eo ſcilicet modo, ut pars tertia ſuæ eccleſiæ ſit, duæ uero partes inter ſuffragane/os diuidantur. Harum diuiſionũ, quæ ex duabus primis partibus factæ ſunt & iuxta metropoliticarũ ciuitatum nũmerum XXI eſſe noſcuntur, unaquæq; ab altera ſequeſtrata, ſemotim in ſuo repoſitorio cum ſuperſcriptione ciuita/tis condita iacet. Nomina uero metropoliticarũ ciuitatum, ad quas eadem e/leemoſyna uel largitio data eſt, hæc ſunt, Roma, Rauenna, Mediolanum, Fo rumiulij, Gradus, Colonia, Moguncíacũ, Viuanum, quæ & Saltzburgum, Rotomagus, Treueri, Senones, Veſontium, Lugdunum, Remi, Arelatum, Vienna, Tarantaſia, Ebrodunum, Burdigala, Turones, Bituriges. Vnius au/tem partis, quam integram reſeruari uoluit, talis eſt ratio, ut illis duabus in ſu pradictas diuiſiones diſtributis, & ſub ſigillo reconditis, hęc tertia in uſu quo tidiano uerſaretur, uelut res quã nulla uoti obligatiône à dominio poſſiden/tis alienatam eſſe conſtaret: & hoc tam diù, quoaduſque uel ipſe ſuperſtes eſſet, uel uſum eius ſibi neceſſarium iudicaret: poſt obitum uero ſuum aut uo luntariam ſecularium rerum abdicationem, eadem pars quatuor ſubdiuiſio/nibus ſecaretur: & una quidem earum ſupradictis XXI partibus adderetur: altera à filijs ac filiabus, nepotibusq; ac neptibus ſuis aſſumpta, & iuſta ac ra tionabili inter eos partitione diuideretur. Tertia uero conſueto Chriſtianita tis more in uſum pauperum erogaretur. Quarta ſimili modo nomine eleemo ſynæ in ſeruorum & ancillarum uſibus palatij famulantiũ ſuſtentationem di ſtributa ueniret. Ad hanc tertiam totius ſummæ portionem, quæ ſimiliter ut cæteræ ex auro & argento conſtat, adiungi uoluit omnia ex ære & ferro, a/lijsq; metallis, uaſa atque utenſilia, cum armis & ueſtibus, aliaq; precioſa aut uili ad uarios uſus facta ſupellectile, ut ſunt cortinæ & ſtragula, tapetes, ful/cra, coria, ſagmata, & quicquid in camera atq; ueſtiario eius eo die fuiſſet in/uentum, ut ex hoc maiores illius partis diuiſiones fierent, & erogatio eleemo ſynę ad plures peruenire poſſet. Capellam, id eſt eccleſiaſticum miniſterium, tam id quod ipſe fecit atque congregauit, quàm quod ei ex paterna hæredi/tate prouenit, ut integrũ eſſet, neque ulla diuiſione ſcinderetur, ordinauit. Si qua auté inuenirentur aut uaſa aut libri, aut alia ornamenta, quæ liquidò cõ ſtaret eidẽ Capellæ ab eo collata nõ fuiſſe, hæc qui habere uellet, dato iuſtæ æſtimationis precio, emeret & haberet. Similiter & de libris, quorũ magnã in biblio/

in bibliotheca ſua copiam cógregauit, ſtatuit ut ab ijs qui eos habere uellent iuſto precio redimerentur, preciũ in pauperes erogaretur. Inter cæteros theſauros atque pecuniam, tres menſas argenteas, & auream unam præcipuæ magnitudinis & ponderis eſſe conſtat: de quibus ſtatuit atq; decreuit, ut una ex ijs, quæ forma quadrangula deſcriptionem urbis Conſtantinopolitanæ continet, inter cætera donaria quæ ad hoc deputatá ſunt, Romam ad baſilicam beati Petri apoſtoli deferatur: & altera, quæ forma rotunda Romanæ urbis effigie inſignita eſt, epiſcopo Rauennatis eccleſiæ conferatur. Tertiam, quæ cæteris & operis pulchritudine, & ponderis grauitate multum excellit, quæ ex tribus orbibus connexa, totius mundi deſcriptionem ſubtili ac minuta figuratione complectitur, & auream illam quæ quarta eſſe dicta eſt, in tertiæ illius, & inter hæredes ſuos atque in eleemoſynam diuidendæ partis augmentum eſſe conſtituit. Hanc conſtitutionem atque ordinationem coram epiſcopis, abbatibus, comitibusq;, qui tunc præſentes eſſe potuerunt, quorumque hic nomina ſcripta ſunt, fecit atque conſtituit. Epiſcopi, Hildeboldus, Richolphus, Arn, Vuolſarius, Bernoinus, Laidradus, Ioannes, Theodulphus, Ieſſe, Hetto, Vualtgaudus. Abbates, Fridogiſus, Adalungus, Engilbertus, Irmino. Comites, Valach, Meginher, Otthulphus, Stephanus, Vnruchus, Burchartus, Meginhartus, Hatto, Richuuinus, Eddo, Erchangarius, Gerholtus, Bero, Gildegern, Rhoculphus. Hæc omnia filius eius Ludouicus, qui diuina ei iuſſione ſucceſſit, inſpecto eodem breuiario, quamceleritime poterat, poſt eius obitum ſumma deuotione adimplere curauit.

VITAE CAROLI MAGNI PER EGINARTVM DESCRIPTAE FINIS.

AENEAE SYLVII TITVLI S. SABINAE, S. ROM. ECCLESIAE CARDINALIS Senenſis, de Bohemorum, & ex his impp. Rom. aliquot origine ac geſtis, ad illuſtriſſimum principem & dominum Alfonſum regem Aragonum hiſtoria.

INTERITVRA eſſe quæcunq; naſcuntur, atque homines in primis, quos ea de cauſa mortales appellant, omnes norunt, plurimi damnant. Nam cur hominem natura finxit, cui negata immortalitate, ſpatiũ quambreuiſſimũ uitæ indulſit, cornicibus & ceruis, quorum nihil intererat, longiſſimum largita eſt æuum? Sed cui de naturæ operibus iudicare permiſſum, quã nihil eſſe aliud, quàm deum uel dei decretũ dixerim? Ego illud mihi perſuadeo, niſi mors introiſſet in orbẽ terrarũ, ex duobus alterũ fuiſſe neceſſarium, aut terræ ſcilicet quã incoleremus amplitudinem ſine fine patuiſſe, aut humanã generationẽ interdictã. Nam quis mundi ambitus homines capiat, in horas abſq; mortis ꝑiculo naſcẽtes? Tot pręterea calamitates hominẽ circũſiliunt, ut mori ſatius ſit, quàm uitã ꝓducere miſerã. Optabant fortaſſe utcunq; uiuere, queis uitæ alterius adẽpta ſpes, quãuis & huiuſmodi homines mortem ſibi aliquando conſciuerint. At homini Chriſtiano, qui deum fabricaſſe mundum conſtanter credit, nec dubitat illum gubernare quę condidit, iniquitatẽ quoq; omnem ab eo alienam putat. Sacri ueteres nouiq; ſermones fidem faciũt, qui animas ex corporibus excedentes, in alia loca meare tradunt, in queis præmia pro benefactis, ſupplicia pro malefactis expendãt: quãuis in hac mortali uita & uiros bonos aduerſis rebus oppreſſos, & iniquos homines ſæpenumero blãdis fortunæ afflatibus in ſublime raptos cernimus: licet in omni gẽte, quæ ſub cœlo eſt, hoc uidere: Bohemia tamẽ teſtimonio ſatis fuerit. In qua noſtra ętate peſſimi hoĩes reiecta Ro. eccleſiæ obediẽtia, cõculcata parentũ religione, ſacerdotibus Chriſti occiſis, ꝓphanis ſanctorũ diruris, ſine fide, ſine bonis moribus, in latrocinijs, in adulterijs, in omni ſpurcitia uiuentes, aduerſus potentiſſimos reges, innumerabiles populos, ꝑitiſſimos duces, ſtructiſſimos exercitus inuicti perſtiterũt: ex quibus pleriq; ad hoc æui peruenere delitijs affluentes, pleriq; quũ diu ex arbitrio uixiſſent, non morbo, non gladio ex hac luce, ſed naturæ neceſſitate ſenio confecti obierunt: ut ſi nihil aliud quàm præſentis uitæ curſum animo uoluas, beatos iudices, qui tot uictorijs potiti, apud ſuos ciues chariſſimi, inter opes quamplurimas inoffenſi morbis, quantum homini licet, æuum produxere. Contrà uero infelices dicas ac ſuperis odioſos fuiſſe, qui pro lege patrum cuſtodienda, pro ueritate, pro iuſtitia, pro honeſtate, aut in exilio pau-

peres

peres obiere, aut in medio uitæ curſu rapti, ante ora ſuorũ miſerabili cruciatu necati ſunt. Sed ueriſſima eſt Chriſtianæ religionis aſſertio, quę poſt uitã huius ſeculi patere alterã aſſerit, his qui religioſe uixerũt iucundam ac beatam, reliquis moleſtam & infelicem. Cui ſententiæ & Iudæi & Saraceni & gentiles, & ipſi quoq; philoſophi conſentiunt, quos ueri conſcios, & humanæ uitæ magiſtros putant. Nemo homo eſt cui nõ inſit aliquid boni: id deus in terra, & in hac tranſitoria uita remunerat. Neq; enim mole malorum obſtante cœleſtem conferre lucẽ poteſt. Vitia apud inferos plectuntur: uiris bonis, queis terra clauſa eſt, cœlum patet. Peregrina in terris uirtus, in cœlo ciuis. Ziſcha igiẗ, Ciaccho, & Ptaſco, quos felices Bohemi credidere, tot præliorũ uictores, tanto impio præditos, Coranda quoq; & Iacobellus, quibus uelut apoſtolis Chriſti, aut angelis è cœlo miſſis, populorũ aures patuere, cum Procopijs pugna cæſis, cum Ioanne ac Hieronymo Conſtantię in magna ſynodo igni damnatis, apud inferos pœnas dant temeratæ religionis, in æternumq; dabũt: eosq; proculdubio Rochezane ſequeẗ, & ei qui auſcultant, diuinæ legis temeratores, niſi ante finẽ uitæ ſuæ reſipuerint. Viri conſtantes, qui uel exiliũ, uel carcerem, uel cædem pro teſtamento Chriſti fortiter pertulere, cum rege ſuo in cœlo regnant, ex aliena uictoria triumphantes, quorum multa milia Bohemia tulit. Nam ſicut Huſſitarum inſania Bohemicũ nomen labefactauit, ita & fortium uirorũ conſtantia illuſtrauit. Nec prouincia eſt, quæ tempore noſtro plures Chriſti martyres quàm Bohemia produxerit. Inter quos equitẽ fuiſſe non eſt ambiguum, nobilibus parentibus ortum, captum ab Huſſitis, admotũ ignibus, pedes primũ, deinde tibias, mox genua coxasq;, poſtremo reliquas corporis partes exuri paſſum potius, quàm illorum inſaniæ conſentiret. Admiranda ſunt quæ tempeſtate noſtra inter Bohemos emerſere, ſiue pacẽ, ſiue bellum recenſeas. Mihi uero dum ualetudinis cauſa in balneis Viterbienſibus ago, procul ab negocijs curiæ, haud indigna cura uiſa eſt, res Bohemicas ſcribere, atq; hominibus noſtris ex barbaris, quæ partim uidimus, partim uero auditu accepimus, digna memoratu nota efficere. Sunt enim multa, quæ in communi noſſe perutile eſt. Et dum cogito cuius potiſſimũ nomini dedicẽ, tu primus occurris, qui ſeculum noſtrũ nõ doctrina ſolum ac bonis moribus, ſed ſplendore quoq; rerum geſtarũ exornas, & quaſi clariſſimũ quoddam ſydus illuſtras. Tibi ergo Bohemicã hiſtoriam dedico: nam tuo nomini inſcripta, facile cum rerum tuarũ notitia, quas doctiſſimi celebrarũt, ad poſteros transferetur: nam ego ab origine gentis in hanc uſque ætatem, ſi deus dabit, producã: in qua etſi uetera digna ſunt memoria, illuſtriora tamen noua exiſtimo, quæ tum certa, tũ admirabilia ſunt. Nec mea ſententia regnũ ullũ eſt, in quo æuo noſtro tot mutationes, tot bella, tot ſtrages, tot miracula emerſerint, quot Bohemia nobis oſtẽdit. Hæc ego tuę maieſtati libẽs pandã. Vale: & qđ ab hoĩe deditiſs. tibi mittiẗ, quodcũq; eſt legito boniq; cõſule. *Temere*

DE SITV REGIONIS BOHEMIAE, DE FLVMINIBVS EIVS/dem & ciuitatibus,ac de Bohemorũ moribus. Cap. I.

BOhemia in ſolo barbarico trans Danubiũ ſita,Germaniȩ portio
eſt,Aquilonis flatibus tota fermè expoſita. Cuius ad orientẽ uer
gens latus Moraui obtinẽt & Sleſitarũ natio: ſeptentrionẽ ijdem
Sleſitæ ac Saxones,qui & Miſnenſes & Thuringi appellant̃.Ad
al's,iudicum occidentẽ †Aduocatorũ terra eſt Baioariorũq; regio. Meridionalẽ plagã tũ
Bauari nunc Baioarij,tum Auſtrales habent,qui ripas Danubij utraſq; accolunt, nec alia
Bohemiæ quàm Theutonũ terra coniungit̃. Regionis longitudo latitudoq;
penè par: nam formã rotundã ferũt,cuius diametrũ trium dierũ itinere expe
dito pateat. Sylua uniuerſam claudit, quã ueteres Hercyniã uocauere, cuius
& Græci ſcriptores & Latini meminerũt. Flumina quæ terrã irrigãt uniuerſa
Albis flu. in Albim exonerant̃. Hic in mõtibus oriens qui Bohemiã Morauiamq; diſ
terminat,mediã fermè prouinciã perlabit̃,primo in occidentẽ,deinde ſepten
trionẽ uerſus,ubi ꝓuinciã relinquit,per anguſtias montiũ, & abrupta conual
liũ præceps Saxoniã petit,quã duas in partes dirimens in oceanũ fert̃,ubi q;
à Rheno flumine ȩquo terrarũ ſpatio diſtãs.Quod pleriq; Germaniȩ termi
Odera nũ Sarmatiæq; quondã dixere: ſed noſtra ætate Oderã fluuiũ,qui Sleſiã in/
terſecat, & ipſum Viſcellã Prutenorũ amnẽ Germania prætergreſſa Albim
in alueo continet.Amnes alij quos Bohemi memorant,Orlioze,quod Aqui
lam ſignat:Egra,qui ex nomine oppidi quod alluit uocitat̃,in terra Aduoca/
Multauia torũ exoriẽs apud Littomeritiã Albi miſcet̃.Sed cunctos Multauia excedit,
qui metropolim regni Pragã influit:hic Saczanain & Luſmiciũ & Miſam &
Praga Albim ſecũ trahit. Oppida toto regno memorabilia,Praga regi Pontificiq;
honeſta ſedes,neq; minor,neq; ignobilior Ethruſca Florentia,treis in partes
diuiſa,queis nomina indidere,paruã Pragam,ueterẽ,ac nouã. Parua ſiniſtrũ
latus Multauiæ fluminis occupat,colliq; cõiungit̃ in quo ſita eſt regia,ac ſan
cti Viti pontificale auguſtumq; tẽplum. Vetus Praga in plano iacet,uniuer/
ſa magnificis operibus adornata. Inter quæ prætoriũ & forũ & lætam curiã,
& collegiũ Imp.Caroli mirificis efferũt laudibus.Iungitur aũt minori Pragæ
lapideo ponte XXIIII arcuũ.Nouam ciuitatẽ à ueteri foſſa disiungit ꝓfun/
da,utrinq; munita muro,& in quã facile fluminis aqua deriuari poteſt. Hæc
quoq; ciuitas ampla eſt,& ad colles uſq; ꝓtendit̃, quorũ alterũ S.Caroli, al/
al's, Vicegra/dum terũ S.Catharinæ appellant,tertiũ † Viſſegradum, in arcis modũ exædifica
tum,ubi & collegiũ eſt, cuius præpoſitum & cancellariũ regni & principẽ uo
tant.Poſt Pragã Litemeſce,altera in Bohemia pontificalis ciuitas,uicina Mo
rauis.Cuthma quoq; haud parui nominis habet̃,ubi argẽti inexhauſtæ ue/
næ ſuffodiunt̃:quãuis noſtra ætate ſȩpius capta exhauſtaq; fuerit,& in ipſas
argenti fodinas pluuiales aquæ deriuatæ.Nec Buduiciũ contemnere oportet
al's,Cadanum æque ſplendidũ & munitũ,habet etiã nomen Slagenuerdiũ. †Eaduũ,Luna,
& utraq; Broda,altera Bohemica,altera Theutonica: Budinge colonia Lito/
mericium,

mericiũ,& qđ reginis dotale dicũt, Greziũ, pons inſuper Nouadomus Neu-
burgia, Poggiebraciũ, & diutina obſidione memorabilis Pelzma, Zaziorũq;
ciuitas, & ſi Bohemię dederis Iglaria, quà iter eſt in Morauiã. Poſtremo arx
hęreticorũ aſylũq; Thabor, memoria noſtra ex ruinis alterius Hauſchæ, diffi- Thabor
cili loco conditũ oppidũ, & ab Sigiſmundo Cæſare ciuitatis honore donatũ.
Gelida prorſus regio, piſce atq; armentis abundãs, cũ uolucre feriſq;, frumẽti
ferax. Sicera pro uino utit̃: illi ceruiſiã uocãt, quaſi ex cerere factũ. Ager toto Sicera
regno optimus. Circa Zazium colles, apud Litomericiũ conſiti uineis. Vinũ
quod naſcit̃ acerbũ: ditiores ex Auſtria atq; Hungaria importato utunt̃. Ser-
mo genti & Dalmatis unus. Mos uetus in hanc uſq; diem ſeruat̃: In templis
ſermone Teutonico plebes docẽt, in cœmeterijs Bohemico, ubi ſeculariũ preſ-
byterorũ collegia ſunt, aut monachorũ prædia poſſidentiũ. Solis mendican-
tibus libertas fuit, qua uellent lingua populum inſtruere. Quæ res palàm in-
dicat, regionẽ ipſam olim Teutonicã fuiſſe, ſenſimq; ſubintraſſe Bohemos.
Quod Strabonis teſtimonio confirmare licet, cuius hæc uerba ſeptimo com- Strabonis
mentario inuenies: Senones, Sueuorum natio, ut ſuperius dixi, partim intra, locus
partim extra ſyluam habitant, Getarũ conterмina genti. Sueuorũ quidem
gens ampliſſima: è Rheno ſiquidem uſq; ad Albim puenit fluuiũ: eorũ etiã
portio trans Albim loca depaſcit̃, quemadmodũ Emondori & Lancoſargi.
Hæc Strabo. Plebs toto regno bibula, & uentri dedita, ſuperſtitionumq; ſe- Bohemorum
quax, & auida nouitatũ. Quoties Cretenſe uinũ caupones uenale proponũt, mores
inuenies quãplures qui iuramento adacti nunq; cellam uinariã egredientur,
niſi exhauſto dolio. Idem efficiũt in electis Italiæ uinis. Qui paulo excellunt,
atq; inter plebem nobilitatẽq; medij ſunt, audaces, uerſuti, ingenio uario, lin-
gua præcipiti, rapinarũ auidi ſunt, & q̃bus nihil ſatis eſſe poſſit. Nobilitas glo-
riæ appetens, belli perita, periculorũ contemptrix, ac promiſſi tenax: quãuis
eius ingluuiẽ explere difficillimũ. At uniuerſum ſimul ſi expendas populum,
non eſt qui religioni aduerſet̃. Sed profecto in omni gente, qualis rector, ta-
lem inuenies & populũ. Quomodo autẽ & unde hoc genus hominũ in Ger-
maniã uenerit, ſcripſi iam pridem integerrimo & præſtantiſſimo patri Do-
minico cardinali Firmano, tuæ ſerenitati amiciſſimo: id hoc loco repetere nõ
grauabor, quando hiſtoriæ quam teximus omnino quadrat.

De origine gentis Bohemorum. Cap. II.

BOhemi ſicut cæteri mortaliũ, originẽ quamuetuſtiſſimã oſtendere cupi-
entes, Sclauorũ ſe prolem aſſerunt. Sclauos autẽ inter eos fuiſſe, qui poſt
uniuerſale diluuiũ condendæ famoſiſſimæ turris Babel autores habent̃, atq;
ibi dum linguæ confuſæ ſunt, Sclauonos, id eſt, uerboſos appellatos, propriũ
idioma ſumpſiſſe. Relicto deinde campo Sennaar, ex Aſia in Europã profe-
ctos, eos agros occupaſſe, quos nunc Bulgari, Serui, Dalmatæ, Croaci, & Boſ-
nenſes incolunt. Nondum ego quempiã legi autorẽ, cui fides adhibenda ſit,
qui tam altæ gentis ſuæ initium reddiderit, Hebræos excipio, omnium mor-
talium

talium primos. Multi ex Germanis ſatis ſe nobiles arbitrantur ex Romanis ortos, Romani ex Teucris originem ducere glorioſiſſimũ putant. Franci, qui & Germani fuerunt, Troianum ſe ſanguinẽ eſſe dixerunt. Eadem Britannis gloria ſatis eſt, qui Brutum quendam exilio profectum, generi ſuo principiũ dediſſe affirmant. At Bohemi longe altius orſi, ab ipſa confuſionis turre ſe miſſos iactitant. Cæterum nec qui tunc principes fuerint, nec quem regẽ ha buerint, nec cuius terræ cultores extiterint, nec ſub quo duce, nec quibus periculis in Europam uenerint, nec quo tempore, tradunt. Fuiſſe illic Sclauonos aiunt, dum labiũ uniuerſæ terræ confuſum eſt. Vana laus, ac ridenda. Quod ſi qui Bohemos imitari uelint, nobilitatem generis ex ipſa uetuſtate quæren tes, non iam ex turri Babylonica, ſed ex arca Noë, atq; ex ipſa delitiarum pa radiſo, primisq; parentibus, & ab utero Euæ, unde omnes egreſſi, facile ſibi principia uendicabunt. Nos iſta tanq; anilia deliramenta prætermittimus.

Scite Omnes reges ex ſeruis ortos, omnes ſeruos ex regibus, ſcripſit Plato. Veram nobilitatem ſola atq; unica uirtus gignit. Multa ſunt quæ de Bohemis uera ac memorabilia traduntur: ad ea nugis omiſſis feſtinat calamus.

De Zechio, primo duce Bohemiæ. Cap. III.

ZEchius Croatinus haud obſcuris parentibus ortus, gentem Bohemicã condidit, qui homicidio domi perpetrato iudiciũ ultionemq; fugiẽs, in *Chezip* regionẽ eam uenit, cui nunc Bohemia nomen eſt, ac montẽ incoluit Chezip uocatũ, quod uocabulum latine, reſpiciens, interpretat: ſurgit enim ex medio camporum æquore, fluuios intuens, qui præcipui Bohemiã irrigant, Albim, Multauiã, atq; Egram. Terram incultã fuiſſe tradunt, nemoribus atq; ſentibus aſperã, feriſq; quàm hominibus aptiorẽ. Credimus id quidem: nam priſci Germani, qui ea loca tenuerunt, paſtoralem uitam agentes, agrorũ culturam neglexerunt, ac more Nomadum alimoniã ex pecoribus trahentes, domeſticum in carris tollentes inſtrumentũ, quocunq; fors tulit & opinio, cum ſuis armentis conuertebant. Non aſſentimur Bohemorũ hiſtoriæ, quæ Ze chium illum, omnemq; familiam ſuam, nam frater cognatiq; fugæ comites erant, glandibus ac ſylueſtribus pomis tantũ uitam duxiſſe affirmat, oblite rato iam tum glandium uſu: nec poſt diluuiũ ex his fuiſſe hominibus uictũ crediderim. Illud mihi perſuaſibilius fuerit, Zechium paucos inueniſſe cultores, quos lacte ac uenatu uiuentes arare terram, triticum ſerere, fruges metere ueſciq; pane docuerit: atque ita ſibi rudes homines, ac penè feros, ad uſum mitioris uitæ redactos ſubiecerit. Nec rurſus apud me pondus habet, omnia tum fuiſſe cõmunia, atque tam uiros quàm fœminas inceſſiſſe nudos. Neq; enim illa regionis temperies eſt, ut hominẽ aſſeruare nudum queat ex Dalmatia uenientem, ubi non defuit ueſtis uſus: niſi fortaſſis in argumentũ quis *Adamitæ* aduexerit Adamitas, qui noſtra tempeſtate apud Bohemos emerſere, com munione rerum omnium, nuditateq; gaudentes, quos breui deletos conſtat. Zechio frater fuit nomine Leches, paupertatis & exilij comes. Hic ubi Ger

manum

manum agris ditatum, bobusq; potentem animaduertit, ad orientem profectus in magna camporũ planicie ſedem collocauit, Poloniamq; nomen ex loco dedit: nam planicies Sclauonica lingua pole nominatur: cuius hæredes in numeroſam multitudinem breui coaluerunt, ac Ruſiam, Pomeraniam, Caſubiamq; ſui generis hominibus impleuerunt. Zechij quoq; familiam: Bohemos, id eſt, diriuos appellant, mirũ in modum germinantes, non ſolum prouinciam à ſe dictam, ſed Morauiam Luſatiamq; pulſis ueteribus incolis occuparunt. Dum uixit Zechius nihil temere, nihil tumultuoſe actũ, eius imperio ſine controuerſia obtemperatum. At eo uita functo, quum ſibi quiſq; principatũ uendicaret, diu ſeditionibus agitata prouincia eſt, ſine principe, ſine certa lege, iudicio tantum multitudinis gubernata. Poſtremo quũ potentiores imbecilles opprimerent, & ſerum atq; incertum eſſet populare remedium, ex re uiſum eſt rectorem aſſumere, qui omnibus præſidens imbecilles ac potentiores pari iure gubernaret.

Polonia. — alij diuinos

De Croco, ſecundo Bohemorum duce. Cap. IIII.

ERat per idem tempus apud Bohemos uir nomine Crocus, iuſticiæ opinione inſignis, ac propterea magnæ apud uulgus autoritatis: hunc ſibi principem deligunt, ſummamq; ei rerum committunt. Cuius tanta moderatio fuit, ut non aliter quàm pater à prouincialibus colereť: neq; enim ad ſuam uoluptatẽ, ſed pro ſubditorum utilitate ac quiete prouinciã rexit, ferocemq; populum non tam imperio, quàm beneuolentia quietum continuit. Hic arcẽ apud Stemnã condidit, quã de ſuo nomine Cracouiã nominauit. Moriens aũt tres filias reliquit, Brelam, quæ caſtellũ Brelum ædificauit, herbarũ ac medicinæ peritã: Therbã, ſiue Therbizam augurẽ & ſortilegã. Tertiã Libuſſam quę ut natu minor fuit, ita diuinarũ humanarumq; rerum ſcientia maior.

De Libuſſa filia Croci, quæ pluribus annis rexit Bohemiã. Cap. V.

LIbuſſa autem uelut una ex Sibyllis habita, poſt obitũ patris fauente populo pluribus annis prouinciã gubernauit: & priuſquã Praga ædificareť arcem Viſſegradenſem cõmuniuit: fuitq; ſuum imperiũ patribus plebiq; iuxtà gratũ. Poſtremo non crudelitate aliqua, non tyrannide aut ſecordia uſa, ſed rectum iudiciũ faciens popularem fauorem amiſit. Contendebant corã ea duo ex optimatibus de poſſeſſione agrorũ. Sententia ex bono & æquo dicta, potentior humiliori damnať. Ille tanq; iniuria eſſet potentiorẽ in iudicio ſuccumbere, populares appellans, indecorũ eſſe indignumq; ait, tantum populum, tot proceres, tantum imperium unius fœminæ ſubeſſe arbitrio. Ad cuius uocẽ excitata multitudo, muliebre regimen accuſare, uicinarũ gentiũ mores in medium adducere, uirũ qui ſibi dominetur expetere. Libuſſa indicto ſilentio, deſiderium ſe populi animaduertiſſe dicit, neq; ſe illos eo fruſtraturam: imperium ſubditis, non ſibi poſt patris obitum tenuiſſe. Iubet ad diẽ poſterum redeant. Obtemperatum eſt, itum, atq; reuentum.

De Primiſlao

De Primiſlao tertio Bohemorum duce. Cap. VI.

Libuſſa in concione ubi adeſſe multitudinem uidit, Ego uobis,inquit,Bohemi in hanc uſque diem placide molliterq́ᵭ, ut mulieribus mos eſt, imperaui,nulli quod ſuum eſſet eripui,nullum læſi: matrem experti eſtis,nō dominam. At uobis meum regimen ingratum, more humani ingenij mecum agitis: nihil diu placet homini: pium iuſtumq́ᵭ principem deſiderant populi magis quàm ferunt. Eſtote ergo iudicatu meo liberi: uirum qui uobis præſit, quiq́ᵭ ſuo arbitratu capita ueſtra iudicet, ſicut optaſtis,dabo. Ite, equum meum albicantem ſternite,atq́ᵭ in campos late patentes adducite, liberū effrenemq́ᵭ ibi dimittite,ſequentes eum quocunq́ᵭ ierit. Curret equus aliquandiu:deniq́ᵭ ante uirum ſubſiſtet in menſa ferrea comedentem. Ille mihi coniunx erit, uobis princeps. Gratus ſermo concioni fuit. Emiſſus equus decem milia paſſuum percurrit. Poſtremo ad flumen Bieli ante aratorem conſtitit, nomine Primiſlaum. Sequuti proceres popularesq́ᵭ,poſtquā ſtantem equū & aratori blandientē adulantemq́ᵭ uiderunt, accedentes propius, Salue, inquiunt,bone uir,quem nobis ſuperi dederunt principem.Solue boues,atque aſcenſo equo nobiſcum uenito: Libuſſa te uirū,Bohemia ducem poſcit.Agrū colere,gregem paſcere,nauim regere,texere,ſuere,ædificare,multi ſe ignorare fatentur: magiſtratū in urbibus agere,regem gerere, gentibus ac nationibus imperare,quod eſt difficilimū, nemo ſibi à natura negatum dicit: etſi plerique ſiue laboris odio,ſiue ocij amore,oblatis regnis abſtinuere. Primiſlaus quāuis agreſtis,nuncios benigne excipit,facturumq́ᵭ poſtulata reſpondit: tanta eſt mortalibus regnandi cupido: nemo ſe regno indignū putat. Solutos boues,ut fabuloſa eſt omnis antiquitas,eleuatos in aëra ferunt,& in altiſſimam præſciſſæ rupis ſpeluncam delituiſſe,nunquam poſtea uiſos.Stimulum uero quo boues urgebantur, terræ defixum mox fronduiſſe, ac treis corili ramos emiſiſſe:ex quibus duo ſtatim exaruerunt,tertiam in arborem eiuſdem generis proceram excreuiſſe. Non recipio ad me ueri iſtius periculum:apud autores iſta quærant. Vidi tamen inter priuilegia regni literas Caroli quarti Romanorum imperatoris,diui Sigiſmundi patris: in quibus hæc tanquam uera continent. Villæq́ᵭ illius incolæ,in qua hæc geſta creduntur, libertate donantur:nec plus tributi pendere iubentur, quàm nucum illius arboris exiguā menſuram. Sed nec mihi Carolus fidem facit: nam reges plerunq́ᵭ creduli ſunt,nec quicquā non uerum putant,quod generis ſui claritatem aſtruit. Primiſlaus igitur audita legatione, inuerſo uomere, pane caſeoq́ᵭ appoſito, uiā quaſi grandem facturus,cibum ſumpſit.Ea res Bohemorum animos confortauit, menſam ferreā,de qua Libuſſa uaticinata fuerat, in uomere cognoſcentes.Stupentes edentem circumſtant,ſaturum equo imponunt,iubentq́ᵭ feſtinare. Inter eundū, quid ſibi uult ſtimulus frondens? interrogant:& cur duo rami mox aruerunt? Ille qui diuinandi peritiā calleret, treis ſibi liberos naſcituros

Tres tantum liberi uſq́ᵭ hodie 1513

Menſa ferrea

turos ait, ex quibus duo funere immaturo deficiant, tertium nobiles fructus editurum. Quod ſi ager totus exaruiſſet ante uocationem, genus eius maſculinum perpetuò regnaturū fuiſſe: quum ante tempus acceſitus ſit, eam ſpem ademptam. Interrogatus, quur nam calceos, querno robore factos ſecum aſferret? ſeruandos in arce Viſſegradenſi reſpondit, oſtendendosq́ꝫ poſteris, ut ſcirēt omēs primū qui principatū inter Bohemos accepiſſet, ex agro fuiſſe uocatum: necꝫ inſoleſcendum eſſe, qui ex humili fortuna ſolium aſcenderit. Seruati calcei diu apud Bohemos, religioſe habiti, ac per ſacerdotes templi Viſſegradenſis ante reges delati, dum pompa coronationis educitur. Quum Viſſegradum appuliſſet Primiſlaus, ingenti fauore plebis atꝫ honore exceptus eſt, Libuſſamq́ꝫ ſibi matrimonio iunxit. Nec diu moratus, Pragenſe oppidū aggere atꝫ muro cinxit: de cuius nomine dum diſceptaretur, iuſſit Libuſſa ex artificibus, qui primo occurreret, rogari quid ageret: ac ex primo uerbo eius uocari oppidū. Interrogatus faber lignarius quiſpiam: limen ſe agere dixit, quod Bohemice praha dicit: indeq́ꝫ nomen urbi datum: ſed corrupto uocabulo poſteri Pragam dixere. Exinde leges conditæ, quibus Bohemi longo tempore uſi, prouincia pace & ocio fruens, opibus aucta eſt. Et Libuſſa caſtellū Libus ædificauit, non longe ab Albi flumine: quod morienti ſepulchrū fuit. Qua mortua, imperium ad Primiſlaum ſolum rediјt, quod uiuente coniuge eius maximo conſilio adminiſtrauit: fœminarū, quæ illa uiuēte plurimū poterant, autoritas extincta.

Calcei è querno robore

Praga unde dicta

Libus

De puella Valaſca, quæ principatum Bohemiæ more Amazonum, ſeptennio potenter obtinuit. Cap. VII.

SEd fuit inter uirgines, quæ Libuſſæ miniſtrare ſolebant, Valaſca puella ingētis ſpiritus, & Amazonicæ mentis, quæ clanculū acceſitis comitibus: heram, inquit, ô ſorores perdidimus, quæ nos à uirorum contumelia uindicauit, nec paſſa eſt ſeruire uiris: contrà, uiri eiuſdem imperium ſubiere, nos reginarum honore fungebamur. Nunc iugum aſperum & miſerrimū ferre oportet: niſi libertatē nobiſipſis uendicemus, uiliſſima mancipia ſumus. Quod ſi uobis id animi eſt quod mihi, facile priſtinam autoritatē obtinebimus. Ego ſecretorum Libuſſæ conſcia, Therbicę quoꝫ ſortes noui, herbarum uires nō minus quàm Brela calleo: quod tres habuere ſorores, hoc mihi ſoli datū eſt. Aſſiſtite audenti, uobis imperiū in uiros polliceor. Probant ſingulæ Valaſcæ conſilium: coniurant, poculū recipiunt, quo uirile genus odiſſent. Interea loci Primiſlaus uirginem ſibi per quietem ſanguineum miniſtrare potum uidet. Territus ſomnio, ac malum quod erat futurū ſuſpicatus, primores terræ admonet, ne tantum licentiæ fœmineo ſexui præbeatur. Mos enim uirginibus erat equos aſcendere, fatigare curſu, flectere in gyrum, haſta contendere, geſtare pharetram & arcum, ſagittare, iaculari, uenari, nihil officiј uirilis omittere. Quod Primiſlao tum periculoſum, tum bonis aduerſum moribus uidebatur.

batur. At proceres ridere principem, fœmineum ſexum nil auſurũ magni crẽdere. Mirari tanto maius atq; amare puellas, quanto agiliores ac doctiores

Mulicbris audacia dicerentur. Valaſca monere interdiu noctuq; conſpirationis ſocias, ſpem bonam facere, audaciam augere, poculis atq; carminibus mẽtes earum à uirorũ amore auertere, dietim plures allicere, prouinciã uniuerſam ueneno inficere. Vbi iam uirginum ac nuptarũ ſatis conueniſſe arbitratur, mandat omnibus ſuos uiros, parentes, germanos, filios, mares, omnes ſomno uinoq; ſepultos noctu occidãt, armis equisq; arreptis, in campũ prodeant, nõ longe à Praga monſtratum. Maturatur ſcelus, uirorum quantum imperatum erat interficitur: ueniũt in campum armatæ fœminæ, proſtratoq; uirorum exercitu, qui parricidas inſequebatur, ducem in arce Viſſegradenſi obſident. Quã quum expugnare nequirent, caſtellum ſibi haud procul inde in prærupto undique

Dieuizum colle, naturaq; munitiſſimo ædificant, quod Dieuizum appellant, quaſi uirginũ caſtrum. Dieuizæ nanq; eorũ lingua uirgines nuncupantẽ. Res uiſa patribus plebiq; pernicioſiſſima, tum propter admiſſum ſcelus, tũ quod illarũ exemplo reliquas adduci fœminas uerebantẽ, & hoſtem cuiq; domi eſſe formidabile fuit. Hortantur itaq; principẽ, puellas bello coërceat, ſe cum copijs affuturos promittunt. Primiſlaus ſe à dijs admonitum ait, perituros omnes qui puellas armis laceſſant, tempus aliud expectandum. Illi ſpreto conſilio, coacto ſine principe exercitu, caſtra ad Dieuizum ponunt, puellasq; cingere obſidione pergũt. Valaſca nil territa in maiori diſcrimine maiorem adhibet

Fortiter animum, comites ne mente labantur, plena fiducia hortatur, aduenisse tempus affirmat, quo toti Bohemiæ leges imponant, uidere ſe omnes prouinciæ optimates in ſuam poteſtatem ueniſſe: uires tantum acuant, uictoriã in manibus eſſe. Neq; nouum uiros mulieribus obediſſe, Amazones ſibi Aſiam uectigalem feciſſe, pugnaſſe ad Troiam, Theſei atq; Herculis arma contempſiſſe. Si conſilium atq; animus mulieribus adſit, uires haudquaquã deeſſe: nullius Bohemi conſiliũ ſuo præferre. Vbi perſuaſam multitudinẽ animaduertit, palantes hoſtes, & nil tale uerentes aggreditur. Fit trepidatio in totis caſtris. Mox fœda oritẽ fuga, inſtant uirgines, uirosq; paſſim trucidant. Neq; aliter pugnatũ eſt, quàm ſi muliebres uiri animos, uiriles fœminæ induiſſẽt. Pauci ex ea pugna euaſerunt, quos uelocitas equorũ, non ſua uirtus à morte redemit. Singularis audaciæ in hoc prælio ſeptem puellas fuiſſẽ memorant, Maladam, Nodeam, Suataciam, Voraſtam, Radgã, Zaſtanam, Triſtanã. Reginam ſua manu ſeptem uiros interemiſſe. Spolia ingẽtia capta, præmia pro meritis reddita: ſeptem quæ uirtute præſtiterant, torquibus aureis atq; armillis donatas, Valaſcam ueluti deam habitam: neq; poſt id prælium Bohemis aduerſus puellas audaciam fuiſſe. Illæ populari agros, abducere prædas, rapere, occidere, uillas incendere, potentiã indies augere, fingere interdũ ſe uirorum amore teneri, amatorias epiſtolas nobilibus adoleſcentibus mittere,

tere,deteſtati faſtum atq; inſolẽtiam Valaſcæ,ſimulare fugã, rogare in ſyluã potenti manu uenirent, ac ſe raperent. Iuuenes qui puellarũ facinora magis admirarentur quàm odiſſent,uicti blandicijs,captiq; nonnullarũ ſpecie(erãt enim pleræq; pulcherrimæ)imperata faceſſunt. Sed ingreſſi ſyluas, inſidijs circumuenti, trucidantur. Alij noua fraude in arcem uocantur, Valaſcã ueluti per traditionem comprehenſuri. Qui mox intromiſſi,ad unum necant. Vbi iam nulla fides uirginibus eſt,commentum inauditum excogitant.

De puella Sarca,quomodo doloſe nobilem Stiradum deceperit, mortiq; tradiderit Caput VIII.

SArca erat inter puellas admodũ honeſta facie, ſed animo impuro, & ad omne ſcelus parato. Hanc in altiſſimo nemore ſtrictis pedibus ac manibus arbori alligãt,tubamq; uenatoriam, ac uaſculum medone plenum iuxtà ponunt:ipſæ in inſidijs haud procul deliteſcunt. Solebat hàc iter ſæpe facere Stiradus nobilis eques inter Bohemos opibus & autoritate potens, & qui puellarum tyrannidem præ cæteris abhorreret atque perſequeretur. Is ergo quum ſyluam pro ſuo more uenaturus intraſſet,puellamq; uinctam conſpicatus eſſet,miſerabundus quid ſibi ea res uellet percontatur. Cui Sarca,Noſti,inquit,quot ſcelera his in regionibus Valaſca perpetrarit,dum ſibi potentiam regnumq; uendicat. Ego quoq; pariter in furorem acta,inſaniã eiuſdẽ aliquãdiu ſequuta ſum. Peccaui fateor, pœnituit me tamen tot ineptiarum, cogitauiq; quo nam modo ſceleſtã relinquere uitã poſſem: ſtatui ab iniqua diſcedere domina: ſed dum comitẽ fugæ quæro, prodita captaq; huc deducor:hic de me ſumere ſtatuerat ſuppliciũ ſanguinaria carnifex. Interea dũ ligor,dumq; mihi ultima uerba dicuntur,ut auditus eſt tuorũ canum latratus, atq; hinnitus equorum, illæ meæ lamiæ ſalutem pedibus quæſiere. At ego te uir clariſſime, quem unum perfida turba metuit, per nobilitatẽ tuam oro miſerere infelicis fœminæ.Solue me obſecro atq; abducito:aut ſi hoc nõ placet,iugula me potius quàm hic uiuam deſeras:namq; ubi abieris,mox aderit iniqua uirginũ cohors,meq; diris lacerabunt modis: iuuat tua manu perire. Stiradus lacrymis motus muliebribus, puellæq; forma captus,equo deſiliẽs uincula ſoluit,rogatq; medonis uaſculum,ſimulq; tuba appoſita quid ſibi uelint. Tum Sarca,Medonem,inquit,optimum carnifices attulerunt,quo inter cruciandũ uterer:hunc iam læta ſecuraq; bibam:& hauſto ſumpto, quod reliquum fuit,Stirado propinauit,qui pariter bibit. Erat autem potus ſuauiſſimus,quem Bohemi ex albo melle conficiũt: ſed quàm mulieri ſaluber, herbis & carminibus adhibitis, tam uiro peſtilens:qui mentem Stiradi prorſus alienauit.Exinde tuba hæc,inquit, mea fuit dum uenarer, quam mihi mortuæ ad collum ſuſpendere ſtatuerant peſſimæ,quaſi uenatricis ſignum:inflabo ut intelligant me uiuentem,ſuiſq; manibus ereptam eſſe.Moxq; tuba cecinit. Valaſca ubi ſonitum audiuit, ex compoſito cum armatis puellis adeſt, *Medo*

Stiradum incautum capit,comites eius obtrūcat. Ferunt dum hæc agerent, auditum tota ſylua ingentem ueluti ridentium ſtrepitum: ubi dum eſſet hominum ſolitudo, creditum dæmones de puellarū facinore ac fallacia cachinnatos: illas uero inſtructo exercitu Stiradum cathenis uinctum, in conſpectū arcis Viſſegradēſis deduxiſſe, ibiq́; proſpectante Bohemorum principe nobilem uirum rotæ ſupplicio, quod eſt inter Germanos atrociſſimū ac miſerrimum, peremiſſe. Poſt hæc iam plane regionis dominas uiros ſibi aſciuiſſe, ex quorum complexu nouis fœtibus Rempub. ſuſtentarēt, ſancitum q́; lege, ut natæ fœminæ diligenter aſſeruarentur, maſculis dextri oculi eruerentur, amputarenturq́; pollices, ne uiri facti aut arcus tēdere, aut armis uti ualerēt. Idq́; aliquandiu factitatū. Septem annis ea peſtis Bohemiā afflixit, tributariaq́; magna ex parte prouincia uirginibus fuit. Qui detrectauere imperiū, intra mœnia clauſi, nuſq́; exire audentes, magnis incommodis affecti ſunt. Deniq; quum neceſsaria deeſsent, eoq́; perducta res uideretur, ut coactos fame deditionem facere oporteret, tumultuarie principem adeunt, dirum puellarum bellum deplorant, ignauiam ducis accuſant, malle ſe fœminis obedire, quàm petire inedia dicunt, aut populum tueatur, aut meliori cedat: probris & contumelijs minas adijciūt. Primislaus tot anguſtijs circumuentus, quum non tam armis, quàm ſortibus ualeret, plebē paucos adhuc dies expectare

Stratagema hortatur. id ſi faciant, puellarum excidium imminere. Paret multitudo. Ipſe medio tempore ſcribit Valaſcæ, iniuſsu ſuo optimates prouinciæ arma in eam ſumpſiſse: placere ſibi eos ſubijſse pœnas: ſe illam filiæ loco amare: neq; inuidere principatum, quæ coniugis ſuæ Libuſsę diſcipula extitiſset: imperiū uirtuti ſuæ deberi, quæ Bohemiā uirili audacia bello attriuiſset: ſenium ſuum regno ineptum, neq; filio impuberi gubernationem credendam, monere ut arcem Viſsegradēſem ex manibus ſuis accipiat, ſic Bohemiam totam in poteſtatem eius uenturā: filio quam uelit partem faciat: ſibi priuato quod reſtat ætatis, uiuere libeat, atque in agrum reuerti, quem reliquiſset inuitus. Poteſtatem quam ſibi fœmina tradidiſset, iure optimo ſe fœminæ reſtituere. Capitur Valaſca ſuis artibus, miſſaq́; puellarum cohorte, tradi ſibi arcem poſtulat. Intromiſſæ uirgines, apud principē opipare epulantur. Interea proſilientes ex inſidijs iuuenes armati, puellas omnes trucidant: nec morati, caſtellum Dieuizum cum exercitu petūt. Valaſca re cognita, furore amens, cum paucis obuiam egreditur, conſertoq́; pręlio priuſquam comites adſint, dum ſtrenue pugnat, inter confertiſsimas hoſtiū turmas occiditur. Subſequutæ uirgines, ubi dominam cecidiſse cognoſcunt, non tam ſpe uictoriæ, quàm ultionis ardore certamen inſtaurant. Pugnatum eſt aliquandiu, nunc huc, nunc illuc uictoria inclinante: ad extremū infeliciter præliantes fœminæ, cæſis quampluribus, fugæ ſe commiſerunt. Subſequuti hoſtes, uno agmine, uictores cum uictis caſtellum irrupere: potitiq́; arce, quicquid fœminei ſexus inuentū eſt,

ferro

ferro extinxere,atq; hoc pacto magnanimi iuuenes dominatū fœmineo Bo/hemiam liberarunt. Valaſca inter fœminas clariſſimas numeranda,plus au/ſa quàm ſexui ſuo congrueret, inſepulto cadauere iacens, feris ac uolucribus eſca fuit.

De Nimislao quarto, ac Mnata quinto, Vorcioq́; ſexto, necnon Vinslao ſeptimo Bohemorum ducibus. Cap. IX.

PRimislao ex Libuſſa tres filij nati,duo immaturo rapti funere,tertius moꝛienti ſeni hæres dictus,Nimislaus nomine,quod nihil excogitans interpretatur.Fuit enim ſtupidi ingenij, & prorſus iners:inter ſcorta & cõcubinas ocio marcens.Mollicìem eius fortuna confouit,quæ pacem illi perpetuam dedit,nullo uicinorum arma mouente,nec ſeditionibus ſtudente populo,quem diutina uirginum bella prorſus extenuauerant.Hunc Mnata filius ſubſequutus eſt.Mnatam Vorcius,cui duo fuerunt filij,Vinslaus & Vratislaus. Inter quos moriens partitus eſt terram. Vinslao Praga & ducatus Bohemiæ ceſ/ſit,Vratislao Lucenſis principatus,qui poſtea Zazenſis dictus eſt.

De Grezomislao,qui & Nedam dictus eſt,octauo Bohemorum duce.Et graui bello quod geſſit cum patruo ſuo Vratislao. Caput. X.

EX Vinslao natus eſt Grezomislaus, qui & Nedã dictus eſt,unicum timoris & pauoris exemplũ. Cuius ignauiã animo uoluens patruus,optimum inſtrumentum ad ſubigendam ſibi Bohemiam ratus, arma mouens plura aduerſus eum bella feliciter geſſit. Quibus magnificatus & auctus,urbem condidit inter duos montes Mednã & Pubechã, quam de ſuo nomine Vratislauiam nuncupauit.Neq; contentus prioribus uictorijs,nouũ nepoti bellũ indicit,capitalẽ pœnam ſubditis ſuis interminans,qui gladij longitudinem æquãtes in prælio deeſſent. Iubet quoq; purpuratos ſuos falcones atq; accipitres ſecum afferant, quos humana carne paſcere uelit:nõ ad pugnam, ſed ad cædem iturus.Poſtremo ſe nulli ætati parſurum dicit,ipſosq́; lactentes pueros ab ubere matrum rapi atq; confodi mandat,mammasq́; mulierũ pullis equorum ſugendas tradi. Inſolens ſanè ac ſuperbiſſimus, & fortaſſe crudelior quàm ſi uiciſſet.Parte alia,Nedam uir muliere corruptior,trepidare atq; pauere,nihil conſilij,nihil ſpei habere, ultimam uitæ ſuæ diem adueniſſe putare,nõ gladium intueri,nõ milites affari poſſe,alieno tamen ductus conſilio,ſe pugnæ interfuturum dicit.Et accerſito clàm Sclerico nobili equite, figura corporis ſibi perquam ſimili,animi uero fortitudine & corporis robore diſſimillimo.Fuit enim manu promptiſſimus,& audaci animo, atque in primis rei bellicæ peritiſſimus.Hunc ſuis armis indutum ac inſignibus principalibus honeſtatum,quàm pauciſſimis rem ſciétibus, obire ducis munia iubet. Multa interim uatum præſagia,fœminarũ quoq; ſpiritu,ut aiunt,pythonico imbutarum uaticinia exquiruntur. Ex quibus una placandos deos humana

hoſtia reſpondit, ſic enim uictoriam repromitti. Cui Nedam, plus religioni quàm armis fidens, cæſo quem ſortes deſignauere iuuene, morem geſſit. In alia parte mulierem fuiſſe tradunt, quæ priuigno bellum petituro, Vratiſlaum in pugna caſurum, maioremq́ꝫ populi partem cum eo interituram prædixerit: poſſe tamen euadere iuuenem, ſi ſibi crederet. Adoleſcenti ſe credere, atq́ꝫ imperata facturum reſpondenti, iuſſiſſe ut pergeret, quando remanere domi capitale eſſet, primũq́ꝫ qui obuius fieret occidere, atq́ꝫ utraſq́ꝫ aures cadenti amputare, & in pera recondere. Exin gladio inter priores equi pedes ſignum crucis in terram facere, qua deoſculata, equum aſcendentẽ fugam maturare. Pugna in campo cui Thuſco nomen eſt cõmittitur, concurrunt acies, magnis utrinq́ꝫ uiribus ac clamoribus certatur. Stat belli fortuna diu anceps, multi hinc atq́ꝫ inde uulnerantur, proſternuntur, occiduntur. Ad ultimũ Bohemi qui non pro gloria, aut ampliando imperio, ſed pro uita, pro focis, pro *Victoria ex* aris, pro uxoribus ac liberis in aciem ueniſſent, deſperatione in uirtutẽ uerſa, *deſperatione* audacibus animis, inuicto robore præliantes, uictoria potiuntur, non ſine Sclercij magna laude & ſumma gloria: cuius in hoc bello, tũ ars, tum uirtus plurimum ualuit. Occiditur tamen inter prœliãdum, & ut iuſſerat, in eo campo ſepultus eſt, ubi prælium geſtum, ſuaq́ꝫ morte uitam ducis, & patriæ liberationem redemit. Ex hoſtibus cæſo principe, quàm pauciſſimi euaſerunt. *Præſtigium* Aiunt adoleſcentem, qui nouercæ iuſſioni paruerat, domum redeuntẽ, uxorem ſuam quam unice amauit, interemptam reperiſſe, ambabus carentem auribus, pectusq́ꝫ confoſſam, & quas hoſti amputauerat aures, coniugis ſuæ fuiſſe, ſtupentem triſtemq́ꝫ cognouiſſe. Tantum præſtigia poſſunt, aut ueneficarum carmina mulierum.

De infidelitate Duringi, qui Vratiſlai filium ſibi commiſſum interfecit, pœnamq́ꝫ condignam dedit. Cap. XI.

BOhemi parta uictoria, occiſo Vratiſlao, terram eius ferro atque igne deuaſtant: iuuentumq́ꝫ Vratiſlai filium impuberem, principi tradunt. Qui miſertus ætatis, patruelem educandum Duringo, ad Egram fluuium imperium poſſidenti, Vratiſlao gratiſſimo quondam comiti tradidit. Qui cęca cupidine captus, tanquam initurus principis gratiam, puero ſupra Egram, qui tum glacie conſtrictus erat, perfracto gelu piſces quærenti, gladio caput abſtulit, ſecumq́ꝫ Pragam deferens, ubi ad Nedam introductus eſt, proferens cruentum caput, Solium, inquit, tuum hodie firmaui: aut perire hoc, aut te oportuit. Securus in utramuis aurẽ poſt hac dormies, æmulo regni ſublato. Motus haud aliter ꝙ par erat princeps tam diro ſpectaculo: perfidiam, ait, nulla beneficia uincunt. Vt aleres puerum, non ut occideres, credidi. Te neq́ꝫ meum imperium, neq́ꝫ amici memoria, neq́ꝫ innocentis pupilli miſeratio retraxit ab ſcelere? At mihi quietẽ parare uoluiſti. Tui ergo meriti hæc ſumito præmia. Ex tribus mortibus, quam malueris optionem habeto: aut gladio teipſum

teipſum cōfodito, aut laqueo perſtringito guttur, aut ex Viſſegradenſi rupe præceps ruito. Duringus accepta ſententia, in alni arbore, quę propinqua fuit ſeſe ſuſpendit: alnus poſtea quamdiu remanſit, arbor Duringa dicta eſt.

De Noſtirico nono, & Borſiuoio decimo Bohemorum ducibus. Qui & ultimus Paganorum ducum fuit, & tandem cum uxore ſua fidē Chriſti ſuſcipiens, baptizatus eſt. Cap. XII.

NEdam uero moriens, †Noſtiricū maiorem natu filium hęredē inſtituit, *al. Hoſtiuicū* Dipoldo prouinciā Surimenſem teſtamento dimiſit. Noſtirico Borſiuoius filius ſucceſſit, ultimus Paganorū ducum: qui tamen & ipſe imperante Arnulſo Cæſare, à beato Methodio Morauorum archiepiſcopo, cum Ludmilla cōiuge ad baptiſmi gratiā perductus eſt D. CCCCXCV. anno poſt Chriſti ſaluatoris noſtri ortum. Ludmilla ſancta mulier habita, etiā miraculis claruiſſe fertur.

De ſitu Morauiæ, & Suatocopio, penultimo rege eiuſdem. Qui & primus Chriſtianus inter reges Morauiæ fuit. Cap. XIII.

SVatocopius eo tēpore Morauis imperabat, Chriſtianę religionis cultor, & dignus cuius memoriā ad poſteros referamus. Morauia trans Danubium iacet, cui ad Orientē Hungari Polonióq; regnū poſſident, Moraua diſiuncti amne, qui nomen regioni dedit: occidentē ſolem Bohemi excipiūt, Auſtriales Meridianū: Septentrionale latus Sleſitæ occupant. Ager uini frumentiq; ferax, gens rapinis aſſueta: nulli tutum iter niſi armato, potentiorióq; præbet. Hic multos annos regnatū. Hūgarij, Bohemi, Ruſſani, Polonióq;, Morauorū principi paruerūt: princeps ipſe Rom. imperio. Caput regni ciuitas Volegradenſis. † Suatocopius regū penultimus, quū aliquandiu feliciter regnaſſet: tandem Arnulpho Imperatori tributū pendere recuſans, cōmiſſo prælio, *al. Suatocupus* quū ſuos cadere animaduertiſſet, clàm ſeſe pugnæ ſubtraxit: atq; ut erat mutata ueſte incognitus, ſalutē ſolus fuga quęſiuit. Quumq; ad montē ueniſſet, cui Sambri nomē eſt, abiectis armis, equo dimiſſo pedibus iter fecit, & tanq; uiator inops, uaſtiſſimā ingreſſus eremum, tam diu pomis arborū atq; herbarū radicibus uitā ſuſtentauit, donec tris eremi cultores obuios habuit: quibus ſeſe adiūngens, uſq; ad extremū uitæ perſeuerauit incognitus, patienter ac ſedato animo incōmoda quæq; ferēs. Vbi uero obitus affuit, accerſitis eremitis: nondū, inquit, quis fuerim, nouiſtis. Rex ego Morauorū, prælio uictus ad uos cōfugi, & regiā uitā & priuatā expertus morior. Nulla regni fortuna *Scitē* eſt tranquillitati eremi præferenda. Hic ſecuros ſomnos, dulces herbarū radices atq; undas efficit: ibi curæ atq; pericula nullū cibū, nullū potū non amarū reddunt. Quod uitæ mihi fata dederūt, apud uos felix peregi: in regno quicquid eius tranſactū eſt, mors uerius quàm uita fuit. Sepelite me hic poſtquā anima corpus reliquerit, Morauiamq; deinde petentes, filio meo, ſi adhuc uiuit, hæc nunciate. Atque his dictis uita exceſſit. Arnulfus interea uictoria

m 4 potitus,

potitus, regnum Morauiæ Suatocopij filio, quem de ſacro fonte leuauerat, poſſidendum reliquit. Is ab eremitis edoctus de fortuna patris, quem cecidiſſe in prælio exiſtimauerat, corpus eius ex eremo deſoſſum, Volegradum retulit, atque in ſepulchris maiorum condidit. Fuit autem Suatocopij filius, quanquam Chriſtianorum ſacris imbutus, minus tamen quam decuit, ſacerdotes dei ueneratus. Qui uenationem aliquando facturus, archiepiſcopo Methodio imperauit, ne ante ſuum reditum diuina perageret. Expectauit Methodius ad meridiem uſque, tandem negligi rem diuinam ueritus, deo ſacrificium cœpit offerre. Interea reuerſus princeps, ubi ſe neglectū animaduertit, ſacrā ingreſſus ædem, multitudinem canum intromiſit, tubasque clangere iubēs, ad altare uſque progreſſus, cōuicia multa ingerēs, uix manus à uiolatione ſacerdotis abſtinuit. Ob quam rem, paucis poſt diebus Methodius in Bohemiam fugiens, regem extra eccleſiam fecit, regnoque ſacris interdixit. Quo facto, non ſolum archiepiſcopalis ſedes in Morauia defecit, ſed in ſeipſo quoque regnum extinctum eſt. Mortuo nanque paulo poſt excommunicato rege, imperij Morauorum partem Theutones ac Bohemi, partem Poloni, atque Hungari diripuerunt. Methodius in Bohemia aliquandiu moram traxit, deinde Romam ſe contulit, ubi fratrem ſuum Cyrillū comperit, qui baptizato quondam Suatocopio, Morauis Chriſtiana ſacra crediderat, multasque alias Sclauorum gentes ad fidem Chriſti conuerterat. Ferūt Cyrillum quum Romæ ageret, Romano pontifici ſupplicaſſe, ut Sclauorum lingua, eius generis hominibus quam baptizauerat, rem diuinam faciens uti poſſet. De qua re dum in ſacro ſenatu diſceptaretur, eſſentque nō pauci contradictores, auditam uocem tanquam de cœlo in hæc uerba miſſam, Omnis ſpiritus laudet dominum, & omnis lingua confiteatur ei: Indeque datum Cyrillo indultum

De Spirigneo undecimo, ac Vradiſlao duodecimo Bohemorum ducibus. Caput XIIII.

Borſiuoius autem, coniunxque Ludmilla, Chriſtianam ueritatē amplexi, fidem catholicam inter Bohemos magnopere ampliarunt. Ludmilla filia fuit comitis Slamborij caſtelli Bizeniæ, quod poſtea Melinca dictū eſt. Ex qua tulit Borſiuoius duos filios, Spitigneum & Vradiſlaum. Primus patri ſuccedit: ſed moriens ſine filijs, fratri principatum reliquit. Coniunx Vradiſlai † Drabonucia, mulier audax, & ad ſcelus prona, duos pariter filios uiro peperit, Venceſlaum & Boleslaum: priorem Ludmillę tradidit educandum, alterū ipſa enutriuit. Alumni ex nutricibus mutuati mores, Venceslaus pietatem colere, manſuetudinem præſeferre, Chriſtiana ſacra uenerari, clargiri multa pauperibus, nulli noxius eſſe: Boleslaus idolorum ſectari culturā, honores ambitioſe quærere, adulterari, rapere, occidere, in ſcelera cuncta prolabi.

† al. Drabomicia

De ſancto

De ſancto Venceslao martyre, tertiodecimo, & fratre ſuo Boleslao quartodecimo Bohemorum ducibus. Cap. XV.

PAter ſuprema ordinans, Ludmillæ, cuius integritatē prudentiamq́ optime noſſet, quouſq liberi adoleuiſſent, gubernationem prouinciæ dimitteret. Id ægre Drabomiciæ fuit, quæ Tymā & Simonē nepharios homines ſubmittens, ſocrum in caſtello Thetim ſtrangulari iuſſit: ipſa deinde imperium accepit. In omnes crudelis, in Chriſtianos ſæuiſſima & intolerabilis, ac propterea Venceslao etiam filio infeſta, cui præferre fratrem non dubitauit. Venceslaus De Venceslao hæc referuntur. Potus cibiq́ parciſſimum fuiſſe tradunt, corporis maieſtate decorum, uirginitatem ad ultimum uitæ ſeruaſſe: diuina in templis officia, diurna nocturnaq́ nunquam neglexiſſe: & noctis quidē tempore nudis pedibus ſuper glaciem ac niuem iter agentē, uim frigoris minime ſenſiſſe: Podium uero eius comitē, quū caligatus obriguiſſet, iuſſum ueſtigia Venceslai pedibus premere, concaluiſſe. Poſtera die cruenta ſancti uiri ueſtigia inuenta: iniſſe eum populo perurgente, adhuc uiuente matre, principatū. Duci uero Curinenſi, nulla iniuria laceſſito, cum exercitu in Bohemiam ingreſſo, atq agros uaſtare conanti, armatum cum copijs occurriſſe, uocatóq in colloquiū, ſingulare certamen obtuliſſe. Accepta ab aduerſario cōditione, ubi manus conſeri debuit, angelos uiſos, qui Venceslaum protegentes arma miniſtrarent: territum ea nouitate Curinenſem, ex equo prolapſum ueniam petiuiſſe. Bohemum libenter humiliato peperciſſe, monuiſſeq́ ne deinceps aliena peteret. Similem angelorū comitatum uidiſſe aiunt Imperatorē, quū Venceſlaus adoleſcens in eius curia obuerſaretur, eamq́ ob cauſam brachium ſancti Viti dono ei dediſſe, in cuius honore cathedralis ædes in Praga conſtructa eſt. Ferunt tunc Bohemiā ſub epiſcopo Ratiſponenſi fuiſſe, ac propterea quum Venceſlaus Volgangū præſidem, qui poſtea inter ſanctos relatus eſt, ad cōſecrationē eius baſilicæ ſummis precibus inuitaſſet, reſpondiſſe pontificem, coram deo iam templum ſuum dedicatum eſſe, quod futurā metropoliticā cerneret, miſſurū ſe tamē, qui ſua uice Venceſlao ſatisfaceret. Creuerat iam Venceslai nomen, miraq́ populi charitate atq admiratione celebrabat. Sed quanto cæteris acceptior erat, tanto acrius in ſe odiū fratris matriſq́ concitabat, ac propterea licet dimittere ſeculum, & in monachum tonderi deſtinaſſet, non potuerunt infelices animæ ſancti uiri propoſitum expectare, ſed impatientes moræ, piam principis intentionem ſcelere præueniunt. Fit conuiuium apud Boleslaum, matre iubente, uocatur Venceslaus. Qui & ſi mortem inſtare prædixerat, facta tamen cum ſacerdote de peccatis ſuis ex more Chriſtiano confeſſione, fraternam domum ingreditur, ibiq́ ſtatim Boleslai manu percuſſus interījt. Dicat aliquis homicidam ſuiipſius Venceslai mors Venceslaum fuiſſe, negetq́ cœlo dignum, qui certæ ſe morti obtulerit. Nos Gotthorum inſtante procella, plurimas Romæ fuiſſe puellas legimus.

quæ

quæ pudicitiæ ſuæ uim inferri timentes, & ne in manus hoſtiles incideret, in Tyberim ſeſe præcipitauerunt: quæ poſtea miraculis coruſcantes, ſanctorū honores meruere. Venceſlai ſanctitati qua die cæſus eſt Chriſtum deum teſtimonium præſtitiſſe, memoriæ prodiderunt, qui regi Daciæ per uiſum apparens, ſuo martyri ædem conſtrui mandauit. Ipſum autem Venceſlaum multis miraculis claruiſſe, atq; inter ſanctos martyres ab eccleſia receptū tradunt. Drahoniciā paucis poſt diebus fatis ſuis trahentibus, ultionemq; parricidij exigentibus, hiatu terrę apud arcem Pragenſem abſorptam, Boleſlaū multis ſceleribus nobilitatum, morbo abſumptum duos filios reliquiſſe, Boleſlaum paternum nomen referentem, & Stratiquatem.

De Boleſlao quintodecimo Bohemorum duce. Cap. XVI.

BOleslaus imperio potitus, patrui magis quàm patris æmulator extitit. religionē enim Chriſti extollens, uiginti eccleſias erexit. Huic ſoror fuit Milada eximia ſpecie uirgo, ſacris imbuta literis, & multa pollēs eruditione. Quæ quum Romam orationis cauſa petiuiſſet, à Ioanne pontifice maximo benigne excepta, ipſius autoritate monaſterium ſancti Georgij in arce Pragenſi conſtruxit, ibiq; ſacerdos conſecrata eſt. Eadem quoq; ſancti Viti ędē, à Venceslao fundatam, in pontificalem eleuati obtinuit. Ditimarus natione Saxo, & opinione ſanctitatis inſignis, primus ibi epiſcopus conſecratus, cui Adelbertus ſucceſſit, nobili genere apud Bohemos natus. Stratiquas, Boleſlai frater, relicto ſeculo apud Ratiſponam Baioatiæ ciuitatē, in cœnobio ſancti Emerammi, monaſticā uitam elegerat. Quem Pragam forte aduenientē, aggreſſus Adelbertus, pontificalē ei cathedrā offert: q quū eſſet regis frater, ex rege natus, facile populū ſub religione continere poſſet: nam ſibi non eſſe facultatem eius regendæ plebis, quæ rapinis & adulterijs aſſueta, ius faſq; omne contemneret. Stratiquas mundanas dignitates quaſi malas peſtes effugiendas eſſe reſpondit, monaſteriū ſibi & præſentē uitam ſuauē præſtare, & futurā promittere meliorē, in eo ſe uiuere moriq; uelle. Scribunt autores, Adelbertū his auditis, prophetico ſpiritu plenū Stratiquati dixiſſe, Poteras modo pontificali honore cum ſalute defungi: at quod nūc recuſas, in perniciē tuam uehementer expetes. Abijſſe deinde Romam, ac cum fratre ſuo beatæ uitæ Gaudentio in monaſterio ſancti Alexij tamdiu delituiſſe, donec iuſſu pontificis maximi ſuas oues repetere iuſſus eſt. Quibus quū eſſet prorſus ingratus, in Hungariam profectū, regem Stephanum baptizaſſe, quem inter ſanctos relatum aiunt. Exinde Poloniā ingreſſum, Gaudentiū fratrem, in eccleſia Gneſnenſi prædicaturum Euangeliū, pontificem ordinaſſe. Poſtremo Prutenos adijſſe, apud quos dum Chriſti legē prædicat, gladio cæſum, martyrio uitam finiſſe. Interea Stratiquatem mutato propoſito, Pragenſem eccleſiam popoſciſſe, neq; repulſum, fraterno regioq; fauore adiutū. Sed dum apud Maguntinum archiepiſcopum agit, ſacris de more imbuendus, inter

duos

duos epiſcopos iacentē pronum, diabolico ſpiritu arreptum, tamdiu uexatū, donec animā exhalauit, Adeodato natione Teuthonico, eccleſiā cōmiſſam.

De Boleſlao ſextodecimo Bohemorum duce. Cap. XVII.

BOleſlaus duobus & triginta annis imperio potitus, ex uita deceſſit, relicto ſucceſſore filio ſui nominis Boleſlao tertio: Huic Meſcho Polonorum princeps Cracouiam per fraudem eripuit. Bello deinde orto, uaſtatis agris, induciæ demum dictæ, ſtatutumq́ꝫ uti ambo duces apud Cracouiam conuenirent. Boleſlaus accepta fide eò pergit, atqꝫ in conuiuio captus, luminibus priuatur, comites eiuſdem crudeliter necati, exceptis Vrisbuicenſibus inſidiarum cōſcijs, ſceleriſq́ꝫ participibus. Qui domū reuerſi, tanquam magno ex periculo euaſiſſent, publicam fidem atqꝫ iuſiurandū & iura hoſpitij à Polono uiolata queruntur. Vbi fides habita, Ianurem Boleſlai fratrē dolo necare conantur. Cocherem inter Vrisbuicenſes conſilio, opibus & autoritate maior, adoleſcentē ſub ſpecie uenationis in ſyluā tractum, ad ſtipitē arboris alligatū, ſagittis confodi iuſſiſſe fama eſt: diuum Ioannē baptiſtā ab eo preci bus exoratum, hirſuto tegmine ſagittas excepiſſe, uxoremq́ꝫ eiuſdem per uiſum cōmonuiſſe, periclitanti uiro opē ferret. Interea famulū principis Ouerā nomine, ex periculo prolapſum, proditionē populo expoſuiſſe, illum tanta nouitate cōmotum, correptis mox armis in ſyluam procurriſſe, captiſq́ꝫ proditoribus atqꝫ occiſis, ducem ſaluum reduxiſſe. In eo loco ubi hæc acta ſunt, monaſterium ordinis ſancti Benedicti, quod Veliſcam appellatur conſtructum, & aram maiorem ibi ſitam, ubi arbor religatum Ianurem tenuit. Meſcho autem coacto exercitu, longe lateq́ꝫ Bohemorum populatus agros, Pragam deniqꝫ obſidione cinxit, eamq́ꝫ biennio fame laborantem obtinuit, excepta arce Viſſegradenſi, quæ in fide Ianuris permanſit.

De Vdalrico, ſeptimodecimo Bohemorū duce. Cap. XVIII.

FVerat & alter Boleſlao frater, Vdalricus nomine, quē pater Henrico Imperatori nutriendum dederat. Is audita Meſchonis proditione, clàm ab Imperatore dimiſſus, caſtellum Dieuizum natura & arte munitū ingreditur. Exin collecto raptim milite, colles occupat, qui Pragæ ſupereminēt, tubasq́ꝫ clangere iubet. Mox alta uoce præconem Pragenſibus nunciare, uictos prælio Polonos fugam cepiſſe, uictorem principem cum exercitu adeſſe. Qua uoce accepta Polonorum præſidium quod urbem tenebat, metu perculſum exceſſit. Pragēſes aucti animo inſequuti, complures in fuga captos necauere. Meſcho cum paucis in Poloniā ſe recepit. Vdalricus Pragam ingreſſus, germano ſuo, ſiue proditoribus ſuggerentibus, ſiue quod ætatis beneficio illum ſibi præferri uidebatur, effodi oculos iuſſit. Multa huius facinora referuntur, partim reprehenſione, partim laude digna. Inter cætera & illud narratur, redeuntem ex uenatione, puellam uidiſſe in uilla quadam, iuxta puteum ueſtimenta lauantem, nomine Bozenam, quod Beatricem interpretatur, eleganti

eleganti forma, & moribus ſupra q̃ par eſſet agreſti uenuſtis,captum ſpecie & alloquio modeſto, quamuis amici aduerſarentur, coniugē accepiſſe:Bizetiſlaum ex ea natū.Is quum adoleuiſſet, Iutham Imperatoris Ottonis Rufi filiam,quæ apud Ratiſponam in monaſterio nutriebat̃, quamuis nunquam uidiſſet,ſola fama commotus,ui rapuit, ſoluſq; cum illa ad patrem perrexit, comitibus uelocitatem eius inſequi nequeuntibus,ab Imperatore ex fuga retractis atq; occiſis.Non improbauit pater factum,ſed admiratus audaciam, tantum ſe filium genuiſſe gauiſus,matrimonium cum rapta in Morauia celebrari mandauit:tanto præſtantiorem filium æſtimans, quanto nobilius eſt, Imperatoris quàm uillici filiam amauiſſe. Imperator ea contumelia motus, iureiurando affirmat exercitum in Bohemiam ducturum,terram malis affecturum, ſibiq; ſedem in medio regni collocaturum. Statimq; cum exercitu Bohemiam inſtar torrentis cuncta ſecum rapientis,ingreditur.Cōtrà Vdalricus filiusq; caſtra mouent. Iam duo exercitus ad iactum teli conuenerant, cum Iutha, cuius ex iniuria bellum ortum, crinibus ſparſis, ſciſſa unguibus facie,uicto periculorum magnitudine muliebri pauore, auſa telis ſeſe inferre uolantibus,inter primas acies proſiliens, patris alloquium priuſquam furor ardeat amplior,expoſcit.Quo impetrato,Fateor,inquit, pater,iuſtum te bellum mouiſſe,cuius filia rapta eſt, illumq; pœna dignum, qui te contempſit, niſi compuliſſet amor,cuius cæca conſilia ſæpe ueniam meruere.Sed age obſecro,pone ante oculos quem armis inſequaris: gener tuus,mihi maritus,cui tantopere iraſceris, & fortaſſe nepos tuus,eius filius,in uētre meo conceptus eſt.Parce oro filiæ,parce nepoti:patrem illi,mihi uirum,dimitte.Non eſt degener maritus, nec ſolui conſummatum matrimoniū Romana eccleſia ſinit: nec tibi uictoriæ poteſtas eſt:utriq; uires, utriq; belli artes ſuppetunt: Mars dubius caſum reſpicit. Ne obſecro pater, mei cauſa tantam militiam morti obijcito:parce,cui ego prior læſa,peperci. Illacrymatus pater,audita filia:facturumq; ſe quod illa uellet,niſi obſtaret iuramentum.Tum Iutha,Et maritus,inquit, meus iureiurando aſtrictus eſt Theutoniam armis laceſſere: ſed uana religio,quæ ſceleri locum facit. Vim criminibus ſacramenta non addūt. Et promiſſorem maleficij diuina maieſtas odit,factorem exterminat.Inueni tamen ſi libet,uiam,qua te ſimul promiſſo,uirumq; ſoluam. Veniet cum patre gener ad pedes tuos,ueniam commiſſi petet: te regem, te dominum profitebitur:neq; impedimento erit,quo minus ſedem in medio Bohemiæ collo ces,ibiq; ius dicas. Poſtremo curiā tuam in Teuthonia petens, uillas aliquas quas iuſſeris inter equitandum maritus diripiet. Placuit Imperatori cōſilium filiæ,atq; in eius uerba fœdus ictum, exercitus conſalutati, & in Boleſlauia, quæ umbilicum tenere Bohemiæ creditur,ſedes Imperatoris lapidea erecta, perpetuum rei monumentum principibus terræ inſigne datum Imperialis aquilæ. Exin Biſetiſlaus Morauiā ex paterno indulto rexit, Polonoſq;, qui

Iuthæ elegās oratio

Grauiter

magnam

magnam eius partem occupauerant,bello deleuit,eorumq́ multa millia,liga tis poſt tergum manibus,in Hungariam uenundandos miſit.

De Biſetiſlao decimo octauo Bohemorum duce. Cap. XIX.

DVm hæc aguntur,anno poſt Chriſti ortum triceſimo ac milleſimo,Boleſlaus apud Cracouiam excæcatus interijt. Vdalricus quoq; frater eius uita functus eſt. Qua re cognita Ianur & ipſe cæcus,Pragam ueniens,ducatũ gẽtis ſuopte ingenio nepoti dimiſit. Biſetiſlaus ea re cognita,animo auctus, quãuis nulla iniuria laceſſitus, exercitũ in Hungariã duxit,magnamq́ inde prædam retulit. Quinq; ei ex Iutha fuerũt filij,Spitigneus,Vratiſlaus,Conradus,Iaronutus,& Otto:quorũ fiducia plenus, etiam Polonos ulturus,auũ pulſare bello non timuit,Cracouiamq́ armis captam funditus euertit. Gneſenium quoq; metropoliticam urbem diripuit,multorumq́ martyrum ſacra tiſſima inde corpora aſportauit, & crucem aureã ccc. penſantẽ libras. Quod quum Imperator Henricus,eius nominis ſecundus accepiſſet,indignatus inIuſſu ſuo Poloniam uaſtatam eſſe, Biſetiſlaum aut reſarcire Polonis damna, aut bellum expectare iuſſit. Ille nihil ſe Imperatori niſi tributum debere reſpondit à maioribus inſtitutum. Pendebat autẽ dux Bohemiæ Romano im perio quotannis centum & uiginti boues, & argenti puri centum quinquaginta marcas:id ſe neq; neglexiſſe hactenus,neq; neglecturum. Si quid amplius iuſſerit Imperator,à bono & æquo recedere, ſe libertati gentis nihil detracturũ. Imperator his auditis, ex Ratiſpona in Bohemiã copias traducit: Othardo Saxonum duce ex altera parte cum exercitu properare iuſſo. Ingreſſus ſyluam,qua Bohemiam cingi diximus, pręciſis arboribus iter interceptum reperiens,milites uiam ſecuribus aperire iubet. Magnus hic labor equiti,erãt enim uaſtæ magnitudinis arbores, multaq́ robora incidenda,priuſquam iter pateret. Ob quam rem, quum iam opere peracto ad interiora perueniſſent,nec hoſtis in conſpectu uſquam daretur, feſſi ac ſitibundi proiectis armis flumina petunt. Biſetiſlaus ex inſidijs prodiẽs, palantes atq; inermes aggreſſus,ſtragem haud paruam effecit. Imperator repentino commotus malo,multis ſuorum deſideratis,fuga ſalutem petit. Othardus uero iam fines Bohemiæ ingreſſus, Septentrionalem prouinciæ partem longe lateq́ populatus,his cognitis cum præda domum reuertitur. Procopius comes Bilienſium,cum parte copiarũ aduerſus eum miſſus, fortuna parum proſpera uſus,tanq́ pecunia corruptus,effoſſis oculis, manibus pedibusq́ obtrũcatis in flumine Bicline demerſus eſt: nec tamen eo pacto quies Bohemiæ data. Nam ſequenti anno Henricus Imperator,& Othardus, maioribus collectis copijs redeuntes,tranſmiſſa ſylua ferro ac flamma cuncta uaſtarunt: Biſetiſlaum armis diffidentẽ intra Pragæ mœnia clauſum obſederũt. Seuerus tũc epiſcopatũ urbis gerebat,iureiurãdo Imperatori obnoxius, ex cuius indulto pontificali ſede præerat. Is noctu cũ pluribus ad Henricũ confugit, obtinen

Gneſna

 dæq́ urbis

daeq; urbis uiam oſtendit. Quare fractus animo Biſetiſlaus, errati ueniā petijt: dictæ ſunt pacis leges quas uoluit Imperator, & trium annorū tributum penſum: Sleſia ſub annuo tributo, auri triginta, argenti cl. marcarum Bohemiæ principi tradita: ſecūdo & quinquageſimo anno poſt milleſimū à Chriſti ſaluatoris aduentu, pace cum Imperatore compoſita, Hungariā ſibi ſubigere Biſetiſlaus aggreditur: cuius populus ſuis utens legibus, Romanorū imperium contemnebat. Sed ingreſſus hoſtilē prouinciam, mox ardenti febre correptus, ultimū inſtare diē intelligens, uocatis Bohemiæ primoribus, Spitigneū primogenitū ſucceſſorē ſuum deſignat, reliquos filios Morauia inter eos diuiſa, parere fratri iubet. Atq; his demandatis, uita decedit, quarto Kal. Maij. Corpus eius Pragam tranſlatum apud parentes ſepultum.

De Spitigneo decimonono Bohemorum duce. Cap. XX.

SPitigneus ut regnum primum potitus, omnes Theutonici generis Bohemia excedere iubet, nec matri poteſtatem manendi facit. Exinde Morauiam infeſtis petens armis, fratres bello aggreditur. Vratiſlaus audito germani aduentu, relicta in Olomucio cōiuge, ad regem Andreā in Hungariā confugit. Conradus & Ottho fratri ſe dedunt. Vxor Vratiſlai capta, aliquādiu in uinculis habita. Poſtremo ſuadēte Seuero epiſcopo dimiſſa, dum uirū in Hungaria petit, uicina partui in itinere decedit. Mœſtus ea re coniunx, ab Andrea rege conſolationem accepit, qui filiā ſuam Adilheidam nuptam ei tradit. Quod quū Spitigneus accepiſſet, ueritus ne uires Hungaricas in ſe frater armaret, miſſa legatione, ſine cauſa illū ex Morauia abijſſe dicit, nihil hoſtile timendum fuiſſe. Nam quur frater fratrē oderit, ſecundo poſt ſe loco genitum? Seruaſſe ſe abeunti bona, non abſtuliſſe: redire eum ad ſuos debere, cuncta ei ſalua eſſe. Nec fruſtratus eſt fratrē, redeunti quæ armis abſtulerat, cūcta reſtituit. Iutha uero à filio deiecta, quū ſecūdo nupſiſſet, breui mortua eſt: cuius corpus in Bohemiā tranſlatū, in ſepulchris principū condidere.

De Vratiſlao uiceſimo Bohemorum duce Cap. XXI.

SPitigneo uita defuncto, Vratiſlaus ſucceſſit. Qui Morauia rurſus inter fratres diuiſa, Iaronurū, quem pater eccleſiæ dedicatum exortem regni fecerat, in diaconū uel inuitum ordinari iuſſit. Is relicto Chriſti habitu, ad Poloniæ duces confugiens, militarē diſciplinam ſectatus eſt. Fuerunt Vratiſlao ex Adilheide tres liberi, Biſetiſlaus, & duæ fœminæ, Ludimilla, & Iuditha. Verum Adilhiede mortua, uxorem alterā ex Polonia duxit, nomine Suatanam, ex qua Boleslaum, Borziuislaum, Vladislaum, Sobeslaumq; ſuſcepit. Inter hæc Seuerus epiſcopus, qui Bohemiam Morauiamq; ſacerdotio tenuerat, Ioanne in Morauorū eccleſia ſibi ſubſtituto, iam grauis ſenio ex uita decedit. Ob quam rem Conradus & Otto, Vratislaum precibus onerant: Iaro nuro fratri ut eccleſiam Bohemiæ ab Imperatore impetret. Annuit Vratiſlaus, neq; Imperator aduerſatus eſt. Iaronurus ex Polonia reuocatus, relicta

t3 militia,

militia,epiſcopus ordinatur,ac mutato nomine† Gebardus appellatur. Qui mox ſpiritu ſuperbiæ inflatus Morauiã non minus ſibi quàm ſuo anteceſſori debitam dicit,illum exterũ,ſe ciuem:illum infimo loco natũ,ſe regia ſtirpe ortũ. Ingreſſus Morauiã,Ioannẽ epiſcopum qui cedere nollet,contumelijs & uerberibus afficit. Vratiſlaus,qui Ioannẽ amaret,ea re cõmotus,Romanũ pontificem contumaciã Gebardi uti corripiat,ſcriptis hortatur. Miſſus eſt in Bohemiam Rodulphus cardinalis,qui cauſa cognita delictũ puniat. Is uocatũ Gebardũ,quũ minime pareret, ſacerdotio abdicauit. Sed rogatus à clero,dignitatẽ ei reſtituit,iubens & ipſum & Ioannẽ intra annũ coram ſummo ſacerdote ſe exhibere. Paruerũt ambo. Sacerdos maximus ambobus auditis, Gebardum amouere ſacerdotio ſtatuit:feciſſetq́ue,niſi preces interueniſſent Mathildis uirginis, filiæ Bonifacij ducis Lucani, quæ tum Romæ fuit,ex Bohemorũ ſanguine nata. Hæc eſt illa Mathildis,fama inclyta,& apud hiſtoricos late memorabilis, quæ à Radicofano Senenſis agri oppido, uſque Ceperanũ interiacentẽ terram donauit eccleſiæ:poſteri patrimoniũ ſancti Petri appellarunt. Huius ergo interuentu, Romanus præſul utrunque ſacerdotẽ ſua dioeceſi contentum eſſe,ac remiſſis iniurijs,in patriam reuerti iuſſit. *al. Gerardus* *Mathildis*

Vratiſlaus dux Maguntiæ,in regem creatur per Henricũ Imperatorẽ quartum,regnoque Bohemiæ,Poloniã,Sleſiam,Luſaciã, Morauiamq́ue adiecit. Cap. XXII.

INter hæc Leopoldus Auſtriæ marchio,Morauiã latrocinijs magis quàm iuſto bello infeſtam reddit,nec Conradi aut Otthonis,qui tunc prouinciæ præſidebant,preces audit. Illi fraterna ſolatia expetunt. Vratiſlaus collecto raptim exercitu, Auſtriã ingreſſus, inſtar horridæ tempeſtatis obuia quæque proſternit:occurrentẽ Leopoldũ prælio uictũ, in fugã conuertit,ipſe onuſtus ſpolijs domum reuertitur. Poſt hæc anno ſexto & lxxx. ſupra mille,ab ortu ſaluatoris Chriſti,apud Maguntiã in concilio principũ ab Imperatore Henrico,eius nominis quarto, Vratiſlaus rex declaratur, Morauorũ regno,quod ſupra extinctũ diximus,in Bohemiã tranſlato:Polonia,Sleſia,Luſacia,Morauia,Bohemorũ imperio adiectę. Gilbertus Treuirorũ archiepiſcopus cum eo Pragã miſſus,qui coram prouincialibus regem inungat,regalibuſque adornet inſignibus. Id eodem anno factũ,ac clamante populo, Vratiſlao regi ſalus,honor atque uictoria. Suatana quoque regina cũ eo coronata. Mortuus eſt per idem tempus Ioãnes Morauorum epiſcopus,cuius eccleſia,inſtante Gebardo Pragenſi,unita eſt. Quæ res illi maioris inſolentiæ fomentũ fuit:adeo, ut præſente rege intereſſe diuinis minime dignaret. Ob quam cauſam Vratiſlaus,indulgẽte Alexandro papa iij. natione Senẽ. collegium canonicorũ regulariũ in arce Pragenſi erexit:in quo dum res agitur diuina, non præpoſitus tantũ,ſed decanus & ſacerdos, diaconuſque, & ſubdiaconus, rem diuinã facientes,epiſcopalibus ornamentis utunt. Et præpoſitus quidẽ cancellarius *Primus Bohemorum rex*

regni appellatus, principis honore defungit̃. In fundatione aũt eius eccleſiæ, regem ſuis humeris duodecim cophinos lapidum geſtaſſe ferũt. Religioſum principem, dignumq́ꝫ qui primus inter Bohemos regio diademate uteretur. Gebardum uero indies magis atq́ꝫ magis inſoleſcentem, ac propterea à Morauorum plebe repulſum, dum per Hungariam ad Romanũ pontificẽ queſtum iniurias proficiſcit̃, apud Strigonium morbo correptũ interijſſe, Coſmumq́ꝫ illi ſuffectũ. Fuerũt Vratiſlao & cum Saxonibus, & cum germano, qui Morauiam obtinebat, inimicitiæ. Illos per filium uicit: germanũ ipſe ex Morauia armis expulit, urbemq́ꝫ Olomucenſem poſſidendã filio tradidit.

De Conrado uiceſimoprimo, Bizetiſlao uiceſimo ſecundo, ac Boleſlao uiceſimotertio, necnon Borziuiſlao uiceſimoquarto Bohemorum ducibus. Cap. XXIII.

VIta functus Vratiſlaus, non filium ſicut optauerat, ſed Conradũ fratrẽ habuit ſucceſſorem: Qui ſeptimo menſe potitus imperio, morbo correptus, nepotibus ex fratre locum fecit. Quinque eos fuiſſe diximus, qui ſibi inuicem pro natiuitatis ordine ſucceſſere. Duos ex his Vrbuicenſes, perpetui regum hoſtes, fraudibus interceptos necauere.

De Vladiſlao uiceſimoquinto Bohemorum duce, & rege ſecundo Caput XXIIII.

al. quinti PEnultimus Vladiſlaus nomine, ex Biſetiſlao fratre nepotẽ ſui nominis, cum ccc. galeatis equitibus auxilio Hẽrici† ſexti Romanorum Imperatoris Romam miſit, qui plurimas inde reliquias ſanctorum reportauit. Inueni in hiſtoria Bohemorũ poſt Vratiſlaum primũ regem, pluribus annis interregnum fuiſſe. Nam Conradum fratrem eius, ac deinde Vratislai filios non regis nomine, ſed ducis tantum uſos, tanq́ꝫ regni decus homini, non prouinciæ datũ fuiſſet. Vladislaum uero quarto loco Vratislao natum, à Friderico primo, ſibi & poſteris regiam dignitatẽ obtinuiſſe, & quũ in expugnatione Mediolanenſi egregiam operã nauaſſet, Imperatori mirifice gratum, leonẽ rubeum bifurcatæ caudæ, in clypeo albi coloris inſigne regium accepiſſe: candelabrum quoq́ꝫ Salomonis ex Mediolano aſportatũ, in eccleſia ſancti Viti Pragenſis recondiſſe. Pontẽ ſuper Multauiam, quo uetus Praga minori iungeretur, magni operis ædificaſſe, quem Ratiſponẽſi præferunt, in quatuor & uiginti arcus, ut antea diximus protenſum.

De Sobieslao uiceſimoſexto, & Friderico uiceſimoſeptimo, nec non Conrado uiceſimooctauo, ac Bizetislao uiceſimonono, atq́ꝫ Venceslao triceſimo Bohemorum ducibus. Cap. XXV.

POſt eum Sobieslaum quinq́ꝫ annis ducatu functũ, à prouincialibus exactum, in exilio interijſſe. Exin Fridericũ Vladislai filium ſucceſſiſſe, poſt Conradũ, qui apud Apulos in Italiam ſequutus Imperatorẽ, deceſſit. Conradũ Biſetislaus ſequit̃, qui & Henricus dictus eſt. Et quũ eſſet Pragenſis epi

ſcopus,

ſcopus xvi.annis pontificatũ ſimul & principatũ Bohemiæ tenuit. Poſt eum ducatũ obtinuit Venceſlaus frater eius. Hos quoq; regis nomine abſtinuiſſe conſtat, ſiue quia magis ui quàm iure imperauerunt, ſiue quod Imperatoris Ro. indultũ ſumendæ coronæ, more maiorũ obtinere non ualuerunt.

De Primiſlao triceſimo Bohemorũ duce, & rege tertio. Cap. XXVI.

VEnceſlaum tribus menſibus ducali autoritate functũ, Primiſlaus Vladiſlai ſecundi regis filius, armis deiecit, & à Philippo Ro. Imperatore Friderici ſecundi fratre, quem Romana eccleſia non accepit, tertio loco inter Bohemos reges coronatus eſt.

De Venceslao Bohemorum rege quarto, & de Othocaro Bohemorum rege quinto. Caput XXVII.

PRimislao duo fuerunt filij, Venceslaus & Othocarus: Venceslao regnũ Bohemiæ ceſſit: Othocaro marchionatus Morauiæ. Fuit autẽ Venceſlaus unoculus, & ſine liberis decedẽs, regnũ Othocaro reliquit: qui & alio nomine Primislaus appellatus eſt, inter Bohemiæ reges v. belli appetẽs, & magnorũ operũ effector, cui nec animus in rebus arduis, nec conſiliũ defuit. Imperiũ quod à fratre ſuſceperat, ex mari Baltheo, quod falſò plerig; oceanũ putauere (eſt enim mediterraneus ſinus) uſq; ad Danubiũ protenſum, ad internum noſtrumq; mare, quod Adriaticũ dicimus, extendit. Nam quũ obiſſet Fridericus dux Auſtriæ ſine liberis, ſoror eius Margarita hæreditatẽ accepit. Nupſerat hæc olim Henrico Imp. Friderici ſecundi filio, eoq; ſine ſobole uita functo, in patriã redierat. Eadẽ iam anus Othocarũ ſibi uirũ aſciuit, qui non tam coniugis ætatẽ, q̃ dotẽ animo uoluens, ſterile matrimoniũ contraxit, & principatũ nobilẽ cõſequutus, more humano, quãto plura poſſedit, tãto maiora cõcupiuit. Vlricus eo tẽpore Carinthiorũ principatũ tenebat. Qui quũ uirili ſobole careret, accepta ex Othocaro pecunia, Carinthiã illi, Carniolã, Marchiã, Sclauonicã, & portũ Naonis, tradidit. Veronenſes, exinde Feltrenſes, Taruiſini, & multi ex Foroiulij, ultro ſeſe ei ſubmiſerunt. Bellũ Hungaris indixit, cõmiſſoq; prælio, uictor ingentẽ prędã reportauit, Stiriamq; prouinciã illis ademit. In Pruſſia, quam ueteres† Vlinrigiã uocauere, ſuperatis Tartaris urbẽ condidit, quam Cuniſpergiũ, id eſt, montẽ regiũ uocãt. Sed quantum aucta eius potentia eſt, tantũ etiã inſolentia creuit. Qui uiuente legitima uxore, & quæ ſibi tantũ imperiũ adiecerat, alterã ſuperduxit Cunigundã regis Maſchoriæ filiã. Vocatus per principes electores ad imperiũ, contẽpſit: palam inter ſuos iactitans, pluris Bohemiæ regẽ, quam Ro. Imperatorẽ eſſe. Rodolphus itaq; Habsburgi comes, qui magiſter curiæ Othocari fuiſſet, nõ minus belli q̃ domi clarus, Chriſtianę Reip. pręfectus eſt. Is miſſis ad Othocarũ legatis, Auſtriã & Carinthiã, cæteraſq; uicinas Italiæ prouincias tanq; iuris imperij repetit, quando nec Auſtria muliebre feudum eſſet, nec Carinthiã iniuſſu Cæſaris Vlricus uenundare potuiſſet. Renuit Othocarus, & im

† al. Vlmerigiã

Rodolphus in Imp. electus

profecto,Bohemis an Theutonibus imperiũ debeaẽ. Sũt Poloni,ſunt Saxones ac Francones,qui noſtra ſigna ſequunẽ,ſunt Sleſitæ,Morauiq́ꝫ,& uerebimur belli tentare fortunã? Vtinã aut tibi meus animus fuerit,aut mihi obedientia quam te habere animaduerto,ſentiret profecto Rodolphus, neq́ꝫ uires aduerſus dominos ualere,neq́ꝫ dolos. Othocarus,qui uxoris charitate teneret,eamq́ꝫ uera loquutam animaduerteret,ſimulq́ꝫ animi magnitudine irrogatã contumeliã ferre nõ poſset,accerſitis regni primoribus, collectisq́ꝫ nouis copijs,Rodolpho qui dolo ſecũ egiſset,bellum indicit: neq́ꝫ ille certamen detrectat. Conueniunt ambo cum exercitibus in campis Auſtriæ,trans Danubium cõmiſsum eſt atrox prælium,diuq́ꝫ Marte dubio depugnatũ, quũ Bohemi multitudine ac robore,Sueui quibus Rodolphus maxime fidebat, ordine ac arte ſuperiores eſsent. Cecidere quamplurimi ex utraq́ꝫ parte, maior tamen ſtrages Bohemorũ ædita. Ad extremũ relictus à ſuis Othocarus,dũ fortiter pugnat, inter confertiſsimas hoſtiũ acies occidiẽ. Ferunt Stirienſes duos domi nobiles, quorũ frater ab Othocaro per iniuriã extinctus fuiſset, cum toto prælio quæſitũ, quũ certis indicijs cognouiſsẽt, in ultionẽ fraternæ cædis obtruncauiſse. Corpus eius,permittẽte Rodolpho,in Bohemiã tranſlatũ regio honore ſepultum. Prælium ipſa die B. Ruffi peractũ,anno ab incarnatione uerbi VIII. & LXX. poſt ducentos & mille. A populatione Bohemiæ Imperatorem abſtinuiſse,quæ genero deberetur. *Othocari interitus*

De ſancto Venceſlao Bohemorũ rege ſexto. Cap. XXVIII.

VEnceſlaũ Othocari filiũ vij. annos natũ,ab Othone marchione Branđeburgẽſi,in Franconiã abductũ, regnũq́ꝫ tutorio nomine ab eo v. annis gubernatũ,reuerſum puerũ ſub impio matris fuiſse. Illã Zauiſiũ quendã ex baronibus potentẽ amaſse,cuius nuptias adeptã,multas regni opes ad eũ contuliſse. Sed ipſa breui morbo extincta, Zauiſiũ captũ, neciq́ꝫ traditũ: regnũ deinde ex Venceſlai arbitrio ordinatũ. Quo regnante,eo ipſo anno quo Ptolemaida à Saracenis occupata, in hancuſq́ꝫ diẽ teneẽ, Pragã fermè uniuerſam igne familiari exuſtã, liberalitate regis, ciuiumq́ꝫ diligentia atq́ꝫ impẽſa ita inſtauratã, ut felix incẽdiũ fuiſse uideretẽ. Rodolpho Albertus filius ſucceſserat Impator. Huic nõ minores inimicitiæ cũ Vẽceſlao ꝙ inter parentes eorũ fuere. Has Iutha Venceſlai coniunx atq́ꝫ Alberti ſoror, mulier uiro cautior,magno labore diremit. Chariſsimus apud Vẽceſlaũ Alexius quidã, pontificio iure conſultus habitus eſt. Qui multa de Rom. nobilitate cũ eo locutus, uſq́ꝫ adeo animũ regis illexit, ut Iuthã filiã admodũ paruulã, in clara Vrſinorũ familia gentili cuidã matrimonio ſpoponderit. Hinc ſequuta inter Vrſinos & Bohemiæ regeſ amicitia, quæ apud Matthæũ eiuſdẽ familiæ cardinalẽ plurimi fuit. Is enim rogatus à Venceſlao, Gotiũ Vrbeuetanũ,utroq́ꝫ iure cos,in Bohemiã miſit,q̃ regnũ ſub leges reduceret. Sed impediuere ptincipes,qbus incerta eſſe oĩa luctũ. Huius Vẽceſlai ſoror,noĩe Agnes, Rodol.

 nupſit,

nupſit Imperatoris Rodolphi filio,q Pragę moriens ibi ſepultus iacet. Ex ea natus eſt Ioan. qui Albertū Cęſarē patruū ſuum circa flumen Rhenum non longe ab oppido Schaffhauſen, dum ſimul amice iter agerent, ſua manu interfecit. Deinde pœnitentia ductus, Clementē quintū pontificē maximum, qui ſibi purgationē indulgeret, apud Auenionē adijt. Pontifex Imperatoris occiſorē ab Imperatore iudicandum ait. Venit igit̃ Piſas Ioannes, ubi tum Cæſar Henricus vij. eius nominis Imperator conſidebat, à quo iuſſus religionē ingredi eremitarū ſancti Auguſtini, in eaq; perpetuo pœnitere nō recuſauit. Mortuus eſt tandē in eadem urbe, & in æde ſui ordinis ſepultus. Tumulum eius nos eo anno uidimus, quo iuſſi ab Imperatore Frederico tertio ſponſam eius Leonorā ex Portugallia uenientē, ſororis tuæ filiā cum alijs collegis ducturi Senas excepimus. Mater eius Ioānis cordata mulier fuit, & ingenio feroci. Quæ quū accepiſſet germanū ſuum contentū regno Bohemiæ, delatū imperiū recuſaſſe. At ego, inquit, ſi rerū potiar, glebaq; una mihi modo deſit, aut quod reliquū eſt ſubijciā, aut imperio excidam. Ferunt in coronatione Venceslai nō minus nouē ducēta equitū milia apud Pragā ex regia curia cibos accepiſſe: peditū uero infinitā multitudinē paſtam. Subieciſſe & Polonos ſibi Venceslaū, à quibus inuitatus, in ciuitate Gneſno diadema ſuſceperit. Filiū quoq; ſui nominis xiij. annos natū, petētibus Hungaris regem dediſſe. Sed quū Bonifacius pontifex maximus, Carolū adoleſcentē, Caroli regis Siciliæ filium eò miſiſſet, & Hungarorum animi nutarent, filium ſuum Albæ coronatū, & ſacram ſimul coronā ad ſe recepiſſe, nec diu poſtea, tertio & triceſimo ætatis ſuæ anno, ex tabe obijſſe. Mortem eius Bohemos magno mœrore proſequutos. Fuerat enim manſuetus & clementiſſimus princeps, & admirandus opinione ſanctitatis, quæ poſtea uel miraculis confirmata traditur: Ioanni Brixineñ. epiſcopo, ſi uera eſt fama, per quietē apparens, quū eum flentē triſtemq; repperiſſet, interrogauit quę nam eſſet cauſa mœſtitiæ. Dicenti ſe mortem eius æquo animo ferre nō poſſe, incredulitatē exprobrauit, qui ſacris eloquijs fidem nō adhiberet, in quibus hæc uerba potuiſſet aliquando legiſſe. Quum te conſumptū putaueris, orieris ut lucifer, & habebis fiduciam propoſita tibi ſpe, & defoſſus ſecurus dormies. Requieſces, nec erit qui te exterreat, & deprecabunt̃ faciē tuā plurimi: ſubiungensq; paruam eſſe eius fidem atq; inanem, ſi mortē ſanctorū miſerā putaret: repente diſparuit. Epiſcopus excitatus, uerba quidem ſibi dicta memoriter tenuit: ſed ubi nam ſcripta eſſent in ſacro codice penitus ignorauit. Euoluto aūt concordantiarū libro, xi. apud Iob capitulo, quod quærebat inuenit. Ad tumulum autē eius inſignis latro quum acceſſiſſet, exprobrans mortuo uitam, lapideæ ſtatuæ ſuper ſepulchrum iacenti colaphū incuſſit: nec mora, cæcitate percuſſus impietatis ſuæ pœnam dedit. Statua poſtmodū in ſacrario erecta eſt, & alia ænea loco eius repoſita, Ioannis Brabantini egregij ſtatuarij nobile opus.

Albertus Imperat. occiſus · *Ferociter* · *Venceslai laus*

De Ven-

De Venceſlao Bohemorum rege ſeptimo. Cap.xxix.

VEnceſlao filius eius ſucceſſit, quãuis eodẽ nomine, moribus tamen lõge diſpar. Qui quũ ebrietati & turpiſſimę parti corporis dies noctesq́ in/dulgeret, & aliorũ bona diriperet, aliorũ uxoribus illuderet, apud Olomuciũ Morauiæ ciuitatẽ, dum ſolus in domo decani pontificalis ædis perambulat, tribus uulneribus confoſſus, duodeuiginti natus annos interijt. Ignoratus eſt necis autor, quamuis Conradus eques Thuringus, cruentũ geſtans pugionẽ, exire regiã uiſus fuerit. Nã is prius obtruncatus eſt populari tumultu, quàm crimen confiteretẽ.

De Rodolpho Bohemorũ rege viij. Cap. xxx.

VEnerat forte eo tẽpore Pragã dux Carinthiæ Henricus, cui altera ex ſo/roribus regis, nomine Anna, natu maior, iam pridẽ nupſerat. Hũc Bo/hemi regẽ ſibi deligunt. Id ægre fert Albertus Imp. Qui repente coactis co/pijs, Bohemiã ingreſſus, Henricũ regno deturbat, Rodolphumq́ filiũ ſuum regem cõſtituit, Elizabet ſenioris Venceſlai relicta in matrimoniũ ei tradita, quo regnũ eius ſolidius eſſet. Qui quum magna Bohemorũ ſpe regnare cœ/piſſet, ſubitaneo morbo correptus, primo regni ſui anno abſq́ liberis deceſſit.

De Henrico Bohemorum rege nono. Caput xxxi.

POſt obitũ Rodolphi diſſentientes inter ſe Bohemi, alij Fredericũ Rodol phi fratrẽ, alij Henricũ, quẽ deiecerant petierũt. Vicit Henrici factio: tru/cidatis alterius partis autoribus. Et quãuis Albertus Impator, cũ magnis co/pijs Bohemiã ingreſſus, regionẽ lõge lateq́ afflixerit, Henricũ tamen regno deijcere nõ potuit, prius à nepote, ut ante diximus, occiſus, q̃ meditata in Bo hemos exequeretẽ. Succeſſit Alberto Henricus vij. de quo paulo ante mẽtio nẽ fecimus, comes Luzelburgenſis, cõſilio & animo iuxtà potens. Hic Eliza/beth alterã Vẽceſlai ſororẽ, xviij. annos natã, clàm iuſſam ad ſe uenire, apud Spiram Galliæ ciuitatem Ioanni filio ſuo iiij. annis minori, matrimonio con iunxit. Eodẽ quoq́ tempore, tribus cõparatis exercitibus, unũ ipſe in Italiam duxit aduerſus Brixinenſes, quos armis uictos, imperata facere cõpulit, Lom bardosq́ oẽs in poteſtatẽ accepit. Alterũ aduerſus comites Vuirtenbergen/ſes direxit, ſacro imperio rebelles, quibus ex octoginta caſtellis & munitiſſi/mis oppidis quæ obtinebant, duo & lxx. armis expugnata ademit. Tertiũ ex Franconibus ac Baioarijs comparatũ, duce Petro archiepiſcopo Magũtino, cũ filio in Bohemiã miſit. Hic eſt ille Henricus, q Ro. coronatus renitẽte Ro/berto rege Neopolitano Florẽtiã obſidione arctiſſima cinxit, Piſas, Senasq́ in poteſtate habuit, & apud Bohemicũ cõuentũ in agro Senẽ, hoſtili fraude ueneno extinctus fertẽ. Cuius corpus in uetuſto ac nobili Piſarũ tẽplo, ſubli/mi loco poſt arã maiorẽ amici condiderunt. Pugnatũ eſt in Bohemia pluri/bus locis, quũ alij Bohemorũ Ioannẽ regnare cuperẽt, alij Hẽrico ſtuderẽt, q iã cũ tribus Imperatorũ filijs de regni poſſeſſione cõtendiſſet. Obſeſſa eſt de niq́ Praga regni caput, diuq́ oppugnata: quũ Hẽricus & marchio Miſnẽſis

haud

haud pigre mœnia tuerentur. Ad extremũ tamen oppidanorum proditione Ioanni tradita, hoſtis in arcem ſeſe recepit: nec multis poſt diebus Henricus in Carinthiã profugit. Ex eo tempore uſq; ad Imperatorẽ Sigiſmundũ, Bohemia in poteſtate Lutzelburgenſiũ, fermè centũ uiginti ſex annis fuit.

De Ioanne Bohemorũ rege decimo. Cap. XXXII.

IOannes potenti manu regnum gubernauit, & patre in Italia agente apud Germanos uicario nomine adminiſtrauit imperiũ. Patre uero defuncto, quũ plurimæ Italiæ ciuitates ei ſeſe dedidiſſent, penetrauit alpes cũ exercitu, easq; nõ paucis annis tutatus eſt: tũ Fridericus Auſtriæ, & Ludouicus Baioariæ principes, de Ro. imperio inter ſe contendunt. Fuerũt ei & cũ coniuge graues diſſenſiones: Baronibus regni reginã à rege ſubtrahentibus, tanq; Bohemorũ inimico, q Theutones in primis haberet acceptos. Ventũ eſt ad arma, affectũ magnis calamitatibus regnũ. Vix tãdẽ cõpoſitæ lites. Poſt hæc Egra à Ioanne recepta eſt: Vratiſlauienſiũ ciuitas quam dux Sleſiæ occupauerat Hẽricus, Legnicũ quoq;, & quãplures aliæ Sleſiæ ciuitates Ioãni ſubijciunt. Gerit & aduerſus Auſtrales bellũ, in quo uictor Ioannes ſuos milites præda nõ modica ditat. Quũ regnũ Poloniæ quiete obtinere non poſſet: Caſimiro acceptis xx. milibus marcarũ argenti, ius ſuũ cedit. Cracouiã tamẽ obſidione cingit: ſed deficientibus cõmeatibus, abire compellit. Cæcus effectus à rege Francorũ aduerſus Anglicos in auxilium accerſitus, cum lectiſſima equitum manu conſanguineo ſolatiũ tulit, prælioq; memorabili & cruentiſſimo ſe immiſcuit, in quo cum multis milibus cæſus interijt: quũ regnaſſet xxxv. annis. Bellum in celebritate ſancti Ruffi geſtũ. Hinc ea dies apud Bohemos atra atq; innominabilis habita, quæ duos reges hoſtili gladio abſtuliſſet.

De Carolo Bohemorum rege undecimo. Qui & poſtea Romanorũ Imp. factus, Carolus quartus dictus eſt. Cap. XXXIII.

VNum & triginta annos agebat Carolus tum filius eius, ex Elizabeth cõiuge natus. Is uiuente patre, aduerſus Tartaros feliciter dimicauit: ciuitates Lombardiæ à patre acceptas, armis tutatus eſt. Pugnauit adoleſcens cũ Veronenſibus, eosq; prælio fudit: in ea pugna bis equo deiectus, nõ dubitauit tertiũ conſcendere, facinoraq; fortiſſimi militis ædere. Ferunt eum iuueniliter laſciuientẽ, quũ Parmę ageret alienos thoros, nõ paucos polluiſſe, neq; increpatũ à patre abſtinuiſſe. Fuiſſe per idẽ tẽpus Delphino Franciæ, cũ principe Sabaudiæ bellũ, cui quũ rogatus Ioannes, auxiliũ ferre ſtatuiſſet, nocte quę decretũ iter præceſſit, uiſũ eſſe in ſomnis Carolo, iuuenẽ forma cõſpicuũ, militari manu raptũ, eminẽtiq; loco, unde uideri ab oibus poſſet ueſtimẽtis exutũ, moxq; uirilia ei execta: quæſiuiſſe Carolũ ex proximo adoleſcẽte qui ſpecie ſupra humanã uenerabilis aſtabat, eaq; ſic geri mãdauerat, quiſnã hic iuuenis eſſet tam crudeliter acceptus, & quur eo ſupplicio afficeret: interroganti reſponſum datũ, Delphinũ eſſe regis Francię primogenitũ, qui talibus modis

modis acciperet, ſic plectendos eſſe qui aliena matrimonia uiolarent. Experrectum Carolũ ſummo mane patri ſomnium recitaſſe, rogaſſeq́ꝫ ne fruſtra exercitum fatigaret, Delphinũ enim nõ egere auxilio quem interemptũ eſſe nõ dubitaret. Contempſiſſe patrẽ uerba filij, ſomnijsq́ꝫ nihil ineſſe ponderis reſpondiſſe, duorumq́ꝫ dierũ itinere cũ exercitu profectũ, certũ accepiſſe nunciũ, Delphinũ in obſidione cuiuſdã caſtelli, ſagitta in incertũ miſſa, confoſſo inguine expiraſſe, copias eius diſſipatas eſſe. Carolum in uilla Terentij Parmenſis agri, quo in loco uiſum uiderat, in honore beatæ Marię uirginis collegiatam eccleſiã erexiſſe, magnificeq́ꝫ dotaſſe, quæ adhuc extat. Patronus eius eſt præcentor eccleſię Pragenſis, quẽadmodũ eiuſdẽ Caroli literæ atteſtant, quas nos uidimus legimusq́ꝫ. Nomẽ huic Carolo in baptiſmo Venceſlaus fuit, quod in confirmatione à Carolo Francorũ rege mutatũ eſt, apud quem pueritiæ rudimenta peregit. Fuit aũt hic Carolus uir magnorũ operũ, qui regnũ Bohemiæ, tum religionis cultu, tum legũ ac bonorũ morũ diſciplina illuſtrauit. Nã ſchola liberaliũ artiũ ab eo in Praga erecta eſt, noua ciuitas mœnibus cincta, palatiũ regiũ magnificentiſſime exędificatũ, monaſteria multa fundata, arces cõſtructæ admirabiles, pax toti regno reddita. Adeptus imperiũ, rurſus Italiã ingreſſus, Longobardos in poteſtatẽ accepit: Gibellinos quí iam pridẽ Florentia exulauerant, eiectis Guelphis, in ſuũ locũ reſtituit: reliquis Hetruriæ partibus pro ſuo arbitrio leges dedit. Coronatus Romæ magnifico apparatu, nouatores rerũ qui aduerſus eccleſiã ſentiebant, Romano pontifici iudicandos tradidit. Ioãni fratri ſuo Morauiã poſſidendã conceſſit, Viſſegradum nouis muris ac propugnaculis cõmuniuit, corpus ſancti Viti Pragã detulit. Pontẽ Multauiæ, qui exundationibus corruerat, in Praga reſtaurauit: eccleſiã Pragenſẽ ad metropoliticũ decus erexit, quũ antea Maguntino pontifici ſubiecta eſſet. Clarus profecto Imperator, niſi Bohemici regni gloriã magis q̃ Ro. imperij quæſiuiſſet. Illud quoq́ꝫ nomini ſuo nõ paruã inuſſit maculã, quod Venceſlaũ ex filijs ſuis natu maiorẽ, in imperio ſibi ſucceſſorẽ adhuc uiuens ordinare conatus eſt, idq́ꝫ pecunia. Nam quum principes electores, haud facile ad eam rem trahi poſſent, quod uirtute obtinere nõ potuit, precio comparauit, promiſſis cuiq́ꝫ electori centũ milibus aureis. Quos quũ repræſentare non poſſet, publica illis Rom. Reip. uectigalia obligauit: perpetuũ imperij malũ. Hinc Romana poteſtas ad nihilũ redacta, nec poſthac extollere caput imperiũ potuit, quũ principes electores omnia ſibi retinerent: Imperatoremq́ꝫ iureiurando adegerũt, ne pignora reuocaret. Sigiſmundus alter Caroli filius à rege Hungariæ Ludouico in ſpem regni adoptatus eſt: ibiq́ꝫ tandẽ coronã adeptus, pugnauit feliciter contra Turcas, xxxij. Turcarũ regulos ſecuri percuſſit. Tumultu populari captus, ac uiduæ cuius uirũ occiderat, in cuſtodiã traditus, beneficio linguæ libertatẽ adeptus, regnũ armis recuperauit. In quo fortunã utrãq́ꝫ expertus, inter uiros claros enituit.

De Venceſlao

apud Oxoniam Angliæ ciuitatem literis ſtudens, quum Ioannis Vuicleui libros offendiſſet, quibus De realibus uniuerſalibus, titulus inſcribitur, magno pere illis oblectatus, exemplaria ſecũ attulit. Inter quæ de ciuili, deq; iure diui nó, de eccleſia, de diuerſis quęſtionibus, contra clerum pleraq; uolumina uelu ti precioſum theſaurum patriæ ſuæ intulit. Imbutus iam ipſe Vuicleuitarum ueneno, & ad nocendum paratus, tum quod erat familiæ ſuæ cognomen pu tridum piſcem, id eſt, fœtidum uirus in ciues ſuos euomuit. Commodauit au tem ſcripta quæ attulerat his potiſſime, qui Teutonicorum odio tenebantur: inter quos Ioannes eminuit, obſcuro loco natus, ex uilla Hus, quod anſerem ſignificat, cognomentũ mutuatus. Hic quum eſſet ingenio peracri, & lingua diſerta, multũq; dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, aui de admodum Vuicleuitarum doctrinam arripuit, eaq; Teutonicos uexare magiſtros cœpit, ſperans eo modo confuſos Teutones ſcholam relicturos. Quod quum ſuccederet, à Vuenceſlao impetratum, ut Pragenſe gymnaſium ritu Pariſienſis gubernaretur. Ea res magiſtratum ſcholæ Teutonibus abſtulit. Quam ob cauſam commoti magiſtri ac diſcipuli Teutonici generis, iureiu rando adacti, uno die ſupra duo milia Pragam reliquere: nec diu pôſt circiter tria milia ſequuti, apud Lipſicam Miſnæ ciuitatem, trium dierum itinere à Praga diſtantem, uniuerſale ſtudium erexere. Bohemis ſcholæ ſuæ guber natio libere patuit, quorum princeps eſt habitus Ioannes Huſs, lingua potens, & mundioris uitæ opinione clarus. Qui ubi ſatis fidei comparatum ſibi exiſtimauit, uenenum quod iam pridem occulte conceperat, palàm euomuit. Fundauerat opulentus quidam ciuis in urbe Pragenſi ſub nomine ſanctorum Matthię & Matthæi haud ignobile templum, quod Bethleem appella uit, redditibus additis, ex quibus duo prædicatores alerentur, qui feſtis profeſtis'que diebus uerbum dei Bohemico ſermone plebibus inſinuarent. Horum alter Ioannes aſſumptus eſt. Qui quum ſe libenter audiri animaduerteret, multa de libris Ioannis Vuicleui in medium attulit, aſſerens in eis omnem ueritatem cõtineri, adijciensq; crebro inter prædicandum, ſe poſtquam ex hac luce migraret, in ea loca proficiſci cupere, ad quæ Vuicleui anima per ueniſſet, quem uirum fuiſſe bonum, ſanctum, cœloq; dignum nõ dubitaret. Sequebantur Ioannem clerici ferè omnes, ære alieno grauati, ſceleribus ac ſeditionibus inſignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & nõnulli doctrina celebres iuncti erant, qui quum in eccleſia conſequi dignitatem non potuiſſent, iniquo animo ferebant, ſacerdotia maiorum cenſuum his committi, qui quamuis nobilitate prætirent, ſcientia tamen uiderentur inferiores. Excæcauit eos inuidia, ut qui uiderant nõ uiderẽt, & qui intellexerãt, non intelligerent. Proruperunt in blaſphemias, & quũ aliquibus ignauis fortaſſe ac uitioſis maledicere poſſent, in omnes latrare ſacerdotes cœpere: & ab eccleſia catholica recedentes, impiam Valdenſium ſectam atq; inſaniam am

Io. Hus

Caute

o plexi

plexi ſunt. Huius peſtiferæ, ac iāpridem damnatæ factionis dogmata ſunt:

Huſsitarum dogmata

Ro. præſulem reliquis epiſcopis parem eſſe. Inter ſacerdotes nullum diſcrimen. Presbyterū non dignitatē, ſed uitæ meritum efficere potiorē. Animas è corporibus excedentes, aut in ęternas e ueſtigio pœnas mergi, aut perpetua conſequi gaudia. Purgatorium ignem nullum inueniri. Vanum eſſe orare pro mortuis, & auaritiæ ſacerdotalis inuentum. Dei & ſanctorum imagines delendas. Aquarū palmarumq́ benedictiones irridendas. Mendicantium religiones malos dæmones inueniſſe, Sacerdotes pauperes eſſe debere, ſola contentos eleemoſyna. Liberam cuiq́ prædicationem uerbi dei patere. Nullum capitale peccatum, quantumuis maioris mali uitandi gratia tolerandū. Qui mortalis culpæ reus ſit, eum neq́ ſeculari, neq́ eccleſiaſtica dignitate potiri, neq́ parendum ei. Confirmationē, quā chriſmate pontifices inducunt, & extremā unctionē inter eccleſiæ ſacramēta minime contineri. Auricularē confeſſionem nugacem eſſe: ſufficere ſua quemq́ deo in cubili ſuo confiteri peccata. Baptiſma fluuialis undæ, nulla interiecta ſacri olei mixtura recipiendū. Cœmiteriorum inanem uſum, quæſtus cauſa repertum: quacunq́ tegantur tellure humana corpora, nil diſtare. Templum dei late patentis ipſum mundum eſſe: coarctare maieſtatem eius, qui eccleſias, monaſteria, oratoriaq́ cōſtruunt, tanquam propitior in eis diuina bonitas inueniatur. Sacerdotales ueſtes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patenas, uaſaq́ huiuſmodi nil habere momenti. Sacerdotem quocunq́ loco, quocunq́ tempore ſacrū Chriſti corpus conficere poſſe, petentibuſq́ miniſtrare: ſufficere ſi uerba ſacramentalia tantum dicat. Suffragia ſanctorum in cœlis cum Chriſto regnantium fruſtra impetrari, quæ iuuare non poſſunt. In canonicis horis cantandis dicendiſq́ fruſtra tempus teri. Nulla die ab opere ceſſandum, niſi quæ dominica nūc appellatur. Celebritates ſanctorū prorſus reijciendas.

Subinco

Ieiunijs quoq́ ab eccleſia inſtitutis, nihil ineſſe meriti. Subinco, cognomine Lepus, claris parētibus apud Bohemos ortus, per idē tēpus Pragen. eccleſiā pōtificio retinebat, cōſilio & animo illuſtris. Qui orienti calamitati obuiā ire cupiēs, priuſq́ amplius debacchareť, libros Io. Vuicleui ad ſe ferri, omneſq́ doctorū uirorum conſilio adhibito publice cōcremari iuſſit. Supra CC uolumina fuiſſe tradunť, pulcherrime conſcripta, bullis aureis regumentiſq́ precioſis ornata. Ioanni prædicatio interdicta, & adiectæ minæ, ſi quādo priores in populū errores uulgare auderet. Ipſe Praga excedens, apud uillam unde ſibi origo fuit ac cognomen, ꝑmittente loci domino, qui eius inſaniæ fauebat, uocare plebes, ac docere non deſtitit: multa in Rom. præſulem, multa in reliquos eccleſiæ pontifices maledicta congerens. Vtq́ populi animos ſibi magis ac magis cōciliaret, decimas haud aliter quàm eleemoſynas ſacerdotibus debitas, liberum eſſe prædia poſſidentibus, ſi uelint eas dare: ſi nolint, nullo iure cogi poſſe. Nondum error de ſacramento altaris irrepſerat, ſed attulit nouam peſtem Petrus Dreſenſis (id oppidum Miſnæ ſuper Albim ſitum) qui

qui cum alijs Teutonibus paulo ante Bohemiam reliquerat. Cognitus inter *Petrus Dre*
ſuos,quia Valdenſi lepra infectus eſſet,patria pulſus uelut hæreticorum aſy/ *ſenſis*
lum Pragam repetijt,puerorumq́ꝫ docendorum curam accepit. Apud eccle/
ſiam ſancti Michaëlis per id temporis populum prædicando inſtruebat Ia/
cobellus Miſnenſis,literarum doctrina & morum pręſtantia iuxtà clarus.Pe
trus hunc aggreſſus, mirari ſe ait doctum & ſanctum uirum, qui diuina elo/
quia plebibus exponeret,errorem illum non animaduertiſſe cõmunionis eu/
chariſtiæ,qui iam pridem eccleſiam peſſundaſſet, in qua ſub una tantũ ſpe/
cie dominicũ corpus populo miniſtraretur, quũ apud Ioannẽ euangeliſtam
& apoſtolum Chriſto dilectiſſimum,ſub duplici ſpecie,panis uiniq́ꝫ ſumi iu
beatur,dicente apud eum ſaluatore: Niſi manducaueritis carnem filij homi
nis,& biberitis eius ſanguinẽ,non habebitis uitam in uobis. Commotus his
Iacobellus, quum perquiſitis uetuſtis ſanctorum doctorum codicibus,Dio/
nyſij præſertim & Cypriani,communionem calicis laudatam inueniſſet,pro
hibitus apud ſacellum archangeli Michaëlis prædicare,in tẽplo maiore ſan/
cti Martini cathedram ſortitus ,publice commouere populum cœpit, ne de/
inceps cõmunionem calicis,ſine qua ſaluari nemo poſſet, quoquo pacto ne/
gligerent. Huic omnes hæretici conſenſerunt, haud modica geſtientes læti/
tia ,quod articulum inueniſſent in euangelica lege fundatum, per quem Ro/
manæ ſedis uel ignorantia, uel nequitia coargui poſſet. Odioſo quãuis hæc
animo rex intelligeret, deſidia tamen corruptus, & inertia torpens, impune
debacchari ſinebat hæreticos. Subinco archiepiſcopus ubi nullum aduerſus *Subinco*
tantum emergens malum in Venceſlao præſidium inuenit, ad Sigiſmundũ
Hungariæ regem confugit, obſecrans atque obteſtans, ut negligentiam fra/
tris emendet,neq́ꝫ labefactari orthodoxæ fidei ſacramenta permittat.Dat fi
dem Sigiſmundus, petiturum ſe breui Bohemiam, eccleſiæ catholicæ conſul
turum. Sed quum dies die ducitur,Subinco apud † Poſtinium in Hungaria *al. Poſonium*
moritur,& Albicus ei ſufficitur,natione Bohemus,arte medicus,& Sigiſmun *Albici ſordes*
do propterea charus,unicum extremæ auaritiæ barathrum.Qui claues cellæ
uinariæ nulli alteri quàm ſibiipſi credidit, & animalia uiuentia dono accepta
mox uendidit.Et quia ſumptuoſos eſſe coquos didicerat,abiectam anum po
pinæ ſuæ præfecit. Interrogatus aliquando, ſonorum omnium quem mole/
ſtius audiret:Maxillarum,inquit,oſſa frangentium. Idoneus profecto ponti
fex,qui ſurgenti fomentum hæreſi daret. Infeſtabat ea tempeſtate Romanã
eccleſiam Ladiſlaus rex Neapolitanus,aduerſus quem Ioannes papa tertius
& uiceſimus bellum decernens, plenariam peccatorum remiſſionem indulſit
his, qui ad tuendam eccleſiã arma induerent. Recitabatur in eccleſia Pragen
ſi decretũ pontificis. Quod quum quidam ſordidæ artis homines audiſſent,
Ioannem papam antichriſtum eſſe magna uoce clamauerunt, qui crucem cõ
tra Chriſtianos decerneret. Eos e ueſtigio ſenatus in carcerem rapi iuſſit: po/

 pulus

pulus uero ſuſceptis armis dimitti omnes petijt. Sed placatus oratione ſenatus, tanquam uita captiuorum in tuto eſſet, ſuam quiſq; domum rediere: de illis clàm ſupplicium ſumptum. At quum ſanguis extra prætorij ianuam defluens indicium necis feciſſet, iterum accurrens populus interemptorum corpora rapuit, & aureo circumuoluta panno per omnes urbis eccleſias detulit, clamantibus eiuſdem ſectæ ſacerdotibus: Iſti ſunt ſancti, qui pro teſtamento dei ſua corpora tradiderunt. Exin cadauera in ſacrario apud Bethleem repoſita, quaſi martyrum reliquiæ aromatibus condita.

De Ioanne Hus & Hieronymo hæreſiarchis, in Conſtantienſi concilio igni traditis. Cap. XXXVI.

DVm hæc aguntur, generale concilium apud Conſtantiam Sueuorum urbem cogitur. In quo de rebus Bohemicis ſermo habitus, patrū mentes ingenti cura confecit, uoluentium animo quonam modo ſanari prouincia poſſet. Placuitq; tandem, Sigiſmundo imperatore ſuadente, Ioannē & Hieronymū ad ſynodum euocari, qui tum cæteris eiuſdem regni doctiores, tum populi ductores, ac hæreſum principes habebant. Venerunt ambo, non tam uerecunde aliena diſcere, quàm ſua impudenter ingerere parati: docēdi quippe quàm diſcendi cupidiores, & popularis amantes auræ. Auditi ſunt in conſeſſu patrum. Ioannes ætate & autoritate maior habitus, doctrina ac facundia ſuperior Hieronymus. Lecti ex omni natione patres, diuini atq; humani iuris doctores: ſæpe cum his colloquium habuere: dogmata eorum à lege diuina aliena eſſe monſtrarunt, neq; bonis conducere moribus. Rogauerunt ne plus ſapere quàm eccleſia uellent, ſed ſaperent ad ſobrietatem: peregrinas opiniones relinquerent: ingenia ſua, quæ quidem eſſent nobiliſſima, Vuicleuitarum inſania ne fœdarent: eloquentiā qua præditi eſſent, in corroborandis eccleſiæ inſtitutis, non euertendis: in edocendis populis, non dedocendis exercerent: poſſe eos & in conſpectu dei, & in eccleſia militante ſublimē conſequi locum, ſi reiectis nouitatibus patrū ueſtigia ſequerentur, inuentionesq; ſuas uniuerſali concilio ſubmitterent. Stetere in propoſito pertinaces Bohemorum animi, neq; uicti rationibus uinci uoluere. Se ueraces, ſe ſancti euangelij æmulatores, ſe Chriſti diſcipulos eſſe: Romanā eccleſiam, cæteraſq; per orbem diſperſas, longe à traditionibus apoſtolorum abijſſe, quæ opes ac delitias ſectarentur, dominatū in populo, & primos in conuiuijs accubitus exquirerent, canes, equos alerent, eccleſiarum bona, quæ Chriſti pauperibus deberentur, per laſciuiā luxumq; conſumerent: aut neſcire prorſus diuina mandata, aut ſcientes contemnere. Primores magnæ ſynodi, ubi pertinaciam & immutabiles animos perditorum hominum animaduerterunt, membra eccleſiæ putrida, quæ ſanari non poterant, ne reliquum corpus inficerent, reſecanda cenſuerunt. Lata eſt in conſeſſu patrum aduerſus contumaces ſententia: Cremandos eſſe qui doctrinā eccleſiæ reſpuerent. Prior igitur Ioannes

combuſtus

combuſtus eſt,Hieronymus diu poſtea in uinculis habitus,quum reſipiſcere nollet, pari ſupplicio affectus. Pertulerunt ambo conſtanti animo necem, & quaſi ad epulas inuitati ad incendium properarunt, nullam emittentes uocẽ quæ miſeri animi poſſet facere indicium. Vbi ardere cœperũt,hymnũ cecinere,quem uix flamma & fragor ignis intercipere potuit.Nemo philoſophorũ tam forti animo mortem pertuliſſe traditur,quàm iſti incendiũ. Pogius Florentinus,ætatis noſtræ nobilis ſcriptor,de morte Hieronymi ad Nicolaũ Nicolai conciuem ſuum elegantẽ ſcripſit epiſtolam:quamuis paululum ſua conſuetudine in mores cleri inuectus uideatur. Cineres exuſtorũ ne raperentur à Bohemis in lacũ proiecti. Diſcipuli eorum ex eo ſolo terram abſtulere in quo ignis fuit,camq́ ueluti ſacram ſecum attulere in patriã. Ioannes ac Hieronymus apud Bohemos martyrũ honores meruere,nec minores quàm Petrus ac Paulus apud Romanos habiti. Nunciatis enim in Bohemia quæ Cõſtantiæ geſta fuerunt de Ioanne ac Hieronymo , diſcipuli eorum ſequacesq́ omnes in unum conuenientes, memoriam in primis defunctorũ conſecrant, celebrandamq́ quotannis decernunt. Exin per amicos nonnullas ſibi eccleſias à rege tradi extorquent,in queis ſuæ prædicare plebi, ſacramentaq́ miniſtrare libere poſſint. Neq́ hoc modo contenti, apud † Sclauoniam nobile monaſterium fratrum Prædicatorũ extra mœnia oppidi ſitum,à fundamentis deijciunt: eaq́ prima eccleſiarũ ruina in Huſſitarũ nouitate facta: decurritur in eccleſias monaſteriaq́ paſſim: nobiliſſima ſuperis dicata templa ferro atq́ igne uaſtantur. Nullum ego regnum ætate noſtra in tota Europa tam frequentibus,tam auguſtis,tam ornatis templis ditatum fuiſſe quàm Bohemicum reor. Templa in cœlum erecta,longitudine atq́ amplitudine mirabili,fornicibus tegebant᷑ lapideis,altaria in ſublimi poſita,auro & argento quo ſanctorum reliquiæ tegebantur onuſta,ſacerdotũ ueſtes margaritis textæ,ornatus omnis diues,precioſiſſima ſupellex : feneſtræ altæ atq́ ampliſſimæ cõſpicuo uitro & admirabili opere lucem præbebant. Neq́ hæc tantũ in oppidis atq́ urbibus,ſed in uillis quoq́ admirari licebat. Fuit inter cætera monaſterium aulæ regiæ apud ripam Multauiæ,quà Moſa fluuius illi iungitur,ſitum,in quo regum corpora condebantur,ſingularis excellentiæ: nam præter ædem,magni & memorabilis operis amplum dormitoriũ,cæteraſq́ monachorũ officinas magnifice conſtructas,quadrata porticus fuit,quæ nõ paruũ cõcluſit hortum, ambitũ uocauere. In huius lateribus uetus nouumq́ teſtamentũ ab initio Geneſis uſq́ ad Apocalypſim Ioannis literis maiuſculis in tabulis ſcriptum continebatur,notis quo altius iret paulatim creſcentibus,ita ut à ſummo uſq́ deorſum facilis lectio præberet᷑. Sed hoc decus poſt Vuenceſlai mortem Huſſitarum rabies deleuit. Qui poſtq́ eccleſias quãplurimas deiecerunt,monaſteria incenderũt,caſtellum petentes cui Bechingne nomen eſt,octauo ferè miliario ab oppido quod nunc Thabor appellãt,triginta cir-

† ab Glacoviã

citet milia hominum conuenere,atq; ibi trecentas menſas in patentibus cam pis erexere, ex quibus populo ſacramentum calicis miniſtrarunt. Terruit ea congregatio Vuenceſlaum, uerentem ne tumultu facto in ſe arma conuerte/ rent,regnumq́; ſibi adimerent. Nec ſua res periculo caruit. Vuenceſlaus ei ſa luti fuit cognomento Coranda ſingulari facundia presbyter, & in plebibus auditus. Qui dum populum de rep. admoneret, inter cætera quæ loqnutus

Corandæ oratio

eſt,Quanq́;,inquit,uiri fratres,ebrioſum atque inertem ſortiti regem ſumus, ſi tamen cæteros expendere principes pergimus,nemo eſt quem noſtro regi anteferamus,quem recte omnium regum ſpecimen dixerim,quietum, beni/ gnũ,noſtri amantem:nam quis eo regnante nos laceſſere audet? licet nobis ex uoto uiuere noſtro.Si non eſt eadem ſibi quæ nobis de religione ſentẽtia, ritũ noſtrũ neq; ipſe perturbat, neq; alios perturbare ſinit. Quibus ex rebus par eſſe arbitror preces pro eo ad deum fundamus, utq; ſinguli ei uitam ro/ gemus,cuius deſidia,noſtra ſalus,noſtra quies eſt. Quod quum ab explora/ toribus rex cognouiſſet,quieto animo fuit,& factus ex tepido frigidus, Co/ randam inter amicos habuit. Per idem fermè tempus ſurrexit & alius pſeu/

Io. Præmonſtratenſis

doſacerdos apud Pragam,Ioannes quidam ex ordine Præmonſtratenſium impius monachus,& ad omne ſcelus audax: qui quum prædicaret apud ſan ctum Stephanum in Piſcina,neq; bene ſapere uideretur,inde amotus mona ſterium Carmelitarum inuaſit.Hoc ſuaſere hæretici,ut ſuam potentiã oſten tarent. Singulis fermè diebus ſacram euchariſtiam per ſuas eccleſias circũue ctabãt:quas quum paucas eſſe dicerent, ductore Nicolao uiro nobili eius lo ci domino, unde Io. Hus originẽ trahere diximus, in regiã tumultuarie pro/ rũpentes, Vuenceſlaũ orauere,ſibi ut ampliores eccleſias elargiretur,qui iam populi maiorẽ partem obtinerent. Audiuit rex benigne Nicolaum pro mul/ titudine loquentem,utq; in poſterum diem redirent iuſſit. Deinde miſſo po pulo,ad Nicolaum qui remanſerat conuerſus, Tu,inquit,qua me regno eijce res orditus es telam: at ego laqueũ inde efficiam quo te poſtea ſtrangulem. Ille è regis conſpectu abiens,populares magis ac magis incendit.Rex in ar/ cem Viſſegradenſem urbi uicinã,paruoq́; tantum fluuio diſiunctam,ſeſe re/ cepit,& paulo poſt in caſtellum nouũ quod ipſe conſtruxerat,quinto diſtans lapide,cum paucis abijt, miſſis ad fratrem oratoribus, qui eius auxilium im/ plorarent. Conſulibus autem nouæ ciuitatis Pragenſis,ne ulterius ab hæreti cis dominicum corpus in pompa deferri ſinerent,imperauit.

De morte Vuenceſlai regis. Cap. XXXVII.

AT hæretici pridie Cal. Iulij apud eccleſiam Carmelitarũ conuenientes, ad ædem ſancti Stephani euchariſtiã per plurimas plateas atq; eccle/ ſias armati circumtulere, ibiq́; domum ſacerdotis ſuis ineptijs nõ conſentien tis diripuere: & ſublato clamore ingenti,furentes prætoriũ petiere. Conſules XI metu perculſi fuga ſaluati ſunt:ſeptẽ qui remanſerãt, & cum his iudex ur/ bis,atq; alij nõnulli ciues raptim intercepti,ex altiſſimis feneſtris in forũ præ cipitati,

cipitati, lanceis ac ueribus irati populi excepti, dirũ ſpectaculũ dilaniati præbuere, ſtante in foro Ioanne monacho, & ſacrum Chriſti corpus ſanguinario populo oſtentante. Camerarius regni, qui cũ trecentis equitibus ad ſedandũ tumultũ accurrerat, ubi furentem plebem animaduertit, de ſua uita ſolicitus, fuga ſibi conſuluit. Ea quum regi nunciarentur, cunctiq; circumſtantes attoniti facinus deteſtarent, At ego, inquit pincerna, futura hæc præſcierã. Quem rex indignatus correptum repente ante pedes ſuos proſtrauit, & arrepto pugione conatus eſt interficere. Sed impeditus à circũſtantibus, ægre illi uitam dimiſit: nec mora, paralyſi correptus ægrotare cœpit, arq; infra X VIII dies ſignatis nominibus hæreticorũ, quos neci deſtinauerat, fratrẽ aſſidue uocitans & amicorũ auxilia anxius expectãs, ante uita exceſſit quàm uocati principes adeſſent, quũ regnaſſet annis L V, uixiſſet duobus amplius. Conſueuerũt corpora regũ apud Bohemos priuſq; ſepelirent octo diebus aromatibus cõdita per ſacraria urbis circũferri plangiq;, & ſequentibus amicis ac Baronibus conclamari. Hoc in Vuenceſlao neglectũ, non audente regina nouã ingredi ciuitatẽ. Delatũ eſt cadauer ad eccleſiã S. Viti in arce, & inde ad aulam regiã, de qua paulo ante meminimus, ibiq; conditũ in ſepulchro quod ipſe ſibi delegerat. Sed poſtea quum monaſteriũ ipſum ab hæreticis diriperet, & ſepulchra regũ effringerent, cadaueraq; abijcerent, piſciculos quiſpiã cognomine Muſca, Vuenceſlao uẽdere ſolitus, regis quẽ amauerat corpus clàm collegit, & in loculo apud ſe domi condidit. Interiecto deinde tẽpore, rebus in meliorem formã redactis, quũ Vuenceſlai corpus inquireret, acceptis X X aureis illud reddidit, tumq; circũgeſtatio ex more facta, & iuſtũ regi funus exhibitũ. *Venceslai mors*

De Ioanne Ziſcha, hæreticorum Huſſitarum capitaneo, in armis ſtrenuiſſimo ac uictorioſiſſimo. Cap. X X X VIII.

Recens obierat Vuenceſlaus, quum Io. Ziſcha nobilis genere, ex loco cui Troſnouia nomen, cenſu tenui, in curia regis à pueto enutritus, & bellis exercitatus, uno carens oculo, quem ſtrenue pugnans iampridem amiſerat, infectus Huſſitarum ueneno, & rapinarum auidus, collecta perditorũ hominum multitudine, in eccleſias quæ reſtabant impetũ fecit, ſimulachra ſanctorum & imagines magni dei perfregit: monaſterium Carthuſienſium Pragæ uicinum inuaſit, & direptum incendit: monachos eius ordinis tanquã populo inutiles, qui ueluti ſues in clauſtro ſaginarentur, migrare aliò iuſſit. Venere per idem tempus ex montibus Pragam C C C C circiter uiri cum mulieribus lepra Huſſitarum infecti, atque in foro ſedentes, cibum ex magiſtratibus petiere. Conſulatus metu plebis, quæ aduenarum miſerabatur, cibaria eis publicitus miniſtrauit. Ziſcha hos ſibi adiunxit, & arcem Viſſegradenſem, quæ negligenter cuſtodiebatur, inuadere cupiens, ad locum quem Cruces appellant, profectus eſt. Ibi ſupra quadraginta milia uirorum ex hæreticis conuenere. Qui ſuam multitudinem conſpicati, animum ad omne facinus audacem ſumpſere. Multa ibi aduerſus Sigiſmundum Cæſarem, quem

regni hæredem ſuis conatibus infenſum norant, excogitata atque decreta. Exin Ziſcha, duce Coranda, de quo ſupra meminimus, Pelzinam, ubi com plures eſſe ſuæ factionis amicos non ignorabat, raptim contendit, eamq́ ur bem in poteſtatē receptam ualido præſidio munijt: qui apud Cruces reman ſerant, arcem Viſſegradenſem inuaſere. Sophia interim anxia quo ſe pacto tueret, crebris nuncijs ac literis Sigiſmundum uocare, uicinorū auxilia petere atq; in oēs partes mentē dirigere. Sigiſmundū malo uſum cōſilio, in Turcas, qui ſe iam pridē caſtris exuerant, arma prius mouere quàm Bohemiā petere libido inceſſit. Quod ſi mox exercitū Pragam duxiſſet, anteq́ uires hæretico rū cōcaluiſſent, nunq́ ea incēdia quæ poſtea uidimus, Germaniā exuſſiſſent. At dum ille Turcas laceſſere parat, Bohemiā amiſit, & Hungariā non defen dit. Ea propter quū ſerum eſſet eius auxiliū, regina cū Cenchone Vuartenber genſi regnū gubernans, ex theſauro regio copias cōparauit: arcē Pragenſem & minorē ciuitatem quæ arci adiacet, præſidio firmauit: ponti Multauiæ, ne trāſitus illac eſſet hæreticis, ligneas turres ac ianuas adiecit. At illi paſſim per regnū conuentus agitare, ſollicitare populos, hos minis terrere, illos blandi/ cijs allicere, implere nouam ciuitatē ſuis hominibus, dies noctesq́ conſultare, quibus modis ſummam ſibi rerum acquirerent. Cum quibus Petrus Sterem bergius apud inſulam Benedicti confligens, æquo Marte prælium diremit. In Praga aucta hæreticorū colluuie, pro ponte pugnatū, multisq́ utrinq; ca dētibus, pons deniq; in poteſtatē Huſſitarū factus, & pars decliuior Pragæ minoris: fideles in altiorē ſeſe partem receperunt, atq; inde conuerſi acribus animis inſtaurauere certamen. Pugnatū eſt die noctuq́ cōtinuis quinq; die/ bus, ſæuiſſimis ac crudelibus auſibus: multi utrinque cæſi, magnificæ domus exuſtæ, prætorium infimo loco ſitum, incenſum atq; deletum.

De Sigiſmundo Bohemorū rege XIII. & Ro. Imp. Cap. XXXIX.

QVum hic eſſet rerū ſtatus, legati Sigiſmundi ſuperuenere, qui regni gu bernationē accipientes, cum ciuitate Pragenſi ea lege inducias fecere, ut arce Viſſegradenſi reddita, liceret ciuibus ad Sigiſmundū oratores mittere, deq́ re ſua cum eo tranſigere. Ziſcha Pelzinam, Pieſtam, & alia quæ occupa uerat loca reſtitueret. Conditionibus acceptis atq; completis, externi hæretici urbem reliquere: cōſulatus ex priſco more gubernationē inijt, quietior reddi/ ta ciuitas: nō tamen catholici qui exceſſerant, redire auſi. Expectabant enim Sigiſmundi aduentū, cuius præſentia ſeſe tutos fore arbitrabant. Sed interru perūt ſpem omnē literæ ab eo miſſæ, in quibus ſcriptū erat, ipſum breui uētu rū, regnūq́ eo modo gubernaturū, quo pater Carolus prouinciā gubernaſſet. Quibus ex uerbis intellexerūt hæretici ſectā ſuā excluſum iri, quæ regnante Carolo nondū ortū habuiſſet: proinde magis ac magis indignari. Sigiſmun dus aūt ad feſtum natiuitatis dominicę Brunnā, quod eſt Morauiæ oppidū, petijt. Ibiq́ Pragenſibus ueniam petētibus ea lege pepercit, ut catenas & re/

pagula

pagula tota ex urbe deponerent,ſuosq́ magiſtratus acciperēt. Paruit attoni ta ciuitas, quum primores regni eleuatis in cœlum manibus aduentum noui regis gratulabundi expoſcerent,eiusq́ rectores ſine controuerſia reliquæ urbes admitterent. Nec dubium uidebatur quin tota Bohemia Huſſitarum labes exceſſiſſet, ſi ex Brunna Sigiſmundus rectà ſe Pragam contuliſſet. Sed diuertit ille,ut fortaſſe in fatis erat, Vratiſlauiamq́ Sleſię caput acceſſit.Quo in loco populus urbanus non diu antea conſulatum à Vuenceſlao fratre ſuo conſtitutum per ſeditionem obtruncauerat, cuius ſceleris autores ſecuri percuſſit. Quod ubi Pragæ renunciatū eſt,diffiſi de uenia ciues,exemplum Vratiſlauienſium ueriti,manifeſtò deſciuerūt,& allecto præmijs Cenchone, qui arci Pragenſi præerat,in totum regnum literas dedere,ne quiſpiā Sigiſmundo aditum præberet,qui Dalmaticæ linguæ hoſtis eſſet, nec alia cura teneretur,quàm regni perdendi, qui †antiquā Prutenorū ciuitatē ordini iure pignoris obligaſſet,Brandenburgēſem autē à corona Bohemica alienaſſet,Ioannē ac Hieronymū in Conſtantienſi cōcilio cremari nō ſolum pmiſiſſet,uerūetiā ꝓcuraſſet:dogmata fidei quæ ipſi ſequerent̄,totiś conatibus impugnaret. *al. Marchiā nouam Prutenorum &c.*

De ciuitate Thabor & extructione eius,fratribusq́ Thaboritis. XL.

ZIſcha dum hæc aguntur,relicta ex fœdere Pelzina, bis à fidelibus inuaſus, bis uerſutijs uſus, ex penè uicto uictor euaſit. Erant aſpera loca, in quibus pugnare oportuit,hoſtes in equis,milites ſui omnes pedites:nec certamen committi niſi pedeſtre potuit. Vt ergo deſilire ab equis aduerſarij,mulieres quæ de more ſuum exercitum ſequebantur, proijcere pepla in terrā iuſſit: quibus implicati per calcaria equites, prius extincti ſunt quàm pedes expedire ualerent. Ipſe deinde Auſcam petijt, oppidum ad Luſinitium amnē in ripa ſitum,ex quo Procopius & Vlricus fratres, ueræ fidei cultores, eiusq́ loci domini,non paruam populi partem eiecerant cum hæreticis ſentientem. Id Ziſcha prima Quadrageſimæ nocte aggreſſus armis expugnauit, diripuit, incendit. Sed & Litium caſtellum,ab eo loco mille paſſuū diſtans,quò ſe Vlricus receperat,ui cepit: Vlricū familiamq́ ſuam gladio occidit, uni tantum uita retenta, qui reliquos obtruncaret. Quumq́ ciuitatem quam incoleret, muro cinctam non haberet, locum natura munitum ad eundem amnem elegit, uix octo ſtadijs ab Auſca ſeparatum. Hunc mœnibus cinxit, & ut quiſque tentoria fixerat, ita ædificare ſibi domos imperauit, ciuitati Thabor indidit nomen: nam & comites eius, fratres Thaboritæ appellabantur, tanquam cum tribus apoſtolis ſaluatoris Chriſti transfigurationem inmonte uidiſſent, indeq́ ſuas opiniones mutuati eſſent,quas fidei ueritates appellant. Ciuitas quamuis altis defenſa rupibus,muro tamen & antemurali cincta eſt. Luſinitius amnis maiorem urbis partem alluit: quod reliquum,torrens non modicus ambit.Qui quū rectà in Luſinitiū tenderet,ſaxeo colle impeditus quàm longa eſt ciuitas flectere ad dextetā iter coactus, in fine urbis *Stratagema* *Thabor*

maiori

maiori fluuio miſcetur. Spatium quo per terram acceditur (nam peninſulam duo amnes efficiunt) uix pedes XXX protenditur. Hic foſſa profunda manu facta & triplex murus ea craſſitudine, quæ nullis effringi machinis queat. Turres in mœnibus crebrę, & propugnacula quæ ipſi Thaboritę, expugnandarum urbium magiſtri, excogitauerunt, locis opportunis conſtructa. Hic refugium omnium hæreticorum, arcemq́ꝫ Ziſcha primus erexit: qui eum ſequuti ſunt, pro ſuo quiſq́ꝫ ingenio munimenta urbis auxerunt. Nos qualem uidimus ciuitatem deſcripſimus. In amne Luſinicio auri grana reperiuntur, ciceris æquantia magnitudinem, quæ nullo egent purgamento. Nondum equites apud Thaboritas militauerant, quum eſſent omnes fermè infimæ plebis homines, & qui non tam nouam fidem ſequuti, quàm iudicia & carceres fugiſſe uidebantur. Nicolaus magiſter monetæ, quem Sigiſmundus ad res curandas in Bohemiam miſerat, primus omnium equorum copiam Thaboritis fecit, qui cum mille equitibus in uico cui Vogize nomen eſt, nouis Ziſchæ motibus occurſurus conſederat. In hunc nocte ipſa paraſceues Ziſcha ex improuiſo prorumpens, omnes illi equos ademit, arma ſurripuit, uicum incendit: milites ſuos equos aſcendere, ſaltare, currere, flectere in girum docuit, neq́ꝫ poſthac abſq́ꝫ alis equitum copias duxit. Nicolaus in arce ſaluatus eſt.

De Adamitis hæreticis. Cap. XLI.

Pichardus.

INter hæc & alia apud Bohemos nefanda & inaudita prius emerſit hæreſis. Pichardus quidam ex Gallia Belgica, tranſmiſſo Rheno per Germaniam in Bohemiã penetrauit, qui prę̃ſtigijs quibuſdam fidem ſibi concilians breui tempore non paruam mulierum uirorumq́ꝫ plebem ad ſe traxit, quos nudos incedere iubens, Adamitas uocauit: & occupata inſula quadam, amne Luſinicio cincta, filium dei ſe dixit, & Adam uocari. Connubia eis promiſcua fuere: nefas tamen iniuſſu Adam mulierem cognoſcere. Sed ut quiſq́ꝫ libidine incenſus in aliquam exarſit, eam manu prehendit, & adiens principem: in hanc, inquit, ſpiritus meus concaluit. Cui princeps: Ite, reſpondit, creſcite & multiplicamini, & replete terrã. Aiebat quoq́ꝫ cæteros homines ſeruos eſſe, ſe uero, & qui ex eis naſcerent̃ liberos. Ex ijs quadraginta uiri inſulam exiere, & intrantes uicinas uillas, euaginatis gladijs ſuper ducentos agreſtes interfecere, quos diaboli filios aſſerebant. Ziſcha ĩjs auditis, quamuis ſceleratus, ſcelus tamen exhorruit: habet enim hoc natura hominũ, ut aliena magis quàm ſua quiſq́ꝫ uitia perhorreſcat: neq́ꝫ ſumma mala diu inulta manent: ultoréq́ꝫ mali ſæpe malum cernere licet. Duxit igitur in eos exercitum, expugnataq́ꝫ inſula Adamitas omnes gladio deleuit, duobus tantũ reſeruatis, ex queis gentis ſuperſtitionem cognoſceret. Audiui ego ex Vlrico Roſenſi præſtanti regulo quũ agerẽ in Bohemia, fuiſſe apud ſe uiros & mulieres eius ſectæ capti uos, & mulieres quidẽ palàm dixiſſe, nõ eſſe liberos qui ueſtibus, & pręſertim femoralibus uterent̃, eaſq́ꝫ in carcere apud ſe pepiſſe: quas quũ anno elapſo.

ſimul

ſimul cũ uitris igni tradidiſſet,ridẽtes cantãteſq; flammarũ incendiã ꝓtuliſſe.

Quomodo Sigiſmundus Bohemiam ingreſſus coronam regni accepe rit,minuſq; feliciter pugnauerit. Cap. XLII.

Sigiſmundus interea cõuocatis Sleſię ducibus,ingreſſus Bohemiam, Greciũ, exinde Cuthnã infeſto exercitu petit. Cenchonẽ ut arcẽ Pragenſem ſibi reddat magnis ſponſionibus allicit:equitum quatuor milia qui urbem laceſſant ibidem collocat. Cencho bina proditione inſignis domũ reuertitur. Pragenſes Ziſcham accerſunt,qui cum Thaboritis nihil moratus,urbem accepit in poteſtatẽ. Duo tantũ ex Baronibus,Hilco Cruſſina Lituburgenſis, & Hilco Valdeſtenenſis,ac pauci nobiles,Pragenſium ſigna ſequebant̃: reliqua multitudo ex plebe collecta.His primũ ſtudium fuit arcem oppugnare: locus ipſe natura munitus,nõ aliter quàm fame uinci poſſe apparebat.Clauſi aditus, ne quid cõmeatus importaret̃. Sigiſmundus ferro iter aperuit, obſeſſiſq; neceſſaria præbuit:nec diu poſtea ciuitatẽ ipſam,accerſitis ex imperio auxilijs, obſidere decreuit. Fuerunt in caſtris eius Saxoniæ duces, Marchioneſq; Brandenburgeñ.& gener eius Albertus Auſtrię princeps. Oppugnata eſt ciuitas ſex hebdomadibus. Ipſe uero Sigiſmũdus in ęde metropolitica quæ in arce ſita eſt,regni coronam accepit.Conradus natione Vueſtualus archiepiſcopus, qui poſtea in hæreſim prolapſus eſt,ſacris ſolennibus rite peractis, diadema ei impoſuit. Albicus enim iampridem dignitate ceſſerat, quũ familiam edentem bibentemq; ferre non poſſet,& minori contentus officio, auaritiæ ſeruiebat. Oppugnabatur ſummis uiribus hæretica ciuitas. Medio tempore reguli Roſenſes,& Chrageri Thaboritæ caſtra tenentes,à Nicolao Hus, quem Ziſcha cũ parte copiarũ eò miſerat, prælio uicti caſtris exuunt̃. Greciũ quoq; reginæ ab hæreticis expugnatũ. Imminet urbi Pragenſi ſublimis mons,quem Videchonis appellant, hunc ne hoſtes occuparent,Ziſcha præſidio munierat.Cum queis Marchio Miſnenſis congreſſus,magnam militum ſuorũ partem amiſit. Miſnenſes enim quũ iam montis cacumen occupaſſent,in partem coacti quæ prærupta erat artius oppreſſi,ubi retinere impetum non ualuere,alij cæſi ſunt,alij ex monte deturbati per abrupta dilapſi perierũt.Sigiſmundus obſidione dimiſſa Cuthnã ſe recepit.Per idem tẽpus uulgauerant hæretici,ipſa die pentecoſtes ignẽ de cœlo caſurũ,q urbes Bohemicas oẽs exureret : ob quã rem magna ex parte ciuitatũ mœnia relicta,populariter in agris erratũ.Sed quũ dicta die imbres tota fermè Bohemia uehemẽtes fuiſſent,religio in riſum cõuerſa,multũ opinionis hæreticis detraxit: uicit tamen obſtinatio eorũ,quos rapinarũ cupido magis quàm fidei ſcelus pellexerat. Ziſcha apud Pragenſes degẽs,ex cõſilio ſuorũ ſacerdotũ omnes baſilicas delere adorſus eſt,quæ ſanctorũ nominibus dedicatę fuerãt:neq; enim fas dicebãt,alteri quàm ſoli deo templa ſacrari. Hinc plurima monaſteria & nobiles eccleſiæ uno impetu in ciuitate diſiectæ. Id Pragenſibus ægre fuit, quibus ſeruandum ædificiorum decus uidebatur. Orta diſſenſione,iurgioq;

ſenſim

ſenſim obrepente, Ziſcha cum ſuis abijt, & ad Thaboritas reuerſus multa fi delium loca expugnauit. Inter quæ Pragatini præpoſiti Viſſegradenſis oppidum, diripuit, in quo uiros ac mulieres cum pueris & infantibus cunctosq; loci ſacerdotes in eccleſia concluſos immiſſo igne combuſſit.

De Orebitis hæreticis. Cap. XLIII.

FVit & alia in Bohemia hæreticorũ factio, fratrum Orebitarũ appellata, quæ territoriũ Greſenſe uicinasq; gẽtes Ro. eccleſiæ cultũ obſeruãtes magnis affecit cladibus, peſtifera atq; immanis, neq; Thaboritarũ crudelitate ulla ex parte inferior. Aduerſus quam Martinus V. Pont. Max. nominatim crucẽ decreuit, neq; tamẽ in plures annos extirpari potuit. Huius ſectæ homines quotiẽs ſacerdotes noſtros intercepere, aut igne cremauerũt, aut nudos rigẽti hyeme ſuper glaciẽ colligatos dimiſere: quos parui momẽti exiſtimarunt, defectis uirilibus abire permiſerũt. A Pragenſibus inter hæc ſummis uiribus arx Viſſegradenſis oppugnaẽ. In qua quũ cætera abeſſent, equinæ carnes aliquandiu pro cibo fuere. Ad extremũ, niſi ad certum diem Sigiſmundus auxiliũ ferret, deditio promiſſa: uerũ ea lex adiuncta, ut ueniente Sigiſmundo Viſſegradenſes prorſus quieſcerent. Affuit inter diem dictum imperator, ignarusq; conditionis locum ingreſſus arctum ſub arce, in quo facile ab obſeſſis defendi poterat: quum illi datam fidem obſeruaſſent, inuaſus repente à Pragenſibus, ingentem perpeſſus ſtragem, rebus infectis tetro abijt. Ceciderunt ex Morauis XIIII proceres, ex Hungaris cæterisq; gentibus quamplurimi, arx Pragenſibus dedita.

De multis prælijs & uictorijs Ioannis Ziſchæ. Cap. XLIIII.

ZIſcha dum hæc fiunt, Booſlaum regulum, cui Cygneo cognomen fuit, qui multis antea cladibus hæreticos affecerat, in oppido ſuo munitiſſimo ui cepit, & in hæreſim ſuã pellexit. Qui ad Rhetium paucis poſt annis in Auſtria dum hæreticorũ copias ducit, uulneratus interijt. Erant in territorio Pelzinenſi cõplura cœnobia, opibus & ſtructuris inſignia, ex quibus Ziſcha quinq; combuſſit. In monaſterio uero Claronenſi, quod munitius fuit, præſidium poſuit. Huc Sigiſmundus exercitum admouit. Ziſcha autem in eum copias ducente, turpi fuga receſſit, nec diu poſtea Bohemiam quoq; reliquit. Ziſcha ad Pelzinam duxit. Sed quum ciuitatẽ egregie defenſam expugnare deſperaret, inde ſoluens Comitauiam petijt, nõ parui nominis oppidum. Quo ui capto, populares cum ſacerdotibus in ædibus ligneis recluſos fruſtra ueniã petentes exuſſit. Quum uero ante oppidum, cui Rabi nomen eſt, conuocatis fratribus Thaboritis & Orebitis caſtra teneret, obſeſſosq; ſumma ui oppugnaret, oculum quo uno lumen cœli uidebat, ſagitta confoſſus amiſit. Inde Pragam ad medicos uectus, quamuis ex uulnere curatus uitã retinuit, lucem tamen haudquaquam recuperauit. Nec propterea caſtrenſem laborẽ aut rei militaris curam omiſit. Cæco populo cæcus placuit ductor: res apud

poſteros

poſteros plus admirationis habitura quàm fidei. Pragenſes autem Veronā, ubi magnum inerat Sigiſmundi præſidium, armis ceperunt: & paucis uita reſeruatis, puberes utriuſq; ſexus interemerunt. Expugnarunt & Brodam Teutonicam, interfecto præſidio: mox Cuthnam pluresq; alias ciuitates dedentibus oppidanis in poteſtatē acceperunt. Quum uero ad oppidum cui Pons nomen eſt, & à Miſnenſibus poſſidet, copias ducerent, occurrētibus Saxonibus non audentes congredi redierūt. Poſt hæc Sigiſmundus principibus electoribus diē ſtatuit, ut in celebritate diui Bartholomæi ad occidentalē plagā Bohemiam cum copijs ingrederentur, ipſe ad orientale latus cum Hungarorum exercitu aggreſſurus. Venere Moguntinus archiepiſcopus, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ duces, Marchio Brandenburgēſis, & plurimi ex Alemania pontifices, cæteri ſuos miſere. Caſtrametati ad oppidum Sozium munitiſſimum locum expugnare non potuere. Vaſtatus eſt undiq; per circuitū ager, continuata obſidio ad feſtum uſq; ſancti Galli: tumq; ſoluta quum Sigiſmundus ad præmiſſum diem non adeſſet. Ille autem collecto ex Hungaris, Auſtralibus ac Morauis exercitu, circa ſolennia dominicę natiuitatis Bohemiā intrauit, & aliquot oppida ui cepit, Cuthnenſes per deditionē accepit. Sed irruente in ſe Ziſcha quamuis cæco, pauidus trepidusq; multis ex ſuis interfectis nobilibus, & amiſſis impedimentis effugit. Prius tamen Cuthnā exuſſit, quam Thaborenſes propter argentifodinas crumenam Antichriſti uocabant. Ziſcha itinere unius diei imperatorem ſequutus, magna fugientiū præda ditatus eſt: & oppidum Brodam, quod Teutonicorū uocatur, ui captum incendit, quod poſtea XIIII fermè annis ſine habitatore permanſit. Imperator amnem Iglariam ponte tranſmiſit. Piſo Florentinus, qui equites in eam expeditionem XV milia ex Hungaria duxerat, per glaciem iter habuit: quæ multitudinis pondere diſſoluta multos mortales in profundum rapuit. Hac uictoria elatus Ziſcha magis ac magis in eccleſias deſęuit: nec iam amplius ullam pati aut ſtatuā ſanctorum, aut picturam poterat: nec tolerandum eſſe putabat, qui priſco more ſacerdotalibus indutus ueſtibus rem diuinam conficeret. Ob quam rem maiores quàm prius inter eum & regni proceres inimicitiæ obortæ. Conſules uero Pragenſes inſolentiam Ioannis apoſtatæ Præmonſtratenſis iniquo ferentes animo, eum in prætorium uocaue- *Io. Præmonſtratenſis* re, & nouem ſimul ſcelerum principes tanquam de republica cum his aliquid acturi, intromiſſos ſtatim gladio percuſſere: & quaſi nihil actum eſſet pacatam ciuitatem arbitrati, domos quiſq; ſuas petierunt. Sed miniſtri parū cauti, dum atriū aqua proluunt, cruorem interemptorū per aquæductum in forū tranſmiſere. Eo uiſo non latuit populum res geſta. Tumultus e ueſtigio factus, expugnato armis prętorio, undecim primarij ciues, qui rei autores putabantur, occiſi: collegiū Caroli direptum, & nobilis bibliotheca diſiecta. Mulieres, quæ Ioannē monachum ueluti diuinum habebant, caput eius intercipientes

cipientes, pluribus diebus ululantes, per urbis eccleſias circumtulerunt, beatum uociferantes, ſanctum & deo plenum uirum, qui pro ueritate & patrum traditionibus occubuiſſet. Contrà uero ſacrilegos, nepharios, deo atque hominibus odibiles, qui ſacro & optimo ſacerdoti manus inieciſſent: poſtremo inter ſacras reliquias aromatibus conditum ſeruari Ioannis caput obtinuere.

Purgellinum Per idem tempus caſtellum Purgellinum, in quo paruum Sigiſmundi erat præſidium, & quò multi Pragenſes rectæ fidei cultores cum liberis & uxoribus confugerant, per incuriam arſit: qui ſuperfuerunt incendio, Pelzinam ſe contulere. His actis nonnulli Bohemorum reguli, & conſulatus Pragenſis legatos ad Vitoldum Lituaniæ ducem miſere, eumq́ꝫ ſibi regem aſciuerunt, aduerſante Ziſcha, eiusq́ꝫ factione, qui liberis hominibus regem habendum eſſe negabat, & eum potiſſime qui gentium ritu uiueret. Vitoldus Sigiſmundum Coributum cum duobus milibus equitum in Bohemiam miſit: qui apud Pragenſes magnis exceptus honoribus, ciuitatē breui ad meliorem formam redegit: nobilibus & qui quiete uiuere uellent, blandus atq; amicus: in inſidioſos atque facinoroſos aſperrimus uindex. In huius aduentu munitiſſimum caſtellum in mōte ſitum oppugnare placuit, quod lapidem Caroli uocant. Hic Sigiſmundus IIII centurias militum præſidio liquerat. Caſtra tribus locis poſita ſunt: obſidio ſex ducta menſibus, neque diu neque noctu omiſſa oppugnatio: quinque baliſtæ maiores ingentia ſaxa per omnes horas intra mœnia iactauerunt: uaſa circiter duo milia cadaueribus & humano excremento plena in hoſtes emiſſa, tantum miſeris obſeſſis fœtorem attulere, ut omnibus infectis dentes aut deciderent aut nutarent: tolerauerunt

Fœtor dentibus inimicus tamen forti animo, & in hyemem uſque protraxerunt certamen, accepto clàm ex Praga medicamento, quo dentes contineri poſſent. Fons erat extra mœnia in medio præruptæ rupis, unde aquam oppidani neceſſariam hauriebant: & turris deſuper uetuſta, qua tuerentur aquantes. Hanc Pragenſes diruere machinis conabantur. Fama eſt, in poteſtatem obſeſſorum primarium quendam inter Pragenſes ciuem caſu factum, eum'que in turris culmine deligatum, dato per irriſionem in manum flabello, quo lapides baliſta miſſos quaſi muſcas abſgeret: parſuros quippe conciui ſuo Pragenſes arbitrabantur. Illos nulla miſericordia flexos, ſaxa ingentia quamplurima proieciſſe: Hominem uero, quum diem integram intactus perſeueraſſet, hoſtium magis miſericordia, quàm ciuium ſuorum humanitate ſeruatum. Interea Fridericum ſeniorem, Brandenburgenſem principem, magnis copijs Bohemiam ingreſſum, longe latéque prædas agentem, Pragenſes ab obſidione diſcedere compuliſſe: Vitoldum uero rogatu Vladiſlai, Poloniæ regis, qui cum Sigiſmundo Cæſare in finibus Hungariæ conuenerat, patruelem ſuum Coributum ex Bohemia reuocaſſe. Putauit ea re Sigiſmundus hæreticos externis auxilijs deſtitutos, mox imperata facturos.

ſed longe deceptus eſt. Nã illi magis ac magis inſoleſcentes, ſubactis intra re gni fines catholicæ fidei cultoribus, exercitũ extra Bohemiã duxere, uicinas late gentes populati. Ferunt Ziſcham in Auſtriam profectum, quũ agreſtes armenta quæq; nauibus in inſulam Danubij tranſportaſſent, uitulos, ſuesq; nonnullos per negligentiã in uillis dimiſſos, ad ripam fluminis tamdiu de‑ uerberaſſe, donec pecus inſulam depaſcens, mugitũ grunnitumq; audiens, deſiderio ſimilis animantis fluuium tranſnatauit, eoq; modo magnã prædã abactam. Per idem tempus Sigiſmundus Imperator Alberto duci Auſtriæ genero ſuo Morauiam, ne defenſore careret, dono dedit: quamuis iam ple‑ riq; illius prouinciæ proceres ad Huſſitarum inſaniam defeciſſent. Eo quoq; tempore Ericius rex Daciæ, & infans Petrus regis Portugalliæ germanus, Ia cobi cardinalis ſancti Euſtachij excellentis & clariſſimi uiri pater, Imperato‑ rem accedentes, ambo rei militaris peritiſſimi, exercitũ eius & copijs & auxi‑ lijs auxere. Ob quam rem caſtra ad Lutempergam Morauiæ oppidũ, Huſſi tarum peſte infectum, ſtatim poſita: obſidio tribus menſibus eo loco ducta. Eques apud Pragenſes cognomento Aqua, ſatis opulentus fuit, & inter ſuos ciues autoritate preditus. Is ſororis filium nomine Procopiũ quũ ſobole care ret in ſuum adoptauit, eumq; grandiuſculum, ad Galliã, Hiſpaniam, Italiã, demũ Hieroſolymam ſecũ adduxit, reuerſus in presbyterũ ordinari curauit. Qui, ſurgente in patria Huſſitarum nouitate, Ziſchæ adhæſit, & quum eſſet robuſtus, & manu promptus, nulliusq; fugax laboris, magno loco apud eũ habitus, primos duxit ordines, malus malo aptiſſimus. Hic eſt ille Proco pius, qui poſtea ob res fortiter geſtas Magni cognomen obtinuit. Huic pro‑ uincia Morauię cõmiſſa eſt, & Lutemburgenſiũ defenſio. Qui nõ parua mi litum manu accepta, inuitis obſidentibus, cõmeatum in obſeſſum oppidum importauit, irritamq; Sigiſmundo fecit obſidionẽ. Dederat Imperator Mar chionibus Miſnẽſibus pontem & Auſcam ſuper Albim fluuium: ut eas ciui tates præſidio tuerentur. Obſederunt Auſcam Ziſcha ſimul cum Pragenſi‑ bus: Fredericus marchio Miſneñ. pater eorum qui modo prouinciam regũt, & frater eius Lantgrauius Thuringiæ, collecto ex Saxonia, Thuringia, Miſ na, & utraq; Luſacia milite, obſeſſis auxilium ferre ſtatuerunt. Commiſſum eſt ante urbem præliũ: incerta diu uictoria pependit, quum fortiſſimi utrinq; caderent, & nunc illi, nunc iſti uicti uictoresq; uiderentur. Ad extremum cæ‑ ca cæcũ ſequuta penes hæreticos fuit. Burggrauij Miſnenſes & † Chirpogen ſes, & comites Glichenſes, multiq; nobiles in eo prælio ceciderũt. Ex quibus pleriq; proiectis armis, flexis genibus fruſtra uitam ſupplices petierunt. No uem milia ea pugna ex fidelibus cæſa: Auſca capta, & funditus deleta. Ela‑ tus ea uictoria Ziſcha, inſolentius indies agere, eccleſias paſſim delere, ſi quæ reſtabant: ſacerdotes qui more maiorũ ſacra peragerent, crudeliter perſequi: nobilibus infenſus eſſe, ciuitatibus grauia imperare tributa: Pragenſium qui

Stratagema

Procopius

al's. Chibur‑ genſes

p 2 dette‑

detrectarant eius imperium,uicos & uillas incendere. Ob quas res Pragenſes Baronum auxilio freti,aduerſus eum copias eduxere. Ille quum ſe armis imparem animaduerteret,ad Albim uſq; profugit,eratq; penè comprenſus, niſi pater Georgij eius qui nunc regno potiť,per Poggiebraciű oppidű tranſitum ſibi præbuiſſet.Nec ſic ſua res tuta facta eſt. Patuerűt & hoſtibus alio loco pontes,per quos Albim tranſmiſerűt: ſed Pragenſes fugientis ultimum agmen inſectati,complures Thaboritas necauere. Peruentum eſt deniq; ad montes,ubi Ziſcha uallem ingreſſus, quum loci anguſtias eas eſſe noſſet,in quibus explicare hoſtes ſuas acies minime poſſent,ſtare ſigniferű iuſſit.Exin commilitones pro tempore hortatus, pugnæ copiam fecit. Certamen atrox commiſſum, uictor Ziſcha tria milia Pragenſium cecidit, reliquos in fugam uertit. Nec moratus, Cuthnam à Pragenſibus inſtauratam iterum ui cepit, atq; incendit,& qui Pragenſes inerant,eodem igne cőſumpſit. Mox ſucceſſu rerum tumens,infeſtis ſignis Pragam petijt, & ad ſagittæ iactum caſtrametatus obſidere urbem cœpit.Erãt & in ciuitate & in exercitu plurimi, qui hoc diſſidium deteſtabantur,& alij Ziſcham,alij Pragenſes accuſabãt. In caſtris quoq; tumultuatum eſt, dicente milite, indignű eſſe eam urbẽ armis premi, quæ caput regni eſſet,neq; de religione ſecum diſſentiret, caſuram breui Bohemorum potentiam,ſi ſe hoſtes diuiſos norint.Materiam belli ſatis magnã à Romano Imperatore præberi, ſtultű eſſe conſilium in ſe arma uertiſſe.Accepit Ziſcha quæ uulgo dicebantur, & aduocata in concionem multitudine, uas uinarium quod forte aderat conſcendens,Nolite,inquit,amari ſuper me fieri fratres,& hominem accuſare,qui uobis ſalutem peperit.Recentes uictoriæ ſunt,quas me duce conſequuti eſtis,nunquam ego uos in aliquem locum duxi,unde uictores nő redieritis. Vos clari,uos diuites facti:ego ueſtri cauſa lumen amiſi,& iã in tenebris ago,nil mihi ex tot bellis feliciter actis, niſi nomen inane ſupereſt. Vobis pugnaui,uobis uici:nec laborű pœnitet,nec mihi cæcitas dura,niſi quod rei ueſtræ priore ex more conſulere nequeo. Nec ego Pragenſes mei cauſa perſequor,ipſi ueſtrum ſanguinẽ,non meű ſitiunt. Parű eis fuerit me iam ſenẽ & utroq; caſſum lumine perdidiſſe: ueſtras illi manus timent,& feroces in periculis animos. Aut uos certe, aut illos perire oportet, qui dum mihi parant inſidias, ueſtras animas expetunt. Domeſtica uobis arma timenda magis quàm externa, ciuiles auferre ſeditiones oportet. Pragam prius expugnabimus, ſeditioſosq; ciues exterminare licebit, quàm Sigiſmundo diuiſionis noſtræ nuncius afferri poſſit.Cum paucis eiuſdẽ animi tutius Imperatorem expectabimus, quàm ſi nobiſcum dubij Pragenſes in caſtris militent. Verum ne me amplius accuſetis, liberam uobis conſulendi facio poteſtatem.Si libet Pragenſibus pacem dare, nő abnuo,inſidiæ modo abſint. Si bellum decernitis, præſto aſſum. In utramuis partem declinaueritis,Ziſcha ueſtri conſilij adiutor erit.His dictis, mutati militum animi,bellű decreuere,

Ziſchæ oratio ad pop.

decreuere,multitudo arma capere,feſtinare,muros adire,prouocare hoſtem, pro portis urbis pugnam ciere,egredientes ciues in urbem repellere, Ziſcha ad oppugnationē urbis cuncta parare.

De Ioanne Rochezana presbytero hæretico. Cap. XLV.

OPpidum eſt Pragenſis eccleſiæ,nō longe à Pelzina, cui Rochezana eſt nomen.Ex hoc loco puer obſcuris parentibus, cēſuq; tenuiſſimo natus Ioannes nomine,Pragam uenit,mendicatuq; uictum quærens,grammaticā & dialecticam didicit. Quum adoleuiſſet, nobilis cuiuſdam pueri pædagogus factus eſt:& quum ualeret ingenio, linguaq; promptus eſſet, in collegio pauperum receptus, auditor Iacobelli fuit. Poſtremo presbyter ordinatus, prædicare uerbum dei Pragenſibus cœpit, ex oppido unde ortum habuit, Rochezanæ cognomen ducens. Et iam nomine & autoritate ualebat, quum Ziſcha Pragā obſideret. Exijt ergo conſentientibus ciuibus,& in caſtra profectus,ciuitati Ziſcham conciliauit.

De morte Ioannis Ziſchæ. Cap. XLVI.

SIgiſmundus autem ubi Ziſchæ cuncta ex ſentētia cedere animaduertit, & iam illum eſſe unū,ex quo res Bohemiæ penderēt,clàm ſibi eum conciliare tentauit, gubernationē ſibi totius regni,militiæ quoq; ducatū,& ingens auri pondus quotannis promittens,ſi ſe regem nominaret, & in uerba ſua ciuitates iurare cogeret.In magnā profecto regiæ maieſtatis ignominiā, & imperialis gloriæ dedecus, atq; infamiam Reipub. Chriſtianæ ſempiternam, Sigiſmundum pluribus regnis præfectū, ex Imperatoribus natū, & ipſum Imperatorem,cuius nomen Italia,Gallia,Germania,& omnis Europa uenerata eſt,quem barbaræ nationes timuerunt,ſupplicem uidit noſtra ætas homini ex parentibus haud admodum nobilibus nato, ſeni, cæco,hæretico,ſacrilego,& in omne ſcelus audaci, pecuniā & ſummos honores offerre, ut ſuarum eſſe partium dignaretur.Sed auertit diuina pietas eam peſtem,& tantū malum è medio Chriſtianorum eripuit. Nā Ziſcha cōditionibus annuens, dum conuenta completurus Sigiſmundum petit, inter eundum apud caſtellū Priſcouiam, diuinitus, ut par eſt credere,peſte tactus,expirauit: monſtrum deteſtabile, crudele, horrendum, importunum:quod poſtquam manus humana conficere nō ualuit,digitus dei extinxit. Ferunt illum quum ægrotaret interrogatum,quo nam loco mortuus ſepeliri uellet,iuſſiſſe cadaueri ſuo pellem adimi, carnes uolucribus ac feris obiectari, ex pelle tympanum fieri,eoq; duce bella geri:arrepturos fugam hoſtes, quamprimum eius tympani ſonitum audierint. Thaborenſes,qui reliquas picturas abominantur, Ziſchæ tantummodo, & angeli cuiuſpiam calicem manu tenentis effigiem ſupra portam urbis pinxere,eiq; ſacra quotannis agunt.

De Orphanis hæreticis,qui ſe poſt mortem Ziſchæ ſeparauerũt à Thaboritis. Caput XLVII.

ZIſcha mortuo ingens mœror inuaſit exercitum, trepidare,lamentari milites,accuſare fortunam,quæ ducem inuictum,morti uincendum dederit. Nec mora,duæ factiones exortæ. Altera Procopiũ magnũ,quem raſum quoq; uocauere,cuiusq; ſupra meminimus,ſibi ducẽ præfecit. Altera nullum inueniri poſſe dictitans, qui iure Ziſchæ ſuccederet, ſelectis paucis qui communi cõcilio bellum adminiſtrarent, ſeſe Orphanos appellauere: inter quos potior habitus eſt Procopius,cognomento minor. Atque ita Thaboritæ in duos exercitus diuiſi, alij uetus nomen retinuere, alijs Orphanorum,ut diximus,ob mortem ducis, inditum nomen. Qui &ſi aliquando inter ſe diſſentirent,ubi tamen extrinſecus uis ingruit,iunctis uiribus in unis caſtris ſeſe defenderunt. Muro circundatas urbes niſi neceſſariorum emendorum gratia perraro ingredi,cum liberis & uxoribus in caſtris uitam agere. Carros quam plurimos habere,hís pro uallo uti. Procedentes ad pugnam, duo ex his cornua facere,in medio peditatũ claudere,alæ equitum extra munitiones prope adeſſe. Vbi congredi tempus uiſum,aurigæ qui cornua ducerent, ad Imperatoris ſignum,comprehenſa ſenſim qua uoluerunt hoſtiũ parte, ordines quadrigarum contrahere:intercepti hoſtes quibus ſui ſubuenire nõ poſſent,partim gladio à peditatu,partim miſſilibus ab his q erãt in carris,uiris ac mulieribus necari. Equitatus extra munimenta depugnare, quẽ ſi forte hoſtis oppreſſiſſet fugientem,mox aperti currus excipere,indeq; uelut ex ciuitate mœnibus cincta defendi,eoq; modo uictorias quamplurimas cõſequi, quũ eam pugnandi peritiam uicinæ gentes ignorarẽt, & ager ille Septentrionalis late patens, ad explicandos bigarum quadrigarum'ue ordines peridoneus haberetur. Egrediebantur duo exercitus, alter Sleſiam, alter Morauiam populabatur,uicinasq; regiones aſſiduis excurſionibus infeſtabant. Theutones per circuitum habitantes,alios Philiſteos,alios Idumæos,Moabitasq; uocabãt, Bohemiam terram promiſſionis eſſe dicebant. Quumq; in proximam prouinciam exiſſent, prius cum præda depopulatis agris reuertebantur, quàm hoſtis cognouiſſet aduentũ. Erat & tertius exercitus, quem fratrum Orebitarũ appellari diximus. Huic ductor fuit Bredricus presbyter Straſmicenſis, natione Morauus,qui bellis aſſiduis Sleſiam affectauit. Hic etiam hodie uiuit,& urbem Coloniã appellatã poſſidet. Qui ſpreta religione Chriſtiana, calcatoq; pontificio iure uxorem publice duxit,& illa mortua alteram ex Polonia ſuperduxit,ex qua filios ſuæ nequitiæ ſectatores ſuſtulit. Quum obſiderent Suetlam oppidum in Auſtria,Thaboritæ ſimul & Orphani duabus noctibus & una die abſq; intermiſſione mœnia oppugnauere. Superueniẽte autem Alberto eius terræ principe cum exercitu, ut auxiliũ oppidanis afferret,pugnatũ eſt quatuor fermè horis, nutante hinc atq; illinc uictoria. Ceciderunt ex

derunt ex utraq; parte primi bellatores. Poſtremo ita diſceſſum eſt, ut currus Thaboritæ ſuos amitterent, Albertus caſtris exutus abiret, quod negligentia Roperti Vallenſis factum credidere, qui tum ductor exercitus fuit. Rediſt tamen paulo poſt Procopius raſus, & oppidum Retium in Auſtria celebri obſidione cinxit. Pragenſes eius ſigna ſequuti, & Boheſlaus Cygneus, cuius ſupra meminimus, qui eo loco ſagitta confoſſus interijt. Retium ui captum, direptum atq; exuſtum, in quo multi mortales periere, Burchgrauius Maldeburgenſis, loci dominus, captus, & Pragā ductus in carcere diem obijt. His geſtis, uocati ab Imperatore Bohemorum principes, ad eum uſque Poſonium profecti ſunt. Id oppidum Hungariæ, in finibus Auſtriæ, atq; in ripa Danubij ſitum. Neque ingreſſi mœnia, in tentorijs è regione urbis manſere. Egreſſus ad eos Sigiſmundus, multa de iure ſuo loquutus, paternum atque auitum regnum repetere, ſi qua eſſent quę prouincialium mentes ab ſeſe alienarent, ea ablaturum; Bohemis ex quibus natus eſſet, pacificum, benignūq; regem futurum. Illi ſe armis ab eo ſine cauſa impetitos dicere, ciues ſuos in Conſtantia contra publicam fidem exuſtos inauditos, Bohemiæ primores tanquam hæreticos à Romana eccleſia damnatos, regnum ſacris contumelioſe interdictum: non eſſe tam exiguam Bohemorum potentiam, quæ ſuo nequeat honori conſulere. Reſponſum à Sigiſmundo benigne datum ad obiecta, oblatumq; generale concilium, in quo ſuam innocentiā Bohemi oſtendere poſſent, ſi ſe uniuerſalis eccleſiæ iudicio ſubmittere uellēt. Bohemos qui armis uincere conſueſſet, uerbis uinci nō tulit, infectisq; rebus domū abijt.

De expeditione in Bohemiam, contra hæreticos & rebelles, per Martinum papam quintū inſtituta: Et de infelici pugna contra eoſdem. Caput XLVIII.

AT Martinus pontifex maximus, ubi armatam hæreſim creſcere indies animaduertit, priuſquam peſtis amplius inualeſceret, cardinalem Vintonienſem natione Anglicum, regia ſtirpe natum, in Germaniam proficiſci iuſſit, qui contra Bohemicam labem uicinas gentes in arma conciret: cui & Imperator adiumento fuit. Inſtituti ſunt tres exercitus. Saxoniæ duces, & quas uocant, ſtagnales ciuitates, in primo militauere: ſecundum ex Franconibus conſtitutum, Marchio Brandenburgēſis ductauit: tertio præfuit Otthò Treuerenſis archiepiſcopus, quem Rhenenſes ſequuti ſunt: Baioarij quoque, & ciuitates Sueuorum Imperiales. Ingreſſi Bohemiam tribus locis: poſtquā ſyluam penetrauere, iuncti ſimul, ante Miſnam caſtrametati ſunt. Hāc urbē †Prichicho Elenotenſis, inter hæreticos quantū doctior ac facūdior, tantū crudelitate ac perfidia nequior, præcedenti nocte ex fideliū manibus eripuerat. Erat igiē conſiliū exercitus, hanc urbē prius recuperare, q̄ ultra procederent. Sed quū hæretici collecto raptim milite, in eos properare nunciarentur, non *als. Prierchò Clenotenſis*

p 4 uiſum

uiſum hoſtem fugerunt: Thacouiamq́; petentes, inſtrumenta bellica cũ præda ibi dimiſerunt. Nondum cardinalis in exercitu fuerat: ſed ad Thacouiam fugientibus occurrẽs, admiratus eſt tot ducum, tot fortium uirorum pauidã fœdamq́; fugam: magnis precibus ut redirẽt in hoſtem, omni ex parte debiliorem hortatur. Quod quum fruſtra niteretur, & ipſe turpis fugæ comes effectus. Vix ſyluam ingreſſi erant, quum ſuperuenientes Bohemi poſtremũ agmen laceſſere cœperunt. Facta eſt profuſior ac pauidior fuga, nec prius Theutones fugere, quàm Bohemi perſequi deſtiterunt. Hoſtes impedimentis direptis, Thacouiam expugnantes, machiniſq́; bellicis potiti ſunt. Exin Miſnam populati, quum per Franconiam redirent, ne Bambergeñ. agrum Normbergenſemq́; uaſtarent, pecunia placati diuitẽ exercitum reduxere. Sigiſmundus his cognitis, Normbergã profectus, noua principũ auxilia comparat. Martinus quoq́; pontifex maximus Iulianum cardinalem ſancti Angeli, literis ac moribus excellentem, cum ea legatione in Theutoniam mittit, ut Bohemis bellum inferat, & adueniente tempore in Baſilienſi cõcilio, quod propediem futurum erat, nomine apoſtolico præſideat. Is Germaniã ingreſſus, mox Normbergam ad Sigiſmundum ſe confert: quo in loco frequentes Germanorum reguli conuenerãt. Decreta eſt noua in Bohemos expeditio, ad viij. Kalen. Iulij. Dux belli Fredericus marchio Brandenburgenſis declaratus, qui cardinalem ſequeretur. Ingreſſus eſt Bohemiã, per uiam quæ ducit ad Thopã. Inſtitutus Albertus Auſtriæ princeps, ſuas copias per Morauiã ducere iuſſus eſt. In ea expeditione Albertus & Chriſtophorus Baioariæ, & Fredericus Saxoniæ duces fuere. Ioannes & Albertus Brandenburgenſes principes cum patre, quem penes belli ſumma erat, Herbipolenſis, Bambergenſis, Eiſtetenſis epiſcopi, Societas Sueuorũ quam ſancti Georgij uocãt, & imperialium ciuitatũ magiſtratus, Maguntinus, Treuerenſis, & Colonienſis antiſtites, auxilia miſerũt, & cum his prouinciarũ ſuarum primores, ſupra xl. milia equitum fuiſſe traduntur. Peditũ minor erat numerus. Nam Germani patentibus freti campis, equeſtres plerũq́; pugnas agitant. Promiſerat & Renatus Lothoringiæ princeps in eam expeditionẽ ſeſe uenturum. Sed domeſtico bello implicatus, dum comitem Videmontẽſem oppugnare nitiť: neq́; promiſſo ſatis fieri poteſt: neque comes Palatinus Rheni, qui Videmontẽſi opem tulit, aduerſus Bohemos ire permittitur. Cardinalis dum eos opperiť, ad Kalendas uſq́; Auguſti profectionem ſuſpendit. Albertus interea ex Auſtria ducens, quũ ad dictum diem adeſſe cardinalem minime intelligeret, impar Bohemicæ potentiæ retroceſſit. Ingreſſus deinde cardinalis, numeroſum exercitum ductans, multas hæreticorum uillas incendit, oppidaq́; diripuit, in quibus non auaritia tantũ, ſed crudelitas etiam militũ graſſata eſt, qui mares cũ fœminis obuios, ſenes pueroſq́; paſſim necauere. In extremis tamẽ regni partibus ea calamitas deſæuit, quũ duces copiarũ interiora petere formidarẽt.

Bohemi

Bohemi qui iampridē hoſtem affuturum acceperant, expeditas in armis legiones coegerant, & ubi fidelium domicilia reperiebāt, ea ferro atq; igne uaſtabant. Inter quæ Stiltiuergium oppidum ab Orphanis expugnatū ac direptum, puberes ad unum necati. Interea ſiue proditio in exercitu fidelium fuit, quod plurimi putauere, ſiue inanis ſua ſponte mentes hominum pauor inualit, totis caſtris trepidatum eſt, & prius quàm hoſtis ullus in conſpectū daretur, fœdiſſima cepta fuga. Mirari Iulianus unde hic timor, quæ ratio tantum exercitum fugere ſuaderet, ambire duces, hortari arma expedirent, aciem inſtituerent, forti animo hoſtem expectarent. Nō de regni gloria, aut agrorum poſſeſſione certati: de uita, de religione, de Chriſti honore, de animarum ſalute bellum geri. Turpe Germanis eſſe, quorum nobilitatem uirtutem q; totus orbis celebraret, ex prælio fugere: mori ſatius, q̄ hoſti nondum uiſo cedere. Neq; ſecuros intra mœnia habitare poſſe, qui cāpos hoſti relinquerēt, arma uiros non muros tegere. Niſi gladijs modo libertatem ſuā tuerentur, aut caſuros breui hoſtili ferro, aut ſeruitutem morte miſeriorē laturos. Sed fruſtra apud eos cohortatio fuit, quorum pudorem metus cuicerat. Ablata ſunt raptim ſigna, & tanquā nullus eſſet in exercitu ductor, tumultuoſe quiſq; non expectato imperio, nō ſalutato comite, multi etiā proiectis armis non aliter quàm ſi hoſtis à tergo inſtaret, rapido curſu fugam maturauere. Quibus & cardinalis inuitus ſeſe comitem dedit. Hoſtis paulo poſt ex metu alieno factus audax affuit, impedimentisq; omnibus, quibus per ſyluam nō erat facilis exitus, & ingēti præda potitus eſt. Albertus tamen quū accepiſſet intraſſe Bohemiā cardinalē, & ipſe iterum raptim ex Auſtria coactis copijs, in hæreticos duxit, Prætorouiamq; munitum oppidum oppugnare adorſus eſt. Sed fuga cardinalis cognita, ab incepto deſtitit, & per Morauiam, quæ nondum ei parebat, infeſta ſigna circumferens, ſupra quingentas uillas ferro atq; igne deleuit. Oppida multa ui cepit atq; diripuit, mortalium maximam cædem fecit: adeoq; gentē illam afflixit, ut iugum eius accipiens, parērē ſibi ea lege promiſerit, ut circa religionem id ſequi teneretur, quod Baſilienſe concilium decerneret.

Iuliani ad fortitudinē orat.

De inchoatione Baſilieñ. concilij, & uocatione Bohemorum ad ipſum conciliū, ut fidei ſuæ rationem redderent. Cap. LXIX.

EXactus ex Bohemia legatus, Baſileam ſe contulit, ibiq; concilium celebrauit Sigiſmundus, qui per tempus expeditionis Normbergæ ſe continuerat. Ad coronam imperij Romæ ſuſcipiendam iter ingreſſus, primoribus regni Bohemiæ literas dedit, in queis ſcriptum erat, ſe natione Bohemum, nulli genti magis quàm ſuæ affectum, Romam non aliam ob cauſam petere, quàm coronæ ſuſcipiendæ gratia. Id decus Bohemorum genti accedere, cuius honeſtandæ ſibi maxima ſemper cura fuerit. Cœptum eſſe iam ſua opera Baſileæ concilium, hortari eos qui ſe audiri de religione cuperent eò

Sigiſmundi literæ ad Bohemos

rent eò proficiſci, nec plus ſapere uellent quàm mater eccleſia catholica: audi- turum benigne conuentũ rationes eorũ, tantum operam dent, ut cum ſyno- do de religione conueniant, ſibiq́ꝫ redeunti pacatum regnum reſeruent. neq́ꝫ enim ſe arbitrari Bohemos eius imperiũ fugere, cuius frater, pater, auus apud eos regnauerint: nec ſe alia lege regnaturum quàm cæteri Chriſtiani reges. Scripſit & ipſa Baſilienſis ſynodus Bohemis, ut legatos mitterẽt qui fidei ſuę rationem oſtenderent, ſecuritatem itineris & dicendi quæ uellent libertatem promittens. Fuerunt inter Bohemos duæ ſententiæ: Orphani & Thaboritę & plebes fermè omnes, eundum eſſe negabant, Ioannis & Hieronymi exem plum in medium afferentes, qui Conſtantiã ad ſynodum profecti, ſub fide Sigiſmundi publice combuſti fuiſſent. Nobilitas uero Mainardum ſequuta principem Nouæ domus, uirum cordatũ & ingenio dextro, petendum eſſe concilium prorſus aiebat, nec tolerandos uideri, qui nouas peregrinás ue de fide ſententias, nouumq́ꝫ ritũ religionis inueniſſent, niſi dictorũ factorumq́ꝫ rationem uniuerſali eccleſiæ redderent, & quę uulgo inculcauerant, coram do

Bohemorum legatio ctis defenderent. Vicit hæc ſententia. Legatio CCC equitum Baſileã miſſa: cuius principes fuere, Gulielmus Coſca, non tam equeſtri dignitate, quàm ec cleſiarũ direptione inſignis: Procopius cognomento Raſus, idemq́ꝫ magnus multis uictoriis, magniſq́ꝫ ſceleribus nobilitatus: Ioannes Rochezana, pſeu do Pragenſium apoſtolus: Nicolaus Galecus Thaboritarum ſacerdos, & Pe trus Anglicus patria profugus, ac ſolis elenchis in diſputatione cõfidens. Ef fuſus extra mœnia urbanus populus, ex ſynodo quoq́ꝫ complures aduentũ fortiſſimæ, & iam fama celebratiſſimę gentis pro portis expectauere. Alii fre quentes in plateas quà tranſitus eſſet conuenere: matronæ, pueri, puellæ fene ſtras atq́ꝫ tecta complere: alii hunc, alii illum digito deſignare: peregrinos ha bitus, non uiſa prius ueſtimenta mirari: horribiles hominũ facies, truces no- tare oculos: non eſſe alienum dicere ab ea hominum ſpecie facta, quæ fama

Procopius prodiderat: in unum tamen cuncti Procopiũ defigere lumina, illum eſſe qui toties fidelium fudiſſet exercitus, qui tot oppida ſubuertiſſet, tot hominũ mi- lia neci dediſſet, quem ſui pariter atq́ꝫ hoſtes metuerent: inuictum ducem, au dacem, intrepidum, neq́ꝫ labore, neq́ꝫ timore ſuperandum.

Oratio Iuliani Cardinalis ad Bohemorum legatos, reſponſi- uaq́ꝫ eorundem, Cap. L.

EXceptos Bohemorum legatos hoſpitaliter, poſtridie in concione accer- ſitos Iulianus Cardinalis benigne alloquutus, & longa & luculenta ora- tione, quæ adhuc extat, ad ea quæ pacis & unionis eſſent cohortatus eſt: ec- cleſiam Chriſti ſaluatoris ſponſam omnium fidelium matrem eſſe dictitãs, claues ligandi atq́ꝫ ſoluendi habere, candidam ſine ruga, ſine macula, in his quæ neceſſaria ad æternam uitam eſſe creduntur, errare non poſſe: qui eam contempſerit, alienum, prophanum, & quaſi ethnicum publicanumq́ꝫ cenſen

dum:

dum: eam nūſquam melius quàm in generali concilio repræſentari. Statuta conciliorum eccleſiæ placita exiſtimari: concilijs non minus quàm euangelijs credi oportere, quorum autoritate & ipſa ſacrarum literarum eloquia recepta ſunt: Bohemos, qui ſe filios eccleſiæ dicerent, uocē matris audire debere, quæ filiorum obliuiſci non poteſt: eos iampridem ſeorſim à matre uixiſſe: neq; id nouum eſſe. Complures aliquando fuiſſe qui matrem reliquere, rediſſe tamen qui ſalutē oprauere: regnante diluuio omnes perijſſe qui extra arcam remanſere: dominicum agnum in unis ædibus comedendum: extra eccleſiam nō inueniri ſalutem: hanc eſſe concluſum hortum, ſignatumq́; fontem, cuius aquam ſi quis biberit, non ſitiet in æternum. Ex re ſua feciſſe Bohemos, qui eius aquæ fluenta apud conciliū requiſierint, matremq́; tandem audire ſtatuerint. Faceſſere iam odia debere, ponenda eſſe arma, omnemq́; belli materiam procul abijciendam: auditiuros benignè patres quæcunq; Bohemi pro ſua cauſa dicere uelint: tantum parati animo ſint, ne bene conſulta ſanctæ ſynodi conſilia reſpuant: quibus non Bohemos tantum, ſed omnes Chriſti fideles conquieſcere oportet, ſi modo æternæ uitæ participes eſſe uelint. Audita eſt Cardinalis oratio ſummo patrum conſenſu. Bohemi pauca reſpondere, quibus par facundia non eſſet: Se neq; concilia neq; eccleſiam contempſiſſe: aduerſus inauditos ſententiam Conſtantiæ latam: nihil de religione Chriſtiana detrahere: incorruptam apud ſe patrum autoritatē manere: quodcunq; Bohemi aſſerant, ſacris literis atq; euangelio confirmari: ueniſſe ut innocentiam ſuam uniuerſali eccleſiæ patefaciant, petereq́; publicam audientiam, in qua laici quoq; adſint. Neq; id negatum. Interrogati quænā illa eſſent, in quibus à Romana eccleſia diſſentirent, quatuor articulos propoſuere. De communione diuinæ euchariſtiæ, quam ſub ſpecie panis & uini ſumendam his qui ſalui eſſe uelint neceſſario affirmabant. De ciuili dominio, quod clericis interdictum diuina lege dicebant. De prædicatione uerbi dei, quam liberam permiſſamq́; paſſim omnibus arbitrabantur. De publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant, etiam maioris mali uitandi gratia. Nam quamuis plurima ſint quæ Huſſitarum perfidia aduerſus catholicæ fidei ueritatem aſtruere ac prædicare non dubitat, coram concilio tamen doctorumque patrum cœtu, hæc tueri tantummodo poſſe arbitrati ſunt, eáque regni nomine dicta. Verū quum legatus alia quoq; de Bohemis acceppiſſe ſe affirmaret, quæ Chriſtianas aures offenderent: inter quæ illud eſſet, quod religiones mendicantium inuentum eſſe diabolicum prędicarent: aſſurgens Procopius, Neq; hoc falſum eſt, inquit: nam ſi neque Moyſes, neque ante eum patriarchæ, neque poſt eum prophetæ, neque in noua lege Chriſtus dominus, neq; apoſtoli mendicātes inſtituēre, quis nō intelligit diaboli tenebrarūq; opus eſſe? Excepta eſt ingenti auditorū cachinno Procopij uox: legatus uero ut erat manſuetiſſimus pater, argumentationem indocti hominis placidè

Bohemorum reſponſio

nis placide diſſoluit:neq; enim patriarcharũ prophetarumq́ placita,& quæ Chriſtus inſtituit, quæ ſanxerunt apoſtoli,duntaxat à deo eſſe docuit, uerũ eccleſiæ quoq; decreta,quæ ſancto dirigente ſpiritu ducit,opera dei eſſe monſtrauit: quãuis & aliunde mendicantiũ uita ex euangelio ſumpta uideri poſſit. Selegerunt Bohemi quatuor magiſtros,qui ſuos articulos ex diuina lege ſumptos oſtenderent. Qui eos confutarent,ex cœtu patrum totidem aſſumpti uiri præſtantes,& ad dicendum parati. Diſputatũ eſt quinquaginta diebus: multa in utranq; partem adducta. Poſtremo quum uicta Huſſitarum perfidia uinci nollet,ad tractatus uentũ: tentatũq; ſi fortaſſe amice trahi poſſent. Miſſi & oratores ex concilio in Bohemiam uiri doctiſſimi,& qui gentis uerſutiam noſſent. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis ſpes facta, nunc belli metus.

De uictoria Bohemorum fidelium, & debellatione morteq; Procopij, ac aliorum hæreticorum. Cap. LI.

DVm hæc aguntur,Thaboritæ & Orphani Mainardo cæteriſq; nobilibus infenſi eſſe cœperunt, eorumq́ ſuſpectas actiones habere, tanquã concilio auſcultarent. Neq; uana opinio. Conuenere nanq; ſæpe inter ſe Barones,errorem ſuum recognoſcere,miſeros ſe dicere:qui quum regis imperiũ abdicauerint,Procopij iugum ferant:illum dominum eſſe, illum pro ſua libidine prouinciã regere,uectigalia exigere,tributa imponere,delectum habere militum,exercitũ quò uelit ducere,rapere,ſpoliare, occidere, nullum pati qui ſuis conſilijs aduerſetur,nobiles iuxtà atq; ignobiles ei mancipia eſſe,nullum hominum genus infelicius eſſe Bohemis,quos ſemper in caſtris uerſari oportet: æſtates atque hyemes ſub diuo agere,in duro iacere ſolo,arma in omnes horas uerſare, nunc ciuilibus bellis,nunc externis agitari,aut bellum geri,aut belli metum impendere. Excutiendum tandem crudelis tyranni iugum,neq; ferendum ut qui cæteras gentes armis uicerint,Procopio ſeruiant. Placet acerſire publice conuentum procerum & ciuitatum, in quo regni ſtatus reformetur. In eo Mainardus ei regno bene eſſe dicit,in quo neq; per ocium marceant homines,neq; per bellum atterantur. Bohemos hactenus expertes fuiſſe quietis,attritum aſſiduis calamitatibus regnum:periturum breui niſi occurratur: incultos iacere agros:homines atq; armenta ſenſim deficere:id accidere,quod omnia in poteſtate unius ſita eſſent, qui ſine conſilio procerum et ciuitatumq́ pro ſuo arbitrio rem gereret.Illi ſalubre bellum eſſe:nam ſi paci locus ſit, imperium eius ſtatim caſurum. Deligendum unum eſſe ex nobilitate ducem,cuius poteſtas annua ſit,nonnulloſq; ei adiungendos, quorum conſilio domi belliq; rempublicam adminiſtret. Ne uero uſurpare ſibi Barones imperiũ uiderentur, ex media nobilitate aſſumendum ducẽ conſuluit. Itum eſt fauente conuentu in ſententiam Mainardi, Alſcio Riſemburgenſis,antiquæ nobilitatis homo,ſed tenui cenſu,dux gentis declaratus, quẽ capitaneũ uocauere.

(Margin notes: Pulchre — beside "metur.In eo Mainardus…"; Alſcio — beside "eſt fauente conuentu…")

uocauere. Cæterũ maieſtatis inſignia penes eum fuere, autoritas apud Mainardum extitit. Procopius his cognitis, Orphanos & Thaboritas in expeditionem ducens, ad urbem Pelzinam, quam fideles incolebant, caſtra ponit: atq; undecim continuis menſibus pertinaci obſidione, crebriſq; oppugnationibus urget. Oppidani extrema omnia paſſi, ac iam fame pereuntes, ad ſynodum Baſilienſem miſére oratum, ne fidelem urbem in manus hæreticorũ peruenire ſinerent. Patres, quibus non eſſet publicum ærarium, ex priuato argento ſymbolum dedere, auri octo milia numûm Mainardo mittentes, qui collecto exercitu ſubueniret obſeſſis. Per idem tempus, ea pars Pragæ quæ Nouaciuitas appellatur, ab Orphanis impoſito præſidio tenebat: cuius præfectus erat presbyter Lupus Rochezanæ infenſiſſimus: aduerſus quem prædicando plebem incitabat. Ille in ueteri ciuitate, apud ædem ſanctæ Mariæ ante lætam curiam habitabat, Lupumq; ſuis & ipſe ſermonibus probroſiſq; maledictis lacerabat. Ob quam rem creſcentibus odijs, clauſerũt Orphani aditus ueteris ciuitatis in nouam: turreſq; ligneas pluriũ tabulatorũ erexere, quibus oppidanos in aduerſa ciuitate miſſilibus infeſtarent. Ea occaſione uſus Alſcio, conuocata nobilitate, nihil eſſe imperium ſuum dicit, quod Thaboritæ Orphaniq; contemnant, regnum mature periturum, niſi magiſtratibus pareatur. Rogat proceres in medium conſulant. Placet omnibus cum ea manu militum quam Mainardus comparauerat, Pragam peti. Nec morati, ueterem ciuitatem ingrediuntur, ligneas turres amoueri, parereq; omnes Alſcioni iubent. Negant Orphani ducem eſſe, quem neq; ipſi, neq; Thaboritæ ſuſcepiſſent. Fit tumultus, cõmittitur in urbe prælium. Lupus ubi ſuos cedere animaduertit, pluresq; cadere, ſalutem pedibus petijt. Diſiectæ turres ciuitatis omnes, in poteſtatem Alſcionis factæ. Pelzinenſes re cognita, Procopio è muris illudere, hortari ſuis ciuibus opem ferat, alienos ne laceſſat. Stultũ eſſe eum qui ſua tueri nequeat, infeſtare aliena: niſi ſuopte ingenio ab obſidione diſcedat, uenturos breui proceres qui nolentem cogant. Ficta ea Procopius credere, atq; oppidanis ad ferendam fortius obſidionem blandimenta oblata. At ubi certum nuncium de geſtis Pragenſibus accepit, ſoluta mox obſidione, plenus iratum, cum omnibus copijs uerſus Pragam iter dirigit. Properanti cõmunes amici occurrunt, de pace inter eum & nobiles agunt, diuiſum inter eos regnum ſtare non poſſe, conſulendum cõmuni quieti, neq; concordiã ſine uiribus, neq; uires ſine concordia ſufficere: ciuitatibus eius populi inexpugnabile munimẽtum eſſe, qui concordibus animis arma tractaret: lites ex arbitrio ducis componi poſſe, delectis ex utraq; parte pari numero uiris, quorum conſilio leges pacis dicerentur. Procopius demum ita ſe pacem habiturum reſpondet, ſi noua Praga ſibi reſtituatur, ſi munitiones deiectæ reficiantur, ſi Pelzina eo in ſtatu reponatur, in quo fuerat ante diſſolutam obſidionem: nam cõmeatus iam eò importati fuerant. Nobiles ubi res factu dif-

q ficilimas

ficilimas peti uident, Procopiumq́ uincula, uerbera, cædes minari, quum alia uia pax inueniri non poſſet, armis decertare conſtituunt. Relicta itaque ciuitate, cuius nutare animos non ignorabant, obuiam hoſti pergunt. Ventum eſt ad locum inter Brodam Bohemicam & Burim, quatuor milibus & quingentis paſſibus à Praga diſtantem, in agris late patentibus. Ibi currus contra currus incurrunt, & ſublato clamore, alteri alteros contumelioſe compellant. Decreuerat Procopius haudquaquã pugnæ copiam facere, niſi ex occaſione prærogatiua daretur. Erat ei animus recta uia Pragam petere, ubi non dubitabat nouam ciuitatem ſibi portas aperturam. At equitatus nobilium munitiones eius prætergreſſus, dum forte ultimam partem apertam uidet, raptim ingreditur, cædemq́ magnam facit. Hoſtes improuiſo malo præuenti, quid agant neſciũt. Trepidatur totis caſtris: inſolita res terrorẽ auget. Neq; enim intra munitiones curruũ intraſſe prius equites aliquando uiderant. Cædunt paſſim pedites, fit fuga aperta ex altera parte mole quadrigarũ. Inſtant nobiles, ſternuntur ubiq; fugientes. Procopius ubi ſuos retinere non poteſt, nec audire hortamenta periculum metusq́ ſinit, inter confertiſſimos hoſtes dilapſus, cum cohorte quam ſibi ex fortiſſimis magis quàm amiciſſimis delegerat, aliquandiu hoſtis impetũ ſuſtinet: multisq́ cæſis, uictoriã penè hoſtibus eripuit. Sed circumuentus multitudine equitum, nõ tam uictus quàm uincendo feſſus, telo in incertũ miſſo transfodit. Pari modo & alter Procopius, quẽ minorem appellari diximus, in eodem globo fortiter pugnans occũbit. Atq; is finis duobus illis pernicioſiſſimis ac deterrimis monſtris fuit. Sic Thaboritarum & Orphanorũ ſcelerati exercitus, inuicti prius, uicti ac deleti ſunt. Procopium raſum quis occiderit ignoratum eſt, quamuis Coſcha, de quo ſupra meminimus, id facinus honeſtũ dignumq́ præmio ſuũ dixerit, qui tum partes nobilium ſequebatur. Primus eius uictoriæ autor habitus eſt Mainardus, poſt eũ Ptarſconis magna uirtus uiſa. Coapcho uero qui Thaboritarũ equitatum ductabat, rei militaris apprime peritus, & qui multis aliquando damnis Prutenos affecerat, & à rege Poloniæ uocatus, uſque Gedanum & mare Baltheum, uictorem exercitũ duxerat, ex hoc prælio fuga dilapſus, cum magna parte equitatus in Coloniam ſeſe recepit. Confecto bello quũ multa milia captiuorum eſſent, Mainardus concilio procerũ accerſito, perdere peſſimam plebem ſtatuit, quæ nutrita in armis omnem ætatem in caſtris egerat, nec ſub legibus uictura crederet, rapinis, & cædibus, atq; adulterijs aſſueta. Qua ſtante, pacatum regnum ſtare non poſſet. Sed uetitus ne ſimul innocentes interficeret, qui ex agris coacti ad pugnã uenerant, uoce præconis edici iubet, nondum bellum peractum eſſe, fugiſſe Coapchonem, Coloniam expugnari oportere, uicinasq́ per circuitũ gẽtes quę regnũ popularent, armis domandas. Ad eam rem neceſſarios, qui ſub Procopijs militaſſent, uiros fortes, & in bello exercitatos: decretũ eis ex publico ſtipendiũ, donec regnũ pacaret.

Procopiorum interitus

Proinde

Proinde omnes qui ſtipẽdia facere uellent, in horrea ſeſe proxima reciperẽt, cauerent,ne rudes inexpertosq́ꝫ belli,ſecum admitterẽt: illos ſua rura,ſuosq́ꝫ lares repetere poſſe. Introierunt horrea quæ apud Bohemos in uillis ex maceria culmo tecta, frequentia ſunt, pletaq́ꝫ Thaboritarum & Orphanorum milia,homines nigri, ad ſolem & uentum indurati,aſpectu tetri atq́ꝫ horribiles,& qui circa fumum in caſtris uixiſſent,aquilinis oculis, impexo crine, promiſſa barba, corporibus proceris,membris hiſpidis, cute adeo dura, ut ferrũ quaſi lorica repulſura uideret. Clauſa ſunt cõfeſtim oſtia,& ignis immiſſus horreis,quo fex illa & colluuies hominũ, ignominioſum agmen,poſt multa quæ patrauerat ſcelera, exuſta,contemptæ demũ religionis pœnas dedit.

Quomodo Sigiſmundus Romæ coronatus, poſt multas diſſenſiones & bella cum pace & gaudio à Bohemis ſuſcipitur. Cap. LII.

Sigiſmundus interim ab Eugenio Pont. Max. Romæ coronatus, Baſileã petierat, diſſidioq́ꝫ patrũ quod tũc erat cum Eugenio ad tempus ſedato, Vlmam ſe cõtulerat.Ea eſt Sueuiæ ciuitas, ad ulteriorẽ Danubij ripam ſita: Licius amnis qui Sueuos à Baioarijs diſterminat, e regione urbis in maiori flumine exoneratur.Hic audita Thaboritarũ Orphanorumq́ꝫ clade,legatos in Bohemiã mittit, regni proceres cõmendat, qui uitos nocentes deleuerint, hortatur regni quietem procurent, ſeq́ꝫ regem ſuſcipiant, quem fratri ſucceſſorem ius gentium dederit.Illi magno numero apud Ratiſponam cum conueniunt,regemq́ꝫ ſuum ſalutant. Venerunt & ſeorſum,Coapcho & Ioannes Rochezana,de ſuis rebus acturi.Legati quoq́ꝫ Baſilienſes,qui Pragæ fuerãt, & cum Bohemis certo modo conuenerant,eò ſe contulere.Sigiſmundus auditis quæ de religione in cõmunione placuerant,conuenta probauit, eaq́ꝫ ſeruari mandauit. Exin poſcentibus Hungaris, nauibus per Danubiũ uectus, Budam petijt,ubi reformato rerum ſtatu, uocatis ad ſe Bohemorum principibus, in Alba regali ſexaginta milia numûm inter eos diſtribuit, pecorũq́ꝫ maximum numerum.Dicta die qua uellet Bohemiam ingredi, nõ moratus Iglauiam uenit. Vbi concilio cum Bohemis habito,conuenta legatorũ ſynodalium iterum comprobauit firmauitq́ꝫ. Ea huiuſcemodi fuere. Bohemis ac Morauis eccleſiaſticam unitatem,pacemq́ꝫ complectentibus,ſeq́ꝫ in cæteris omnibus,præterq́ꝫ in uſu cõmunionis utriuſq́ꝫ ſpeciei, uniuerſalis eccleſiæ fidei ac ritui conformantibus.autoritate domini noſtri Ieſu Chriſti, & eccleſię ſponſæ ſuæ,ſub duplici ſpecie panis ſcilicet ac uini,his qui conſueuiſſent, diuinæ euchariſtiæ cõmunicare licebit. An uero ex præcepto dei id fieri debeat, generale concilium in Baſilea congregatum diffiniet,& quod utilitati fideliũ ſalutiq́ꝫ congruat,lege in perpetuũ ualitura conſtituet.Quo facto,ſi perſeuerauerint Bohemi in eiuſmodi communionis deſiderio, idq́ꝫ miſſa legatione petierint,ſacer conuentus Bohemiæ ac Morauiæ ſacerdotibus cõmunicandi ſub utraq́ꝫ ſpecie perſonas ſibi ſubiectas,& in annis diſcretionis conſtitutas,

q 2 & quæ

& quæ id reuerenter poſtulauerint,libertatẽ impartietur:ea conditione adie‐cta, ut inter communicandũ plebem publice inſtruant, non ſub ſpecie panis carnem Chriſti tantum,nec ſub ſpecie uini ſolum ſanguinẽ, ſed ſub qualibet ſpecie totum & integrum contineri Chriſtum.Breuis concordiæ notula,uerũ tot ſententiæ, quot uerba,quibus peregrinæ de fide ſententiæ, diuerſiq; de re ligione ritus eliminari iubentur: & quod eccleſia uniuerſalis credit, quod ſer‐uat,genti Bohemorũ credendũ ſeruandumq; præcipitur:circa cõmunionem tantum permiſſa nouitas. Cæterum inter Bohemos & Imperatorẽ aliæ pa‐ctiones interuenere, quibus eccleſiarũ prædia occupatoribus iure pignorum relicta ſunt,donec certa pecunia redimerent. Religioſis utriuſq; ſexus,qbus adempta monaſteria eſſent, exulibus quoq; ſpes reditus interdicta, Roche‐zanæ Pragenſis eccleſiæ præſulatus promiſſus:de diſponendo eccleſiarũ Bo‐hemicarũ regimine,ſummo pontifici facultas oblata. His ſic conſtitutis,Ro‐chezana cum alijs quatuor presbyteris, nomine totius cleri ſibi adhærentis, ſedente Sigiſmundo pro tribunali in foro ciuitatis erecto, aſſiſtente Alberto genero,magnaq; procerum & oratorũ circunſtante corona, obedientiã Ro‐manæ eccleſiæ ſeſe præſtare profeſſus eſt.Sequẽti uero die,haud abſimili ſo‐lennitate abſoluti ſunt ab anathemate,cæteriſq; cenſuris hæretici,& in eccle‐ſiam per concilij legatos introducti. Vbi quum diuina celebrarent, Roche‐zana perfidiæ ſuæ non immemor, altare accedens: diuina re peracta, uni quem iuſſerat ex laicis adeſſe, ſacramentum ex calice dedit. Et quamuis Io‐annes Polomor,alter ex concilio legatus in aliena eccleſia id ſibi non licere aſ‐ſereret,eumq; prohiberet,in propoſito perſtitit.Ob quam rem penè in irritũ conuenta ceciderunt. Compoſita tamen lis eſt,ex eo cõuentionis capite, quo ſancitũ erat,ne paucis pacta uiolantibus, cõmunis cõcordia rumperetur. His compoſitis,Sigiſmũdus vi.kal. Septembris,anno vi.& xxx.ſupra milleſimũ & quadringenteſimũ ab ortu ſaluatoris domini, Pragã uenit: ubi,qui paulo ante Bohemorũ hoſtis,ex adulterio natus,antichriſti filius,ſacrilegus,publi‐cis hominũ uotis perdendus cenſebat,extremis honoribus exceptus eſt. Ba‐rones ac ciuitates in eius uerba iurauerunt,& magiſtratus ſuos quos ipſe con ſtituit acceperunt, certantes inter ſe, quis alter alteri ſuo regi obſequentior ui deretur, ut eſt humanũ ingenium utranq; in partẽ immodicũ, ſiue perſequi, ſiue obſequi malit.Philibertus epiſcopus Conſtantienſis, natione gallicus,& collegæ ſui ex Baſilea miſſi, eccleſiaſticos introducere ritus, ſacerdotes inſti‐tuere,ex miſſarũ ſolennibus uulgaria uerba,cantilenaſq; detrahere,ſanctorũ imagines reducere,aquam benedictã in ædibus ſacris reponere, baptiſmatis fontes ſacrare,altaria ornare,ſpurcitias omnes abolere. Paruere complurimi, quibus mens ſanior fuit. Rochezanæ complices reſiſtere, obloqui, blaſphe‐mare,plebem modis omnibus auertere. Ipſe quoq; incentor malorũ ex pa‐rochia ſanctæ mariæ ante Lætam curiã, quam propria temeritate inuaſerat,

amoueri

amolieri minime potuit:neq; laniare ſermonibus ſuis inter prædicandū Romanam curiam prætermiſit, legatiſq; ſæpe necem per inſidias machinatus eſt. Sigiſmundus autem quum eccleſias pollutas intrare nollet, templum ſancti Iacobi quod fratrum minorum fuerat, & in quo machinæ bellicæ tum ſeruabant, reſtitui ſibi popoſcit. Annuit ciuitas, & aliquot monachi introducti ſunt, qui uerbum dei prædicarent. Id olim ne Ziſcha ſubuerteret, armati carnifices defendere, ſepulchris maiorum conſulentes. Redierunt & alij mendicantes, tum Celeſtini, Sclaui, ſerui ſanctæ Mariæ, Theutones, Hieroſolymitani, & nonnullorum monaſteriorum abbates. Sacerdos quoq; ſancti Georgij in arce Pragenſi, quæ principis honore defungit, & paſtorali baculo utit, ſacris præfecta uirginibus, ab exilio remeauit. Hæc ex ueteri more quotannis in celebritate ſancti Viti nouellum regi panem offerre tenet. Reſtituti ſunt & cathedralis eccleſiæ canonici, ac uicarij & manſionarij, ornamēta altaribus reddita, diuinum officium inſtauratum. Legati Baſileam miſſi, qui declarationem ſuper articulo cōmunionis expeterent: quumq; nulli eſſent eccleſiæ redditus, ex quibus ali templorum miniſtri poſſent, iuſſit Imperator ex fiſco regio per ſingula canonicorum capita hebdomadatim aureum numum diſtribui, minoribus clericis dimidium dari. Ea res annue aureorum ſex milia apud eccleſiam cathedralē abſumpſit. In alia quoq; templa donaria collata. Noua iam facies urbis, nouus populus, uetus rediſſe religionis cultus apparebat. Quibus ex rebus liquet, Imperatorem, quæ fœdera cum hæreticis percuſſit, neceſſitate magis admiſiſſe quàm uoluntate: uoluiſſe illum paternā hæreditatem quoquo modo intrare, ſenſimq; regni poſſeſſione accepta, more maiorum ſub ueram Chriſti religionem prouinciam reducere. Iam reges et populiq; Chriſtiani de regno recuperato congratulabantur, eiuſq; nomen in omni eccleſia magnum erat. Eugenius quoq; pontifex maximus auream roſam indicem ſuæ lætitiæ ad eum miſit. Thaboritæ qui ſuperioribus cladibus ſuperfuerant in oppido conſeruati, ea lege in gratiā recepti, ut quinquennio toto ſuis moribus uiuerent, religionis cultum mutare nō cogerentur, iura ciuitatis haberēt, ſignū ferrent, in ſigillis rubra ceta uterentur, tributi nomine ſingulis annis ſexagenas decem penderent. Sed quum nephandas eorū conſuetudines Sigiſmundus accepiſſet, quibus illi circa rem diuinam uterentur, quinquenniū haudquaq; expectaturū ſe dicere, correpturū propediem ſceleratæ ciuitatis inſaniam, Rochezanam hortari, Romanę eccleſiæ ſe ſubijceret, ſic poſſe pontificatum ei cōmitti: ſuperbienti, & aliena de fide ſapienti, aſcenſum deſperandum eſſe, quin uel cōſecratus epiſcopus eijci deberet. Ille mente ſuperba, & opinione ſua inflatus, dietim peior, dietim uenenoſior effici, monachorum reditum ægerrime ferre, quorum ſermones nō minus quàm ſuos acceptum iri uerebatur. Ob quam rem occurrente inter prędicandū ſermone de monachis, Veniunt, inqt, noui dietim ad nos dęmones, quos monachos

 uocant.

uocant. His ſtudium eſt eijcere nos de ueritate: at ſi uiri fuerimus, prius ſanguinem effuderimus. Id Sigiſmundus ubi accepit, Imò nos, inquit, Rochezanæ ſanguinem nõ inuiti ante aras libabimus. Nõ latuit Rochezanam Sigiſmũdi ſermo, qui ex amicis cõmonitus clàm aufugit. Eius eccleſia Rapuſconi bono & docto uiro cõmiſſa, quem nos poſtea exulem, perturbatis iterum temporibus, in noua domo uidimus, priuſquã Bohemiã intraſſet Sigiſmũdus. Ioannes Rohacius, nobili loco natus, ingenio malo, mente peſſima, non longe à montibus Cuthnis, intra ſyluas in ædito colle caſtellũ exędificauit, uocauitq́ montem Sion, aſſerens ex eo loco ueritatẽ aliquando exituram, quæ gentem Bohemicam libertate donet. Euntibus ad Iglauiam cæteris nobilibus Imperatorem ſuſcepturis, ipſe domi manens, uicinis infeſtus prædas agitat, inſtigantibus nonnullis baronibus, quibus pax noxia, bellum ſalubre uidebatur. Sigiſmundũ quoq; laceſſit, armenta boum & ouium quę illi aduehebantur ex Hũgaria rapit. Itinera quæq; inſecura, infeſtaq́; reddit, neq; à purpuratis regibus abſtinet. Sigiſmũdus Henricũ Ptarſconẽ qui hominẽ corripiat, cum exercitu mittit: obſidio quatuor ducta mẽſibus, caſtellũ ſumma ui occupatũ. Sed in cacumine montis ſitum, uallo, foſſa, murisq́; opportune munitum, difficile ſuperatu erat. Eriguntur turres, quæ munitiones murosq́; ſuperent, tela intra iaciuntur, multi utrinq; cadunt, obſidentium plures, in quos tela haud fruſtra cadebant. Acceſſum ad muros altior foſſa prohibebat, quæ licet aqua caruit, laborioſum tamen periculoſumq́; militi erat, ſagittis undique cadentibus in eam deſcendere, atq; inde rurſum uallum quo muri præcingebantur aſcendere. Cuniculis igitur aditus in foſſam paratur, relicto terræ aliquanto, ne fraus intelligi poſſet inſtar oſtij ante foſſam. Expectatur uentus qui ex caſtris in caſtellum ſpiret. Is ubi uehemens datus eſt, armati aditũ ingrediunť, tormenta ænea quamplurima ſimul incenduntur, uentus fumum in caſtellũ rapit, milites aperto cuniculorum repagulo in foſſam proſiliunt, & admotis ſcalis uallũ aſcendere nituntur. Prandebat tum forte Rohacius, pauci qui pro muris excubabant, clamorem attollunt. Fit tumultus, concurritur undiq; ad defendẽdum uallũ. Rohacius quoq; relicto cibo, ſumptis armis auxilio ſuis ex arce aduolat: pugnatur eodẽ tempore pluribus locis acerrime. Vbi Rohacius adeſt, hoſtis ex alia parte uallum ſuperat, ſtragemq́; late faciens caſtellũ ingrediť. Rohacius dum redire in arcem feſtinat, pręcluſo itinere capitur: arx quoq; ui rumpiť, latronibus qui eò confugerant interceptis, Sacerdotiq́; Huſſitarum ueſaniæ participi, qui ſacramenta miniſtrabat hæreticis, indita uincula: ducti omnes Pragam, ſuſpẽdio uitam finiere. Furcarum, quibus damnati pœnas dedere, triplex differentia fuit: è ſublimiori Rohacius pepẽdit, imam tenuere latrones circiter nonaginta: media ſacerdotem arripuit nomine Medium: atq; ita Medius, in medio furcarum, damnatam animam deuotamq́; ſatanæ reddidit.

Rohacius — *alſ, uina* — *Rohacij interitus*

De morte

De morte Sigiſmundi Imperatoris,& quem reliquerit in teſtamento hæredem. Caput LIII.

AEgrotare interea Sigiſmundus cœpit, exaugente morbum ſenectutis incommodo. Barbara imperatrix de retinendo imperio ſolicita, Henricum, Ptarſconem, Sterenbergium, Georgium Poggiebracium, & alios pleroſq; barones, quorum autoritas apud Bohemos potior, clanculum ad ſe uocat, Sigiſmundum breui moriturum aſſerit, futuras in regno turbas, niſi rei ſuæ quàm celerrime conſulant: quietis unicam uiam eſſe, ſi ſe uiduam rex Poloniæ ducat uxorem. Id ei ſuaſu facile. Nam quis matrimoniũ renuat, quod dotalia duo regna ſequantur, eaq; maxima, & opulẽtiſſima? Suo nomine & in Hungaria & in Bohemia oppida munitiſſima cuſtodiri, comites Ciliæ alterum fratrem, alterũ nepotẽ, auxilia prębituros, multoſq; in Hungaria proceres ſuas partes complexuros. Placet Bohemis imperatricis conſiliũ, datisq; dextris fœdus ineunt. Mulier iam anus, nouum coniugiũ mente complexa, filiam quæ in ſpem regni creuerat, & Alberto duci Auſtriæ nupſerat, ex animo dimouet, nec aliud, quàm noui concubitus gaudia meditatur. Inexhauſtam fœminæ libidinem, quæ tumulo quo propior eſt, eo genitalis thori, nuptialisq; facis cupidior & curioſior redditur. Non latuerunt Imperatorem furentis fœminæ excogitatus. Qui poſtquam referentibus medicis moriendũ ſibi eſſe cognouit, ex Bohemia cuius ſibi dubia fides erat, in Morauiam ſe uehi iuſſit, uiſurus filiam priuſquam uita excederet. Illa cum uiro ad eum in ciuitatem uenit, quam Snoima uocant. Ibi mox Barbara uirum ſequuta, cuſtodiæ tradit. Vlricus Ciliæ comes præmonitus, fugam arripuit. Imperator uocatis in cubiculum Hungariæ ac Bohemiæ primoribus, aduentaſſe reſolutionem ſui corporis, nec iam amplius ſe uiuere poſſe affirmat, iturum ſe patrum uiam. Cæterum priuſquam oculos claudat, de ſalubri ſtatu regnorum ſuorũ uelle cum eis agere. Albertũ Auſtriæ ducem, generũ ſuum eſſe, & uirtute præſtantẽ, & generis nobilitate ſublimem, cum ſe non minus amare quàm filiũ: ſucceſſorem itaq; ſuũ nominare, rogare ſupremã uoluntatẽ ſuam exequantur, beatum id regnum futurũ, cui Albertus imperauerit. Exin legatos nominat, qui ſe mortuo Bohemiam petẽtes, in conuentu procerum teſtamentũ ſuum patefaciant. Inter quos Gaſpar † Slik princeps fuit, matre Italica ex comitibus alti collis agri Taruiſini, patre Theutonico natus, ex familia Lazana prouinciæ Franconiæ, ingenio dextro, facundia ſuaui, doctrinæ cultor, ad omnia genitus quæcunq; ageret. Quem uſqueadeo fortuna & uirtus extulit, ut quod erat prius inauditum, trium Cæſarum ſucceſſiue regnantium cancellariæ præfuerit, unus ex ducibus Sleſiæ filiam ſibi in matrimonium tradere nõ recuſauerit. Sigiſmundus illi Egram & Cubitum, & alia in Franconibus oppida dono dedit. Albertus in Hungaria Caleſium, & Albam eccleſiam. Fredericus in Auſtria Grecium. Verſatile profecto ingenium, & naturæ

Barbara

In anilem libidinem

al. Silichius

bonitas ſingularis,quæ inter tot Impetatores,moribus prorſus diſpares,pari gratia uiuere potuit.Nos huius amicitia in curia Frederici Cæſaris uſi,ſi quid profecimus,quod ſcimus quàm tenue eſt,adiumento eius conſequuti ſumus: epiſcopatum certe Tergeſtinum,unde reliquæ dignitates ptouenere, ipſe nobis primus cõmitti curauit. Mortuus eſt Viennæ ex apoplexia, & apud carmelitas cum coniuge ſepultus. Sigiſmundus ſupremis ſuis ordinatis,inter amicorum manus defecit.

De ſepultura Sigiſmundi Imperatoris. Cap. LIIII.

ALbertũ barones qui aderant ex Hungaria & Bohemia,cõcordibus animis regẽ ſalutauere. Ipſe miſſis in Bohemiã ſuis à Sigiſmundo delegatis,uerſus Poſoniũ iter flexit. Miſerabile ſpectaculum, & humanarum rerũ ſingulare documentũ,imperatrix captiua,& Imperatoris cadauer unà uehiẽ. Occurrunt lugubres Hungari,nec tenere lachrymas in tanta rerum nouitate poſſunt.Hinc defuncti regis corpus fletum elicit:inde reginæ uincula cõmiſeratione excitant.Solatur tamen miſeros noui regis electio,cuius uirtutis multa extabant documenta. Duo inter ſe pugnantes curæ occurrebant, altera ſepeliendi regis,plena mœroris:altera coronãdi,læta iocundaq;. Iuſta prius defuncto regi perſoluta,corpus eius in Varadino, ut in ultima uoluntate placuerat,ſepultum. Albertus in Alba regali,cum coniuge ſua Elizabeth, kalendis Ianuarij ſummo conſenſu & applauſu populi coronatus eſt.

De Alberto Bohemorum rege quartodecimo,& etiam Romanorum rege. Caput LV.

LEgati in Bohemiam profecti,uulgato Sigiſmundi teſtamento, Albertũ uicinum,potentẽ,nobilem,uirtute præſtãtem, Bohemis amicum,regem aſſumi petunt.Ioannis,Caroli,Venceſlai,& ipſius Sigiſmundi erga regnum merita cõmemorant.Natã ex eorũ ſanguine Elizabeth, nõ eſſe paterna hæreditate priuandã. Inter Bohemiæ reges & Auſtriæ principes fœdus extare, procerũ cõſenſu & imperiali autoritate firmatũ,ut deficientibus in altera domo maſculis hæredibus,altera regnum accipiat. Defeciſſe maſculos in Bohemia regiæ ſtirpis, ſucceſſorẽ ex Auſtria uocandũ. Neq; alium regno idoneũ uiderent,quàm Albertum,qui & uxoris,& ſuo iure,& ſoceri iudicio,præferendus ſit.Futurũ eum regem, quem Bohemi ex cœlo miſſum putent:Hungari quem cupide regem acceperint,Bohemis haud aſpernandum. Flectitur his Bohemorum conuẽtus:Albertus pridie nonas Maias rex deſignatur. Verũ proceres qui cum Barbara conſpirauerant,non alio pacto in Albertum conſentiũt,q̃ ſi poſtulatis ſuis mos geratur.Alſcio Stemenbergius eorũ nomine Albertũ adijt:ſed fruſtra eius preces fuere, Albertus ea ſetmè Bohemis,quæ ſocer affirmauit.Interea Barbara,dimiſſis quæ poſſidebat in Hungaria inexpugnabilibus caſtellis,libertati reddita eſt, duodecim milia auri numûm,locis patentibus,quoad uiueret ei ſingulis annis conſtituta. Ptarſco de uoluntate

tate Alberti ab Alſcione certior factus,acerſitis ex factione ſua primoribus, quorum pars potior hæretica fuit,Huſſitarum ſequax erroris,Caſimirum regis Poloniæ germanũ,tredecim annos natum, regem appellat,miſſiſq; oratoribus auxilia petit,quibus nobile regnum ei conſeruari poſſit. Inter hæc & electores imperij apud Francfordiã conuenientes,rem Romanã Alberto cõmendant. At illi acceptare imperiũ iniuſſu baronũ Hungariæ haudquaq; licebat. Id enim eis promiſerat,quũ ſe regem accepere. Vocati primores regni, negabant ex uſu eſſe Hungariæ regi, Theutonicis cæteriſq; gentibus imperare:dum Sigiſmũdus Romanæ rei conſulturus,Italiã,Germaniã,cæteraſq; prouincias peragraret, Hũgariã Turcarũ direptioni patuiſſe. Multa in utrãq; partẽ dicta. Poſtremo uicti precibus Frederici ducis Auſtriæ tunc adoleſcentis,aſſenſum dedere: imperium ſumma Germanorũ congratulatione ab Alberto ſuſceptũ. Albertus imper.factus Nec mora,legati ad regẽ Poloniæ,nomine gentis Bohemicę miſſi, Ioannes Rabenſteinus, & Hẽricus Placius, oratũ ne fratrẽ turbare Bohemiæ regnum patiat̃, meminerit inter Bohemos ac Polonos ueteris amicitiæ, Albertũ ex Sigiſmundi teſtamento, & prouincialiũ decreto,regẽ eſſe,nõ potuiſſe paucos qui Caſimirũ uocauere,ius regni in alterũ transferre. Si pergat alienũ regnũ fratri parare,caueat ne de ſuo certare cogat̃. Polonus ad ea, Bohemos ſibi amicos eſſe fatet̃,cupere beneuolentiã perpetuo ſtare: at fratri quem primarij barones regem uocauerint, ius auferre non poſſe: Polonis ac Bohemis unã eſſe linguã,& unã utriq; genti originẽ: cum Theutonicis nihil Bohemis eſſe cõmune:nihil prouincialibus incõmodius, q̃ ſui regis uocẽ nõ intelligere,atq; in omni colloquio interpretis egere. Regnũ ſibi ſuũ ſatis tutũ fidũq; eſſe,neq; ſe externã uim ullã timere. Proinde orare ut fratrẽ potius ipſi recipiant,q̃ ipſi ab eo recipiant̃:donatoſq; precioſis pellibus,ut eſt mos gentis,oratores dimiſit. Legatis autẽ alterius partis,miſſurũ ſe propediem auxilia pollicitus: Albertus medio tempore Iglauiam petit,quo in loco ab Vlrico Roſenſi, Mainardo, plurimiſq; Bohemiæ proceribus percupide expectabatur. Ptarſco uero per nuncios eum rogat,ne prius regnum ingrediatur,q̃ ſibi factioniq; ſuæ faciat ſatis. Neq; enim paſſurum ſe regem eſſe,quem ipſe nõ elegiſſet. Albertus quod maior pars regni ſtatuiſſet,id ratum eſſe debere reſpondit: hortari ne regni quietẽ interturbet. Inuenturũ benignũ regem,ſi paci conſulat:ſin pergat res innouare, plus belli reperturũ q̃ uelit. Exin motis caſtris Cuthnam occupat,quam Ptarſco ſine præſidio reliquerat. Petenti Bragam frequens populus occurrit, atq; ut hoſtium uictori congratulantur. Et quamuis iterum Ptarſconis factio conuentum peteret, prius q̃ rex coronaretur, reiectis precibus, tertio Kalendas Iulij ſolenni pompa coronam accepit. Ptarſco uero Coloniam, & alias ſuæ factionis ciuitates impigre muniuit. Quumq; duo milia equitum ex Polonis ad eum ueniſſent, populari eorum agros cœpit, qui regem introduxerant: & tanquam diu Bohemia quieuiſſet,

uiſſet, nouo exultans bello, adeo gloriabundus in campos exijt, ut captiuos nobiles quos forte interceperat, ea conditione iuratos dimitteret, ut ſe non prius repræſentarent, ꝙ caſtra muris Pragenſibus admouerentur. Albertus &ſi auxilia ex Auſtria Hungariaq; aſciuerat, illis tamen nō expectatis, hoſti copiam pugnandi fecit. Quam Poloni detrectantes, per montes Cuthnæ, & Sobeſlauiam, ad Thaboritas ſe contulere, amicam ſibi ciuitatem, caſtriſq; ante urbem poſitis, Albertum expectauere. Ipſe cum copijs egreſſus, per Beneſcauiam ad eos feſtinans, legatos præmiſit, qui Polonis dicerēt, Inter Caſimirum, cuius cauſam agerent, ſeq; belli præmium Bohemiam eſſe, cauerent ne incendia agitarent. Experirentur prælio, cuius prouincia eſſet: cultā potius ꝙ deſertam mallent: ſeſe moram minime facturum, quin pugna litem regni definiat. Poloni ad hæc huiuſcemodi reſponſum dedere. Æquo ſe ferre animo Alberti arrogantiam pugnam petentis: nam ſuperos ſuperbis infenſos eſſe. Venturū, non defuturū prælium, Polonos faciem hoſti, non terga oſtentare ſolitos. Lætus eo nuncio Albertus, quadrato agmine in conſpectum hoſtis aduolat. Quo intra caſtra ſe continente, & ipſe caſtra ſua è regione Thabor ad iactum lapidis tormentalis metatus eſt. Pugnatum ſingulis diebus in campo, qui medius inter bina caſtra iacebat: nunquam totis uiribus in fortunam belli uentum, Polono non tam facile egregia manu facinora ædente, quàm uerba magnifica ore iactante. Erant in caſtris Alberti, Chriſtophorus Baioariæ princeps, qui poſtea regno Daciæ potitus eſt, Fredericus Saxoniæ dux, & Albertus marchio Brandenburgenſis, cuius nomen ab eo tempore cultum, magnūq; fuit. Triginta milia militū Alberto patebant: Polonis quatuordecim milia, quorum caſtris iuncta ciuitas, magno adiumento erat. Tormenta quoq; ænea in utriſq; caſtris plurima, maiora apud Albertum fuere. Ex quibus uni quod erat maximū, ignē admoueri iuſſit, cuius lapis emiſſus miræ magnitudinis, quū præter opinionē in caſtra hoſtiū cecidiſſet, multos mortales interemit. Vidiſſes paſſim corpora ſine capite iacentia, capita ꝗq;, pedes, membraq; ſine corpore in cruore fluitare, iumēta humi procumbere mortua. Neq; enim primo ictu duntaxat, ſed multiplici ſaltu pluribus in locis decidens ſaxum ſtragem fecit. Quare cōſternati Poloni, relictis caſtris intra urbem ſe recepere. Georgius Poggiebracius per idem tempus quū Thaboritas peteret, nam & ipſe Ptarſconi iunctus erat, in alam quandā Alberti equitū forte incidens, cōmiſſo prælio hoſtē proſtrauit, atq; hinc primum homini nomen datum. Albertus uero quū expugnari Thaboritę aliter ꝙ fame nequirent, ſoluta obſidione, Bragam redijt: Poloni exhauſti argento, amiſſis equis, pedibus in patriā abiere. Fredericus Saxonū princeps, dimiſſo rege domum rediens, hoſtiū inſidias incidit. Sed nihil improuiſa re motus, ordinata raptim acie, ea conſtantia, eaq; fortitudine pugnā init, ut penè uictus captusq; uictores uicerit, cæſiſq; quāpluribus, captos abduxerit. Rex Poloniæ

nondum

nondum cognitis quæ in Bohemia ſuis acciderãt, cum duobus magnis exer-citibus Sleſiam ingreſſus,in Bohemiã properabat. Sed intellecta ſuorũ for-tuna, populatis hoſtiũ agris domũ rediјt. Albertus autem relicto qui regnũ gubernaret Vlrico comite Ciliæ,per Sleſiam Gorlicium uenit. Vratiſlauien ſibus uero,ea eſt ciuitas nobilis ac præpotens, & Sleſitarũ caput: Albertum marchionem Brandenburgenſem petẽtibus belli ducem dedit, qui Poloniã ſæpe infeſto exercitu petens,longe lateq; prædas egit. Non multis poſt die-bus actum de cõcordia. Rudericus Burgenſis epiſcopus,natione Hiſpanus, doctrina ac uirtute præſtans,arbiter litis ex Baſilienſi concilio miſſus, Alber tum conuenit. Diſceptatum eſt inter legatos partium: non conuenientibus, induciæ belli dictæ,conuentus in aliam diem apud Vratiſlauiã ſtatutus. Eò ueniens Albertus, ex gradu forte prolapſus, grauiter læſus, pluribus diebus ægrotus decubuit.Exin claudus effectus,infecta pace, per Morauiam in Au ſtriam rediјt.Interea comes Vlricus,qui Bohemiæ præerat,inter barones de uendicãdo ſibi regno agere cœpit. Albertus cognito eius ſtudio,properatim ſtipendia ſubtraxit,gubernationẽ dimiſit. Ille materia adẽpta,qua Bohemo rũ animos ſibi conciliabat, ex prouincia diſceſſit:nec ultra remiſſus eſt, regni cura Mainardo & Vlrico Roſenſi cõmiſſa. Per idem tempus Deſpotus Ser-uiæ,quã Raſciã uocant,cum ſacerdotibus & nobilibus in Hungariã profuge rat,Turcarũ impetũ ueritus,uno tamen relicto filio,q caſtellũ Sinderouiã in ripa Danubij ſitũ,& à Turcis obſeſſum, tueret. Albertus ab Hungaris inui-tatus,obſeſſis opẽ laturus,Budam petiјt.Interea Georgius Palotius,Strigo-nienſiũ pontifex,diem obiјt, qui coronã regni,diuitemq; regum ſupellectilẽ in arce ſeruauerat. Qua re cognita,Albertus eò ſe confert: arx reginæ dedit. Quę dum theſaurũ regni coram baronibus ad eam rem ſelectis recognoſcit, coronam beati Stephani regis, quam ſacroſanctam putant, clam ſurripuit, auuicę; cuſtodiendam tradit,cætera obſignatis occludit arcis.

De morte Alberti inclyti regis. Caput LVI.

ALbertus Budam reuerſus, non expectatis auxilijs, aduerſus Turcas exercitum ducit:caſtra inter Titiam amnem ac Danubiũ collocat. In-terea Turcarum Imperator euicto caſtello, excæcatoq; Deſpoti filio, cuius ſororẽ in matrimoniũ duxerat, domum abiјt: crudelis, qui neq; coniugij af-fectum ſenſit. Verum Turcis matrimonij neceſſitudo leuis, apud quos ſin-guli pro opibus plures uxores habent: regibus eo amplius nubere licet. Ita animus multitudine diſtractus, nullã pro ſocia, pariter omnes uiliter habet. Albertus ubi expugnatã Sinderouiam, Turcas abiјſſe cognouit,dimiſſo ex-ercitu,Budã rediјt.Sed inſolito feruentis Auguſti calore uexatus,dum pepo-nibus nimiũ oblectat, in uentris ſolutionẽ incidit,ſentienſq; periculũ, mori-turus in patria, Viennã repetere ſtatuit. Iter ingreſſus, quũ iam Strigonium prætеријſſet,in uilla quæ Longa dicit,condito teſtamẽto vi. kal. Nouembris

deceſſit:

deceſſit, princeps liberalitate ac fortitudine clarus, & qui cæteris rebus longe religionis ſtudium antepoſuit.

Quomodo Bohemi poſt mortem Alberti, eligunt in regem Albertũ Bauariæ ducẽ, ſed electioni conſentire noluit. Cap. LVII.

BOhemi qui Alberti regis cauſa inter ſe diſſidebant, cognita morte, apud Pragam cõuenientes, unum totius regni corpus efficiunt, atq; ad eligendum nouum regem ad viij. Kalendas Maias diem ſtatuũt. Rochezana qui dudum apud Grecium exulauerat, domum reuertitur, ſuoq; more inſaniens, Romanam eccleſiam, cardinalesq;, patriarchas, cæterosq; per orbem epiſcopos blaſphemans, apud ſolos Bohemos incorruptæ ueritatis inueniri ſacramenta dicit: precioſiſſimum Chriſti ſanguinem paruulis ac dementibus præbet. Sacerdotes ſuæ temeritati aduerſantes, domo pellit: popularibus cõmunionem ſub ſpecie uini recuſantibus, eccleſiaſticam ſepulturam interdicit. Redeunt damnata tempora, ſuumq; placitum, ſuum quiſq; ingenium recepit. Regina Elizabet iam filium ex Alberto pepererat viij. Kalen. Martij, Ladiſlaum nomine, atq; Hungarorũ ei coronam impoſuerat. Mittuntur ad eam legati, qui dicant ad eligendum regem diem ſtatutã: ſi quid iuris in regno Bohemiæ ad ſe ſpectare confidat, oratores mittat, qui rem ſuam agant. Regina natum ex Alberto filium in cunabulis oſtendit, rogat ne paterna hæreditate pupillum exuant. Tempus mittendi legatos arctum eſſe, neq; enim amplius quàm dies quindecim ſupererant. Si prorogetur terminus, miſſurã qui pueri iura ediſſerant: Erat inter legatos Procopius Rabenſteinus nobilis eques, doctrina ac morum lenitate præſtabilis, cuius nos amicitia pluribus annis obleстauit. Is quum Alberto ſeruiſſet, habiturum ſe curæ ait quæ regina mandaret. Reuerſus in Bohemiam, eos primũ adijt, qui partes Alberti fouerãt. Exponit reginæ deſiderium, ſuadet proferri cõuentum. Res digna exauditione uidetur. Verum Ptarſco, & qui Alberti recuſarant imperium, quum iam Pragæ conueniſſent, regno conſulendum quantocyus eſſe dixere, reginam ſpernere, inſtare, properare, uocare abſentes: Illi diẽ ex die conſulto proferre, moræ cauſas nectere. Interea legati ab regina ueniunt, fit frequens conuentus. Intromiſſi oratores proceres rogant, Sigiſmundi & Alberti ſuorum regũ meminerint, nepotem filiumq; ne reſpuant: contra ius gentium paternam hæreditatem puero ne adimant, fœdera cum Auſtralibus percuſſa ne uiolent, pupilli atq; orphani miſereantur. Sunt nõ pauci qui læto fauore legatorum poſtulata ſuſcipiunt. At qui Albertum oderant, filium regem negare, cuius patri tanquam regi non paruiſſent. Infantem regno inutilem eſſe, regẽ à regendo dictum: qui regendus ſit, regem uocari non poſſe. Antequam Ladiſlaus adoleſcat, longum tempus effluxurũ poſſe, interim regem aſſumi qui per ſe regat. Satis eſſe Ladiſlao, ſi poſt quatuor & uiginti annos ad regnum uocet: medio tempore locum alteri faciat. Reges regno dari, non regna regibus.

Fridericum

Fredericum Auſtriæ ducem,iam Romanorū regem electū, Bohemis indulſiſſe,uti quem uellent regē ſibi aſciſcerent. Vicit hæc ſententia. Albertus itaq; Baioariæ dux,maiore procerum uoto rex declaratur, qui apud Venceſlaum quondam nutritus,Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur ad eum primores regni,inter quos Vlricus Roſenſis,homo ſemper ſe tempori accōmodans,princeps fuit, qui licet Alberti partes olim defenderit,huius tamen ſentētiæ ſuaſor extiterat. Quibus ea res indigna uideretur, hi Procopium ad Fridericum Cæſarem clàm ire iubent,rogantes nobile regnum ne pupillo ne gligat,cuius tutelam ſuſceperit. Iam enim Elizabet Hungarorum inconſtantiam uerita,qui ad Poloniæ regem defecerant,Ladiſlaū ad eum miſerat educandum.Fredericus audito Procopio,miſſis ad Albertum Baioariorum nuntijs,hortatur ne regnum ſibi alienum uſurpare præſumat:quod quū difficile, tum ignominioſum fuerit Bohemis, quibus defuncti regis hæres eſſet, non licuiſſe alium eligere,neq; ſe poteſtatem eam dediſſe,quemadmodum in Bohemorum conuentu nōnulli ementiti fuerant. Procopium uero in Bohemiā remittit,qui ius Ladiſlai haudquaquam ſe neglecturum aſſerat. Albertus ea uirtute atq; animi moderatione uſus eſt, quæ poſtquā reges eſſe cœpere, rariſſima ſemper fuit. Nam uenientibus ad ſe Bohemorū legatis,amplū & nobile regnum offerentibus gratias egit,qui ſe unum ex omnibus elegiſſent,cui parêre uellent,dignumq; tanto imperio iudicaſſent. Multa ſe idcirco debere Bohemis, neq; id unquam beneficij obliuioni daturum. At quum regis Alberti ſoboles extet,indecorum eſſe cum alterius iniuria regnum quærere, paternam hæreditatem nulli auferendam:qui pupillos ſuo iure diſpolient,dijs atq; hominibus inuiſos pœnas aliquando patrati ſceleris dare:cognouiſſe ſe non uano rumore fœdus antiquum inter Bohemos & Auſtriales extare, deficiente maſcula ſobole principem ne foris aſſumant: fidem ſeruare pulchrū, ne cui temere noceatur cauendum.Sceleſtam execrabilemq; uocem illorum, qui regnandi cauſa ius uiolandum aſtruunt. Atq; ita maiorē ſe ſpreto regno monſtrauit,& ſi uerum fateri licet,clariſſimum egit regem.Nam regnū apud eos eſt qui ſpernunt,non qui cupiunt. *Alberti modeſtia*

De Ladiſlao infante Bohemorum rege XV. Cap. LVIII.

BOhemi ab Alberto repulſi, iterum conuenientes, legatos ad Cæſarem mittunt,petentes tutorio nomine uti regnū accipiat. Is in Belgiam ſe iturum dicit,coronę ſuſcipiendæ gratia: quum redierit,de re ipſa tranſacturum. Reuerſum potētiſſimi ex Bohemia proceres adeunt, inter quos Ptarſco quū eſſet Alberti filio infenſus,ſeorſum Fredericum alloquitur,regem ut ſeipſum faciat hortatur,facile id futurum,ſi tutelam pupilli reijciat. Nam quum cęteri deſint,Bohemos ſuopte ingenio regnum ſibi oblaturos, cui ex fœdere tanq; ſeniori Auſtriæ principi debeat. Negauit Fredericus orphani cuius tutelam gereret, hęreditatē ſe quoquo pacto inuaſurum. Nec tamen Bohemiam tu-

torio nomine adminiſtrare uoluit, quam ſine profuſione magna pecuniatū retinere non poterat. Nā Bohemi niſi ex regibus quotidiana munera accipi ant, ab officio recedūt. Necp regnum eſt cuius fiſcus abundat: regię poſſeſſio nes in priuatas manus peruenere, argentifodinæ unde opes regiæ in immen ſum creuere, maiore ex parte periērūt. Diſtracti cēſus, uectigalia prorſus ex/ tincta: niſi populares in ſumptus regios pecuniam conferant, quam uocant

Berna bernam, aut rapere unde uiuat regē oportet, aut precario regētem mēdicare. Suaſit igitur imperator ipſi per ſe prouinciam regerent, donec pupillus ado leſceret: donatosque oratores à ſe dimiſit. Domum reuerſis gubernatores eli/ gere placuit, inter quos Ptarſco & Mainardus priores habiti. Stetit aliquan/ diu cōcordia diſcors. Nam licet Mainardo Ptarſconiq̧ factionum capitibus parum conueniret: & alter cōuenta cum concilio habita ſeruanda eſſe diceret catholicarum tutor partiū: alter ſperneret, Rochezanæ amicus: ab armis ta/ men abſtinuere, mediumq̧ quoddam temperamentū inuentū eſt, quo par/ tium cuique ſuo uoto liceret uiuere. Verū Ptarſcone ui morbi repente extin/ cto, Mainardi poteſtas aucta eſt, cui quū Pragenſes, tum potiores regni ci/ uitates paruere. Id ægre fuit aduerſæ parti, quæ Ptarſcone defuncto ad Ge/ orgium Poggiebracium ſe contulerat, eumq̧ ſibi ducem elegerat, iam tum rei militaris peritia, rebusq̧ ſtrenue geſtis inſignē. Orare igitur ne iacere ſuas partes ſinat, Mainardum in dies creſcere, Pragam in poteſtate habere regni Metropolim, ſacerdotes qui Romanum ritum introducant magnificare, qui ueritates patrum ſequerent̄ perſequi. Occurrendum temeritati hominis, qui peregrinos mores patriæ anteponat, Pragam ei auferendam, necp id eſſe dif ficile: ciuibus nō placere Mainardi regimen, Rochezanā multos habere ami cos, qui excitato tumultu arma capeſſant: audendum eſſe fortibus uiris, for/ tunam ipſam aperire uictoriam. Georgius ipſe qui ſuapte natura magna cu/ peret, collaudatis ſuaſoribus nonnullos in urbem ire iubet, qui pertentatis ci/ uium animis quæcunq̧ inuenerint ad ſe referant. Poſtquam multi aures ad/ hibent, coniuratione facta, inuadendæ urbis dies conſtituit̄. Coniurati incen dium in parte urbis admodum remota excitant, concurritur ad reſtingendū

Praga per proditionē capta ignem. Interea Georgius ex aduerſa parte cum copijs muros inuadit: nec mo ra, prodirores in inſtanti portas aperiunt: extollit̄ clamor ut in capta urbe ſo/ let. Hinc tremor ſuprema timentium, inde exultatio uictorū exaudiri. Truci/

Mainardi mors dantur paſſim reſiſtentes. Mainardus in eo tumultu captus in arcem conie/ ctus, ibiq̧ tandem obijt, ſiue tædio diutini carceris, ſiue ut pleriq̧ putauerūt, exhauſto ueneno. Ex illo tempore Praga ſine controuerſia in poreſtate Ge/ orgij fuit, necp poſthac aduerſari palàm uoluntati eius ex baronibus quiſq̧ præſumpſit, quibus poteſtas ſuſpecta uiſa, durum imperium, in concionibus laudare hominem, probare regimen, blandiri, adulari, unum eum eſſe dicere, qui tandem regni calamitatibus modum imponat. Id nulla uia rectius fieri

poſſe,

poſſe,quàm ſi rex in regnum ueniat,precari,numen obteſtari, id patriæ non deneget,legatos ad Cæſarem mittat,inſtet,urgeat,facturum tutorem deniq; quod in pupilli rem ſit: ſi pergat aduerſari,nihil Bohemis imputandū alium regem quærentibus.Sententia quamuis ingrata Georgio,accepta in auribus populi refelli non potuit.Miſſi ad Cæſarem oratores nihil impetrauere: pupillaris ætas excuſationē præbuit,quanq; ſæpius idem tentaret. Venere plurimi ex Bohemis ad Fredericū uiſendi regis gratia. Inter quos Georgius nomine Giſcra,armorum gloria clarus, qui partes eius unus fermè defenderat in Hungaria,quum rex Poloniæ regnū inuaſiſſet,† prædones ſæpe acie fuderat:Ioannē Huniadem bis caſtris exuerat: rebellantes Hūgaros magnis cladibus affecerat.Is ubi ad conſpectum regis intromiſſus eſt apud nouam ciuitatem,quo in loco tunc aderamus,aſtantibus plurimis illachrymans, Ladiſlai manum exoſculatus,in hunc modum uerba fecit,Video te tandē teneoq; mi rex, ſi ſcires quæ pericula propter te adiui, quibus me laboribus implicui, quot aduerſo corpore uulnera accepi.En cicatrices teſtimonio ſunt,patri ego tuo tibiq; uitam deuoui.Nulla uis eſt,nulla fortuna,quæ alienare animum à te meum poſſit,officia mea ſola tibi auferet mors. Sed tu hæc per ætatē non intelligis.Et ſubridens,Quod ergo,inquit,mihi præmiū fidei ac laboris erit? & quod das militi tuo ſtipendiū? Sextum tūc annum agebat Ladiſlaus:qui poſtq̄ Giſcra finem dicendi fecit.oculos huc atq; illuc circumuoluens,loculos Ioānis magiſtri cameræ ſuſpiciens ex phylacterio pendētes, qua ille numos more Theutonico pauperibus erogandos aſſeruabat: hanc tacitus arripuit, æraq; ſex tantū,neq; enim plura inuenit, illinc deprompta Giſcræ dono dedit. Admirati omnes pueri factum, & prouidum & liberalem futurum iudicauere.Giſcra innexos poſtmodum auro numos è collo ſuſpendit, regiæ gratitudinis monumentum. Hungari qui mortuo Alberto regem Vladiſlaū ex Polonia uocauerāt,diu imperium Ladiſlai obtrectauere,bellumq; aduerſus Turcas infeliciter geſſere, in quo Vladiſlaus fortiter pugnās obtrūcatus eſt. In conuentu deinde ciuitatum procerumq; Ladiſlaus rex appellatus: miſſa legatio ad Fredericū Cæſ.in qua regni primores fuere,decretū electionis expoſuit,Ladiſlaum in Hungariam mitti coronādum poſtulauit. Reſponſum eſt rectè Hungaros egiſſe,qui regem tandem ſuum recognouerint,electione tamen haudquaq; opus fuiſſe in eo,quem natura regē dediſſet,neq; coronandum eſſe,qui ſemel coronatus ſit. Puerum adhuc egere tutore, nullius tutelā ſalubriorē ei eſſe, quàm Frederici Imperatoris & proximi conſanguinei: Expectarent ætatem regno idoneam,interea per ſe regnum adminiſtrarēt.Diu inter Hungaros & Imperatorem ob negatū regem inimicitiæ fuere,& armis quoq; tentata res eſt.Ioannes Huniades infeſtis copijs Auſtriam ingreſſus, quamuis ferro atq; igne agros uaſtauerit, regem tamen coronamq;, & quæ repetebat in Hungaria caſtella,obtinere non potuit. Pugnauit iterum cōtra

Giſcra

† alš, Polonos

Turcas, à quibus magno prælio uictus, humilior factus, Cæſaris beneuolentiam & petijt & impetrauit. Ob quam rem quãuis ſæpe & ab Hungaris & à Bohemis Ladiſlaus peteretur, res tamen ad duodecimũ eius annũ protracta eſt. At quum Fredericus imperialis coronæ ſuſcipiendæ gratia Italiã petere ſtatuiſſet, rurſus Bohemi, Hũgari, & Auſtrales, legationibus ſeorſum miſſis, Imperatorem fatigauere, Ladiſlaum repoſcẽtes: poſtulata omnibus negata ſunt. Ad Bohemos, qui ea de re conuentum Pragæ habituri erant, ac ferocius agere uidebãtur, regem alium electuri, niſi mos eis gereretur, legatos mittere placuit, quibus & nos additi ſumus. Prouinciales, quibus apud Pragam dies ſtatuta fuerat, graſſante illic peſte, in Beneſchauia cõuenere, quos in frequẽti conuentu, præſidente Georgio Poggiebracio, in hunc modum alloquuti ſumus. *Legat. imp. oratio* Petiuiſtis ex Cæſare uiri Bohemi, Ladiſlaum regis quondam ueſtri filium ad uos mitti: idem Hungari, idem Auſtrales, importunis precibus exigunt. Si uobis mos geritur, illos offendere neceſſe eſt: ſi preces aliorum audiantur, contemnere ueſtras oportet: ſi neceſſarium ſit alterum ex duobus, ueſtram amicitiam præferet Imperator. Vetus eſt enim maiorum ſuorum cum Bohemica gente fœdus, & acceptorum ultro citroq; beneficiorum memoria recens. Sin uirtus claritasq; penſitanda eſt, quis Bohemico homini non inuideat, cuius uictorias tempeſtate noſtra plures numerare licet, quàm reliquæ gentes omnibus ſeculis comparare potuerint? Verum Cæſari hoc tempore in hanc electionem deſcendere haudquaquàm neceſſariũ uidetur, quando ea pueri ætas eſt, quæ neq; uobis neq; Hungaris uſui eſſe poteſt. Eſto, ueniat in Bohemiam Ladiſlaus, quod inde regno emolumentum cedet? Ille ne ius litigantibus dicet? ſtatum Reipub. reformabit? aduerſus hoſtes copias ducet? belli, pacis'ue munia obibit? Nihil horũ præſtare poteſt, cui recte tutela opus eſt. Illud in primis eius aduentus faciet, Regis pompa ducenda eſt, ornanda regia, adhibendi miniſtri, curia more progenitorum apparanda. Ad hæc grandi pecunia opus. Vobis nullum ærarium eſſe audio, nullos cenſus, nulla uectigalia publica. Ad ueſtras igitur opes recurrendum, uos præſtare ſumptus, uos regem alere, uos inexplebilem curiam & inſatiabiles miniſtros explere oportebit. Video præterea inter uos non paucos eſſe proceres, conſilio, autoritate, atque opibus penè pares. Cura regis uni committenda erit, non omnibus: ille dominus, ille rex ueſter iudicabitur, qui regis corpus in poteſtate habebit. Et quis ueſtrum eſt, qui non eum honorẽ ſibi quàm alteri malit? Semina inter uos diſcordiarum petitis, niſi prius in unum cõueneritis, qui regis curæ præſit. Vos his incõmodis Fredericus liberat, qui ſuo ſumptu pupillũ regnum gubernans, diſſenſionũ uobis fomitem aufert. Nec uos latet, quandoquidẽ tenera regis ætas eſt, corpus eius in poteſtate Cæſaris rectius eſſe, quàm in alterius cuiuſpiam. Ille enim conſanguineus eſt, ex eadẽ familia natus, & Imperator. Et quis pupillo regi conuenientior tutor detur, quàm princeps principum?

principum? Si ſit inter uos & Hungaros contentio coram extraneo iudice, de cuſtodia corporis regis, par cauſa ueſtra atq; illorũ iudicabitur. Vtriq; regem petitis, utrique fidelitatis documenta præſtatis. Verum in hoc illi ſuperiores erunt, quia natũ apud ſe regẽ, coronatũq; dicent. Apud Cæſarẽ ueſtra cauſa longe iuſtior eſt, q̃ Hungarorũ: ſeipſum tamen in cura patruelis uobis præfert. Curate regnum, pupillum ſibi dimittite, quem poſtquam pubes fuerit, uobis in primis credet. Quod uero oratores ueſtri dixere, alium regem acceꝛſiendum à uobis eſſe, id magis terroris incutiendi cauſa dictum Imperator exiſtimat, quàm quod animo ueſtro ea ſententia ſedeat. Neq; enim ueſtra fides incorrupta prius, hoc repromittit, neq; progenitorũ Ladiſlai in uos collata beneficia hoc exigunt, nec innocens eius ætas quicq; demeruit. Cæterũ uoluite animo prius ut ſapẽtes decet, quem nam Ladiſlao præferre poſſitis: cuius ſanguinẽ, ſi matris originem memoria tenetis, quatuor Romanorũ Imperatores produxere. Si paternam proſapiam exquiritis, quinquies imperatoria dignitas in auſtrali domo reſedit. Obſcuritatem quærat neceſſe eſt, cui tanta claritas non ſatisfacit. Addite potentiã, amicitias, clientelas. Auſtriã uobis uicinã poſſidet, Morauia, Sleſia illi parent, Hungari & ſi res nouas moliri uideantur, ab officio tamen non recedent. Imperator à quo regnũ ueſtrũ dependet, ſanguini ſuo nõ deerit, nec ius familiæ ſuæ negliget. Baioariæ Saxoniæq; duces, marchiones quoq; Brandenburgenſes, & oẽs ferme Germaniæ principes, Ladiſlaum propinqua neceſſitudine attingũt. Nõ poteſt hic pupillus offendi, niſi & tota Germania lædatur. Hæc ſuperflue uobis cõmemorari non ambigo: uerum ita iuſſit Imperator. Ille in Italiam pupillum ſecum adducet: reductum, puberemq; factum, ſi perſtiteritis in fide, ad uos primum mittet. Vos interea pro grauitate integritateq; ueſtra, quod in rẽ Bohemici regni, pupilliq; ſit, cõſulere admonet. Veriſimilis oratio uiſa, neq; ſine fauore excepta eſt: acceptioreq; Procopius noſter collega reddidit, q patrio ſermõe, latinæ linguæ ignaris uerba noſtra interpretatus eſt. Iuſſi ſumus ex conuẽtu paululũ abire, mox reuocatis reſponſum datum. Redditæ Imperatori gratię, qui eam legationẽ miſiſſet, atq; in dimittendo rege, Bohemos præferret cæteris. Accipere ſe bene conſulta conſilia, miſſuros ex nobilitate ſua primarios iuuenes, qui Cæſarem Italiã petentẽ ſequanť, eiq; miniſtrẽt. Expectaturos quiete reditũ, quem felicem fauſtumq; ſuperûm benignitate futurũ exoptẽt.

De morte Barbaræ imperatricis, uxoris Sigiſmundi. Cap. LIX.

APud Grecium Barbara imperatrix ea tempeſtate decedit, inexhauſtæ libidinis mulier, quæ inter concubinos illaudatũ æuum publice agitãs, ſæpius uiros petijt quàm peteretur, neq; Chriſtianæ neq; alteri cuipiam religioni aſtricta, quippe quæ ſuperos inferosq; ullos eſſe negabat. Ferunt eam ancillas ſuas ſæpe orantes ieiunantéſue increpaſſe, quæ corpus ſuum fruſtra maccrarent, fictumq; cœli numen placari uerbis crederẽt. Viuendũ ſuauiter *Barbaræ impietas*

 dum

dum uita ſuppetit,fruendumq́ uoluptatibus. Id tantum homini datũ, cuius anima cum corpore ſimul extinguitur:ſomniare,qui alteram uitam ſibi promittunt. Congrua moribus ſententia. Nam qui relicto animi cultu, uoluptati corporis ſe dedere,grauati uitiorũ ſarcina,non quibus explicent,uitamq́ corrigant,ſed quæ cœptum iter approbent,ea dogmata facile imbuunt. Neque inquinatis mentibus ſolamen ullum ualentius, quàm ſi totũ extingui morte hominẽ opinentur. Vna ſalus deſperanti cœlum,infetos nõ timere. Corpus Barbaræ quamuis infidelis fœminæ, Bohemi Pragam tulere, peractoq́ funere, in ſepulchris regum cõdidere. Nec defuere ſacerdotes, qui prophanum cadauer eccleſiaſtico ritu ſepelirent. Nõ ſunt regibus ſcriptæ leges,nec in Bohemia quicquam non permiſſum. Fredericus poſtquã quieturos Bohemos intellexit,quorũ motus in primis uerebatur,reclamantibus Hungaris & Auſtralibus,aſſumpto ſecum Ladiſlao rege, Italiam ingreſſus,Auguſtalẽ coronam à Nicolao quinto Pont.Max.Romæ accepit. Exin uiſitato apud Neapolim rege Alphonſo,cuius tum opes florentiſſimæ fuerũt, cuiusq́ neptem
alíſ,ſororem in matrimonium duxerat, Leonoram regis Portugalliæ[†] filiam,moribus ac forma præſtantem,domum rediit. In eo itinere Ladiſlaus ſæpe fugam molitus eſt,conſilio pędagogi fretus, cum quo poſtea captus,uſque in hunc diem cuſtoditur in uinculis.

Quomodo Auſtrales Ladiſlaum regem ab Imper.petentes,non exauditi,bellum mouent,Nouamq́ ciuitatẽ obſident. Cap. LX.

AVſtrales interea, ſuaſore Vlrico Eizingero, ſumptis armis præſides prouinciæ à Friderico inſtitutos ui pellũt,gubernatores ex ſeipſis duodecim eligunt, ſummã rerum Eizingero cõmittunt. Incentorem quoq́ noui tatũ,alterũ Vlricũ Ciliæ comitẽ in ſocietatẽ accipiunt,auxilia ex uicinis gentibus accerſiunt, reuerſum Imp.miſſis legatis,aut regem Ladiſlaũ tradere,aut bellũ expectare iubent. Poſtulatis non tam reiectis q̃ ſuſpenſis,impatientes magis moræ q̃ belli,infeſtis ſignis Nouã ciuitatẽ petunt. Cõmittitur primo aduentu atrox pro portis præliũ:nullus ſagittis modus, cadunt ſine numero tela. Bombardæ ſtragem hoſtium horrendã ædunt. Miſerabile uiſu,diſiecta paſſim membra equorũ atq́ hominum cernere,cruorem late fluentem aſpicere. Quà denſiſſima fuit,unus perfregit aciem lapis emiſſus, idem alius atq́ alius fecit,proſtratis quicunq́ occurrere, inermibus atq́ armatis: nec tamen intermiſſa pugna. Conglobati hoſtes, magis ac magis inſtitere. Vbi res gladio geri cœpit,ac uir uirum manu prehẽdit, equus equũ impulit, pugnatum eſt aliquandiu æquo marte. Poſtremo Cæſarianorũ acies nõ tam uirtute q̃ multitudine ſuperata,terga dedit,atq́ in urbem trepide ſe recepit, unius mili
Poũkircher tis Andreæ Poumkircher, poſtea à Cæſare ad Baronatũ ſuffecti audacia ciuitatem tutata eſt. Qui ne uictores cum uictis uno agmine irrũperent, tãdiu pro porta ſolus impetum tenuit, donec cõuerſi fugientes, globo facto, ex loco difficili

difficili hoſte repulſo ianuam clauſere. Firmata eſt deinde obſidio, & oppu-
gnata machinis mœnia. Ex Bohemis ſolus Henricus Roſenſis cum ducentis
equitibus, peditibus fermè octingentis in caſtris fuit. Hungari nondum ue-
nere. Neq; enim per inducias bellũ inferre Cæſari licebat. Auſtrales circiter
duodecim milia milites expeditos in armis habuere. Georgius Poggiebra-
cius Cæſari, cuius erat amicus, opem laturus, † ſedecim milia militũ cõgrega- als, xi.
uerat: ſed audita concordia, in agrum regulorum Roſenſium exercitũ duxit,
uillasq; late populatus eſt. Imperator enim interuentu Caroli marchionis
Badenſis, Sigiſmundiq; Salczburgenſis archiepiſcopi, Ladiſlaũ è manu ſua
dedit, Auſtralibus multa promittentibus, quæ poſtea barbara fide negaue-
runt. Inter cætera cõuentum erat ad iij.† idus Nouembris conuentum Vien- als, Kal.
næ habere, in quo uocati utriuſq; partis conſanguinei, Bohemi quoq; atque
Hungari, de tutela regis nondum puberis iudicarent, Ladiſlaum interea in
poteſtate comitis Ciliæ extra Viennam degere, nihil prius adminiſtrare q̃
conſilij decretum fieret. Verum puer poſtridie in urbem ductus, ſummis no- Ladislai inau
uisq; honoribus exceptus, eueſtigio magiſtratus in ciuitate creauit: præfectu guratio
ras tota prouincia inſtituit: ſacerdotia donauit: regio more curiã erexit. Hun-
gari ad eum uenere, inter quos Ioannes Huniades fuit, qui tum comitatum
Hiſtricenſem regia beneficẽtia conſequutus, haud aliter quàm principes con
ſueuere, nouæ dignitatis inſignia ſuſcepit. Acceſſiũt & regem ſuum Bohemi,
cum Georgio Poggiebracio, quibus non minora Ladiſlaus pollicitus, quàm
pater atq; auus promiſerant. Poſtquam dies affuit cum Imperatore conſti-
tuta, Ludouicus Baioariç, & Gulielmus Saxoniæ duces, Albertus quoq; mar
chio Brandenburgenſis, Carolus Badẽſis, & multi ex Germania prælati ac
principes aduenere. Frequens conuentus habitus. In quo præſidente Ladiſ-
lao, oratores Imperatoris, inter quos & ipſi fuimus, ita auditi ſunt, ut uicti a-
pud uictorem. Fruſtra æquitas, fruſtra honeſtas, in mediũ deducta. Cuncta
ex arbitrio comitis gerebanť. Ipſe pro rege uerbum facere ac reſpondere, qui
neq; leges neq; pacta uictorem obligare poſſe aiebat. Fredericum & iure ſi-
mul & bello excidiſſe, armatis ac fortibus iura fauere. Poſtremo infectis re-
bus conuentus diſſolutus. Nicolaus cardinalis ſancti Petri, doctrina & uitæ
integritate conſpicuus, ad componendam pacem apoſtolico imperio miſſus,
ab Auſtralibus reiectus eſt, Ladiſlaus quamuis rex appellaretur, alieno ta-
men arbitrio ductus, in regnis ſuis triumuiratum deduxit. Ioãnes Huniades Triũuiratus
Hungariam rexit, Poggiebracius Bohemiam, Vlricus Auſtriam. Penes hũc
maior autoritas, qui regem in poteſtate habens, illis quoq; imperare poſſe ui
debať. Promiſerat Vlricus & Hungaris & Bohemis regẽ ad eos propediem
uenturũ. Hungaris primum ſatisfacere ſtatuit, diem illis apud Pozoniũ cõſti
tuit, eoq; regem ducit. Conueniunt frequẽtes Hungari, res ibi pro uoluntate
Huniadis ordinantur. Potentiori omnia parẽt. Vlterius regnũ ingredi neq;

regi neq; comiti uiſum. Fit reditus in Viennam. Bohemis dies ſtatuitur,quā regem coronandum Pragæ ſuſcipiant. Erat inter Bohemos Ioannes Smiricheus,homo nobilis,& facundiæ gratia inter primos conſtitutus. Is poſtquā regem Bohemiam ingreſſurū cognouit, literas huiuſcemodi ad eum dedit.

Smirichei fortunā

Ioannes Smiricheus Ladiſlao regi ſalutem. Venturum te quamprimum in regnum tuum probo,ſi modo imperaturus ueneris,non pariturus. Inermem impotentem'que intrare non laudo, niſi bicipitem mater peperit, ut ex duobus capitibus unum Viennæ apud amicos dimittas,alterum Bohemorū dubiæ credas fidei. Vale. Epiſtola comiti reddita eſt, qui cognito tenore Georgio eam remiſit. Ille accerſito procerum concilio,inter quos Ioannes nō in poſtremis erat,literarū ſenſum ſuppreſſo ſcribēris nomine recitat, quid mereaē ſcriptor percunctatē. Dignū morte primi iudicāt:nec Ioannes ſuo loco ſententiam dicere iuſſus,aduerſari audet:proditorem & ipſe patriæ, afficiendumq; ſummo ſupplicio cenſet,qui ea ſcripſit. Profertē mox epiſtola eius manu conſcripta,& impreſſum annuli ſignum recognoſcitur. Damnatus ore ſuo,comprehenditur: duarum horarū tempus datur, in quo, ſi uelit,& animæ ſuæ ſaluti,& domeſticis rebus conſulat. Nec diutius uitæ dimiſſus,gladio percutiē. Sic uir magis eloquens q̄ cautus,dū alienā ſeruare uitā ſtudet,perdidit ſuā.

De eiectione comitis Ciliæ,& priuatione adminiſtrationis ſuæ. Caput LXI.

Comes interea,ut quàm ſplendide regem in Bohemiam duceret, haud ignaue operam dabat: ad eam rem non parum auri neceſſarium erat. Publicum ærarium exhauſtū, qui eam ſummā crederent,neq; negociatores, neq; proceres inueniri. Mos eſt Auſtralibus, quoties repentina principi neceſſitas ingruit, ex ſubditis pro modo facultatum pecuniam exigere, quam uocant ſteuram. Id tamen iniuſſu prouincialiū haud permiſſum. Huc ergo recurritur. Conuocantur apud nouum Triticiburgū pro ueteri conſuetudine quatuor ordines,ſacerdotes,barones,nobiles,ciuitates. Ibi comes præſente rege conuocationis cauſam edicit. Iter in Bohemiam regi neceſſariū oſtendit, qua pecunia ſit opus exponit,principi ſuo ut ſubueniāt hortatur, neq; inopē mendicantiq; ſimilem ad coronā ſuſcipiendā ire permittant. Conuentus deliberandi copiam petit. Ibi Eizingerus, qui iampridem à comite ſpretus,extra regis gratiam eiectus, occaſionē qua ſe uindicaret expectabat, idoneum nactus tempus,uocatis ſeorſum primoribus, quos ſibi fidos, comiti infenſos credit,ita loquutus fertur, Quid agimus uiri Auſtrales, ſemper ne Cilienſis mancipia erimus? Imperatoris iugum excuſſimus,ut comiti ſeruiremus? Moderatius certe illius regnum fuit,tolerabilior dominatio: Ille in Auſtria natus, noſtrorum principum ſanguis erat: & ſi uerum fateri libet, noſtri domini dominus. Quia tamen ex re ſua magis quàm principis noſtri prouinciam rexerit,arma ſumpſimus,præfectos eius eiecimus, regem noſtrum uindicauimus.

Steura

Eizingeri oratio

Hic ille

Hic alienigena noſtra demũ ætate principatus honore donatus, nos omnes pro ſeruis habet. Cui noſtrum de Repub. conſilium creditur? Iniuſſu noſtro rex in Hungariam ductus eſt, ſuperis gratia qui remiſerunt incolumẽ. Nunc neſcientibus nobis promiſſus Bohemis, Hungarica Bohemicaq́ꝫ negocia ſolus comes pro libidine ſua ducit. Neq́ꝫ contentus duorum regnorũ gubernatores uectigales ſibi feciſſe, Auſtriam ſolus exhaurit. Nam quota portio eſt, quam regius ſumptus accipit? Quicquid reliqui eſt, comiti cedit. Maior ei quàm regi familia ſeruit. Taceo concubinã inſtar reginæ cultam, cuius uirũ conciuẽ noſtrum O Vienenſes interfecit. Plena prædonibus & meretricibus domus eius, inter hos regias opes effundit. Magiſtratus, præfecturas, ſacerdotia uendit: ubi non ſufficiunt publica furta, ad priuatas facultates manus admouet. Quicquid olim peccauere opulenti, hodie plectitur: nulla uetuſtas impunitatem criminis habet. Neq́ꝫ tuta innocentia eſt, inconuicta puniuntur ſcelera. Et offendiſſe maieſtatem conuincitur, quiſquis diues habetur. Nemo ſuæ ſubſtantiæ certus dominus. Equi, ſerui, liberi, coniuges ueſtræ, pro libidine comitis auferuntur. omnia ei licent, neq́ꝫ pauciora uult quàm poteſt. Nunc ſumptus regij petuntur, quibus in Bohemiam pergat. Fateor non iniqua poſtulatio eſt, ſi fraus abſit. Cautiorem me comitis artes ac uerſutiæ reddunt. Sibi hæc pecunia, non regi quæritur: nouum aliquod bellum, nouum argentũ pariet. Noſtris alitur malis, ſua quies, pax eius, noſtrum bellum eſt. Inſecurum facit noſtra ſecuritas. Pudet me patientiæ noſtræ, qui ſi uiri eſſemus, facile opprobrium hoc è noſtris oculis eijceremus. Sed fuit hactenus prohibita conuentio: nunc ſimul congregatis Reipub. licet conſulere. Reſumite alacres ſpiritus, amicos quiſq́ꝫ ueſtros cõmonitos reddite, ad imperium præſto cum armis adſint. Accingimini mecum, aut uobis libertatem, aut mihi mortem parabo. Illud in primis mihi ex uſu uidetur, multitudo ne regi poſtulata deneget, paucos ex primoribus eligat, qui regẽ adeuntes, ſemotis arbitris prouinciæ neceſſitates exponant. Non dubium quin uobis mihiq́ꝫ id muneris demandetur. Ego, ſi regis alloquendi facultas detur, excluſurum me comitẽ nequaquam ambigo. Placet Eizingeri conſilium, dant inuicem dextras, iureiurando ſe aſtringunt, alterum alteri non defuturum, donec comes eijciatur. In conuentu prouincialium quæ uolunt ex ſententia ordinant. Nec morati, regẽ adeuntes, daturos argentum prouinciales offerunt: eſſe tamen quæ ſoli ſibi mandata perferant, Rempub. Auſtriæ concernentia. Iuſſis exire cæteris, ſoli apud regem manent. Ibi Eizingerus regem Auſtrali ſanguine natum dicit, nullos ſibi fideliores Auſtralibus eſſe. Imperium eius illis naturale, cæteris uiolentum. Conſilium ab his recipi oportere qui amant. Moleſte ferre Auſtrales, principis ſui negocia non bene adminiſtrari, expilari prouinciam, uexari ſubditos, uicinorum odia prouocari. Comitem dirare ſuos, regem ad inopiam redigere: Ladiſlaum regem uocari, comitem regnare,

bellum

Tyrannidis imago

Eizingeri accuſatio

bellum ab eo cum Imperatore nutriri. Gubernatorem autem Hungariæ annua quatuor & uiginti milia numũ regi pendere, comiti duodecim milia. Idipſum reliquos prouinciarũ præſides facere, omnes comiti uectigales eſſe. Nihil dubium quin ea mens hominis ad regnum quoq; aſpiret: amouendum eum priuſquam meditata perficiat. In atrocibus delictis etiam cogitationes plectendas eſſe. Poſſe haud difficile comitem eijci, uerum taciturnitate opus. Aperto conſilio poſtquã regi cuncta placent, intromiſſo comite deliberatio conuẽtus exponitur: promiſſa pecunia dicitur. Viennã tamen dum exigitur eſſe petendam, ordinandam ciuitatem, ne quid in abſentia regis turbarum exoriatur. Ficta pro ueris plerique referunt. Commendat deliberata comes. Eizingerus Viennam præcurrit, ſenatũ de mente regis edocet, cuius reditus ciuitati iucundiſſimus fuit. Nihil prima die actum. Poſtera ſummo mane Eizingerus regiam adit, collocatis in proximo diui Auguſtini templo mille armatis, qui præſto ad ſignum erumpant, alios tectis armis intrare palatiũ iubet. Conueniunt frequentes conſiliarij, regem in cubiculo ſalutant, proceres exiturum in aulã expectãt. Ex familia comitis nemo intromittitur. Vltimus omniũ adeſt ipſe comes, qui apud concubinã dormierat: nec tã cito ueniſſet, niſi uocatus ab amicis in palatio nouas res in palatio parari accepiſſet. Pulſãti fores non patuere, donec furens calcibus inſultauit. Vbi ad regem uentũ eſt, ſilentium aliquandiu ſeruatum. Deinde Eizingerũ innuente rege ita loquutũ accepimus: Ab hac hora comes regiam tibi curiã interdictam ſcito, abi quò libet gentium. Neq; poſthac gubernatoris nomen, neq; conſiliarij, neq; regij familiaris uſurpes. Hæc me tibi dicere rex iuſſit. Ad ea comes, nihil mutato uultu, forti & conſtanti animo indignum ſe cui talia dicerentur reſpondit. Ac mulorum ſuorum ea eſſe, non regis: ſolere principes qui de ſe benemeriti eſſent, his meliora referre: ſe patri Alberto, ſe matri Elizabet, ſe ipſi Ladiſlao ſumma fide ſeruiuiſſe, pro eo prius fudiſſe ſanguinem quàm naſceretur. Bella eius cauſa difficilima confeciſſe, fuiſſe in carceribus, patrimonium profudiſſe, Imperatoris odium incidiſſe, ut regnum ei conſeruaret, ſcire ſe benignũ regem habere, & accepti beneficij memorem. Quæ dicta eſſent uerba, moribus ſuis nõ conuenire: Eizingerum ea excogitaſſe, qui iampridem ſibi fuiſſet infenſus, quoniam pro ſua libidine expilare regis bona non potuiſſet. Orare ne plus inimicorum odia quàm ſua merita ualerent: ne bonitatẽ regiam aduerſariorum malignitas uinceret. Fit ſilentium loquuto comite: nõ ſatis certo ſenatu, an rex in ſententia perſiſteret, & mutatum eius animum ratione comitis uerebantur, inclinaturi quò ille ſe uerteret, ex cuius nutu pendere uictoriam norant. Eizingerus de ſtatu ſuo ſolicitus, nihil cunctandũ ratus, priuſq; rex comiti reſponderet: ita inquit, Ego mandãte rege uerba feci, nihil de meo loquutus ſum: ipſe adeſt, ipſe me iudicet. Dabo merito pœnas, ſi meam tibi comes, non regis uoluntatem expoſui. Effare tandem rex optime, nec nos

ultra

ultra ſuſpenſos teneto. Tum rex placide, ut cõſueuit, Ex mea, inquit, intẽtione ac uoluntate loquutus eſt Eizingerus: atq; his dictis ſubticuit. Vidiſſes erectas Auſtralium mentes, & iam comiti tanquã uicto eiectoq; inſultãtes. Ille ad proceres exiens, quos in aula congregatos diximus, eiectionis ſuæ contumeliã expoſuit, conſilium atq; auxilium expetens. Quibus in uoluntate regis omnia ſita reſpondentibus, ad ſororẽ regiam ſe contulit: ab ea præter lachrymas & muliebrem eiulatum nihil extorquet. Et iam undiq; per palatium ire armatos animaduertit. Cedendum itaq; potenti inuidiæ cenſuit, neq; parũ putauit ex inimica ciuitate ſaluũ corpus educere. Clientes eius audita rei nouitate, ſibi quiſq; fuga conſuluerant. Tacitus igitur & cõfuſo ſimilis cum quatuor tantum comitibus ex aula diſcedens, in patriam ſuã conceſſit. Albertus marchio Brandenburgenſis ne populares ſaxa in eum iacerent, ad portam uſq; tutũ iter fugienti præbuit. Verum queis prohibitæ manus fuere, linguæ libertate uſi probroſa in abeuntẽ maledicta omnis generis cõgeſſere. Inconſtantis fortunæ ſingulare documentum. Nam qui paulo ante tutor regis & ſecundum in Auſtria caput erat, in quem omnium oculi reſpiciebãt, qui belli paciſq; munia ſolus agebat, unico regis uerbo poteſtate priuatus, inops conſilij, & animo confuſus abijt.

De coronatione regis Ladiſlai. Caput LXII.

Rex paulo poſt magnificentiſſimis apparatibus Bohemiã petijt, atq; in Praga ſummos conſequutus honores, regni coronam accepit. Bohemi in eius ſumptus ſuorũ quiſq; cenſuũ tertiam partẽ contulere. Ex ea pecunia coronationis ſolennia peracta ſunt, ſupportata curiæ onera, & nonnulla coronæ caſtra redempta, quæ uel Georgio Poggiebracio, uel amicis eius cõmiſere. Manſit ibi non paruo tempore Ladiſlaus, nec unquam hæreticorũ eccleſias quãuis ſæpe rogatus intrauit, neq; ſacris eorũ interfuit. Presbyter quidã ex factione Rochezanæ, in ſacello arcis rem diuinam facturus, ſacerdotali ueſte ornatus ad altare conſcẽderat. Rex eo in loco ſacra quibus intereſſet, celebrare iuſſerat. At ubi hæreticũ id muneris occupaſſe, nec uelle alteri locũ facere didicit: miſſo magiſtro militũ, prophanũ ſacerdotẽ niſi abiret, rapi extra ſacellum, & de proxima rupe præcipitari iuſſit. Illi charior uita quàm contumacia fuit. Rochezanã in celebritate corporis Chriſti ſacram euchariſtiã per urbem deferentem ex feneſtra conſpicatus, nullum reuerentiæ ſignum præbuit. Percunctantibus amicis, ut quid ſacramentum inhoneſtaſſet? Non me latet, inquit, diuiniſſimum Chriſti corpus dignius eſſe, q̃ per me ſatis honorari poſſit, nec mea reuerentia gloriã eius auget, neq; dehoneſtatio decus imminuit. Verũ mihi cauendũ fuit, ne dũ Chriſtũ honoro, ſacrilegũ presbyterũ Rochezanam popularibus approbaſſe uidear, quorum plerunq; mores ex principe pendent. Nec illi me deũ contempſiſſe putabunt, cuius ſacratiſſimũ corpus in catholici presbyteri manu ſummis me ſemp honoribus proſecutũ

uidere,

uidére. Grauis hæreticæ factioni iam mora regis in Bohemiā eſſe cœperat,
cuius ſacramēta ab eo & à cæteris principibus dietim cōfluentibus cōtemne-
bant. Et iā qui decepti errabāt, aliorū contéplati mores, ſuas ineptias cogno-
ſcentes, relicta Huſſitarum perfidia, ad eccleſiam reuertebantur. Ob quam
rem cupientem in Auſtriam reuerti regem, nullus hæreticorū eſt aduerſatus.
Prius tamen quàm rediret, Vratiſlauiam nobilem urbem reuiſit Sleſitarum
caput. Ibi quum diuinis intereſſet in æde pontificali, frequentesq; principes
conueniſſent, Poggiebracius quoq; proximus regi aſtaret, fama eſt, eaq; per
Chilianus uulgata, Chilianū quendam paraſitum ex his qui ſtultitiam ſimulātes alios
hiſtrio ſtultos faciant, Poggiebracium his uerbis compellaſſe. Quo uultu ſacra no-
ſtra inſpicias plane aduerto: animum non intueor. Fare obſecro, nónne ſa-
tis nitida tibi noſtra uidetur religio? Vidés ne quàm multi & magni princi-
pes, & ipſe rex noſter unum ritum ſequantur? Quur non his potius quàm
Rochezanæ cōſentis? An plus ſapere paucos Bohemos quàm reliquā Chri-
ſti eccleſiam cenſes? Quin relicta incōdita plebe, nobilitati te iungis nobilē?
Poggiebraci Ad quē Poggiebracius: Si tua hæc ſunt uerba, inquit, non es quem ſimulas,
grauis oratio tibi tanquam prudēti reſpondeo. Sin aliena, ſatisfacere me illis oportet: audi
ergo. Eccleſiaſticas ceremonias ſua quiſque pro fide gerit. Sacrificia ea faci-
mus, quę credimus deo grata. Neq; noſtri arbitrij eſt credere quod uelimus.
Victa magnis rationibus mens humana, uolens nolensq; capitur: utq; natu-
ra inſtituta eſt, altera facile trahitur, altera elabitur. Mihi perſuaſa eſt meorū
ſacerdotū religio. Si tuam ſequar, homines fortaſſe fallam, animæ meæ con-
trarius: deum qui corda inſpicit, nequeo fallere. Neq; me tui ſimilem eſſe de-
cet. Aliud hiſtrioni, aliud uero nobili conuenit. Hæc uel tibi habeto ſi ſapis,
Comitis Ciliæ uel his referto, qui te ſubmiſere. Comes Ciliæ dum hæc geruntur, fractus ani-
purgatio mo, & omni ſpe reliqua deſtitutus, ab eo petere ſalutem coactus eſt, cuius ſa-
luti fuerat inſidiatus. Ad Fredericum igitur confugiens, malo ſe uſum conſi-
lio dicit, qui dominum ſuum reliquerit atq; impugnauerit, recepiſſe ſe patrati
ſceleris pœnam, regia curia deiectum, & in alienis hoſpitijs auxilia mēdicare
coactum, Pœnitere quamuis ſero prioris uitæ, dignus tamen cuius Cæſar
miſereatur, qui non tam nocuiſſe quàm prodeſſe poſſit. Reſtituturum Au-
ſtriam, ſi ſuo conſilio fides ſit: nam ſecum primores prouinciæ ſentirent. Petit
errati ueniam, & in poſterum magna pollicetur, ſi priſtinam in gratiam reci-
piatur. Cæſar cui uerba dare difficillimum eſſet, multa ſe comitis defectione
paſſum damna commemorat, eaq; reſarciri expoſtulat. Neque Auſtriam
ſibi promitti ſufficere, quæ non eſſet in comitis poteſtate: ſi ſua quæ poſſide-
ret comes traderet, poſſe reconciliationem ſequi. Sin minus, non placere pœ-
nitentiam, quæ non ſentiret pœnā. Diu res agitata eſt. Poſtremo quū Frede-
ricus facta cuperet, comes uerba tantū offerret, infecto negocio diſceſſū eſt.
Erat per idem tempus inter Franciſcū Sfortiā Mediolani ducē, & Rempub.

Venetorum

Venetorum, graue atq; atrox bellum. Alphonſus Siciliæ rex Venetos adiu uabat:atq; ob eā cauſam Florentinos Franciſci amicos armis premebat,eūq; Senenſes ſequebantur. Nec dubium erat quin Franciſci conditio multo infe rior uideretur. Quod quū ipſe aduerteret,externa ex Gallis auxilia accerſiuit, conducto grādi ſtipendio, Alphonſi æmulo, Renato Lothoringiæ duce, qui paulo ante ex regno Siciliæ fuerat expulſus. Huius aduentu magna fortunæ inclinatio facta eſt:& Venetorū exercitus loco pulſi, debiliores uiſi ſunt. Senſit hæc Ciliæ comes, atq; hunc ſuæ miſeriæ finem ſperare cœpit. Miſſisq; ad Venetos legatis, uenturū ſe cum ingentibus Bohemorum copijs auxilio pol licitus eſt, & finem bello impoſiturū, ſi ſtipendia darentur. Neq; id erat diffi cile, nam Bohemi nouarū rerū cupidi, & in armis educati, nullo imperio domi teneri queunt, ſi quis militantibus mercedem offerat. Adhibuerunt aures Veneti. Sed quū longinqua militia multum auri expoſceret, oblatam potius cū hoſte pacem accipere, quàm dubiū emere bellum uoluerūt. Fruſtratus ijs comes, poſtq; foris nullum exilij ſui præſidiū reperit, per amicos reconciliari Ladiſlao quærit. Neque amplius aduerſata fortuna eſt. Inuiſus Baronibus Eizingerus, quotū auariciæ atq; rapinæ obſiſtebat, conſeruare gratiā regis nequibat: quū illi modo per ſeipſos, modo per filios, qui regi diu noctuq; aſtabāt, Eizingerum criminarentur, & indigne pulſum comitem dicerent, regi propinquū, & qui ſibi regnum reſtituiſſet. Libuit igitur ab exilio reuocare comitem.

De reductione Vlrici comitis Ciliæ & reſtitutione amminiſtrationis ſibi factæ. Caput LXIII.

Comes Ciliæ ijs geſtis, per amicos dàm regi reconciliatur, reuerſuruſq; Viennā magno & ſplendido apparatu, mille ducens equites expeditos armis, adit: uenienti rex obuiam extra urbē factus eſt. Proceres, nobiles, populares, omnes ſecuti, ſalutare, amplecti, laudare comitē: certare inuicem, contumelioſius eiecerint, an magnificentius reuocauerint. Mira rerum mutatio. Qui pauloante mœſtus in exilium ierat, in triumphantis modū reuertitur. Eizingherus, qui culmem potentiæ conſecutus eum deiecerat, quod in alium ſtatuit, in ſeipſum pati cogitur. Intrante nanq; urbem comite, ipſe cū amicis egreditur, ſpontaneū exilium eligens. Lubricus apud reges primus eſt locus, nec ſolida poteſtas, unius uolūtate ſubnixa. Ferunt comitē, Eizingheri cogni to receſſu, laudaſſe hominē, qui fortunæ ludibrio ſe ſubtraxerit: paratam ei turpiſſimam fuiſſe mortem, ſi iudicium expectaſſet. Vſurū optimo conſilio, ſi curiales procellas perpetuo declinauerit. Nec etiam ſibiipſi curiæ mores placere, fluxa incertaq; omnia eſſe, omnibus horis inſtare pericula, acceptam ſuperiori anno ignominiā menti ſuæ ſemper hærere, ſemper ante oculos eſſe turpem eiectionem, cōtumelioſum exilium, probroſa uerba: mirari quod nō peiora pertulerit. Deo gratias agere, qui priſtinum ſibi ſtatū reddiderit: ſatis

Comitis reſtitutio

Eizingeri exilium

factum honori ſuo eſſe,nec plura cupere. Manſurũ tamdiu apud regem,donec eiectionis infamiam glorioſi reditus rumor extinguat:potentiam deinde & regis amicitiã, & populares aures malle ſe dimittere quàm perdere. Non tam fortiter ea fecit,quàm dixit ſapienter. Potentiam qui conſequutus fuerit, nemo tam facile deponit,quàm damnat. Retinent amici,implicat gloriæ cupido,obſtat inimicorũ metus:ſemper eſt quod craſtinare compellat. Facilius Gordij famoſum in Aſia nodum quis ſoluerit,quàm potentiæ regniq́ blandicijs ſeſe explicarit.

De dolo comitis Ciliæ,Ioannem Huniadem ab adminiſtratione regni Hungariæ cupientis amouere. Cap. LXIIII.

HVngari poſtquã regem in Auſtriam rediſſe accipiunt, legatos ad eum e ueſtigio mittunt, utq́ in Hungariam ueniat, ſuum regnum uiſitatum petunt. Ioannes Huniades per idem tempus Hungariam ferè uniuerſam in poteſtate habuit,regiæ arces in manu eius fuere,equeſtres pedeſtresq́ copię uni ei paruere. Id nonnullis regni baronibus inuidioſum ac moleſtum erat, atq́ in primis comiti Ciliæ,qui locum eius optabat,nec poſt electionẽ ab eo promiſſum acceperat aurũ. Criminari ergo Ioannem,regi odioſum efficere, illum regem eſſe,non Ladiſlaum,uectigalia ad eum cuncta deferri,munitiſſima regni oppida,arces,equos, arma in poteſtate eius eſſe. Nihil dubiũ qn regni coronam quærat, ſi nequeat per Chriſtianos, conaturum per Turcas, quibus bis magnos Hungarorũ exercitus prodiderit. Palàm Turcis infeſtũ uideri,clanculũ eſſe amicum. Bis fidem ab eo uiolatam,reginam Elizabet,introducto rege Poloniæ,contra ius faſq́ repulſam, Polonũ quem accerſierat, in bello deſertum. Si pergat in Hungariam Ladiſlaus, eius manu aut ui, aut ueneno periturũ. Id ſolum quæri,dum regis in Hungariam tranſitus petitur: qui prouincias ex arbitrio ſuo regunt,eos ſine fraude doliſue ſuperioris præſentiam nõ expetere, inſidias proculdubio in caput regis paratas eſſe. Præueniendum facinus, & in autorẽ uertendum ſcelus: promittendum in Hungariam iter, prius tamen Ioannem ſub ſpecie pacandi regni ad curiam euocandum,uenientem capiendum atque necandum: ſic Ladiſlaum paterno regno perfrui poſſe. Tutiſſimũ illud conſilium ac ſalubre uiſum:compoſitis inſidijs, Ioannes ad regem uocatur. Ille ab amicis de fraude certior factus(difficulter enim res magnæ ſilentur)pariturum ſe regi in Hungaria reſpondit,iturumq́ quocunq́ iuſſerit:extra regni fines non eſſe obnoxium. Mittuntur igitur ad eum primores curiæ cum comite Ciliæ, qui ſecum in finibus Hungariæ conueniant ad oppidum † Coziæ,conenturq́ Viennam abducere: ſi nequeant, intra oppidum arte tractum interficiant. Ioãnes ad iactum teli cum duobus milibus equitum conſtitit,colloquiũ in campis offerens. Comes Ciliæ ſe regis uicem gerere ait:gubernatori eos adire qui regis mandara perferãt.haud indecorum eſſe,neq́ ſe ita ignobilẽ,ut cedere Ioanni debeat, colloquiũ intra

[margin: al. Gorzæ]

oppidum

oppidū & quietius & honeſtius haberi poſſe. Ioānes legationē ad ſe miſſam dicere, legatos ei cedere ad quē mittantur: de nobilitate non eſſe in præſentiā certandum. Cæterū in Hungaria, comites Ciliæ regni gubernatorē ſequi ſolitos: poſtremo munita ſe oppida minime ingreſſurum, niſi præſidium intus habeat, æque ut comes. Ita rebus infectis diſceſſum. Noua deinde fraus excogitata. Vicerūt Ioannē cōmunes amici: aduentus eius in Viennā promiſſus, ſi modo rex principesq; nominati ſuis literis ſecuritatē facerent. Oblata ſunt omnia quæ optauit. Ille ad octo milia paſſuum Viennæ appropinquauit. Ad quem Lambergius nobilis eques, iuſſu comitis egreſſus, properare eum feſtine iuſſit: iam enim rex magno comitatu obuiā exiſſet, & cum eo comes, qui literas publicę fidei afferret. Motus eo nuncio Ioannes, triginta fermè ſtadia uerſus urbem profectus eſt, inſpiciēsq; late campos, quum neminē exire obuiam cerneret, in propinqua uilla conſedit. Tantiſper moratū, comes cum quadraginta tantum equitibus adijt, & ne regem occurrentem moraretur, equum repente aſcendere, feſtinareq; iuſſit. Cui Ioannes: Late, inquit, campi patēt, neq; ego uel regem uel alium quempiam uideo uenientē. Tum comes æſtum cauſatus, regem intra uineas & arbores expectare in umbra dixit. Interrogatus de literis, apud regem eas eſſe reſpondit. Intellexit fraudem ineſſe Ioannes, ſeq; uerbis incaſſum duci. Conuerſus ad Lambergium, Recte, inquit, mentitus es mihi. Cui Lābergius, Quæ iuſſit comes, ea dixi: ſi quis error ineſt, eum argue. Ipſe ſuam cauſam agat, qui mandauit: mihi parēre neceſſarium fuit. Rurſus Ioānes comitē intuens: Siccine ludificare homines pergis? Fraude me appetis? ego te ui poſſem perdere. Incideras in foueam quam fodiſti, ſi uellem. Quis prohibere poteſt, quin ego de te hodie ultionē accipiā, dignaq; tuis factis præmia reddam? Reuerentia regis te ſaluum facit, illi tuā uitam dono, non tibi: caue poſthac meos ante oculos ueneris. Atque ita rurſum cōueniendi ſpes adempta. Multa poſt hæc inter Hungaros & regē agitata ſunt: & cum ipſo Ioanne pactiones habitæ, arces nonnullæ regi redditę, rex ipſe Budam profectus. *Magnanimiter*

De cruce ſignatis, & pugna eorundem contra Turcas, uictoriaq; apud Albam in Hungaria. Cap. LXV.

INterea mortuo Romæ Nicolao quinto Pont. Max. qui Eugenio quarto ſucceſſerat, Calixtus tertius Petri cathedram eſt adeptus. Qui cognita Mahumetis Turcarum Imperatoris uoluntate, Hungariam ſibi armis ſubijcere cupientis (iam enim Cōſtantinopolim Græciæ culmen expugnauerat) Ioannem cardinalem ſancti Angeli, uirum induſtrium ac magnanimum, cum legatione in Germaniam miſit, ſeptētrionis uires in Turcas concitaturū. Coactus eſt exercitus nō tam armatus quàm fidelis. Vulgus incompoſitū, populares, inopes, arma ſumpſere, quos æternæ uitæ præmia cōmouerunt: opulēti homines, præſenti rerum ſtatu contenti, domi manſere. Odioſus plerunque

potentibus ſermo diuinus: quibus deſunt facultates, leuis in cœlum uolatus.
Mahumetes aũt Conſtantinopolitana uictoria ſuperbus, cõgregatis ingen-
tibus copijs, in Thracia per tribulos in Hungariã properans, centũ quinqua-
ginta milia pugnatorum ducere ferebatur. Et inflatus opinione ſui, tantoq́ꝫ
tumens exercitu, nil dubitare, q̃n deuicta Hũgaria, Illyricos penetrare ſinus,
atq́ꝫ intima rura, Regna Liburnorũ & fontẽ ſuperare Timaui, rerumq́ꝫ caput
Italiam atq́ꝫ Romam uno impetu ſubigere poſſet. Verũ parua urbs, & alio-
Taurini obſidio quin ignobilis, tantos eius conatus retinuit, Taurinum appellauere maiores,
noſtra ætas aliam uocat Albam, ad confluentes Danubij Sauiq́ꝫ ſitam. Hãc
primã oppugnare ſtatuit, propter opportunitatẽ tranſeundi fluminis. Ioan-
Capiſtrani uirtus nes Capiſtranus ordinis Minorũ profeſſor, uitæ ſanctimonia clarus, ea tem
peſtate Hungaros in arma publicis ſermonibus excitabat. Qui ubi appro-
pinquare Turcas accepit, nihil moratus, in Albam ſe contulit, haud paruam
crucesignatorũ manum adducens. Ioannes quoq́ꝫ Huniades contractis rap-
tim copijs, eò profectus eſt. Cardinalis Budæ remanſit, auxilia undiq́ꝫ ciens.
Rex ubi aduenisse Turcas cognouit, nec uires Hungaris eſſe, quæ tantã uim
ferre poſſent, mobiles gentis animos ueritus, neq́ꝫ ſatis tutam Budæ morã ar
bitratus, ſub ſpecie uenationis urbem egreſſus, in Auſtriã propere ſe recepit.
Turca interim apud Albã caſtrametatus, ſummis uiribus eam urbis partẽ
oppugnare adoritũ, qua planus patuit aditus, diſpoſitisq́ꝫ tormentis æneis ra
ræ atq́ꝫ inſolitę magnitudinis, priores muros aperuit. Vacuũ haud paruũ ſpa
tiũ intus erat uſq́ꝫ ad murũ alterũ. Hic crucesignati ſtationes habuerũt. Parũ
tecta armis acies, gladijs haſtisq́ꝫ tantũ hiſpida, uerũ ferocitate animi, & cœ-
leſti auxilio tuta. Ingreſſi per muri ruinas Turcæ, atrox cum his prœliũ com-
Prelium atrox miſere. Capiſtranus ex turri clamitans, Chriſtianos hortari, uexillum crucis
oſtendere, opem de cœlo promittere, maledicere hoſtibus, dei præſentiã im-
plorare. Huniades modo huc, modo illuc cum globo militum currere, inſtau
rare ordines, pro feſſis ualidos, pro saucijs integros ſufficere, Imperatoris ac
militis officium exequi. Pugnatũ eſt ſumma utrinq́ꝫ ui, modo noſtri, modo
Turci pedẽ referre. Hinc uincentiũ clamor, inde morientiũ exaudiri gemitus.
Audaciores, primiq́ꝫ bellatores confoſſi gladijs cadere, ſup cadauera paſſim
ſtrata belligerari: pulſi extra mœnia hoſtes, inſtante ſuo Imperatore, urgẽte,
atq́ꝫ acriter caſtigante, Turcæ iterũ irrumpere, iterũ pugnare, Chriſtianos in
ultimũ diſcrimen adducere. Poſtremo Chriſtiana uirtute repulſi, denuo peri
culi magis q̃ pudoris anxij, oppidũ fœda fuga relinq̃re. Rurſus ſequẽtibus
crucesignatis, extra muros pugnã inſtaurare. Mox ex propoſito fugere, ut q̃
remotiſſime ab oppido Chriſtianos protraherẽt. Interim aciem à latere im-
mittere, quæ reditum in urbem egreſſis intercipiat: furẽtes noſtri, ac uictoria
exultantes, in quod pręcipitarenẽ diſcrimen nõ aduertere, paululũ ꝓceſſuris,
& à fronte & à tergo periculũ imminere. Vidit ex muris Capiſtranus tranſ-
uerſam

uerſam hoſtiũ aciem, inſidiasq́ꝫ cognoſcens, reuocare ſuos cœpit. Quũ parũ exauditetur, tympanis ac tubis confundentibus uocem, præceps in pugnã dilabitur: atqꝫ inter duas acies, inter tela uolantia percurrens, clamoribus ac ſignis crucesignatos redire coëgit: apud quos nulla erat Huniadis uel fides uel aũtoritas, quorũ magna pars Theutonica fuit, Hũgarico infenſiſſima generi. Fraudati magna ſpe Turcæ in caſtra redierunt: quũ quatuor & uiginti horis interdiu noctuq́ꝫ, nunc muros quatientes, nunc manu pugnantes prœliũ protraxiſſent. Multi ex utraqꝫ parte cecidere, plurimi ex Turcis, & hi quidẽ præſtantiores. De cæſis hoſtibus uaria ſententia eſt. Quidã ſupra quadraginta milia periſſe tradiderunt: nõnulli uiginti milia, alij ad ſummũ quatuor milia cæſa eſſe affirmant: quod nobis infra uerum fuiſſe uidetur. Neque enim in tanto exercitu uideri clades ea occidio potuiſſet. Maior profecto iactura tantum Imperatorem fugere compulit, qui ſequẽti nocte incenſis caſtris ac machinis, cum toto exercitu trepidus abijt. Nec tam audax ſuperbusq́ꝫ uenerat, quàm timidus dimiſſusq́ꝫ fugam arripuit. Traditum eſt ſub papilla confoſſum ſalutem deſperaſſe, uulnus eius obſidioni finem dediſſe: inter fugiendũ plures quàm in acie periſſe. Victoribus ea tantum præda relicta eſt, quæ nõ potuit ignis abſumere, tormenta ſcilicet ænea, & arietes ferro graues, machinarumq́ꝫ ingens uis. Huniades & Capiſtranus huic bello interfuere, uterqꝫ rẽ geſtã ſcripſit, neqꝫ alter alterius mẽtionẽ fecit, alteruter ſolidã ſibi rei geſtæ laudẽ uſurpauit. Ingens dulcedo gloriæ, facilius contemnenda dicitur, quàm contemnitur. Spreuerat Capiſtranus ſeculi pompas, fugerat delitias, calcauerat auaritiam, libidinem ſubegerat, contemnere gloriã non potuit. Qui ſummo pontifici bellum atqꝫ exitum belli deſcribens, nulla Huniadis, nulla cardinalis facta mentione, totum ſuum eſſe dixit, quod geſtum erat, quamuis deum in primis uictoriæ confeſſus fuerit autorẽ. Nemo eſt tam ſanctus, qui dulcedine gloriæ non capiatur. Facilius regna uiri excellentes quàm gloriam †contemnunt. Verum paulo poſt & Huniades & Capiſtranus alter morbo, alter ſenio obiere. Felices animæ, quibus tam claro peracto prœlio, tanto populorum fauore quæſito, ægra relinquere corpora datum eſt.

Capiſtrani ambitio

al. partiuntur

De interfectione comitis Ciliæ per Ladiſlaum Huniadis filium patrata. Caput LXVI.

LAdiſlaus audita Huniadis morte, ſuadente Ciliæ comite, in Hungariã redijt, duobus ut ſibi uidebatᷣ æmulis liberatus, altero qui fraude, altero qui ui ſuũ regnũ appeteret. Comiti non minus Huniadis obitus, q̃ꝫ Turcarũ cõflictus cordi fuit, qui ſublato aduerſario Hungariã iam ſibi parere nõ dubitabat. Cæca humanæ mẽtis iudicia, ſæpe læta pro triſtibus, pro lætis triſtia ducunt: futuri nulla homini certitudo. Nemo nouit quid ſerus ueſper uehat, nemo tã ſuperis amicus eſt, ut craſtinã ſibi lucẽ promittere poſſit. Multi dũ ſe credidere deiectos, in ſublime rapti ſunt, multos exilia claros fecere, & op-

Humana fragilitas

tata conſequutis ſæpenumero exitio turpitudiniq́ fuerunt. Comiti multo ſa lubrius fuerat Huniadem uixiſse, qui Hungariam ſuæ neci deſtinatam clau‑ ſiſset. Nunc metu uacuus, regē in Albam ducit, hoſtium ſpolia recogniturū, & campos uiſurum ubi prælia geſta, ubi barbara caſtra fuere. Eam urbē Ladiſlaus Huniadis filius ualido præſidio retinebat. Qui uenienti regi purpuratus togatusq́ portas aperuit, armatorū circiter quatuor milia ab ingreſsu prohibuit. Hic dum mora trahitur, rem diuinam ſpectante rege, conſilium de more in abdito conclaui proceres ineunt. Vocatus eò comes, an iret aliquandiu hæſitauit. Exin diploide uix penetranda ferro indutus, proficiſcitur. Venientem Ladiſlaus proditorem compellat, qui patri ſæpe necem parauerit, infenſumq́ ſibi regem reddiderit, nunc diem uenisse quo ſcelerū pœnas luat. Sunt qui comitem prius arguiſse Ladiſlaum dicant, tanquam regi rebellem, qui eius armatos intrare oppidum uetuiſset. Illud conſtat, comitem arrepto ex manu armigeri gladio, Ladiſlai caput petentem, nonnullos interiectæ manus digitos amputaſse: exorto clamore, Hungaros irrupiſse, defendentemq́ ſe magno animo comitē, multis confoſsum uulneribus obtruncaſse: nec moratos, ea nouitate regem perculſum adeuntes, occiſum regni hoſtem dixere, digna meritis præmia reddita. Regi nihil timendum eſse, cūcta eius imperio parêre: nunc regnum eius incipere, prius apud comitem fuiſse. Rex quanquam uehementer cōmotus erat tam atroci facinore, ſupra tamen quàm eius ferebat ætas, dolorē atq́ iram compreſſit: nec dubitauit ui cæſum comitem profiteri. Amicis uero circunſtantibus, ferendumq́ quodcunque id eſset dicentibus: atqui ſic neceſsitas, inquit, exigit. Ferendum eſt quicquid uitari non poteſt. Ademptā comiti uitam reddere non poſsumus. Ille ſuo fato functus eſt, nos nunc noſtra manent, quæ deus Opt. Max. meliora faxit. Iuſſitq́ defuncti cadauer plauſtro impoſitum Ciliam deferri, atq́ in ſepulchris maiorum condi.

De laude Ioannis Huniadis per regem Ladiſlaum pronunciata. Caput LXVII.

IPſe autem rex, Alba relicta, comitante Ladiſlao, Budam repetere ſtatuit: inter equitandum ad oppidum Huniadum peruenit. Ibi coniunx Huniadis obuiam facta eſt, ob mortem mariti lugubri ueſte induta, puellæq́ quæ circa eam erant, deiectis in terram uultibus, pullis amictibus mœrorem præ
Luctus ſolatium ſe ferebant. Rex matronam complexus, Indigna ſunt, inquit, hæc ueſtimēta, quæ ob mortem uiri tui deferas. Ioannes Huniades de morte tranſiuit ad uitam. Ille Hungariam Chriſto, mihi regnū ſeruauit: Chriſtiani nominis hoſtes fudit, fugauit, perterruit, pacem Hungaris peperit, ſalutem cunctis fidelibus aperuit. Fortia eius facta etiam hoſtes admirati ſunt, & uitam & mortē poſteritas conſecrabit. In prælio ſtrenuus, domi mitis: in bello uicit hoſtes, in ægritudine ſeipſum ſuperauit. Conſilio ac manu ſuas acies ſuſtētauit, per‑

fregit

fregit hoſtiles. Vbi adeſſe extremũ uitæ tempus agnouit,& urgere uim morbi,non eſt paſſus dominicum corpus ad ſe deferri: neq; enim dignum exiſtimauit ſeruum à domino uiſitari,ſurrexit è lectulo,quãuis labentibus mẽbris: & quũ deficiente uirtute,ſuis pedibus ire non poſſet, in ædem ſe uehi ſacram iuſſit. Ibiq; de more Chriſtiano, ſi qua extabant humanarum ueſtigia ſordium, confeſſione deterſit, & ſacroſanctam accipiens eucharistiam, inter ſacerdotũ manus terrena faſtidientẽ animam exhalauit. Et quò illũ migraſſe credimus,niſi ad eum pro quo tot bella depugnauit? Ad Imperatorẽ ſuũ peruexit fortis miles,cum Chriſto regnat,qui pro Chriſto tot periculis ſe obiecit. Iampridem debitũ ſibi cœlum tenet, non eſt quur diuinitate fruentẽ lugere oporteat.Congaudere gaudenti æquius cenſeo. Faceſſant intempeſtiuæ lachrymæ, ſuperuacaneiq; luctus, abſit omnis mœror atq; inprimis lugubres habitus,pullasq; ueſtes exuite.Atq; his dictis,purpureas tunicas auro diſtinctas afferri iuſſit, easq; uiduæ ac filijs dono dedit. Puellas q̃q; p̃ ſua dignitate donatas,mutare habitũ imperauit, totumq; diem lætitiæ dari. Cõuiuia deinde ſplendide apparata, inter epulas & uina ſaltatum cantatumq;, quaſi celebres nuptiæ per luxum & iocum actæ.

De captiuitate filiorum Ioannis Huniadis,& decollatione Ladiſlai filij eiuſdem ſenioris. Caput LXVIII.

HIs blandimentis allecti Huniadis filij,nihil iamdudum ex cæde comitis in caput ſuum uerti poſſe confidebant. Itaq; poſito metu, regem uſque ad Budam ſequuti ſunt, aulamq; in primis æſtimati cultiq; frequentabant. Verũ amici comitis regias aures dietim pulſare, illuſtrẽ principẽ auunculum regium ſine cauſa necatũ conqueri,maieſtatẽ grauiſſime læſam dicere.Inultũ tam atrox ſcelus relinquendũ non eſſe,corrigendũ audacem iuuenẽ,ac temerariam audaciam niſi mature coërceatur, in furorem uerti. Nullum inueniri clementem uirum,qui iuuentutẽ crudelitate inſigniuerit.Arma in manus nepharij adoleſcentis periculoſa eſſe,auſurũ proculdubio etiã in regem,qui regi proximũ obtruncauerit.Iam illi regnandi ſpem factam: patrẽ eius idem concupiuiſſe, animum ſeni,nõ uoluntatẽ defuiſſe: grauiorem ætatem diſcrimina quæq; metiri:iuuenem quocunq; libuit factu facilimum credere, per æqua & iniqua ad regnum tendere.Occurrendum priuſq; malum amplius ſerpat.In Ladiſlao & facta & meditata inueniri facinora ultimo ſupplicio digna. Rex ſiue ijs motus,ſiue ſuapte natura incenſus, deſignata hora qua filij Huniadis ambo in regiam cõceſſiſſent, armata iuuenũ manu portas claudi iubet,adoleſcentesq; captos in carcerem rapi. Cum quibus & Ioannes epiſcopus Varadinenſis, raræ uirtutis ac facundiæ, & plerique alij comprehenſi ſunt, tanquam cædis comitis, & inſidiarum quæ tegi pararentur, conſcij. Ladiſlaus quatuor & uiginti natus annos, egregio corpore adoleſcens, flauis de more crinibus ſuper humeros paſſis, reuinctis poſt tergum manibus, talari atque

aurea ueſte indutus, & eadem fortaſſe quam ſibi paulo ante rex donauerat, in publicum producitur. Erecta ceruice oculis huc & illuc ſpectantibus, impauidus atq; intrepidus ad ſuppliciũ pergit. Vbi ad locum uentum eſt, quo ceruix amputanda erat, iuſſus genua flectere, pauca prius pro ſui excuſatione locutus, carnifici paruit. Præco cui damnatorũ crimina publicare mos eſt, impetrato ſilentio, nihil aliud dixit, niſi eo modo corrigi, qui domino ſuo infideles eſſent. Carnifex religata Ladiſlai coma, ne collum impediret, iuſſus percutere reum, nutans labanſq;, uix tandem quatuor ictibus candidã ceruicem abſcidit: atq; ita nobilis adoleſcẽs occiſo comiti parentauit. Frater eius in uinculis retentus eſt. Epiſcopus Varadinenſis, multũ inſtante cardinale ſancti angeli, qui tum legatũ apoſtolicum agebat, Dionyſio epiſcopo Strigonenſi, eidem quoq; cardinali & pari legatione fungenti, ſecundum canones iudicandus traditur. De cæteris captiuis ſuſpenſum iudicium, qui tamen paulo poſt effractis carceribus euaſere. Rex Budæ nõ diu moratus in Auſtriã ſe recepit, Mathiam Huniadis filium coæuum captiuũ ducens. Quum per Strigoniũ iter faceret, uocatum ad ſe Ioannem Varadinenſem præſulem, bono animo eſſe iuſſit, his uerbis uſus: Quũ eſſem Budæ, feci quod uoluere barones, neq; enim mei iuris eram. Quod te cepi, illorum fuit: quod te ſupplicio culpaq; libero, meũ eſt. Spectata mihi tua uirtus, nihil de re ſiniſtrũ credere ſinit. Abi, & quem geſſiſti hactenus epiſcopatum, gere.

De coniuge regi tradenda. Capvt LXIX.

IN Auſtria de coniuge regi tradenda diu agitatum, multæ uirgines offerebantur, tantum coniugium expetentes. Verum nobiliſſimo regi quæ coire al. Margarita merito poſſet, nulla dignior uiſa eſt †Magdalena, Caroli regis Franciæ filia, tum propter ætatem conuenientem, egregiam formam, pudicos mores, tum propter ſanguinis excellentiã, raramq; nobilitatẽ, & maiorũ eius late uulgatã gloriã. Placet legatos mittere qui ſponſam petãt: de loco nuptijs eligẽdo contentio exoritur: Hungari Budam, Auſtrales Viennam, Bohemi Pragam tantæ celebritati deputandã aiunt. Diu res trahitur nutante rege. Ob eam cauſam Georgius Poggiebracius cum octingentis expeditis equitibus in Auſtriam uſq; ad Danubium proficiſcitur, magna ſe habere dictitans, quæ regi pandat. Tranare iuſſus atq; urbem ingredi, Viennam ſibi ſuſpectam ait. Rogatus per nuncios quæ uelit pandere, negat ſe alteri quàm regi arcana dicturum: non eſſe ab re trans fluuium regem pergere. Eundúm ne fuerit, aliquandiſper hæſitatũ. Senatui non placebat tantum licentiæ dare ſubditis, inſolentes eo modo fieri, & maieſtatẽ uileſcere. Ladiſlaũ gubernatoris mouebat autoritas, & aliquod ſubeſſe arduũ exiſtimabat. Neq; latebat eum honeſtatem utilitati cedere, ac tempori ſeruiendum eſſe. Perrexit igitur inermis ad arma tum, tria milia equitũ ſequuta, togatus magis quàm loricatus exercitus. Tentoria in ulteriore Danubij ripa protenſa, dimiſſo ſpacio inter bina caſtra, &

taberna-

tabernaculum in medio collocatum, in quo rex cum gubernatore cōueniret. Quatuor diebus colloquium productum eſt: rex per noctē in urbem rediȷt. Primus cōgreſſus publicus fuit, in quo ſalutatio de more facta, & honos regi habitus. In altero atque item altero, duo tantum ſermoni teſtes adhibiti. In quarto ſemotis arbitris, ſolus cum rege Georgius tabernaculum introiuit: uerba inter eos habita non ſunt prodita. Ex ȷs tamen quæ poſtea ſequuta ſunt, manifeſtū, de tranſitu regis in Bohemiā fuiſſe tractatū. Vbi ſermone ſæpius habito, nō coiere uoluntates, indignabūdus Poggiebracius, minabundusq; retro in Morauiam iter flexit. Regi haud ſalubre conſiliū uiſum eſt, dimiſiſſe hominē male pacatum, quē penes regni poteſtas eſſet, qui nocere pariter ac minari poſſet. Miſit ergo primos ex curia proceres, qui placatum retraherēt: ſin minus, facturū poſtulata regē promitterent. Inuentus in itinere, nec de reditu uerbū fieri paſſus eſt, nec de ſententia ſua quicquā detraxit. Promiſſus itaq; in Bohemiā regis tranſitus, & nuptiarum ſolennitas Pragæ deſtinata. Nec dicto fides defuit. Ordinatis Auſtriæ rebus, etiam ante diem dictā ingenti rex apparatu Bohemiam petiȷt. Intranti pragam, Rochezana cum ſacrilego presbyterorū comitatu pompā ducens, obuiā uenit: & habita oratione, pro fauſto fœliciq; reditu cōgratulatus eſt. Vix admonente Poggiebracio, rex gratias egit: hæreticum ac peſtiferum toruis oculis clerum inſpiciens. Vbi uero maioris eccleſiæ ſacerdotes ſacra ferentes occurrerunt, Hos, inquit, dei miniſtros agnoſco: atq; ab equo proſiliens, conſalutatis omnibus, ſacram crucem oſculatus eſt. Erāt enim Romanæ fidei ſectatores, qui pro teſtamēto dei exiliū longo tempore paſſi, Sigiſmundi tandem uocatione ſua loca recuperauerant. Hæc Ladiſlai pietas multorū offendit animos, qui Rochezanæ ſtudebant ineptȷs. Suppreſſum tamen ac diſſimulatum odium. Inde duæ legationes miſſæ, altera ad Imperatorē Fredericū de pace actura, in qua princeps fuit Eizinghetus: altera ad Carolum Franciæ regem, eius filiā petitura. In hac primas partes geſſit Vlricus Patauienſiū præſul, moribus ac doctrina præditus, quem tradunt octoginta equos albicantes duxiſſe. In ea legatione ſeptingenti equites profecti ſunt, quadrigæ auratæ, matronæ ac uirgines ſplendido apparatu, quę ſponſam ducerent: ueſtes præterea donaq; tanto matrimonio digna miſſa. Tertia quoq; legatio ad Calixtū Pont. Max. decreta erat, quæ controuerſias de religione dirimeret, regnumq; Bohemorum Ro. eccleſiæ coniungeret. Super his quarta cura regis urgebat animū, comparandi cōtra Turcas ualidi exercitus, quo tandē noſtra ætate, ſceleſtata Mahumetis ſuperſtitio pelli ab Europa poſſet. Iam de concordiæ formula cum Frederico cōuenerat, inſtruebantur regiæ nuptiæ maximo ſumptu, ſplendidiſſimo apparatu, Imperator & Auguſta uocati, ambæ regis ſorores cum uiris eam celebritatē acceſſuræ ferebantur, Saxoniæ, Baioariæ, Sleſiæ, Franconiæ, Rheni principes: multi quoq; ex Gallia reguli uenturos ſe promiſerant,

non

nō ſolum nuptias ornaturos ſua præſentia, uerumetiam de tuenda Repub. Chriſtiana contra Turcas acturos. Sed hos tantos cogitatus, has ſpes pulcherrimas, tantum rerum ordinem immatura mors ac repentina regis interrupit. Incertæ uanęq; cogitationes hominū: futurū quicqd cæca caligine deus occuluit, ipſe ſibi gubernacula retinet uniuerſi. Nihil ſine ſuo nutu mortales agitant. Sapienter ab eo iuſteq; cuncta reguntur, ſæpe in conſpectu eius æquiſſima ſunt, quæ nobis uidētur iniqua. Nihil perperā, nihil temere diuina maieſtas agit: nos cæci uerſamur in tenebris, minimū eſt quod cernimus. Ad regimen animæ noſtræ liberū nacti ſumus arbitriū: ad ſaluādas animas lux reddita Chriſtianis. De regimine ciuitatum, de mutatione regnorū, de orbis imperio, minimū eſt quod homines poſſunt, magna magnus diſponit deus.

Prouidētia diuinæ uis

De infirmitate & morte Ladiſlai regis. Cap. LXX.

LAdiſlaus igit᷑ x. kal. Decēb. hora circiter xiij. noctis, ægrotare cœpit. Sunt qui ulcere peſtifero percuſſū inguine dicūt, pleriq; nullū peſtilētiæ ſignū apparuiſſe. Verū ita mihi res cōſcripta eſt ab his, qui diligēter quū medicos, tum cubicularios audiuere. Sed erat in iudicio rex, quod de nobilitate inter Poggiebraciū & Cernhaorā Morauū magnis contentionibus agebat᷑, ita ut alter alterū ad duellū prouocarit. Neq; de more ſuo indutus prodierat, linea tantū indumenta ſuſceperat, & deſuper Perſicū habitū, quā uocāt ſchubam. Neq; toto auditorio ridere uiſus, triſtē uultū notauere omnes. Id ſignū pręſagiētis ægritudinis iudicatū. Dimiſſo tribunali, cœnauit inter purpuratos, compoſito ac graui ſermone uſus. Poſt multā noctē in cubiculū ductus, oblatas rapulas, quæ apud Bohemos dulciſſimæ ſunt, auide comedit, ſiceraq; bibit: ſermonesq; haudquaq; triſtes inter cubicularios miſcuit. Priuſq; lecto decūberet, orationem de more ad ſuperos habuit: qua finita, grauarū ſe dixit, & ſtomachū uehementer dolere. Cui unus ex cubicularijs natione Bohemus: Aſcende, inquit, ſtratū, dolorē ſomnus excludet. Paruit rex, quietiq; ſe tradidit. Quūq; ad horā dormiuiſſet, uocato iterū cubiculario, uim doloris qui ſenſim creſceret, intolerabilē eſſe ait. Ille de ſe iudiciū faciēs, nihil ſomno melius affirmare, ſic dolorē ceſſurum dicere. Iam noctis hora xiij. fermè effluxerat, regi nulla quies dabatur. Ne tamen cubicularijs moleſtus eſſet, dolorem in diem tacitus pertulit. Tum medici accerſiti, quod ſuarum partium erat, deſperata ſalute fecerunt. Georgius & ipſe uocatus, percunctari ex rege quur doleret, quid morbi eſſet, ſpem bonam præbere, ne ſibiipſi deeſſet hortari, peteret quęcunq; uellet: omnia in arbitrio ſuo poſita, mandaret parēre cupientibus. Ad quem rex, Tua mihi Georgi iampridem cognita fides, ſpectataq; uirtus eſt, ꝑ te Bohemus uſq; in hanc diē me regē appellauit. Speraui me potiturū regno, quod ipſe paraueras: nunc contrà ſuperi iubent. Mihi moriendū eſt, regnū in tua manu erit. Duo ex te peto: alterū, uti prouinciales iuſte regas, pupillis, uiduis, imbecillisq; rectum iudicium patrociniumq; ne ſubtrahas: alterum,

Schuba

Ladiſlai pia oratio

tetum, ut qui me ſequuti ſunt ex Auſtria, cæteriſq; prouincijs, in patriam ſuam inuiolatos remittas. Hoc mihi ſupremum beneficium ne deneges. Pręmaturas regis cogitationes Georgius eſſe reſpondet. Futurum breui ſoſpitē, ex ſuo arbitrio regnaturū, deſineret ea proloqui quę & ſibi incōmoda & alijs forent moleſta. Tum rex apprehēſa manu: Aie, inquit, promitte quod cupio: nam me mori certum eſt. Si feceris quæ iubeo, deum propitium tibi reddam. Neq; enim ita uixi, ut cœlū mihi negari putem: pro cœleſtibus terrena relinquo, tu caue poſtulatis aduerſere. Non potuit tenere lachrymas Poggiebracius, deditq; fidem facturū quod rex imperaſſet. Finito ſermone, intromiſſis ſacerdotibus, de curatione animæ actum: Chriſtiano more ſacramenta exhibita. Rex ornamenta ſua Pragenſi eccleſiæ legauit, iuſſitq; crines in auri modum fulgentes, ne qua ſupereſſet uanitas, amputari. Id miniſtri cauſas moræ nectentes neglexere. Vbi anima ægra amplius demorari non potuit, ſacram candelam petijt, eam q; manu prehendit, & intuens ſaluatoris imaginē crucifixi, orationem dominicā dicere orſus ad finem uſq; perduxit. Pronunciatiſq; ultimis uerbis: Sed libera nos à malo: nihil amplius loquutus, non extrema pati, ſed quietem arripere uiſus, mortalis uitæ lumen reliquit. O imbecillē humanæ naturæ conditionem, ô inanem mortaliū gloriam, ô cæcas hominū mentes, quid iactamur, quid extollimur? Quid eſt quod dignitates, opes, potentiam tantopere flagitamus? Perpetuo his frui, cui datū? Ladiſlaus nobiliſſimus adoleſcēs, duo de uiginti natus annos, in ipſo ætatis flore, in ipſo gloriæ culmine, tot regnis, tot gentibus imperās, tot delitijs atq; opibus affluēs, inter tot auxiliantium manus, intra ſex & triginta horas poſtquam ægrotare cœpit, extinctus eſt. *Ladiſlai mors*

De opinione & cauſa infirmitatis, & mortis regiæ. Cap. LXXI.

MOrtem eius alij morbo, alij ueneno imputauere. Medici Theutones, quorum potiſſima corporis cura fuit, in Auſtriā reuerſi palàm dixere, quamprimum ægrotare rex cœpiſſet, ſe uocatos, manifeſta mortis ac ueneni ſigna comprehendiſſe, neq; auſos in aliena terra manifeſtare quæ uiderant, timuiſſe potentiā eorū, quorū ſcelere rex perijſſet, regi clàm aperuiſſe omnia: reſpondiſſe illum, nō ignorare toxicū datū: ſilentiū imperaſſe, ne regiæ morti ſuam adijcerent. Senatus Vienenſis ubi uulgari eam famam animaduertit, medicorum ſermonem prohibuit, ne Bohemorum aduerſus ſe ferociam prouocarent. Qui uiolentā mortem dicunt, Poggiebracium & Rochezanam criminantur. Poggiebracium iam tum regi fuiſſe infenſum, quū ad Danubium uſq; profectus, Viennā ingredi noluit, nō ſine cauſa ſuſpectū ei regem fuiſſe. Conſcias mali mētes metū implere: queis integer eſt animus, his omnia tuta uideri: ab eo tempore regiæ uitæ paratas inſidias. Rochezanā nunquā regi placuiſſe, idq; palàm factū, quū ſicut ante diximus, ſacra ferentē contempſit. Nec me latet fama uulgatū eſſe, idcirco regem apud Pragā nuptiarū celebrationem

tionem decreuiſſe,ut concurrentibus eò catholicis ptincipibus potenti manu hæreticos comprehenderet, finemq́ꝫ tandem Huſſitarum inſaniæ daret. Id præſenſiſſe Rochezanam & Poggiebracium,necemq́ꝫ regi pro ſua ſalute machinatos. Mihi quid horum uerius uideatur non facile dixerim,neqꝫ incerta pro certis auſim affirmare. Aliorum dicta recenſeo,& plura ſcribo quàm credo. Illud conſtat,præter Rochezanam,cui regiam mortem nemo non acceptiſſimã iudicauit,& Georgium, reliquos regni proceres extincto rege in magno mœrore fuiſſe,& publicum toto regno luctũ,qui ad vij.Kalend.Decembres cõtinuatus eſt. Tũc regia pompa peractis exequijs, defuncti corpus in ſinu proaui ſui diui Caroli quarti Romanorum Imp. ſepulrũ: circumuectio

Regis Aragonũ laus,mors

per urbem more maiorum neglecta. Dum hæc ſcribo,Alphonſi regis Aragonum,cui præſentem hiſtoriam dedicaueram,multis formidatus, pluribus expectatus,mihi quidem acerbiſſimus nunciatus eſt obitus:v.Kalend.Iulij, clauſiſſe oculos traditur. Hiſpaniæ atqꝫ Italiæ rebus aliam formam prębiturus,lugẽdumq́ꝫ Camenis fatum,& ingens diſertis iactura uiris. Vtinam ſucceſſori par cura uirtutis ſit, minorq́ꝫ ſeculo noſtro calamitas ingruat q̃ꝫ timemus. Nos operi quod iam finẽ requirit, ſummã admoueamus manũ. Georgius ea die quę inter mortẽ Ladiſlai & funeris eductionẽ media interceſſit,acerſitis proceribus gubernationem ſuam non expiraſſe regis obitu dixit, prouinciam uſqꝫ ad pentecoſten commiſſam ſibi fuiſſe affirmans. Arma tenenti nemo finitum morte mandantis imperium obijcere auſus,Pragenſes gubernationi ſuæ nihil morati ſe commiſere. Matthias Huniadis filius ex Vienna ductus qua die rex obijt Pragam applicuit,atqꝫ in poteſtatẽ Georgij factus eſt. Nec diu poſtea rex Hungariæ deſignatus, magnis ſponſionibus dimiſſus,è carcere uolauit ad regnum. Aduenę qui Ladiſlaum ſequuti fuerant,ſuã quiſqꝫ domum petiere.

De Poggiebracio rege Bohemorũ ſextodecimo. Cap. LXXII.

EXinde conſtituta die qua nouus rex eligeret,multi tractatus habiti, Carolus rex Franciæ,qui filiam Ladiſlao deſponderat, regnũ alteri ex filijs

als,comiti

ſuis petere, aut ei †cõmitti,cui filiam tradere nõ dedignaretur. Caſimirus rex Poloniæ ſororem defuncti regis ſibi nuptam eſſe aiebat, eiq́ꝫ regnũ deberi. Pari ratione Gulielmus Saxoniæ dux utebatur,cui ſoror natu maior nupſiſſet. Fridericus Imperator eiuſdem regni ordinationem ſuam eſſe affirmabat, in qua feudi ſolennia neglecta fuiſſent. Nec ſine ſpe Sigiſmundus & Albertus Auſtriæ duces fuere,qui deficiente rege Bohemię ſine uirili ſobole ex Auſtria uocandum ueteri fœdere principem norãt. Rochezana uenenorũ ſator, crebris ſermonibus uſurpare,aut regem ſuæ profeſſionis eligendum eſſe,aut ſi nemo tanto faſtigio dignus uidererur, Hebraico more iudices aſſumẽdos, ueteris legis exempla cõmemorans. Vbi dies conſtituta illuxit, auditis legationibus in conuentu procerum, utilitate regni diſcuſſa, Georgius Poggiebracius

bracius rex pronũciatur, militiæ domiq́; apprime clarus, cui ad res gerẽdas nec cõſilium nec ætas deeſſet. Ea res necati regis ſuſpicionem maxime auxit. Ipſe ex prætorio primũ in ædem beatæ Mariæ ubi Rochezana præſidet, ſolenni pompa deductus deo gratias egit, ibiq́; nouello regi publica ſalutatio exhibita. Mira rerum mutatio, & nouus ſyderum influxus. Duo potẽtiſſima regna eodem tempore rege orbata ex nobiliſſimo atq; altiſſimo ſanguine ad mediocris generis homines ꝑuenere. Sic deo placuit: ludere fortunã dixiſſet antiquitas. Nos diuinæ prouidentiæ cuncta tribuimus. Vtriuſque regis electionem nonnulli calumniantur, uim adhibitam dicũt, neq; iure ualere quod metus extorſerit. Nobis perſuaſum eſt, armis acquiri regna, nõ legibus.

BREVIS DE VITA AENEAE Syluij commemoratio.

SEna urbs Hetruriæ eſt, octingentis ſtadijs à Roma ſeiungitur. In qua Æneas Syluius ortus, ingenue educatus, bonas literas gnauiter amplexus eſt, in quibus ſtrenue adeoq́; feliciter ſe geſſit, ut Delphicam lauteã hiſce meruerit. Hinc ob eruditionem uitæq́; integritatem, in patriæ ſuæ Senæ epiſcopum electus eſt. Inde Romanus pontifex cum cardinalitio galero donauit. Poſtremo in ſedem apoſtolicam exaltatus eſt, ac Pius papa ſecundus appellatus. Vixit poſt ortum ſeruatoris circiter annum milleſimum quadringenteſimum quinquageſimum ſeptimum, quo tempore regnabat Georgius Poggiebracius, Bohemorum rex decimusſextus.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, AD REVERENDVM PATREM RAIMVNdum Liberitanæ eccleſiæ in Hiſpania epiſcopum,

PRAEFATIO.

REVERENDO totiusq́; ſanctitatis pleno domino Raimundo Liberitanæ eccleſiæ epiſcopo, Liuthprandus Ticinẽſis eccleſiæ, ſuis non meritis, Leuites, ſalutem. Biennio ingenij paruitate petitionẽ tuam pater chariſſime diſtuli, qua totius Europæ me Imperatorũ regumq́; facta, ſicut is qui non auditu dubius, ſed uiſione certus, ponere cõpellebas. Hæ ſiquidẽ res animum deterruere meum, ne id inciperem, copia (cuius ſum penitus expers) dicendi, & dettactorum inuidia: qui ſupercilio tumentes, lectionis deſides, ac (ſecundum eruditi uiri Boetij ſententiam) philoſophiæ ueſtis particulam habentes, totamq́; ſe habere putantes, hæc mihi ſunt inſultantes dicturi: Tanta maiores noſtri ſcriptitarunt, ut multo amplius lectores q̃ lectiones deficiãt. Illudq́; Comicũ garrient, Nihil dicetur quod nõ fuerit dictũ prius. Quorum latratibus hoc reſpondeo, quod philoſophi more hydropicorũ, qui quo amplius bibunt, eo ardentius ſitiunt: quo ſæpius legunt, eo auidius noua quæq; perquirunt. Qui ſi perplexa facundi Tullij lectione fatigant̃, apertis ſaltem næniјs animẽtur. Nam, ni fallor, ſicut oculorũ obtutus niſi alicuius interpoſitione ſubſtantiæ ſolis radijs reuerberatus obtunditur, ne pure, ut eſt, uideat̃: ita planè mens Academicorũ, Peripateticorũ, Stoicorumq́; doctrinarũ iugi meditatione infirmatur, ſi non aut utili comœdiarum riſu, aut heroum delectabili hiſtoria refocillatur. Quod ſi priſcorum ritus execrabilis paganorum, non ſolum inquam non proficuus, uerum auditu ipſo non parum nocuus,
Thonus †Thronus memorandus inſcribitur, quid iſtorum Imperatorum facta, Iulij, Pompeij, Hannibalis, fratriſq́; eius Haſdrubalis, ac Scipionis Aphricani inſignium Imperatorum, laudibus coæquanda ſilebuntur? quũ præſertim inſit his domini noſtri Ieſu Chriſti, dum ſancte uixerint, bonitas recitanda: dum quid deliquerint, ſalubris ab eodem correctio memoranda. Nec moueat quempiam, ſi eneruatorũ facta regum principum'ue effœminatorum, huic libello inſeruero. Vna eſt enim iuſta omnipotentis dei patris ſcilicet filijq́; & ſpiritus ſancti uirtus, quę hos iuſte ſuis pro ſceleribus comprimit, illos dignis meritis extollit. Hæc inquam eſt uera domini noſtri Ieſu Chriſti ſanctis facta promiſſio. Obſerua & audi uocem meam, & inimicus ero inimicis tuis: & affligentes te affligam, & præcedet te angelus meus. Per Salomonis quoque os, Sapientia (quæ eſt Chriſtus) clamat, Pugnabit pro eo orbis terrarũ contra inſenſatos. Quod quotidie etiam qui ſtertit, animaduertit.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, RERVM AB Europæ Imperatoribus ac regibus geſtarum, hiſtoriæ liber primus.

De Fraxineti oppidi in confinio Italiæ ſitu, & eius à uiginti Saracenis piratis occupatione & munitione cum Mauro monte, deq; Saracenorum incrementis per inuidiam & factionem uicinorum Chriſtianorum inter ſe. Caput I.

VT AVTEM euidēs ex innumeris ſubdat' exemplum, me tacente loquatur oppidum uocabulo Fraxinctū, quod in Italicorum prouincialiumq; confinio ſtare manifeſtum eſt. Cuius ut cunctis liquido pateat ſitus (quemadmodū tuam pater prudentiam latere minime reor, imò me melius ſcire, ſicut ab ipſis qui ueſtri ſunt tributarij regis Abderahamenis, poteſtis cōijcere) mari uno ex latere cingit', & in cæteris denſiſſima ſpinarum ſylua munit'. Quam ſi ingreſſus quiſpiam fuerit, ita ſentium hamis tenetur, & acutiſſimis aculeis perforatur, ut neq; progreſſionis neq; reditus niſi cum magno labore habeat facultatem. Sed occulto, & (quoniam ſecus eſſe nō poteſt) iuſto dei iudicio uiginti tantum Saraceni lintre parua ex Hiſpania egreſſi, nolentes iſtuc uento delati ſunt. Qui piratæ noctu egreſſi, uillamq; dàm ingreſſi, Chriſticolas, proh dolor, iugulant, locumq; ſibi proprium uendicant, montemq; Maurū uillulæ cohærentē contra uicinas gentes refugium parant: ſpineā ſyluā hoc pacto maiorē & ſpiſſiorē ſua pro tutione facientes: ut ſi quis ex ea uel ramū incideret, mucronis percuſſione hominē exiret. Sicq; factum eſt, ut omnis præterq; unius anguſtiſſimæ uiæ aditus demeret'. Loci igit' aſperitate confiſi, uicinas gentes circumquaq; perluſtrant. Accerſitū complures in Hiſpaniā nuncios dirigunt, locū laudant, uicinasq; gentes nihili ſe habere promittunt. Centū deniq; tantūmodo Saracenos ſecum mox reducunt, qui ueram rei huius caperent aſſertionem. Interea prouincialium qui illic conſederant, uicinorū inuidia cœpit intra ſeſe diſſidere, alius alium iugulare: ſubſtantiam rapere, & quicquid mali excogitari poterat facere. Sed quia pars partē ut inuidia & dolor poſtularāt, ſatis ſibi ſubigere nō poterant: hos quos prædiximus Saracenos nō minus callidos quàm perfidos in auxilium rogant, cumq; his ſibi proximum quiſq; conterit. Nec iuuat ſolūmodo proximum trucidare, uerum terrā fructiferā in ſolitudinē reddere. Sed uideamus quàm iuſta ſecundū quendam profuerit inuidia, quam ita deſcribens ait, Iuſtius inuidia nihil eſt, quæ protinus ipſum autorē rodit excruciatq; ſuū. Que

Fraxinetum captum

Inuidia

dum decipere conatur,decipitur:dum extinguere molitur,extinguitur. Quid igitur? Saraceni quum hoc ſuis uiribus minime poſſent,alterā alterius auxilio partis debellantes, ſuasq́ copias ex Hiſpania ſemper augentes, quos primo defendere uidebant, modis omnibus inſequuntur. Sæuiunt itaq́,exterminant,nil reliqui faciunt. Trepidare iam uicinæ cæteræ gentes,quoniam ſecundū prophetā horum unus perſequebat mille:& duo fugarunt decē milia. Ex qua re? Quia deus ſuus uendidit eos,& dominus concluſit illos.

Quis ea tēpeſtate papa, & qui principes terrarū fuerint, & quid geſſerint Leo & Baſilius, quē Michaël Imperator ex famulo monachi in ſociū aſſumpſit imperij, & quomodo ab eo interēptus eſt, & Chriſtus Baſilio apparuit minabūdus,qui in pœnitentiā ædem diuo Michaëli extruxit. Cap. II.

Leo Imp. HAc autē tempeſtate Leo Porphyrogenitus, Baſilij Imperatoris filius, Conſtantini huius pater,qui nūc uſq́ ſupereſt & feliciter regnat, Conſtantinopolitanæ ciuitatis regebat imperium. *Simeon Bulgarorū rex* Simeon fortis bellator Bulgaris pręerat, Chriſtianus,ſed uicinis Græcis ualde inimicus. Hungarorū gens, cuius omnes penè nationes expertæ ſunt ſæuitiam, quæ miſerante deo ſanctiſſimi atq́ inuictiſſimi regis Othonis potentia,ut latius dicturi ſumus,mutire nō audet exterrita,nobis omnibus tunc tēporis habebaſ ignota. Quibuſdam nanq́ difficilimis ſeparata à nobis erat interpoſitionibus, quas cluſas nominat uulgus,ut neq́ ad meridianam neq́ ad occidentalē plagam excūdi habuerit facultatē. *Arnulfi potentia* Per idem tempus Arnulfus rex potentiſſimus defuncto Carolo prænomine Caluo,Baioarijs,Sueuis,Francis, Theutonicis, Lotharingis,audacibusq́ principabatur Saxonibus,cui & Zuuentebaldus Marauanorū dux uiriliter repugnabat. Berengarius & Vuido Imperatores ob regnum Italicū cōflictabanſ. *Formoſus papa* Formoſus Portuenſis ciuitatis epiſcopus Romanæ ſedis ſummus & uniuerſalis papa habebaſ. Sed nūc quid ſub unoquoq́ horū geſtū ſit prout breuius poſſumus explicemus. Leo igitur Gręcorū pijſſimus Imperator,cuius ſupra fecimus mentionem,Conſtantini ſcilicet huius Porphyrogeniti pater, undiq́ pace habita ſancte & iuſte Græcorū regebat imperium. *Porphyrogenitus unde* Porphyrogenitū aūt nō in purpura ſed in domo quæ Porphyra dicitur natum appello. Et quoniā res proceſſit in mediū,quod de huius Porphyrogeniti geneſi audiuimus proferamus. Conſtantinus Imperator Auguſtus,ex cuius nomine Conſtātinopolis eſt ſortita uocabulū ciuitas, domū iſtam ædificari iuſſit, cui Porphyra nomen impoſuit, uoluitq́ ſucceſſurā nobilitatis ſuæ ſobolē iſtic in lucem prodire, quatenus qui ſuo ex ſtemmate naſcerentur luculenta hac appellatione Porphyrogeniti appellarenſ. Vnde & hunc Conſtantinū Leonis Imperatoris filium ex eius ſanguine nonnulli dicunt originē ducere. *Baſilij origo* Veritas aūt rei huius,ita ſe habet. Baſilius Imperator Auguſtus auus huius, Macedonia humili fuerat proſapia oriundus, deſcenditq́ Cōſtantinopolim τῷ πενίας ζυγῷ,quod eſt paupertatis iugo,ut cuidā

ſeruiret

ſeruiret abbati. Igitur Imperator Michael qui tūc tēporis erat,quū otationis gratia ad monaſteriū iſtud in q̄ hic miniſtrabat deſcēderet, uidit hūc forma præ cæteris egregia, accitūq; ad ſe abbatē rogauit, ut ſe donaret hoc puero. Quē ſuſcipiens in palatio cubicularij donauit officio. Tantæ deniq; poſt paululum poteſtatis effectus eſt,ut alter ab omnibus Imperator ſit appellatus. *ali. ἡγεμόνι*

Verū quia omnipotens deus ſeruos ſuos iuſte uiſitat, quacunq; uult cenſura,hunc Imperatorē Michaēlē ſanæ mentis ad tempus nō eſſe permiſerat, ut quo eū grauius premeret in infimis,eo miſericordius remuneraret in ſummis. Nā,ut ferť,huius tempore paſſionis, familiares etiā capitis iuſſerat damnari ſententia. Quos tamen ad ſe rediens hoc pacto requirebat, ut niſi quos iugulari iuſſerat redderenť, pari ipſi qui hoc effecerant, ſentētia damnarenť. Hoc igiť terrore quos damnari iuſſerat ſeruabanť. Sed quum hoc ſæpius & iterū Baſilio faceret,huiuſmodi à ſibi obſequētibus,proh nephas,accepit conſiliū, ne forte inſana regis iuſſio aliq̄ndo ex induſtria à te nō diligētibus imò odio habentibus impleať, eū tu potius occidito, atq; imperialia ſceptra ſuſcipito. Quod ſine dilatione,quū terrore cōpulſus,tum etiā regnandi cupiditate deceptus compleuit. Hoc itaq; interfecto factus eſt Baſilius Imp. Denique paruo tranſacto tēpore, huic dn̄s noſter Ieſus Chriſtus p̄ uiſionē apparuit, dn̄i huius Imperatoris,cuius hic necis extiterat autor, dexterā tenēs,eūq; ita conueniens, Vt quid interfeciſti regē,hoc eſt,dn̄m tuū Imperatorē? Expergefactus itaq;, tanti ſe reū nouit eſſe reatus: moxq; ad ſe rediens, quid ſup hoc faceret cogitabat. Confortatus itaq; hac dn̄i noſtri Ieſu Chriſti per p̄phetā ſalubri & uere acceptabili promiſſione, In quacūq; die peccator ingemuerit, ſaluus erit,cum lachrymis & gemitibus ſe peccatorē, ſe reū,ſe ſanguinis innocentis effuſorē eſſe confitebať. Bono aūt accepto cōſilio,amicos ſibi de mammona iniquitatis effecerat, ut quos hic temporalibus ſubſidijs conſolaretur, eorum precibus ab æterno gehennæ incendio liberareť. Fabricauit autē precioſo & mirabili opere iuxta palatiū, orientē uerſus eccleſiā quā νέαν, id eſt, nouam uocant,in honore ſummi & cœleſtis militiæ principis archangeli Michaelis, qui Græce ἀρχιστράτηγος appellatur. *Michaelis Imperatoris mors.* *Baſilij pœnitentia*

De Conſtantinopoleos nominibus,ſitu, & circumhabitantibus, deq; uigilia nocturna ibidē conſtituta à Leone Imp. cuius ut fidem & diligentiam experireť,in habitu iuuenis laſciui illapſus in duas cuſtodias, eas muneribus corrupit,à tertia in carcerem ductus,priores exilio mulctauit,poſteriores opibus & honore extulit. Caput III.

NVnc aūt nō pigeat libellulo huic res duas quas eiuſdē Baſilij filius memoratus Leo Imperator Auguſtus memoria ſua dignas fecit,inſerere. Conſtantinopolitana urbs quæ prius Byzantiū, noua nūc diciť Roma,inter ferociſſimas gentes eſt conſtituta:Habet quippe ab Aquilone Hungaros,Pizenacos, Chazatos, Ruſſios, quos alio nomine nos Nortmannos appella-

mus,atq; Bulgaros nimiū ſibi uicinos. Ab oriente Bagdas. Inter orientem &
meridiem, Ægypti,Babyloniæq́; incolas. A meridie uero Aphticā habet,&
notam illā uicinā ſibiq́; contrariā inſulā Cretē. Cæteræ uero quæ ſunt ſub
eo climate nationes,Armenij.ſ.Petiæ,Chaldæi,Auaſgi huic deſeruiunt. In-
colę deniq; ciuitatis huius,ſicut memoratas gentes diuitijs,ita & ſapientia ſu
Excubiæ perexcellunt. Moris quippe eorū eſt,ne à uicinis gentibus opprimantur, ſin-
gulis quibusq; noctibus ꝑ totius ciuitatis biuiū,triuiū, quadriuiūq́; armatos
milites cauſa cuſtodiēdæ ciuitatis qui eā inuigilēt ponere. Fitq; ut ſi poſt cre-
puſculū quenq̄ deambulantē aliquò cuſtodes offenderint,captus ꝓtinus,uer
beribusq́; cæſus, cuſtodia peruigili cōpedibus in carcere ſtrictus,uſq; in cra-
ſtinū in publicū producendus ſeruet. Hoc deniq; pacto nō ſolū ab hoſtibus,
Leo uigilū fi- uerū & à latronibus illæſa ciuitas cuſtodit. Leo itaq; Imp. uigilum fidem con
dem explorat ſtantiamq́; probare uolens, ſolus poſt crepuſculum è palatio deſcendens ad
primā peruenit cuſtodiā. Quē ut uigiles fugientē,& quaſi metu declinantē ui
derūt,comprehenſum quis eſſet interrogauerūt,quó ue pergeret. Qui è mul-
tis unū ſe eſſe,& lupanar petere dixit. Cui mox,cæſum te acriter,inquiūt,com
pedibusq́; ſtrictū uſq; in craſtinū reſeruabimus. Quibus reſpondit,nequaq́;
fratres,nequaq́;,accipite quod porto, permittite ire quò uolo. Qui xij. aureis
acceptis,eū dimiſerūt. Inde uero tranſiens ad ſecundam uenit cuſtodiā. Qua
quemadmodū & in prima captus,datiſq́; uiginti aureis,eſt dimiſſus. Ad ter
tiā deinde dū ueniſſet eſt captus:uerū nō ut à prima ac ſecūda datis aureis eſt
dimiſſus: ſed ablatis oībus, cōpedibusq́; grauiter ſtrictus, pugnis, flagriſq́;
uerberatus, cuſtodia uſq; in craſtinū producēdus ſeruat. His itaq; diſceden-
tibus,cuſtodē carceris Imp. ad ſe uocās, Amice mi,inquit, Leonē Imp. noſti?
Quomodo,infit,noſcere poſſim,quē uidiſſe me nō meminerim? Ad publicū
ſanè quanq́; raro dum procedere à longe, quia prope nequeo, eum intueor:
mirabile quiddā,& nō hominē uidere uideor. Dare aūt te operā quo illæſus
exeas,q́; id percontari tibi cōmodius eſt. Non æque uos,te quidē in carcere,
illum autē in aureo triclinio fortuna fouet. Parua ſunt hæc, grauiora addant
uincula,ne ſit ſpatiū de Imp. meditandi. Cui ille, Deſine,inquit,deſine,Imp.
enim ipſe ſum Leo Auguſtus, qui de palatij dignitate nō bono omine pro-
dij. Carceris autē cuſtos ſperans nō uera eſſe quæ dixerat, Egon',inquit, ho-
minē impurū, bona ſua cum meretricibus abligurientē Imp. credā? Quoniā
tete tu neglexiſti, ꝓ te ego deſpiciā matheſim. Mars trigonus, Saturnus Ve-
nerem reſpicit, Iupiter quadratus, Mercurius tibi iratus, ſol rotundus, luna in
ſaltu, mala fortuna te premit. Imp. uero, ut uera, inquit, ꝓbes eſſe quæ dico,
dum matutinale dederint ſignum: ante enim nō auſi ſumus, mecum ad pala-
tium potiori q́; ego deſcenderim omine uenito: ſi me ut Imp. non iſtic recipi
uideris, occidito. Nō minoris quippe criminis erit me Imp. dixiſſe ſi non ſim,
quàm aliquē occidiſſe. Si uero te ob id mali quicq́; pati formides, hoc faciat
mihi

mihi deūs,& hoc addat,ſi non potius præmiū pro hac re ſumes ꝙ ſupplicīū.
Igitur carceris cuſtos credulus effectus, Dato, Imperator ut dixerat,matuti/
nali ſigno,eum ad palatiū uſqꝫ comitat́.Quumꝗꝫ eódem ueniſſet,uenerabi/
liter ſicut à ſe noſcentibus ſuſceptus, comitē ſuum exanimatū nimia admira/
tione reddidit. Sanè dum huic omnes dignitates occurrere, laudes reddere,
adorare,ſoccos detrahere, alia atqꝫ alia pro ſe quemqꝫ facere cōtemplaretur,
emori ei ſatius tunc eſſe duxit ꝙ uiuere. Cui Imp. Contēplare,inquit,nunc
matheſin,& ſi uere quo huc adueneris omine dixeris,ueram te augurandi ſci
entiam habere probabis. Prius tamen quæſo quid morbi ſit proferas, quod
te tam pallidum reddidit. Cui ille,Parcarum,infit, optima Clotho iam nere *Parcæ*
deſinit: Lacheſis uero in torquēdo amplius laborare nō cupit. ſæuiſſima aūt
harum Atropos ſolam imperij tui ſententiā expectat,ut fila contrahens ab/
rumpat. Palliditatis autem uultus mei cauſa hæc eſt,animam à capite deſcen
diſſe,ſecumꝗꝫ in inferiorem corporis partem ſanguinē perduxiſſe, Subridēs
igitur Imperator, Recipe,inquit,animā, recipe,& cum hac bis binas aureorū
libras aſſume,nulliqꝫ de me niſi aufugiſſe reſpondeas. His ita geſtis,Impera/
tor uigiles qui ſe captum dimiſerant, quiqꝫ cæſum cuſtodiæ manciparant,ue
nire præcepit. Quibus & ait, Vigilantibus uobis,cuſtodiáqꝫ ciuitati præben/
tibus,nunquid fures aliquando adulteroſqꝫ offendiſtis? Qui precio eum di/
miſerant,nil ſe uidiſſe reſponderunt: qui uero cæſum illum cuſtodiæ manci/
pauerant,ita reſponderunt, Præcepit δεσποτεία σου ἁγία, id eſt, dominatio
tua ſancta, ut ſi uigiles poſt crepuſculū quenquā aliquò deambulantē offen/
derent,captum protinus,uerberibuſqꝫ cæſum cuſtodiæ traderent. Tuis itaqꝫ
nos parentes iuſſionibus dominator ſanctiſſime, hac quæ præſentem præ/
ceſſit diē,nocte quendā lupanaria petentē cepimus,flagellauimus, carceriqꝫ
impoſitum imperio tuo producendum ſeruauimus. Quibus Imperator cito
inquit, ut in medium proferatur, poteſtas imperij mei etiā atqꝫ etiam impe/
rat. Nec mora,uinctus ut ducatur,percurrunt. Quem dum aufugiſſe audirēt,
ſemiuiui ad palatiū ſunt reuerſi. Quod quum nunciaſſent Imperatori,mox
Imperator ſe exutum,nimiſqꝫ cæſum oſtendens, Venite,inquit,nolite formi
dare,ipſe ego ſum quē flagellaſtis, quēqꝫ è carcere nūc aufugiſſe formidatis.
Scio enim,& uere credo,quod non Imp. ſed Imperatoris inimicum tundere *Animaduer/*
cogitaſtis. Hos qui non ut Imperatorem me,ſed ut latronem,uitæqꝫ meæ in/ *ſio in uigiles*
ſidiatorem dimiſere,morte tenus uerberatos,urbe expelli, boniſqꝫ omnibus
priuari mea non ſolum cupit,uerum & iubet autoritas. Vos autem nō ſolum
meis,ſed & horum peruerſorū diuitijs dono. Quod quàm prudenter egerit
paternitas tua, in hoc aduertere poterit: quoniam cæteris extūc ciuitatem di
ligentiſſime cuſtodire, hūc etiam abſentem quaſi præſentem ſperare neceſſe
erat. Sicqꝫ factum eſt, ut Imperator amplius de palatio non deſcenderet,&
ſui omnia fideliter cuſtodirent.

De altero Leonis Imp. ludo, quo uigiliã unius è xĳ. corporis ſui cuſtodibus remunerauit, cæteris eluſis ob ſomnolentiam. Caput IIII.

Leo uigiles pertẽtat mira aſtu

ALterum quem ipſe geſſit ludum, ſilentio tegi abſurdum eſſe diĳudico. Conſtantinopolitanũ palatiũ ob Imperatoris ſalutẽ multorum præſidĳs militũ cuſtodit: Cuſtodientibus uero uictus cenſusqꝫ quotidie non paruus impenditur. Contigit itaqꝫ duodecim poſt corporis refectionem in ipſo feruore diei una in domo quieſcere (Mos quippe Imp. erat cunctis quieſcentibus totũ perreptare palatium.) Qui quũ die quadam eódẽ quò duodecim memorati lethæo ſeſe dederant ſopori, perueniſſet, ligno modico ut nõ incallidus, oſtĳ peſſulo proiecto ingrediendi ſibi aditũ fecit. Vndecim uero dormientibus, ut ars artẽ falleret, duodecimus peruigil ſtertere ceu dormiens cœperat, contractiſqꝫ in faciẽ brachĳs, totum quod Imperator faceret diligentiſſime conſiderabat. Imperator igiť ingreſſus dum obdormire cunctos perſpiceret, aureorũ numiſmatũ libram pectori uniuſcuiuſqꝫ appoſuit, moxqꝫ clam egreſſus oſtiũ ut prius fuerat clauſit. Eò autẽ hoc egit, quatenus excitati & de lucro gratularentur, ac qualiter hoc acciderit admirarentur. Deniqꝫ diſcedẽte Imperatore, qui uigil ſolus extiterat, ſurrexit, dormientiumqꝫ numos aureos ſibi aſſumpſit atqꝫ repoſuit. Poſtea uero quieti ſeſe reddidit. Imperator igiť de hoc ludo ſolicitus, poſt nonã, xĳ. hos quos nominauimus, ad ſe uenire pręcepit, eoſqꝫ ita cõuenit, Si forte ueſtrum quempiã ſomnĳ uiſio deterruit, aut hilarem reddidit, ut in medium proferat, mea iubet autoritas: nec minus & ſi quid nouitatis expergefactus quiſqꝫ uidit ut detegat imperat. Hi itaqꝫ quemadmodũ nihil uiderãt, nihil ſe uidiſſe reſponderũt. Magis aũt ſuper hoc admirati, conticuere, intentiqꝫ ora tenebant. Exiſtimans Imp. eos non rei ueritate, ſed calliditate aliqua reticere, ſuccenſus eſt, atqꝫ magis cœpit nõnulla terribilia reticentibus cõminari. Quod qui omniũ cõſcius erat ut audiuit, huiuſmodi humillima & ſupplici uoce Imperatorem cõuenit. Humaniſſime Imp. hi quid uiderint, neſcio, ego tamen delectabile atqꝫ utinã quod perſæpe contingeret, uidi ſomniũ. Vndecim his cõſeruis meis & hodie uere, ſed omnino mihi opportune dormientibus, uiſus ſum quaſi non dormiens uigilare. Ecce aũt magnitudo imperĳ tui, quaſi occulte oſtiũ reſerans, clanculũqꝫ ingreſſa, librã auri appoſuit ſupra ſingulorũ pectus. Quũqꝫ imperiũ tuum quaſi repedare, ſocioſqꝫ hac uiſione ſtertentes cernerẽ, cõtinuo ceu lætus exurgens, xi. dormientium tuli libras aureorum numiſmatũ, meoqꝫ marſupio in quo una erat appoſui, quatenus ob tranſgreſſionẽ decalogi, ne ſolũ xi. uerũ ad memoriã apoſtolorũ mea una adhibita, & ipſæ eſſẽt xĳ. Viſio hæc pater Auguſte, bonũ ſit neſcio, uſqꝫ modo me nõ deterruit, ſed hilarẽ reddidit. O utinã interpretatio alia impio tuo nõ placeat. Nã & me diuinũ & ſomnĳ uenditorẽ eſſe liquido patet. His auditis, magno eſt cachinno Imp. inflatus, uerum prudentiã eius atqꝫ ſolicitudinẽ plus admiratus, protinus infit, Antehac te neqꝫ

diuinum,

diuinum, neq; ſomnij uenditorem eſſe audiui. Hanc uero rem nūc ita aperte dixiſti, ac ſi nulla circumitione uſus eſſes: ſed quia uigilandi facultatē ſine auſpicandi ſcientia habere non poſſes, niſi diuino eſſet tibi munere traditū, ſeu uerum ſit ut ſperamus, imò credimus, ſeu falſum: fertur enim de quodam, q; dormiens multa reperit, à gallo excitatus nihil inuenerit: tu tamen quicquid uideris, quicquid reperetis, tuum ſit. His auditis quanta cęteri ſint confuſione repleti, quantoq; is gaudio ſit plenus, eorum quiſq; in ſe perſonas ſuſcipiens, animaduertere poterit.

De Arnulfi, qui per Hungaros Zuuentebaldum uicit, ſtolida temeritate, quum genti pernicioſæ ad Chriſtianos ſubiugandos aditum munierit. Cap. V.

ARnulfus interea earū quæ ſub arcturo ſunt gentiū rex fortiſſimus, quū Zuuentebaldū Marauanorū ducem quem ſupra memorauimus, ſibi uiriliter repugnātē debellare nequiret: depulſis his, proh dolor, munitiſſimis interpoſitionibus, quas uulgo cluſas nominari prædiximus, Hungarorū gentem cupidam, audacē, omnipotentis dei ignarā, ſcelerū omniū non inſciā, cædis & omniū rapinarū ſolūmodo auidā, in auxiliū conuocat, ſi tamen auxiliū dici poteſt, quod paulo poſt eo moriente tum genti ſuæ, tū cęteris in meridie occaſuq; degentibus nationibus, graue periculū imò excidiū fuit. Quid igit? Zuuentebaldus uincit, ſubiugat, fit tributarius: ſed dño ſolus. O cæcam Arnulfi regis regnādi cupiditatē, ò infelicē amarūq; diē. Vnius homūcionis deiectio, fit totius Europæ contritio. Quot mulieribus uiduitates, patribusq; orbitates, uirginibus corruptiones, ſacerdotibus populisq; dei captiuitates, eccleſijs deſolationes, terris inhabitatis ſolitudines, cæca ambitio paras? Legiſti obſecro ipſius ueritatis uerba dicentis, Quid prodeſt homini, ſi totū mundū lucretur, animæ uero ſuæ detrimentū patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Quod ſi te ueri iudicis nō terruit ſeueritas, ipſa ſaltem furorē tuū humanitatis temperaret cōmunitas. Eras enim inter homines homo, ſi dignitate ſublimis, nō tamen natura diſſimilis. Flebilis heu miſerabilisq; conditio, quū illa beſtiarū ſerpentiumq; ſeu alitū genera, quæ intolerabilis ſæuitia ac letale uirus ab hominibus ſeparata eſſe facit, ut ſunt baſiliſci, qui latine reguli, uel rhinocerotes ſeu gryphes quæ & aſpectu ſuo cunctis pernicioſa eſſe uident: inter ſe tamen pro originis ipſius affinitatisq; cōſortio pacata & innoxia perſeuerant. Homo autē quum ſit ad imaginē & ſimilitudinē dei formatus, legis dei conſcius, rationis capax, nō ſolum proximū non amare poteſt, ſed & odiſſe plurimum ualet. Videamus igit quid Ioannes nō quilibet, ſed uirgo ille egregius cœleſtis ſecreti conſcius, cui Chriſtus in cruce matrem uirginē uirgini cōmendauit, ſuper talibus dixerit, Qui odit fratrem ſuū, homicida eſt, & ſcimus quod omnis homicida non habet uitam æternā in ſe manentē. Sed redeamus ad rem. Deuicto nāq; Zuuentebaldo, Maraua

Hungarorū impietas

Ambitionis mala

Maratianorum duce, Arnulfus pace habita regno potitur. Hungari interim obſeruato exitu, contemplatiq́ regionem cordibus, malum quod poſtmodū in propatulo apparuit, machinabantur.

De Vuidonis (quē alij Guidonē, alij Hugonē uocant) & Berengarij ducū confœderatione: ita ut mortuo Carolo Caluo, Vuido ſe Franciæ Romanæ regē inungi curauerit: Berengarius Italiæ. Franci aūt iam Odonē regē conſtituerant. Et de cauſa leui, quur Franci Vuidonē reiecerint. Cap. VI.

DVm hæc aguntur, rex Galliç Carolus, qui cognominatus eſt Caluus, prę ſeptem moriendo mutauit uitā. Cui dum uiueret, duo ex Italia præpotentes principes ſeruiebant, quorū alter Vuido, alter dictus eſt Berengarius. Hi ſanè tanto ſunt amicitiarum fœdere conglutinati, ut ſibi hoc iureiurando promitterēt, quod ſi regi Carolo ſuperſtites forent, alterius alter ordinationi conniueret, ſimul ut Vuido quam Romanā dicunt Franciā, Berengarius obtineret Italiam. Sed quum ſint nonnulla incerta & inſtabilia amicitiarum genera, quæ diuerſis modis humanū genus dilectionis ſocietate connectunt, ut quoſdā præcedēs cōmendatio poſtmodū amicitiæ inire facit cōmercia, alios negociationis ſeu militiæ uel artis ac ſtudij ſimilitudo, quæ & ſicut ex diuerſis uel lucri uel libidinis uel neceſſitudinū uariarum ſocietatibus acquiruntur: ita intercedente qualibet diuortij occaſione ſoluuntur. Hoc tamen eſt, hoc inquam amicitiæ genus, quod multis experimētis eſt ſæpiſſime comprobatū, nullo modo eos qui amicitiarum fœdus coniurationis iniere principio, indiruptam quiuiſſe ſeruare concordiā. Sanè quidē callidiſſimus ille humani generis inimicus, ut homines ſui præuaricatores faciat ſacramenti, celerius ſagaciusq́ ad irrumpendā amicitiā laborat. Quod ſi animos rectè ſapientū de uero amicitiarū genere percontamur, rēſpondebimus concordiā ueramq́ amicitiā niſi inter emendatos mores eiuſdemq́ uirtutis & propoſiti uiros ſtare nō poſſe. Cōtigit itaq́ utrunq́ Vuidonē atq́ Berengariū Caroli regis funeri deeſſe. Cuius tamen interitū Vuido ut audiuit, Romā profectus eſt, & abſq́ Francorū conſilio totius Franciæ unctionē ſuſcepit imperij. Franci itaq́ Odonē, quoniā Vuido aberat, regē conſtituunt. Berēgarius uero Vuidonis conſilio, quēadmodū ei iureiurādo ꝓmiſerat, Italici regni ſuſcepit imperiū. Vuido aūt Franciā petit. Quūq́ Burgundionū regna tranſiens, Franciā quam Romanā dicūt ingredi uellet, Francorū nuncij ei occurrūt, ſe redire nunciātes, eo q́ longa expectatione fatigati, dū ſine rege eſſe diutius nō poſſent, Odonem cūctis petētibus elegerūt. Fertur aūt hac occaſione Frācos Vuidonē regē ſibi nō aſſumpſiſſe. Nā dum ad Metenſem uenturus eſſet urbē, quæ potētiſſima in regno Lotharij claret, præmiſit dapiferū ſuum qui alimēta illi more regio præpararet. Metēſis uero epiſcopus, dum cibaria ei multa ſecundū Francorū conſuetudinē miniſtraret, huiuſmodi reſponſa à dapifero ſuſcepit. Si equum ſaltem mihi dederis, faciam ut tertia obſonij huius parte ſit rex Vuido contentus.

Amicorū uaria genera

Vuidonis repulſa

tentus. Quod epiſcopus audiens: Non decet, inquit, talem ſuper nos regnare regem, qui decē drachmis uile ſibi obſoniū præparat. Sicq́ factū eſt, ut Vuidonem deſererent, Odonem autem eligerent. Francorum igitur legationibus non parum rex Vuido perturbatus, nonnullis cœpit cogitationibus æſtuare, tam ex Italico regno Berengario iureiurādo promiſſo, quàm ex Francorū, præſertim quod penitus illud ſe non poſſe ſciuerat adipiſci. Inter utrāq; autem æſtimationem quoniam Francorum rex eſſe nequibat, frangere quod Berengario fecerat iuſiurandum deliberat: collectoq́ prout potuit exercitu, traxerat ſanè & à Francis quandam affinitatis lineam, Italiam'que concite ingreſſus, Camerinos atq; Spoletinos fiducialiter ut propinquos adijt, Berengarij etiam partibus fauentes, ut infidos pecuniarum gratia acquirit: itaq; Berengario bellum parat. Copijs deniq; utraq; ex parte collectis, iuxta fluuium Teruiam, qui quinq; à Placentia miliarijs diſtat, ciuile bellum parant, in quo quū partibus ex utriſq; caderent multi, Berengarius fugam petijt, triumphū Vuido obtinuit. Nec mora, diebus paucis interpoſitis, collecta Berengarius multitudine, in Brixiæ latiſſimos campos Vuidoni bellum parat: ubi quum maxima ſtrages fieret, fuga ſeſe Berengarius liberauit. *Vuidonis perfidia*

Berengarius Arnulfum in auxilium pollicitationibus pellicit in Guidonē, qui quum alteram fluuij ripam teneret, & congredi nequirent, Baioarius quidam Arnulfi eques Italos ad certamen inſolentius prouocauit, & ab Hubaldo quodā uictus occubuit, Arnulfiq́ nothus bello deceſſit. Berengarius autem Arnulfum rurſum promiſſis onerat, qui rediens multas urbes ſubiugauit. Cap. VII.

IAm uero Berengarius, quum Vuidoni reſiſtere copiarum paucitate nequiret, potentiſſimū quem prædiximus, Arnulfum regem in auxilium rogat, promittens ſe ſuoſq́ eius potentię ſeruituros, ſi uirtutis ſuæ adminiculo Vuidonē ſuperaret, regnumq́ ſibi Italicū uendicaret. Huius plane tantæ promiſſionis gratia accitus rex Arnulfus filium ſuū Zuuentebaldū quem ex concubina genuerat, ualido cū exercitu, huius in auxiliū dirigit, ueneruntq́ pariter omni ſub denſitate Papiam. Vuido uero ita fluuiolū qui Papiā alluit, Vernauolum nomine, tam ſudibus q̄ exercitu munierat, quatenus altera alterā ipſo medio diſcurrente, pars partē oppugnare nequiret. Vnus & uiceſimus dies tranſierat, quū ſicut prędiximus, altera pars alteri nocere non poſſet, & Baioariorū unus quotidie agminibus exprobrans Italorū, imbelles eos, atq; equitandi inſcios clamabat. Ad augmentum etiā dedecoris inter eos proſilijt, haſtamq́ uni ex manu excuſſit, ſicq́ lætus in ſuorū caſtra repedauit. Hubaldus igit̄ Bonifacij pater, qui pòſt noſtro tēpore Camerinorū & Spoletinorū extitit marchio, tantū gētis ſuæ cupiēs dedecus uindicare, clypeo accepto, obuiā mox prędicto Baioario tēdit. Is aūt triūphi præteriti nō ſolū nō immemor, ſed eo factus audacior, ceu de uictoria iam ſecurus hunc contra properat lætus. *Hubaldi uirtus*

Cœpitq́

Cœpitq́ uertibilem equum modo impetu uehementi dimittere,ſtrictis modo habenis retrahere. Memoratus uero Hubaldus rectà eum cœpit adire. Quumq́ in eo eſſet,ut mutuis ſe figerent uulneribus, more ſolito Baioarius equo uerſili uarios flexosq́ per anfractus cœpit diſcurrere, quatenus argumentis poſſet Hubaldũ decipere. Verũ quũ hac arte terga uerteret, ut mox rediens Hubaldum ex aduerſo percuteret,equus cui Hubaldus inſederat,uehementer calcaribus tunditur, & per ſcapulas antequã reuerti poſſet, Baioarius lancea ad cor uſq; perforatur. Hubaldus igitur freno Baioarij præripiens equum, ipſum in medio fluuioli alueo exutum homine reddidit: ſicq́ ſuorũ iniuriæ ultor de triumpho ad ſuos redijt hilarior. Hoc ſanè factum non mediocrẽ Baioarijs terrorẽ,Italicis audaciam intulit. Inito quippe Baioarij conſilio,nõnullisq́ Zuuentebaldus à Vuidone argenti acceptis ponderibus in propria remeauit. Igitur Berengarius dum ubi proſpera inimico, ſibi aduerſa proſpiceret,cum Zuuentebaldo pariter Arnulfi regis adijt potentiam, orans ac pollicens, ut ſi ipſum adiuuaret,ſe totam Italiã, ut ante promiſerat, ditioni eius ſuppoſiturum. Qui tantæ promiſſionis gratia excitus copijs collectis,cominus Italiam adit. Cui Berengarius,ut promiſſioni ſuæ daret fidẽ credulitatis,arrabonem clypeum portat. Suſceptus itaq; à Veronenſibus, ad urbem proficiſcitur Pergamum, ubi dum firmiſſima loci munitione confiſi,imò decepti homines ei occurrere nollent,caſtrametatus ibidem belli fortitudine urbem capit,incolas iugulat,trucidat. Ciuitatis etiam comitem Ambroſiũ nomine,cũ baltheo & armillis,cæterisq; precioſis indumẽtis ſuſpendi ante portæ ianuam fecit. Quod factum,cæteris omnibus urbibus,cunctisq; principibus terrorẽ non paruũ attulit. Quicunq; enim hoc audierat,utraque auris eius tinniebat. Mediolanenſes igitur atq; Ticinenſes hac fama perterriti,eius non auſi ſunt præſtolari aduentum: uerum præmiſſa legatione,iuſſioni ſuæ ſe obtemperaturos eſſe promittunt. Othonem itaq; Saxonum potentiſſimum ducem huius glorioſiſſimi atq; inuictiſſimi regis Othonis qui nũc uſq; ſupereſt,& feliciter regnat,auum Mediolanum dirigit gratia defenſionis,rectà ipſe Ticinum petit.

Pergamum capitur — *Ambroſius ſuſpenſus*

De Vuidonis à facie Arnulfi fuga, Arnulfi metrica ad ſuos concione: poſtquam urbs Roma capta eſt. Et de Formoſi papæ ab Rom. perſequutione & cauſa ſimultatis, Sergijq́ antipapæ poſtmodum intruſi in eum defunctũ immanitas: & miraculoſa Formoſi ſepultura. Cap. VIII.

Vuidonis fuga

Deniq; Vuido huius impetum ferre non ualens, Camerinũ Spoletumq́ uerſus fugere cœpit. Quem ſine dilatione acriter rex inſequitur, urbes & caſtella omnia ſibi reſiſtentia debellãs. Nullũ ſiquidẽ caſtrum fuerat natura etiã ipſa tam munitũ,quod uirtuti huius ſaltẽ reſiſtere moliretur. Quid autẽ mirum,quũ ipſa ciuitatũ omniũ regina magna ſcilicet Roma, huius impetũ ferre nequiuerit. Enimuero dum à Romanis ingrediẽdi urbem huic fiducia negaretur,cõuocatos ad ſe milites ita conuenit, Magna-

Magnanimi proceres & clari marte ſecundo, *Arnulfi concio*
Arma quibus ſtudium fuluo radiare metallo.
Romulidæ ſueti uacuis quod condere ſceptris,
Sumite nunc animos, uobis furor arma miniſtret.
Non Pompeius adeſt,non Iulius ille beatus,
Qui noſtros domuit proauos mucrone feroces.
Indolis en huius ſummam deduxit ad Argos.
Protulit in lucem quem ſancta†Ritanica mater, *al.Britãnica*
Bis torta ſtudium pingues captare Siluros
Cannabe,non clypeos manibus geſtare micantes.

His heroẽs dictis animos accenſi uitam auiditate contemnunt. Clypeis deniq; cratibusq; catervatim operti muros adire contendunt. Plurima etiam bellorum parauerant inſtrumenta, quum inter agendũ populo cõſiderante contigit lepuſculum clamore eius exterritum urbem uerſus fugere. Quẽ dum populus exercitusq;,ut aſſolet,impetu uehementi ſequeretur,Romani putantes ſe impugnari,de muro ſeſe proijciunt. Quod populus cernens, ſagmatibus ſellisq; quibus equis inſederant,iuxta murum proiectis,per eorũ aceruũ muros aſcendunt. Populi uero pars quædam, accepta mox trabe quinquaginta pedum procera longitudine,portam quatiunt,& Romam quam Leonianam dicunt, in qua beati Petri apoſtolorum principis precioſum corpus quieſcit, ui capiunt. Cæteri uero qui trans Tyberim erant, hoc timore compulſi,huius dominatui colla ſubmittunt. Hoc in tempore Formoſus papa religioſiſſimus à Romanis uehementer affligebatur,cuius & hortatu rex Arnulfus Romam aduenerat, in cuius ingreſſu ulciſcendo papæ iniuriã multos Romanorũ principes obuiam ſibi properantes,decollari præcepit. Cauſa autem ſimultatis inter Formoſum papã & Romanos hæc fuit. Formoſi prædeceſſore defuncto, Sergius quidã Romanæ eccleſiæ diaconus erat,quem Romanorum pars quædam papam ſibi elegerat.Quædã uero pars non infima nominatũ Formoſum Portuenſis ciuitatis epiſcopũ pro uera religione diuinarumq; ſcripturarum & doctrinarum ſcientia papam ſibi fieri anhelabat. Nam dum in eo eſſet, ut Sergius apoſtolorum uicarius ordinari debuiſſet, ea quæ Formoſi partibus fauebat pars, cum non mediocri tumultu & iniuria Sergium ab altari expulit,& Formoſum papam conſtituit. Deſcenditq; Sergius in Thuſciã, quatenus Adelberti potentiſſimi marchionis auxilio iuuaretur:quod & factum eſt. Nam Formoſo defuncto,atq; Arnulfo in propria reuerſo:is qui poſt mortem Formoſi papa conſtitutus eſt,expellitur,Sergiusq; papa per Adelbertũ conſtituitur. Quo cõſtituto,ut impius doctrinarumq; ſanctarũ inſcius,Formoſum è ſepulchro extrahere,atq; in ſedem Romani pontificatus ſacerdotalibus indumentis indutum collocare præcepit. Cui & ait,Quũ Portuenſis eſſes epiſcopus,quur ambitionis ſpiritu Romanã

Leporis omen

Roma capitur

Papæ & ciuium Ro. diſcordia

Sergius antipapa

uniuerſalē ſedē uſurpaſti: His expletis ſacratis mox exutū ueſtimentis, digitisq́ tribus abſciſis, in Tyberim iactare præcepit, cūctosq́ quos ipſe ordinauerat, gradu proprio depoſitos iterū ordinauit. Quod quàm male egerit pater ſanctiſſime, in hoc animaduertere poteris, quoniam & hi qui à Iuda domini noſtri Ieſu Chriſti proditore ante proditionem ſalutem ſeu benedictionem apoſtolicam perceperant, ea poſt proditionē proprijsq́ corporis ſuſpenſionem minime ſunt priuati, niſi quos improba forte defœdarāt flagitia. Benedictio ſiquidem quæ miniſtris Chriſti impenditur, non per eum qui uidetur, ſed qui non uidetur ſacerdotem infunditur. Neq́ enim qui rigat eſt aliquid, neq́ qui plantat, ſed qui incrementum dat deus. Quantæ autem autoritatis, quātæq́ religionis papa Formoſus fuerit, hinc colligere poſſumus, quoniam dum à piſcatoribus poſtmodum eſſet inuentus, atq́ ad beati Petri apoſtolorum principis eccleſiam deportatus, ſanctorum quædam imagines hunc in loculo poſitum uenerabiliter ſalutarunt. Hoc nanq́ à religioſiſſimis Ro. urbis uiris perſæpe audiui. Sed his omiſſis ad narrādi ordinē redeamus.

Miraculum

De Firmi per Arnulſum obſidione, & per aſtum uxoris Guidonis quæ potionem ſoporiferam Arnulfo propinandā curauerat, ſolutione, de cauſa mali in Arnulſo, eiusq́ inſolētia & templorū prophanatione. De Arnulfi cōſilio in Berengarium cæcandū. Eiusq́ deinde contemptu: de ſeditione & cæde Ticini, quæ nunc Papia dicit̄, facta. De Anſcarij metu: & Arnulfi tetro exitu. Cap. IX.

REx Arnulſus deſiderij ſui compos effectus, perſequi Vuidonem nō deſijt, profectusq́ Camerinum, caſtrum uocabulo & natura Firmum, in quo Vuidonis uxor erat, obſedit. Vuido autem in incertis latuit locis. Præfatum igitur caſtrum nomine & natura Firmum, uallo circundatur, omnia bellorum inſtrumenta quibus capi poſſet pręparant̄. Quumq́ Vuidonis uxor magnis undiq́ anguſtijs premeretur, & euadendi ſpes illi omnis negaretur, cauſas mortis regiæ uiperina cœpit calliditate exquirere. Accitum nanq́ ad ſe quendam Arnulfi regis familiariſſimū magnis cum muneribus rogat, ut ſe adiuuet. Qui quum ſe nō aliter poſſe teſtaretur, niſi ciuitatem domini ſui traderet ditioni: illa etiam atq́ etiam magna auri pondera non ſolum pollicens, uerum in præſentiarum tribuens, orat, ut quodam poculo ab ea ſibi collato dominum ſuum regem potaret: quod non periculum mortis daret, ſed mentis feritatem mulceret. Quæ etiam ſuis ut fidem dictis præberet, ante illius præſentiam hoc unum ſuorum potat ſeruorum. Qui unius horæ ſpatio conſpectu huius aſtans, ſanus abſceſſit. Verum ueridicam Maronis illius ſententiam in medium proferamus.

Firmi obſidio

Aen. 3 Quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames?

Potio ſoporifera Sumptum nanq́ letale poculum feſtinus regi propinat. Quo accepto, tanta

hunc

hunc cōfeſtim ſomni uirtus inuaſit, ut totius exercitus ſtrepitu triduo excita-
tus euigilare nequiret. Fertur aūt quoniā dum familiares hūc, modo ſtrepitu,
modo tactu inquietarent, apertis oculis nil ſentire, nil loqui potuiſſe perfecte.
Poſitus tamen in mentis exceſſu mugitum reddere, non uerba ædere uide-
batur. Huius autem rei actio repedare omnes compulit, non pugnare.

Credo autem Arnulfum regem iuſta ſeueri iudicis cenſura huiuſmodi *Nemeſis*
peſtem incurriſſe. Secundæ enim res dum imperium huius ubique magnifi-
carent, uirtuti ſuæ cuncta tribuit, non debitum omnipotenti deo honorē red- *Arnulfi inſo-*
didit. Sacerdotes dei uincti trahebantur, ſacræ uirgines ui opprimebantur, *lentia*
coniugatæ uiolabantur. Neque enim eccleſiæ confugientibus poterant eſſe
aſylum. In his nanque ſymbola faciebant, geſtus turpes, cantus ludicros, &
debacchationes. Sed & mulieres eōdem publice proſtituebantur. Deniq;
redeuntem Arnulfum regem cum magna multitudine, paulatim rex Vuido
perſequitur. Quumq; Arnulfus Bardonis montem conſcenderet ibi ſuorum
conſilio definiuit quatenus Berengarium lumine priuaret, ſicq; ſecurus Ita- *Conſilium de*
liam obtineret. Cognatorum uero Berengarij unus qui non parua Arnulfo *excæcādo Be-*
regi familiaritatis gratia inhærebat, huius conſilium ut agnouit, abſq; mora *rengario*
Berengario patefecit, qui mox ut ſenſit, lucerna, quam ante Arnulfi regis præ-
ſentiam tenebat, alij tradita fugit, atq; Veronam percitus uenit. Omnes
extunc Italienſes Arnulfum floccipendere, nihili habere, unde quum Ticinū *Arnulfi con-*
ueniret, non modica orta eſt in ciuitate ſeditio, tantaq; iſtic ſtrages exercitus *temptus*
facta eſt, ut cryptæ ciuitatis, quas alio nomine cloacas dicūt, implerentur ho- *Clades Tici-*
rum cadaueribus. Quod Arnulfus cernens quoniam per Veronam non po- *ni facta*
tuit, per Hannibalis uiam quam Bardum dicunt, & montem Iouis, repedare
diſpoſuit. Quumq; Iporegiam perueniſſet, Anſcarius marchio iſtic aderat, *Anſcarij*
cuius exhortatu ciuitas rebellabat. Verum hic Arnulfus iureiurando promi- *metus*
ſerat, nunquam ſe à loco eodem diſceſſurum quàm præſentiæ ſuæ repræſen-
tarent Anſcarium. Is autem ut erat homo formidoloſus ualde, ei omnino ſi-
milis qui à Marone canitur, Largus opum, lingua melior, ſed frigida bello
dextra, de caſtello exijt, & iuxta murum ciuitatis in cauernis petrarum latuit.
Hoc eò fecit, quatenus licite poſſent regi Arnulfo iureiurādo ſatisfacere An-
ſcarium in urbe non eſſe. Itaq; iuſiurandum iſtud accepit rex, atq; iter quod
cœperat peragens abijt. Profectusq; in propria turpiſſima ualetudine ex- *Arnulfi inte-*
pirauit. Minutis quippe uermibus quos pedunculos aiunt, uehementer affli- *ritus*
ctus ſpiritum reddidit. Fertur autem quod præfati uermes adeo ſcaturirent,
ut nullis medicorum curis minui poſſent. Vtrum uero pro tam immenſo ſce-
lere, Hungarorum ſcilicet emiſſione, ſecundum prophetam duplici ſit contri-
tione attritus, an ut ex præſenti ſupplicio conſequeretur ueniam in futuro, ſo-
lius dei ſcientiæ dimittamus: quod & Apoſtolus dicit, Nolite ante tempus iu-
dicare, quoad uſq; ueniat dominus qui & illuminabit abſcondita tenebrarū,

& manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit unicuique à deo.

De Vuidonis obitu, Berengarij in regnum receptione, ſed mox Lanthberti filij Vuidonis coronatione, populi in eum fauore & principum odio. Nam Maginfredus Mediolaneñ. comes in eum graſſabatur: ſed uictus capite punitus eſt: & Adelbertus diues in eum mouit. Cap. X.

IVſtus autem deus, uxori Vuidonis quæ huic parauarat mortem, parat uiduitatis dolorem. Sicut enim præfati ſumus, dum redeuntē Arnulfum rex
Vuidonis mors Vuido eueſtigio ſequeretur, iuxta fluuiū Tarum defunctus eſt. Cuius obitū
Berengarius ut audiuit, uenit feſtinus Papiam, regnumq; potenter obtinuit: fideles uero fautoresq; Vuidonis, ueriti ne ab eis illatam Berengarius ulciſceretur iniuriam, & quia ſemper Italienſes geminis uti dominis uolunt, quatenus alterum alterius terrore coërceant, Vuidonis regis defuncti filiū nomine
Lanthbertus rex fit Lanthbertum elegantem iuuenem adhuc ephebum minusq; bellicoſum regem conſtituunt. Cœpit deniq; hūc populus adire, Berengarium deſerere. Quumq; Berengarius Lanthberto cum exercitu magno Papiam tendenti, copiarum paucitate occurrere nō auderet, Veronam petijt, iſticq; ſecurus degit. Non poſt multum uero temporis Lanthbertus rex quum eſſet uir ſeuerus, principibus grauis eſt uiſus. Vnde & legatos Veronam dirigunt, & regē
Maginfredi rebellio Berengarium ad ſe uenire, Lanthbertum uero expellere petunt. Maginfredus prætera Mediolanēſis urbis comes quinquennio huic rebellis extiterat, qui nō ſolum urbem in qua rebellis erat, Mediolanum ſcilicet defenderat, uerum & uicina circumquaq; Lanthberto loca ſeruientia depopulabaẗ. Quod factum rex non paſſus abire inultum, pſalmographicum illud perſæpe ruminans: Quum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Nam poſt paululum capitis hunc iuſſerat damnari ſententia. Quæ res terrorē cunctis Italienſibus non minimum incuſſit. Deniq; hoc eodem tempore Adelbertus illuſtris Thuſcorū marchio atq; Hildebrandus præpotēs comes huic niſi ſunt rebel-
Adelbertus diues Lanthberto rebel. lare. Tantæ quippe Adelbertus erat potētiæ, ut inter omnes Italiæ principes ſolus ipſe cognomēto diceretur Diues. Huic erat uxor nomine Berta, Hugonis pōſt noſtro tempore regis mater: cuius inſtinctu tā nepharia cœpit ipſe facinora. Nam collecto exercitu, cum Hildebrando comite conſtanter Papiam tendere feſtinat.

De Lanthberti ſtrenua uictoria in Hildebrandum quem fugauit, & Adelbertum quem cepit, & cauillo illuſit poſt multorum ſtragem. Caput XI.

LAnthbertus interea rex harum rerum inſcius, in Marinco iam aliquantis diebus uenationi uacabat. Quumq; Adelbertus marchio & Hildebrandus comes cum diuerſo & inualido Thuſcorū exercitu Bardonis montē tranſirent, Lanthberto regi medio in nemore uenanti ut ſeſe res habuerat, nunciatur. Is uero ſicut erat animi conſtans, uiribusq; potens, ſuos nō paſſus

eſt militeſ

eſt milites præſtolari,ſed collectis quos ſecum habebat centū ferè militibus, curſu præpeti eis occurrere feſtinat. Iamiam Placentiā uenerat, quum iuxta fluuiū Seſterrionem ad Burgum in quo ſanctiſſimi & precioſi martyris Dominici corpus poſitum ueneratur,caſtra metaſſe nunciant. Ignorantes igitur quid ſuperuentura nox pareret, temulēti poſt nōnulla inutilia τραγωδείματα,id eſt,cantilenas,ſomno ſeſe dedere,ſtertere:nauſeam alij ſumptus intemperantia facere. Rex igitur animi ferox,tum ingenio callēs,in ipſo eos noctis conticinio opprimit,dormiētes ferit, oſcitantes iugulat. Ventū eſt deniq; ad illos qui ductores huius exercitus erant. Quūq; eis nō ex multitudine alius, ſed rex ipſe præclari huius facinoris nuncius eſſet, non ſolum pugnandi, ſed & fugiendi terror ipſe abſtulit facultatem. Verum Hildebrandus fuga elapſus, Adelbertum intra animalium præſepe latitantē dereliquit: qui dum repertus,atq; ante regis præſentiam ductus eſſet:rex eum ilico ita conuenit: Sibyllino ſpiritu uxorem tuam Bertam prophetaſſe credimus,quę te aut ſcientia ſua regem aut aſinum facturam ſe promiſit. Verum quia regem noluit, aut, ut magis credendū eſt, non potuit,aſinum ne mentiretur effecit: dum te etiā cum Archadiæ pecuaribus ad præſepe declinare coēgit. Præter eum autem & alij cum ipſo nonnulli capiuntur,uinciuntur,Papiam ducuntur,cuſtodiæ mancipantur. Strages Salſe

De mortis Lanthberti duplici opinione, quarum uerior putatur, quod ab Hugone Mediolanenſi cæſus ſit,quod conqueritur. Caput XII.

HIs ita geſtis, rex Lanthbertus iterum præfato in loco Marinco uenationibus occupatur,quo ab omnium principum decreto quid ſuper captis agendum eſſet deliberaret. Sed ô utinam uenatio hæc feras caperet,non reges. Aiunt ſane hunc regem,dum ſicut moris eſt, apros effreni conſectaretur equo,cecidiſſe,collumq; fregiſſe. Verum aſſertioni huic fidem præbere abſurdum eſſe duco. Eſt enim alia mortis huius quæ mihi ueriſimilior uidet, atq; ab omnibus populis narratur, aſſertio. Maginfredus Mediolanenſis urbis comes,cuius ſuperius paulo fecimus mentionē, dum pro ſcelere in Rempub. atq; in regem commiſſo capitis iudicio damnaretur, unicum poſſeſſionis uicarium Hugonē filium dereliquit. Quem dum Lanthbertus rex tum forma egregia,tum animi audacia nonnullos ſuperare uideret: non paruum pro patris morte dolorē collatis uiſus eſt beneficijs mulcere quamplurimis. Vnde & eum præ cæteris familiaritatis dilexerat priuilegio. Factū eſt autem dum Lanthbertus rex nominato in luco Marinco uenaretur(eſt enim ibidē miræ magnitudinis & amœnitatis lucus adeo uenationibus aptus) huc illucq; cunctis ut moris eſt diſcurrentibus, hoc cum uno ſcilicet Hugone ipſum ſolummodo inibi remanſiſſe. Quumq; rex aprum in tranſitu præſtolaretur, diuq; multum remorante longa expectatione laſſaretur, paululū ſeſe quieti dedit, Hugo Mediolanenſis

uigiliæ cuſtodiam huic infido quaſi fido committens. Abſentibus igitur cunctis, Hugonis mens cuſtodis, imò proditoris atq; carnificis collatorum beneficiorum immemor, plurimũ patris mortem animo cœpit reuoluere: non conſiderauit genitorem ſuum iuſtam incurriſſe necem, iuſiurandum quod fecerat regi uiolare non metuit, uicarium ſe Iudæ domini noſtri Ieſu Chriſti proditoris appellari non timuit. Verum conamine toto uirium, ligno non modico dormienti collũ fregit. Gladio quippe ferire timuit, ne peccati huius autorem res eum manifeſta probaret. Eò nanq; mens peruerſa ita egit, ut non gladij cicatrix, ſed ligni manifeſta colliſio, hæc reperiẽtibus fidem daret equo cecidiſſe, colliq; fractione hominem exiuiſſe. Latuitq; res per annos quamplurimos: ſed dum proceſſu temporis Berengarius rex nullo ſibi reſiſtente, regnum uiriliter obtineret, ipſe reatus proprij ſicut fuerat autor, extitit & proditor. Impleuitq; illud quod propheta canit, Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniqua gerens benedicitur. Sed aliter feciſſe minime potuit: propter hæc ipſius ueritatis uerba dicentis, Nihil opertum quod non reueletur: & occultum quod non in publicum ueniat. His itaque geſtis quũ Berẽgarius ampliori ac priſtina dignitate regia honoraret, Adelbertus marchio & cæteri ad propria deſtinantur. Iuuat autẽ pater chariſſime tanti huius obitum regis & deflendo ſcribere, & ſcribendo deflere. Inerat nanque illi honeſta morum probitas, ſancta & formidoloſa ſeueritas, & quem iuuentus ornauerat in corpore ſplendida, mẽtis canicies decorabat ſancta. Planè plus ille reipublicæ quàm reſpublica decoris ei contulerat. Quod ſi non cita mors hunc raperet, is eſſet qui poſt Romanorum potentiam totum ſibi orbem uiriliter ſubiugaret.

Hugo Lanthbertũ necat

Lanthberti deploratio

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

De Ludouico Arnulfi filio, cuius tempore Hungari Baioariã inuadentes, eam immaniſſime uaſtauerunt. In quos Ludouicus bellum parat iuxta Lemannum lacum. Caput. I.

POSTQVAM uitalis calor Arnulfi regis membra deſerẽs, corpus reddidit exanime: eius filius Ludouicus rex cunctis à populis ordinatur. Tanti denique caſus uiri uicinos Hungaros (ſicut nec in toto orbe degentes) latere non potuit. Siquidem leti huius fama fuit ipſis omni feſtiuitate iocũdior, gratijs omnibus præſtantior. Quid igitur? Primo mortis huius, natiq; eius ordinationis anno, permagno collecto exercitu, Marauanorum gentem, quam uirtutis eorum adminiculo rex Arnulfus ſubdiderat,

ſibi ueta

ſibi uendicant, Baioariorum etiam fines occupāt, caſtra diruunt, eccleſias con fumunt, populos iugulant, & ut magis magiſq; timeantur, interfectorū ſeſe ſanguine potāt. Ludouicus itaq; rex, gentis ſuæ depopulationem, illorūq; intelligens crudelitatem, ſuorum omnium animos hac formidine inflāmat, ut ſi bello eodem quenquam quod tum acturus eſſet, deeſſe contingeret, laqueo proculdubio uitam finiret. Innumerabilis deniq; illa gentis peſſimę collectio copijs huius obuiam properare feſtinat. Nec uideas ſitientem animā ardentius hauſtum laticis gelidi quàm prælij diem gentem hanc crudelē appetere. Neq; enim haud aliud quàm dimicaſſe iuuat. Vt autem ex libro qui de origine Hungarorum inſcribitur didici, horum matres mox pueris editis, ferro acutiſſimo faciem ſecant, ſcilicet, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, uulnerum tolerantiam ſubire cogantur: dant huic aſſertioni fidem uulnera quæ pro deficientium dolore propinquorum, uiuorum corporibus infliguntur: ſanguinem neq; prout ἄθεοι καὶ ἀσέβειοι ἀντὶ τῶν ἀκόντων, id eſt, Sine deo, ſine pietate pro inuitis fundunt. Iamiā rex Ludouicus collecta multitudine, Auguſtam uenerat, quæ eſt in Sueuorum, Baioariorum, ſiue orientalium Francorum confinio ciuitas, quum inſperata magis, nō autem optata gentis huius nunciatur uicinitas. Sequēti igitur die Lemanni ſecus fluminis campos Martio operi capacitate ſua aptos utræq; acies conuenere.

Hungarorum immanitas

Auguſta

Hungari poſitis inſidijs Ludouici copias uincunt & delent, uotiq; compotes, Francorum, Saxonum, Sueuorumq; terras deprædant. Cap. II.

PRius itaq; ac titani croceum linqueret aurora cubile, Hungarorum gens necis ſitiens, belli auida, hos uidelicet Chriſtianos adhuc opprimit oſcitantes: nonnullos nanq; ſpicula priuſquam clamores euigilarūt. Citius enim ab eis ſpiritus receſſit quàm ſomnus. Grauis itaque hinc inde oritur pugna: Verſi terga ſeu in fugam Hungari directis acriter belis, id eſt, telis plurimos ſternunt, Nubibus omnipotens Heloim quum condere phœbi, Lumina Chryſocomi uenerandus cœperit atris. Vertice quumq; polum ſummo clamore remugit. Alios uero cubilibus confoſſos, neq; ſtrepitus neq; uulnera excitarunt. Fulgura crebra uolant ſolio demiſſa tonantis Ignea: mox trepidant qui nigrum in candida uertunt: Conſcia tunc metuunt ſcelerum ſulcare ſuorum Pectora: iudicio pariter ruitura ſuperno. Haud ſecus è uacuis uolitant concuſſa pharetris Spicula ſcinduntur, ualidæ queis tergo loricæ Concutit ipſa ruens ſegetes cum grando ſuperba, Fit ſonitus clangorq; ſimul per tecta ſonorus. Sic galeæ ſtrictis reboant tunc enſibus ictæ: Corpora ſicq; cadunt mutuis confoſſa ſagittis. Iam deſcendens ſeptimam phœbus occupauerat horam, & ſerenus adhuc Ludouici partibus Mars fauebat: quum Turci ſicut non incallidi, poſitis ex aduerſo inſidijs, fugam ſimulant. Quos

lant. Quos dum regis populus doli ignarus impetu ualidiſſimo inſequeret̃, omni ex parte prodeũt inſidiæ, quaſi uicti ipſi uictores interimũt. Rex ipſe è uictore ſe uictum eſſe miratur: fitq; illi non opinatus grauior caſus. Videres equidem ſaltus, agros paſſim cadaueribus ſtratos, riuos & flumina ſanguine permixta rubere: tunc hinnitus equorum, clangorq; tubarum, fugiẽtes etiam atq; etiam terrere, perſequentes magis magiſq; hortari. Hungari prætærea compotes uoti ſui effecti, Chriſtianorũ hac tam immenſa nece propriæ non ſatisfecere nequitiæ: ſed ut rabiem perfidiæ ſatiarent, Baioariorum, Sueuorum, Francorum omnia deflagrando regna percurrerunt. Nec quiſquam erat qui horũ præſentiã, niſi labore nõ paruo, naturáue munitiſſimis præſtolaret̃ in locis, factuſq; eſt per nõnullos annos populus hic tributarius.

De Adelberti comitis rebellione, & capitali ſententia in eum circumuentum Hattonis archiepiſcopi inſidijs lata. Cap. III.

HVius tempore Adelbertus quidam non fortunæ mediocris, ſed ex primatibus magnus ille heros ſimultatem non modicam in caſtello Bauenburg contra Rempub. exercebat. Sæpe rex Ludouicus cõgregatis omnibus ſuper eum irruerat. Cui nominatus heros non iuxta caſtellum, ut à pleriſq; aſſolet, ſed procul à munitione præparat bellum. Regis itaq; milites priuſquam re ipſa huius audaciam mirarentur, regem præeuntes pugnæ prælu dio hunc extra caſtrum illicere atq; interficere cogitabant: Adelbertus præludij huiuſmodi non ſolum gnarus, uerum etiam debriatus, his obuiam tam longe à caſtro proceſſerat, ut non hunc milites eo uſq; ex aduerſarijs eſſe cognoſcerent, quo ad eorum ceruices iſtius mucro cædis impatiens deſæuiret. Sed quum ſeptennio fermè Adelbertus heros rebellionem huiuſmodi exerceret, ſciens Ludouicus iſtius audaciæ fortitudinẽ haud quaquam ſe niſi tergiuerſatione quadam poſſe deuincere, Hattonem Maguntinæ ſedis archiepiſcopum quid ſibi ſuper hac re faciendum eſſet conſuluit. Qui, ut erat uerſutiæ plenus: Deſine ait, ego te ſecurum meis ſolicitudinibus reddam, ego ut ad te ueniat prouidebo, tu ne redeat curato. Hatto itaque animi confidentia qua nõnullas res ex infortunio ſecũdas effecerat animatus, Bauenburg quaſi Adelberto compaſſurus adijt. Cui & ait, Si non & aliam uitam præter inſtantem putares, tamen iniuſte faceres quod domino tuo rebellis exiſteres, præſertim quum & quod agis, facias gratis: eo enim quo ferocitatem animi uinceres, quantum ab omnibus, & præcipue à rege diligaris non intelligis. Conſulenti itaque mihi, fidem admitte, iuſiurandum accipe, quo ſine animi uacillatione de caſtello exire ualeas & redire. Si ſacerdotij mei promiſſionibus minime credis, iuramento ſaltem ne diffidas, quoniam ut te ſaluum & incolumẽ de caſtello eduxero, ita & reducere procurabo. Adelbertus igit̃ huius melle dulcioribus elogijs delibutus, imò deceptus iuſiurandũ ab Hattone accepit, eumq; ut ſecum pranderet, protinus inuitauit. Hatto uero tergi

uerſationis

Hattonis uerſutia

uerſationis quã exercere poſt paululum cupierat, non immemor, eõdem ſe haudquaquam pranſurum omnimodis interdixit. Nec mora, Hatto de caſtello egreditur, cuius Adelbertus dexterã tenens mox eum inſequitur. Quẽ quum extra caſtellum cõſpiceret. Pœnitet, inſit, me heros egregie quia ſecundum tuum conſultum, præſertim quum longum iter immineat, corpus edulio aliquo non refecerim. Ignorans deniq; Adelbertus quantum incõmodi, quantúmue infortunij hæc ſcientia habebat. Reuertamur, ait, domine mi, & ne ieiunij maceratione tabeſcas, cibo ſaltem paululum te recreato. Conniuẽs itaque eius petitionibus Hatto, per quam eum eduxerat uiam repedauit, & reduxit dexteram tenens. Haud mora, cibus ſumitur, atq; ab eiſdem die eadem uſque ad regem properatur. Clamor in caſtris oritur, fit tumultus non modicus, quoniamquidem Adelbertus regi aduenisse nunciatur. Rex præterea huius ob aduentum non parum exhilaratus proceres ad ſe uenire, atque in iudicio reſidere præcepit. Quibus & ait, Iam ferè ſeptennio Adelbertus quantas ſtrages dederit, quas nobis turbationes egerit, quot rapinarum & incendiorum infortunia nobis intulerit, re ipſa potius quàm fama deferente percepimus. Vnde & ſententiam ueſtram pro hoc tanto ſcelere quid recompenſationis impræſentiarum accipiat expectamus. Qui omnium decreto ſecundum priſcorum inſtituta regum, maieſtatis reus adiudicatus capite truncatur. Verum dum uinctus traheretur ad mortem, Hattonem intuitus: Periurij, inſit, reus eris, ſi me necem incurrere ſinis. Cui Hatto, Sanum te, inquit, è caſtro eductum, ita & reductum promiſi: quod me tunc impleſſe intellexi, quum te è caſtello eductum, ſaluum & incolumem mox in caſtellum reduxi. Tunc ſe iſtuc aduenisse dolens, & Hattonis dolum tarde intellexiſſe ſuſpirans, tam inuitus ſpiculatorem ſequitur, q̃ libenter uiueret ſi liceret. *Hattonis fraudulentia* *Adelbertus capite cæſus*

De Hungaris, collecto innumerabili exercitu, Italiam petẽtibus, & exploratoribus eorum quale conſilium dederint, & quare territi ab Italiæ ingreſſu ſunt reuerſi, ſed mox reparatis uiribus Italis occurrerint. Caput IIII.

PAucis uero interpoſitis annis, quum nullus eſſet qui in Orientali ac Auſtrali plaga Hungaris reſiſteret. Nam Bulgarorum gentem atq; Græcorum tributariam fecerãt, ne quid inexpertum his eſſet, quæ ſub meridiano atq; ſub orientali degerent climate nationes uiſere ſatagunt: immenſo itaq; innumerabiliq; collecto exercitu miſeram petunt Italiam. Quumq; iuxta fluuium Brennam defixis tentoriolis, imò centonibus, triduo exploratoribus directis qui terræ ſitum gentiſq; multitudinem ſeu raritatem conſiderarent, repedantibus nuncijs huiuſmodi reſponſa ſuſcipiunt. Planicies hæc nonnullis plena colonis, uno ut cernitis ex latere montibus aſperrimis atq; fertilibus, altero mari cingitur Adriatico: oppida uero tum nonnulla, tum munitiſſima: gentis quanq; ignoretur imbecillitas aut fortitudo, immẽſa tamen con-

ſpicitur multitudo. Neque enim hanc tam paucis copijs inuadere hortamur: uerum quum nonnullæ ſint res quæ nos pugnare compellant, triumphus ſcilicet aſſuetus, animi fortitudo, pugnandi ſcientia, opes præſertim quarũ deſiderio fatigamur, quę hic tot inſunt, quot toto in orbe nec uidimus nec uidere ſperauimus: nobis tamen conſultis, neq; enim longum arduúmue remeandi iter eſt, quod decem poteſt & eo minus diebus perfici, reuertamur quatenus uere omnibus gentis noſtrę collectis fortiſſime redeamus, ſitq; his tum in fortitudine, tum noſtra in multitudine terror. Nec mora, his auditis, ad propria reuertuntur, totamq; hyemis aſperitatem in fabricandis armis, in acuendis ſpiculis, in docẽdis iuuenibus belli notitiam ducunt. Sol necdum piſcis ſignum deferens, arietis occupabat, quũ immenſo atq; innumerabili exercitu collecto Italiam petunt, Aquileiam & Veronam pertranſeunt munitiſſimas ciuitates, & Ticinum quæ nunc alio excellentiori uocabulo Papia uocatur, nullis reſiſtentibus ueniunt. Rex igitur Berengarius tam præclarũ nouumq; facinus ſatis mirari non potuit: antehac enim neque nomen gentis huius audiebat. Italorum igitur Thuſcorum, Volſcorum, Camerinorum, Spoletinorũ quoſdam libris, alios nuncijs directis, omnes tamen in unũ uenire præcepit, factusq; eſt exercitus triplo Hungarorum ualidior.

Hungarorum in Italiam irruptio

Quur rex Berengarius contra Hungaros non ierit, & quur Hungari Italos fugerint, & quomodo fugientes pacem petierint, & de præludio prælij, in quo prius uicerunt Hungari, poſt fugerunt. Et quomodo propter defatigatos equos ad Brennam fluuium à Chriſtianis deprehenſi, pacem ab eis petierunt, quam non obtinuerunt. Caput V.

Qvumq; ſibi Berengarius tot adeſſe copias cerneret, ſuperbię ſpiritu inflatus, magisq; triumphum de hoſtibus multitudini ſuæ quàm deo tribuens, ſolus cum paucis quodã in oppidulo degens, uoluptati operam dabat. Quid igitur? tantam mox ut Hungari cõtemplati multitudinem animo conſternati, quid facerent, deliberare non poterant, præliari penitus formidabant, fugere omnino nequibant: uerum inter utramq; hanc æſtuationẽ fugere magis quàm præliari iuuat: perſequentibus Chriſtianis, Abduam fluuium natando ita ut nimia feſtinatione plurimi ſubmergerentur, tranſeunt.

Hungari denique conſilio non malo accepto per internuncios Chriſtianos rogant, quatenus præda omni cum lucro reddita ipſi incolumes remeare poſſent. Quam petitionem Chriſtiani funditus abdicantes, his proh dolor inſultabant, potiuſque uincula quibus Hungari uincirentur, quàm arma quibus necarentur exquirunt. Quumq; pagani Chriſtianorum animos hoc pacto mulcere nequirent, uetus rati conſilium melius, cœpta ſeſe liberare fuga ſatagunt, ſicque fugiendo in Veronenſes campos perueniunt.

Chriſtianorum primi horum iam nouiſſimos inſequuntur, ſicque eõdem pugnæ præludium, in quo uictoriam habuere pagani: ualidiore uero

propin-

propinquante exercitu fugæ non immemores,cœptum iter percurrunt. Venerūtq; Chriſticolæ cum idololatris iuxta fluuium Brennam: equi enim nimium defatigati fugiendi copiam negabāt Hungaris. Simul igitur utræq; acies cōuenere,memorati tantūmodo fluuij alueo ſeparatæ. Hungari deniq; nimio terrore coacti, omnem ſupellectilem,captiuos,arma omnia,equos,ſin gulis tamen quibus cum remeare poſſent retentis dare promittunt:hoc præterea in honorē ſuæ petitionis adiungunt,ut ſi uita tantum comite datis omnibus illos remeare permitterent, ſe nunquam Italiam amplius ingreſſuros, filijs ſuis obſidibus datis. Verū heu Chriſtiani ſuperbiæ tumore decepti, minis paganos ceu iam uictos inſequuntur, eisq; continuo huiuſmodi apologiam remittunt.Si contraditum nobis,præſertim à cōtraditis iamq; canibus mortuis munus reciperemus,fœdusq; aliquod iniremus, inſanos capite non ſanus iuret Oreſtes.

De conſilio Hungarorum ex deſperatione inito,& uictoria eorū in Chriſtianos per inſidias circumuētos, quam uictoriam docet ob Chriſtianorum peccata,non illorum merita adeptos. Cap. VI.

HAc igitur legatione Hungari deſperantes,collectis in unum fortiſſimis, tali ſeſe mutuo ſermone ſolantur.Si hac quæ in præſentiarum cernitur, luce perdita,nihil eſt,quod deterius prouenire poſſit hominibus, & quia locus precij nullus,fugiendi ſpes omnis ablata, colla ſubmittere mori eſt, quid uerendum eſt nobis tela inter ipſa ruere,morte mortē inferre? Nunquid non fortunæ & nō imbecillitati caſus deputandus noſter? Viriliter enim pugnando occumbere,non eſt mori,ſed uiuere. Hanc famam tantam,hanc κληρονομίαν, id eſt, hæreditatē ut à patribus noſtris accepimus,etiam relinquamus hæredibus.Nobis debemus,nobis ſaltem credere expertis,qui copiarū paucitate nonnunquam plurimos ſtrauimus.Inualidæ plæbis ſanè congregatio plurima ad cædē tantū eſt expoſita. Sed & fugientem ſæpiſſime mars perimit:dimicantem fortiter protegit. Hi enim qui nobis ſupplicantibus non miſerentur, ignorant, neque mente percipiunt, quia uincere quidem bonū eſt, ſuperuincere nimis inuidioſum. Hac itaq; exhortatione utcunque animos recreati, tres in partes inſidias diſponunt,rectà ipſi fluuium tranſeundo hoſtes in medios ruunt. Chriſtianorum enim plurimi longa propter internuncios expectatione defatigati, per caſtra ut cibo recrearentur deſcenderant, quos tanta Hungari celeritate confoderunt, ut in gula cibum transfigerent, alijs quibuſdam fugam equis negarent ablatis. Eóque illos leuius perimebant, quod ſine equis eos eſſe conſpexerant. Ad augmentum ſanè perditionis Chriſtianorum non parua inter eos erat diſcordia. Nonnulli Hungaris non ſolum pugnam non inferebant, ſed ut proximi caderent anhelabant, atque hoc ipſi peruerſi peruerſe fecerant, quatenus dum proximi caderent, ſoli ipſi liberius quaſi regnarent. Qui dum proximorū neceſſitatibus ſubuenire

Audacia ex deſperatione

Diſcordia eb utilis exemplū

ſubuenire negligunt, eorumcꝫ necem diligunt, ipſi propriam incurrunt. Fugiunt itacꝫ Chriſtiani, ſæuiuntcꝫ pagani, & qui prius placare muneribus ne quibant, ſupplicantibus poſtmodum parcere neſciebant. Interfectis denicꝫ

Hungarorum irruptio. fugatiſcꝫ Chriſtianis, omnia Hungari regni loca, ſæuiendo percurrũt. Necꝫ erat qui eorum præſentiã niſi munitiſſimis forte præſtolaretur in locis. Illorũ ſanè adeo præualuerat uirtus, quatenus eorum pars quædam Baioariã, Sueuiam, Franciam, Saxoniam, quædam uero depopularetur Italiam. Neque tamen hoc eorum meruerat uirtus, ſed uerus domini ſermo terra cœlocꝫ du

Hier. 5 rabilior mutari non poterat, quemadmodum per Hieremiam prophetã omnibus nationibus in perſona domus Iſraël cõminatur dicens, Ecce ego adducam ſuper uos gentem de longinquo, gentem robuſtam, gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Pharetra eius quaſi ſepulchrum patens, uniuerſi fortes, & comedet ſegetes tuas, & panem tuum deuorabit, filios tuos & filias tuas comedet, gregem tuum & armenta tua, comedet uineam tuam & ficum tuam, & urbes munitiſſimas, in quibus tu habes fiduciam, gladio conteret. Veruntamen in diebus illis ait dominus deus, non faciam uos in conſummationem.

De Ludouici obitu, & Conradi coronatione, & qui principes ſub eo fuerint, inter quos Henricus dux Saxoniæ, qui regi rebellantes ab eo uicti ſunt, fugiente Arnoldo Baioario in Hungariam. Et quomodo Conradus moriturus, principes omnes de pace inter ſe, & ut Henricũ Saxonẽ regẽ conſtituant exhortatur, tranſmiſſis ad eum regalibus ornamentis. Cap. VII.

Cõradus rex HAc autẽ tempeſtate Ludouicus rex moritur, Conradus ergo Francorũ ex genere oriundus, uir ſtrenuus, bellorumcꝫ exercitio doctus, rex cunctis à populis ordinatur. Sub quo potentiſſimi principes Arnoldus in Baioaria, Burcardus in Sueuia, Euerhardus comes potentiſſimus in Francia, Giſilbertus dux in Lothoringia erant. Quos inter Henricus Saxonũ, & Thuringorũ dux præpotens clarebat. Secundo itacꝫ regni huius ſuſceptionis anno memorati principes huic præſertim Henricus, rebelles extiterãt. Quos Conradus rex tam ſapientiæ uigore quàm fortitudinis robore ſuperauit, ſuamcꝫ ad fidelitatẽ perduxit. Arnoldus aũt nimio eius terrore coactus, cum uxore & filijs ad Hungaros fugit, fuitcꝫ ibidem quoad uitalis aura Conradi regis rexerat artus. Septimo denique regni ſui anno, uocationis ſuæ ad domini tempus agnouit. Quumcꝫ memoratos principes ſe adire feciſſet, ſolũmodo Henrico nõ præſente, ita conuenit. Ex corruptione ad incorruptionẽ, ex mortalitate ad immortalitatem uocationis meæ tempus agnoſco, & ut cernitis præſto eſt: proinde pacem concordiamcꝫ uos ſectari etiam atcꝫ etiam rogo. Me hominem exeunte nulla uos regnandi cupiditas titillet, nulla præſidendi ambitio inflammet. Henricum Saxonum & Thuringorum ducem prudentiſſimum regem eligite, dominum conſtituite. Is enim eſt & ſcientia pollens,

& iuſtæ

& iuſtæ ſeueritatis cenſura abundans. His itaq; prolatis, propriã coronã nõ auro quo cuiuſcunq; ordinis penè principes pollent, uerum gemmis precioſiſſimis non ſolum inquam ornatam ſed grauatam, ſceptrum & cuncta quæ regalia ſunt indumenta, in medium uenire pręcepit, ac prout ualuit, huiuſmodi uerba effudit. Hæredem regiæq; dignitatis uicarium regalibus meis ornamentis Henricum conſtituo, cui ut obediatis non ſolum conſulo, ſed & oro. Quam iuſſionem mox ſequitur interitus: & interitum eſt obedientia proſequuta. Ipſo nanq; mortem obeunte, memorati principes coronam, cũctaq; regalia indumenta Henrico duci contulerunt: atq; ut rex Conradus dixerat, cuncta per ordinem narrauerũt. Qui regiæ dignitatis culmen & prius humi liter declinauit, ac paulo poſt non ambitioſe ſuſcepit. Verũ niſi pallida mors quæ pauperum tabernas, regumq; turres æquo pulſat pede, Conradũ regẽ citiſſime raperet, is eſſet cuius nomen multis mundi nationibus imperaret. *Cõradi mors* *Henricus fit Imperator*

Hoc eodem tempore Arnoldus cum uxore & filijs ab Hungaria rediens, honorifice à Baioarijs atq; ab orientalibus ſuſcipitur Francis: neq; enim ſolũ ſuſcipitur, ſed ut rex fiat ab eis uehementer expoſcitur. Rex Henricus quum obtemperare ſuis omnes iuſſionibus, Arnoldumq; ſolum reſiſtere cerneret, perualido collecto exercitu, in Baioariam tẽdit. Quod Arnoldus ut audiuit, eius non paſſus eſt in Baioaria præſtolari aduentum. Verũ collectis quibus ualuit copijs, huic obuiam properat. Cupierat ſanè & ipſe rex fieri. Quumq; in eo eſſent, ut bellum pariter inire deberent, ſicut uir ſapiens, & deũ timens rex Henricus cogitãs, ex utraq; parte irrecuperabile poſſe damnum accidere, Arnoldo quatenus cum ſolo ſolus loquatur denunciat. Putans igitur Arnoldus, quod ſingulari ſe acciret certamine, ad condictũ ſolus hora ſtatuta peruenit. Quem ſibi obuiam properantem rex Henricus tali eſt ſermone aggreſſus, Inſana domini iuſſis quid mẽte reſiſtis? Quod populus regem me cupit eſſe ſcias, Imperio Chriſti quo conſtat machina mundi, Tartarus hunc metuit, hunc phlegeton timuit. Conterit hic nitidos reges dudumq; tremẽdos, Sublimesq; uolens erigit hic miſeros. Quo meritas laudes domino per ſecula ſoluãt. Tú ne ſuperbe, reus, perfide, dure, ferox Inuidiæ ſtimulis ſæuaq; cupidine tactus, Corpora Chriſticolũm perdere ualde ſitis? Si regem populus cuperet præponere temet, Protinus is fierẽ quem magis is cuperet. Hoc igiẽ quadrifario dicẽdi genere copioſo ſcilicet breui ſicco & florido rex Henricus ut erat animo prudens, Arnoldi animum mulcens, ad ſuos redijt. *Arnoldi rebellio* *Hẽrici ad Arnoldũ oratio*

Arnoldus uero quum ſuis omnia retuliſſet, huiuſmodi ab eis audiuit ἀπὸ κρίσιν, id eſt, reſponſionem. Sapiens promp ſit illius ſapiẽtiæ ueræ ſententiã, quæ ait, per me reges regnant, principes imperant, & prudentes iuſtitiam decernunt. Qui huic reſiſtit, illum dei ordinationi reſiſtere quis ambigit? Neq; enim in huius electione totius populi poſſet animus eſſe unus, ſi à trinitate ſumma quæ deus unus eſt, ante mundi conſtitutionem non eſſet electus. Si

bonus fuerit, diligendus erit, deusq́ in eo laudandus: ſi uero malus, æquanimiter tolerandus. Subditorum nanque plerunque exigunt merita,quatenus nonnunquam à prælatis grauentur, non regantur. Æquum autem iuſtumq́ nobis uidetur,ut à cæteris non diſſentiens hunc regem eligeres. Ipſe uero te ut tam fortunatum & prædiuitem uirum hoc pacto bearet, animiq́ tui feritatē mulceret, ut quod prædeceſſores non habuere tui, tibi concedat, ſcilicet quatenus totius Baioariæ pontifices tuæ ſubiaceant ditioni, tuæq́ ſit poteſtatis uno defuncto alterum ordinare.Conniuens igitur Arnoldus huic optimo ſuorum conſilio,Henrici regis miles efficitur,& ab eo ut iam dictum eſt,conceſſis totius Baioariæ pontificibus honoratur.

De Arnoldi Baioarij ex Hungaria reditu, & bellico in Henricū apparatu. Sed ſuorum exhortatu Henrico deditus,eidem militat. De Hungaris,audita morte Conradi, Saxoniam inuadentibus. Quibus Henricus quamuis infirmus occurrit,& ſuos exhortatus eſt,uotumq́ uouit. Cap. VIII.

PEr idem tempus dum Conradi regis interitum,atq; Henrici in regni ſucceſſionem Hungari audirent,tali ſeſe mutuo ſermone ſunt aggreſſi. Rex forte nouus nouis uti legibus cupit. Copijs igitur collectis nō minimis,aſcendamus,ſcrutemurq́ debita utrū Hēricus rex uelit tributa perſoluere. Quod ſi non ut credimus,regibus diſſentit à cæteris, regnum eius cæde atq; immenſis depopulemur incendijs:non Baioariorum,ſed Saxonum ubi rex ipſe eſt, primo fines occupemus, ut ſi forte quod nō ſperamus congregare exercitum uelit,neq; de Lotharingia,neq; de Sueuia,neq; de Baioaria,ei mature poſſit occurrere.Sed & Saxonum ac Thuringorum terra facile depopulatur, quæ nec montibus adiuta,nec firmiſſimis oppidis eſt munita. Rex Hēricus grauiſſima ualetudine detinetur, & Hungarorū ei aduentus proxime nunciat. Vix finetenus uerba nunciātis audierat,quū directis per Saxoniam nuncijs, poſt triduum quotquot poterat capitali ſententia ſe adire præcipit. Validiſſimo igitur per quatriduū collecto exercitu(eſt enim Saxonum mos laudandus atq; imitandus,quatenus annum poſt unum atq; duodecimum,nemini militum bello deeſſe contingat)&ſi corporis inualidus uiribus,tamen mentis uigore animatus, prout ualuit equum aſcēdit, atq; collectis in unum copijs, huiuſmodi uerbis ad pugnandi rabiem excitauit, Inclyta Saxonum ceu leo frendens Bella per innumera gens erat olim. Reſtitit hæc Carolo enſe cruento. Qui ſibimet totum ſtrauerat orbem. Fugit & hic uictus uictor ubiq;. Quod ſibi nos rediēs ſubdidit omnes. Id domini pietas geſſit ob hoc quod Participes uoluit eſſe ſalutis. Nūc mala Turcorum neſcia Chriſti Gens inimica deo gaudet in omnem, Eccleſiæ populum ducere ferrum. Proh dolor heroēs heus mage quod nūc Subdere noſtra uolunt colla tributo. Sumite nunc animos more uirili: Membra ſecare precor, uiq́ ferire Sit furor heus ardens: ſancta cupido: Hæc ſtygias referant munera ad undas, Et calidos

Hērici ad milites concio.

numerent

nūmerēt igne trientes. Talibus itaq; rex exhortationibus ad pugnam ſuorum accendi animos uidens, indicto cunctis ſilentio, hoc iterum diuini munere flaminis tactus adiecit. Priſcorum facta regum, ſanctorū ſcripta patrū nobis quid agere debeamus inſinuant. Non enim deo difficile paucis plures ſternere. Si tamen horum qui id agere cupiunt fides meretur: fides inquam non profeſſionis tantum, ſed operis: non ſolummodo oris, ſed etiam cordis. Voueamus itaq;, ac ſecundum pſalmiſtam uota reddamus. Ego inquā, ego prius, qui dignitate uideor & ordine primus. Simoniaca hæreſis deo inuiſa, & à beatiſſimo apoſtolorū principe Petro damnata, quæ ab anteceſſoribus noſtris hactenus eſt temere cuſtodita, modis omnibus à noſtro ſit regno expulſa. Connectet inuicē charitas unitatis, ſi quos diuiſit calliditas dæmonis.

De nuncio, qui Hungaros in Meresburgo eſſe nunciabat omnia deuaſtantes. Et de exploratoribus quos Hungari à captiuis moniti mittebāt. Item de pugna cōmiſſa cum Hungaris. Et de bono conſilio Henrici regis & uictoria. Et ubi ſit ipſa uictoria depicta. Caput IX.

REx nonnulla his ſimilia dicere cœperat, quum uolipes nuncius Hungaros in Meresburgo, quod caſtrum in confinio Saxonum, Thuringorū, & Sclauorum, eſſe nunciabat. Adiecerat etiam eos non modicam paruulorū ac mulierum habere prædam, uirorū uero immenſam feciſſe ſtragem. Condixerat enim à decimo & deinceps anno neminē eſſe ſuperſtitem relicturos: quatenus per hoc terrorem nō paruum adhiberet Saxonibus. Rex igitur, ut erat animi conſtans, talibus nō terretur, uerum magis magiſq; ut pro patria pugnare, ac laudabiliter, ſi neceſſe ſit, occumbere uelint exhortatᷣ. Vinctos interea Hungari ſi impugnari debeant ſciſcitantur. Quumq; ab his nō aliter poſſe fieri teſtaretur: exploratoribus directis, ſi hoc uerum eſſe poſſit exquiritur. Profecti deniq; exploratores, Henricum regem immenſo cum exercitu iuxta præfatum oppidū Meresburgum contemplantur. Deniq; uix ad ſuos poterant repedare, aduentū exercitus nunciaturi. Neq; enim his fuerat alius, uerum rex ipſe belli nuncius. Haud mora, bellū incipitur, atq; ex Chriſtianorum parte ſancta mirabiliſq; uox κύϱιε: ex eorum turpis & diabolica hui hui frequenter auditur. Dederat autem rex Henricus ſuis ante belli inchoationem huiuſmodi ſapiens ac ſalubre conſilium: quum ad martis præludium cœperitis properare, nemo ſocium ueloci ori quanquam habeat, attētet equo præire: uerum clypeis altrinſecus operti, primos ſuper ſcuta ſagittarum ictus recipite: deinde curſu rapido, impetuq; uehemētiſſimo ſuper eos irruite, quatenus non prius uobis ſagittarum ictus, ſecundo poſſint emittere, quoad ueſtrorum ſibi armorum ſentiant uulnera peruениſſe. Saxones igitur admonitionis huius ſaluberrimæ non immemores ordinata æqualiter acie, currunt, nec eſt qui ueloci ori tranſeat equo tardiorem: uerum clypeis ut rex dixerat, altrinſecus cooperti, ſagittarum ſuper clypeos recipiūt ictus innocuos: deinde

ut prudentiſſimus uír dixerat, ſuper hos curſu præpeti ueniunt adeo, ut eorũ
prius uita cum gemitu fugeret, quàm ſecundo iaculorũ fulmina mitterentur.
Vngarorum fuga Fitq́ꝫ diuini muneris pietate, ut potius hos fugere q̃ꝫ præliari iuuet. Velox
tunc ſonipes gaudet pigro queritante. Phaletarũ præterea decor, armorũq́ꝫ
honor nõ Hungaris tutelæ, ſed oneri erant. Abiectis quippe arcubus, demiſ-
ſis ſpiculis, phaleris etiam, quo expeditius equi currerẽt proiectis, fugæ ſolũ-
modo operam dabant. Verum omnipotens deus, qui eis pugnandi audaciã
abſtulerat, fugiendi etiam copiam omnino negabat. Cæſis igitur fugatisq́ꝫ
Hungaris, immenſa captiuorũ turba diſſoluitur, atq; in lætitiæ cantum uox
gemitus permutatur. Hunc uero triumphum tam laude q̃ꝫ memoria dignũ,
ad Meresburgum rex in ſuperiori cœnaculo domus per ζωγραφίαν, id eſt,
picturã notari præcepit, adeo ut rem uerã potius q̃ꝫ ueri ſimilem uideas.

De Ludouico quodã, quem Itali ſuper ſe regnare inuitabant: & cur Adel-
bertus marchio hoc fecerit, qui gener erat Berengarij. De Adelberti ex bono
in malum mutatione. De eodem Ludouico in uerba Berengarij iurante, &
Adelberto eundem inſtinctu uxoris ad rebellionem ſolicitante. Qui contra
iuſiurandum reuerſurus, Berengarium Verona expulit: & Lucam profectus,
honorifice ab Adelberto illic ſuſcipitur. Cuius conſpecta potentia,
inuidiæ ſtimulis agitatur, ob quã rem ab eius fide Adel
bertus mox diſceſſit. Caput x.

DVm hæc aguntur, Italienſes penè omnes Ludouicum quendam Bur-
gundionum genitum proſapia, nuncijs directis inuitant ut ad ſe ueniat,
regnumq́ꝫ Berengario auferat, ſibi obtineat: huius uero tam turpis ſceleris
autor Adelbertus Iporegiæ ciuitatis marchio erat, cui & idem Berengarius
filiam ſuam nomine Giſilam coniugio copulauerat, ex qua filium genuerat,
cui & aui ſui uocabulum dederat. Iſte eſt, inquam, iſte Berengarius ille, cuius
immenſitate tyrannidis tota nunc luget Italia, cuiusq́ꝫ lenocinio à quibuſ-
cunq; gentibus premitur, non iuuatur. Sed ut ad rem redeamus, ſatis nunc
Adelberti immutatio dixiſſe ſufficiat. Præterea idem Adelbertus, quod bonis omnibus cauen-
dum eſt, nequaquam ſui ſimilis fuit. Nam dum feruente ætate iuuenilem du-
ceret uitam, miræ humanitatis, miræq́ꝫ ſanctitatis fuit, adeo ſane, ut ſi ei à
uenatione redeũti pauper occurreret, aliudq́ꝫ nõ eſſet quod illi præſtare poſ-
ſet, cornu protinus quod collo eius fibulis aureis dependebat, ſine dilatione
concederet, rurſumq́ꝫ ab eodem quanti æſtimabat acquireret. Tam diræ au-
tem poſtmodum factus eſt famæ, ut huiuſmodi uera de eo tam à maioribus
quàm à pueris cantio diceretur. Et quia ſonorius eſt, Græce illud dicamus,
Adelbertus comis curtis μακροσπαθὴς μικροπιστὴς, quo ſignatur & dicitur
longo eum uti enſe, & minima fide. Huius itaq; aliorumq́ꝫ ac nonnullorum
Italienſium hortatu præfatus Ludouicus in Italiã uenit. Cui mox Berenga-
rius ut audiuit, obuiam uenit. Quumq́ꝫ Ludouicus Berengario ſibi obuiam
x
uenienti

uenienti magnas adeſſe copias, ſibi uero paucas cerneret, iureiurando ei hoc terrore compulſus promiſit, ut ſi ſeſe dimitteret, quibuſcunq; promiſſionibus accitus amplius in Italiam non ueniret. Fecerat nanq; ſibi Berengarius pluri/mis collatis muneribus Adelbertum Thuſcotum præpotentiſſimũ marchionem ualde fidelem, atque ideo Ludouicus tam facile eſt expulſus. Modica uero temporis tranſcurſa intercapedine, rex Berengarius nominato Adelberto grauis eſt uiſus. Cui rei Berta coniunx ſua, Hugonis regis qui noſtro poſt tempore in Italia regnauit mater non modicę fomitem miniſtrauit. Vnde factum eſt ut conſulto eodẽ Adelberto marchione, cæteri Italienſes principes propter eundem Ludouicum ut adueniret tranſmittetent. Qui cupiditate re/gnandi, oblitus iuriſiurandi uenit concitus in Italiam. Videns itaque Be/rengarius, quod Ludouicus tam ab Italienſium quàm à Thuſcorum ſuſcipe retur principibus, Veronam profectus eſt. Ludouicus uero cum Italienſibus eum proſequi non deſiſtens, Verona etiam illum expulit, totumq; regnum ſibi uiriliter ſubiugauit. His ita geſtis, bonum uiſum eſt Ludouico, ut ſicut circumcirca uiderat Italiam, uideret & Thuſciam. Exiens denique Papia, proficiſcitur Lucam, ubi decenter miroq; patatu ab Adelberto ſuſcipitur. *Berta*

Quumq; Ludouicus in domo Adelberti tot militum elegantes adeſſe co/pias cerneret, tantam etiam dignitatem, totq; impenſas proſpiceret, inuidiæ zelo tactus ſuis clanculum infit, Hic rex potius quàm marchio poterat appellari. In nullo quippe mihi eſt inferior, niſi ſolũmodo nomine. Quæ res Adel/bertum latere non potuit. Quod Berta ut erat mulier non incallida, audiens, non ſolum uirum ſuum ab eius fidelitate amouit, uerumetiam cæteros Italiæ principes ei infideles effecit. Vnde factum eſt, ut dum è Thuſcia rediens, Veronam pergeret, degeretq; ibidem, nihil hæſitans, nihilq; mali ſuſpicans, Be/rengarius dato precio, cuſtodes ciuitatis corruperit, collectiſq; uiris fortiſſi/mis, in ipſo noctis conticinio ciuitatem ingreſſus fuerit. *Adelberti magnificentia*

Deſcriptio Veronenſis oppidi, & Atheſis fluuij, & pontis ſuper eum. Vbi Ludouicus corruptis à Berengario ciuibus traditus, & regno & lumine pri/uatur: Hungaris Italiam laniantibus. Caput XI.

FLuuius Atheſis, ſicut Romam Tyberis, mediam ciuitatem Veronã per/currit, ſuper quem ingens marmoreus miri operis, miræq; magnitudinis pons eſt fabricatus: à læua autem parte fluminis quę eſt Aquilonem uerſus, ciuitas poſita eſt, difficili arduoq; colle munita, adeo ut ſi ea pars ciuitatis quã memoratus fluuius dexteram alluit, ab hoſtibus capiatur, ea tamen uiriliter poſſit defendi. In huius uero collis ſummitate ptecioſi operis eccleſia eſt fabricata, & in honore beatiſſimi Petri apoſtolorũ principis conſecrata, ubi & propter amœnitatem eccleſiæ, lociq; munitionem Ludouicus manebat. Berengarius denique ut præfati ſumus, noctu ciuitatem ingreſſus, clàm Ludouico ſuis cum militibus pontem pertranſiens, in ipſo auroræ crepuſculo hunc uſq;

 aduenit.

aduenit. Qui clamore ſtrepituq; militū excitatus ſciſcitať quid eſſet, in eccle-ſiam fugit, nulluſq; eum præter Berēgarij militum unum ubi eſſet agnouit. Qui miſericordia motus, noluit hunc prodere, ſed cęlare. Timens uero idem, ne ab alijs repertus proderetur, uitaq; multareť, Berengariū adijt, eumq; ita conuenit, Quandoquidē tanti deus te habuit, ut tuum proprias in manus tra deret hoſtem, debes & tu eius monita, imò pręcepta magnifacere: infit enim, Eſtote miſericordes, ſicut & pa. ue. mi. eſt. Nolite iudicare, & nō iudicabimini: nolite condēnare, & nō condēnabimini. Intellexit itaq; Berēgarius, ut uir nō incallidus, hunc quo ipſe lateret ſcire locū, eumq; hac ſophiſtica reſponſione decepit. Putás ne me inſulſe quem mihi dominus tradidit hominē imò regē uelle occidere? Nunquid & Dauid ſanctus regem Saulē à deo ſibi in manus traditū ſeruauit, nō quod occidere non potuit, ſed quia noluit? His ſermonibus miles inclinatus locum oſtendit, in quē confugerat Ludouicus. Qui captus, & ante Berengarij præſentiā ductus, huiuſmodi à Berengario ſermonibus increpatur. Quouſq; tandē abutere Ludouice patientia noſtra? Nū inficiari potes te illo tempore meis præſidijs, mea diligentia circumcluſum, cómo uere etiā contrà nō potuiſſe, meq; miſericordia inclinatū, quæ tibi nulla debe batur, te dimiſiſſe? Senſiſti'ne iniquā te periurum in iſtis eſſe uictum? Confirmaſti ſane mihi teipſum nunq; Italiam ingreſſurū. Vitam tibi ſicut ei qui te mihi prodidit promiſerā, cócedo: oculos uero tibi auferri nō ſolum iubeo, ſed cōpello. His dictis Ludouicus lumine priuatur, & Berengarius regno potiť.

Hungarorū interea rabies quia per Saxones, Francos, Sueuos, Baioarios, nequibant, totam per Italiam nullis reſiſtentibus dilatatur. Verum quia Berengarius firmiter ſuos milites habere fideles non poterat, amicos ſibi Hungaros non mediocriter effecerat. Sed & Saraceni qui ſicut dixi, Fraxinetū inhabitabant, poſt labefactionē prouincialiū quaſdā ſummas Italiæ partes ſibi uicinas nō mediocriter laniabant, adeo ut depopulatis pluribus urbibus, Aquas uenirent, quæ eſt ciuitas xl. fermè miliarijs à Papia diſtans. Quæ etiā propter thermas miro in tetragonū modo ad lauandū ibi conſtitutas uocabulum huiuſcemodi ſortita eſt. Tantus timor inuaſerat uniuerſos, ut nullus eſſet, qui horum præſentiam niſi forte tutiſſimis præſtolaretur in locis.

Aquæ urbs

De Maurorum Saracenorū irruptione in Calabriā, Apuliā, Beneuentū, qui Gatelianū montē, quem alij Garganū ſcribunt, pro munitione habebāt. Et qua occaſione ab Aphrica exierint domino id permittente. Cap. XII.

EOdē tempore Saraceni ab Aphrica ratibus exeuntes, Calabriā, Apuliā, Beneuentū, Romanorū etiā ciuitates ita occupauerunt, ut unamquamq; ciuitatē mediā Romani obtinerent, mediā Aphricani. In monte quippe Gareliano munitionē conſtituerāt, in quo uxores, captiuos paruulos, omnemq; ſupellectilē ſatis tuto ſeruabant. Nemo etiam ab occaſu, ſiue ab arcturo, orationis gratia ad beatiſſimorū limina apoſtolorū tranſire poterat, qui ab his

al. Garganū

aut non

aut non caperet, aut immodico precio dato dimitteretur. Quamuis enim mi/ſera Italia multis Hungarorũ & ex Fraxineto Saracenorũ cladibus premeretur, nullis tamen furijs aut peſtibus ſicut ab Aphricanis agitabatur. Ferũt aũt eos hac occaſione ab Aphrica exiuiſſe, atq; Italiam adijſſe. Leone atque Alexandro Imperatoribus Auguſtis hominẽ exeuntibus, Romanus (ut latius ſumus dicturi) cum Conſtantino qui nũc uſq; ſupereſt, leonis Imp. filio Conſtantinopolitanũ regebat imperium. Et ſicut fieri aſſolet, primo quo Romanus ſuſcepit imperiũ anno, nõnullæ ei gentes, præſertim ἀνατολικαὶ, hoc eſt, orientales, uiſæ ſunt rebellare. Factũ eſt aũt dum Imp. exercitũ ad expugnandas eas tranſmitteret, Apuliã & Calabriam binas regiones quæ ei tunc tẽporis ſeruiebãt, huic rebellaſſe. Quũq; Imp. maximis orientẽ uerſus copijs directis exercitus huc multitudinẽ deſtinare nõ poſſet: rogauit primo ut ad ſui fidelitatẽ priſtinã ſponte rediret. Qui quũ renuerent, atq; hoc ſe facturos minime dicerent, ad Aphricanũ mox Imp. dirigit regẽ, cum precio rogans ut ſe adiuuet, uirtutiſq; eius auxilio Apuliã ſibi atq; Calabriã ſubdat. Hac ex legatione rex Aphricanus accitus, innumerabiles ratibus copias in Calabriã Apuliamq; direxit, binaſq; has regiones Imperatoris dominatui potentiſſime ſubdidit. Sed dum proceſſu tẽporis has regiones dimitterẽt, Romã uerſus aciẽ gyrauerũt, montẽq; Garelianũ maxima pro tuitione ſibi uendicauerunt, multaſq; munitiſſimas ciuitates debellãtes ui ceperunt. Dñs uero noſter Ieſus Chriſtus coæternus & conſubſtantialis patri, ſanctoq; ſpiritui, cuius miſericordiæ plena eſt terra, qui neminẽ uult perire, ſed omẽs ſaluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire, ne pereant, qui ſolus deus ante mũdi conſtitutionẽ præuidit, atq; poſt omnẽ creaturã quaſi dñm cæteris utentẽ, ac dominantẽ creauit hominẽ, quẽq; in fine tẽporis per ſui ſanguinis effuſionẽ uerus homo, uerusq; deus nõ duo ſed unus redemit, ad amorẽ ſui, propriæq; patriç dilectionẽ quoſdã beneficijs inuitat, terroribus alios cõpellit, nõ quo ſibi, qui nec augmentũ bonitate noſtra, ut propheta teſtatẽ dicens, Quoniam bonorum meorum nõ eges, nec detrimentũ malicia ſumere poſſit, ſed ut nobis proſit. Placuit itaque ei quia beneficijs noluimus, huiuſmodi nos ad tempus caſtigare terroribus. Sed ne Saraceni nobis diutius inſultarẽt & dicerẽt, Vbi eſt deus eorũ? conuertit deus corda Chriſticolarũ, adeo ut amplior eis pugnãdi quàm fugiendi prius eſſet cupido.

Romanus Cõſtantinuſq; impp.

Malorũ cauſa

De Ioanne Rauennate, qui per nephas ſummũm pontificatum inuaſerat, per Theodoram uidelicet meretriculam. Item de quodã iuuene Aphricano, qui ad papam uenit, eiq; conſuluit, quomodo cum Aphricanis feliciter pugnare poſſet, quod eodem duce factum eſt. Caput XIII.

QVo tẽpore uenerandæ Romanæ ſedis Ioannes Rauẽnas ſummũ pontificatũ tenebat. Hic aũt tam nephãdo ſcelere contra ius faſq; põtificij culmen obtinuit. Theodora ſcortum impudens huius Alberici qui nuper

hominem exuit auia (quod dictu etiam fœdiſſimum eſt) Romanæ ciuitatis
Theodoræ turpis filiæ turpiores non inuiriliter monarchiam obtinebat. Quæ diras habuit natas Maroziam
atq; Theodoram ſibi non ſolum coæquales, uerumetiam Veneris exortiuo
promptiores. Harũ una Marozia ex papa Sergio, cuius ſupra fecimus men-
Ioannes papa nothus tionem, Ioannẽ qui poſt Ioannis Rauennatis obitum ſanctæ Romanæ ec-
cleſiæ obtinuit dignitatẽ, nephario genuit adulterio. Ex Alberto autem mar-
Albericus chione Albericum, qui noſtro poſt tempore Romanæ urbis principatũ uſur
pauit. Per idem tempus Rauennatis ſedis, qui ſecundus poſt Romanũ Ar-
chiereum archipræſulatus habebat, Petrus pontificatum tenebat. Qui dum
ſubiectionis officio debitæ nominatũ Ioannẽ papam qui ſuæ miniſter eccle-
ſiæ tunc temporis habebatur, Romam ſæpius & iterũ domino dirigeret pa-
Theodoræ libido pæ: Theodora ut teſtatur uita eius, meretrix impudentiſſima Veneris calore
ſuccenſa, in huius ſpeciei decorem uehementer exarſit, ſecumq́; hunc ſcortari
non ſolum uoluit, uerumetiã atq; etiam poſt compulit. Hæc dum impudẽter
aguntur, Bononieñ. epiſcopus moritur: & Ioannes iſte loco eius eligitur. Pau
lopoſt ante huius diem conſecrationis nominatus Rauennas archiepiſcopus
mortem obijt, locumq́; eius Ioannes Theodoræ inſtinctu priore Bononiẽſi
eccleſia deſerta, ambitionis ſpiritu inflatus contra ſanctorum patrũ inſtituta
ſibi uſurpauit. Romam quippe adueniens mox Rauennatis eccleſiæ ordinatᷓ
epiſcopus. Modica uero tẽporis intercapedine deo uocante, qui eum iniuſte
ordinauerat papa, defunctus eſt. Theodoræ autem Glycerij mens peruerſa,
ne amaſij ducentorũ miliariorũ interpoſitione, quibus Rauenna ſequeſtratᷓ à
Roma, rariſſimo concubitu poriretur, Rauennatis hũc ſedis archiepiſcopatũ
coẽgit deſerere, Romanũq́;, proh nephas, ſummũ pontificiũ uſurpare. Hoc
igitur ſanctorũ apoſtolorum uicario cõſtituto, Pœni, ut præfatus ſum, Bene-
Pœni contra Pœnos conſilium uentum Romanasq́; urbes miſere laniabant. Accidit itaq; Pœnorũ quen-
dam iuuenem iniurijs laceſſitum, Pœnos deſerere, & ad Ioannẽ papam ad-
uenite, tactumq́; diuino ſpiramine papã ita conueniſſe. Sacerdos magne, ſi
ſaperes, populum terramq́; tibi ſubiectã à Pœnis tam grauiter laniari nõ ſi-
neres. Elige igitut iuuenes nimia quaſi mobilitate uolipedes, qui me Impera
torem, præceptorem, dominũ æquanimiter audiant. Horum neminẽ præter
ſingulas parmas, ſingulaq́; pila, enſesq́; ſingulos & ſimplices ueſtes cum exi
guitate obſonij habere permittito. Sexaginta deniq; huiuſmodi iuuentis,
ſibiq́; traditis aduerſum Pœnos properat, latuitq́; ſecus anguſtas, quà Pœ-
norum iter erat, uias. Quumq́; circumcirca ſæpius & iterum Pœni depopu-
lantes redirent, clamore cum maximo ex improuiſo atque inſperato ex inſi-
dijs proſilientes, eos faciliter trucidabant. Clamor ex ore, ictusq́; ſimul à ma
nu proceſſerant. Neque enim Pœni qui quid'ue eſſet prius ſcire poterant, q̃
iſtorum ſpicula horũ corporibus inhærebant, Hac deniq; fama, hocq́; exer-
citio nonnulli Romanorum acciti, plurimis in locis Pœnos proſtrauerant.

callidoq́;

callidoq; hoc Aphricani cõſilio attriti,ciuitates penitus rũpto inter ſe fœderẽ deſerebant,ſolumq; Gatelianum montẽ ſibi pro munitione deligebant.

De conſilio Landulfi Beneuentanorũ principis Ioanni papæ dato, ut Imperatorẽ in auxilium aduocaret: cuius auxilijs fretus, feliciter cum Saracenis pugnatum eſt,diuis Petro & Paulo opitulari uiſis. Cap. XIIII.

IOanne itaq;,ut præfatus ſum,papa cõſtituto,Landolfus uir quidam ſtrenuus,bellorũ exercitio doctus, Beneuentanorũ & Capuanorum omnium princeps clarebat.Pœnis igitur ſtatum Reipub.labefactãtibus, Landolfum hũc principem egregium quid ſuper re huiuſcemodi faciendum eſſet quam Aphricani agunt,Ioannes conſulit papa. Quod princeps ut audiuit,papam per internuncios ita cõuenit. Res hæc pater palàm magnis eſt inueſtiganda conſilijs:mittito itaq; ad Græcorũ Imp.cuius & ipſi quæ cis mare eſt terram ſicut & noſtrã depopulari nõ ceſſant.Camerinos etiam atq; Spoletinos noſtrum ad auxiliũ inuitato,ineamusq; protectore deo cum his bellum.Si uincimus,non multitudini ſed deo imputetur uictoria:ſi uero uicerint Pœni,peccatis noſtris, & non inertiæ deputetur. His auditis, papa confeſtim nuncios Cõſtantinopolim dirigit, ſuppliciter Imperatoris auxilia ſibi dari depoſcẽs. Imperator uero ut uir ſanctiſſimus,deumq; timens,copias abſq; mora claſſibus aduehendas direxit, Quumq; per Gatelianum flumen conſcenderent: affuit & papa Ioannes cum Landolfo pariter Beneuentanorum principe potentiſſimo,Camerinis etiã atq; Spoletinis, Horrida deniq; inter eos pugna exoritur. Verum dum Chriſtianorum partem Pœni præualere conſpicerẽt, in Gateliani montis ſummitatẽ confugiunt, anguſtasq; tantum uias defendere moliuntur. Ex parte uero illa qua difficilior erat aſcenſus,Pœnisq; ad fugiendum aptior:Græci caſtrum die illa conſtituunt,in quo reſidentes Pœnos ne fugerent obſeruabant,quotidieq; oppugnantes non mediocriter trucidabant. Græcis igitur Latinisq; quotidie confligantibus, deo miſerante, Pœnorum ne unus quidem ſuperfuit,qui non aut gladio trucidaretur, aut uiuus continuo caperetur. Viſi ſunt autem à religioſis fidelibus in eodem bello ſanctiſſimi apoſtoli Petrus & Paulus,quorũ precibus Chriſtianos credimus meruiſſe, quatenus Pœni fugerent,& ipſi uictoriam obtinerent.

Landulfus | Conſilium bellicum | Prelia atrox

De Adelberti Thuſciæ marchionis obitu,& filij eius Vuidonis præfectura,& matris eius à Berengario captione:& quot ſuſpicati ſint Bertham peperiſſe liberos Adelberto.De rebellione Mediolaneñ.& cauſa eius. De comite palatij capto,& Lanthberto non opportune commendato, quem Berengarius fruſtra requiſiuit. Caput XV.

HOc in tẽpore Adelbertus Thuſcorũ potẽs marchio morit̃.Filiusq; eius Vuido à Berẽgario rege marchio patris loco cõſtituit̃. Bertha aũt eius uxor cũ Vuidone filio,poſt mariti obitũ minoris nõ facta eſt ꝙ uir ſuus potẽtię.Quæ tũ calliditate & muneribus, tũ hymenei exercitio dulcis, nõnullos

ſibi fideles effecerat. Vnde contigit ut dum paulo poſt à Berengario ſimul cum filio caperetur,& Mantuę in cuſtodia teneretur,ſuas ciuitates & caſtella omnia Berēgario minime reddiderit,ſed firmiter tenuerit,eamq́ poſtmodū de cuſtodia ſimul cum filio liberarit. Hæc,ut rumor eſt,tres ex uiro ſuo genuerat liberos: Vuidonem quem prædiximus,atq́ Lanthbertū,qui nūc uſq́ lumine priuatus ſupereſt. Ermengardā etiā natam ſuam ſibi Aphroditi dulcedine coæqualem,quam Adelberto Iporegiæ ciuitatis marchioni Giſila Berengarij regis filia, Berengarij ſcilicet regis huius matre defuncta, hymenei conſortio copulauerat. Quæ ei filium genuerat nomine Anſcarium,qui quantæ uirtutis,quantæq́ audaciæ fuerit,liber ſubſequens declarabit. His temporibus idē Adelbertus gener regius, Iporegiæ ciuitatis marchio,atq́ Odelricus palatij comes,qui ex Sueuorum ſanguine duxerat originē,necnō & Gilebertus prædiues comes,& ſtrenuus Lanthbertus etiā Mediolaneñ. archiepiſcopus,nonnulliq́ alij principes Italiæ Berengario rebelles extiterant. Cauſa autem rebellionis huius hęc fuit, Dum Lanthbertus defuncto anteceſſore ſuo Mediolaneñ. archiepiſcopus ordinari debuiſſet,nō paruam ab eo rex Berengarius contra ſanctorū inſtituta patrum accepit pecuniam, quantā cubicularij,quantā hoſtiarij,quantam pauonarij, ipſi etiam altilium cuſtodes accipere deberent. Lanthbertus igitur archipræſulatus amore uehementer animatus,quęcunq́ rex poſceret,quanto cum dolore tribueret ex hoc intelligere poteris,quod ſubſequēs lectio declarabit. Odelricum palatij comitē, quem prædiximus,uinctum tunc Berengarius tenebat. Quumq́ Lanthbertum archiepiſcopum cōſtitueret,Odelricum ei donec quid de eo ageret deliberaret, commendauit. Is autem pecuniæ multæ quam pro epiſcopatu erogarat,non immemor, hoc cū pacto cœpit de eius infidelitate diſcutere. Paucis deniq́ interpoſitis diebus,rex Berengarius nuncijs directis, Odelricum ad ſe uenire præcepit. Quos ironica hac reſponſione conueniſſe nō dubium eſt. Sacerdotis officio penitus carere debeo,ſi iugulandum quempiam in manus alicuius tradidero. Intellexerunt itaq́ nuncij hunc publicè rebellaſſe,quem à rege ſibi traditum abſq́ eius licentia nouerant dimiſiſſe. Qui regreſſi protinus ad regem, Terentianum illud pro reſponſione dederunt. Huic cōmendes ſi quid recte curatum uelis.

Berthæ liberi — *Anſcarij ortus* — *Rebellionis cauſa contra Berengariū.*

De Rodulfo Burgundione ad regnū ab Italis accito, & qualiter Hungari Odelricū Berengarij aduerſarium occiderint, & Adelbertum ac Gilebertum ceperint: ſed Adelbertus aſtu quodam pro gregario milite redemptus,elapſus ſit. Caput XVI.

QVo tēpore Rodulfus rex ſuperbiſſimus Burgundionibus imperabat. Cui in augmentū potētiæ hoc acceſſit, ut potentiſſimi Sueuorū ducis Burchardi filiam nomine Bertham ſibi coniugio copularet. Igitur Italienſes nuncijs directis hunc ad ſe uenire,Berengarium uero expellere petunt.

Inter

Inter agendum autem contigit Hungaros Veronā his ignorantibus ad-
ueniſſe, quorum duo reges Durſac & Bugat amiciſſimi Berengario fuerant.
Adelbertus deniq; marchio atq; Odelricus comes palatij, Gilebertus etiam al. Giſel-
comes, plureſq; alij dum in montem Brixianæ ciuitatis, quæ quinquaginta bertus.
miliarijs à Verona diſtat, conuenticula ob Berengarij deiectionē haberēt: ro
gauit Berengarius Hungaros, ut ſi ſe amarent, ſuper inimicos ſuos irruerent.
Hi uero, ut erant necis auidi, bellandi cupidi, à Berengario mox præduce ac-
cepto, per ignotas uias à tergo hos uſq; aduenīūt, tantaq; illos celeritate con-
fodiunt, ut nec induendi ſumendi'ue arma ſpatiū haberent. Captis igitur cæ-
ſiſq; multis Odelricus palatij comes, qui ſe uiriliter defenderat, occidit̄. Adel
bertus autem marchio & Gilebertus uiui capiuntur. Verum Adelbertus
ut erat uir non bellicoſus, ſed ſagacitatis miræ nimiæq; calliditatis, dū irruere
Hungaros undiq; cerneret, eſſetq; illi omnis ſpes fugiendi ablata, baltheum,
armillaſq; aureas, omnemq; precioſum apparatum proiecit, uilibuſq; ſe mi-
litis induit ueſtimentis, ne ab Hungaris quis eſſet dignoſceretur. Captus igit̄
ſciſcitatuſq; quis eſſet, militis cuiuſdam militem ſe eſſe reſpondit. Rogauitq;
ſe ad uicinum caſtellum duci uocabulo Calcinaria, in quo parentes qui eum
redimerent, ſe habere aſſerebat. Ductus igitur, quia nō agnitus, uiliſſimo pre
cio comparatur. Emit autem illum ſuus ipſius miles nomine Leo.

De Giliberto humaniter à rege Berengario dimiſſo: ſed perfide ad Ro-
dulfum profecto, quem in Berengariū ſic reduxit, ut eum præter Veronā re-
gno ſpoliauerit: deq; pugna in Berengariū & Rodulfum. Cap. XVII.

Gilebertus autem quia agnitus Flagellat̄, uinctus ſeminuduſq; ante Be-
rengarij regis præſentiā ducitur. Enimuero dum ante eum ſine femora for. endy-
libus curta indutus † endromadeductus regis ad pedes cōcitus caderet, geni mate
taliū oſtenſione membrorū ad riſum omnes cōmouit. Rex aūt, ut erat pieta Berēgarij mi-
tis amator, miſericordia, quę ei nulla debebat̄, inclinatus ei nō ut populus op ſericordia
tauit, malum pro malo reddidit: uerum cōfeſtim lotum, optimiſq; ueſtibus
indutū, abire permiſit. Cui & ait, Iuſiurandū à te nullum exigo, fidei tuæ te-
ipſum cōmitto. Si malecontra me egeris, rationem te ſcias deo redditurum.

Hunc deniq; ad propria redeuntem, regis gener Adelbertus, cæteriq; qui
cum illo rebelles extiterant, accepti immemorem beneficij ad Rodulfum ut
adueniat dirigunt. Profectus itaque eōdem Gilibertus ante triginta dies in Ingratitudo
Italiam eum aduentare coēgit. Qui ſuſceptus ab omnibus nil Berengario ex
omni regno præter Veronam dimiſit, totumq; tenuit per triennium uiriliter
regnum. Quum duodecim ſibimetipſi horis hoc placeat, diſpliceat hoc, mo Rodulfi incon-
do diligat illud, mox aſpernetur, qui fieri poteſt, ut omnibus ſemper æqui- ſtantia
nanimiter placeat? Igitur intra triennium iſte rex Rodulfus quibuſdam bo-
nus, alijs grauis eſt uiſus. Vnde factum eſt, ut totius regni media pars po-
puli Rodulfum, media Berengarium uellet. Parant itaque ciuile bellum non
modicum:

modicum,& quoniam Placentinæ ciuitatis epiſcopus Vuido Berengarij par
Præliũ atrox tibus fauebat,duodecim longe à Placẽtia miliarijs iuxta Florentiolam bellũ
parant. Tum perquam horrida pugna oritur ciuilis & atra, heu quater ante
Kalendas Sextilis: tamen ipſe Dum parat horrendos radios emittere phę
bus, Buccina mattis adeſt,gnato pater ipſe perennem, Infert interitum,pe
rimitq́ꝫ patrem genitura. Proh dolor acer auus letum parat ecce nepoti,
Sternendus per eum,furijs pulſatus ab atris, Fratrem qui fodit,fratrem fo-
dit eminus alter. Berengarius ipſe ruit medios rex percitus hoſtes Et pro-
perat. fertur ceu cœlo fulgur ab alto Dum coquit arentes cancri graue ſidus
ariſtas: Non aliter dirus miſerum tex ipſe Rodulfus, Deijcit innocuum
ſtricto muctone popellum.

De uictoria quam Rodulfus pet Bonifacium cognatum ſuum obtinuit,
& Rodulfi in Italia regno. Et de Flamberto Veronenſi,qui
Berengariũ occidete tentauerat. Cap. XVIII.

DEderat rex Rodulfus Vualdradam ſororẽ ſuam tam forma q̃ꝫ ſapiẽtia
quæ nunc uſqꝫ ſupereſt, honeſtã matronã, coniugem Bonifacio comiti
potentiſſimo,qui noſtro tempore Camerinorum ac Spoletinorũ extitit mar
chio. Hic collecta multitudine, cũ Gariardo comite Rodulfo regi in auxiliũ
ueniebat, atqꝫ ut erat uir tam callidus q̃ꝫ audax, maluit potius in inſidijs po-
ſitus cum ſuis rei exitũ expectare, quàm primũ belli impetum ſuſtinere. Iam
Rodulfi penè omnes milites fugerant, & Berengarij dato uictoriæ ſigno col
ligere ſpolia ſatagebant: quum Bonifacius atqꝫ Gariardus ſubito ex inſidijs
properantes,hos tanto leuius,quanto inopinatius ſauciabãt. Pepercerat Ga
riardus nonnullis,haſta eos & non ferro percutiens,Bonifacius nulli parcens
immenſam fecerat ſtragem. Signum itaqꝫ uictoriæ Bonifacius ceperat, con-
ueniuntq́ꝫ qui ex Rodulfi parte confugerant, perſequentesq́ꝫ Berengaricos
fugam illos inire cogebant. Berengarius uero in incognitum à domino Ve-
ronæ perrexit aſylum. Tanta quippe tunc interfectorum ſtrages facta eſt,ut
militum uſqꝫ hodie permagna raritas habeatur. His ita peractis, regnum
ſibi rex Rodulfus potentiſſime ſubiugauit, Papiamq́ꝫ concite ueniens, con-
gregatisq́ꝫ omnibus,Quoniam inquit,ſuperni muneris largitate mihi conti-
git deuictis hoſtibus regni ſolium adipiſci:nũc cordi eſt meum ueſtræ regnũ
fidei commendate,Burgundiamq́ꝫ patriam ueterem uiſere. Cui mox Italien
ſes,Si bonum tibi,inquiunt,uidetur, præſto ſumus. Igitur poſt Rodulfi re
gis abſceſſum,malo Veronenſes accepto cõſilio,uitę Berengarij inſidiari mo
liuntur: quod Berengarium non latuit:autor autem ac repertor tam ſæui faci
Flamberti perfidia noris Flambertus quidam erat, quem ſibi, quoniã ex ſacroſancto fonte filiũ
eius ſuſceperat,compatrem rex effecerat. Pridie uero quàm pateretur,eundẽ
ad ſe Flambertum uenire præcepit. Cui & ait.

De pra

De prudenti Berengarij regis ad Flambertum ſermone,& poculo aureo quo eum ut placeret donauit. Caput XIX.

SI mihi tecũ hactenus non & multæ & iuſtæ cauſæ amoris eſſent,& quoquo modo quæ dicuntur credi poſſent,inſidiari te uitæ meæ aiunt:ſed nõ ego credulus illis. Meminiſſe autem te uolo,quantæcunq; tibi acceſſiones & fortunæ & dignitatis fuerunt, eas te nõ potuiſſe niſi meis beneficijs cõſequi. Vnde & hoc animo in nos eſſe debes, ut dignitas mea in amore atq; fidelitate tua conquieſcat. Neque uero cuiquam ſalutem ac fortunas ſuas tantæ curæ fuiſſe unquam puto,quantæ mihi fuit honos tuus. In quo mea omnia ſtudia,omnẽ operam,curam, induſtriam, cogitationem omnẽ fixi. Vnũ hoc ſic habeto. Si à te mihi ſeruatã fidẽ intellexero, non mihi tam mea ſalus chara, quàm pietas in referenda gratia iocunda. His expletis, aureum non parui ponderis poculum rex ei porrexit atq; ſubiunxit: Amoris ſalutisq; meæ cauſa quod continetur bibito,quod continet habeto. Vere autem & abſq; ambiguitate poſt potum introiuit in illum ſathanas. Beneficij quippe præſentis & præteriti immemor inſomnẽ illam in regis necẽ populos inſtigando pertulit noctem. Rex autem nocte illa quemadmodum & ſolitus erat,iuxta eccleſiam nõ in domo quæ defendi poteſt, ſed in tuguriolo quodam manebat amœniſſimo. Sed & cuſtodes nocte eadẽ nõ poſuerat,nihil ſuſpicans mali.

De Berengarij cæde,perfidia Flamberti peracta,& ſanguine eius adhuc in lapide apparente. Et de Milone milite qui Berengarij cædem ultus eſt. Caput XX.

SE primum quatiens ſtrepit Gallus, quum uigiles facit Mortales,ſolito ſonat Et pulſata deo canit Iam tunc ænea machina: Inuitatq; docens bene Letheum graue ſpernere. Laudes huic modo reddere: Qui uitam tribuit dedit Et nobis ſuperam bene Sanctam quærere patriam. Hic rex eccleſiam petit, Ac laudes domino canit. Flambertus properans uolat, Quo cum multa ſimul manus: Vt regem perimat bonum. Rex eorũ uigil inſcius Audir dum ſtrepitum,nihil Formidans properat citus Hoc quid uiſere ſit, uidet Armatas militum manus. Flambertũ uocat eminus. Quid turbæ eſt ait:en bone Vir quid nunc quid populus cupit Armatas referens manus? Reſpondit uereare nil. Te non ut perimat ruit. Sed pugnare libens cupit Hac cum parte tuum petit Mox quæ tollere ſpiritum. Deceptus properat fide Rex hac,in medios ſimul Tunc captus male ducitur: A tergo hũc ferit impius Romphæa:cadit heu pius, Felicemq; ſuum deo Commendat pie ſpiritum. Denicq; quàm innocentem ſanguinem fuderit, quàmq; peruerſe peruerſi egerint, nobis reticentibus lapis ante cuiuſdam eccleſiæ ianuam poſitus ſanguinem eius cunctis tranſeuntibus oſtendẽs inſinuat. Nullo quippe delibutus aſperſusq; liquore diſcedit. Nutrierat ſibi rex Berengarius familiariter lauteq; iuuenem, imò heroem quendã, Milonem nomine, memoria *Lapis ſanguine conſperſus*

ſatis ac laude dignum. Cuius ſi rex fretus conſilijs eſſet, fortunas ſibi omnes non tantum aduerſari ſentiuiſſet, niſi quia forte & hoc diuinæ prouidẽtię conſilium fuit, ut aliter fieri non poſſet. *Milonis in regem pietas* Is ſanè nocte eadem qua rex Berẽgarius deceptus eſt, adhibitis ſibi copijs, nocturnas ei uigiliarũ cuſtodias uoluit exhibere. Rex uero promiſſionibus Flamberti deceptus, Milonem ſe nõ ſolum cuſtodire non ſiuit, uerum etiam atq; etiam uehementer prohibuit. Milo autem ſicut uir fidelis & rectus, ac beneficij ſibi à rege collati nõ immemor, quẽ defendere quia defuit, nõ potuit, cito acriter uindicare curauit. Tertia quippe poſt regis necem die, Flambertum eiq́; in tam nephario ſcelere conniuentes, ui captos, ſuſpendio uitã finire præcepit. Fuerũt ſanè in hoc uiro nõnullæ perfectæq́; uirtutes, quæ deo propitio ſuis in locis uita comite ſilẽtio nõ tegent.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER TERTIVS, qui Antidoſis inſcribitur.

OPERIS huius titulũ pater ſanctifice ſatis te mirari nõ ambigo. Ais forte, Quum uirorũ illuſtrium actus exhibeant, cur Antidoſis ei inſeritur titulus? Ad quod reſpondeo. Intentio huius operis ad hoc reſpicit, ut Berengarij huius qui nunc in Italia non regnat ſed tyrannizat, atque uxoris eius Vuillæ, quæ ob immenſitatem tyrãnidis ſecunda Iezabel, & ob rapinarum inſatietatem lamia proprio appellatur uocabulo, actus deſignet, oſtẽdat, & clamitet. Tanta enim mendaciorum iacula, tanta rapinarũ diſpendia, tanta impietatis molimina in me & domum meam, cognationem & familiã gratis exercuere, quanta nec lingua proferre, nec calamus præualet ſcribere. Sit igit eis præſens pagina Antidoſis, hoc eſt, retributio, dũ pro calamitatibus meis τὴν ἀσεβείαν eorũ, id eſt, impietatem præſentibus futuriſq́; mortalibus denudauero. Nec minus etiã ſanctiſſimis & fortunatis uiris pro collatis in me beneficijs Antidoſis erit. Ex memoratis ſanè aut memorandis nullus inuenitur aut ratus, hoc uno Berengario ſcilicet impio excepto, quorũ *Liuthprandi exilium* non beneficijs genitores aut genitus uehemẽter gratulemur. Deniq; quod in captiuitate ſeu peregrinatione libellus hic conſcriptus dicat, præſens indicat exulatus. Cœptus quippe in Franconouord, qui eſt xx. miliarijs locus à Moguntia diſtans, in Paxu inſula nongentis & eo amplius à Conſtantinopoli miliarijs uſq; hodie exaratur. Sed redeamus ad rem.

Quomodo defuncto Berengario, & Rodulfo ab Italia diſcedẽte, Hungari Italiam dilaniauerint: & de Papiæ conflagratione, quæ metro deſcribitur, & quomodo deo miſerante, capta & deleta non ſit. Caput I.

REge Berengario defuncto, atq; Rodulfo abſente, Hungarorum rabies Salardo duce totam per Italiam dilatatur, adeo ut muros Papienſis ci-

uitatis

uitatis uallo circundaret,ac defixis per gyrum tentorijs, exeundi aditum ciui bus prohiberet.Qui quum his uiribus reſiſtere non poſſent peccatis prome rentibus,nec munere mulcent, Clarus ab infuſo diſcedens ſydere phœbus Zodiaci primũ ſolito conſcendere ſydus Incipit, & gelidas diſſoluere colle pruinas, Æolus atq; ſuos bis binos mittere flatus, Hungrorũ furibunda manus quum gaudet in urbem Flatibus Æolijs adiuta infundere flammas. Spiritibus ualidis paruus diffunditur ignis, Nec iuuat Hungarios ſolis hos urere flammis, Vndiq; conueniunt mortemq; inferre minantur. Confo diunt telis,calidus quos terruit ignis. Vritur infelix olim formoſa Papia, Vulcanusq; ſuos attollens flatibus artus Templa dei patriamq; ſimul con ſcendit in omnem, Extinguunt matres pueri innuptæq; puellæ, Sancta ca teruatim moritur catechumena plebs, tunc Præſul in urbe ſua hac moritur, ſanctusq; ſacerdos Nomine qui proprio bonus eſt,dictusq; Ioãnes. Quod fuerat longo thecis in tempore clauſum, En iacet, hoc aliena manus ne tan geret aurum, Atq; per immẽſas diſſoluitur igne cloacas. Vritur infelix olim formoſa Papia, Cerneres argenti riuos patetasq; micantes, Corpora ma iorum paſſim combuſta uirorũ. Iaſpidis hic precium uiridis rutiliq; topazi. Spernit & ſapphyrus,onyx,pulcherq; berillus. Inſtitor heu faciẽ nullus de flectit ad aurum. Vritur.ut ſupra. Lucidus immenſas ſeruat, nec fonte ca rinas Ticinus,ſentina ſimul diffundit igne. Vſta eſt infelix olim formoſa Papia:Anno dominicæ incarnationis D. CCCCXXIIII. iiij.idus Martij. indictione xij. feria. vi. hora iij. Quorum memoriam qui ibidem combuſti ſunt,uos & quicunq; legeritis faciatis uehementer exoro. Verũ pijſſimi om nipotentisq; dei ira,cuius propheta miſericordiam & iudicium concinit, cu iusq; miſericordia plena eſt terra,uſq; ad conſummationẽ non deſæuit.Nã & ſi peccatis promerentibus eſt exuſta,non tamen inimicorum manibus tra dita.Impleteq; quod rex & propheta canit.Nunqd in æternũ proijciet deus, aut non apponet ubi con.ſit adhuc: aut in finẽ m.ſ.abſc. à genera.in genera tionẽ.aut ob.mi.deus,aut con.in ira.ſ.miſericordias ſuas.Itemq; & alius pro pheta dicit,Cũ iratus fueris, miſericordiæ re.Reliquiæ igitur quæ ſuperetãt. Hungaris non inuiriliter reſiſtebant, adeo ut lætabundi canerent cum pro pheta.Hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. *Papie uaſtatio*

Quod Papia beati Syri eiuſdem patroni meritis ſit liberata.Et quod idem beatus Syrus Papiam ueniens, in ſpiritu prophetico eius affluentiam & A quileiæ caſum denunciarit. Et cur Ermegarda poſt Adelberti mariti ſui obi tum tam potens extiterit. Caput II.

ACceſſit ad hoc, magnumq; iuuamen præbuit ſanctiſſimi patris noſtri doctorisq; egregij beati Syri,cuius in præfata urbe requieſcũt exuuiæ, interceſſio glorioſa.Ac ne eius uaticinium falleretur,prædicta urbs Papia ut caderet eſt impulſa. Verum miſericorditer à domino eſt liberata. Miſſus ſi

quidē prædicationis gratia à beato Hermagora euangeliſtę Marci diſcipulo Papiam beatiſſimus pater huiuſmodi eam prophetiæ ſpiritus præſagio ho/norauit. Delectare gaudijs urbs Papia, quia ueniet tibi ab æternis montibus exultatio. Non uocaberis minima, ſed copioſa in ciuitatibus. Et ut hoc eius uaticinium firmius crederetur, Aquileiæ non ignotæ ciuitatis caſum hac eadem hora ſermone huiuſmodi nūciauit. Væ tibi Aquileia, quia quū inter impiorū inceſſeris manus, deſtrueris, nec ultra reędificata cōſurges. Quod ita eſſe completum uiſibus patens ratio manifeſtat. Aquileia nanq; prædiues, atq; olim ciuitas immenſa, ab impijſſimo Hunnorum rege Attila capit atq; funditus diſſipatur, nec ulterius, ut in præſentiarum cernitur eleuatur. Papia uero, ut uir ſanctiſſimus dixerat, copioſa & appellatur & cernitur: non ſolum quippe uicinas ſed & longe poſitas præcellit opibus ciuitates. Quid alias me morem, quum ipſa inſignis, & toto orbe notiſſima Roma hac inferior eſſet, ſi precioſa beatiſſimorum apoſtolorū corpora nō haberet? Patet igitur quod hanc interceſſio beatiſſimi patroni noſtri Syri eripuit, qui eam tam ueridico ac precioſo præſagio honorauit. Exuſta deniq; Papia, factaq; per Italiā non modica præda, Hungari ad propria reuertuntur. Hoc eodem tempore defuncto Adelberto Eporegiæ ciuitatis marchione, uxor eius Ermegarda Adelberti præpotentis Thuſciæ marchionis & Bertæ filia totius Italiæ prin/cipatum obtinebat. Cauſa autem potentiæ eius hæc erat, quoniam quod di/ctu etiam fœdiſſimum eſt, carnale cum omnibus non ſolum principibus, ue/rum etiam cum ignobilibus commercium exercebat.

Vaticinium · *Aquileiæ direptio* · *Papiæ celebritas* · *Ermegardæ libido ac potentia*

Quod regi Rodulfo à Burgundia regreſſo, Ermegarda paulo poſt rebel/lis extiterit, ita ut cum Italienſibus Papiam tenuerit. Et quomodo Rodulfus illuc tetenderit. Et quomodo aſtu Ermegardæ Rodulfus ſuos deſerens, ad eam noctu ut transfuga uenerit, & quomodo mane à ſuis quæſitus ſit: & re cognita, Mediolanum milites eius fugerunt. Item quomodo Italienſes Hugonem acceſſerunt. Caput III.

PEr idem tempus rex Rodulfus è Burgundia rediens in Italiam uenit, defunctoq; Berengario, regnum potenter obtinuit. Poſt autē aliquot dies Italienſes omnes cœperunt inter ſe diſſidere. Zelo quippe non modico pro/pter Ermegardæ pulchritudinem iuxta carnis huius putredinem trahebant, eo quod ea ſtuprum alijs præbebat, alijs denegabat. Vnde factū eſt ut præ/diues Mediolanenſis epiſcopus, nonnulliq; alij regis Rodulfi partibus faue/rent. Cum Ermegarda uero tot ſimul rebelles aderant, quot ipſam etiā regni caput Papiam non inuiriliter defenderent. Factum eſt autem, ut rex Ro/dulfus collectis copijs, Papiam contenderet, caſtrametatus quinto miliario ab urbe eo in loco, quo Ticinus ſimul & magnus ille Padus conueniunt, in cuius laudibus Maro ſic canit Fluuiorum rex Eridanus. Idem,

Corniger heſperidum fluuius regnator aquarum.

Ermegarda, ut non incallida, Rodulfo regi huiuſmodi noctu per memorati alueum fluuij mandata tranſmiſit. Si te perdere uellem, iam longo tempore extinctus eſſes. Tui qppe omnes te deſerere, meq; ardēter adire, ſi meū modo adſit uelle, contendūt. In his enim es locis, in quibus captus uinctusq; eſſes, ſi eorum iamdudum conſilijs paruiſſem. Talibus rex legationibus non ſolum credulus, uerumetiam territus, nuncijs remiſſis, ſe actură quicquid ea conſuleret remandauit. Nec mora, ſequēti nocte Rodulfus clàm cuſtodibus dimiſſis omnibus, dimiſſo tentorio, lecto etiam bene compoſito, lintrem ingreſſus ſuos deſeruit, atq; ad Ermegardam quantocyus properauit. Igitur mane facto, magno ſilentio regis milites tentorium circuibant: uenientibus uero principibus, nō parua inter eos admiratio erat, quur præter ſolitum rex hora huiuſmodi dormitaret. Quūq; ſtrepitu ut ſpadones quondā Holofernem euigilare niterentur, nullum quemadmodū ipſe, dabat reſponſum. Introeuntibus autem tentorium, nihilq; reperientibus, raptum hunc alij, interfectū alij clamitabant. Nemo tamen quod transfuga fieret, animaduertere poterat. Verum dum hac admiratione fluctuarent, nuncius uenit qui diceret Rodulfum regem ſuper eos cum aduerſarijs eorum uelle irruere. Qui mox animo conſternati, tam celeri fuga cœperunt diſcedere, ut nō hos currere, ſed ſi uideres, diceres transuolare. Quumq; Mediolanum, tutum ſcilicet ad locum perueniſſent, conſenſu omniū Lanthbertus archiepiſcopus Hugoni potentiſſimo & ſapientiſſimo prouincialium comiti mandat, regnū ut Rudolfo auferat, ſibiq; potentet obtineat. Erat enim longo ex tempore multis argumentis & ipſe periclitans, ſi forte regnum poſſet obtinere Italicum. Hic enim Berengarius iam nominati regis tempore cum multis in Italiā uenerat. Sed quia regnādi tēpus nondū ei aduenerat, à Berēgario territus eſt atq; fugatus.

Quomodo Rodulfus in Burgundiam reuerſus, Burchardū ſocerum ſuum ad auxilium adduxerit. Et qua ratione idem Burchardus ſit Mediolanū profectus, & ibidem honorifice ſuſceptus, & de eius morte tractatum. Qui Mediolano rediens, Nouariam uenit: ubi & ab Italienſibus cum omnibus ſuis occiſus eſt. Et Rodulfus Burgundiam repetijt. Hugo uero comes prouinciæ Piſas appulſus eſt, unde Papiam uenit, & rex Langobardorum fit. Vuido autem Berthæ filius Thuſciæ præficitur. Caput IIII.

RODULFUS deniq; quum infidelitate ſuorū prænominatos aduerſarios ſuperare nō poſſet, in Burgundiam profectus, Burchardo Sueuorū duci, cuius ſibi filiam coniugio copulauerat, denunciat ut ſibi in auxilium ueniat. Qui collectis copijs, cum Rodulfo confeſtim conuenit in Italiam. Quumq; perueniſſent Eporegiam, Rodulfum Burchardus ita conuenit: Ipſe ego ut legationis obtentu Mediolanū proficiſcar, nō abſurdū uidetur. Hac occaſione urbem explorare, atq; eorū potero cognoſcere uoluntatem. Profectus itaq; quum iam Mediolanum perueniſſet, priuſquā urbem ingrederetur, ad beati

precioſiq; martyris Laurentij eccleſiam orationis gratia declinauit: ſed, ut aiunt, non tantū petitionis gratia, quantū alterius rei cauſa. Dicūt enim quia prope ciuitatem eſt eccleſia miro atq; precioſo opere fabricata, eum ibidem munitionē conſtruere uelle, qua non ſolū Mediolanenſes, ſed & plures Italiæ principes coërcere decreuiſſet. Inde uero exiens quum iuxta murum ciuitatis

Petulanter equitaret, lingua propria, hoc eſt, Theutonica ſuos ita conuenit. Si Italienſes omnes uno uti tantummodo calcari, informesq; nō fecero equas caballicare, nō ſum Burchardus: fortitudinem ſiquidem muri huius ſeu altitudinem qua ſe muniri confidunt, nihili pendo: iactu quippe lanceæ meæ aduerſarios de muro mortuos præcipitabo. Hoc aūt eò dicebat, quoniā neminem aduerſariorum ſuæ ibi linguæ gnarum eſſe putabat. Verū ſuo omine non bono quidam iſtic aderat, quanq; pānoſus & deſpectus, eius tamen loquelæ ſcius, qui omniū horum Lanthberto archipræſuli celer factus eſt nuncius: qui ut erat ingenio pollens, Burchardū nō deſpexit, ſed eum alio animo ſuſcipiens, mirabiliter honorauit: ſed & inter cætera quaſi hoc eſſet priuilegiū amoris, conceſſit ceruum, quem is ſuo in brolio uenaretˀ, quod nulli unq; niſi chariſſimis magniſq; conceſſit amicis. Lanthbertus interea Papienſes omnes nonnulloſq; Italiæ principes ad Burchardi necem inuitat, eumq; tamdiu tenuit, donec congregatos eſſe omnes ſperaret, qui eum occidere deberēt. Factū eſt igitˀ ut Burchardo Mediolano diſcedēte, Nouariā die perueniret eadem. Quumq; iſtic nocte tranſacta diluculo ſurgeret, Eporegiam tendens ciuitatē, Italicæ ſuper eum irruentes ſubito apparuere phalanges. Quas contra non ut uir bellicoſus properat, uerū mox fugam inceptat. Et quoniā ſecundū beati Iob ſententiā, terminus eius conſtitutus præteriri non poterat, & fallax equus ad ſa-

Burchardi interitus latem, in foſſam quæ muros circuit ciuitatis, equus decidens eum proiecit: ubi & ab irruentibus Auſonijs confoſſus lanceis uitam morte commutauit. Sui denique hoc uidentes, quoniam aliò non poterant, intra eccleſiam ſanctiſſimi confeſſoris Gaudentij confugiunt. Auſonij itaq; ut ex Burchardi minis non mediocriter inflammati atq; indignati, eccleſiæ fores frangunt, omnesq; in ea repertos, ſub ipſo etiam altari confodiunt. Quod Rodulfus ut audiuit, Italiam dereliquit, & Burgundiā percitus uenit. Hæc itaq; dū agunt, Hugo Arelatenſiū ſeu prouincialiū comes nauim conſcēderat, & per Tyrrhenū mare in Italiā feſtinabat. Deus itaq; qui hunc in Italia regnare cupiebat, proſpe

Alphea ris eum flatibus breui Alpheam hoc eſt, Piſam, quæ eſt Thuſciæ prouinciæ caput duxerat: de qua ſic maro. Alpheæ ab origine Piſæ. Quumq; eòdem perueniſſet, affuit Romani papæ Ioannis ſcilicet Rauennatis nuncius. Affuerunt etiā penè omnes Italienſes nuncij, qui hunc ut ſuper eos regnaret inuitabant. Is autē, ut erat longo ex tempore hęc cupiens, percitus uenit Papiā, cunctiſq; cōniuētibus regnū ſuſcepit: poſt paululū Mantuā abijt, ubi & Ioānes papa ei occurrēs, fœdus cū eo pcuſſit. Quo tēpore Berta matre Hugonis re-

gis mor-

gis mortua, Vuido filius eius quē ex Adelberto genuerat,ſicut prædiximus,
Thuſciæ marchiā tenebat, qui Maroziā ſcortū Romanū ſibi uxorē accepat.

De plurimis regis Hugonis uirtutibus libidine fœdatis . De duobus filijs
eius.De amicitia eius cum Henrico Imperatore.De patre Liuthprādi huius
operis autoris ad Imperatorem Græcum ab Hugone miſſo. De duobus ca-
nibus Imperatori miſſis,qui eum dilaniare parabant. Et de patre, quur tam
magnifice ſit ab Imperatore ſuſceptus. Caput V.

FVit aūt rex Hugo nō minoris ſcientiæ ꝙ audaciæ, nec inferioris fortitu- *Hugonis laus*
dinis q̄ calliditatis,dei etiā cultor,ſanctęꝙ religionis amatorū amator:in
pauperum neceſſitatibus curioſus:erga eccleſias ſolicitus , religioſos philoſo-
phosꝙ uiros nō ſolū amabat,uerumetiā fortiter honorabat.Qui &ſi tot uir
tutibus clarebat,mulierū tamen illecebris eas fœdabat. Hic ex Francorū ge-
nere,ex genere Theutonicorū uxorē acceperat nomine Aldā,quæ filiū ei ge- *Alda*
nuerat nomine Lothariū. Habuerat ſanè tunc tēporis ex quadā muliere no-
biliſſima uocabulo Vuandelmoda filiū nomine Hubertū , qui nunc uſꝙ ſu- *Hubertus*
pereſt,& Thuſciæ prouinciæ potens princeps habet̃.Cuius acta dn̄o propi-
tio ſuis in locis exponent̃. Hugone igit̃ rege conſtituto,ſicut uir prudentiſſi
mus quocūꝙ terrarū cœpit nuncios ſuos dirigere,multorūꝙ regum ac prin-
cipū amicitiā quærere:Henrici præſertim famoſiſſimi regis, qui,ut ſupra me- *Henrici Imp.*
morauimus,Baioarijs,Sueuis,Lotharingis,Francis atꝙ Saxonibus impera- *geſta*
bat.Hic etiā Sclauorum gentem innumerā ſubiugauit,ſibiꝙ tributariā fecit.
Primus etiam hic Danos ſubiugauit,ſibiꝙ ſeruire coēgit : ac per hoc nomen
ſuum multis nationibus celebre fecit. Rex igitur Hugo quū reges ac princi
pes amicos circūcirca acquireret, ſtuduit nomen ſuū etiā Archiuis longe à no
bis poſitis notū facere. Imperabat uero his tūc tēporis memoria ſatis & lau-
de dignus Romanus Imp.liberalis,humanus, prudens ac pius : cui tū prop- *Romanus*
ter morū probitatē,tū ꝓpter linguę urbanitatē genitorē meū direxit nunciū.

Qui quū eōdē perueniſſet,inter cætera quæ Imperatori Romano rex Hu- *Liuthprandi*
go miſerat munera,duxit duos canes, quales in eadem patria non ſunt alicui *pater*
uiſi.Qui quū ante eius præſentiā adducti fuiſſent,niſi multorū brachijs con-
ſtricti fuiſſent,eum prorinus morſibus laniaſſent . Puto enim quod dū hunc
Græcorū more cheriſtro opertum,habituꝙ inſolito uiderunt indutum,non
hominē ſed monſtrum aliquod putauerint. Deniꝙ magno cum honore ab
eodē ſuſceptus eſt Imperatore.Nec tam pro rei nouitate,aut munerum ma-
gnitudine, quantū quoniā dum præfatus genitor Theſſalonicā ueniſſet,Sla-
uorū quidā qui rebelles Imperatori Romano extiterant,terramꝙ eius depo
pulabantur,ſuper eum irruerunt.Verum dei actum eſt pietate,ut eorū prin-
cipes uiui nōnullis mortuis caperent̃.Quos dum præſentaret Imperatori,im
mēſa affectus eſt lætitia,magnoꝙ ab eo genitor munere donatus:ad Hugo
nē regē qui ſe illuc trāſmiſerat redijt lætus. Poſt reditū uero eius paucis inter

poſitis ſolibus languore correptus monaſteriũ petijt, ſanctæq; conuerſationis habitum ſumpſit, in quo poſt dies quindecim mortuus me patuulo derelicto migrauit ad dominum. Nunc autem quoniam Imperatoris Romani mentio facta eſt, quis fuerit, qualitér ue ad imperij culmen peruenerit, hic nõ abſurdum mihi uidetur referre.

De leone ferociſſimo, quem Romanus qui poſtea imperauit, fortiſſime peremit, & de ſocij eius pauore. Cap. VI.

IMperante quoq; Leone Conſtantini huius genitore, Romanus iſte Imperator quanq; πτωχός, id eſt, pauper, ab omnibus tamen χρήσιμος, id eſt, utilis habebat̃. Erat autem ex mediocribus ipſis qui nauali pugna ſtipendia ab Imperatore acceperant. Qui quũ ſæpius & iterum εἰς τὴν μάχην, id eſt, in pugna nonnulla, χρήματα, id eſt, utilia faceret, à ſibi præpoſito adeo honoratus eſt, ut primus nauium fieri mereretur. Quadam autem nocte, dum Saracenos exploratum abiret, eſſetq; in eodẽ loco palus, atq; harundinetum non modicũ, contigit leonẽ ferociſſimũ ex harundineto proſilire, ceruorũq; multitudinẽ in paludem demergere, unumq; eorũ capere, ſicq; rabiem uentris mitigare. ῥώμαιος δὲ τῶν αὐτῶν, id eſt, Romanus aũt eorundẽ ſonitum audiens, timuit ualde. Putauit enim multitudinẽ Saracenorum eſſe, qui conſpectum ſe fraude aliqua uellent perimere. Mane autẽ primo exurgens quũ diligentiſſime omnia conſideraret, conſpectis ueſtigijs εὐθέως, id eſt, cõfeſtim quid hoc eſſet agnouit. Leone itaq; in harundineto cõmorante, Romanus

Græcus ignis Græcũ ignem, qui nullo præter q̃ aceti liquore extinguit̃, undiq; per harundinetum præcepit iactari. Erat aũt in harundineto aceruus harundinibus plenus, in quem leo confugiens, illo ab igne eſt ſaluatus. Ventus quippe contraria ex parte flans, ignem ne ad aceruũ uſq; perueniret amouit. Romanus preterea poſt ignis extinctionem, uno tantũ cum aſſecla enſem ſolum dextera, ſiniſtra autem pallium geſtans, locũ omnẽ peragrans luſtrat, ſi forte os ex eo uel ſignũ aliquod reperiret. Iam uero quum in eo eſſet, ut nihil inueniens repedaret, quid hoc monſtri eſſet quod aceruus ille ſit ab igne ſaluatus, ſtuduit uiſere. Quumq; duo prope aſſiſterẽt, ſecumq; rebus ex nõnullis fabularent̃, leo hos tantum audiuit, quoniamquidẽ ob caligantes oculos διὰ τῷ κάπνῳ, id eſt, ob fumũ uidere nõ potuit. Volẽs igitur leo animi ſui feritatẽ quam ab igne cõceperat, in hos euomere, ſaltu rapidiſſimo quà illorũ uoces audierat, inter eos proſilijt. Romanus uero, non ut ſuus aſſecla pauitans, ſed ea potius mente conſiſtens, ut etſi fractus caderet orbis, impauidum ruinæ ferirent, pallium quod manu geſtabat, inter brachia miſit. Quod dum pro homine leo diſcerperet, Romanus hunc à tergo totis uiribus inter cluniũ iuncturas enſe percuſſit. Qui diſſociatis diuiſisq; cruribus quia ſtare nõ poterat, penitus cecidit. Leone igit̃ interfecto, Romanus ſeminecem aſſeclam ſuũ ſolo ſtratum eminus uidit, quem & uocare uoce præcipua cœpit. Sed quũ nullũ daret omnino

nino reſponſum, idem Romanus propter eum aſtitit, pedeq́ pulſans, Surge, inquit, miſer. Qui conſurgens præ admiratione dum Leonis immanitatē conſpiceret, non habuit ultra ſpiritum. Stupebant autē omnes de iſto Romano hæc audientes. Vnde factum eſt, ut tam pro cæteris quàm pro præclaro hoc præſenti facinore nō multo poſt à Leone Imperatore tāto donaret̄ honore, ut omnes naues ipſius eſſent in manibus, ciusq́ iuſſionibus obedirent.

De ijs qui Leoni Imperatori ſucceſſerunt, & Conſtantini morte, ac Romani per ſtratagema & aſtum ad imperium euectione. Cap. VII.

Leo deniq́ Græcorū pijſſimus Imperator, cuius ſupra fecimus mentionē, corporis humani debitum ſoluens, uiamq́ carnis uniuerſæ ingrediens, regni ſui hæredem, Alexandrum fratrem germanum, unicumq́ filium Conſtantinum, qui nunc uſq́ ſupereſt, & feliciter regnat, paruulum, & ut Græci aiunt, ἄλαλον, id eſt, mutum & infantem dereliquit. Quibus ad tuendū palatium, tutandamq́ rem priuatam, ut iſtic moris eſt, eunuchum officio † Parachimmenon dedit. Focam uero domeſticum maiorem, hoc eſt, terreſtris ducem exercitus fecit. Romanum autem non claro natalium ortu, ſed cordis magnanimitate nobilem, naualis exercitus principem ordinauit. Alexander poſt modicum defunctus, ſoli Conſtantino paruulo imperiū dereliquit. Deniq́ tempore quo magnus Imperator Leo migrauit ad Chriſtū, Focas præfatus Domeſticus terreſtris dux exercitus contra Simonem Bulgarorum regem copias duxerat, ei q́ Conſtantinopolim uenire cupienti non inuiriliter repugnabat. Romanus uero ut nō incallidus, audito Imperatorum, hoc eſt, Leonis atq́ Alexandri interitu, haud longe ab urbe collecto claſſiū exercitu fugit, atq́ in inſulam paruam iuxta Cōſtantinopolim, ita ut è palatio uideri penè poſſet, ratibus collectis aduenit: ad palatium autem minime transfretauit, laudesq́ iuxta conſuetudinem Porphyrogenito minime decantauit. Quæ res eunucho Parachimmeno, cunctisq́ Conſtantinopoleos principipus ſtuporem timoremq́ non paruum attulit. Internuncijs itaque quid hoc monſtri ſit quod regem non adierit, laudesq́ debitas nō ſoluerit, ſciſcitantur. His à Romano reſpondetur, quod propriæ uitæ timens palatium declinarit, & adiecit, quod ſi Parachimmenos cæteris cum principibus ſe non adiret, uitamq́ iureiurando promitteret, mox ſe ad Cretenſium Saracenorum regem conferret, regnumq́ Argiuorum ſui auxilij fortitudine debellaret. Quod quàm callide dixerit exitus declarabit. Igitur quod præfati ſumus, principes terrore compulſi, ignorantes quod lateret anguis in herba, omnes hunc fiducialiter adeunt, quod mandauerat gratanter cupientes implere. Quos omnes non malo conſilio accepto proiectos in ſentinam ligat: ſicq́ ſecurus ad urbem magno cum comitatu feſtinat, hisq́ quos ſuſpectos habuerat, palatiū purgat, ſuæ parti parentes ibi collocat: rectorem, magiſtros, patricios, logotheum, Eparchon, χειτωνίτας cubicularios, protoſpatharios, ſpatharios, ſpatharocan-

[Margin notes: Leonis mors ac ſucceßores — forte, παρακοι/μώμενον — Romani dolo ſe mina]

charocandidatos *παραβαλλασίους* facit. Cæteros ut diximus abdicat. Qui etiam ut cœptum opus firmius patraret, cum Porphyrogeniti matre Zoizone nomine, uenerea eſt dulcedine iunctus. Tota mox ciuitas coronat̃,& Romanus pater Baſileos appellatur.

De Phoca altero ex principibus aulæ,qui audito quod Romanus eſſet ad imperium euectus, uictoriam Bulgaris ſponte conceſſit cum multa ſuorum ſtrage fugiens,quocirca à Romano captus oculis priuatur. De Simeone Bulgarorum rege ex monacho,cuius filius Baianus magica arte homines in lupos uertit. Item de Helena ſeu Irena, quæ Conſtantino Imperatori nupſit. Cap. VIII.

CVm Bulgaris præterea pugnanti Phocæ Domeſtico, qui & ipſe pater Baſileos ardẽter fieri cupiebat, in ipſo bello iam de hoſtibus triumphũ tenenti quid à Romano actũ ſit nunciatur,qui mox animo conſternatus, nimio dolore compulſus,uictoriæ ſignũ quo hoſtes inſequebat̃ proiecit,terga uertit,fugam ſuos inire fecit. Reparant itaq; Bulgari Simeonis hortatu animos,& quos prius aduerſo marte fugarat,proſpero poſtmodum inſequunt̃, tantaq; tunc Argiuorũ ſtrages efficitur, ut longo poſt tempore campus plenus oſſibus uideretur. Omni deniq; cum feſtinatione iam nominatus Phocas Domeſticus Cõſtantinopolim redit, palatium ingredi cupit,& arte fieri pater Baſileos ſatagit. Sed quia cõſilij uis expers mole ruit ſua,& ut Flaccus dicit: Dij tem temperatam prouehũt in maius, à Romano Domeſticus iſte capitur,atq; utroq; lumine priuatur. Bulgaris non minima uis augetur,ijsq;
Simeon Græcos depopulandi uiciſſitudo dupla rependitur. Tunc etenim Simeonẽ *ἡμίαργον*,id eſt, ſemigræcum eſſe aiebant,eo quod à pueritia Byzantij Demoſthenis rhetoricam, Ariſtotelisq;,ſyllogiſmos didicerit. Poſt hæc autem relictis artium ſtudijs,ut aiunt,cõuerſationis ſanctæ habitum ſumpſit: uerũ paulo poſt regnandi cupiditate deceptus,ex placida monaſterij quiete ad ſeculi procellam tranſijt, elegitq; potius apoſtatam Iulianũ,quàm beatiſſimũ Petrum cœleſtis regni clauigerum imitari. Qui duos filios habuit,unum nomine Baianum, alterum qui nunc uſq;upereſt, potenterq; Bulgaris princi-
Baiani præſtigia patur,nomine Petrum. Baianus autem adeo fertur didiciſſe magicam, ut ex homine fieri lupum,& quamcunq; uellet aliam cerneres feram. Romanus præterea eodem quo pater Baſileos conſtitutus eſt anno, filiam ſuam Helenam Imperatori patuulo ſuo domino Conſtantino Porphyrogenito coniugem dedit. Porphyrogenitum autẽ non in purpura,ſed in domo quam Porphyram ſuperius diximus nominatã, appello: ut uidere eſt libro primo pluribus capitibus. De æde autem ſacra quam ædificauit,hoc addi poteſt,quod ipſam *νίαν*, hoc eſt nouam alij uocant: alij uero *ἐννίαν*, quod lingua noſtra nouennalem ſonat,appellant: eo quod ibidem horarũ eccleſiaſticarum machina nouem pulſata ictibus ſeu uocibus ſonet.

De oratione

De oratione Romani ad principes Romanos, poſtquam Imperator conſtitutus eſt. De humilitate proſapiæ Romani, qui Chriſtophorum filium ſuum inique Conſtantino Imp. filio in imperij aditione prætulit, quam iniuriam deus morte Chriſtophori ultus eſt. De Conſtantini Porphyrogeniti religione & exercitatione, paceq; cum Bulgaris per Irenam facta.

CAPVT IX.

SEcundo itaq; quo pater Baſileos conſtitutus eſt anno, Romanos conuocatos ad ſe principes ita conuenit: Romanæ dignitatis ἄρχοντες, id eſt, principes, quoniam uobis conſultis nō ſolum inquā pater Baſileos ſum conſtitutus: uerumetiam ſanctiſſimi Imp. fidelitati γλαυκώπιδος Helenæ, id id eſt, uirides oculos habentis coniunctione ſociatus: hic aliquo imperialis ornatus indicio monſtrari dignum in corpore reor, quod celebratur à populis ex nomine dignitatis. Iudicatum deniq; à populo, cōmuniq; decretū eſt conſilio, ut quia tantæ erat dignitatis, & λευκώλενον filiam ſuam Helenā Imp. ei copularat, rubricratarum pellium caligis, ut iſtic Imperatorum moris eſt uteretur. Sed ne hoc quidē ſatis ei uiſum fuit. Siquidē poſt unius anni ſynaxin quum amplioris iam potentiæ eſſet, talibus aggreditur eoſdem principes ſermonibus. Quoniam cōmuni ueſtro iudicio definitū eſt imperialibus me uti caligis, περίφαντοι ἥρωες, id eſt, nobiliſſimi heroes, ueſtræ autoritatis beneuolentiæ quæ contuliſtis, mihimet uidentur precioſa. diligentius uero conſideranti riſum mouere uidentur: illi enim facile ad riſum turbas illiciūt, qui uarijs ſeſe depingunt coloribus. Deniq; riſum non ſolū alijs, ſed & mihi ipſi mouent, dum pedibus Imperatorem, capite cōmunem uideor imitari plebem. Namq; comœdiæ mimus quiſq; melior. Igitur aut coronā præbete, aut caligas quibus ridiculus populo uideat, auferte. Hoc plane dicto, magis autē qua cunctis præerat poteſtatis autoritate, omniū iudicio coronā recepit, & caligarum decorem minime perdidit. Huius miretur prudentiā nemo, ſed laudes referat deo cordis ex intimo, Qui erigit eliſos, ſoluit compeditos, cuius in manu calix uini meri plenus mixto inclinans ex hoc in hoc. Is autē humili erat proſapia, ex Armeniorum ſcilicet gente oriundus, neque ſolum mente conceperat futurum, ſe regis in aula eſſe, nedum imperialia ſceptra tenere, ſed quod propheti ſſa Anna dicit, Dominus pauperē facit & ditat, humiliat & ſubleuat, ſuſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, ut ſedeat cum principibus & ſolium gloriæ teneat. Domini enim ſunt cardines terræ &c. Regi itaque immortali, inuiſibili, ſoli deo honor & gloria per cuncta ſeculorum ſecula, Amen.

Romani ad principes Ro. concio

Alia eiuſdē concio

Deniq; Romano Imperatore cōſtituto, Chriſtophorū quē ante imperij dignitatē habuerat, Imperatorē cōſtituit. Poſt impij uero ſui ordinationē uxor eius filiū ei peperit nomine Stephanū. Rurſus concepto fœtu aliū ei peperit nomine

nomine Conſtantinum. Quos omnes Imperatores conſtituens, contra ius faſq́; & ſecum Chriſtophorum primogenitũ domino ſuo Imperatori Conſtantino porphyrogenito præpoſuit: adeo plane ut procedentes ad publicũ ad ſanctam Sophiã ſcilicet, uel ad ϐλαχέρνας, ſeu ad ſanctos apoſtolos, Romanus cum Chriſtophoro primogenito præcederẽt: Conſtantinus porphyrogenitus, & duo cæteri ſequerentur. Quod quàm indigne iuſtus iudex pertulerit, ultio ſubſequens declarauit. Nam poſt modicum Chriſtophorus de-

Conſtantini ſtudia functus eſt. Conſtantinus itaq; Porphyrogenitus tum orationi tum lectionibus uacans, totum ſe domino cõmendabat, opere manuum uictum quæritans, ſanè τὴν ζωγραφίαν, id eſt, picturam perpulchre exercebat. Eodem tempore Simeon cum Bulgaris Argos cœpit uehementer affligere. Quem Romanus filij ſui Chriſtophori filia filio illius Petro qui nunc uſq; ſupereſt, uxore data, ab incœpto furore compeſcuit, ſibiq́; fœdere placido ſociauit. Vnde & puella mutato nomine εἰρήνη Irene, id eſt, pax eſt uocata, eo quod per eam inter Bulgaros & Græcos pax ſit firmiſſima conſtituta.

De Vualberto & Gezone Papienſibus, qui ſeditionẽ contra Hugonem regem concitauerunt, & de Hugonis concione. Caput. x.

HIs temporibus Vualbertus & Gezo, prænomine Euerhardus, Papiæ præpotentes iudices erant. Cauſa autem potentiæ Vualberti hæc erat. Quoniam Cumis ditiſſimo in loco filium ſuum Petrum epiſcopum fecit: Razam uero natã ſuam Gilberto comiti palatij coniugio ſociauerat. Ea tamen tempeſtate uterq; defunctus erat. Ticinenſis itaq; qui & Papienſis populus omnis ad hunc conuenerat, cauſaſq́; omnes & controuerſias ante eum decidebat. Participatione deniq; huius potentiæ memoratus Gezo prænomine Euerhardus quoniam affinitate quadam ei iungebatur, præpotẽs habebat:

Gezonis uitia qui nobilitatem ſuam prauis moribus deturpabat. Fuit enim ambitioſus nimis, cupidus, inuidus, ſeditioſus, iuris corruptor, pręceptorum dei immemor. Quod deus nõ paſſus eſt abire inultum. Et ne diutius protraham ſermonẽ, Catilinæ omnino ſimilis, qui ſicut conſulem & Reipub. defenſorem Marcum Tullium Ciceronem conabatur occidere, ita & hic regem Hugonem morti molitus eſt tradere. Quadam enim die dum nihil mali ſuſpicans rex Hugo, Papiæ cum paucis degeret: hic ſeditione facta, uoluit ſuper eum irruere: ſed Vualberto (qui nõ tam ferocis animi erat) remorante tardatus eſt. Nec minus etiam eos rex Hugo ſuis rhetoricis ac melle dulcioribus eloquijs ab incepto furore compeſcuit. Dum enim ſeditionẽ ſuper ſe exortam, atq; in domũ Vualberti cõgregatam eſſe cognoſceret, huiuſmodi omnes per internuncios

Hugonis ad ſeditioſos concio ſermone conuenit. Quid eſt uiri fortes, quod tam ſubito, tamq́; inſperate contra dominum, imò & regem ueſtrum cõmoti eſtis? Si quippiam quod diſpliceat actum eſt, conſolidetur. Neq; enim ſera emendatio reprehendi poteſt, præſertim ſi nulla negligentia prætermiſſa eſt. His auditis cuncti animi fu-

rorem

rorem mitigarunt. Solus Gezo in qua prius fuerat proteruia manens operã dabat, ut omnes ſuper regem irruerent, eumq; turpiſſima morte trucidarẽt. Verum diſponente deo, affectus eius prauus effectũ habere nõ potuit. Reuerſi igitur ad regem nuncij, prout uiderant & audierant, enarrauerunt.

De Vualberti & Gezonis captorum ſupplicijs, prudentia Hugonis, & uirtute Samſonis, & fabula Tireſiæ, quur cæci uitales ſint, & de Hilduini & Ratherij epiſcoporum ambitione. Caput XI.

VErum rex Hugo hæc omnia quaſi pro nihilo mente ſubdola ducẽs, Papia egreſſus, longe aliò properare feſtinat, miſſiſq; circumcirca literis, milites ſuos ad ſe uenire præcepit. Quos inter Samſon præpotẽs comes aduenerat, qui iam dicto Gezoni inimiciſſimus erat. Is deniq; ut regem uidit, ita eum conuenit, Solicitum te equidẽ de urbanis rebus cõtra te tumultuoſe & moleſte his diebus actis intueor. Verum ſi me audis, mihiq; obtemperas, ſuis ipſi capientur laqueis. Alteri enim qui melius cõſilium dare poſſit quàm ego, non facile poteſt inueniri: tibi certe nemo melius dabit. Vnum tamen peto, ut dum capti fuerint mea opera, Gezo cum omni ſua ὑπόστασι, id eſt, ſubſtantia, meis tradat' in manibus. Quem dum dari ſibi à rege audiuit, adiecit, Leo Ticinenſis epiſcopus ciuitatis Vualberto & Gezoni non habetur amicus. Hi ſanè quibuſcunq; poſſunt ei modis aduerſantur. Scitis deniq; moris eſſe, regi ab alijs locis Papiam tendenti ciues fortiores extra urbem occurrere. Mandate itaque clàm epiſcopo, ut dum ſtatuto tempore Papiam ueneritis, & ipſi nobis extra urbem obuiam uenerint, portas ciuitatis omnes ſerari faciat, clauesq; ſibi ipſe retineat, ut dum capere eos cœperimus, nec in urbem confugere, nec ab urbe auxilium poſſint expectare. Quod & factũ eſt. Nam dum ſtatuto tempore rex Papiam tenderet, & memorati ei obuiam exirent, epiſcopus libenter ut ei imperatum fuerat fecit. Rex itaque omnes capere, ut Samſon conſilium dederat fecit. Confeſtim igitur Gezo Samſoni traditus, utroq; lumine priuatur, & lingua quæ in regem blaſphemiam dixerat, ei abſcinditur. O factum bene, ſi ſicut cęcus, ita & mutus cunctis extitiſſet temporibus. Sed ô ſcelus. Quoniã lingua abſciſſa loquelam nõ perdidit, ſecundum Græcorum fabulas oculorum priuatione uitam ſibi protelauit, quæ multis ad perniciem uſq; in præſentem diem eſſe non deſinit. Fabulam uero quur cęci plurimum uiuant, ſecundum Græcorum ineptiam his inſeramus, quæ talis eſt, ζεὺς καὶ ἥρα &c. hæc eſt interpretatio, Iupiter & Iuno cõtenderunt de amoribus, uter plures libidines haberet in coitu. Et tunc Tireſian Euri filium quæſiuerũt. Ille enim in utraſq; naturas tranſmutatus erat, quia draconẽ calcauerat. Hic ergo contra Iunonem pronunciauit. Iuno irata cæcauit eum. Iupiter autem donauit ei multos uiuere annos, & quæcunq; diceret, diuinando dicere. Sed redeamus ad rem. Gezone, ut prædiximus, membris defœdato, ſubſtantia illius diripitur. Cæteri complures cuſtodiæ mancipantur. Vualbertus

Samſonis oratio — *Gezonis ſupplicium* — *Tireſiæ fabula*

Vualberti ſupplicium bertus poſtridie capite truncatur, theſaurus cuius infinitus diripit. Vxor eius capitur, & ut theſautos occultos tradat, diuerſis cruciatibus laniatur. Creuit extunc nō ſolum Papiæ, ſed & per omnes Italiæ fines regis timor. Neq; hūc ut reges cæteros flocci pendere, uerum modis omnibus honorauere. Eodem Hilduini exilium tempore Hilduinus Laudocienſis eccleſiæ epiſcopus propria ſede expulſus, ad Hugonem regem, cui affinitatis linea iungebatur, in Italiā uenit. Qui honorifice ab eo ſuſceptus, Veronenſem ei epiſcopatum ad ſtipendij conceſſit uſum. Factum eſt autem, ut poſt paululum Lambertus archiepiſcopus moreretur, & hic loco eius Mediolani epiſcopus ordinaretur. Venerat autē cum Ratherius præfato Hilduino monachus quidam Ratherius nomine, qui ob religionem ſeptemq; liberalium artium peritiam Veronæ epiſcopus conſtituitur: ubi & Milo, de quo ſupra commemorauimus, comes habebatur.

Qualiter Ioannes papa ſit captus, cuſtodiæq; in qua moriturus erat traditus. Qua munitione urbs Roma munitur: & quomodo Hugo per Albericū urbe ſit eiectus, quod diuinæ diſpoſitioni aſcribendum cenſet, ob peccatum Hugonis regis. Caput XII.

VVido interea Thuſciæ prouinciæ marchio cum Marozia uxore de Ioannis papæ deiectione cœpit uehementer tractare, atque hoc propter inuidiam quam in Petrum fratrem papæ habebāt. Quoniam quidem illum papa quaſi fratrem proprium honorabat. Contigit itaque Petro Romæ degente, Vuidonem clàm multos habuiſſe milites congregatos. Quumq; die quadam papa cum fratre, paucisq; alijs in Lateranenſi palatio eſſet, Vuidonis & Maroziæ milites ſuper eos irruētes, Petrum fratrem ipſius ante oculos interfecerūt, eundem uero papam comprehendentes, cuſtodiæ mancipatūt, in qua nō multo poſt defunctus. Aiunt enim quod ceruical ſuper os eius poſuerint, ſicq; eum peſſime ſuffocarint. Quo mortuo, ipſum Maroziæ filium Ioannes nothus fit papa nomine Ioannem, quem ex Sergio papa meretrix ipſa genuerat, papam conſtituunt. Vuido uero non multo poſt moritur, faterq; eius Lambertus ipſi uicarius ordinatur. Marozia uero ſcortum impudens nimis, ſuos nuncios poſt Vuidonis mariti ſui mortem Hugoni regi dirigit, eumq; inuitat ut ſe adeat, Romamq; nobiliſſimam ciuitatem ſibi aſſumat. Hoc autem nō aliter poſſe fieri teſtabatur, niſi eam ſibi rex Hugo uxorem faceret.

In Maroziæ libidinē

Quid Veneris facibus compulſa Marozia ſæuis?
Coniugis ecce tui ſpectas tu ſuauia fratris.
Nubere germanis ſatagens Herodia binis,
Immemor aſpiceris præcepti cæca Ioannis,
Qui fratri uetuit, fratris uiolare maritam.
Hæc tibi Moyſeos non præſtant carmina uatis,
Qui fratri ſobolem fratris de nomine iuſſit
Edere, ſi primus nequeat ſibi gignere natum.

Noſtra

Noſtra tuo peperiſſe uiro te ſecula norunt.
Reſpondes ſcio tu, nihil hoc uenus ebria curat.
Aduenit optatus ceu bos tibi ductus ad aram
Rex Hugo Romanam potius commotus ob urbem.
Quid iuuat ô ſcelerata uirum ſic perdere ſanctum?
Crimine dum tanto ſatagis regina uideri,
Amittis magnam domino tu iudice Romam.

Quod recte eſſe actum non ſolum ſenſata, uerumetiã inſenſata animaduertunt. In ingreſſu Romanæ urbis quædam eſt miri operis, miræq; fortitudinis conſtituta munitio, ante cuius ianuã pons eſt precioſiſſimus ſuper Tyberim fabricatus, qui primus Romam ingredientibus atq; egrediẽtibus eſt: nec eſt alia niſi per eum tranſeundi uia. Hoc tamen niſi conſenſu munitionẽ cuſtodientium fieri nõ poteſt. Munitio autem ipſa, ut cætera deſinam, tantæ altitudinis eſt, ut ecclefia quæ in eius uertice uidetur, in honore ſummi & cœleſtis militiæ principis archangeli Michaëlis fabricata, dicatur eccleſia ſancti angeli uſq; ad cœlos. Rex deniq; ob munitionis confidentiam relicto longe exercitu, cum paucis Romam aduenit. Qui decenter à Romanis ſuſceptus, in prædictam munitionem ad prædictæ Maroziæ meretricis thalamum declinauit. Cuius inceſto dum potitus eſſet concubitu, Romanos quaſi iam ſecuros deſpicere cœpit. Habuerat ſanè Marozia filium nomine Albericũ, quem ex Alberico marchione ipſa genuerat. Qui dũ matris hortatu regi Hugoni uitrico ſcilicet aquam funderet, ubi manus ablueret, ab eo pro correctione in faciem cæſus eſt, eo quod non moderate & prudenter aquam effunderet. Is uero, ut illatam ſibi poſſet ulciſci iniuriam, cõgregatis in unum Romanis, huiuſmodi eos ſermone conuenit. Romanæ urbis dignitas ad tantam eſt ſtultitiam ducta, ut meretricũ etiam imperio pareat. Quid enim fœdius, quid'ue turpius, quàm ut unius mulieris inceſtu Romana ciuitas pereat? Romanorũ aliquando ſerui ſcilicet Burgundiones, Romanis imperent? Si meã priuigni ſcilicet ſui faciem cecidit, quum præſertim nouus habeatur hoſpes, quid uobis iam inueteratum facturum creditis? An Burgundionũ uoracitatem atq; ſuperbiam ignoratis? Ipſam enim nominis ſaltem ethymologiam diſpicite: Burgundiones ideo dictos, quoniam dum Romani orbe deuicto ex gente hac captiuos ducerent multos, conſtituerũt eis ut extra urbem domos ſuſtollerent, à quibus & paulo poſt à Romanis ob ſuperbiam expulſi: & quoniam ipſi domorum congregationem quæ muro non clauditur, Burgum uocant, Burgundiones quod eſt à Burgo expulſi à Romanis appellati ſunt. Cæterũ ſecundum naturale nomen Galli Allobroges nuncupantur. Ego autẽ πρὸς φρόνησιμ, id eſt, per ſapientiã Burgundiones eos quaſi gurguliones appello, uel quod ob ſuperbiam toto gutture loquãtur, uel quod uerius eſt, quod edacitati quæ per gulam exercetur, nimis indulgeant. Nec mora, his auditis, Hugonem

Hugonis uecordia.

Alberici in Hugonem concio

Burgũdiones unde dicti

Allobroges

gonem regem cuncti deſerunt, atq; eundem Albericū ſibi dominum eligūt. & ne ſpatium quidem milites introducendi ſuis rex Hugo haberet, munitionem confeſtim oppugnant. Liquet diuinæ diſpenſationis eſſe hoc conſilium, ut quod rex Hugo tam nephario turpiter cœperat ſcelere, id eum omni modo obtinere non poſſe. Tanto quippe eſt terrore coactus, ut pręſertim ſeipſum ea ex parte qua ciuitatis muro munitio inhærebat, deponens eam deſereret atq; ad ſuos confugeret. Expulſus igitur eſt rex Hugo, & cum præfata Marozia Romanæ urbis monarchiam Albericus tenuit, Fratre Ioanne ſuo ſummi atq; uniuerſalis præſulatus ſedi præſidente.

Hugonis fuga

Qualiter & quur Hugo rex Lambertum fratrem ſuum ceperit, & conſilio Boſonis eum excęcauerit. Et quod rex Hugo iuſiurandum à Rodulſo rege acceperit, & Henricum regem ſibi amicum muneribus effecerit, Et de Danorum ſubiectione. Caput XIII.

Bertæ liberi ſuppoſititij

AIunt Bertam Hugonis regis matrē Adelberto marchioni uiro ſuo nullum filium peperiſſe, ſed ab aliis mulieribus clàm acceptos ſimulato partu Vuidonem & Lambertū ſibi ſuppoſuiſſe, quatenus poſt mortē Adelberti, Bertæ non deeſſent filij, quorum adiutorio omnem uiri ſui potentiam poſſideret. Hoc autem mendacium mihi ideo uidetur eſſe inuentum, quatenus inceſtum ſuum rex Hugo regeret, & infamiæ ὕβριν, id eſt, contumeliam & uituperium euaderet. Ea tamen quæ nunc narranda eſt, quur hoc dictum ſit, uerisimilior mihi uidet aſſertio. Lambertus qui poſt Vuidonis fratris ſui mortem Thuſciæ marchiam tenebat, uir erat belliçoſus, & ad quodlibet facinus audax. Quem ob regnum Italicum rex Hugo ſuſpectū nimis habebat. Timebat enim ne Italienſes ſe deſererent, & Lambertū regem conſtituerent. Boſo deniq; ex eodem patre regis Hugonis frater, inſidiarum huic laqueos parauerat, eo quod ipſe marchio Thuſciæ fieri uehementer ardebat. Cōſilio igitur huius Lamberto rex Hugo cōminando denunciat, ne ſe fratrem ſuum amplius dicere audeat. Is uero, ut erat animi ferocis atq; indiſciplinati, nō moderate, ut debuit, ſed effrenate ita reſpondit, Ne inficiari rex poſſit me fratrē ſuum eſſe, nos uno ex corpore eundem per aditum in lucem prodiſſe, duello cupio cunctis cernētibus comprobare. Quod rex ut audiuit, iuuenem quendam Teduinum nomine elegit, qui cum eo hanc ob rem pugnam ſingularē commiſit. Deus autem qui iuſtus eſt, & rectum eſt iudicium eius, in quo non eſt iniquitas, ut amphibologiam dirumperet, ac ueritatē cunctis oſtenderet, fecit ut Teduinus citiſſime caderet, & Lambertus uictoriā obtineret. Quamobrem rex Hugo non mediocriter eſt confuſus. Conſilio autem accepto, eundem Lambertum tenuit, & cuſtodiæ tradidit. Timuit enim, ne ſi illum dimitteret, regnum ſibi auferret. Hoc igitur capto, Boſoni fratri ſuo Thuſciam contradidit. Et non multo poſt Lambertum lumine priuauit. His temporibus Italienſes in Burgundiam ad Rodulſum mittunt, ut adueniat. Quod Hugo rex ut

Boſonis malicia

Monomachia

Lambertus excæcatur

rex ut cognouit,nūcijs ad eundem directis,omnem terram,quam in Gallia ante regni ſuſceptionem tenuit,Rodulfo dedit: atque ab eo iuſiurandum,ne aliquando in Italiam ueniret, accepit. Nec minus etiam Henricum,quem ſupra memorauimus, regem fortiſſimum multis collatis muneribus amicum ſibi effecerat: cuius ex hoc apud Italos nomen maxime tunc clarebat, quod Danos nulli ante ſubiectos, ſolus ipſe debellaret,ac tributarios faceret. Eſt enim gens indomita,ſub Septentrione in oceano degens,cuius ſęuitiam multarum ſæpe gentium nobilitas luxit. Hi aliquando claſſibus per Rheni fluminis alueum conſcendentes,ferro & igne cuncta miſere laniarunt. Ipſas inſuper nobiliſſimas ciuitates Agrippinam,quæ nunc Colonia uocatur,atque Treueros non longe à Rheno poſitas, nonnullasq; alias in regno Lotharij debellantes ui ceperunt,cunctisq; ablatis,ea quę ſecum deferre nō poterant, combuſſerunt. Thermas etiam Grani palatij atq; palatia combuſſerūt. Verum his omiſſis,ad narrandi ſeriem redeamus. *Dani deuicti* *Aquaſgrani, nunc*

De Arnoldo duce Baioariorum in Italiam irrumpente,& Hugone illi occurrente,& Baioariorū ſtrage,& Arnoldi fuga. Et de Verona Hugoni reſtituta. Et de Ratherio capto, & opere quod ipſe in carcere de ſe compoſuit. Caput XIIII.

ARnoldus Baioariorum & Carentanorum dux, cuius ſuperius fecimus mentionem,quum non multum ab Italia longe diſtaret, collectis copijs quatenus Hugoni regnum auferret, aduenit. Qui Tridentinam ea ex parte primam Italiæ marchiam pertranſiens, Veronam uſque peruenit. In qua à Milone comite atque Ratherio epiſcopo libenter,ut qui eū inuitarant, ſuſcipitur. Quod rex Hugo ut audiuit,collecto exercitu,ei obuiam tendit. *Arnoldi in Italiā irruptio*

Quumq; eódem perueniſſet, & caballicatas,ut uulgo aiunt,circumcirca dirigeret, Baioariorum quædam pars non minima de caſtro uocabulo Gauſeningo egrediens,cum Italienſibus pugnare cœpit. A quibus grauiter confoſſa,uix ex ea uel qui hoc cęteris nunciaret,euaſit. Qua ex re Arnoldus dux nō parua eſt confuſione repletus. Vnde factum eſt, ut conſilio accepto, Milonem comitem uellet capere: atque Italia derelicta, fecit illum in Baioariam ducere,quatenus reparato exercitu,cum eo iterum redire poſſet, quod Milonem non latuit. Qui diuerſis cogitationibus æſtuans,quid ageret penitus ignorabat. Hugonem regem plane ut meruerat adire timebat: cum Arnoldo uero in Baioariam duci,non ſolum mortem, ſed infernum putabat. Hac itaque in ambiguitate quoniam regem Hugonem cito miſericordia nouerat inclinari, Arnoldum fugere, & ad eum deliberat tendere. Arnoldus uero quo citius potuit,in Baioariam eſt regreſſus. Munitionem autem quæ in eadem ciuitate erat prius oppugnans,fratrem Milonis, militesq; eius,qui eam defendere conabantur,ſecum in Baioariam duxit. Quo diſcedente Hugoni *id eſt, equitatus*

Ratherij exilium regi mox ciuitas redditur, & Ratherius eiuſdem ciuitatis epiſcopus ab eo captus, Papiæ exilio relegatur. In quo faceta ſatis urbanitate de exilij ſui ærumna librum componere cœpit. Quem ſi quis legerit, nonnullas ibi hac ſub occaſione res expolitas inueniet, quæ legentium intellectui non minus placere poſſunt quàm prodeſſe.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVARTVS.

Pro procemio quarti libri dicit ſe deinceps quæ uidit ſcripturũ, quomodo uidelicet Hugo Lotharium filium ſuum regem conſtituit, & Romam cum exercitu perrexit, ubi Aldam filiam ſuam Alberico per dolum deſpondet, uoto tamen non potitur. Caput I.

HACTENVS quæ dicta ſunt ſacerdos ſanctiſſime, ſicut à grauiſſimis, qui ea creuerant uiris audiui, expoſui: cæterum quæ narranda ſunt, ut qui interfuerim, explicabo. Ea ſiquidem tempeſtate tantus eram, qui regis Hugonis gratiam uocis mihi dulcedine acquirebam. Is enim εὐφωνίαν magnopere diligebat, in qua me coæqualium puerorũ nemo uincere poterat. Igitur rex Hugo dum proſpere ſibi cuncta proſpiceret, filiũ *Lotharij inauguratio* ſuum Lothariũ, quem ex Alda uxore ſua genuerat, cunctis conniuentibus, poſt ſe regem poſuit. Quo conſtituto, qualiter Romam, ex qua eiectus turpiter fuerat, poſſet acquirere cogitabat. Collecta itaq; multitudine, proficiſcitẽ Romam. Cuius quanquã loca & prouincias circumcirca miſere deuaſtaret, eamq; ipſam quotidiano impetu impugnaret, ingrediendi eam tamen effectum obtinere non potuit. Sperans deniq; calliditate ſua Albericum poſſe *Alda* decipere, ei denunciat, ut filiam ſuam Aldam Lotharij regis nati ſui germanam ſibi coniugio tollat, ſicq; pace habita, ut ſuus ipſius filius ſecurus permaneat. Albericus igitur, ut uir haud fatuus, filiã ipſius ſibi coniugio iunxit. Romam autem, quam nimis ardebat nõ tradidit, ſeq; ei minime credidit. Verè tamen Albericum rex Hugo ineſcaſſet & cepiſſet, niſi illius hoc cauiſſet aſtutia militum, qui aliquando pacem cum ipſo habere non cupiebant. Si quem enim rex ſuorum uellet corripere, ad Albericũ mox ſtuduit fugere, à quo ob regis metum gratanter ſuſceptus Romæ uixerat honoratus.

De Saracenis, qui Fraxineto relicto, Aquas uenerunt, ubi cõmiſſa pugna, omnes perierunt. Et de prodigioſo ſanguinis fluxu apud Genuam, quæ eodem anno ab Aphris capta eſt. Cap. II.

DVm hæc aguntur, Fraxinetum Saraceni inhabitantes, collecta multitudine, Aquas (qui eſt locus quinquaginta miliarijs à Papia diſtans) uſq; peruene-

peruenerant. Horũm πρόβωλος, id eſt, prædux Sagitus Saracenus peſſimus,
impiusq́ extiterat. Deo tamen propitio pugna commiſſa, ταλαίπωρος,
id eſt, miſer cum omnibus ſuis interijt. Per idem tempus in Ianuenſi *Genua*
urbe, quæ eſt in alpibus Coccijs octingentis ſtadijs à Papia diſtans, ſupra
Aphricanum mare conſtituta, fons ſanguinis largiſſime fluxit, ſubſequuturã *Prodigium fu*
cunctis patenter ruinam inſinuans. Eo quippe anno Pœni cum multitudine *turæ cladis*
claſſium illò perueniunt, ciuibusq́ ignorantibus, ciuitatem ingrediuntur: cun-
ctos, pueris exceptis & mulieribus, trucidantes: cunctosq́ ciuitatis & eccle-
ſiarum dei theſauros nauibus imponentes, in Aphricam ſunt reuerſi.

De Manaſſis Arelatenſis epiſcopi cauillo, & friuola ratione, qua
ſe ad exemplũ diui Petri epiſcopatus ſedem mutaſſe dictitabat.
Et de arguta Liuthprandi in eum reſponſione. Caput III.

HOc in tempore Manaſſes Arelatenſis ciuitatis epiſcopus, agnita regis *Manaßis am-*
Hugonis potentia, à cuius ipſe ſanguine affinitatis lineam traxerat, de- *bitio*
ſerta commiſſa ſibi eccleſia ambitionis ſpiritu, multas uiolaturus, imò lacera-
turus eccleſias Italiam petijt. Hugo autem rex ſe regnũ ſecurius obtinere ſpe-
rans, ſi affinitate ſibi coniunctis regni officia largiretur, contra ius fasq́ Ve-
ronenſem, Tridentinam, Mantuanam, cõmendauit illi, ſeu quod uerius eſt,
in eſcam dedit eccleſias. Ac ne his quidem contentus, Tridentinam adeptus
eſt marchiam: quo honore impellente, quum miles eſſe inciperet, epiſcopus
eſſe deſinit. Libet autem pater ἅγιε, id eſt, ſancte, aliquantulum immorarier,
ſuaq́ ipſius ipſum ſentẽtia quur hoc ageret, deo largiente, propria iugulare.
Beatus, inquit, Petrus, Antiochena dimiſſa eccleſia, ad Romanã urbem, quæ
potentiæ magnitudine cunctis tunc nationibus imperabat, poſtmodũ tranſ
uolauit: ubi quum diſponente deo ſanctam toto orbe uenerandam fundaret
eccleſiam: diſcipulo ſuo beato euangeliſtæ Marco priſtinam Antiochenam
ſimul cõmendauit: ita tamen ut Aquileienſem & ipſe primo inſtitueret, atq́
Alexandrinam concite peteret. Quod ita factum eſſe neminem eorum, qui
actus apoſtolicos legerit, neſcire cognouimus. Sed ut nobis reſpondẽtibus ô
Manaſſes, uera te ſuper his nõ ſentire cognoſcas, ex nominis tui etymologia *Manaßes*
parentes tuos uidentes fuiſſe intelligis. Manaſſes quippe obliuioſus ſeu obli- *quid*
uio domini interpretatur. Quid enim uerius aut apertius parẽtes tui hoc no-
mine uaticinari potuerunt? Ita inquam es oblitus tui, ut nec hominem quidẽ
te eſſe reminiſcare. Diabolus quippe ſcripturas nouit: & tamen ut peruerſus
eſt, peruerſe eas interpretatur: & quum his utitur, ad perniciem, nõ ad ſalutẽ
utitur. Scis'ne hunc quũ tentationum iaculis dominum & redemptorem no
ſtrum Ieſum Chriſtũ auſu nephario ſauciare conaret', his propheticis male
uſum uerbis? Quoniã angelis ſuis mandauit de te, ut in manibus tollãt te, ne
unquam offendas ad lapidẽ pedem tuum. Hoc ſane ita eſſe ſcriptum, ac de

 eo dictũ,

de eo dictum, nullus fidelium ambigit. Sed quàm fraudulenter uera hæc Leuiathan ille proferat: ipſius, qui non ſolum mortalium, ſed & angelorum ſenſus exuperat, reſponſione animaduertere poteris: Non tentabis, inquit, dominum deum tuum. Vides igitur quod & tu ueris quidem, ſed fraudulentis aſſertionibus uteris, quemadmodũ & apoſtata Iulianus reſpondiſſe dicitur Chriſtianis, quos auiditate rapinę cenſu proprio defraudauit: Nolite, inquit magiſter ueſter, poſſidere aurum neq; argentũ. Et illud, Facilius eſt introire camelum per foramen acus, quàm diuitē intrare in regnum cœlorum. Et itē, Qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Cedò igitur, quid peruerſius ille, quid'ue fœtidius te dixiſſe credendum eſt? Quod enim Petrus ad iuſticiam, tu transfers ad culpā. Credo enim te actus apoſtolorũ nō intellexiſſe, aut quod credibilius eſt, minime legiſſe. Ibi planè ſic ſcriptum reperies: quoniã fideles uendebant prædia ſua, & ponebant precium ante pedes apoſtolorũ, quibus erāt omnia cōmunia, nec quiſq; aliquid ſuum eſſe dicebat: diuidebatur autem ſingulis prout cuiq; opus erat. Si igiť quod in humano cenſu eſt precioſius, tibiq; anima tua charius, Petrus aurũ, quaſi quiddam peſtiferum, tangere noluit, qua ratione eum Antiochena deſerta: ad Romanam aſſeris eccleſiam tranſuolaſſe? Si latras illum, quod omnino falſum eſt, quæſiuiſſe cenſum: ego animarũ lucrum & glorioſum comprobo martyriũ. Prædictũ quippe ipſi à magiſtro, imò creatore & redēptore omniũ fuerat: Quoniã quum eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: quũ autē ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit, ſignificans qua morte clarificaturus eſſet deum. Deniq; & alio in loco poſt reſurrectionem Petro ſe quò iret interroganti, reſpondiſſe dominus dicitur: Romã, iterum crucifigi. Venit igitur Romam Petrus, non ambitione inflammatus, ſed martyrio animatus, non quærens aurum, ſed animarum lucrum. O felicem, imò beatum, ſi talem te tua conſcientia teſtaretur. Nec inficiari quidem potes te Veronenſem epiſcopatum uendidiſſe, quod Petro non cuilibet, ſed apoſtolo illi nunquam didicimus contigiſſe. Quare non ſolum ſpirituali, uerumetiã corporali honore ſenſus alienatione te priuatum eſſe cognouimus. Hæc autem interim dicta ad propoſitũ redeundo ſufficiant, quoad largiente deo latius differere ſuis in locis qualiter Mediolanenſem uſurpaueris cathedram ueniamus.

Iuliani cauillum

De Berengario, & eius uxore, & fratre Anſcario. Et de Theobaldo marchione, qui Græcos à ſe in prælio captos caſtrauit. Et de muliere, quæ feſtiuo commento marito uirilia ſeruauit. Caput IIII.

EO tempore Berengarius ille, cuius tyrannidem nunc lúget tota Italia, Eporegiæ ciuitatis marchio habebatur. Cui rex Hugo neptem ſuam nomine Vuillam, quam ex Vuilla uxore ſua Boſo Thuſciæ prouinciæ marchio regis frater genuerat, coniugem dedit. Anſcarius uero Berengarij frater,

frater, quem ex Adelberto Ermegarda regis Hugonis genuit ſoror, uirium audacia, potentiaq́ꝫ clarebat. Theobaldus etiam heros quidam proxima regi Hugoni affinitate cōiunctus, Camerinorum & Spoletinorum marchio erat. Hic in auxiliū Beneuentani principis contra Græcos qui eum uehementer oppreſſerant, abiјt. Quibus quū bellum inferret, uictoria eſt potitus. Contigit denique multos Græcorum iam non arua, ſed caſtra obtinentium hunc cepiſſe. Quibus dum uirilia amputaret, talia στρατηγῷ, id eſt, qui eis præerat, nunciauit. Quoniāquidē uiro ſancto Imperatori ſpadonibus nil precioſius eſſe cognoui, hos ſtudui paruulos ſibi uerecunde tranſmittere: plures quamprimum, deo propitio, tranſmiſſurus. Ludibrium autem, imo ſapientiam, quam quædā tunc mulier geſſit, his inſeramus. Dum enim quadam die Græci cum ipſius terræ hominibus extra caſtrum quoddā ad pugnam aduerſus Theobaldum memoratum exirent, nōnulli ab eodem ſunt capti. Quos quū eunuchizaret, eosq́ꝫ in caſtellum dirigeret, mulier quædam mariti ſuccenſa amore, eius pro membris nō parum ſolicita, ſparſis crinibus de caſtello exiјt furibunda. Quæ, quum cruentis unguibus ora diſcerperet, atque ante Theobaldi tentorium clamoſis uocibus fleret: Quid cauſæ eſt, inquit, mulier, quod tam ſonoris uocibus quereris? Quæ, quia ſtulticiam ſimulare loco, prudentia ſumma eſt, ita reſpondit, Nouum inauditumq́ꝫ facinus eſt heroēs, ut bellum non repugnantibus mulieribus inferatis. noſtratum nulla ex Amazonū ſanguine proſapiam ducit: Mineruæ quippe ſolum operibus deditæ, armorū penitus ſumus ignaræ. Cui quum Theobaldus diceret, Quis unquam ſani capitis heros præter q̄ Amazonū temporibus, bellum mulieribus intulit? Ea reſpondit, Quod credo crudelius mulieribus bellum inferre, quid'ue incommodius his poteſtis auferre, quàm ut ea uiris eorum ereptis ὀρχίδια, id eſt, teſticulos amputare, in quibus noſtri corporis refocillatio, & quod omnium potiſſimū eſt, naſcituræ ſpes extat prolis? Dum enim eos eunuchizatis, non quod illorum, ſed quod noſtrum eſt tollitis. Nunquam armentorum ſeu ouium copia, quam mihi ante hos dies abſtuliſtis, ueſtra me caſtra adire coēgit. Animalium quæ mihi feciſtis diſpendia laudo, iacturam hanc tantam, tam crudelem, tam irrecuperabilem, modis omnibus horreo, fugio, nolo. Sancti dei omnes talem à me auertite peſtem. His auditis, nimio ſunt omnes cachinno commoti, totiusq́ꝫ in eam populi fauor excreuit, ut non ſolum uirum ſuū integrum, uerumetiam cuncta quæ ſibi animalia ablata fuerant, recipere mereretur. Quæ quum his receptis abiret, directo Theobaldus poſt eam nuncio, interrogauit, quid uiro ſuo auferret, ſi ad pugnam amplius contra ſe de caſtello exiret. Oculi, inquit, ſunt illi, nates, manus & pedes. Si hoc egerit, illi quę illius ſunt auferat: quæ mea ſunt, ſuæ ancillulæ derelinquat. Verum quia fauorem populi prima ſibi loquutione adeſſe per riſum & mariti donum intellexit, hæc poſtmodum per directum nuncium remandauit.

Anſcarius

Theobaldi in Grecos ſeuitia

Muliebre ſtratagema

Scite

De Boſonis

De Boſonis qui conſilio uxoris perfidus extiterat, ab Hugone captiuitate, & uxoris eius Vuillæ ab Italia eiectione. Et de balteo precioſo impudenter à ſeruo in loco pudendo comperto. Caput V.

Boſo Hugoni fratri rebellis capitur

PEr idē tempus regis Hugonis frater Boſo Vuilla uxore ſua cupidiſſima ſtimulante aduerſus regem noua quædā & peruerſa molitus eſt agere. Quod Hugonem minime latuit. Qua ex re captus, cuſtodiæ eſt continuo traditus. Cauſa deiectionis eius hæc fuit. Dū Lamberto, quē ſupra memorauimus, lumine priuato, idem Boſo marchiam Thuſciæ obtineret, coniunx eius

Vuillæ auaritia

Vuilla φιλαργυρία, id eſt, amore pecuniæ cœpit flagrare: adeò, ut totius Thuſciæ prouinciæ nulla nobilium matronarum, quanti uis ſe precij ornamentis excoleret. Hæc quum prolem uirilem nō haberet, quatuor habuerat natas, Vuillam, Bertam, Giſlam, Richildam. Harū Vuilla Berengarij huius, qui nunc ſupereſt, uere marita, hoc effecit ne genitrix ſua omnium mulierum eſſet nequiſſima. Vt autē non per longas ambages eius acta ponamus, uno turpiſſimo deſcripto, quæ & quanta fuerit in cæteris animaduertere poteris.

Balteus Boſonis

Vir eius Boſo miræ longitudinis & latitudinis, aureū habebat balteum, qui multarū & precioſarum ſplendebat nitore gemmarū. Hunc quū Boſo caperetur, ſuper omnes gazas eius diligenter rex iuſſit inquiri: ſumptisq; diuitijs, uxorem eius quaſi prophanam, & ſceleris totius auctricem turpiter de regno Italico præcepit expelli, atq; in Burgundiam, de qua oriunda fuerat, duci. Verum quū diligenter omnia perſcrutati, balteum non reperirent, cætera nuncij reportantes, ad Hugonē ſunt reuerſi. Tum rex, Reuertētes, inquit, phalerarū eius omnem apparatū, puluinar etiam, quod equitando premit, euertite. Et ſi nec ibi quidē balteum poteritis reperire, ueſtimentis omnibus eam exuite, ne alicubi ſuper ſe poſſit occulere: noui enim q̄ callida, quàmq; ſit cupida. Igitur illis redeuntibus, regisq; iuſſioni parētibus, quum requiſitis omnibus, nil inueniſſent, ueſtimentis eam omnibus nudauerūt. Hoc deniq; tam turpe facinus atq; inauditum, quū auertentibus oculis proborū nemo conſpiceret, ſeruorū quidam directo obtutu, purpuream ſecus natium ſpetoidem, id eſt, curuaturā uidit dependere corrigiam, quam impudenter arripiens, fœditerq; trahens è ſecretiori parte corporis, eam ſequutus balteus eſt egreſſus. Seruus itaq; idem nō ſolū inuerecundus, ſed eo ipſo facinore turpi hilarior redditus: ha ha he ait, q̄ peritus obſtetricandi miles. Rufus puer eſt natus heræ, quæſo ut ſit ſuperſtes. O me fortunatū, imò omnibus feliciorē, ſi tales ſaltem duos uxor mea mihi pareret natos, hos Cōſtantinopolim dirigerē nuncios: quoniamquidem ut inſtitoribus narrātibus agnoui, huiuſmodi libenter Imperator ſuſcipit. Talibus præterea Vuilla confuſa ſermonibus, lachrymis effuſis, latentem ſub corde cunctis aperit dolorem. Seruus autem, ut ſeruorum proprium eſt, eius deiectione nō ſolum non inclinatus, uerumetiā animatus, hæc ad exaggerandum doloris uulnus adiecit,

Scurriliter

Vuilla

Vuilla quid inſanis? aurum quur condere cæcis
Incipis in membris? proh non audita cupido,
Allecta à furijs, gemmas in corpore condis?
Matribus inſolitum tales producere partus,
Hinc tibi nulla decem tulerant faſtidia menſes:
Alma parens tales nobis haud deſine fœtus
Ædere, qui nati ſuperent te ætate parentem.
Talia cunctanti collum percuſſerat unus
Impiger, ac uerbis illum culparat amaris.

His ita peractis, balteus regi adducitur, eaq; in Burgundiam deſtinatur. Veruntamen quæ abſcondit, an qui eum inquirere iuſſit, fœdius egerit, mihi quidem uidetur amphibolum. Liquet tamen, quod uterq; auri gemmarũq; nimia ſit cupidine animatus.

De morte Rodulfi regis Burgundionum, cuius uxorem rex Hugo duxit: & filiam filio ſuo tradidit. Et quomodo ob pellices uxoris uxorem ſuam deſpexerit, Cap. VI.

BVrgundionũ præterea rex Rodulfus mortẽ obijt, cuius uiduã nomine Bertam rex Hugo, Alda Lotharij regis filij ſui matre defuncta, maritali ſibi coniugio ſociarat. Sed & filio ſuo regi Lothario Rodulfi & ipſius Bertæ natam nomine Adelheidã, tum forma honeſtiſſimã, tum morũ probitate gratioſam coniugẽ tulit. Quod Græcis omnibus nõ uidetur idoneũ, ſcilicet, ut ſi pater matrẽ, quũ ſint duo unũ, uxorẽ accipiat: filius filiam non ſine reatu ualeat ſibi coniugio ſociare. Hugo deniq; multarũ concubinarum deceptus illecebris, præfatã coniugẽ ſuam Bertam maritali non ſolũ non cœpit amore diligere, uerũm modis omnibus execrari. Quod q; deus iuſte punierit, ſuis in locis ponere nõ pigebit. Verũ quũ nõnullæ eſſent cõcubinæ, in tres ſupra cæteras turpiſſimo ardebat amore, Bezolam uiliſſimorũ Sueuorum ſanguine cretã, ex qua & natum genuit nomine Boſonẽ. Quẽ in Placentina poſt Vuidonis obitum epiſcopũ ordinauit eccleſia. Rozã deinde Vualberti ſuperius memorati filiam decollati, quæ ei miræ pulchritudinis peperit natam. Tertiã Stephaniam genere Romanam, quæ ei filium peperit nomine Theobaldũ, quem poſtmodum in eccleſia Mediolanenſi arhidiaconum ea ratione conſtituit, ut defuncto archiepiſcopo, eius ipſe uicarius poneretur. Quid aũt fuerit, quod effectũ deus habere hæc non ſiuerit, uita comite, ſcribẽdus ordo nũ dabit. Sed & has tres ob turpis impudicitiæ facinus, dearum nominibus, Bezolam uidelicet Venerẽ: Rozam Iunonẽ, ob ſimultatem & odiũ perpetuũ: quandoquidem ea ſecundum pulchritudinẽ carnis, hæc ſpecioſior uidebatur: Stephanam uero Semelen appellabat. Et quoniam non rex ſolus his abutebatur, earum nati ex incertis patribus originem ducunt. Concubinæ Hugonis

De morte

De morte Henrici regis,& ubi ſit ſepultus,& de prudentia eius,qui filium ſuum Othonem regem conſtituit,qui Otho ante regni ſuſceptionem ſororẽ regis Anglorum duxerat. Caput VII.

Henrici mors EO in tempore rex Henricus in caſtello, quod eſt inter Thuringorum & Saxonum confinia,& dicitur Himeleuna, grauiſſima ualetudine correptus,migrauit ad dominum.Cuius corpus in Saxoniam deportatum, in nobiliſſimarum ac religioſiſſimarum monaſterio puellarũ,quod in ipſius regis prædio,uocabulo Quintelingaburch ſitum liquet,intra eccleſiã cum imménſa eſt ueneratione repoſitum. Vbi & uenerabilis eius coniunx,regniq́ꝫ conſors, *Mathildis* ex eadem gente nomine Mathildis, ultra omnes quas uiderim & audierim matronas, pro delictorum expiatione celebre exequiarũ officium, uiuamq́ꝫ deo hoſtiam offerre non deſiuit. Hæc ante regni ſuſceptionem uiro ſuo filiũ *Otho I* peperit,quem uocauit Othonem.Iuſtum inquam,cuius mundi partes Aquilonaris & occidua potentia reguntur,ſapientia pacificantur,religione lętant, iuſtiq́ꝫ iudicij ſeueritate terrentur.Poſt regiam autem dignitatem duos peperit,unum quem patris nomine uocauit Henricum,facetia ſatis ornatum,conſilijs prouidum,uultus nitore gratioſum,oculorum uigilantia placidum.Cuius pro recenti funere non mediocres lachrymas adhuc fundimus. Tertium deinde Brunonem nomine,quem pater ſanctus,quoniam Nortmanni Traiectenſem deſtruxerant omnino eccleſiam, ob eiuſdem recuperationẽ uoluit militare. Verum iſtorum actus ſuis in locis latius explicemus. Quantæ fuerit prudentiæ,quantæq́ꝫ rex Henricus ſcientiæ,hinc probari poteſt,quod optimum & potiſſimum,& religioſiſſimum natorum ſuorum regem conſtituit. Imminebat enim rex prudentiſſime obitu tuo totius populi caſus, ſi tantus regiæ dignitati non ſubiret uicarius. Qua ex re in amborum laudem hos pangimus uerſus.

Ipſe qui quondam ſuperare gentes
Impias bello ſolitus cruento,
Nouimus nunc rex dederis popello
Morte quàm magnas propria ruinas:
Turba certatim uiduata charo
Rege iam ceſſet lachrymare:quando
Alter exurgit ſimilis cluenti
Filius patri uenerandus orbi
Rex Otho:gentes ditione magna
Qui premet,pacemq́ꝫ feret beatam.
Quicquid Henrici perijt receſſu,
Præſtitit claro populis hic ortu,
Blandus & mitis,patienſq́ꝫ ſanctis,
Peſtifer duris,rabiduſq́ꝫ ſæuis.

Bella

Bella nonnullis tibi ſunt gerunda:
Ex quibus nomen referens in aſtra
Cuncta calcabis pedibus per orbem:
Quæ premit tardus radians bootes:
Et quibus nomen dedit heſper almus:
Lucifer rurſus uocitatus idem,
Surgit eoo properans coruſco,

Duxerat idem rex Otho ante regni ſuſceptionē ex Anglorum gente nobiliſſimā regis Adelſtani fratris filiam ſibi uxorem nomine Otgit:ex qua & filium genuit nomine Liutolphum. Cuius ob recentem iacturam quoties memoriam agimus,lachrymis ſinum replemus.O ſi nunquam natus,aut nō tam mature eſſet defunctus.

De Henrico peruerſorum conſilio Othoni rebellante.& exclamatione autoris in eum, Caput VIII.

QVo in tempore regis eiuſdem frater Henricus quorundam peruerſorū inſtinctu eidem eſt nimiū aduerſatus. Is enim qui poſt creationis ſuæ mox clariſſimā dignitatem, creatori ſuo ſe ſimilem facere uoluit, per auditores ſuos talibus Henricum contra fratrem, imò regem & dominum ſermonibus inſtigauit. Recte ne patrem egiſſe rere,in regia tibi dignitate genito,nō in eadem genitum proponendo? Planè non diſcretionis hoc cenſura ponderauit,uetum paſſionis magnitudine aberrauit.Ergo age,neq; tibi deerūt copiæ,fratrem deijce,regnum accipe,ſitq; tibi regnandi facultas,cui accidit deo largiente & in eadem dignitate natiuitas.

Regnandi tibi quid iuuenum tam dira cupido
Optime Saxigenum prohibet deus?
Haud pater Henricus dedit his:quia ſceptra mouebat
Aſtripotens bonus ipſe deus pius,
Quo ſine,nec regnum capitur,nec tempora ſiſtunt.
Quicquid in orbe deus geritur iubet,
Per quem iura duces cernunt,regesq; triumphant.
Fraternas acies nunc nunc male
Conflictare cupis,fallax,crudelis,iniquē,
Impie Leuiathan Beemoth paras
Antiquum renouare tua iam fraude duellum
Crimine pro cuncto pœnas lues,
Hic reprobum numeris culpans quod peccat in æuo
Improbe ſupplicium referes ſimul:
Et quæcunq; malis debentur flammea cunctis
Vincula,parta tibi miſero: neq;
Ignicomas erebi iuſte demerſus ad undas

Perpetuo tecum arſuros trahes
Chriſticolas: quia ſiqua ſacro baptiſmate loti
Debita poſt traxere, dei manet
Gratia, quæ lapſos erexit ſanguine gratis.

De Euerhardo, qui Henricum adhuc regi Othoni fratri ſuo fidelem cepit, & in Franciam abduxit. Item qua ratione Euerhardus dictus Gilibertum à regis fidelitate ſeiunxerit, & quomodo Gilibertus & Euerhardus Henricum carcere emiſerint. Caput IX.

TAnti huius ac tam pernicioſi facinoris illex Euerhardus extitit comes: huius enim primæ rebellionis tempore Henricus fratri ſuo regi & domino, prout debuerat, adminicula dederat, niſuq; omni aduerſarios fatigabat. Verum quia in curia non ſolum temporalibus rebus, ſed etiam æternis deditis, atq; in ipſa internæ contemplationis uiſione cõſtitutis, lapſum nonnunq; parat, & quod, ut Vegetius Renatus in libro Rei militaris ait: neceſſario amplior ſecuritas, grauius ſolet habere diſcrimen: Henricum in quodam oppido manentem, incautiusq; ſe tuentem, prædictus Euerhardus collecta multitudine obſedit, ac priuſquam ei frater rex adminiculari poſſet, expugnauit, ſecumq; illum & gazam non paruam in propria transportauit. Rex igitur tantum fratris, imò ſuum cupiens dedecus uindicare, præfatum Euerhardum, ſibiq; conniuentes toto cœpit conamine perſequi. Euerhardus ſanè Gilibertum Lotharingorum ducem à regis fidelitate ſeiunxerat, cuius adiutorio regi non modice reſiſtebat. Quanquam idem Gilibertus regis ſororẽ haberet uxorem, maluit tamen ſuſcipiẽdi regni ſpe animatus regi obſiſtere, quàm eum, ut debuerat, contra ſuos æmulos adiuuare. Sed quum ſe regi nec ſic conſpicerent poſſe reſiſtere, non incallido ſecundum hominem, ſed fatuo ſecundum deum accepto cõſilio, huiuſmodi uerbis Henricũ conueniunt. Si conſilijs noſtris te parere nobis iuramento promittis, non ſolum quia captus es te dimittimus: ſed quod maius eſt, ſi tamen rex uelis fieri, noſtrum te dominum conſtituimus. Hoc autem non eò dicebant, ut facerent: ſed ut eius auxilio regem debellarent.

Vegetij locus

Qua calliditate Euerhardus Henricum & Gilebertum in acquirendo regno decipere uoluerit, & quomodo id iactanter coniugi dixerit. Caput X.

HAbuerat planè rex nonnullas maximas & fortiſſimas copias, & earum duces Hermannum ſcilicet Sueuorum ducem, fratremq; eius Vdonẽ, atq; Conradum cognomine Sapientem. Qui quanq; affinitatis linea Euerhardo iungerentur, maluerũt tamen iuſte, ſi neceſſitas incubuiſſet, iuſto cum rege occumbere, quàm cum conſanguineo iniuſte triumphare. Henricus igiť præmiſſa iam promiſſione deceptus, proprijs mox collectis copiis, totis uiribus ipſos adiuuare, regemq; cœperat debellare. Verum quia ſcriptum eſt.

Sapienter

Mentita

Mentita eſt iniquitas ſibi,libet paululum immorari, & quemadmodum tūc mentita ſit iniquitas ſibi,explicare.Euerhardus haud prius Gilebertum à re/ gis fidelitate ſeiungere ualuit,donec regē eum ſe facturum eſſe promiſit.Gi/ lebertus autem arte hac Henricū decipere uoluit, ut dum ſuo adiutorio regē deuinceret, ipſum deponeret, ſibi regni ſolium obtineret. Verū Euerhardus longe aliter diſpoſuerat. Voluit enim regē poſſe deuincere, regnoq; priuare utroſq;,ſibiq; uſurpare, quemadmodū ex uerbis ipſius, quæ paulo antequā moreretᶜ,uxori ſuæ dixit,conijcere poſſumus. Quam dum foueret in ſinu,Io/ cundare inquit,in gremio comitis,breui lætatura in amplexibus regis.Quod nō ita accidiſſe,& iniquitatē ſibi mentitā eſſe,tēpeſtas indicat præſens. in Euerhardū

De admirabili uictoria,quam rex Otho orando obtinuit, & de Henrico in brachio uulnerato in eo prælio. Caput XI.

IGitur ut præfati ſumus, huiuſmodi Henricus promiſſione animatus,imò deceptus, collecto exercitu,cum Gileberto pariter atque Euerhardo, regi præparat bellum. Quos contra rex properat lætus, non eorum multitudine territus, ſed dei pietate confiſus. Sed ut ſcias quàm facile eſt deo in paucis plures uincere,& quod quiſq; in abundantia uirtutis ſuæ nō ſaluabitur, audi antiquum à domino renouatum miraculū. Regis milites ſupra Rhenum ad locum uocabulo Bierzuni peruenerant, Rheniq; alueum tranſire cœperant, ignorantes quod Henricus cum præfatis comitibus tanta uicinitate eis iam eſſet proximus. Perpaucis deniq; è nauibus egreſſis, uix equos aſcendere,ſe/ ſeq; armis induere poterant, quum prænominatorū legiones non nunciantᶜ properantes,ſed intuitu ipſo cernuntᶜ præſentes. Tali igitur ſeſe mutuo ſunt ſermone aggreſſi: Fluminis huius,ut cernitis, magnitudo ſocios noſtros no/ bis ſuccurrere,noſq; etiam quamuis uolentes,redire non ſinit:nec clàm nobis eſt,quàm ridiculum noſtris præſertim ſit nationibus,fortes uiros ſe hoſtibus tradere, & non reſiſtendo mortem fugere, uitamq; ſempiternis opprobrijs comparare. Quanq; enim euadendi(quæ nunquam hoſtibus obeſt)oblata deſperatio, & ſupplicandi opprobrium ſempiternum pugnandi nobis fidu/ tiā præſtent: ea tamen eſt quæ nos præſertim ueritatis ſcilicet & iuſtitiæ cau/ ſa pugnare compellit. Si enim terreſtris domus noſtra reſiſtendo iniuſtitiæ diſſoluatur,æternam non manu factam recipiemus in cœlis.His itaq; dictis accenſi,hoſtes inter præcipiti curſu tranſeunt.Rex deniq; ſuorum tantā con/ ſtantiam non ſine diuino inſtinctu conſiderans,quoniā fluuio intercedente, corporali præſentia ſubuenire ſuis nō poterat,recordatus populi domini,qui repugnantes ſibi Amalechitas orationibus Moyſi ſerui dei deuicerat, proti/ nus de equo deſcendit,ſeſeq; cum omni populo lachrymas fundens ante ui/ ctoriferos clauos manibus domini noſtri Ieſu Chriſti affixos, ſuæq; lanceæ impoſitos,in orationem dedit, quantumq; iuſti uiri ſecundum iuſti uiri ſen/ tentiam Iacobi tunc ualeret oratio,res manifeſta probauit.Eo nanq; orante,

quum ex ſuis nullus occumberet,hoſtes ſunt omnes in fugam conuerſi, nonnulliq́ꝫ eorum quur fugerent penitus ignorabant:quoniam quidem pręe pau citate ſeſe inſequentes hoſtes uidere non poterãt.Cæſis igitur plurimis,Henricus eſt uehementer in brachio percuſſus,& quanquam loricæ triplicis fortitudo ad carnem uſq́ꝫ enſis aciem non admitteret, pondere tamen percuſſionis acerbæ brachium eſt adeo in liuorem conuerſum,ut nullis medicorum curis ita mederi poſſet, quin ſubſequente anno dolorem permagnum ſentiret. Vnde & paulopoſt huius facinoris occaſione ipſum falſi ſunt hominem exuiſſe.Sed quia lanceæ ipſius ſanctæ memoriam fecimus hic,qualiter ad eum peruenerit,inſeramus.

Henrici brachium contuſum

De lancea dominica per Henricum inuenta,& ad Othonem perlata. Caput XII.

BVrgundionum itaq́ꝫ rex Rodulfus,qui nonnullis annis Italicis imperauit,lanceam illam à Samſone comite dono acceperat.Erat enim excepta cæterarum ſpecie lancearum,nouo quodammodo opere, nouaq́ꝫ elaborata figura,habens iuxta limbum medium utrobiq́ꝫ feneſtras.Hæ pro pollicibus perpulchre duæ acies uſq́ꝫ ad decliuum medium lanceæ extenduntur. Hanc igitur Conſtantini magni ſanctæ Helenæ filij uiuificæ crucis inuẽtricis fuiſſe affirmant,quæ media in ſpina,quam limbum ſuperius memoraui, ex clauis, manibus pedibusq́ꝫ domini & redemptoris noſtri Ieſu Chriſti affixis, cruces habet.Henricus itaq́ꝫ rex,ut erat domini timens,totiusq́ꝫ religionis amator,audito Rodulfum tam inæſtimabile donum habere cœleſte, nuncijs directis tentauit,ſi præmijs aliquibus id poſſet acquirere,ſibiq́ꝫ aduerſus uiſibiles,inuiſibilesq́ꝫ hoſtes arma inuictiſſima, triumphumq́ꝫ perpetuum præparare. Quod quum rex Rodulfus modis omnibus ſe nunquam facturum ediceret: rex Henricus quia mollire hunc muneribus non potuit, minis terrere magnopere curauit.Omne quippe regnum eius cæde atq́ꝫ incendijs ſe depopulaturum eſſe promiſit.Quia uero quod petebatur munus erat quo cœleſtibus terrea deus coniunxerat,lapis ſcilicet angularis faciens utraq́ꝫ unum,Rodulfi regis emolliuit cor,iuſtoq́ꝫ regi iuſta iuſte petenti cominus dedit.Neq́ꝫ enim pace præſente, ſimultati locus erat. Nam & eo qui his crucifixus eſt, à Pilato ad Herodem properante, facti ſunt amici in illa die,qui prius inimici erant adinuicẽ.Quanto aũt amore rex Henricus præfatũ inæſtimabile donũ acceperit,tum in nonnullis rebus,tum in hoc præſertim claruit,quod nõ ſolũ eo donantem ſe auri argentiq́ꝫ muneribus, uerumetiam Sueuorum prouinciæ parte non minima honorauit. Deus autem,qui quo quiſq́ꝫ quid animo peragat intuetur,non muneris quantitatis,ſed bonæ uoluntatis inſpector ac retributor, quanta ob prælibatam rem mercede æterno in ſeculo pium donauerit regem,indicijs quibuſdam hoc etiam in tempore prodidit,dum contra ſe inſurgentes hoc uictorifero præeunte ſigno ſemper hoſtes terruit atque fugauit.

gauit. Hac igitur occaſione, imò dei uoluntate ſanctā rex Henricus adeptus eſt romphæam, quam filio, unde inpræſentiarum nobis ſermo eſt, decedens cum regno hæreditario dereliquit. Qui quanta donum inæſtimabile uenera tione coluerit, uictoria non ſolum indicat præſens, uerumetiam diuinorum, ut prompturi ſumus, admiranda largitio munerū. His itaq; perterritis atque fugatis, rex rediJt non tantum de uictoria lætus, quantum de diuina miſera tione magnificus.

Probat autoritate ſanctæ ſcripturæ uictoriam Othonis nō fuiſſe fortuitam, ſed deo ita diſponente proueniſſe. Caput XIII.

LIbet autem paululum immorari, & quod non fortuitu, ſed deo diſpo nente hæc ita acciderint enarrare. Quod luce nobis clarius conſtabit, ſi domini ac ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti apparitionem, quæ poſt reſurrectio nem mulieribus & diſcipulis facta eſt, in medium proferamus. Fidem Petri, dilectionem Ioannis ſupra pectus domini in cœna recumbentis, Thomas firmiter nouerat, eosq; ad ſepulchrum cucurriſſe, nihilq; præter linteamina inueniſſe audierat: angelorū etiam uiſiones, qui eum uiuere aſſererent, mulie ribus apparuiſſe cognouerat. Sed eſto, forte mulierum infirmitatem conſide rans, mulieribus nō credebat. Cedò, inquam, ſancte Thoma, ſi duobus diſci pulis ad caſtellum Emaus properantibus, quibus non ſolum apparuit, ſed etiam ſcripturas quæ de ſe erant, aperuit, imò etiam ſecundum conſuetū mo rem panem benedixit, & fregit, ac dedit, non credis: omnibus tamen condiſci pulis, quibus ianuis clauſis apparuit, quid fidem nō adhibere contendis? Me miniſti'ne, inquam, eundem dominum & præceptorem tuum, cui te commo riturum promittebas ante paſſionem, hæc omnia prædixiſſe? Ait nāq;, Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabunt omnia, quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagella bitur, & conſpuetur: & poſtq; flagellauerint, occident eum: & tertia die reſur get. Quur itaq; eum dubitas reſurrexiſſe, quum gētibus traditum, flagellatū, conſputum, crucifixum, ſicut prædixerat, uideas? Haud ab re eſt quod domi num tuum manibus proprijs tractare contēdis. Ipſe dominus nanq; rex no ſter, qui operatus eſt ſalutem in medio terræ, qui nouit omnia antequā fiant, multos præuidens hoc errore perituros, ut eſt miſericos & clemens, Infer, ait, digitū tuū huc, & mitte manū tuam in latus meū, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Confitere Thoma ſancte, & tua dubietate omne noſtrū exclude am phibolū. Dominus, inquit meus, & deus meus. O ambiguū omni laude di gniſſimum. O dubium cunctis ſeculis prædicandum. Si tu nō dubitares, ego non tam firmiter crederem. Si mulierum credentium, ſi condiſcipulorū fidē, hæreticis, qui non uero corpore dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe la trabant, diceremus, multa nobis argumēta diabolica calliditate opponerēt. Sed quum dubitantem Thomam corpus tractaſſe, uulnerum cicatrices teti

giſſe, ac mox dubitatione remota, deum & dominum exclamáſſe audiunt: qui prius erant multiſoni, mox ut piſces uidentur inſoni, cognoſcentes quia & uera caro eſt, quæ tractari potuit, & deus, qui ianuis clauſis intrauit. Et quod Thomas dubitauit, nõ fors, ſed dei omnipotentis diſpenſatio fuit. Sic itaq; ſic rex piiſſime inſperata ob militũ paucitatẽ uictoria diuinæ conſilium prouidẽtiæ fuit, uolens mortalibus indicare quàm charus deo eſſet, qui orando tam immenſum cum paucis triumphũ obtinere promeruit. Forte enim, imò certe & tu prius ignorabas quàm charus exiſteres: quod pòſt te cognoſcere fecit, quũ tanta uictoria honorauit. Sancti etenim uiri quid uirtutis habeant, & quanti in conſpectu diuini examinis exiſtant, niſi probauerint ignorant. Quod in facto Abrahã filium immolare cupientis, ex uerbis angeli dicentis colligere poſſumus: ait enim, Ne extendas manũ tuam ſuper puerum, neq; facias illi quicq̃, nunc cognoui quod timeas dñm, id eſt, teipſum & poſteros cognoſcere feci. Nouerat eni dñs etiã anteq̃ filiũ imolare uellet, quanta Abraham patriarcha ſanctus eum charitate diligeret: ſed is qui diligebat q̃ perfecte diligeret nõ nouit, donec per dilecti filij immolationẽ apertiſſime cognouit. Poſſumus & hanc ex beati Petri promiſſione approbare: Dñe, inquit, tecum paratus ſum & in carcerẽ & in mortem ire. Cui dñs, Dico, ait, tibi Petre, nõ cantabit in hac nocte gallus, donec ter abneges noſſe me. O ſancte Petre, melius q̃ tu nouit te, qui fecit te. Tu profiteris quemadmodum putas uerã fidem: ſed qui priuſq̃ fiant om̃ia nouit, ter ſe negaturũ te eſſe prædixit. Huius quippe ſententiæ nõ immemor, quũ poſtmodũ te an ſe diligeres interrogaret, magis ipſi credens q̃ tibi, amorẽ tuũ hac temperata reſponſione declaraſti dicens, Dñe tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Conſcientia quidem mea plus diligo te q̃ me, niſi quia te diligendo diligo me. Vtrum aũt ut exiſtimo, ita ſeueritas habeat, ipſe quàm ego melius noſti, q me ut eſſem feciſti, & ut te diligerẽ amore iuſtiſſimo inflãmaſti. Bone itaq; rex, non ob tuã hoc, ſed ob infirmorum actum eſt fidem, qui uictoriã non niſi multitudine putãt conſiſtere, & humanas res nõ niſi fortuitu prouenire. Scimus enim quia ſi cũ duodecim legionibus tranſires, ac uictoriam obtineres, nõ eam dño, ſed tibi imputares. Et hæc ratio eſt, quod cum paucis orando uoluit te deus uincere: ut & in ſe ſperantes ad amorem ſui magis accenderet, & te quantum diligeret, neſcientibus indicaret. Sed his omiſſis, ad alia feſtinemus.

De ijs qui in Alſatia Othonem regem fraude Frederici archiepiſcopi defecerunt: & de animoſo Othonis ad ſuos reſponſio. Caput XIIII.

Briſacum EST in Alſatiæ partibus caſtellum Briſecgaune patrio uocabulo nuncupatum, quod & Rhenus in modũ inſulæ cingens, & naturalis ipſa loci aſperitas munit. In hac itaq; ſuorum Euerhardus poſuerat multitudinẽ militum, quorum terrore non ſolum ſibi magnã partem præfatæ prouinciæ uendicabat: uerumetiã circumcirca regis fideles miſere laniabat. Rex deniq; bonus, non

non quæ ſua,ſed quæ ſuorum erant conſiderans,collecto exercitũ, in Alſatiã ut præfatum caſtrum obſideat proficiſcitur. Quũq; eodẽ perueniſſet,Frederici qui cum eo tunc aderat,Moguntiæ ſedis archiepiſcopi exhortatione,epiſcoporũ quamplurimi defixis noctu per gyrũ amiſſis tentorijs cœperũt regẽ deſerere,clàmq; ad ciuitates proprias cõfugere: Frederico cum eodẽ ſubdole permanente. Quod regis milites cõſiderantes,huiuſmodi regẽ ſunt aggreſſi ſermone,Cõſule rex ſaluti tuæ,loca hæc deſerẽs, & Saxoniã petẽs. Nec clàm te eſt quod Henricus frater tuus bellum tibi inferre conat̃, qui ſi tam paruas tecum eſſe copias ſenſerit,ita repentinus irruet,ut nec fugiendi quidẽ locus ſit. Melius eſt igit̃ reparato exercitu redire, quàm aut mori miſere, aut turpiter fugere. Quibus rex imperterritus,ut quondã ſuis Iudas cognomẽto Machabeus,Nolite,ait,nolite talia loqui.Et ſi appropinquauit tempus noſtrum,moriamur omnes in uirtute,& non inferamus crimen gloriæ noſtræ. Melius eſt enim pro uera iuſticia mortẽ ſubire,quàm eam fugiendo turpiter uiuere Deniq; ſi illos dei ordinationi reſiſtẽtes auxilium à multitudine ſola,& nõ à deo ſperantes iniuſte præliari, mori,& ad inremiſſibiles erebi pœnas deſcendere iuuat,nihilominus nos imò acrius pugnare delectet,qui & præliari pro iuſticia ſecuri, & ſi ſors carnis uniuerſæ acciderit,ſecurius poſſumus mori. Nã pro iuſtitia pugnatores ob copiarum paucitatẽ ante pugnæ experimentũ terga dare,deo diffidere eſt. His dictis non ſolum eos à fugæ propoſito reuocauit, uerumetiam ut uehementer pugnarent animauit.

Militũ ad regẽ cohortatio.

Reſponſum Othonis

De animoſo & prudenti reſponſo Othonis, quo confutauit impudentiã comitis abbatiã in præmiũ auxilij petentis. Cap. XV.

VNum autem unum pater egregie uelim diligenter attendas,quòd quũ audieris,plus eum animi paſſiones quàm hoſtes uiciſſe miraberis. Huiuſmodi uincere aduerſarios permittente deo nonnunquã & peccatores poſſunt:inconcuſſam autem animi tenere uirtutem,proſperis ſcilicet non extolli, & aduerſis nõ frangi,perfectorum ſolummodo eſt. Audi igitur in tanta hac fluctuante procella, quo fidei ſupra petram qui Chriſtus eſt, ſit ardore fundatus. Comes quidam tunc prædiues cum eo erat,cuius multitudo militum regis aciem condecorabat, Hic itaq; uidens quamplurimos ex regis acie deſertores ac transfugas fieri, non interiorem, ſed exteriorem conſiderans hominem,tacitus hæc ſecum uoluere cœpit. Quicquid à rege in hac turbatione conſtituto petiero,ſine dubio impetrabo,præſertim quum & acre nobis bellum immineat, ac ſe ne deſeram timeat. Nuncijs itaque directis regi ſupplicat,ut abbatiam quandam Laureſheim dictam,prædijs ditiſſimã ſibi concedat:cuius poſſeſſionibus qđ ſibi deerat, militibus ſuis miniſtrare præualeat. Rex aũt columbina nõ ſolũ,ſed ut erat uiperina calliditate ſuffarcinatus,non hoc qđ portẽderet minime aduertere potuit:unde & huiuſmodi nũcijs apolo

Affectuũ uictoria

 geticum

geticum dedit: Illi quid ſuper hac re ſentiam, uerbis ipſe potius explicabo ꝙ̃ nuncijs. Quod qui hos direxerat audiens, immẽſa eſt affectus animi lætitia, ſperans ſe quod popoſcerat impetraſſe. Vnde & moræ impatiẽs, regẽ adijt, eũq; ſententiã ſuper hac re promere poſtulauit. Cui rex populo circũſtante, Obedire, inquit, magis oportet deo quàm hominibus. Quis enim ſanum ſapiens ignorat te hæc non humilitate petitionis, ſed cõminationis autoritate dixiſſe? Scriptum eſt enim, Nolite ſanctum dare canibus. Quod quamuis à doctoribus ſpiritualiter intelligendum eſſe prædicetur, ego tamen ſatis me dare canibus ſanctum cenſeo, ſi monaſteriorũ prædia quæ à religioſis uiris deo ſunt militantibus tradita, tulero, & ſeculo militãtibus dedero. Tibi uero tam procaciter iniuſta petenti ſub teſtimonio totius populi nec hoc nec aliud unquam te à me accepturum eſſe teſtificor. Si cordi tibi eſt cum cæteris infidelibus auolare, quanto citius, tãto melius. His auditis, quia facies ſpeculum eſt mentis, cordis uerecundiam uultus rubore nudauit, concitusq; regis ad pedes corruens, ſe peccaſſe, ſe grauiter deliquiſſe cõfeſſus eſt. Perpende itaq; qua conſtantia dei athleta non ſolum uiſibiles, uerumetiam inuiſibiles conterat hoſtes. Antiquus etenim hoſtis non ei ſe nocuiſſe putauit, dum tot fortiſſimos principes contra illum ſurgere perſuaſit, fratrem etiam qui ei regnũ auferret inſtigauit, quoniam hæc exteriora eſſe damna cognouit: quin & præfatum comitem ad expetendam ſanctorũ hæreditatem incitauit, quatenus rex eo uelocius offenſam dei incurreret, quo ſeruorũ dei ſtipẽdia ſuis iniuſte militibus traderet. Verũ quia nequiuit, nunc quantũ rex ſanctus ob tentationis huius conſtantiã deo pro ſe pugnante creuit, in mediũ proferamus.

Quomodo deo pro Othone rege pugnante, Gilebertus & Euerhardus apud Andernacum ſint occiſi. Caput XVI.

DAuid ſanctus ex perſona domini dicit, Si populus meus audiſſet me, Iſraël ſi in uijs meis ambulaſſet, pro nihilo forſitan inimicos eorũ humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam. Quod in rege hoc dominum audiente, atq; in uijs eius ambulante eſſe completũ, quam prompturus ſum ratio declarabit. Euerhardus atq; Gilebertus audito rege in Alſaria eſſe, quoniã neminem qui eis reſiſteret uerebantur, permagno collecto exercitu, Rheni alueum ad Andernacũ pertranſeunt, regisq; fideles circumquaq; demoliri procedunt. Vdo ſanè Hermanni ducis Sueuorũ frater, necnõ & Conradus cognomento Sapiens, quos ſuperius regi diximus eſſe fideles, ipſius in partibus erant, ſed quia eorũ copiæ iſtorũ copijs impares extiterãt, his occurrere trepidabãt. Verũ iubẽte deo, nõ locutionis, ſed inſpiratiõis modo, hos cũ multis ſpolijs redeuntes ponè ſequunt. Quũq; paululũ ꝓceſſiſſẽt, quidã eis flẽs & eiulãs obuiã uenit ſacerdos. Qui rogatus ab eis quò iret, cur fleret? Ab iſtis, inqt, prędonibus ego uenio, q paupertatis meæ ærumnã uno

quod

quod ſolum poſſederam iumento ablato, dilatarunt. Quod quum præfatus Vdo ac Conradus audirent,an Gilebertum atq; Euerhardũ uiderit examuſſim ſunt ſciſcitati. Quo reſpondente, quoniã cum præda cunctis penè trans Rhenum miſſis,ipſi ſoli cum eorum electis militibus(quod nec bene uertat) capiunt cibum,tanta celeritate ſuper eos irruunt,ut ſi uideres, nõ eos currere, ſed diceres tranſuolare. Quid plura? Euerhardus gladijs occidit, Gilebertus Rheni undis ſubmergit, quas quoniã exorbere præ multitudine nõ potuit, anima recedente defecit. Cæterorũ uero nullus aufugit,qui non aut uiuus caperetur,aut gladio truncaretur. Vides igitur quemadmodum ſuper regẽ tribulantes dominus manum miſerit,quem in uijs ſuis ambulantẽ cognouit.

De nuncio qui Othoni cædem Gileberti & Euerhardi nunciauit, quum templum peteret:& de pietate eius. Cap. XVII

DVm hæc aguntur, rex in Alſatia horũ inſcius,mori potius quàm aduerſarios fugere eſt paratus. Accidit itaq;, ut quemadmodũ ei moris erat, mane primo,quoniam eccleſia longe aberat,ſuper equum conſideret,eoq; ſe munitũ orationibus iret, dum directis procul oculis, obuiare ſibi ſub nimia celeritate hominẽ uidit:quem ilico nuncium eſſe intellexit,eo quod ſubſequuturam lætitiã quodam præludio hilaritatis oſtendit. Hoc igitur indicio,quia ſecunda eum nunciare qui aderant intelligũt,arrectis auribus ut eum audiãt currunt. Quibus moderata huius proceſſio,capillorum ac ueſtium compoſitio,honeſta ſalutatio annuerat. Vidit rex populum anhelare,& quod dicẽdi moram nuncius faceret,grauiter ferre. Age ait,ad quod miſſus es fare,præpoſtero ordine rem prius exprime,circumſtantium metus adime,eorumq; animos gaudio exple:dehinc per longa exorſa, & rhetorum procemia ſalutationibus nos demulce. Non qualiter,ſed quid dicas præſens tempus expectat. Malumus enim ruſticana ſimplicitate lætari, quàm Tulliana eloquẽtia periclitari. His auditis,Euerhardum atq; Gilebertum hominem exutos eſſe primo impetu nunciauit, uolentemq; qualiter hoc acciderit proſequi,rex manu compeſcuit, ac mox de equo deſcendit, ſeſeq; cũ lachrymis deo gratias agẽs in orationem dedit. Qua expleta, ſurrexit,atque itinere quò cœperat,deo ſe commendaturus ad eccleſiam tendit. Scite

Quomodo Otho rex Bertholdo Baioariorum duci amico ſuo res lætas denũciauit,& nuptias ſororis aut filiæ eius obtulit: & de Frederici epiſcopi inani contra regem factione. Cap. XVIII.

HOc in tẽpore Bertholdus Baioariorũ dux, Arnolfi ducis frater,uir ſtrenuus,regis partibus toto fauebat conamine. Volens itaq; rex,ut quemadmodum tribulationis præteritæ,ita & lætitiæ præſentis fieret particeps, ſequenti die quanta erga eum dominus beneficia egerit, nuncijs directis, aperuit. Cui etiam in augmentum lætitiæ,quoniam coniugali minime connubio tenebatur, demandauit: ac iuramento promittere fecit, ut ſi ſororem ſuam,

ſuam ſcilicet Gileberti uxorē habere poſſet,eā illi coniugio copularet. Quod ſi minus procederet, ipſius Gileberti ex eadem ſorore genitam quam penes ſe habuerat ferè iam nubilem maritali ei coniugio traderet.Quo audito, Bertholdus immenſo eſt gaudio affectus, elegitq́ nondum nubilem potius filiam expectare,quàm matrem quæ iam nupſerat tollere. Fridericus deniq; Moguntiacenſis eccleſiæ archiepiſcopus, cuius conſilio nōnulli epiſcoporum regem dimiſerant, ut quàm occulte geſtabat, infidelitas cunctis pateret,decē fermè diebus ante prænominatorum interitum regem deſeruit, ac Moguntiam concitus uenit,in qua nihil moratus,Metenſem urbem adijt.Diſpoſuerat enim regis frater Henricus redeuntibus Euerhardo atq; Gileberto, cum eodem Frederico illic exercitum congregare,ſicq́ regi in Alſatia degenti bellum maximum præparare. Quumq́ illò perueniſſet nominatus archiepiſcopus,inſperate & nō opportune ei nuncij occurrerūt,qui iam prælibatos principes morte intercedente non uiuere dicunt. Is autem animo conſternatus, quid faceret penitus ignorabat.

De eiuſdem Frederici archiepiſcopi captiuitate.Et de ſorore Henrici,prohibente ne in munitiones quaſdam contra regem ſe recipiat. Et quomodo Henricus tandē ad miſericordiā regis fratris ſui ſe ſubmiſerit. Cap. XIX.

REx interea Alſatiā deſerens,Franciam occupabat. Cuius ob metū Moguntię ciues redeuntem archiepiſcopū intra urbis mœnia nō ſuſcipiunt. Vnde factū eſt ut nō multo poſt à regis fidelibus captus,& ante eius pręſentiam adductus,cuſtodiæ ſit in Saxoniam traditus, in qua aliquandiu cōmoratus,miſeratione regis dignitati priſtinæ eſt reſtitutus. Henricus denique regis ſui atq; fratris terrore compulſus, in caſtellum Capræmons uocabulo non ſolum ingenijs hominū,uerum natura ipſa munitū ingredi uoluit:quod eius ſoror uidua ſcilicet Gileberti prænoſcens, non ſolum ne id facere poſſet prohibuit,uerum huiuſmodi ſermonibus eum conuenit. Proh,non tete miſeriarum mearum tædet,quas interempto Gileberto marito perpetior: ni etiā meis in munitionibus te occludēdo regis iram ſuper regionem uelut aquam effundas?Non feram,non ſinam,nō patiar,non tanta mihi uecordia innata erit,ut ex meis incommodis tua compares commoda. His Henricus auditis,quum aliud quid faceret ignoraret,aſſumptis ſecum quorum auxilio iuuaretur quibuſdam epiſcopis,die quadam nudis pedibus regis ad pedes ignorante ipſo peruenit,ſupplexq́ miſericordiam implorauit. Cui rex,Indignū, inquit,facinus tuum miſericordiam non meretur. Verum quia uideo te humiliatum coram me,non inducam malum ſuper te. Iuſſit itaq; rex eum ad palatium ſuum quod in Francia in loco qui dicitur Inglinheim cōſtitutum eſt, proficiſci,ſolertiq́ illum uigilantia cuſtodiri, quoad iræ remota paululū ægritudine,quid ſuper eum faceret conſilio ſapientium definiret.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLE=SIAE LEVITAE, LIBER QVINTVS.

Qualiter Hermannus Sueuorũ dux Liuthulfo filio regis Othonis Idam filiam ſuam coniugem obtulerit. Et de eclypſi ſolis ante uictoriam Radamiri in Hiſpania:& de apparitione cometæ. Item qualiter rex Hugo Romam uexauerit. Caput I.

FACTVM eſt ut poſt mortem Euerhardi atque Giliberti, necnon & Henrici fratris regis incluſionem, concurrẽtibus undiq; ad regem cõgratulationis cauſa proceribus, ueniret etiam uir ditiſſimus Sueuorum dux Hermannus, qui poſt congratulationis ſatietatẽ talibus eſt regem aggreſſus ſermonibus, Non clàm domino meo eſt, tum prædiorum latitudine, tum pecuniarum immenſitate prædiuitem me abſque liberis eſſe, nec eſt præter unam paruulam natam, quæ mearum rerum me redeunte hæres exiſtat. Placeat itaque domino meo regi filium ſuum paruulum Liuthulfum mihi adoptare filiũ, quatenus unicæ filiæ meæ maritali commercio ſociatus, me migrante, mearum fiat hæreditate rerum magnificus. Hoc itaq; quia placuit regi conſilium, quod popoſcerat ſine dilatione compleuit. Hoc in tempore ut ipſe pater bene noſti, ſol magnam & cunctis terribilẽ paſſus eſt eclypſim ſexta feria hora diei tertia. Qua etiam die Abdaram rex noſter à Radamiro rege Chriſtianiſſimo Galitiæ in bello ſuperatus eſt. Sed & in Italia octo cõtinuis noctibus miræ magnitudinis cometa apparuit, nimiæ proceritatis igneos ex ſeſe radios fundens, ſubſequuturam non multo poſt famẽ portendens, quæ magnitudine ſua miſere uaſtabat Italiam. Eadem tempeſtate Hugone rege turpiter expulſo, Albericus, ut præfati ſumus, Romanæ ciuitatis monarchiam obtinebat. Quem rex Hugo quotannis grauiter opprimebat, gladio & igne quæ poterat uniuerſa cõſumens, adeo ut ciuitates præter Romam in qua ipſe conſederat, omnes auferret. Sed & ipſam ſine dubio tum depopulando tum ciues muneribus corrumpendo conquiſiuiſſet, niſi occulta & iuſta iuſti dei ſententia illi prohibuiſſet.

Hermanni oratio

Eclypſis

Cometa

Fames

De Berẽgario & Anſcario fratribus, quorũ poſterior marchio Camerinorum & Spoletinorũ ab Hugone cõſtituit̃. Item de Sarlio ſeu Harlio, quẽ rex Hugo contra Anſcariũ noua molientẽ miſerit:& de Anſcarij uerbis. Item de bono conſilio Vuiberti, & malo Archodi regi dato. Cap. II.

PEr idem tempus Berengarius atq; Anſcarius in Italia fratres clarebant. Vno quidem patre Adelberto ſcilicet Eporegiæ ciuitatis marchione, ſed non una matre progeniti. Berengarium namq;, uti præfati ſumus, Gilla Berengarij regis filia: Anſcarium autem Ermegarda Adelberti Thuſciæ prouinciæ marchionis, quam ex Berta regis Hugonis filia habuerat, peperit.

Quorum Berengarius conſilijs prouidus, ingenio callidus: Anſcarius uero ad quodlibet facinus promptus. Quem & rex Hugo nimis ſuſpectũ habuerat, ne ſe occideret, ac regnum ſibimet obtineret. Conſilio itaq; accepto, quia Theobaldus marchio hominem exierat, Spoletinorum eum ac Camerinorum conſtituit marchionem, quatenus eo ſecurius uiueret quo longius hunc ab ſeſe eſſe ſequeſtratũ cognoſceret. Quò dum profectus eſſet, uti animi impatiens erat, quicquid ex rege mali mens ei cogitando ſuggeſſerat, rerum ſignis continuo declarabat. Quod regem Hugonem minime latuit. Igitur quod remedium huic ægritudini dare poſſet excogitans, Sarlionẽ ad ſe Burgundionum ex gente progenitum aduocat. Cui & ait, Camerinorũ ac Spoletinorum hominum non eſt mihi fides incognita. Eſt enim calamo ſimilis, cui ſi inuiſus fuerit homo, perforabit manum ſuam. Vade itaq; atq; accepta à me pecunia, mentes eorum corrumpe, ab Anſcarij dilectione eos amoue, tibiq; coniunge. Te nemo eſt qui poſſit facere, tum melius, tum commodius. Habes enim illius Theobaldi nepotis mei defuncti optimi marchionis uxorem, cuius auxilijs fretus cunctus ad te ueniet populus. Profectus itaq; eſt, & eo annitente haud ſecus atq; rex prædixerat, Camerinorum ac Spoletinorũ populus egit. Congregata itaq; multitudine, ad eam in qua Anſcarius erat, ciuitatem properare feſtinat. Quod quũ audiſſet Anſcarius, anteſignanum ſuum nomine Vuibertum talibus adorſus eſt uerbis,

Sarlius imbellis multorum ſiſus in armis
Pugnaturus adit: cui fortes pectore & armis
Occurſare decet, bellumq; inferre cruentum.
Lecta manus iuuenum bellis exercita multis
Poſt huc tendentem quæ me comitata patronum
Protinus adueniet fuluo decorata metallo.

His auditis, Vuibertus, ut erat uir non audacia ſolum, uerumetiam ſcientia fretus, Mane ait, copias prout potis es cõgregato. Pergraue eſt enim cum paucis innumeris occurrere. Sed & ſi quibuſcum res agitur animaduertis, heroës ſunt, haud ſegnius atq; nos bello aſſuefacti. Iam Anſcarius Vuiberto recta ſibi conſulenti, conniuere decreuerat, directisq; uſquequaq; nuncijs, congregare exercitum cupierat, quum Archodus Burgundionũ ſanguine ortus, Vuibertum ſibi conſulentem dictis increpabat amaris. Chremeti, inquit, ſimilis es, qui ob Thraſonis metum Thaidi de occludendis ædibus conſilium quo aduocatos ſibi à foro duceret, dedit: quem quũ Thais prohiberet, quod cum ſalute tua ait cauere poſſis, ſtultum eſt admittere. Malo ego uos proſpicere, quàm ulciſci accepta iniuria. Optime Vuibertus inquit, Thraſonis feciſti memoriam militis, qui prius ore deſæuiens, quum ad rem ueram uentum eſſet: Syriſcum in dextro cornu, Simalionem in ſiniſtro conſtituens, ipſe ſibi locum poſt principia elegit. Burgundiones enim garrulos eſſe, uoraces ac imbelles,

Terentij locus feſtiue adductus

belles,nullus qui eos nouerit ambigit.Sed & quàm fortiter ſępe feceris,quas fugiendo declinaſti,cicatrices indicant corporis.

De prima pugna inter Sarlionē & Anſcarium,in qua Vuibertus letaliter uulneratus eſt,& Archodus fugit. Item de ſecundo prælio,in quo Anſcarius ſtrennue pugnās,Hattonem comitem haſta occidit,ac poſtmodum de equo per dolum decidens,ab hoſtibus occiſus eſt. Caput III.

HViuſmodi Anſcarius atq; Vuibertus excitati dictis, ubi Sarlionem cū multis eſſe audiunt,quàm mox cum paucis properare contendunt.Sex Sarlio acies habuerat,quarum tres contra Anſcarij unam, in qua ipſe Anſcarius erat direxerat.Ipſe uero fluuio interiecto rei ſpectans euentum cum tribus remanſerat. Verebatur enim,quod nec tanta eum multitudo quiret defendere,ſi ſuos in eum Anſcarius poſſet obtutus inducere.Haud mora,bellū incipitur,in quo Archodus quia fugerat non uidetur. Vuibertus morte tenus uulneratur,quoniam quidem mori ſatius quàm fugere duxit.His itaq; omnibus ab Anſcario debellatis,duas in eum iterū Sarlius mittit acies, una ſolum modo ſecum retēta. Quumq; Anſcarius quis ſuorum occumberet inquirere uellet,nō ſuo tantum q̄ aliorū ſanguine cruentatus Vuibertus ei occurrit,cui & ait,Duæ contra nos acies perpulchre armis inſtructæ adueniunt, quas te potius declinare q̄ expectare etiā atq; etiam rogo. Archodus, ut ipſe bene noſti,pugnę huius incēſor qualiter aufugerit uides.Ego uero poſitus in extremis,nō cogito iam de pugna, ſed miſericordē dominum rogo pro anima,ne mihi imputet quæ ob dilectionē tui hodie cōmerui crimina, multa hominū neci dando corpora.His expletis expirauit. Collectis itaq; Anſcarius quos potuit, duabus phalangis occurrens,eas inter furibundus inſilijt, ſtragemq; innumerā dedit. Comes quidē Hatto nomine duabus illis præerat aciebus, qui hac occaſione & fiducia Anſcario occurrit, quoniā confracta iam lancea, ſolam in manu eius uiderat haſtā. Quem dum intuitus eſſet Anſcarius, Tu ne es,infit, qui contempto crucis & ſanctorū iuramento, periurus in nomine dei tui me tuū dominū deſeruiſti, & ad uulpem Sarliū transfuga ac deſertor abijſti? Eſſe aliquos manes & ſubterranea regna,in quibus periuri puniant, Cocytū & Stygio ranas in gurgite nigras, qui uſq; modo ſomniaſti, re ipſa experiere. Hæc dicens, haſtam quam ſine ferro geſtabat, per os illius ualide iaciēs, ſanguine crebroq; reſperſam per occipitium duxit:enſeq; abſtracto,quoniā multi ſuper ſe irruerant,dimicare uehementer cœpit.Quūq; nullis ſibi adminiculantibus, omniū penè hoſtium ſolus impetū ſuſtineret, huc illucq; diſcurrens,ſonipes quo inſederat, adeo in ſcrobem cecidit,ut collo ſup poſito, cruribuſq; & pedibus ſurſum erectis, eouſq; ſuper Anſcariū iaceret, donec ab irruentibus hoſtibus miſſilibuſq; directis occideret. Quo mortuo, Sarlius marchia ſecure potitur,& rex Hugo gaudio immenſo afficitur.

Fortiter *Vuiberti mors* *Anſcarij interitus*

B De miſſis

De miſſis ab Hugone Conſtantinopolim ad Imperatorē pro nauibus & igne Græco contra Saracenos. Item de Berēgarij fuga, qui acceperat regem Hugonem oculis ſuis inſidias parare, & ſe uelle excçcare: & de uxoris eiuſdē fuga. Item de imprecationibus autoris in montes qui illis peruij fuerūt. Item qualiter Hermannus dux Berengarium ſuſcepit, & Othoni regi commendauit. Caput IIII.

DVm hæc aguntur, montana quibus ab occidua ſeu ſeptentrionali parte cingitur Italia, à Saracenis Fraxinetum inhabitantibus crudeliſſime depopulantur. Quamobrem Hugo rex conſilio accepto, nuncios Conſtantinopolim dirigit, rogans Imperatorem Romanū, ut naues ſibi cum Græco igne tranſmittat, quas chelandria patrio ſermone Græci cognominant. Hoc autē eò fecit, ut dum terreſtri itinere ipſe ad deſtruendum tenderet Fraxinetum, eam partem qua mari munitur, Græci obſiderent nauigio, eorumq́ naues exurerent, ac ne ex Hiſpania uictus eis aut copiarum ſubſidia prouenirēt, diligentiſſime prouideret. Interea Berēgarius memorati frater Anſcarij atq; Eporegiæ ciuitatis marchio occulte quædam in regem cœpit moliri. Quod dum regi compertū foret, ſimulata beneuolentia, diſſimulataq́ ira, dum ad ſeſe ueniret, luce eum priuare diſpoſuit. Filius uero eius nomine Lotharius, rex & ipſe paruulus, & neceſſariarum ſibi rerum adhuc ignarus, quoniā conſilijs his interfuit, celare quemadmodum puer haud potuit, uerum deſtinato ad Berengarium nuncio, quod pater illi ſuus facere uellet aperuit. Hoc itaque

Berengarij fuga Berengarius ut audiuit, Italiam quàm mox deſeruit, ac per montem Iouis in Sueuiam ad Hermannum ducem properauit. Vxorem uero ſuam Vuillam per aliam uiam ad eandem prouinciam uenire præcepit Quæ itinere digreſſionis ſuæ per montē auium fœta partuiq́ uicina, qualiter montes tam aſperos atq; inuios tranſire pedibus potuerit, ſatis nequeo mirari: niſi quia fortunas omnes aduerſas mihi fuiſſe certo ſcio. Sed ô quod ſibi decipulam Lotharius præparauerit, futuri ignarus uidere non potuit. Dum enim Berengario conſuluit, qui regnum & uitam auferret ſibimet præparauit. Imprecor itaq; mala plurima non Lothario qui leuitate peccauit pueritiæ, idq́ amare poſtmodum pœnituit: uerum montibus illis crudelibus contra inſuetū omnibus morem facile eis iter præbentibus. Itaq; libet mihi in eorum contumeliā nūc

In montes exclamare. Improbe mons auiū tali Neq; tu nomine dignus: Cōſeruas quia nam peſtem, Nunc quam perdere poſſis. Inuius eſſe ſoles etiam, Cum ſol igneus ardet Tēpore quo Cererē meſſor Curua falce repoſcit Tempore quo radijs phœbi Cancri ſydus adurit. Peſſime nunc es inaudito Rigidæ tempore brumæ Peruius: atq; utinam poſſent Mea nūc uota ualere, Protinus in barathrum uulſus Alijs montibus iſſes. Ecce Berengarium ſeruat, Sinit & tramite recto Mons tranſire Iouis, mirum Haud ſuetos perdere ſanctos, Et ſeruare malos, uocitant Heu quos nomine Mauros. Sanguine qui gaudent ho

minum,

minum, Iuuat & uiuere rapto. Quid loquar?ecce dei cupio Tete fulmine a-duti Conſciſſuſq; chaos cunctis Fias tempore cuncto. Igitur Hermannus Sueuorum dux uenientem ad ſe Berengarium benigne ſuſcepit, eumq; cum magno honore ante pijſſimi regis præſentiam duxit. Quem quanta rex de-uotione ſuſceperit, quantis'ue muneribus eum donauerit, quantumq; hono-rauerit, ſtilus meus ſe ſcribere poſſe diffidit. Verum quantū poterit deſigna-tis, cuius ſanctitatis, quantæ humanitatis rex fuerit, quantæq; etiā Berenga-rius improbitatis extiterit, facile prudens lector animaduertere poterit.

De legatione Hugonis ad Othonem, ut Berengariū non ſuſcipiat: & de pecunia illi fruſtra oblata. Item de legatione Romani Græcorum Imperatoris poſtulantis nepoti ſuo Hugonis filiam coniugem. Caput V.

REx Hugo audita Berengarij fuga, nuncios ſuos regi Othoni direxit, pro mittens ſe ſecundum uoluntatis eius deliberationem auri argentiq; co-piam ei daturum, ſi Berengarium non ſuſciperet, eiq; adminicula non confer ret. Quibus rex apologeticum huiuſmodi dedit: Berengarius nō ob dominij ueſtri deiectionem, uerum, ſi potis eſt, ob reconciliationē, noſtram adijt pie-tatem, ſiqua in re adminiculari illi penes dominium ueſtrum potero, gazas mihi ab illo promiſſas nō ſuſcipio, uerum illi meas libentiſſime tribuo: Beren gario uero ſeu cuilibet noſtræ pietatis clementiam imploranti, ſubſidium nō præbere, ſummę dementiæ eſt. Perpende itaq; quāta eum rex pius charitate dilexerit, qui promiſſum non ſolum non accipere, ſed propriā pro illo uoluit dare pecuniam. Dum hæc aguntur, Cōſtantinopolitanus Imperator cum regis Hugonis nuncijs ſuos dirigit, mandans naues & omnia quæ deſidera-ret ſe ei daturum, ſi nepoti ſuo filiam ſuam coniugem daret. Conſtantinum autem Leonis Imperatoris, non ipſius Romani filium dico. Tres enim cum Romano hoc imperabāt ſimul, eius uidelicet duo filij, Stephanus atq; Con-ſtantinus, & Conſtantinus Leonis Imperatoris filius. Rex itaque Hugo au-dita hac legatione, directis iterum nuncijs, Romano denunciat, ſe legitimam ex coniugio natam non habere: ſed ſi ex concubinarum filiabus uellet, egre-giam ei forma poſſe præſtare. Et quoniam Græci in Geneſeos nobilitate nō quæ mater, ſed quis pater fuerit inquirunt, Imperator Romanus naues con-tinuo cum Græco igne præparauit, munera maxima miſit, atq; ut illam ne-poti ſuo coniungeret mandauit. Quoniam meus uitricus uir grauitate orna-tus, plenus ſapientiæ regis Hugonis fuerat nuncius, pigrum non ſit mihi inſe rere, quod eum de Imperatoris ſapientia & humanitate, & qualiter Ruſſios uicerit, audiui ſæpius dicere.

Othonis reſponſio

Græcorum mos

De Nortmannis Ruſſis: & de pugna nauali Romani cum Ingero rege Ruſſorum ſeu Nortmannorum, quem mirabi-liter uicit, inijciendo ignem.

CAPVT VI.

Nordmanni Ruſſi

GEns quædam eſt ſub Aquilonis parte conſtituta, quam à qualitate corporis Græci uocanr Ruſſos, nos uero à poſitione loci uocamus Nordmannos. Lingua quippe Teuthonũ Nord aquilo: man autẽ mas ſeu uir dicitur, unde & Nordmannos Aquilonares homines dicere poſſumus. Huius denicꝫ gentis rex Inger uocabulo erat, qui collectis mille & eo amplius nauibus Conſtantinopolim uenit. Quod Romanus Imperator ut audiuit, quoniam naualem exercitum ſuum directum contra Saracenos, & ad inſularum cuſtodiã habuit, æſtuare cœpit cogitationibus: Quumcꝫ cogitationibus non paucas inſomnes noctes duceret, & Inger cuncta mari uicina diriperet, nunciatũ eſt Romano xv. ſemifracta ſe habere chelandria, quæ populus ob uetuſtatem ſola reliquerat. Quod ut audiuit τὸς ναυπηγὸς, hoc eſt, nauiũ fabricatores ad ſe uenire præcepit, quibus ait, Properãtes ſine dilatione ea quæ remanſerunt chelandria præparate. Sed & argumentum nõ ſolum in prora quo ignis proijcitur, uerumetiã in puppi, inſuper in utriſcꝫ lateribus ponite. Compoſitis itacꝫ ſecundũ iuſſionẽ ſuam chelandrijs, ſapientiſſimos in eis uiros collocat, atcꝫ ut regi Ingero occurranr denunciat. Profecti denicꝫ quũ in pelago eos impoſitos rex Inger aſpiceret, exercitui ſuo præcepit ut uiuos illos caperet, & nõ occideret. Denicꝫ miſerator & miſericors dominus, qui ſe colentes, ſe deprecantes, ſe adorantes, non ſolum protegere, uerumetiam uictoria uoluit honorare, uentis tunc placidum reddidir mare. Secus enim ob ignis emiſſionẽ Græcis erat incõmodum. Igitur in Ruſſorum medio poſiti ignem circumcirca proijciunt. Quod dum Ruſſi conſpiciunt, è nauibus cõfeſtim ſeſe in mare proijciunt, eliguntcꝫ potius aquis ſubmergi, quàm igni cremari. Alij tunc loricis & galeis onerati, nunquã uiſuri ima pelagi petunt: nonnulli uero natantes, inter ipſos maris fluctus uruntur, nulluſcꝫ die illa euaſir, qui fuga ſeſe ad terram non liberauit. Ruſſorum etenim naues ob paruitatem ſui ubi aquæ minimum eſt tranſeunt, quod Græcorũ chelandria ob profunditatem ſui facere nequeunt. Ingenti Inger confuſione poſtmodum ad propria eſt reuerſus. Græci uero uictoria potiti, uiuos ſecum multos ducentes, Conſtantinopolim regreſſi ſunt læti. Quos omnes Romanus in præſentia Hugonis nuncij uitrici ſcilicet mei decollari præcepit.

Inger

Ignis nauali prælio eiectus

Vt Hugo Fraxinetũ tendens, Græcos eò cũ nauibus miſerit, qui quũ Fraxinetũ deſtruere potuerit noluit, ſed cũ Saracenis fœdus icit. Cap. VII.

REx itacꝫ Hugo congregato exercitu, claſſibus per Tyrrhenũ mare directis ad Fraxinetum, terreſtri ipſe eò itinere pergit. Quò dum Græci per uenirent, igne proiecto, Saracenorũ naues mox omnes exurunt. Sed & rex Fraxinetum ingreſſus, Saracenos omnes in montem Maurum fugere compulit: in quo eos circumſedendo capere poſſet, ſi res hæc quam prompturus ſum, non impediret. Rex Hugo Berengarium, ne collectis & ex Sueuia & ex Francia

ex Francia copijs ſuper ſe irrueret, ſibiq́ꝫ regnum auferret, maxime timuit. Vnde non bono conſilio accepto, ad propria Græcos mox remiſit: ipſeque cum Saracenis hac ratione inijt fœdus, ut in montibus qui Sueuiam atque Italiam diuidunt, ſtarent: ut ſi forte Berengarius exercitũ per eos ducere uelLet, tranſire eum omni modo prohiberent. Eo uero loco cõſtituti quàm multorum Chriſtianorum ad beatorum apoſtolorũ Petri & Pauli limina tranſeuntium ſanguinem fuderint, ille ſcit ſolus numerum, qui eorum nomina tenet ſcripta in libro uiuentium. Perquam inique tibi rex Hugo regnum defendere conaris. Herodes ne terreno regno priuaretur, innocentes multos occidit: tu ut obtineas, nocentes & morte dignos dimittis: atq; utinã ea ratione nocentes illi uiuerent tunc, ne poſtmodum innocentes interimerent. Puto, ſeu quod uerius eſt, credo, te non legiſſe, imò nec audiuiſſe, qualiter iram domini incurrerit rex Iſraël Achab, dum regem Syriæ morte dignũ fœderatũ dimitteret Benadab. Vnus enim de filijs prophetarũ dixit ad Achab. Hæc dicit dñs, Quia dimiſiſti uirũ dignũ morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro pop. eius. Quod & factum eſt: uerũ quantũ tibi in hac re obſueris, ſtilus noſter ſuis in locis opportunius enarrabit.

Hugonis cum Saracenis fœdus

In Hugonẽ

3. Reg. 20

De Amedeo Berengarij milite aſtuto, qui explorator in Italiam uenit, & de Hungaris ab Hugone in Hiſpaniam ablegatis. Cap. VIII.

TEmpore quo Berengarius ab Italia fugit, quendã ſecum Amedeum nomine militem duxit apprime nobilem: &, ut poſtmodum claruit, non Vlyſſe calliditate ac temeritate inferiorem. Fortiſſimus rex Otho quũ nõnullis impeditus rebus, tum quotannis ab Hugone rege muneribus immẽſis delinitus, Berengario copias parare non poſſet: ipſe quem præfatus ſum Amedeus Berengariũ ita conuenit, Nec clam te eſt, inquit, domine, quod inuiſum ſe imperio duro rex Hugo cunctis Italicis effecerit: præſertim quum & cõcubinarum filijs ac Burgundionibus dignitates ſit largitus, nec ullus inuenitur Italicus, qui nõ aut expulſus, aut dignitatibus omnino ſit priuatus. Et quod in regem non aliquid moliuntur, hæc cauſa eſt: quoniam quidem quem ſibi conſtituant principem, non habent. Si itaq; noſtrũ aliquis mutato habitu, ne agnoſceretur eò tenderet, eorumq́ꝫ uoluntatem inquireret, conſilium procul dubio nobis bonum exculperet. Cui Berengarius, Te, inquit, tum commodius, tum nemo poteſt facere melius. Igitur Amedeus mutato habitu, cum pauperibus qui orationis gratia Romã tendunt, Romã quaſi profecturus, Italiam petijt, principes cõuenit, & quid unuſquiſq; cordi haberet inquiſiuit: neque enim eodem ſe omnibus habitu oſtendebat: nunc niger alijs, ſubniueus alijs, maculoſus alijs uidebatur. Verum fama malum quo non aliud uelocius ullũ Mobilitate uiget, eum in Italia eſſe auribus regis indicauit. Quẽ dum diligenter iuberet inquiri, ipſe prolixam & pulcherrimam barbam pice adeo defœdauit, capillos ſubaureos nigredine immutauit, faciẽ deturpauit,

Explorandi ratio

Amedei calliditas

B 3 debilem

debilem finxit, adeo ut inter pauperes regis in præſentia comedentes ſe regi nudum oſtenderet,& ueſtem ab eo qua indueretur acciperet,& quicquid rex de Berengario & ipſo loqueretur audiret. Hoc deniq; modo cunctis diligentiſſime perſcrutatis, non eodẽ modo quo uenerat cum oratoribus eſt regreſſus. Præceperat enim rex clauſarum cuſtodibus, ne quempiã tranſire permitterent, niſi prius quis eſſet diligenti inueſtigatione inquirerent. Quod Amedeus audiens, per inuia quædam & aſpera nulli cuſtodita pertranſijt, atq; ad Berengariũ cum ea qua uoluit legatione peruenit. Hoc in tempore rex Hugo datis decem numorũ modijs pacem cum Hungaris fecit, quos ab Italia acceptis obſidibus expulit, atq; in Hiſpaniã dato eis præduce direxit. Quod uero & ad Hiſpaniam & ad ciuitatem ipſam in qua rex morabatur, Cordubam non uenerint, hæc cauſa fuit, quoniam triduo per inaquoſam & aſperam uiam ducti, quum timerẽt ſe ſiti perituros, præduce ſibi ab Hugone conceſſo morte tenus uulnerato, celeriori curſu reuerſi ſunt.

De Berta Hugonis ex concubina filia Cõſtantinopolim miſſa nuptum Romano iuniori. De fortitudine palatij Conſtantinopolitani: & qualiter Stephanus & Conſtantinus filij Romani, patrem ſuum è palatio & imperio eiecerint. Caput IX.

Berta HAc etiam eadem tempeſtate idem rex Hugo Bertam filiam ſuã quam ex meretrice Bezola ipſe genuerat, per Sigefredũ uenerabilẽ Parmẽſis eccleſiæ antiſtitẽ Conſtantinopolim direxit Romano paruulo Conſtantini porphyrogeniti filio copulandã coniugio. Tenebatq; ſummũ imperiũ Romanus maior eiuſq; filij duo Conſtantinus & Stephanus, quibus poſt Romanum præſtabat Conſtantinus Leonis Imperatoris filius, cuius paruulus ex Helena Romani maioris filia natus iam nominatã Bertã, quam mutato *Impietas in parentes* nomine Græci Eudoxiam dixerant, uxorem duxerat. His itaq; quatuor imperantibus, Stephanus atq; Conſtantinus fratres ignorante Conſtantino Leonis Imperatoris filio aduerſus Romanũ patrem ſuum quædam doloſa machinabantur. Tædebat enim eos patris ſeueritate oppoſita quæcunq; uellent facere non licere. Vnde & malo mox accepto conſilio quatenus patrem deijcerent pertractabant. Conſtantinopolitanũ palatium nõ pulchritudine ſolum, uerumetiã fortitudine omnibus quas unq; uiderim munitionibus præſtat, quod etiã iugi militũ ſtipatione nõ minima obſeruatur. Moris itaq; eſt hoc poſt matutinum diluculum mox omnibus patere: poſt tertiam uero diei horam emiſſis omnibus dato ſigno quod eſt mis, uſq; in horam nonã. cunctis aditũ prohibere. In hoc igit Romanus aureo triclinio quæ præſtantior eſt pars potentiſſime degens, cæteras partes palatij genero Cõſtantino filijsq; ſuis Stephano & Conſtantino diſtribuerat. Hi denique duo, ut prædiximus, nõ ferentes patris iuſtã ſeueritatẽ, in cubiculis ſuis multis copijs congregatis, diẽ conſtituerunt, quando patrẽ deijcere, ſoliq; ipſi poſſent regnare.

Quumq;

Quumq́ dies adueniret optata, cunctis de palatio iuxta morē egreſſis, Stephanus & Conſtantinus facta congreſſione ſuper patrē irruunt, eumq́ de palatio omnibus ignorantibus deponunt, & ad uicinā inſulam in qua cœnobitarum multitudo philoſophabat̃, tonſo ei, ut moris eſt, capite, ad philoſophandū tranſmittūt. Fit ꝗ̃ mox multinumiger Conſtantinopoli ſonitus, Romanū quidē eiectum, Conſtantinū uero eius generū alij interfectū clamitabant. Nec mora, totius populi ad palatiū fit cōcurſus. Romanus quaſi Imperator abuſiuus nō requirit̃, uerū an ſupeſtſit Conſtantinus ab omnibus pcontat̃. Quū ſeditio inquiſitionis nō modica fieret pro Cōſtantino, rogantibus Stephano & Conſtantino, ex ea parte qua zucaniſtrij magnitudo portendit̃, Conſtantinus p cancellos crines ſolutus caput expoſuit, ſuaq́ oſtenſione populi mox tumultū ſedauit, ac in propria quēq; repedare coēgit. Quod factū graue duobus fratribus ingeſſit dolorē. Quid ꝓfuit, inqunt, ꝙ abdicato patre, aliū qui nō pater eſt dn̄m ſuſtinemus? Tolerabilius enim decentiusq́ paternā ꝗ̃ exterā pateremur dominationē. Quid illud, aiunt, quod in huius auxiliū nō ſolum propriæ, ſed exterę uenere nationes? Sigefridus quippe epiſcopus regis Hugonis nuncius, aſſumptis ſecū ſuæ linguæ nationibus à Meluatinis, Romanis, Caietanis nobis ad interitum huic præſidio fuit. *Romanus imperio eijcitur*

De eiſdem Stephano & Conſtantino, qui Conſtantinum Leonis filium conati ſunt eijcere, à quo & ipſi ſunt capti fraude Diabolini, atq; in monaſterium apud patrem qui eos lepide redarguit miſſi. Caput X.

HIs dictis armatorum manibus cubicula pro parte complent. Quibus Diabolinus præfuit, qui & eorum animorum incenſor, & poſt paululū proditor extitit, Conſtantinum denique libris incumbentē ita conuenit: Quæ tibi incommoda & à Stephano & à Cōſtantino fratribus, imò inimicis tuis præparentur, iſthæc quæ in te uetus permanet religio ignorat. Si enim infortunia tibi parata cognoſceres, quatenus poſſes uiuere cogitares. Vxoris tuæ fratres Stephanus & Conſtantinus, armatorum manibus congregatis, atq; in cubiculis iam concluſis te nō ut patrem de palatio expellere, uerum hic cogitant interficere. Occaſio autem tui interitus hæc erit. Cœnatum te poſt triduum Conſtantinus & Stephanus inuitabunt. Quumq́ ſeſſionis tuæ medium excellentiæ tuæ quatenus motis eſt, obtinere tentabis, percuſſo mox ſcuto, incluſi de cubiculo exilient, tuamq́ fuſo ſanguine uitam finient. Fidem autem ſi relatis expoſcis, uſque inpræſentiarum affirmo argumentis, quoniam concluſorum tibi perſonas rimis oſtendo: deinde quod ſaluti ſolennius eſt tuæ, oſtiorū tibi claues trado. His auditis Conſtantinus, Age, infit, ut coniuratorum prodidiſti perfidiam, quatenus deuincam hanc exprime ſententiā. Nō enim tam mihi ſalus mea chara, ꝗ̃ pietas erit in referenda gratiā iocunda. Cui Diabolinus, Nō enim, inquit, clam te eſt, Macedones tum tibi deuotos, tum bello ductos exiſtere: mittito itaq; ac cubilia propria, Stephano *Diabolinus*

& Conſtantino ignorantibus.eis ſuffarcinato. Quumq́ꝫ deſignata dies conuiuij aduenerit, atq; ob ſeſſionis faſtum ſi tumultus irrepſerit, dato ſigno,ut præfatus ſum,pcuſſo ſcilicet clypeo,quū illorū manus armatorū præſidio eis eſſe nō poterit,tui mox ex improuiſo proſiliant,eosq́ꝫ tanto cōmodius, quanto inſperatius capiant,atq; ad uicinū monaſteriū,ad quod patrem ſuū,ſocerū tuum miſerant:tonſis,ut moris eſt,capitibus,philoſophatū tranſmittāt. Diuinæ ſiquidem rectitudo iuſtitiæ tuum negociū ſecundabit, cuius recompenſatio ne in patrē peccarēt illos nō terruit,& te ne offenderes cuſtodiuit. Quod iuſto dei iudicio ita accidiſſe,nō ſolū Europa,ſed & Aſia nūc cātat,& Aphrica. Deſignato etenim die,dū ſimulata pace Conſtantinū hūc, & Stephanus & Cōſtantinus fratres ad conuiuiū inuitarent,& ob ſeſſionis faſtū tumultus inſurgeret,percuſſo, ut dictū eſt,ſcuto Macedones ex inſperato proruūt,duosq́ꝫ fratres Stephanū & Conſtantinū ꝗ mox cōprehenſos, capite tonſos, ad uicinā inſulā,ad quam patrem ſuum ablegarant,philoſophatū mittūt.

De Romani in filios irriſione,& oratione ac prece, quā contra eos egit, gratias agens deo, quod impietatis pœnas darent, & quomodo filij eius cuſtodiæ addicti fuerint. Caput XI.

QVorum pater Baſileus Romanus aduentū ut audiuit, gratiarum actiones deo exhibuit, eisq́ꝫ extra monaſterij fores læta facie obuians, Feſtiuum,inquit,tempus,quod humilitatē noſtrā imperium ueſtrū uiſitare coēgit. Charitas puto,quæ me de palatio expulit,filiationē ueſtram non ibi diu permanere permiſit. O factū bene,quod me pridem præmiſiſtis. Cōfratres enim mei & cōmilitones mei,ſupernæ tantū philoſophiæ incumbentes,qualiter Imperatores ſuſciperent ignorarent,ſi nō me iamdudū imperialibus inſtitutis tritum haberent. Parata iam frigidior occiduis aqua decocta pruinis, Dulces adſunt fabæ,lachana,porriq́ꝫ recentes. Non hic marinæ delitiæ morbos,ſed crebra potius ieiunia creant. Turbam uero hanc tantam,tam ſumptuoſa modicitas noſtra non recipit, ueſtrum ſolummodo imperium ſuſcipit, quod ne paternam deſerat ſenectutem,aduenit. Romano hæc & huiuſmodi perſtringente, Stephanus & Conſtantinus filij pudibundo contuentes lumine terram,quàm inuite monaſterium peterent, nō eſt percontari neceſſe,ſed credere. Expanſis itaq; poſt hæc manibus ad altare Romanus ante crepidinem fuſus,huiuſmodi cum lachrymis deo preces effudit,

Romanus filijs illudit

Chriſte pater cum quo pater eſt & ſpiritus unum
Iure patris uerbum:per quod pater omnia mundo
Oſtendit ſecreta poli,ſeu myſtica pandens:
Reſpice figmentum propria bonitate creatum;
Ne patiare precor me dæmonis arte perire,
Sanguine quem ſacro uoluiſti reddere uitæ:
Da deus ut mundi pompas calcare ſuperbas

Iam

Iam ualeam:ſiſtatq́; procul corruptor iniquus:
Cui labor eſt animas ſemper fœdare beatas.
Imperium libuit,quum ſceptra tuli,haud placet:ergo
Gratia ſit tibi,dignatus quod pellere iniquos,
Imperij teneant ſolium ne forte paternum.

His ita geſtis,Stephanus atq; Cōſtantinus cuſtodia iugi obſeruant̃,patrē ea quæ acciderant æquanimiter perferente. Aiunt eni hunc,& ſub atteſtatione confirmant,dum à fratribus lentis ob purgationē culparetur,reſpondiſſe: quod luculentius regnaret, qui ſeruorum dei humilitatibus deſeruiret, quàm qui potentibus mundi peccatoribus imperaret. *Pium Romani dictum*

De aduentu Berengarij deſyderati in Italiam. Et quur Manaſſes Arelatenſis eius partibus fauit. Et de Milone ac alijs,qui deſerto Hugone,ad Berengarium transfugerunt. Et Berengarij in regnū reſtitutione. Cap. XII.

DEſyderatus interea Berengarius ex Sueuorum partibus paucis ipſum comitantibus à Sueuia per uenuſtam uallem Italiā petijt, applicuitq́; caſtra ſecus munitionem uocabulo Formicariam,quæ à Manaſſe,ut iam prędiximus,ſedis Arelatenſis archiepiſcopo,tuncq́; Tridentinæ, Veronē ſis,atq; Mantuanæ ſedium inuaſore, Adelhardi eius clerici erat uigiliæ cōmendata. Quūq́; Berengarius nullius machinamenti apparatu,nulliusq́; belli impetu hanc ſe capere poſſe cōſpiceret, Manaſſis ambitionem & κενοδοξίαν, id eſt, uanam gloriā cognoſcens, Adelhardū ad ſe uenire coēgit,cui & ait, Si munitionē hanc poteſtati meæ tradideris,dominumq́; tuū Manaſſen ad adiutoriū meū inflectere potueris, illum in cathedrā promoueo Mediolani archiepiſcopatus, te uero Cumani epiſcopatus dignitate poſt acceptā regni poteſtatē donabo. Et ut promittenti mihi fidem admittas,quod uerbis ſpondeo, iuramentis affirmo. Hæc dum Manaſſi ab Adelhardo narrant̃,tum ille munitionē non ſolū Berengario dari iuſſit, uerumetiā Italos omnes in eius auxiliū inuitauit. *Corruptela munerum* Fama igit̃,malū quo nō aliud uelocius ullū Mobilitate uiget, Berengarij aduentū ꝙ mox omnibus nunciauit. Cœperūt mox nōnulli Hugone deſerto,adhærere Berengario. Horū Milo præpotēs primus,qui dum Hugoni ſuſpectus,appoſitis clàm cuſtodibus,obſeruaret̃:ſimulatus ſe nō intelligere cuſtodiri,fermè cœnam uſq; ad noctis protraxit mediū. Quūq́; omnes tum uino,tū ſomno aggrauati,corpora quieti traderēt, ſolo ſe eo qui portauerat clypeū comitāte, Veronā percitus peruenit,directiſq́; nuncijs, Berengariū exciuit,quē & in Verona quo Hugoni firmius reſiſteret ſuſcepit. Sanè nulla hunc infidelitas ab Hugone diuiſit, uerū illata ipſi ab eodem nonnulla incōmoda,quæ iam diu ſuſtinere non potuit. *Milo transfuga* Proſequit̃ hunc Vuido præſul Mutinēſis eccleſię,nō iniuria laceſſitus,ſed maxima illa abbatia Nonantula, quam & tunc acquiſiuit,animatus. Qui Hugonē nō ſolū deſeruit,uerumetiā multorū multitudinē ſecum abſtulit. Quod Hugo ut audiuit,congregatis copijs ad

aſs, Vincolā pijs,ad eius caſtrū†Niucolam uenit, idq́ꝫ uiriliter, ſed inutiliter oppugnauit.
Quod ꝙ mendacij alienū ſit, ſentētia ſubſequens declarabit. Nā dum eodē
loco degeret,Berengarius ab Harderico archiepiſcopo accitus,Veronā deſe/
ruit,ac Mediolanū concitus uenit.Quo audito rex Hugo,Papiā triſtis uenit.
Cœperunt interea omnes Italię primates omine nō bono Hugonē deſerere,
Auaritiæ & egenti Berengario adhærere . Egentē autem non nihil poſsidentē, ſed cui
deſcriptio nunquam quicquam ſatis eſt aio.Quoniā improbi & auari,qui incertas atqꝫ
in caſu poſitas poſſeſſiones habēt , & plus ſemper appetunt,nec eorū quiſq́ꝫ
adhuc ſibi ſufficiens inuentus eſt, cui quod haberet eſſet ſatis, nō modo non
copioſi diuites,ſed etiā pauperes & inopes exiſtimandi ſunt. Soli enim ſunt
Diuites qui diuites,& fructuoſas ac ſempiternas poſſeſſiones poſſidentes,qui ſuis rebus
contenti ſatis eſſe putant,quod eſt . Non eſſe cupidū,uera pecunia eſt.Non
eſſe emacem,uectigal eſt.Fateamur ergo,uter eſt ditior,cui deeſt,an cui ſupe
rat? qui eget,an qui abundat? cui poſſeſſio quo eſt maior, eo plus requirit ad
ſe tuendū:an qui ſe ſuis uiribus ſuſtinet ? Contentum etenim ſuis rebus eſſe,
maximæ ſunt certiſſimæq́ꝫ diuitiæ . Verū de hoc nunc id dictū eſſe ſufficiat.
Ad Berengariū ſtili initium redeat , cuius in aduentū aureum omnes ſeculū
promittebant,& felicia,quæ talem extulerant,tempora clamitabant.

Quomodo rex Hugo Lotharium filiū ſuum Mediolanum miſit,
ad concitandam miſerationem Italorū.De Berengarij aſtutia.De
Ioſeph Brixiano epō.Et de Vualdonis epi iniquitate. Cap. XIII.

Hugo pro fi/ lio intercedit EO nanqꝫ Mediolani degente,ac Italicas dignitates ſibi adhęrentibus di
ſpenſante, rex Hugo Lotharium filium ſuum nō ad Berengarium ſolū,
uerum ad totius populi præſentiam dirigit,petens, quia ſe eis non morigerū
abdicauerunt,filium qui nil in eos deliquerat,ſaltē pro dei amore ſuſcipiant,
ac uoluntatibus eorum morigerum reddant. Lothario deniqꝫ Mediolanum
petente,Rex Hugo Papia omni cum pecunia egreſſus,Italiam deſerere,atqꝫ
in Burgundiam ire cogitauit . Sed res iſta eum retinuit,quoniam dum miſe/
ricordia inclinati , Lotharium in eccleſia beatorum confeſſoris & martyrum
Ambroſij,Geruaſij,& Prothaſij ante crucem proſtratum erigerent,& regem
ſibi conſtituerent , quamprimum ad Hugonem dirigūt nuncium, per quem
illum iterum ſuper ſe regnare promittunt . Hoc plane conſilium,imò decep/
Berengarij tionem,non omnes,ſed Berengarius(ut erat calliditate ſuffarcinatus)adinue
uerſutia nit,non quo hos regnare diſponeret,ſed uti poſt claruit,ne Hugo diſcederet.
atque immenſa pecunia,quam habebat,Burgundionum atque aliarum gen
Ioſeph tium ſuper ſe populos inuitaret. Hoc tempore Ioſeph quidam moribus ſe/
nex,diebus iuuenis , ciuitatis Brixianæ clarebat epiſcopus . Quem Berenga/
rius, ut erat tyrannus uehemens , ob morum probitatem epiſcopatu priua/
uit , eius'que loco Antonium, qui nunc uſque ſupereſt, nullo conſilio habi/
to,nulla epiſcoporum delibetatione,conſtituit.Sed & Cumis tunc nō Adel/
hardum,

bardum, ut iurauerat, uerum ob Mediolanenſis epiſcopi amorem Vualdonem quendam ordinauit. Quod quàm bene fecerit, ſubditorum depopulatio, uitium inciſio, arborum decorticatio, multorum oculorum excuſſio, ſimul tatis ſæpiſſima repetitio, tum ſignis, tum gemitibus narrant. Adelhardum autem Regienſi præfecit eccleſiæ. *Vualdonis tyrannis*

Quur Berengarius Placentinũ & Papienſem epiſcopos dimiſerit, & quur Liuthbrandum autorem huius operis parentes ſui Berengario commendarint, factusq́ ſit eiuſdem à ſecretis. Item quomodo Hugo deſperans de uictoria, cum omni pecunia in prouinciã aufugerit. Et quomodo ad eum Raimundus Aquitanorum princeps uenerit, eidem militaturus. Et de Hugonis obitu. Cap. XIIII.

BOſonem uero Hugonis regis ſpurium Placentinæ ſedis, & Liutefredum Papienſis eccleſiæ expellere epiſcopos cogitauit. Verum intercedẽte precio, ob dei amorem eos ſe dimiſiſſe ſimulauit. Quàm immenſum tunc Italis gaudium? Alterum Dauid ueniſſe latrabant. Sed & magno Carolo hũc cæca mente præferebant. Quanquam enim iterato reges Hugonẽ atq́ Lotharium Italici ſuſciperent: Berengarium tamen nomine ſolum marchionem, poteſtate uero regem: illos uocabulo reges, actu autem neq́ pro comitibus habebant. Quid plura? Tanta hac Berẽgarij fama, humanitate, liberalitate, parentes acciti mei, ei ad ſeruiendum me tradunt. Cui etiam immenſis oblatis muneribus, ſecretorum eius conſcium, ac epiſtolarum conſtituunt ſignatorẽ. Cui quum fideliter longo tempore deſeruirem, hac me quam proſecuturus ſum ſuis in locis, mercede donauit. Verum hæc retributio penè me ad deſperationem uſq́ pertraheret, ſi in re conſimili cõſocios plurimos nõ excederet. De iſto enim pulchre dictum accipimus: pennæ ſtruthionis ſimiles ſunt pennis accipitris & herodij. Quum tempus aduenerit, in altum alas erigit, deridet equitem & aſcenſorem eius. Hic enim ſuperſtitibus Hugone & Lothario magnus, uoraxq́ ſtruthio non bonus, ſed bono ſimilis eſt uiſus. Eis autem decedentibus, & ad regni faſtigia omnibus illum promouentibus, quantum alas erexerit, quantisq́ diludijs nos omnes irriſerit, non tam uerbis q̃ ſuſpirijs ac gemitibus narro. Sed his omiſſis, ad narrandi ſeriem redeamus. *Liuthprãdus Berengario à ſecretis* *Berengarij ingratitudo*

Rex Hugo quum diuinam animaduerſionẽ declinare, ac Berengario præeſſe non poſſet, relicto Lothario, & ſimulata pace, Berengarij fidei tradito, in prouinciã omni cum pecunia properauit. Quo audito Raimundus Aquitanorum princeps eum adijt, & pro minis mille ſe in militem dedit, fidemq́ ei iuramento ſeruaturum affirmauit, etiam congregatis copijs Italiam ingreſſurum, ac Berengarium debellarum eſſe promiſit. Quod quanto nos omnes cachinno affecerit, gentis illius uilitas palam facit, quæ & ſi præſidio eſſe poſſet, ad effectum tamen haudquaquam perduceret. Quoniamquidẽ uocante domino, Hugo rex breui eſt uiam uniuerſæ carnis ingreſſus, Bertæ nepti *Hugonis mors*

ſuæ

ſuæ Boſonis Arelatenſis comitis uiduæ pecunia derelicta. Quam etiã breui ſpatio intercedente, memoratus Raimundus impudentiſſimæ gentis princeps impurior ſibi maritã effecerat, cuius non ſolum concubitu, uerumetiam oſculo indignũ elegantes formarũ inſpectores eum eſſe confirmant.

De uxore Berengarij accuſata crimine inceſti, & quomodo ſit purgata. Item de pecunia, quam Berengarius cauſa Hungarorũ pauperibus & eccleſijs dei extorſit. Caput XV.

HVius hoc in tempore ſoror Berengarij ſcilicet uxor Vuilla paſſa eſt crimen inceſti. Quod ita uerum eſſe non ſolum aulici uel cubicularij, uerũ *Amaſij Vuillæ odioſa deſcriptio* aucupes & cupedinarij clamant. Habuit etiam ea presbyterulum capellanũ nomine Dominicum, ſtatura breuem, colore fuligineum, ruſticum, ſetigerũ, indocilem, agreſtem, barbarũ, durum, uilloſum, petulcum, inſanũ, rebellem, iniquum, cuius magiſterio duas Vuilla commendarat natas, Giſlam ſcilicet atq; Gerbertam, ut eas literarũ ſcientia epotaret. Occaſione itaq; puellarũ, quas presbyter Dominicus hirſutus, illotus, facete docebat, mater ei propitia uerat, ut uiſa ingrata ac tenax, hinc exiſteret larga. Sententia tamen ueritatis quæ ait, Nihil opertum quod non reueletur, & occultum quod nõ in publicũ ueniat, diu ignorare homines paſſa non eſt. Nam quũ nocte quadã Berengario abſente ad cubile dominicũ more ſolito hirſutus idem uellet accedere, canis hunc morſu uehemẽti laniauit. Conſurgẽtes deniq; qui in domo erãt, quum eum comprehenderent, & quò iret interrogarent, apologeticum iſtud *Callide* anticipãdo domina dedit: Ad mulieres noſtras ibat perditus. Sperans itaq; presbyterulus ſibi leuius fore, ſi teneret ſententiã dominæ ſuæ, Ita eſt inquit. Cœpit itaq; domina uitæ eius inſidiari, preciumq; promittere, ſi eſſet qui uitam ei auferret. Sed quum timerent omnes deum, & mors eius differret̃, peruenit ad Berengarium ſermo. Vuilla uero cœpit aruſpices, maleficoſq; inquirere, quo eorum carminibus iuuaretur. Vtrum autem horum carminibus, an Berẽgarij adiuta ſit mollitie, neſcio: adeo mẽs eius eſt inclinata, ut ſponte ma*Presbyter caſtratur*ritali ſubmitteret ora capiſtro. Presbyterulus itaq; quia ad dominæ affeclas adhinniuit, uirilibus amputatis dimittitur. Domina uero magis à Berẽgario diligitur. Dixerunt autem qui eum eunuchizauerunt, quod merito illum domina amaret, quem priapeia arma portare conſtaret. Per idem tempus *Taxis* Taxis Hungarorum rex magno cum exercitu in Italiam uenit, cui Berengarius nõ ex propria pecunia, ſed ex eccleſiarum ac pauperũ collectione decem *Tributũ dolo exactum* modios numorum dedit. Fecit autem hoc non ut populi curam haberet, ſed ut hac occaſione magnam pecuniã congregaret. Quod & fecit. In omni enim ætate utriuſq; ſexus, tamq; ablactatus, quàm lactens pro ſe numum dedit: quibus æs commiſcens, ex paucis decem modios fecit, cæteram uero partem, & quicquid ex eccleſijs tulit, ſibi retinuit.

Liuthprandi

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER SEXTVS.

TEMPORIS inſtantis qualitas Tragœdũ me potius, quàm hiſtoriographũ quæreret, niſi pararet dominus in cõſpectu meo mẽſam aduerſus eos qui tribulant me. Explicare enim non poſſum, quot peregre profectus quatiar incõmoditatibus, iuuatq; hominẽ exteriorẽ potius lugere, quàm ſcribere. Interior uero apoſtolicis cõfirmatus inſtitutis, in huiuſmodi tribulationibus gloriatur, ſciẽs quod tribulatio patientiã operatur: patientia autem probationẽ: probatio uero ſpem: ſpes autẽ non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctũ, qui datus eſt nobis. Pareat itaq; interiori exterior, ſuaq; infortunia nõ ſolum nõ exhorreat, uerũ in his potius conquieſcat: dumq; ſcribendo operã dans, fortunę rota hos extolli, illos deprimi dixerit, præſentẽ incõmoditatẽ minus ſentiet, eiuſq; mutabilitati congaudens, deteriora, quod fieri nequit, niſi mors aut membrorũ debilitatio intercedat, iam nõ metuat, ſed fortunata ſemper expectet. Inſtantia enim ſi maturauerit, ſalutem quę deeſt afferet: infortunatũ quod adeſt expellet. Scribat itaq;, & ſuperioribus ueris hæc quæ ſequuntur uera adiungat. *Liuthprandi patientia*

De oratore à Conſtantino Imp. ad Berengariũ miſſo cum literis, quibus illi Lotharij cuſtodiã cõmendabat, oratoremq; ab eo petebat, quem ut ſine ſumptu mitteret, Liuthprandum impenſis uitrici ſui miſit. Cap. I.

REge Hugone prouinciæ in partibus defuncto, Berẽgarij nomen celebre apud nonnullos, præſertim apud Græcas extitit nationes. Is enim Italicis omnibus principabat̃ uirtute: rex uero Lotharius ſolo nomine. Conſtantinus itaque qui deiectis Romano, filijſq; eius, Conſtantinopoleos regebat imperiũ: audito Berengariũ potentia præſtare Lothario, per Andreã, qui ab officio comes curiæ dicebat̃, literas Berengario dirigit, in quibus continebat̃ uehementer ſe Berengarij nuncium uelle uidere, cuius in reditu cognoſceret, quanta cum charitate diligeret. Scripſit etiã & cõmendatitias literas eidẽ pro Lothario, ut fidelis ei eſſet adminiſtrator, cui deo largiente extiterat gubernator. Conſtantinus nanq; ſolicitudinẽ non paruã Lotharij pro ſalute habebat, religioſe ob amorẽ nurus ſuæ cogitans, quæ Lotharij ſoror extiterat.

Berengarius itaq; calliditate ſuffarcinatus, cogitans quem potiſſimũ mitteret, cui nil impenſæ ob itineris longinquitatẽ præberet: uitricũ meũ, cuius tũc ſub cura degebã, cõueniens. Quanti, inquit, eſſet priuignũ tuũ Gręcas literas non ignorare? Cui quum diceret: Vtinã diuitiarũ mearum ea gratia partem mediã diſtributã haberẽ. Nõ neceſſe, inquit, habes, neq; centeſimã impartiri. Conſtantinopolitanus Imperator literis ut meũ ad ſe nunciũ dirigam, orat. Quod tum ob animi conſtantiã nemo melius, tum ob dicendi copiã nemo cõmodius facere poteſt. Quid dicã, ꝙ facile doctrinas ebibet Græcas, qui tã

puerilibus in annis epotauit latinas? Hac ſpe & mox uitricus animatus,im penſas oẽs diſtribuit,meq; magnis cũ muneribus Cõſtantinopolim direxit.

Quo tempore Liuthprandus tanquam orator Berengarij Conſtantino polim uenerit, Papia egreſſus, & de mirabili Imperatoris domo, quæ Mag naura aut potius Megaula aut Megaron dicta eſt: & ſuſceptione nunciorũ: & miris ibidẽ oſtenſis in arbore & ſolio Imperatoris. Caput II.

DIe quippe Kalendarũ Auguſtarũ Papia exiẽs, per Eridani alueũ triduo Venetias ueni,ubi & Salomonẽ comitẽ Græcorũ,nunciũ χιτωνίτην eu nuchum repperi ab Hiſpania & Saxonia regreſſum Conſtantinopolim uer ſus tendere cupientẽ,ſecumq; ducentẽ dñi noſtri tunc regis,nunc Imp.mag nis cum muneribus nunciũ Liutefredum ſcilicet Maguntinũ inſtitorẽ digniſ ſimum. Octauo autẽ Kalend. Septembris die Venetijs egreſſi, xv. Kalend. Octobris Conſtantinopolim uenimus,ubi q; inaudito miroq; modo ſimus excepti, ſcribere non pigebit. Eſt Conſtantinopoli domus palatio cõtigua mira magnitudinis ac pulchritudinis,quæ à Græcis ρ loco λ poſita Megau ra quaſi magna aura pro aula dicitur. Hanc itaq; Conſtantinus,tum ob Hi ſpanorũ nuncios,qui tunc nouiter eò uenerant:tum ob me & Liutefredũ hoc modo parari iuſſit. Ærea ſed deaurata quædã arbor ante Imperatoris ocu los ſtabat,cuius ramos itidẽ æreæ diuerſi generis, deauratæq; uolucres reple bant,quæ ſecundũ ſpecies ſuas diuerſarũ auium uoces emittebant. In primis uero ſolium huiuſmodi erat arte compoſitũ,ut in momento humile,excelſius modo,q; mox uideretur ſublime. Sed ſedile quod erat immenſæ magnitu dinis incertũ utrum ærei an lignei,uerũ auro tecti leones quaſi cuſtodiebant. In hac igitur duorũ eunuchorũ humeris incumbens, ante Imperatoris præ ſentiã ſum deductus. Quumq; in aduentu meo leones rugitum emitterent, aues ſecundũ ſpecies ſuas perſtreperẽt, nullo ſum terrore,nulla admiratione cõmotus:quoniamquidẽ ex his omnibus eos qui bene nouerant,fueram per contatus. Tertio itaq; Imperatorẽ pronus adorans caput ſuſtuli,& quẽ prius moderata menſura à terra eleuatũ ſedere uidi, mox alijs indutũ ueſtibus pe nes domus laquear ſedere proſpexi. Quod qualiter fieret,cogitare nõ potui, niſi forte eo ſit ſubuectus argalio, quo torculariũ arbores ſubuehunt. Per ſe autẽ tunc nihil loquutus:quoniã & ſi uellet, intercapedo maxima indecorum faceret, de uita Berengarij & ſoſpitate per Logothetã eſt percontatus. Cui quum conſequenter reſpondiſſem,interprete ſum innuente egreſſus,& in da tum mihi hoſpitium mox receptus.

Quæ dona Liuthprandus proprijs impẽſis, licet nomine Berẽgarij Impe ratori Conſtantino obtulerit: & quæ ab Imperatore uiciſſim munera ſuſce perit,& in domum imperatoriam quæ decaennea cubita dicuntur admiſſus miranda dona ac poma uiderit. Cap. III.

SEd nec hæc pigeat memorare, quid tunc pro Berengario egerim, ſcilicet

ut agno

ut agnoſcatur,quanta eũ charitate dilexerim, & cuiuſmodi recompenſationẽ pro bene geſtis acceperim.Hiſpanorũ nuncij,& nominatus Liuthfredus domini noſtri tunc regis Othonis nuncius magna ex eorũ parte dominorũ munera Imperatori Cõſtantino detulerant. Ego Berengarij ex parte nihil præter epiſtolã,& hanc mendacio plenã detuleram. Æſtuabat itaq; non parũ hac pro uerecundia animus, & quid ſuper hac re faceret cogitabat attentus. Æſtuanti autẽ mihi,& nimiũ fluctuãti, meus animus ſuggeſſit,quatenus dona quæ Imperatori mea ex parte detuleram,Berẽgarij ex parte conferrẽ, paruũq; munus prout poſſem uerbis ornarẽ. Obtuli aũt loricas optimas ix.ſcuta optima cum bullis deauratis vij.cuppas argenteas, deauratas duas: enſes,lanceas,uerua, mancipia: quatuor carſamatia, Imperatori nominatis omnibus precioſiora.Carſamatiũ autẽ Græci uocant,amputatis uirilibus & uirga puerum eunuchũ: quos Verdunenſes mercatores ob immenſum lucrum facere ſolent,& in Hiſpaniã ducere. His itaq; geſtis,Imperator me poſt triduum ad palatiũ uocari præcepit,proprioq; mecũ ore loquutus,ad conuiuiũ inuitauit.Poſtq; conuiuiũ magno me meoſq; aſſeclas munere donauit. Verũ quia narrandi ſe occaſio intulit,qualis eius menſa feſtis pręcipue diebus,qualeſq; ad menſam ludi celebrent̃,bonum opinor nõ ſilere,ſed ſcribere. Eſt domus iuxta Hippodromũ, Aquilonẽ uerſus miræ & altitudinis & pulchritudinis, quæ decaennea cubita uocat̃. Quod nomen non ab re,ſed ex apparentibus cauſis ſortita eſt: δέκα enim Græce,Latine decem: ἐννέα nouem: cubita aut à cubando inclinata,uel curuata poſſumus dicere. Hoc aũt ideo,quoniamquidem,xix. menſæ in ea quæ ſecundũ carnẽ eſt domini noſtri Ieſu Chriſti natiuitate apponunt̃. In quibus Imperator pariter & conuiuæ non ſedendo ut cæteris diebus, ſed recumbendo epulant̃. Quibus in diebus non argenteis, ſed tantum aureis uaſis miniſtrat̃. Poſt cibũ autẽ aureis uaſis tribus ſunt poma delata,quæ ob immenſum pondus non hominũ manibus, ſed purpura tectis uehiculis ſunt allata. Apponuntur aũt duo hoc modo: In menſa per foramina laquearis tres ſunt funes pellibus deauratis tecti, cum anulis aureis depoſiti,qui anſis quæ in ſcutulis prominent poſiti,adiuuãtibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus,per uertibile quod ſupra laquearium eſt ergalium in menſam ſubuehũtur,eodemq; modo deponuntur. Ludos deniq; quos ibi perſpexerim,quia nimis longum eſt ſcribere prætermitto: unum ſolummodo ob admirationem hic inſerere nõ pigebit. *Conuiuiorum apparatus*

De mirabili ſpectaculo ligni in fronte portati, & puerorum ſuper ipſum ludentium, & de familiari Imperatoris cum Liuthprando ſuper ea re diſquiſitione. Caput IIII.

VEnit quidam uigintiquatuor & eo amplius pedum longitudinis lignũ ſine manuum adminiculis in fronte gerens, quod cubitũ à ſummitate inferius,bicubitum tranſuerſum in fronte habuerat. Adducti ſunt autẽ duo

C 2 pueri

pueri nudi,ſed campeſtrati,id eſt,ſuccinctoria habentes,qui per lignũ aſcen-
Circulatorij ludi genus dentes,ita ſeruauerũt immobile,ac ſi radicitus terræ eſſet affixũ. Deniq; poſt
unius deſcẽſum alter qui remanſerat,eódemq; ſolus luſerat,ampliori me ad-
miratione attonitũ reddidit.Quoquo modo enim quoaduſq; luſerant,lignũ
per quod aſcenderant gubernabãt. Vnus uero qui in ligni ſummitate reman
ſit,quia ita ſe æqualiter ponderauit,ut & luſerit ac ſanus deſcẽderit,ita me ſtu
pidũ reddidit,ut ipſum etiã Imperatorẽ mea admiratio nõ lateret. Vnde &
accerſito interprete, quid mihi cæteris mirabilius uideret̃ ſciſcitatus eſt : puer
ne qui ſe adeo moderate rexerat, ut immobile eſſet lignũ: an is qui ipſum in
fronte tam argumentoſe tenuerat, ut puerorũ neq; pondus, neq; ludus illud
uel modicũ flecteret.Quumq; me ignorare quid mihi θαυμαςότερον.i.mira
bilius uideret̃ edicerẽ,magno inflatus cachinno ſe ſimiliter neſcire reſpõdit.

De erogatione numiſmatũ & aliorũ donorũ pro ueteri Imperatoris Græci more ante diẽ palmarũ in magiſtratus & clientes imperatorios. Cap. V.

SEd ne hoc ſilẽtio prætereundũ eſſe arbitror,quid noui miriq; aliud ibidẽ
perſpexerim.In ea quæ eſt ante βαϊοφόρον,quod nos palmarũ ramos di-
cimus,hebdomade, tam in militibus q̃ in diuerſis conſtitutis officijs numiſ-
matum aureorum erogationẽ prout cuiuſq; meretur officiũ,Imperatot facit.
Cui erogationi quia me intereſſe uoluit, me uenire præcepit. Fuit autẽ huiuſ-
modi:Erat apposita decẽ cubitorũ longitudinis,ac quatuor latitudinis men-
ſa,quæ numiſmata loculis cõgregata,prout cuiq; dabat̃,numeris extrinſecus
in loculis ſcriptis retinebat.Ingrediebantur deniq; ad Imperatorem non con
fuſe,ſed ordinatim ſecundũ uocantis uocem quæ ſcripta uirorum nomina ſe-
cundũ officij dignitatẽ recitabat. Quorũ primus uocatus eſt rector domus,
cui nõ in manibus, ſed in humeris poſita ſunt numiſmata cum ſcaramangis
quatuor. Poſt quem ὁ domeſticoſtos Aſcalonas, & ὁ de Longariſtis Ploas
ſunt uocati:quorũ alter militibus, nauigantibus præerat alter. Hi itaq; paris
numeri, quia dignitas par erat, numiſmata & ſcaramanga ſuſcipientes, præ
multitudine non iam in humeris portauerunt,ſed adiuuantibus alijs,poſt ſe
cum labore traxerunt. Poſt hos admiſſi ſunt magiſtri numero xxiiij. quibus
erogatæ ſunt numiſmatum aureorum libræ,unicuiq; ſecundum eundem nu-
merum uigintiquatuor cum ſcaramangis duobus. Patriciorum deinde ordo
hos ponè eſt ſequutus,& duodecim numiſmatũ libris cum ſcaramanga una
donatus. Qui ſicut nec patriciorum,ita nec librarum niſi quod unicuique da-
batur,numerum neſcio. Turba poſt hos immenſa uocatur, protoſpatariorũ,
ſpatariorum,candidatorum,& id genus clientum.

FINIS DE REBVS VISIS IN GRAECIA, QVIBVS QVIA & alias ſuperaddere propoſuerat:nouum de rebus Othonis Auguſti exorſus eſt librũ,quẽ tamen ob breuitatẽ ſuperiori addidimus.

De Othone primo Imperatore,& legatis ad eũ miſſis, & qualiter eccleſiã

Romanam,

Romanã,ac totam Italiam tyrannis liberauit,imperijq́ unctionẽ & inſignia cum iuramento Ioannis papæ non diu in fide permanſuri accepit. De Romanorum,de dicti papæ ſacrilegijs,inceſtis,ſtupris,& alijs flagitijs querimonia: & papæ ficta promiſſione de emendanda uita: & acri Imperatoris in eum recriminatione:& eius,hoc eſt,papæ obſtinatione, qui Adelbertum recepit:de utriuſq; eiectione:& ſynodo Romæ celebrata. Cap. VI.

REgnantibus,imò ſæuientibus in Italia,& ut uerius fateamur, tyrannidẽ exercentibus, Berengario atq; Adelberto,Ioannes ſummus pontifex & uniuerſalis papa,cuius tunc eccleſia ſupradictorũ Berengarij atq; Adelberti ſæuitiam erat experta,legatos ſanctæ Romanę eccleſiæ,Ioannẽ uidelicet cardinalẽ,diaconũ,& Azonem ſcriniarũ ſereniſſimo atq; pijſſimo tunc regi,nũc Auguſto Cæſari Othoni deſtinauit, ſuppliciter literis & regũ ſignis orans, quatenus pro dei amore,ſanctorumq́; apoſtolorum Petri & Pauli,quos delictorum ſuorum cuperet eſſe remiſſores, ſe ſibiq́; cõmiſſam ſanctam Ro. eccleſiã ex ſuorum faucibus liberaret,ac ſaluti & libertati priſtinæ reſtitueret. Hæc dum Romani legati conqueruntur,uir uenerabilis Vualbertus, ſanctæ Mediolanenſis eccleſiæ archiepiſcopus ſemiuiuus ex prędictorũ rabie Berengarij atq; Adelberti liberatus,ſuperius memorati Othonis potentiam adijt, indicans ſe nõ poſſe pati Berengarij Adelbertiq́;, necnon Vuillæ ſæuitiam, quæ Manaſſen Arelatenſem epiſcopũ contra ius faſq; Mediolanenſis eccleſiæ ſedi præfecerat.Aiebat ſanè hanc eccleſiæ ſuæ calamitatem, quæ quod ſe ſuoſq; capere oporteret,interciperet. Sed Vualdo Cumanus epiſcopus hũc ponè eſt ſequutus, nõ diſparẽ à Berengario atq; Adelberto & Vuilla,quàm Vualbertũ contumeliã ſe eſſe perpeſſum clamitans. Venerant & nonnulli alterius ordinis ex Italia uiri, quos inter illuſtris marchio Otbertus cum apoſtolicis cucurrerat nuncijs,à ſanctiſſimo Othone tunc rege,ut dixi,nunc Auguſto Cæſare,conſilium auxiliumq́; expetẽs. Horum itaq; rex pijſſimus lachrymoſis queſtibus inclinatus,nõ quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti cogitans, filium ſuũ ſibi cognominẽ contra morem puerilibus in annis regẽ conſtitutum in Saxonia dereliquit: ipſe collectis copijs, in Italiã percitus uenit. Qui tanto Berengarium atq; Adelbertũ celerius regno expulit, quanto euidentius conſtat, quod cõmilitones Petrum & Paulum ſanctiſſimos apoſtolos habuit.Bonus itaq; rex diſperſa colligens,& cõfracta conſolidans, quod cuiq; proprium fuit reſtituit. Dehinc Romã ſimilia facturus adijt, ubi miro ornatu,miroq́; apparatu ſuſceptus, ab eodem ſummo pontifice & uniuerſali papa Ioanne unctionem ſuſcepit imperij.Cui nõ ſolum propria reſtituit,uerumetiam ingentibus gemmarũ,auri & argẽti muneribus ipſum honorauit. Iuſiurandũ ueto ab eodẽ papa Ioanne ſupra precioſiſſimũ corpus Petri,atq; omnibus ciuitatis proceribus, ſe nunq; Berengario atq; Adelberto auxiliaturũ,accepit.Poſt hæc in patriã propetãter repedauit.Interea præfatus papa

Berengarij tyrannis

Vualberti querela

Vuilla,id eſt, calamitas

Otho tyrannidis exactor

Imp. unctio

iuramenti & promiſſionis oblitus, quam fecerat ſancto Imperatori, ad Adel bertum ut ſe adeat mittit, iuramento ei affirmans ſe illum contra ſanctiſſimi Imperatoris potentiam adiuturum. Adeo enim eundem Adelbertum eccleſiarum dei, eiuſdemq́ papæ Ioannis perſequutorem Imperator ſanctus terruerat, ut omnem Italiam deſerens, Fraxinetum adiret, ſeq́ Saracenorū fidei cōmendaret. Imperator autē iuſtus, qui cur Adelbertum Ioannes papa, quē prius uehementi odio inſequebatur, nunc diligeret, ſatis mirari nō potuit, accerſitis quibuſdā familiaribus, an hoc uerum eſſet, Romā dirigit percontatū. Quumq́ illò ijdē nuncij peruenissent, huiuſmodi nō à quibuſlibet aut paucis, ſed ab omnibus Romanis ciuibus reſponſa ſuſcipiunt. Non diſpar uidet ratio, cur Ioannes papa ſanctiſſimū Imperatorē, ſuū ſcilicet ex Adelberti manibus liberatorem, & diabolus oderit creatorē. Imperator, quemadmodum re ipſa experti ſumus, ea quæ dei ſunt ſapit, operatur, diligit eccleſiaſtica, & ſecularia negocia armis tutatur, moribus ornat, legibus emendat. Ioannes papa his omnibus aduerſatur. Non clam eſt populo, quod fatemur. Teſtis eſt Rainera ſuſpſius militis uidua, quam cæco captus igne multis præfectam urbibus, ſacroſanctis beati Petri donauit aureis crucibus atq; calicibus. Teſtis eſt Stephana eius amica, quæ in effuſione, quod ex eo conceperat, recens hominē exiuit. Quod ſi cuncta taceant, Lateranenſe palatiū ſanctorū quondā hoſpitium, nunc proſtibulum meretricum, nō ſilebit amicam coniugē Stephanæ patris cōcubinæ ſororē. Teſtis omniū gentium, præterq́ Romanorū abſentia mulierū, quæ ſanctorū apoſtolorum limina orandi gratia timent uiſere, quū nonnullas ante dies paucos hunc audierint coniugatas, uiduas, uirgines ui oppreſſiſſe. Teſtes ſunt ſanctæ apoſtolorū eccleſiæ, quæ non ſtillatim pluuiam, ſed totum intrinſecus, ſupra ipſa etiam ſacroſancta altaria imbrem admittunt. Quanta nos terrore tigna afficiunt, quū diuinā opem eòdē depoſcimus? Mors in tectis regnat, quæ nos orare multa uolentes impedit, atque domum domini mox linquere cogit. Teſtes ſunt nō ſolum iuncearum curatura, ſed & quotidianarū formarum mulieres. Cui eædem ſunt, & ſilicem pedibus quæ conterunt atrum, & quæ magnorū ſubuehuntur adiutorio iumentorum. Atq; hoc rei eſt, quod tanta ei cum Imperatore ſancto diſcordia eſt, lupis & agnis quanta ſortito obtigit. Illi hoc ut impune liceat, Adelbertū ſibi tutorem & defenſorē parat. Hæc dum à redeuntibus nuncijs Imperator audiret: Puer inquit eſt, facile bonorū immutabit exemplo uirorū. Spero eum obiurgatione honeſta, ſuaſione liberali, facile ex illis ſeſe emerſurum malis, dicemusq́ tunc cum propheta, Hæc eſt immutatio dexteræ excelſi. Et adiecit: Quod prius rerum ordo depoſcit, Berengarium in Feretrato monte reſiſtentem propulſemus, dein paterna abdicatione dominum papam cōueniamus: ſi non uoluntate, uerecundia ſaltem in uirum perfectū ſeſe mutet. Sicq́ forſitan deuictus, bene conſueſcere, ſtudebit his deſueſcere. His expletis, Papiæ nauim

Scelera Ioan. papæ

Othonis manſuetudo

piæ nauim conſcendit,ac per Eridani alueum Rauennã uſq; peruenit:indeq; progrediens montem Feretratum, quod oppidum ſancti Leonis dicitur,in quo Berengarius & Vuilla erat,obſedit.Quò & præfatus papa Leonem ue nerabilem ſanctæ Romanæ eccleſiæ tunc protoſcriniarium, nunc in eadem ſede beati Petri apoſtolorum uicarium,necnõ & Demetrium optimatẽ Ro manorũ illuſtriſſimũ ſancto Imperatori nuncios dirigit,mandãs haud mirũ eſſe,ſi hactenus iuuentutis igne deuictus, quid puerile geſſerit. Iam tempus inſtare, quũ alieno cuperet uiuere more. Mandauit etiã doloſe, quod quen dam Leonem epiſcopum,& Ioannem diaconũ cardinalem ſuos infideles ſu ſcepiſſet, & quod ſanctus Imperator promiſſionis ſuæ fidem uiolaret, dum eos,qui eo loci manebant,iuramento nõ ipſi,ſed ſibi aſtringeret. Quibus Im perator:Pro correctione,inquit,ac morũ immutatione,quam promittit,gra tias ago. De promiſſis uero fidem mutare,cuius me arguit,an uerum ſit ipſi perpendite. Omnem terram ſancti Petri,quæ noſtræ poteſtati ſubiecta eſt, eccleſiæ promiſimus reddere:atq; id rei eſt,quod ex hac munitione Berenga rium cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto terram hanc ei reddere poſſumus, ſi non prius eam ex uiolentorum manibus ereptam,po teſtati noſtræ ſubdamus? Leonem epiſcopum,& Ioannem cardinalem dia conum ſuos infideles, quos nos ſuſcepiſſe accuſat, his temporibus non uidi mus,nedum ſuſcepimus. Conſtantinopolim domino papa eos ad iniuriam noſtram proficiſcentes dirigente,Capuæ ſunt,ut audiuimus,capti. Quibuſcũ etiam Saleccum natione Bulgarum,educatione Hungarum domini papæ fa miliariſſimum,& Zacheum uirum reprobatum, diuinarum atque humana rum inſcium literarum, à domino papa epiſcopum nouiter conſecratum, & Hungaris ad prædicandum, ut ſuper nos irruant, deſtinatũ, eodem captos eſſe loco audiuimus. Hæc dominum papam nullis narrantibus feciſſe crede remus,niſi literæ fidem admitterent,quæ plumbo ſignatæ eius nominis cha racteres monſtrant. His expletis, Landohardũ à Saxonia Numendenſem, & Liuthbrandum ab Italia Cremonenſem epiſcopos cum præfatis nuncijs Romam dirigit,domino papæ ſe inculpabilem eſſe ſatisfacturum. Quorum etiã militibus hoc Imperator iuſtus impoſuit, ut ſi ſecus dominus papa non crederet,duello uerum eſſe approbarent. Præfati igitur Landohardus & Li uthprandus epiſcopi Romam ante domini papæ præſentiam uenientes,tan to ſunt in honore ſuſcepti,ut non eos lateret, quanto ſanctum Imperatorem tædio faſtidiret. Ordinatim tamen, prout eis iniunctum fuerat, enarrantes, non iuramento,non duello ſatisfactionem papa recipere uoluit, ſed in eadẽ qua fuerat duritia permanſit. Subdole tamen poſt dies octo Ioannem epi ſcopum Narnienſem,& Benedictum cardinalẽ diaconum cum iſtis domino Imp. deſtinauit,putans hunc ſuis poſſe deludere uerſutijs,cui nimis eſt uerba dare difficile. Ante quorũ reditum Adelbertus, inuitante papa, à Fraxineto

Feretrati obſidio

Tractatus inter imp. & papam

rediens Centumcellas aduenit: deinde Romā profectus,non ut debuit repudiatus,ſed à papa honorifice eſt ſuſceptus. Hæc dum aguntur,phœbi radijs graue cancri ſydus inæſtuās Imperatorē Romanis arcibus propellebat. Sed quum uirginale ſydus gratā rediēs temperiē ferret,collectis copijs clam Romanis inuitantibus Romā aduenit. Quid clàm dixerim,quū maior Romanorū pars optimatū,ſancti Pauli caſtellum inuaſerit,ſanctumq; Imp.obſidibus etiam datis inuitauerit? Quid multis morer? iuxta urbem Imp.caſtrametatus eſt.Roma papa ſimul atq; Adelbertus aufugiunt.Ciues uero ſanctum Imp.cum ſuis omnibus in urbē ſuſcipiunt,fidelitatemq; promittunt:hæc addentes,& firmiter iurantes, nunq; ſe papam electuros aut ordinaturos præter conſenſum atq; electionem domini Imperatoris Othonis Cæſaris Augusti,filijq; ipſius regis Othonis. Poſt triduū rogantibus tam Romanis epiſcopis,quàm plebe,magnus in ſancti Petri eccleſia fit conuentus,ſederuntq; cum Imperatore archiepiſcopi: ab Italia pro Engelfrido Aquileienſi patriarcha,quem in eadem urbe languor repēte,ut fit,ortus arripuerat, Rodulfus diaconus, Vualbertus Mediolanēſis,Petrus Rauennas. A Saxonia, Adelac archiepiſcopus,& Landohardus epiſcopus Numendenſis. A Francia, Otgerius epiſcopus Spirenſis, Bubtus Parmenſis. Ab Italia, Liuthprandus Cremonenſis, Hetmenaldus Regenſis. A Thuſcia, Conradus Lucenſis, Eueraꝛrius Aricienſis, Piſanus Senenſis, Florentius Peſtruenſis, Petrus Camerinenſis, Spoletinus Romanus, Grego. Albanenſis, Spoletinus, Sico Hoſtienſis, Benedictus Portuenſis, Lucidus Canenſis, Theophylactus Præneſtinus, Vuido Syluæ candidæ, Leo Velitrienſis, Sico Blebenſis, Stephanus Serenſis, Ioannes Nepeſinus, Ioannes Tyburtinus. Ioannes Forocludenſis, Romanus Ferentinenſis, Ioannes Normenſis, Ioannes Berulenſis, Martinus Sutrinus, Ioannes Natnienſis, Ioannes Sapinienſis, Ioannes Gallacenſis, Phalarenſis, Alaterenſis, Ortanus, Ioannes Anagnienſis, Trebenſis, Salibatinus, Tarraconēſis, Stephanus cardinalis archipresbyter titulo Balbinæ, Dominicus titulo Anaſtaſiæ, Petrus titulo Damaſi, Theophylactus titulo Cryſogoni, Ioannes titulo Equitij, Ioannes titulo Suſannæ, Petrus titulo Pāmachij, Adrianus titulo Calixti, Ioannes titulo Cæciliæ, Adrianus titulo Luciniæ, Benedictus titulo Sixti, titulo quatuor coronatorū, Stephanus titulo Sabinæ, Benedictus cardinalis archidiaconus, Ioannes diaconus, Bonofilius diaconus, cardinalis Primicerius, Georgius Secundicerius, Stephanus adminiculator, Andreas Arcarius, Sergius Primicerius defenſorum, Ioannes ſacellarius, Stephanus, Theophylactus, Adrianus, Stephanus, Benedictus, Azo, Adrianus, Romanus, Leo, Benedictus. Item Leo & Leo ſcriniarij, Leo primicerius ſcholæ cantorū, Benedictus ſubdiaconus & oblationarius, Azo, Benedictus, Demetrius, Ioānes, Amicus, Sergius, Benedictus, Vrſo, Ioānes, Benedictus ſubdiaconus, ſubpulmētarius, & Stephanus archiacolytus cum

Othonis Romam reditus

Synodi patrū nomina

omnibus

omnibus acolytis & regionarijs. Ex primatibus Romanæ ciuitatis, Stephanus filius Ioãnis Superiſta, Demetrius Melioſi, Creſcentius caballi marmorei, Ioannes cognomento Nuzina, Stephanus de Muza, Theodorus de Ruſina, Ioannes de Primicerio, Leo de Camirzuli, Richardus, Petrus de Canaparia, Benedictus cum Bulgamino filio ſuo ex plebe, Petrus qui & Imperiola eſt dictus, aſtitit cum omni Romanorum militia.

Quæ acta ſint in concilio contra Ioannem Romanum pontificem, in quẽ moderato animo & maturo conſilio proceſſit Otho: & quæ illi flagitia obiecta ſint à congregatis in concilio, enormia certe & uix credibilia, etiam in ſicario aut pagano. Cap. VII.

His itaq; reſidentibus, ſilentiumq; ſummũ tenentibus, ita ſanctus eſt Imperator exorſus: Quoniã decorũ eſſet tam claro ſanctóq; dominũ papã Ioannẽ intereſſe concilio, quur tantũ declinauerit cœtum uos ô ſancti patres conſulimus, quibus cõmunis labor eccleſiaſticus ac cõmune negociũ exiſtit. Tunc Romani pontifices & cardinales, presbyteri ac diaconi cum uniuerſa plebe dixerunt. Miramur ſanctiſſimã prudentiã ueſtrã nos hoc uelle percontari, quod nec Hibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolas latet. Non hic iam de illis eſt qui ueniũt in ueſtimentis ouiũ, intus aũt ſunt lupi rapaces: ita aperte ſæuit, ita aperte diabolica pertractat negocia, ut nihil circuitionis utať. Imperator reſpondit: Iuſtũ nobis uidetur, ut accuſationes nominatim exprimanť: deinde quod agendũ eſt cõmuni conſilio pertracteť. Tunc conſurgẽs Petrus cardinalis presbyter ſe uidiſſe illũ miſſã celebraſſe, & nõ cõmunicaſſe teſtatus eſt. Ioannes epiſcopus Narnienſis, & Ioannes cardinalis diaconus ſe uidiſſe illum diaconũ ordinaſſe in equorũ ſtabulo nõ certis temporibus ſunt profeſſi. Benedictus cũ cæteris condiaconis & presbyteris dixit ſe ſcire, quod ordinationes epiſcoporũ precio faceret, & q; annorũ decẽ epiſcopũ in Tudertina ciuitate ordinaret. De ſacrilegio nõ eſſe neceſſe pcontari dixit, quia plus uidendo q̃ audiendo ſcire potuiſſemus. De adulterio dixerunt, quod oculis nõ uiderant, ſed pro certo ſcirent uiduam Rainerij & Stephanam patris concubinã & Annam uiduam cum nepte ſua abuſum eſſe, & ſanctũ palatiũ lupanar & proſtibulũ feciſſe: uenationẽ dixerunt publice exercuiſſe. Benedictũ ſpiritualẽ patrẽ ſuũ lumine priuaſſe, & mox mortuũ eſſe. Ioannem cardinalẽ ſubdiaconum uirilibus amputatis occidiſſe, incendia feciſſe, enſe accinctũ, galea & lorica indutũ fuiſſe teſtati ſunt. Diaboli in amorẽ uinum bibiſſe omnes tam clerici q̃ laici acclamarunt. In ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq; dęmonum auxilium popoſciſſe dixerunt. Matutinas & canonicas horas cum non celebraſſe, nec ſigno crucis ſe muniuiſſe profeſſi ſunt. His auditis Imperator quia Romani eius loquelã propriam, id eſt, Saxonicam intelligere nequibant, Liuthbrando Cremonenſi epiſcopo præcepit, ut latino ſermone hæc Romanis omnibus quæ ſequunť exprimeret. Surgens itaq; ſic cœpit.

Tractatus contra papam

Crimina in papa

De Impe-

De Imperatoris Othonis matura in Ioannem pontificem maximũ conſultatione per interpretem facta: & de patrũ contra eum atteſtatione, etiam cum ſui anathematizatione ſi minus uera dicerent: deq́ȝ conſilio inito, ut in perſona citetur ad ſui purgationem. Caput VIII.

PErſæpe contigit, & nobis expertis credimus, ut in dignitatibus conſtituti inuidorũ infamia maculentur: diſplicet bonus malis, quemadmodũ & malus bonis. Atqȝ hoc rei eſt, quod hanc in papam accuſationẽ quam modo Benedictus cardinalis diaconus legit, & uobiſcũ fecit, amphibolam retinemus, incerti utrũ è zelo iuſtitiæ an impietatis liuore proruperit. Vnde mihi indigno ſecundum conceſſæ dignitatis autoritatẽ omnes obteſtor per deum quem fallere, & ſi uult, nemo poteſt, ſanctamq́ȝ eius genitricẽ intemeratã uirginem Mariã, perq́ȝ precioſiſſimum apoſtolorum principis corpus, in cuius hæc recitantur eccleſia, ut nulla in dominum papam iaculentur conuicia, quæ nõ ſint ab ipſo patrata, atqȝ à uiris probatiſſimis uiſa. Tunc epiſcopi, diaconi, clerus, & cunctus Romanorũ populus quaſi uir unus dixerunt: Si nõ & quæ per Benedictum diaconum lecta ſunt, hiſq́ȝ turpiora & ampliora Ioannes papa indigna cõmiſit facinora, non nos à peccatorum uinculis abſoluat apoſtolorum princeps beatus Petrus, qui uerbo cœlũ indignis claudit, iuſtis aperit. Simus anathematis uinculo innodati, atqȝ in die nouiſſima in ſiniſtra parte poſiti cum eis qui dixerunt domino deo, Recede à nobis, ſciẽtiam uiarum tuarum nolumus. Quod ſi fidem nobis nõ adhibetis, exercitui domini Imperatoris ſaltem debetis credere, cui ante v. dies enſe accinctus, clypeo, galea, lorica indutus occurrit, ſolus Tyberis qui interfluxit, ne ſic ornatus ab exercitu caperetur impediuit. Mox ſanctus Imperator dixit: Tot ſunt huius rei teſtes, quot ſunt noſtro in exercitu bellatores. Sancta ſynodus dixit: Si placet ſancto Imperatori, mittantur literæ domino papæ ut adueniat, ſeq́ȝ ex his omnibus purget. Tunc eidem ſunt literæ deſtinatæ.

Patrũ in Ioãnẽ obteſtatio.

Diploma ſiue exemplũ literarũ Imperatoriarũ autoritate concilij ad Ioannem papã miſſarũ, quibus uitia à concilio illi obiecta, ſummatim recitantẽ cũ humili obſecratione, ut ad ſe purgandũ in cõciliũ uenire nõ recuſet. Ca. IX.

SVmmo pontifici & uniuerſali papæ domino Ioanni, Otho diuinæ reſpectu clementiæ Imperator Auguſtus, cũ archiepiſcopis Liguriæ, Thuſciæ, Saxoniæ, Franciæ, in domino S. Romã ob ſeruitiũ dei uenientes, dum filios ueſtros Romanos, ſcilicet epiſcopos, cardinales, presbyteros, diaconos, & uniuerſam plebem de ueſtra abſentia percontaremur, & quid cauſæ eſſet, quod nos eccleſiæ ueſtræ, ueſtriq́ȝ defenſores uidere noluiſſetis: talia de uobis tãq́ȝ obſcœna protulerũt, ut ſi de hiſtrionibus dicerentur, uobis uerecundiã ingererẽt. Quæ ne magnitudinẽ ueſtrã omnia lateãt, quædã uobis ſub breuitate deſcribimus: qm̃ ſi cuncta nominatim exprimere cuperemus, dies nobis nõ ſufficeret unus. Noueritis itaqȝ nõ à paucis, ſed ab oibus tã ueſtri q̃ȝ alterius

ordinis,uos homicidij, periurij, ſacrilegij, & ex propria cognatione,atque ex duabus ſororibus inceſti crimine eſſe accuſatos. Dicunt & aliud auditu ipſo horridum,diaboli uos in amorẽ uinum bibiſſe:in ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq́ dæmonum auxilium popoſciſſe. Oramus itaq paternitatem ueſtrã obnixe, uenire atq ex his omnibus uos purgare non diſſimuletis. Si forte uim temerariæ multitudinis formidatis, iuramento uobis affirmamus, nihil fieri præter ſanctorum canonũ ſanctionẽ. Data viij.idus Nouemb.

De Ioannis papæ apologetico,id eſt,reſponſo, ut autor accipit,quũ apologiam potius dicat,qua excõmunicatos pronunciat, ſi ad noui pontificis electionem proceſſerint.Et de reſcripto patrum in concilio ad eundem papam, quod uerbis ſacris fulcitur. Cap. X.

HAnc epiſtolã quum legiſſet,huiuſmodi apologeticũ ſcripſit. Ioãnes epiſcopus ſeruus ſeruorũ dei, omnibus epiſcopis. Nos audiuimus dicere, quod uos uultis alium papã facere:ſi hæc facitis,excõmunico uos de deo omnipotenti,ut non habeatis licentiã ullum ordinare,& miſſam celebrare. Quũ hæc epiſtola in ſancta ſynodo legeret, aduenerunt qui prius defuerant religioſi à Lotharingia,Hẽricus Treuerẽſis archiepiſcop.ab Æmylia & Liguria, Vuido Muzienſis, Gezo Tertonenſis, Sigulfus Placentinus: quorũ conſilio domino papæ ita reſcribũt: Summo pontifici & uniuerſali papæ dño Ioãni, Otho diuinæ reſpectu clemẽtiæ Imp. Auguſtus:ſed & ſancta ſynodus Romæ ob ſeruitiũ dei congregata in dño. Sal. Præterita ſynodo quæ celebrata eſt viij.idus Nouẽb. literas uobis direximus, in quibus accuſatorũ ueſtrorũ uerba,atq accuſationis cauſæ continebant. Rogauimus etiã eiſdẽ literis magnitudinẽ ueſtram,quemadmodũ iuſtum eſt. A uobis non quales temporis qualitas, ſed inconſultorũ uanitas expoſcit hominũ literas accepimus. Non ueniendi ad ſynodũ rationabilis eſſe excuſatio debuit. Sed & præſentes magnitudinis ueſtræ debuerũt nuncij intereſſe,qui aut ægritudinis,aut certe difficultatis cauſa ſatisfacerent ſanctã uos ſynodũ declinaſſe. Eſt & aliud ueſtris in literis ſcriptum,quod nõ epiſcopum,ſed puerilem ineptiã ſcribere deceret. Excõmunicaſtis enim omnes,ut non habeamus licentiã canendi miſſas,ordinandi eccleſiaſticas diſpoſitiones,ſi aliũm Romanæ ſedi conſtitueremus epiſcopũ. Ita enim ſcriptum erat,Non habeatis licentiã ullũ ordinare. Nũc uſq putauimus,imò credimus, duo negatiua unum facere dedicatiuum: niſi ueſtra autoritas priſcorum ſententias infirmaret autorum. Nos uero intentioni ueſtræ nõ uerbis reſpondeamus. Si ad ſynodum uenire,& obiecta purgare non differtis, autoritati ueſtræ proculdubio obediemus. Sed ſi,quod abſit, uenire,& obiecta uobis capitalia crimina purgare diſſimulatis,quum præſertim uos uenire nil impediat, non maris nauigatio, non corporis ægritudo, non itineris longitudo:tunc excommunicationẽ ueſtrã paruipendemus:eam potius in uos retorquebimus,quoniamquidem iuſte facere poſſumus. Iudas

Excõmunicationis tenor

Synodi cũ papa expoſtulatio.

domini noſtri Ieſu Chriſti proditor, imò uenditor cùm cæteris prius ligandi atq; ſoluēdi poteſtatē à magiſtro in hæc uerba acceperat: Amen dico uobis, quæcunq; ligaueritis ſuper terrā, &c. Quamdiu enim bonus inter diſcipulos fuit, ligare atq; ſoluere ualuit, poſtquā uero cupiditatis ueneno homicida factus uitā occidere uoluit: quē poſtea ligatū ſoluere, atq; ſolutū ligare potuit, niſi ſeipſum, quem infeliciſſimo laqueo ſtrangulauit? Data x. kal. Decemb. & miſſa per Adrianū cardinalē presbyterū, & Benedictū cardinalē diaconum. Qui quū ad Tyberim perueniſſent, eum nō inuenerūt. Pharetratus enim in campeſtria iā abierat. Nec quiſq; erat qui his ubi ipſe eſſet indicare poſſet. Quumq; eum inuenire non poſſent, cum eiſdē literis ad ſanctā ſynodū quæ tunc tertio eſt habita, ſunt reuerſi. Mox Imp. ait, Expectauimus aduentum eius, ut præſente eo quod nobis egerit quereremur: uerū quoniā eum nō affuturū certo ſcimus, q́ perfide nobiſcū egerit, ut diligenter agnoſcatis, etiā atq; etiā flagitamus. Notū itaq; uobis facimus archiepiſcopis, presbyteris, diaconis, reliquoq; clero, necnō & comitibus, iudicibus omniq; plebi, quod idē Ioannes papa oppreſſus à Berengario atq; Adelberto rebellibus noſtris miſit nobis in Saxoniā nuncios, rogans ut pro amore dei in Italiā ueniremus, & eccleſiā ſancti Petri ac ſeipſum ex faucibus eorum liberaremus. Nos uero adiuuante deo, quantū fecerimus, nō eſt neceſſe dicere, ut impræſentiarū uidetis. Ereptus uero mea opera ex eorū manibus, & honori debito reſtitutus, oblitus iuramenti & fidelitatis quam mihi ſupra corpus ſancti Petri promiſit, eundē Adelbertū Romā uenire fecit, & cōtra me defendit, ſeditiones fecit, & uidētibus noſtris militibus, dux belli factus, lorica & galea eſt indutus. Quid ſuper hoc ſancta ſynodus decernat, edicat. Ad hæc Romani pontifices, reliquusq; clerus, & cunctus populus dixerūt: Inauditū uulnus inaudito eſt cauterio exurendū. Si corruptis moribus ſibi ſoli, & nō cunctis obeſſet, quoquo modo tolerandus eſſet. Quot prius caſti huius facti ſunt imitatione inceſti? Quot probi huius exēplo cōuerſationis ſunt reprobi? Petimus itaq; magnitudinē imperij ueſtri, monſtrū iſtud nulla uirtute redemptū à uitijs, à ſancta Romana eccleſia pelli, aliumq; loco eius conſtitui, qui nobis exemplo bonæ cōuerſationis præeſſe ualeat, & prodeſſe ſibi: recte uiuat, ac bene uiuendi nobis exemplū præbeat. Tunc Imp. Placet, inquit, quod dicitis, nihilq; gratius nobis, q́ ut talis qui huic ſanctæ & uniuerſali ſedi præponat, inueniri poſſit.

Imp. de papa accuſatio

Sententia contra Io. papā

De Leonis protoſcriniarij in ſummū pontificē electione: & Ioannis depoſiti largitione, qua Romanos in cædē Imperatoris & noui papæ ſolicitauit: ſed Imperatore uincente, fruſtra conati ſunt. Leonis tamen indulgentia obſidibus remiſſis quum Imperator abeſſet, meretricularū illecebris populus Romanus rurſum Ioannē recipit, qui in Leonis aſſeclas mire ſæuit, donec à diabolo enectus eſt. Poſt quem Romani Benedictum papam declarant: ſed Leoni ſedes redditur, Benedicto exulante. Cap. XI.

His dictis

HIs dictis omnes una uoce dixerunt, Leonē uenerabilē ſanctæ Romanæ *Leo pulſo Io-*
eccleſiæ protoſcriniariū uirum approbatū, ad ſummū ſacerdotij gradū *anni ſuccedit*
nobis in paſtorē eligimus, ut ſit ſummus & uniuerſalis papa Romanæ eccle-
ſiæ, reprobato ob improbos mores Ioanne apoſtata. Quū hoc omnes tertio
dixiſſent, annuente Imp. nominatū Leonē ad Lateranenſe palatiū ſecundū
conſuetudinē cum laudibus ducunt, & certo tempore in eccleſia S. Petri ad
ſummū ſacerdotiū ſancta conſecratione attollunt, & fideles ſe ei affuturos iu-
reiurando promittunt. His ita geſtis, ſperans ſanctiſſimus Imp. cum paucis
Romæ ſe degere poſſe, ne conſumeret Romanus pop. ob multitudinē exer-
citus, multis ut redirent licentiam dedit. Quumq; hoc Ioannes, qui deiectus *Munerū cor-*
eſt, papa cognoſceret, nō ignorans q̄ facile Romanorū mentes pecunia poſ- *ruptela*
ſet corrumpere, clàm Romā mittit nuncios, beati Petri, omniumq; eccleſiarū
pecuniā repromittentes, ſi ſuper pium Imp. & dominū Leonē papā irruerēt,
eosq; impijſſime trucidarent. Quid multis morer? Romani q̄ mox exercitus
paucitate confiſi, imò decepti, & pecuniæ promiſſione animati, buccina cōcre
pante, ſuper Imperatorē ut eum occidant feſtinare contendūt. Quibus Imp.
ſuper pontē Tyberis, quem Romani plauſtris impeditum habebāt occurrit.
Cuius fortes milites aſſuefacti bello, pectore & armis intrepidi eos inter pto
ſiliunt, & quaſi accipitres auium multitudinē nullo reſiſtente proterunt. Non
latibula, nō corbes, nō concaua ligna, nō cryptæ, ſordiū receptacula, fugienti- *Ro. ſtrages*
bus tutelæ eſſe poſſunt. Occiduntur itaq;, & ut aſſolet contingere uiris fugien-
tibus, paſſim à tergo uulnerantur. Quis tūc Romanorū cladis huius ſuperſtes
fieret, ſi nō Imp. ſanctus miſericordia quæ eis nulla debebatur inclinatus, ſuos
adhuc interficere ſitientes retraheret & reuocaret? Itaq; deuictis oībus, atq;
ijs qui ſupererāt obſidibus acceptis, uenerabilis papa Leo pedibus Imp. pro-
uolutus orat, ut Romanis obſides reddat, ſeq; eorū fidei cōmendet. Rogatu
deniq; uenerabilis papæ Leonis Imperator ſanctus Romanis obſides red-
dit, non incertus, quod proſecuturus ſum, incepturos. Igitur Romanorū fidei
eundē papam quemadmodū lupis agnum cōmiſit. Deinde Roma exiens,
Camerinū Spoletumq; uerſus, ubi Adelbertū eſſe audierat properauit. Inte
rea mulieres quibuſcum Ioānes, qui dictus eſt papa, uoluntatis ſuæ ludibriū
exercebat, nō ignobiles & plures concitauerunt Romanos, ut Leonem ſum-
mum & uniuerſalē papam à deo & ipſis electum perderent, & Ioannem in
urbē ſuſciperent. Quod quū feciſſent, deo miſerante, ex eorū manibus eſt ue- *Io. eiecto Leo*
nerabilis papa Leo liberatus, paucisq; ipſum concomitantibus, ad pijſſimi *ne recipitur*
Imp. miſericordiā eſt profectus. Imperator deniq; ſanctus tantum dedecus
ægre ferens, tum ex domini papæ Leonis deiectione, tum ex Ioanne cardi-
nali diacono, & Azone protoſcriniario, quorū alterū manu dextera, alterū lin
gua, duobus digitis, naribusq; abſciſis, Ioannes abdicatus defœdauerat, re-
parato exercitu, Romam tedire diſpoſuit: priuſquā tamen ſancti Imp. copiæ

eſſent congregatæ, uolens cunctis ſeculis innoteſcere dn̄s, q̄ iuſte eſſet Ioannes papa á ſuis epiſcopis & omni plebe repudiatus, quàm q̄ poſtmodū iniuſte receptus: quadā nocte extra Romā dum ſe cum cuiuſdā uiri uxore oblectaret, in temporibus adeo à diabolo eſt percuſſus, ut intra dierū octo ſpatiū eodē ſit uulnere mortuus. Sed euchariſtiæ uiaticū ipſius inſtinctu qui eū percuſſerat, nō percepit: quemadmodū à ſuis cognatis & familiaribus qui præſentes erant, perſæpe ſub atteſtatione audiuimus. Quo mortuo, Romani omnes iuramenti quod ſancto Imp. promiſerant immemores, Benedictū cardinalē diaconū papam conſtituunt, inſuper & iuramento nunq̄ ſe eum dimiſſuros, ſed eum cōtra Imp. potentiā defenſuros promittunt. Quo audito Imp. urbē uallauit, neminē qui nō membris truncaret exire permiſit: machinis & fame uſqueadeo afflixit, donec Romanis nolētibus urbem reciperet, Leonē uirum uenerabilē debitæ ſedi reſtitueret, ac Benedictū ſummæ ſedis inuaſorem eius præſentiæ præſentaret. Reſidentibus itaq; domino Leone ſummo & uniuerſali papa in eccleſia Lateronenſi, necnon & Imp. ſanctiſſimo Othone, & epiſcopis Romanis, Italicis, à Lotharingia & Saxonia, archiepiſcopis, presbyteris, diaconis, omniq; Romanorū plebe, quorum nomina ſuperius aſcribunt: aduenit Benedictus apoſtolicæ ſedis inuaſor, eorū qui ſe elegerant manibus adductus, pontificialibus ueſtibus indutus. Quem Benedictus cardinalis archidiaconus tali eſt ſermone aggreſſus, Qua tibi autoritate, quáue lege, ô inuaſor, hæc pontificalia indumenta uſurpaſti, ſuperſtite hoc præſenti domino noſtro uenerabili papa Leone, quē tu nobiſcū accuſato & reprobato Ioanne ad apoſtolicatus culmen elegiſti? num inficiari potes præſenti domino Imp. iuramento promiſiſſe, nunq̄ te cum cæteris Ro. papam electurū aut ordinaturū abſq; illius filijq; ſui regis Othonis conſenſu? Benedictus reſpondit, Si quid peccaui, miſeremini mei. Tunc Imperator effuſis lachrymis, quàm miſericors eſſet oſtendens, rogauit ſynodū, ne Benedicto præiudiciū fieret. Si uellet & poſſet, ad interrogata reſponderet: quod ſi nō poſſet, aut nollet, ac ſe culpabilē redderet, tamen pro timore dei miſericordiā aliquam inueniret. Quo audito, ad domini Leonis papæ pedes, ipſiuſq; Imp. idem Benedictus coram cite procidēs, ſe peccaſſe, ſeq; ſanctę Ro. ſedis inuaſorē eſſe acclamauit. Poſt hæc palliū ſibi abſtulit, quod ſimul cū pontificali ferula quā manu geſtabat, domino papæ Leoni reddidit. Quam ferulā idem papa fregit, & fractam populo oſtendit. Deinde Benedictū in terra ſedere præcepit. Cui caſulā, quam planetā uocant, cum ſtola pariter abſtulit. Poſt aūt omnibus epiſcopis dixit, Benedictū ſanctæ & apoſtolicæ ſedis Romanæ inuaſorē, omni pontificatus & presbyteratus honore priuamus: ob eleemoſynā uero domini Imperatoris Othonis, cuius ſumus opera in ſedē debitā reſtituti, diaconatus eū ordinē habere permittimus, & non iam Romæ, ſed in exilium deſtinamus.

Io. papa à dæmone necatur

Benedictus antipapa obiurgatur

Benedicti pœnitentia

FINIS EORVM QVAE EXTANT.

EPITOME GERMANORVM, OPERA IACOBI VVYMPFELINGII SELETſtadienſis & ſuorum contexta, ac nuper per eruditum quendam recognita.

IACOBVS VVYMPFELINGIVS THOMAE VVOLPHIO Iuniori, pontificij iuris interpreti, ſummo amico, S.

VIDENS Romanas, Venetas, Anglas, Pannonumꝗ & Bohemorum, ac Francigenũ hiſtorias indies lectum iri, excitaueram nuper Sebaſtianũ Murrhonem, ut ex priſcis hiſtoriographis, epitomen ſaltem rerum à Germanis magnifice geſtarum comportaret: ne quum cæteræ nationes egregia maiorum ſuorũ facinora diſſeminare ſtudẽt, nos ueluti ſomnolenti & parui animi, gloriæꝗ auitæ contemptores, perpetuo dormitare uideremur. Morem mihi geſturus Murrho, quod cœperat, immatura morte interueniente, neꝗ perficere potuit, neque reuidere. Ego itaꝗ quicquid ille meo hortatu aggreſſus, tanquam fragmenta poſt ſe reliquit, cogitabam in ſeriem diſtribuere, augere, & utcunꝗ abſoluere, tibiꝗ mi ſuauiſſime Thoma dedicare, non ſolum ad gloriã nominis tui ſempiternã: ſed etiam ut omnes Germani in hac epitome antiquitates Germaniæ uideant, uitã noſtratiũ Imperatorum legant, Germanorumꝗ laudes, ingeniũ, bella, triumphos, artiũ inuentionẽ, nobilitatẽ, fidem, conſtantiã, & ueracitatẽ ediſcant: atꝗ ut his breuibus anſam præbeamus ſtudioſæ poſteritati, quo maiora indies ſtudeant adijcere, & amplioribus rerum incrementis Germanorum laudes cumulare. Verum à Germanicis laudibus Argentinam, unde tibi: & Seletſtadiũ, unde mihi origo eſt, cæterasꝗ ciuitates ex hoc Rheni littore Galliam uerſus ſitas, nolumus excluſum iri, quoniam eas ab Octauiani ætate, Suetonio teſte, Germani inhabitarunt: unde & Germaniæ nomen meruere. Et Plinius & Cor. Tacitus, Ammianus Marcellinus, Frãciſcus Petrarcha, Blondus, Lupoldus, Hermannus, & Æneas Syluius, inter Germaniæ fines illas dinumerant. Eccleſia quoꝗ Romana, inter Germaniæ metropoles Maguntinam, Treuerenſem, & Agrippinam collocauit. Quumꝗ ſummus pontifex legatos à latere ad Germaniam mittit, in his patriæ quoꝗ noſtræ ciuitatibus munus legationis ſuæ illi exercent: quod niſi Germaniæ pars eſſent, quas legati ad Germaniam miſſi diſpenſationes, indulgentias ac beneficiorũ prouiſiones in eis adminiſtrant, irritæ uiderentur & inanes: nam & ad Galliã alij à noſtris mittuntur legati, qui in noſtris ciuitatibus partes ſuas nequaquã explent. Adde quod ipſe Carolus Burgũdiæ dux, Maximiliani regis ſocer, ad principes ele-

ctores perſcripſit, ſeſe & Germanum eſſe & dici uelle: cuius tamen terræ in hoc Rheni littore ſitæ fuerunt, imò ipſarum ciuitatum & pagorum antiquiſſima nomina Germanicū ſonant,& minime Gallicū.Et ſi uel Caroli magni, aut filiorum nepotumq́ȝ ſuorū ætate, hic unquā Galli habitauiſſent, uerſatū fuiſſet & hic proculdubio Gallicū idioma. At ubi nam inueniuntur ulla Gallicæ linguæ ueſtigia? ubi libri Gallici? ubi monumenta? ubi epiſtolæ? ubi epitaphia? ubi literæ contractuū rerum urbanarū & ciuilium aut feudorū? ſicut à ſeptingentis & octingentis annis, Latinæ & Germanicæ linguæ apud nos monuméta reperiūť. Nec mihi perſuaderi poteſt optimos Sueuię duces,qui cathedralē apud Spiras eccleſiā,quiq́ȝ cœnobiū diuæ Fidis in patria mea Seleſtadio fundarunt & locupletauerunt,magnificas illas impenſas,paternāq́ȝ ſubſtantiā in Galliā traducere,ac inter Gallos profundere uoluiſſe. Glorietur ergo ille mendicus blattero,qui noſtrā Germaniā atq́ȝ famam diſcerpit,ſe & ſuū patrē à Gallis deſcendiſſe. Nos mi chariſſime Thoma gloriabimur à maioribus noſtris Germanis proceſſiſſe:quorum in hac epitome mirificas & antiquas laudes, inter reliquas honeſtas lucubratiunculas, quas auidiſſime reuoluere ſoles,cum ſingulari uoluptate lectitaturum te confido, operamq́ȝ daturum,ut non ſolum propediem calcographia diſſeminetur, ſed etiā doctiſſimis uiris Baptiſtæ Mantuano,Philippoq́ȝ Beroaldo Bononienſi præceptori tuo in primis tranſmittatur ad gloriā Germanorū ſempiternam. Vale felix ex eremitorio diui Guilhermi Argeñ.viij.Kalend.Octobris, M. D. II.

Thomas Vuolphius iunior,Iacobo Vuympfelingio S.

SOLENT qui doctrina & eruditione pollent,lucubrationes ſuas ſummis terrarum principibus inſcribere, ut quæ effecerunt fiant uenerabiliora. Sic Iulius Pollux ad Cōmodū Cæſarē de Grammatica ſcripſit. Sic Vitruuius ad Auguſtum de architectura. Sic Oppianus ad Antoninū de piſcibus. Tu uero,ut es omnis gloriæ & ampulloſi faſtus cōtemptor,epitomas Germanicas,opus mehercule & graue & eruditum ſub nomine Thomæ tui, qui cum ærumnarum uarietate quotidie luctatur,publicare uoluiſti: haud abſimile quiddam à Platone agens,qui Phedoni Elidenſi ex cohorte illa Socratica, quanq́ȝ is ſeruus fuit,eius tamen nomini illum librum diuinum De immortalitate animæ dedit. Dicam quæ ſentio,nullo unquam munere fui magis delectatus: placeant alijs aurea,argenteaq́ȝ pocula,placeant uaſa gemmata & thericlea, placeant ſtructuræ magnificę,atq́ȝ his ſe oblectent:nos monumenta literaria laudamus,extollimus,admiramur, & hanc præcipue hiſtoriam quam multo labore & uigilia in Germanorum decus excudiſti:nihil ea terſius,nihil accuratius ſcriptum. Perinde ex fide hic omnia narrantur,ac ſi fides ipſa dictaſſet. Quum iam defeceris mi doctiſſime Iacobe,exhibebunt te Epitomæ noſtræ tanquam manu tuis poſteris,ducentq́ȝ per ætates atq́ȝ urbes, ut te uideant qui nondum nati ſunt,te

audiant,

audiăt,te laudibus proſequanť: facient mihi crede,ut ſemper ſis in manibus, ſemper in ore uerſeris hominũ,& eorũ maxime qui doctiores ſunt & ſtudia politiora amplectunť. Non deerũt fortaſſe qui parum id operis probabunt: nec te propterea laboris pœniteat. Noui quoſdã in hoc orbe, penè dixiſſem in hac urbe, qui tametſi initiati ſunt, & in claſſe eccleſiaſtica anteſignani habentur,magis tamen ludo teſſerario, aut chartulis luſorijs delectãtur, quàm Hieronymi aut Cypriani ſcriptis. Sunt qui dum in æde ſacra horarias preces pſallunt,intus & in cute torquẽtur, quid uernula domi agat,& an piperatum egregie conditum ſit, an bene ſalitũ aſſabulum, an lucanicæ craſſæ ſint & delicatæ,an ſcitè piſces fricti. Et hi nihilominus quando nec generoſo ſanguine nec moribus nec doctrina ſunt ſpectabiles:ubi literarũ proceres conueniunt,quod cum ſummo dolore refero,primi accumbere uolunt, & ſubſellijs honoratioribus ſedere, quaſi locus ille eminentior ſplendorem ipſis affetat: quum ediuerſo locum homo, non locus hominẽ exornet,quod & Damonidas apud Cheronenſem Plutarchum non ignorauit, & canonica decreta teſtanť. Volui hæc obiter dicere, ne illi qui fortuna duce,quæ ſemper cæca eſt, uel officio uel dignitate præditi ſunt, plus nimio ſibi blandiantur & arrogẽt. Impuriſſimis uiris,quod nemo ignorat,ſæpe honores cõmittunť. Inde Græcanicum illud ac elegans adagium, Aſinus myſteria uel ſacra portat. Vale mi doctiſſime Iacobe,& ſucciſiuis temporibus conde ac compone, quæ mox in tempore ſis depromturus:ut ſic agas negocium poſterorum,teq; uixiſſe teſteris. Vale iterum Argentinæ curſim ex ædibus noſtris, Anno Chriſti M. D. IIII. pridie kalendas Ianuarij.

GERMANORVM QVINQVE ESSE GENERA, CAPVT PRIMVM

GErmani quinq; conſtant generibus, Vindelico, quorũ pars Burgundiones, à quibus profecti hi qui Gallias obtinent: ſeu apud Eduos & Ararin fluuium ſedes habent, qui Germanorũ coloni in ritus moreſq; Gallicos deformati ſunt. Alterum genus Ingeuones,quorum pars Cimbri,Theutoni,ac Chaucorum gẽtes. Tertium Iſteuones Rheno proximi,quorum pars Cimbri mediterranei: deinde Hermiones,quorum Sueui Hermunduri,Chatti,Cheruſſi. Quintum genus Peucini dicti Baſtarnæ contermini Dacis.

Cimbri Germanorum uetuſtiſſimi uicere Græcos, Boios, Illyricum,Romanos conſules & legatos plurimos,atque Hiſpanos. Caput II.

EX his fama uetuſtiores Cimbri,ſiue illi Theutoni, ſiue mediterranei fuerint, Homeri celeberrimi poëtarum ætate, uel paulo ſupra eius ætatem, militiam agitauere uſque ad Mæotida paludem, ſuæq; expeditionis moni-

menta, Cimmeriũ Boſphoron reliquere: nam Græci Cimbros κιμμερίους uocant:audacterq́ traiecto Boſphoro ad Ioniã uſq́ terram decurſarũt,Sardibus captis,& Magnetũ gente à Treribus funditus deleta, quæ gens Cimmerica diu ſecundis rebus uſa eſt. Cimbrorum clima ipſe poëta inſinuans, quod tenebroſum eſſet, ſic memorat. Aëre & nebula cooperti ſunt, Illis ſol nunquam Phaeton ſua lumina ſpargit, Perniciosa ſuper nox ſemper tendit iſtis. Habitãt autẽ in Germaniæ ora Cimbricũ Cherſonneſum ab eis appellatũ inter Albis & Chaluſi fluminũ oſtia, inter Germanicũ Sarmaticumq́ oceanũ.Hi ſunt qui ad Ponti dexterã,mediterraneã regionẽ habitantes uſq́ in Ioniam excurrebant.Hos Scythæ ex his ſedibus pepulerunt, Scythas aũt Græci,qui Panticapeum,& alias in Boſphoro urbes habitãt. De his noſtris, populis,multa apud Strabonẽ reliquosq́ Græcos hiſtoricos, apud Plutarchum Ariſtotelemq́ philoſophos legimus. Vtinã tantũ animi noſtris Germanis principibus hodie ineſſet, ut quas Cimbri olim ob bellicam ſolũ gloriam ſubegerunt, hi pro Chriſti fide & charitate eas ſedes ex Turcorũ manibus eriperẽt,quorũ hodie ſeruituti Ionia,Pontus,Græciaq́ omnis ,nõ abſq́ magna omnium Chriſtianorũ regum ignominia miſerabiliter & fœdiſſime ſubiecta eſt.Hæc commemorare libuit,uti noſceres, quanta noſtrates gloria floruerint ante urbem Romãionditã,Syluijs Albæ regnantibus, anno centeſimo ſexageſimoq́.Hac enim ætate Homerũ Heſiodumq́ poëtas inuenimus claruiſſe.Romanis autẽ rebus florentiſſimis, poſt Punica bella omnia, interq́ ſociale bellũ, quod fuit anno urbis conditæ ſexingenteſimo ſexageſimoſecundo,Boios Gallorũ populos, qui Hercyniam ſyluam inhabitarunt, Cimbri agmine facto inuaſere,à quibus eiecti Iſtros & Scordiſcos Gallicas gentes petiere.Tum Theuriſcas & Thauriſcos, & hos quoq́ nationis Gallicæ,deinde Heluetios adierunt,uiros tum plurimo locupletes auro,cæterum in pace uitam agitantes: quumq́ cõflatas hi bellicis artibus opes longe ſuis ampliores eſſe uiderent,Heluetios ſecum ſollicitaſſe, præcipue Tigurinos,& Teygenos,quos uniuerſos deleuere Romani,nõ tamen impune.Prius enim Cimbri gens uaga,populabundi in Illyricum,hodie Sclauoniam, uenerunt: ab his Papyrius Carbo conſul cum exercitu fuſus eſt.Deinde M.Iunius Syllanus,etiam conſul aduerſum Cimbros infeliciter pugnauit. Poſt id bellum Cimbri per legatos à ſenatu populoq́ Romano ſedem & agros poſtulauerunt,quorũ petitione ſpreta, Cimbri cum Tigurinis, quos ex Heluetijs ſecũ in militiam ſollicitaſſe retulimus, in Galliam migrauere in fines Allobrogũ, ibiq́ cum L.Caſſio conſule manus conſerunt, eumq́ cum exercitu trucidãt. Milites qui ex clade ſupererant, datis obſidibus, & rerum omnium dimidia parte,ut incolumes dimitterenẽ,cum Cimbris pacti ſunt. M.Aurelius Scaurus conſulis legatus,à Cimbris fuſo exercitu captus,& in conſiliũ ab his euocatus,quũ deterreret eos,ne Alpes Italiam petituri tranſirẽt, eo quod diceret

Romanos

Romanos uinci nõ poſſe, à Bolo Cimbrorũ rege occiſus eſt. Tum ab ijſdem hoſtibus C.Manlius, & Q.Seruilius Cepio, qui proconſulatũ in Gallijs agebant, uicti prælio, binisq́ caſtris exuti ſunt: octoginta milia militũ occiſa, calonum ac lixarum (hi ſunt militũ miniſtri) quadraginta milia. Cimbri poſt eã uictoriã omnibus agris uicisq́ iuxta Rhodanum ac Pyreneum uaſtatis, in Hiſpaniã tranſgreſſi ſunt, ibiq́ multa loca populati, à Celtiberis fugati, reuertentes in Galliam bellicoſiſſimis Theutonis ſe coniunxerũt. Atq́ C.Marij qui iã Iugurthã deuicerat, ſumma ui caſtra à Theutonis Ambronibusq́ oppugnata ſunt. Marius enim ſecũdo & tertio abſens conſul creatus, quarto conſulatu contra Cimbros miſſus poſt deſenſa caſtra duobus prælijs circa aquas Sextias Theutonis Ambronibusq́ deletis, Marius abſens quintũ cõſul creatus triumphum oblatum diſtulit, donec Cimbros uinceret, tantum roboris in Germanis fuit. Cimbri repulſo ab alpibus fugatoq́ Q. Catulo proconſule, qui fauces alpium obſederat, & ad flumen Ateſim caſtellum editum inſederat reliqueratq́, uirtute ſua explicata fugientem proconſulem, exercitumq́ proſequuti in Italiam traiecerunt: uerum iunctis eiuſdẽ Q.Catuli, & C.Marij exercitibus, prælio uicti ſunt, in quo cæſa traduntur Cimbrorum centum quadraginta milia, capta lx. Hæc ſunt quæ Germani ad ea uſq́ tempora geſſere.

De Arioviſto primo Germanorum rege qui contra Iulium Cæſarem pugnauit. Cap. III.

POſtea Arioviſtus Germanorum rex primus propter bellicas uirtutes amicus pop.Ro. à ſenatu ſalutatus eſt, C. Iulio Cæſare conſule. Deinde prouinciam Galliam adminiſtrante, quũ Heluetijs bellum inferret, Arioviſtus cum Cæſare manus conſeruit, uictusq́ in Germaniam rediјt. Crebra deinde bella cum Sueuis, Cæſare trans Rhenum agente, nihil tamen memoria dignum actum inuenio, quàm quod ponte Galliam Germaniamq́ coniunxit. Germani equites ex nobilioribus, Cæſaris uirtute, uiriq́ integritate moti, ei ſe coniunxerũt, quorũ opera reliquis in bellis ſępe uſus, eorum etiam fortitudinem in Pharſalo contra Pompeium expertus eſt: præcipuo enim eorum auxilio Pompeianũ Romanumq́ militem ſuperauit. In Philippicis etiã campis certatũ eſt inter exercitum Cæſaris & Pompeij æquo marte. Quum aũt iuſſu Pompeij fuſus à cornu erupiſſet equitatus, repente hinc ſigno dato, Germanorũ cohortes tantum in effuſos equites fecere impetũ, ut illi eſſe pedites, hi uenire in equis uiderentur. Et ipſe Cæſar in cõmentarijs ſuis de Germanis quod ad bella imperterriti fuerint, dum cum eis bellũ gerere cõſtituiſſet, hanc eorũ ad ſe fuiſſe orationem ſcribit, Germanos neq́ priores populo Romano bellũ inferre: neq́ tamen recuſare, ſi laceſſantur, quin armis contendant: quod Germanorum conſuetudo hæc ſit, à maioribus tradita, quicũq́ bellum inferant reſiſtere, neq́ deprecari: hæc tamen dicere ueniſſe inuitos, eie 4.Com.in principio

D 4 ctos domo

ctos domo: ſi ſuam gratiam Romani uelint, poſſe his eſſe utiles amicos, uel ſibi agros attribuant, uel patiantur eos tenere quos armis poſſederint: ſeſe unis Sueuis concedere, quibus ne dij quidem immortales pares eſſe poſſint, reliquum quidem in terris eſſe neminem quem non ſuperare poſſint.

Germani Cæſaris cuſtodes eliguntur, Quintilium Varum, Druſumq́ꝫ Germanicum ſuperant. Caput IIII.

OB ſingularem quoq; peculiaremq́ꝫ Germanorũ fidem & integritatem, D. Cæſar corporis ſui cuſtodes Germanos delegit, qui & Octauij Cæſaris ſimili curæ præfecti, uſq; ad Varianam cladem permanſere. Quintilius enim Varus, cuius Horatius meminit, cum tribus legionibus, à Cheruſcis obtruncatus eſt. Salas fluuius Germaniæ eſt, inter quẽ & Rhenũ Druſus Germanicus quũ bellũ gereret, uictor oppetijt: tam arduũ eſt noſtrates uincere: id quoq; bellum ante Quintilij Vari cædem geſtum eſt. Vnde & cum Cornelio Tacito concludamus, Sexcenteſimum & quadrageſimum, inquit, urbs noſtra agebat annum, quũ primum Cimbrorum audita ſunt arma, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone conſulibus: ex quo ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania uincitur: medio tam longi æui ſpatio multa inuicẽ damna non Samnis, non Pœni, nõ Hiſpaniæ Galliæ'ue, ne Parthi quidẽ ſæpius admouere: & ſubdit, Nec impune, C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium uerſæ. Inde otium: donec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium armorũ expugnatis legionũ hibernis, etiam Gallias affectauere: ac rurſus pulſi inde proximis temporibus, triumphati magis ꝙ uicti ſunt. Quæ laus maior dici poteſt, ꝙ quod homo Romanus, linguaq́ꝫ Romana de Germanis triumphos actos eſſe, uere autem nunquam uictos fuiſſe aſſeuerat, niſi quantum beneuolentia, ac benignitate in fidem Romanæ nobilitatis adducti ſunt.

Germani externos etiam reges pepulere. Cap. V.

REges etiam externarũ gentiũ Germani nõ timuerunt. Quum enim magnus Alexander domuiſſet Triballos, Bœotiam, Thraciã, Spartanos, Theſſalos, Achaiam, Peloponneſum, Ioniam, Lydiam, Lyciã, Ciliciã, Cappadociam, Cariam, Paflagoniam, maiorẽ & minorẽ Armeniã, Syriam, Ægyptios, Perſas, Thauros, Hircanos, Medos, Sagas, Indos: deterritus tamen eſt aſpectu & fama Germanorum, ad Danubijq́ꝫ ripam ſubſtitit: & qui omnem Orientem feliciter calcauerat, eius nim una Germania repreſſit, impetum compeſcuit, audaciam retardauit. Darius & Cyrus potentiſſimi Aſiæ reges, traiecto Danubio, Germanos non auſi ſunt attingere. Liſymachus rex maximus, quũ ingenti coacto exercitu Danubium traieciſſet, à Romechæte rege, non modo uictus, ſed etiam captus eſt. Tanta fuit Germanorum

norum uictoria, tantæ eorum clades, qui Germaniam armis petierunt, ut natum ſit inter finitimos prouerbium: Male qui uelit pugnare, cum Germanis pugnet. Quumq; Germani omnium uictores inuictiſſimi haberentur, ueteres Romani Imperatores illud certatim enixiſſimeq; contenderunt, ut ſicut Scipio ab Affrica Affricanus, & alter ab Aſia Aſiaticus: ita ipſi propter ſplendorem prouinciæ Germanici cognominarentur. Tyberius etiam Cæſar filiū ſibi natum, cupiditate eximiæ gloriæ Germanicum appellauit. Domitianus ac Nerua Cæſares titulis cæteris, quos ſenatus detulerat, repudiatis, ſolum Germanicum recepere, in quo uno plus ornamenti eſſe, quàm in cæteris prouincijs poſitum arbitrabantur. Prouerbium

De armatura fœminarum & puerorum Germanorum ab ipſa natura. Caput VI.

MEmoriæ proditum eſt, fœminas quoq; Germanas ſumptis aliquando pro patria armis, ex integro uirorum pugnas inſtauraſſe, & ad ſtudia bellica prolem ſuā à primis incunabulis auſpicatas eſſe, ueluti armis initiati & addicti, Martem ſingulare & præcipuū belli numen coluere. Enimuero peritis aſtrorum conſtat uim atq; influxum Martis, hoc eſt, appetitū quendam armorum, ardoremq; bellandi Germanis ineſſe, ut nō ſolū artibus ad arma ſint idonei, ſed natura ipſa ad rem militarē diſciplinamq; bellicā geniti eſſe uideanť. Eam ob rem Germanos à natura bellicoſos Dionyſius uocat. Inde etiam corpora eximia ac procera: uultus etiā, quāuis pace lætos, tamen bello terribiles, & oculos in pugna minaciores atq; incenſos, & uocē ad terrorē pleniſſime incutiendum naturā dediſſe uidemus. Huius non ignarus ætate noſtra Bap. Mant. poëtarū facile princeps ad Robertum Seuerinatem Veneti exercitus ducem, à Germanis uictum atq; fugatum, inquit:

Sed neq; te imbelles Indi molleſue Sabæi.
Pygmæi'ue breues rapiunt, uerum accola Rheni
Gens durata gelu, genus inſuperabile ferro,
Quod totiens Romam tum cum ditione premebat
Europæ, Lybiæq; urbes, Aſiamq; minorem
Terruit: hi ſuperant Parthos, Thracumq; furores,
Quos Martem genuiſſe ferunt, hi ſpicula torquent,
Pentheſyleæa non inferiora ſecuti.

Germani Romanos Imperatores multos uicere. Cap. VII.

OCtauij Auguſti fortiſſimæ quondā legiones contra Germanos miſſæ, apud Cheruſcos à Germanis concorditer arma capientibus, ad internitionē ſunt deletæ: & quæ reliquū orbem uſq; ad ſolis ortum perdomuerunt, uni Germanorū exercitui pares eſſe nō potuerunt. Ipſeq; Octauianus omnes graues ignominias, cladeſq; nō alibi q̄ in Germania accepit, ſed præcipue Varianā penè exitiabilē, tribus legionibus cū duce, legatiſq;, & auxilijs

omnibus

tenerant: Anno autem Chriſti D. CCLXXVI. Carolus enim magnus, cui Franconia natale ſolum fuit, Platina teſte in Hadriano primo, Romam petijt expectatus ab Hadriano cum clero ſuo in gradibus ſancti Petri, pedes pontificis exoſculatur, omnes baſilicas pie & religioſe inuiſit, ac muneribus quibuſdam ornauit: quæ dono patet Pipinus Gregorio tertio dederat, eadẽ ipſe amplioribus priuilegijs confirmauit, Deſiderium eccleſiæ Romanæ perſequutorem in exilium miſit, Caſſinum religionis cauſa diuertẽs, omnia monaſterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Mox deinde Carolus nulla interpoſita mora, in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam diſceſſum rebellauerant, mouet, atque eos poſtquam à primo in eos bello triginta cum hac gente annos bellauerat, uictos iugũ Chriſti ſubire coëgit. Id eò ſpectat, ut Carolum Germanum eſſe intelligas, nam Tranſrhenanus eſt: ideoq; magnificæ res per eum geſtæ nequaquam Francis modernis, ſed Francis Germanis ſunt aſſignandæ, à quibus hi Galli, qui Francorum regni titulo deſignantur, olim deſciuere, uti & hodierna die cum Maximiliano Chriſtianiſſimo Romanorum rege contra ius gentium humanã ſocietatem integritatemq; defecerunt. Nam Maximilianus ex ea domo ac familia genitus eſt, de qua Caroli magni ſtirps propagata fuit. Carolus is eſt, qui Leonẽ tertiũ à populo Romano fraude Paſcalis Primicerij & Campuli presbyteri captum & cæſum, in Germaniamq; uſq; ad Saxones (contra quos tum bellum Carolus gerebat) profectum egregio comitatu, Romam remiſit. Mox deinde Carolus non diu moratus, per Magontiacos in Belgis poſitos, Noricumq; montem in Forumiulij deſcendens, Romã expectatus proficiſcitur. Vrbem ingredienti, omnia certe, & merito quidem, honoris genera adhibita ſunt. Octauo autem die poſtea, quàm urbem ingreſſus fuerat, in baſilica Petri aſtante populo & clero, epiſcoporum omnium qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, ſententias de uita & moribus pontificis rogat: uerum ob omnibus una uoce reſponſum eſt, ſedem apoſtolicam omniũ eccleſiarum caput à nemine, laico præſertim, iudicari debere: omiſſa autem ob tam graue reſponſum à Carolo quæſtione, Leo pontifex qui id iudicium maxime expetebat, ſuggeſtũ conſcendens, ac euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit ſe omnium rerum quæ ſibi obijcerentur inſontẽ eſſe. Fuit is dies idibus Decembris, ſalutis anno octingẽteſimo. Dum autem hæc Romæ agerentur, Pipinus mandato patris, Beneuẽtanos duce Grimoaldo, finitimos ſuos uexantes aggreſſus, magnis cladibus ita perdomuit, ut ægre ſe mœnibus tuerentur, cui bello Vinigiſinum Spoletinum ducẽ præficiens, ad patrem reuertitur, imperij coronam breui ſumpturũ. Nam pontifex Carolo optime de eccleſia dei merito, aliquam gratiam relaturus, quum uideret Imperatores Conſtantinopolitanos ægre id nomen tueri, ac ob eam rem urbem & Italiam ipſam magnas calamitates paſſam, in baſilica Petri, poſt ſolennia

Francia Germanica dicere debebat

Maximilian.

ſolennia ſacra populi Romani ſcito & precibus, ipſum Carolū magna uoce Imperatorē decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano, CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PACIFICO IMPERATORI VITA ET VICTORIA. Pontifex item hominem inunxit, unà cum Pipino filio, quem Italiæ regem ſolenni decreto pronunciauit. Quid glorioſius, quid laude dignius Germanis unquam accidere potuit, quàm propter prẹclaras belli ſacerdotijq́ꝫ defenſi uirtutes, ſupremi regni, & totius orbis monarchiam, ſummiq́ꝫ principatus habenas & gubernacula meruiſſe, ac quoad ſecula ſtabunt poſſidere? Id certo conſtat, propter ignauiā Imperatoris Conſtantinopolitani à Græcis in Germanos Romanum imperium tranſlatum eſſe.

Carolus magnus filijs ſuis regna diſtribuit, imperijq́ꝫ fines decernit. Ca. X.

CArolus autē iam ſenio grauis, quum intellexiſſet Pipinū: quem, ut diximus, Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuū eſſe Ludouicū filium minorem natu, Aquitaniæ regem & imperij ſucceſſorē: Bernardum ueto nepotē Italiæ regē declarat, eiq́ꝫ mandat, ut Ludouico rebus in oībus obtemperet. Fines imperij hos eſſe uoluit, in Gallia, Rhenū ac Ligerim q in Celtis oriens, eos à Biturigibus diuidit. In Germania uero, Danubiū & Sauū fluuios. His autē prouincijs, Aquitaniam, Gaſconiā, magnā partem Hiſpaniæ, Ciſalpinam Galliā, Saxoniā, utramq́ꝫ Pannoniā, Iſtriam, Liburnos addidit. Maritima uero Dalmatiæ imperio Conſtantinopolitano ſubiecta erāt, quæ nūc pro magna parte Turcis ſeruiunt: in dedecus principū Chriſtianorū, qui dū pro ſua libidine decertāt, magnā Europæ partē Mahumetanæ perfidiæ ſubiectam eſſe permittunt. Rebus autem ita compoſitis, dum Aquiſgrani eſſet ualetudinis cauſa, propter aquas calidas quæ ibi ſcaturiunt, febre ac dolore laterum moritur, ætatis ſuæ anno lxxij. quinto Kal. Februarij. Salutis uero anno, D. CCCXV. Eius autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo beatẹ uirginis, quod ipſe magnis ſumptibus Aquiſgrani extruxerat, ſepelitur, hoc addito epigrammate. MAGNI CAROLI regis Chriſtianiſſimi, Romanorum Imperatoris corpus hoc ſepulchro conditū iacet. Fuit aūt Carolus (ſi eius res geſtas tum domi tum foris inſpicis) tantæ amplitudinis & integritatis Imperator, ut poſtea neminem ſuperiorem, nedum parem habuerit. Adeo autem quum ei per ocium liceret, ſtudijs literarum delectatus eſt, ut primus, ſuadente tamen Albino, gymnaſiū Pariſienſe inſtituerit. Non dubito à te & abbate Spanheimenſi in Catalogo Germanorū, de quo mihi ſcripſiſti, conſignatum eſſe Bonifacium archiepiſcopum Maguntinum, qui Germanos ad Chriſti fidem conuertit. Neq́ꝫ prætereas Rhabanum illuſtriſſimum theologum atque poëtam, Strabumq́ꝫ, & Haymonem, uiros in ſtudio ſacratiſſimarum literarum præſtantes.

De Ludouico Pio CAP. XI

Ludouicus Pius imperator ubi intellexit Stephanum quartum, Romanum pontificem in Gallias proficiſcẽtem ad ſeſe in Aurelianis aduentare, ſtatim honoratiſſimum ei quemq; obuiam miſit. Ipſe uero ad primũ lapidem prodiens cũ hominem uidiſſet, ex equo deſcendit, atq; eum (data acceptaq; ſalute) cũ maxima ueneratione in urbẽ introducit, ſuſtentatq; põtificem imperator, propter impetum multitudinis ſtudio uidendi concurrentis, crucem magni ponderis magnæq; æſtimationis ſua impenſa beato Petro dicauit. dediſſe dicit' Paſchali liberã eligendorum Epiſcoporũ poteſtatem, quæ antea ex imperatorũ uoluntate pendebat. Ludouicus em̃ natura clemẽs & humaniſſimus fuit, Eccleſiæ iura & dignitatẽ ſemper tutatus eſt. Inſtituit etiam ne Chriſti ſerui ulli ſeruituti humanæ ſubiecti eſſent, & ut unaquæq; Eccleſia ſuos prouentus haberet, unde ſacerdotes uiuerent, ne ob inopiam rerum cultum diuinum deſererẽt, neue ob neceſſitates quæſtui ſeſe dederent. Idem præterea Ludouicus octingẽteſimo ac trigeſimo noſtræ redemptionis anno ſynodum multorum Epiſcoporũ habuit, in qua uanitates ueſtium, luxusq; gemmarum, auriq; & argenti nimia pompa Eccleſiaſticis interdictæ ſunt. Vtinam noſtris temporibus Ludouice uiueres. Sunt qui ſcribant rogatu Ludouici Gregorium ſanctorum omnium celebritatem Kalendis nouembris inſtituiſſe. Ludouicus Bernatdum fratrem, Italiæ regem, qui ab imperio defecerat capitali ſupplicio affecit: Epiſcopos uero huius factionis autores, qui Bernardum inſtigauerant, in monaſteria relegauit. Filium ſuum primogenitum Lotharium, imperij ſocium ſibi delegit in conuentu apud Aquiſgranum habito. Miſitq; ad pontificem Paſchalem, à quo in Baſilica Petri inungitur & Auguſtus appellatur. Moritur autem Ludouicus imperij ſui anno xxxvi. Sepeliturq; Metis in Baſilica beati Arnolphi.

De Lothario Primo. CAP. XII

Inter filios Ludouici exortũ eſt odium, propter imperij diuiſionem. Cumque Ludouicus & Carolus contra Lotharium fratrem ſuum acerrime dimicarent, miſit Sergius papa II. Georgiũ archiepiſcopum Rauennatem, componendæ rei cauſa. Fratres totius regni calamitatem miſerati, fœdera in hũc modum ineunt, ut pars illa occidentalis regni, quæ à Britannico oceano uſq; ad Moſam flumẽ pertinet, Carolo obtemperaret, in eaq; etiam Francorum nomen maneret, utq; Ludouico Germania cõtingeret, uſq; ad Rheni fluenta, & trans Rhenum quicquid genitor poſſediſſet. Lotharius aũt cum imperij titulo, urbem Romam obtineret cum Italia, & ea parte Galliæ, quæ olim Narbonenſis, nunc Romana prouincia uocatur. Huic autem addidere eam quoque partem, quæ inter Scaldim & Rhodanum fluuios Lothoringiæ à Lothario nomen accepit. Leo iiij pontifex accuſatus de transferendo imperio ad Conſtantinopolitanos conſilium iniĳſſe, Lothario ſe purgans ſatisfe-

cit,qui ob id delatione quorundam impulſus,Romam uenerat.Dicunt non/ nulli Lotharium iam grandem natu ſumpto monachorū habitu, filium Lu/ douicum imperatorem reliquiſſe. Vixit his temporibus Nodegerus Germa nus primū abbas ſancti Galli,deinde epiſcopus Leodienſis, in ſacris & gen/ tilibus literis eruditiſſimus. Quique Eccleſiaſticas proſas compoſuit,quæ in Germania ante Euangelium in ſacrificio Miſſæ leguntur:eas enim ut legi in re diuina poſuit. Nicolaus papa primus approbauit.

Nodegerus *Nicolaus*

De Ludouico ſecundo CAP. XII

Ludouicus ſecundus, Lotharij primi filius, quem regni ſocium pater aſci/ uerat,& in italiam cum ingenti exercitu miſerat,cum urbi appropinquaſſet; ei obuiam honoris cauſa Romani ciues prodierunt. Sergius ſecundus pon/ tifex, mutuo oſculo, mutuaq; ſalute data & accepta, eum regem oleo ſacro inungit,corona donat.Italiæ regem decernit. Approbauit Ludouicus im/ perator, edictum quo Nicolaus primus inſtituit, ne princeps ullus ſecula/ ris aut imperator,concilijs clericorum intereſſe auderet, niſi de fide agere/ tur. Cumque Nicolao mortuo Romani Hadrianum ſecundum uirum ſan/ ctum elegiſſent,miſit Ludouicus imperator literas,quibus Romanos ad mo dum laudabat, quod ſummum pontificem ſanctè & integrè creaſſent, non expectato aliorum uoto,qui forte ea in re ob ignorationem perſonarum mi nus iudicij habuiſſent.Qui enim fieri poſſe dicebat,ut peregrinus & hoſpes dignoſcere poſſet in aliena Republica,quis potiſſimum cæteris præferendus ſit. Sententia imperatore digna.

Sergius II *Nicolaus I* *Hadrianus II*

De Carolo tertio. CAP. XIIII

Mortuo Ludouico, Carolum eius filium Ioannes octauus,quo ei libe/ rius in urbe uiuere liceret, imperij corona donauit. Tertiusq; Carolus ap/ pellatus eſt. Qui poſtea in Normannos exercitum mouens, Franciam & Lothoringiam uaſtantes, ita eos perdomuit, ut Rothifredus eorum rex, pacem petere & fidem Chriſti ſuſcipere coactus ſit, quem imperator Ca/ rolus in gratiam recipiens,baptiſmatis fonte leuauit,& filiam in uxorem de/ dit. Hic Carolus multa monaſteria condidit,ac rem diuinam auxit: ſed hæc eius præcipua laus,quod multos ad ſcribendum impulit. Nam & ad ſuam inſtigationem Milo beati Amandi monachus,eiuſdem ſancti uitam accom modatè ſcripſit. & Ioannes Scotus quædam noſtræ religionis acutiſſimè diſputata grauiſſime compoſuit.

Milo *Ioānes Scotus*

De Arnolpho ſeptimo à Carolo Magno imperatore. CAP. XV

Arnolphus ſeptimus à Carolo Magno imperator, primo quidem ſtre/ nue, ſumptis armis Normannos rebelles perdomuit, uerum mox in Eccle/ ſiaſticos ſæuiens,dei nutu pediculari morbo,quem Græci φθειρίασιν uocant breui cōſumptus eſt,relicto Ludouico filio ſucceſſore. Non inuenimus quē/ piam filios filiorum ſuorū uidiſſe,aut feliciter tandem mortuum,qui clerum,

qui

qui eccleſiam, qui dei miniſtros perſecutus, dãno uel cõtumelijs eos affeciſſet.

De Ludouico tertio Arnolphi filio. Cap. XVI

LOdouicus in imperio ſuffectus, nuſquam legitur coronam accepiſſe, tàmen cum Berengario Foroiulianorum duce, qui à Longobardorum regibus originem ducens, auitum paternumq; regnum repetebat, armis decertauit, & primo Berengarium uicit atq; ſuperauit. Mox apud Veronam renõuato prælio, Ludouicus magna ſuorũ clade ſuperatur, ac oculis genitalibusq; priuatur, ſicut Germanorum annales referunt, ne ſucceſſorem ſibi generare poſſet: qua uictoria, regnum Italicum iterũ ad Longobardos peruenit, annos ferè poſt centum à Caroli morte, à quo tempore ignaui principes apud Germanos, Italos, Francosq; occidentales fuere, pariter & in Petri ſede.

De Henrico primo Cap. XVII

HEnricus Germaniæ rex, ab hac ignauia liber & immunis, Hungaros qui Alemaniã Saxoniamq; populabãtur, apud Meresburgã ingẽti clade ſuperauit. Eodẽ ferè tẽpore Rudolphus Burgundionũ rex, Berengariũ ſecundum ex Italia in Hungariam pepulit. Quo mortuo Berengarius tertius Berengarij primi ex filijs nepos, Italico regno potitur, Anno D.cccc.xxxv.

De Othone primo Cap. XVIII

HIs ignauis principibus, ſucceſſit Otho Germaniæ rex, ex nobiliſſima Saxonum domo qui Venceslai Bohemorũ regis mortẽ ultus eſt, eo maximo tempore, quo Romanæ ſedi Stephanus octauus pontifex præfuit, qui & ipſe Germanus erat. Quũq; Berengarius Henrico Bauarorũ duce fugato, Italia potitus imperatoris ſibi nomen uſurparet, filiumq; Adelbertũ Italiæ regem dixiſſet, coniecta in carcerem Adelhaida Lotharij fratris filia, nẽ Papiam urbem dotalem repeteret, Agapitus pontifex, Italiæq; proceres ob tantam Berengarij ſuperbiam, omnia ſibi contra ius phasq; uendicantis, Othõnem Germanum regem in Italiam uocant; qui quidem per Forumiulij, cum quinquaginta milibus hominum prouinciam ingreſſus, deturbatis ſtatim è regno Berẽgario & Adelberto, Adelhaidam Lotharij filiã è carcere ductã, in uxorẽ accepit: ex qua poſtea filiũ ſuſcepit, cui Othoni ſecundo nomen fuit. Otho tamẽ Italia diſcedẽs hac modeſtia uſus eſt, ut Berẽgario & Adelberto gubernandæ prouinciæ arbitriũ permiſerit, cõpoſitis inter pontificem & Berengariũ rebus. Idem Otho Ludouicũ Franciæ regẽ magnis eò propere deductis copijs iuuit, quẽ proceres prouinciæ, adiuuante Hugone Pariſiorũ comite, ipſius Othonis ſororio propè è regno depulerãt. Otho enim tum magno in precio erat domito Boheslao Bohemiæ rege ſuperatisq; tribus grauiſſimis prælijs Hũgaris Germaniã uaſtãtibus, ac captis tribus eorũ regulis, quos Germani, cõtradicente imperatore, uitã laqueo finire coẽgerũt. Interim mortuo Romæ Agapito, Octauianus pontificatum occupat, aſſumpto ſibi Ioannis duodecimi nomine, homo ſanè ab adoleſcentia omnibus probris ac

turpitudine contaminatus, uenationibus magis, ſi quid temporis à libidini-
bus ſupererat, deditus quàm orationi. Hac indignitate moti duo cardinales,
Othonem literis obſecrant, ut clerum populumq́ꝫ Romanum, è manibus
Ioannis duodecimi, ſimuletiam Berengarij tyrannide uendicare conet. Hanc
ob rem Otho in Italiam mouẽs, primo quidem Berengarium & Albertum
filium in poteſtatem ſuam redegit, alterumq́ꝫ Conſtãtinopolim, alterum in
Auſtriam relegat. Mox urbem ingrediẽs, ab ipſo Ioanne honorificentiſſime
ſuſcipitur, coronaturq́ꝫ, accepto Germaniæ Pannoniæq́ꝫ titulo, quod reliqui
imperatores deinceps obſeruarunt. Otho autẽ compoſito aliquantulum ſta-
tu ciuitatis, cum Ioanne ſecreto collocutus, hominem primo blande appellã-
do, à flagitijs deterrens, ad uirtutem adhortabatur: uerum quum nequaq́ꝫ
moueri è ſententia uerbis eum cerneret, ad minas conuerſus concilium indi-
cit, conuocatis Italiæ Epiſcopis, quorum iudicio uita ſceleratiſſima hominis
dijudicaretur. Is itaq́ꝫ iudicium bene ſentientium reformidans, in Hernicos
aufugit, in ſyluisq́ꝫ, more feræ, aliquandiu delituit. Hanc ob rem Otho, per-
ſuadente clero, Leonem Romanum ciuem Lateranenſis eccleſiæ ſcriniarium
pontificem creat. Ioanne autem poſt diſceſſum imperatoris, à ſuis amicis re-
uocato, & paulo poſt infeliciter mortuo, Romani in eius locum Benedictum
ſubrogant, idq́ꝫ ab imperatore qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt.
At imperator iratus Romanos tanq́ꝫ iniuſta poſtulantes à ſe repulit, eosq́ꝫ
ferro & flamma omnia circa urbem poſita uaſtans compulit, eiecto Benedi-
cto, quem ſecum in Germaniã exulem duxerat, Leonem ſuſcipere, adactos
ſacramento, nil ſe earum rerum immutaturos, quas ipſe imperator in re pon-
tificia conſtituiſſet. Leo autem ſtatim Romanorum inconſtantiam pertæſus,
eligendi põtificis auctoritatem à clero populoq́ꝫ Romano ad imperatorem
tranſtulit. Leone uero mortuo Ioannes tertiusdecimus pontifex, Romano-
rum quoq́ꝫ ſeditionibus fatigatur. Accerſito enim Iofredo Campaniæ co-
mite, Lateranenſes ædes ui irrumpentes, Ioannem capiunt, captumq́ꝫ primo
in Hadriani molem, quam ſancti Angeli Caſtellum uocãt, perducunt, mox
in Campaniam exulatũ mittunt. Otho cognita pontificis calamitate, cũ O-
thone filio ingentibusq́ꝫ copijs Romam perueniens, Conſules & præfectum
cum decarchonibus, quales ſunt qui regionibus urbis Romanæ præſunt, in
uincula coniecit, ſciturus coniurationis capita. Quæſtionum autem re cogni-
ta conſules in Germaniam mittuntur, Decarchones uero laqueo ſuſpenſi,
pœnas ſtatim dedere. Petrus autem urbis præfectus, malorum omniũ fons
& origo, diu cum ignominia per publica urbis loca tractus, ac uirgis cæſus,
in Germaniam uinctus mittitur. Miſit Otho filium ſuum cum exercitibus
in Italiam, ut Sarracenos ex ea pelleret: nec contentus erat Otho filius, Sar-
racenos cędere, ſed Græcos quoq́ꝫ qui cum Mauris fœdera inierant, grauiſſi-
mis prælijs ita perdomuit, ut eos ferè omĩ Calabria & Apulia eiecerit. Otho
deinde

deinde egregiuſ adoleſcens, Nicephorum Conſtantinopolitanum imperatorem pepulit, & Ioannem filium in imperio confirmauit, Theophaniamq; ſororem in uxorem accepit, quam Ioannes tertius decimus una cum Othone marito apud Lateranenſem baſilicam corona imperij ornauit, annuente Othone ſene, qui filium conſortem imperij fecerat. Otho uero pater in Germaniam proficiſcens ſenio confectus, optimus princeps, & acerrimus eccleſiæ Romanæ defenſor, Viennæ moritur.

De Othone II Ca. XIX

OTho ſecundus primi Othonis filius, Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum, perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lothoringiam Romani imperij prouinciam occupauerat, Aquiſgranenſemq; agrum populatus fuerat. Otho autem ſuperato Lothario, uaſtatiſq; Sueſſionum agris, ac incenſis Pariſiorum ſuburbijs, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam fluuiũ nonnihil incommodi accepit. Deinde uero comparato maiori exercitu, in Italiam contra Baſilium & Conſtantinum Græcorum imperatores ueniens (qui iam Calabriam & eam Italiæ partem quæ ad Siciliam uergit occupauerant) dum apud Baſentellum pugnaretur, propter deſertionem & fugam quam Romani & Beneuentani cœperant, ſuperatus eſt: & aſcenſa ſcapha captus, beneficio linguæ (Latinam enim & Græcam calluerat) Diuiq; Petri patrocinio quem inuocauerat ereptus eſt. Deinde comparato ingenti exercitu, in deſertores Italos animaduertere decreuit: potiſſimum in Beneuentanos, à quibus initium fugiẽdi factum fuerat, dum apud Baſentellum contra Græcos pugnaretur. Itaq; in Beneuentanos conuerſus, urbem capit & incẽdit: tranſlato inde corpore diui Bartholomei, Romæq; in inſula Tyberina collocato. Moritur paulo poſt Otho Romæ, & in ueſtibulo beati Petri (paradiſum uocant) labro Porphyretico quod adhuc introeuntibus ad læuam apparet, honorificentiſſime ſepelitur.

Lotharius

Corpus ſancti Bartholomei

De Othone III Ca. XX.

GErmani qui tum in urbe erant, Othonem filium imperatorem eligunt. Cuius authoritate Bruno ex Saxonum genere, Romanus pontifex creatur: Gregorij quinti nomine deſumpto. Othone autem in Germaniã abeunte, Creſcentius denuo cũ ſumma poteſtate à Romanis Conſul decernit: qui ſtatim Ioannẽ quẽdã natione Græcum pontificem creat: Gregorio reiecto. Qua indignitate motus Otho, magnis copijs in Italiã uenit: Creſcentium cum Ioanne in molem Hadriani, quod eſt caſtrum ſancti Angeli, fugientem obſedit, acriter arcem his qui in præſidio cum Creſcentio erant defendentibus. Tandem ſub ſpe ueniæ deditione facta, dum ex arce ad imperatorem ſe conferunt: Creſcentius à multitudine multis uulneribus confoditur, Ioannes pontificatu deijcitur Gregorio reſtituto. Gregorius iſte cognita imperij imbecillitate, uarietateq; fortunæ, utq; is qui cæteris uirtute præſtaret,

Gregorius V

Creſcentius.

Ioãnes. XIIII

præeſſet etiam dignitate,ſanctionem retulit haud abnuente Othone de imperatore deligendo: Anno Chriſti M. II. quam uſq; ad noſtra tempora ſeruatam uidemus,uidelicet ſolis Germanis licere principē eligere, qui Cæſar & Romanorū rex appellatus,tum demū imperator & Auguſtus haberet: ſi eum Ro.pontifex inunxiſſet:Neq; hanc electionis authoritatem electoribus deinceps Ro.pōtifex adimere poteſt. Quis enim dedit populo Romano imperatoris eligendi poteſtatem,niſi ius & diuinum & naturale.

De defectione ſtirpis Caroli magni in Gallijs:deq; indignatione Gallorum in electorum inſtitutionem. Ca. XXII.

QVamuis autem,magnanimo,cōſtanti,& ueraci populo,nationiq;,potius quàm puſillanimi,leui & uerſipelli, eccleſiæ patrociniū imperiūq; Romanum commiſſum eſſet:tulere tamen id iniquo animo Franci occidentales,quos nunc Gallos uocāt. Verum quoniam in Ludouico Lotharij filio, *Hugo Caputius* genus Caroli magni in Gallijs defecerat, regimenq; Galliarum ad Hugonem ducem,cognomento Caputium uenerat,repetere imperium deſtitere. Nec indigne,cum uera Caroli ſtirps ſicut à Germanis ortum & originē habuit,ita in Germania permanſit:in tribus quidē nobiliſſimis illuſtriſſimisq; *Saxonia Bauaria. Auſtria.* & potentiſſimis,Saxoniæ,Bauariæ, Auſtriæq; domibus. Crebris enim uictorijs,nunc Saxones,nunc Bauaros Carolus magnus deuicit,quibus ex ſuis cognatis duces deſignauit:à Francis autem orientalibus qui Germaniam incolunt,ipſe Carolus genus duxit.Omnesq; Franci tranſrhenani à Troiana ſtirpe poſt Ilium captum,longa ſerie progeniti.Caroli autē, & huius pa*Blondus. Robertus Gaguinus*tris Pipini genus ex Auſtraſia fuit.ſicut Blondo placet, & Robertus Gaguinus aſſeuerat:qui & apud reges Francorum ſummo magiſtratui præpoſitus extitit,quē ſub priſcis regibus Magiſtrū domus appellauere.Beatus Arnol*Arnolphus Metenſis*phus eccleſiæ Metenſis XXIX epiſcopus,cum ante adeptū pontificatū, huic quoq; magiſtratui præfuiſſet: ex legitima coniuge duos filios procreauit, *Anchiſus Pipinus* Anghiſum & Clodulphū. Anghiſi huius nomen ab Anchiſe patre Aeneæ (qui à Troia in Italiā uenerat)credit̄ eſſe deductū.Anchiſus genuit Pipinū, quo nemo unq; fuit audacior:ex illo Carolus naſcitur uiris fortiſſimis conferendus:q inter maxima bella quę geſſit,ita pręcipue Sarracenos cōtriuit, ut uſq; in hodiernū diē,gens illa truculēta & perfida,Francorū arma formidet. *Vaſco* Hic itaq; genuit Pipinū fortitudine ſapientiaq; clariſſimū. Is Vaſcones cum principe ſuo Vaifario perdomuit,miraq; facilitate debellauit.

Carolum magnū & Pipinū patrē ſuum fuiſſe Germanos.Ca.XXIII

HVic Pipino,filius fuit Carolus magnus, quem ut Germanū fuiſſe luce clarius intelligant,qui Gallum eum arbitrantur, audiant coniugū liberorumq; eius nomina,quæ germanica ſint,non ſolum uoce,ſed & ſignificato fuiſſe. Carolus ex Hildegarde coniuge,quatuor filios, & filias quinq; procreauit.Habuit tamen ante legale connubium ex Himeltruda nobili puella, filium

filium nomine Pipinum. Natorũ ſanè quos ex Hildegarde genuit, iſta ſunt nomina. Primus Carolus patris ac proaui uocabulo nuncupatus. Secundus item Pipinus. Tertius Ludouicus, qui cum Lothario in infantia mortuo, unò partu eſt genitus. Mortua autẽ Hildegarde apud urbem Metenſem, in beati Arnolphi oratorio requieſcit. Vbi & duæ Pipini filiæ humatę ſunt: Rodthaid una, altera Adelheid appellata. Cum hæc nomina quiddã apud nos ſignificent, & apud reliquas nationes ſint barbara, conſequens eſt non à gallis parentibus, ſed Germanis inuenta, & liberis indita fuiſſe. Hæc ex annalibus Metenſium hauſimus. quã ob rem Vrbanus ſecũdus in concilio Claromontenſi Carolum germanum fuiſſe, inter orãdum cõmemorauit, quod & M. An. Sabellicus in Venetorum hiſtoria narrauit. Taceo ꝙ Carolus in Germania natus in ea crebram (dum per bella licuit) moram faciens, in Germania quoq; ſepultus, Menſibus & uentis Germanica per ſeſe indidit uocabula. Multasq; ſacras ædes, multa ſanctorum patrum cœnobia, Carolus & filij nepotesq; eius, in Germania, in Ringauia, & Francia tranſrhenana ſiue orientali, & apud Magonum inſtituerunt, fundarunt, dotauerunt, extantq; hodie arx & ciuitas ab eo in Francia orientali ſub epiſcopatu Herbipolenſi extructæ, quæ à ſuo ipſius nomine adhuc Caroli ciuitas, & arx Caroli nuncupantur. Nemo uero credat Gallos aut Francos occidentales, in Germania tranſrhenana ditiones & poteſtatem habuiſſe, non paterentur id Baioari, Sueui, ac Franci orientales, homines utique magnanimi ac conſtantiſſimi, uiros è Gallijs per Rhenum aduenientes, ſibi dominari: quos neque Iulius, neque Auguſtus ſubiugare potuerunt. At Franci tranſrhenani, qui ſunt orientales, in Gallia dominati ſunt, arcéſque & urbes & authoritatem in manibus ſuis tenuere. Dum enim rex quidam Francorum occidentalium regno inutilis à Pontifice deponeretur, Pipinum Caroli magni imperatoris patrem ex Auſtraſia, quæ Germaniæ pars eſt, ortum in eius locum ſubſtituit: cuius rei ſacri canones, & Baldus acutiſſimus iurium interpres, Blondus Forliuienſis, & multi doctrina præcellentes uiri ſubſcribunt. Itaq; Germani Gallis, non Galli Germanis dominari ceperũt. Adde quod & Innocentius tertius Romanum imperium à Græcis in Germanos tranſlatum refert in perſonam quidem magnifici Caroli. Eum ergo germanum fuiſſe liquido comprobatur, ipſumq; patrem ſuum, Pipinum ex Germania natum, frequentatiſſimo prouerbio coniectari poteſt: quo noſtrates uel pueri crebro alterutrum colloquuntur, huiuſmodi uerbis: etiam ſi haberes prudentiam regis Pipini, uulgo pippis. Et Aeneas Syluius in capite hiſtoriæ Bohemorum aſſeuerat, Francos ſiue Gallos ex Germanis deſcendiſſe. Errant igitur uehementer pleriq; etiam noſtratium, qui Alſatiam, qui nobilem Argentinam, qui cæteras terras à ſiniſtro rheni latere ſitas (quæ ad Romanum imperium, & ad nationem germanicam ſpectant) ſub dominium

Rodtheid

Vrbanus .II

Herbipolis Caroli ciuitas

Innocẽtius 3

Aeneas Syluius

Gallorum, & tegnum occidentalis Franciæ pertinere arbitrantũr. Audacter igitur Caroli gentem nobis uendicemus, nec ſinamus ſuperbos gallos ſibi arrogare, quod noſtrum eſt, legemq; Faniam de plagijs intẽdamus. nititur enim gallicus faſtus cuncta ſibi contra ius & fas uſurpare. Memotiæ enim proditum eſt, & Aeneas Syluius palàm ſcribit, nullam eſſe gentẽ quæ Gallorum ſuperet ambitionẽ. Scribit præterea Flauius Vopiſcus quod non prætereundum duximus, Proculum imperatorem occiſum prodentibus Gallis, quibus familiare eſſe ait, ridendo fidem frangere. eoſdem nouarum rerum cupidos Iulius Capitolinus refert. Sed miſſa iſtæc faciamus. redeo iam ad germanos qui huic inclitæ genti ſucceſſere.

Apud Vopiſcũ legitur frãcis. Et intelligit de francis Germanis, nã eo tẽpore nõdum in Galliã tranſierant.

De Henrico ſancto. Ca. XXIII.

PRimus igitur occurrit Henricus ex ducibus Bauarorum, qui ſecundum inſtitutionem Gregorij V ex ſuperius dicto ſenatuſconſulto, maioris deniq; autoritatis Hortenſia lege, primus ad imperium ſufficitur: De cuius uita moribusq; nihil mihi dicendum aſſumo: ſupra enim uires pondus eſt: cũ ob ſanctitatem uitæ in numerum ſanctorum relatus ſit: & ne ſolam ei uirtutem ſuffragio fuiſſe intelligas, genus etiam Othonis cõtingit. fuit etenim magni Othonis ex fratre nepos. Et ne ob pietatem religioſiſſimamq; uitã res bellicas neglexiſſe credatur, compoſitis rebus germanicis in Italiam mouit, acceptaq; imperij corona Sarracenos à Capua expulit, ac Bubaganũ Græcorum ducẽ, qui Mauris fáuerat, acri prælio ſuperatũ, adeo perſecutus eſt, ut eum quoq; Troia ſpoliauerit, quam is condiderat, in eo loco ubi quondam Amilcaris filij Hannibalis caſtra fuere. Motitur autẽ ſanctiſſimus rex, una cum Kunegunde coniuge ſacratiſſima muliere, anno imperij octauo.

Lex Hortẽſia

Capua

De Conrado Sueuiæ duce imperatore. Ca. XXIIII.

POſt huius ſancti uiri mortem triennale interregnum fuit, cum electoribus minime conſtaret quem potiſſimum deligerent. tandem legitimis ſuffragijs, Conradum imperatorem creauere, qui Franciæ orientalis & Sueuiæ dux fuerat: & ne cum Gallis quiſpiam erret, exploratũ eſt omnes rheni accolas Francos uocari: præcipue uero Alſates conterraneos noſtros. Quod ſi perpetuam hiſtoriam ſcriberem, uero certius id demonſtrarem. Nomen enim Francus liberum denotat. Scimus autem inter cunctos Germaniæ populos, Alſates Romana libertate pollere. Conradus princeps ſtrenuus, & in re militari præſtans (qui apud Henricũ diu ordinũ dux fuerat) ad imperium ſuffectus, primo pacẽ teneri edita lege ſanciuit. Et quia poſt mortẽ Henrici multæ ciuitates Italiæ ab imperio deſciuere: coactis copijs, quas prius ſub Henrico duxerat in Italiam deſcendens: primo in Mediolanum mouit, ciuitatem obſidione cinxit, excidium & interitum urbi interminatur. Suadente autem Colonienſium antiſtite, cui ob id diuum Ambroſium in uiſionẽ apparuiſſe dicũt, obſidionẽ ſoluit. profectus deinde Romã accepta imperij

Rhenus

Alſates

Francus

Mediolanum

Colonienſis epiſcopus.

S. Ambroſius

corona,à Ioanne pontifice in Sclauos & Vngaros mouit, qui deficientibus rebellantibusq́ Italis auxilia præſtiterant,eosq́ breui perdomuit.Ea tempeſtate Rudolphus Burgundionũ dux,ſuorũ ſeditionibus uexatus, fidei patrocinioq́ Conradi ſe ſubmiſit:qua de re prouincia Burgundiæ deinceps imperialis aliqua ex parte dicta eſt,maxime ea quę ad Pyrrhetenſem comitatum inter Dubidem ſita eſt.Perſecutus deinde eſt Lupoldũ comitem de Kalbo, quod ab eo initium turbatæ pacis,ocij & quietis ortũ fuerat.cuius filius Henricus,patre exule,ruſticamq́ uitam ducente, Conradi filiam uxorem duxit, diuino nutu,tandemq́ ad imperium(quamuis bis ad occidendum traditus eſſet)peruenit. Romanis etiam Conradus exitiũ interminatus eſt, ſi diutius (quemadmodum cœperant) pontificem ſeditionibus uexaſſent. Moritur Conradus anno noſtræ redemptionis M. xxxix. pridie nonas Iulij in templo Spirenſi quod fundarat & dotauerat ſepultus.

De Henrico ſecundo imperatore. Cap. XXV

HEnricus imperator gener Conradi,in loco natiuitatis ſuæ monaſterium condidit,nomine Tempe ceruorum(uulgo Hirſchouu)in Hercynia ſylua adhuc extans. Mouit deinde in Bohemos exercitũ,quoniam rex eorum Polonos iniuſſu ſuo uaſtauerat, decertans primo dubio Marte cum eorum duce Biſetiſlao: deinde anno ſequenti,maioribus copijs collectis, tranſmiſſa ſylua,ferro ac flammis cuncta uaſtauit.Tum certamine commiſſo,ducem ſuperat & capit,uectigalemq́ factũ dimiſit.Domitis deinde Hungaris, in Italiam cum magno exercitu ueniens, habita ſynodo Benedictum nonũ, Sylueſtrum tertium,Gregorium ſextũ,tria peſſima teterrimaq́ monſtra abdicare ſe magiſtratu coëgit. Sindegerumq́ Germanũ Bambergenſem Epiſcopum in Petri ſede pontificẽ collocat, Clementem ſecundum appellatũ, acceptaq́ ab eo imperij corona,Romanos in ſua uerba iurare coëgit,pontificum electioni nequaq́ ſe interfuturos,niſi iuſſu imperatoris. Conſiderabat enim bonus princeps eò rem deueniſſe,ut factioſus quiſq́ ac potens corruptis ſuffragijs,ſummam dignitatẽ niteretur adipiſci:quæ niſi diuino nutu, tũ ſanctitate uitæ,tum doctrina bene meritis demandari non deberet. Inde in Apuliam profectus conductis militibus qui Sarracenis hoſtibus reſiſterent, in Germaniam eſt reuerſus:quo abeunte,Romano pontifice ueneno ſublato, Damaſus ſine legitimis cleri populiq́ ſuffragijs,atque imperatoris iniuſſu, pontificatum occupat.Romani eius cauſa legatos ad imperatorem mittunt oratum ut pontificem ſibi daret.

De Leone IX. Germano electo in conſilio Maguntino. Cap. XXVI

HAbita ſynodo Germaniæ Galliæq́ præſuum in Magunciaco, ſtatim Brunonem Epiſcopum Tullenſem pontificem creat, Leonem nonum appellatum. Hic Leo ex Alſatia genitus eſt ex comitibus de Dabisburg, ſicut ipſe in Bulla propria quæ eſt in cœnobio Altdorffenſi Argentinenſis

dioeceſis

diœceſis mentionem facit, quam ego ipſe Iacobus Vuymphe. Seletſtad.& uidi & legi. Multaq́ꝫ eius monumenta extant: locus eſt Sanctę crucis appellatus, ubi monaſterium monialium inſtituit, quod paulum ſupra noſtram ætatem defecit, redactiq́ꝫ ſunt cenſus ad Decani adminiſtrationem. Multæ ibidem reliquiæ à Leone loco donatæ ſunt. Tres arces iuxta Marpachium & Egiſheim uidemus, in quarum una diuus Pancratius frequentiſſime colitur, per Leonem conſecrata. Quare ſemper Alſaticis papa Leo in ore eſt, ab anno Chriſti M. xlix. ex Alſatia enim natus eſt, multisq́ꝫ miraculis clarus, de noſtraq́ꝫ patria optime meritus: qui & nonnulla contra hæreſes Græcorum que errores ſcripſit, innocentia, pietate, manſuetudine, hoſpitalitate nulli ſecundus. Deniq́ꝫ apud deum adeo clarus, ut angelos cantantes (ego cogito cogitationes pacis) audire, & Chriſtũ in pauperis leproſiq́ꝫ ſpecie hoſpitio excepiſſe meruerit. In religionis & fidei rebus adeo diligens ſolersq́ꝫ fuit, ut Berengarium quẽdam de fide noſtra male ſentiẽtem damnauerit, Conſtantinopolitanumq́ꝫ imperatorem ſuis monitis impulerit, dominicũ ſepulchrum Hieroſolymis à Barbaris fœdatum corruptumq́ꝫ reſtituere. Idem Leo Argentinæ ædem ſancti petri Iunioris anno M. L. dedicauit, maximas concedens indulgentias. Moritur hic uir ſanctus, quinto ſui pontificatus anno.

De Victore ſecundo Germano antea Globhardo qui Simoniacos priuauit. Cap. XXVII

LEoni nono Victor II. ſuffectus eſt patria Bauarus, iuſſu Henrici Romanoq́ꝫ plebiſcito. Quem multos Epiſcopos Simoniaca labe infectos è magiſtratibus deieciſſe conſtat. Hunc etiam Victorem in Germaniam ueniſſe legimus, ibiq́ꝫ Henricum III. Henrici ſecundi imperatoris filium, Cæſarem creaſſe. Quamuis nonnulli id legato eius Hiltebrando aſſcribant, cum quo poſtea pontifice & Gregorio ſeptimo ſuper iure electionis Romanorum pontificum multis contentionibus decertauit. Quandoquidem poteſtatem in bonum Reipub. per priores pontifices imperatori traditam, ad populum clerumq́ꝫ Romanum Gregorius transferre niteretur. His temporibus floruere Burchardus Vuormatienſis, & Bruno Herbipolenſis Epiſcopi, docti ac boni, & Hermannus Cõtractus, acutus mathematicus, qui & de quadratura circuli ſcripſiſſe perhibetur.

De Henrico III. & Mathilde. Cap. XXVIII.

HEnrico tertio admodũ iuuene ad imperium ſublimato, cuncta agebantur per Agnetem matrem eius, quæ mulierum prudẽtiſſima optimum quenq́ꝫ ad prouinciarũ præfectutas inſtituit, principesq́ꝫ & Henricũ filium in officio cõtinuit. Qui accepta imperij corona, toto tẽpore põtificatus Nicolai ſecundi Allobrogis, qui Stephano nono Lotharingo Germano reiecto Benedicto ſucceſſerat, nihil contra Eccleſiaſticos molitus eſt. Nequaquam hic ſilentio prætereo Stephani Romani põtificis memorabile factum, Is enim

pontificatu

pontificatu adepto, ſtatim Mediolanenſium Eccleſiam (quæ à Romana ducentis ferè annis deſciuerat) eò redegit, ut Romanæ obtemperaret tanquam ueræ omnium Eccleſiarum parenti ac altrici. quam uſque huc tanquam pientiſſimam matrem uti uera filia obſeruauit. Vtinam & noſtro ſeculo Romanus pontifex & principes noſtri, qui Chriſtiani dici uolũt efficaciter tandem cogitarent, de reducendo Boemiæ regno ſub Eccleſiæ Romanæ ſanctam ac indiuiſam unitatem, ſiue id pietate & clementia, ſiue armis & bello commodius fieri poſſe uideretur. Nec ſilebo Beatricem Henrici II. ſororem filiamq; eiuſdem Beatricis Mahtildim, ex Bonifacio nobili ac potentiſſimo uiro Luca oriundo progenitam, nuptamq; Gotfrido clariſſimo uiro, quæ matronæ pudiciſſimæ cum ab omnibus hiſtoricis paſſim decantatæ ſint, merito à nobis quoq; collaudabũtur. Hæc eſt illa Mahtildis, quæ à Radicophano Senenſis agri oppido, Ceperanum uſq; interiacentem terram Romanæ donauit Eccleſiæ, quod beati Petri patrimonium ſequentes appellarunt. Hæc eſt illa Mahtildis, quæ cum Eccleſia Romana ſenſit, eo tempore quo Ciſalpini Epiſcopi Cadolum Parmenſem Epiſcopũ, contra Alexandrum II. in pontificem elegere. Hęc eſt, quę orta inter Henricum imperatorem Gregoriumq; ſeptimũ (non abſq; magna Chriſtianæ Reipublicæ iactura) ignominioſiſſima diſceptatione, ob pontificum Romanorũ electionem, ac cæterorũ præſulum confirmationem (quæ utræq; res ad imperatorem tum ſpectabant) ſemper cũ Eccleſia optime ſenſit: quæ etiã cum Azone Eſtenſi (qui nunc Ferrarienſis uocatur) quẽ uirum poſt Gotfridũ duxerat, crebris bellis pugniſq; cũ Henrico imperatore decertauit. Tametſi tandem per Henricum apud Parmam fuerit ſuperata. Qua uictoria elatus imperator, Romam hoſtili animo proficiſcens, in pratis Neronianis caſtra collocauit. Cũ uero urbem ingredi non poſſet, Tybur conceſſit. unde tanq; ex arce Romanos eo inopiæ crebris incurſionibus redegit, ut pacem quouis pacto poſtularent. Admotis deinde urbi copijs põtificem in mole Adriani, quod angeli caſtrũ dicunt, obſidione cinxit, acriter qui in præſidio erãt, arcẽ defendẽtibus. Verũ Henricus cognito Guiſcardi Apuliæ ducis aduentu, in Germaniã rediјt. Miramur hũc Henricum tãtis diſcordijs Gregoriũ uexaſſe, cũ alioquin eum principẽ multis eleemoſinis deditũ legerimus. Fuit profecto in rebus bellicis ſtrenuiſſimus: bis enim & ſexagies ſignis collatis pugnauit. M. Marcellum, Iuliumq; Cæſarem ſupergreſſus. Quorũ alter trigeſies, alter uero quinquagies, bis pari Marte decertarũt. Quibus prælijs Saxones ſæpe deuicit, quorũ dux Rudolphus cõtra eũ per Gregoriũ depoſitũ à principibus ad imperiũ ſuffectus fuerat. Tandẽ uero Rudolpho in prælio interempto, Saxones ſub iugum miſit. De quo bello pulchrũ & elegans poëma Heroicũ à Germano quodã lucubratũ eſt, quod in bibliotheca Spirenſi uidimus & legimus. Captus demum ab Henrico filio proprio, quẽ principes Cæſarem creauerant, pedore & ſitu carceris defunctus

Boemia
Beatrix
Mahtildes
Bonifacius
Alexander II
Azo Eſtenſis
Guiſcardus
M. Marcellus
Iulius Cæſar
Rudolphus
dux Saxoniæ
Gregorius VI

defunctus eſt Anno M. lvi tertio nonas octobres,in ornatiſſimo Spirenſi templo ſepultus.

De Henrico quarto. CAP. XXIX

Sub Henrico quarto imperatore, Vrbanus II. in Gallijs apud Clarũmontem concilium celebrauit. Principibus ita animatis ad recuperandam Hieroſolymam, iamdiu à Sarracenis occupatam, ut circa annũ domini M.lxxxiiij. trecenta hominũ milia nomen in Chriſti militiam dederint, crucisq́ ſignum ſuſceperint. inter quos quidam Petrus Heremita uita clarus, incomparabili ſanctitate ac innocentia prǽditus, Germanos (per Pannoniam iter faciens) Conſtantinopolim uſq; perduxit. quos non multo poſt ſecuti ſunt tres fratres, Gotfridus, Euſtachius, & Baldouinus, cognomento Bulionij ſiue Lotha riorum duces ſiue Galaciæ comites, uiri & animi conſtantia & corporis robore inſignes: tum etiã Ropertus Flandriæ comes: qui traiecto Thracio Boſphoro, Nicea, Nicomedia, Iconio, Tarſo, multisq́ Ciliciæ urbibus captis, Antiochiam Syriæ, tum demum Hieroſolymam triceſimo nono die, poſtquam obſideri cœpta eſt, Anno ſalutis noſtræ M. xcix. ceperunt. Anno cccc. xc. poſteaq́ imperante Heraclio à Sarracenis occupata fuerat. Maxima laus Gotfrido data eſt, quoniam primus in parte à ſe oppugnanda murum conſcendit, fratriq́ Baldouino poteſtatem fecit, ut in urbem deſcendẽs Chriſtianis portas aperiret. Vnde uno omniũ Chriſtianorũ conſenſu, Gotfridus Hieroſolymæ rex declaratus eſt, quod regnũ quoad ea Lothariorum familia ſuperſtes fuit, poſteri ſtrenue gubernauere. Tam præclaris autẽ ducibus mortuis, iterum ad infidelium manus uſq; hodie peruenit. Ex hac Lothariorum magnifica uictoria, creditu facile eſt, Renhardum hodie Lothoringiæ ducem, Hieroſolymitani regni titulum ſibi deſumpſiſſe. Sunt qui ſcribant Carthuſiẽſes eo tempore à quodam Brunone Agrippino Germano, originem habuiſſe. O nobilem auctorem ſanctiſſimæ religionis, quæ nunquam à legibus ſuis & bona inſtitutione cecidit, ſicut cæteræ ferè omnes miſere labaſcunt. Quo autore Brunone, haud indigne noſtra Germania lætatur. Henricus autem IIII. patre mortuo Italiam ingreſſus, tum Italos tũ Romanos pontifices multis affecit incommodis. tandem ægre à Paſchali corona imperij ſuſcepta in Germaniam redijt. Cumq́ pontifex promiſſa imperatori quæ per uim extorta dicebat, diſſolueret: iterum in Italiam cum magno exercitu deſcendit. Et quoniam pontifex tum in Apulia concilium habebat, à Brachareñ archiepiſcopo ante corpus beati Gregorij iterũ coronatus, in patriam reuerſus eſt. Tertio quoq; Italiam hunc imperatorem, hoſtili animo uaſtaſſe legimus. Tandem Caliſto II. cõfirmationem Epiſcoporum ſacroſanctoq́ Cardinalium collegio liberam Romani pontificis electionem tradidit. Miſſis ob eam rem in Germaniam legatis, Lamperto Hoſtienſi Epiſcopo, Arone ſancti Stephani in monte Celio presbytero, Gregorioq́

ſancti

ſancti angeli diacono, cardinalibus. Hoc tempore fuiſſe conſtat Raymundum, Guilhelmi Auſtriæ ducis filium, cui Antiochia, quæ olim Reblata dicta eſt, cum ducatu commiſſa fuit. Nam ei filia Bohemundi Apuliæ ducis nupſerat, qui quidem Bohemundus unà cum Tancredo fratris filio, præcipuam operam in capienda Antiochia obſidendaq́ nauauerant. Præclarum eſt etenim apud hiſtoricos nomen Bohemundi, qui ſaltem de expeditione illa Chriſtianiſſima ſcribũt. Quapropter nec generum ignauum, ſed ſtrenuum ſolertemq́ delegiſſe putandus eſt. Moritur Henricus iiij. anno Chriſti M. c. vi. ſeptimo Idus Auguſti, in ſacro templo Spirenſi ſepultus. *Raymundus Guilhelmus dux Auſtriæ Bohemundus Tancredus*

De Lothario Saxoniæ duce imperatore, & Innocentio papa. CA. XXX.

Turbatis deinde rebus per Petrum Leonis potentiſſimi Romani ciuis filium, qui facinoroſis quorundam ſeditionibus Antipapa creatus ſpoliatis Eccleſiarum theſauris, direptiſq́ urbis Romæ templis, tantum pecuniarum conflauit, ut factioſum quenq́ facile in ſui ſententiam traheret: tum etiam ciues cum Innocentio ij. ſentiẽtes, pecuniaq́ multos corrumpit, & ab integritate dimouet, ſibi conciliat: & quo factionem ſuam magis ſtabiliret, Rogerium comitis Siciliæ filium obnoxium ſibi facit, eo utriuſq́ Siciliæ rege creato. Innocentio igitur à bello Apulo in urbem redeunte, cum omnia turbata inueniſſet, remq́ ad cędem multorum ſpectare cerneret, ſponte cedens, primo Piſas, Genuam deinde, demũ in Franciam peruenit: habitoq́ apud Clarum montem concilio, Petrum cum Antipapa damnauit. Viſo deinde Aureliani Philippo Francorum rege, quamuis perbenigne acciperetur, nihil tamen ei auxilij cõtulit, donec ad Lothariũ Saxoniæ ducem (quem iam mortuo Henrico principes Cæſarem creauerãt) Leodium perueniret. qui expeditione ſtatim parata, pontificem ſe reſtituturum pollicitus, magno cum exercitu in Italiam mouet. admonitoq́ pontifice quid fieri oporteret, partitis copijs Innocentius tranſmiſſo ponte Mameæ (à matre Alexandri imperatoris nomẽ habente) in Lateranum perducitur. Lotharius occupato Ianiculo mõte (qui Onofrij hodie dicitur) urbem ingreſſus, nuſquã apparente Antipapa cum ſua factione Innocentium reſtituit: miroq́ ingenio factionem eò redegit, ut minime Innocentium uexare poſſet. Quamobrem pontifex Lotharium imperij corona exornat, tanq́ benefactorẽ, deq́ Romana Eccleſia benemeritum. Abijt tum in Germaniam Lotharius cũ bona pontificis uenia, ad cõpeſcendos motus, ob abſentiam eius in Germania exortos. quibus cõpoſitis, dum pontifex concilium Piſis celebrat, rurſus Antipapa Rogerio Siculo adiuuante in pontificẽ cornua erigit. Quare Lotharius iterum cũ exercitu Italiam repetit: Piſani quoq́ claſſem potentiſſimã, auxilio pontifici educũt. Quibus copijs Lotharius cum Piſanis Romæ ſeditione oppreſſa, Rogerium terra mariq́ oppugnatum amiſſis rebus omnibus Italia in Siciliam breui pepulere. Audita tanta uictoria Ioannes Conſtantinopolitanus imperator, legatos *Innocentius ſecundus Rogerius Ioannes Conſtantinopolitanus*

ſtatim ad Lotharium mittit,de ſuperato hoſte cõgratulans. At uero põtifex ne abeunte imperatore Rogerius iterũ Apuliam repeteret, Comitẽ Lotharij Hamonẽ cũ aliquot cohortibus relictum, ad propulſandã pontificis iniuriam,ducem Apuliæ creat. Lotharius ille ſapiens & induſtrius,amicus & deuotus Eccleſiæ,diuitijs & uictorijs magnus annis xi. feliciter imperauit.

Hamo comes

De Conrado ſecundo. CAP. XXXI

S. Bernardus Ea tempeſtate urbs potentiſſima Edeſſa per Sarracenos euerſa eſt. Qua clade audita S. Betnardus Burgundio Germanis imperatoribus familiatiſſimus,uir & ſanctitate uitæ & doctrina clariſſimus,patrocinio Chriſtianę religionis aſſumpto,principes omnes Chriſtianos tum nuntijs tum literis exhortatus eſt,uti crucẽ in Sarracenos ſumerent. Statim igitur Conradus Sueuus qui Lothario in regnũ Romani nominis ſucceſſerat,nomen in militiam dedit,multiq́ ex Germanis principes præſulesq́. Comparato igitur magno cruce ſignatorũ exercitu,Conſtantinopolim Conradus peruenit. tum precibus Hemanuelis imperatoris Conſtãtinopolitani cõpellitur,nullo cõparato cõmeatu Iconiũ ducere:omnia eñ ſe pręſtaturũ pollicitus eſt Hemanuel,quę exercitui neceſſaria forẽt. Conrado igit̃ crebris cõgreſſibus hoſtes ſuperãte, tandem Iconio obſeſſa,natura & arte ſatis munita,acriter his qui urbi præſidio erant eã defendẽtibus, facinoroſus Hemanuel græco uſus ingenio gypſum farinæ miſcuit.cumq́ ex ea re panis efficeretur,quo Chriſtianus aleretur exercitus,tot ſtatim milites obiere,ut re infecta obſidione relicta,in Thraciã imperator Romanus ſecederet. Inuicta tamen Germanorũ uirtus,q̃uis fracta,in Syriam tendit,iunctiq́ copijs Ludouici Francorum regis, necnõ Balduini Damaſcum Syriæ Metropolim ſocijs armis obſident: cumq́ tandem fame ſitiq́ laborarettur,nõ ſine cõtumelia obſidionẽ ſoluunt. Tandem Conradus & Ludouicus cõminutis per uaria bella exercitibus,reuertuntur in Europam, An. ſalutis noſtræ M. c. lij. Obijt Conradus cũ regnaſſet annis xv.

Conſtantinopolitanus Hemanuel

Damaſcus

De Friderico primo glorioſiſſimo Germanorum imperatore ex gente Sueuorum CAP. XXXII

Suffectus eſt deinde Fridericus I. cognomento Barbaroſſa, cuius ſi magnifica geſta recenſere uelim, liquido omnibus notum erit, eum nec Carolo magno inferiorem,imò ſine contentione parem fuiſſe. nam imperator creatus Ciſalpinam Galliam ingreſſus Dertonã ui cepit,magnaq́ celeritate Romam uerſus iter facit.cũq́ pontificem Hadrianum quartũ contra ſe ciuitates imperij cõfirmare animaduerteret,remq́ mali exẽpli pręſertim in Petri ſucceſſore ægre ferret,hoſtili animo in Romanos mouit. At pontifex imparẽ ſe tanto exercitui cernens,pace per internũtios compoſita, in agro Sutrino imperatori fit obuiam.qui ex æquo deſcendens,Hadrianum ut uerum Chriſti uicarium ſalutat. Cumq́ ad urbẽ ueniſſent,& pontifex in Baſilica Petri Fridericum imperij corona donaret,Po. Ro. per Hadriani pontem erumpens,

Hadrianus

Teutonicos

Teutonicos non quicquam tale timentes paſſim cędit. Imperator autem tanto tumultu excitus intromiſſo exercitu qui in pratis Neronianis conſederat, Romanos ex Vaticano in urbẽ retrudit, multis captis cęſiſq;. moleſte enim ferebãt Romani imperatorem, & Teutonicos cum pontifice ſentire. Tantæ aũt tum clementiæ imperator tum pietatis erat, ut captiuos (pontificis precibus lenitus) incolumes dimitteret. Interim Tiburtini ad imperatorem uenientes, ſe ac urbem omniaq; ſponte dedũt: quam Fridericus pontifici reſtituit, neq; ita diutius moratus in Germaniã redijt. Tum iterum in Ciſalpinam Galliam rediens Cremonã obſidet: ubi per legatos ab Alexandro III. rogatur, ut interpoſita imperiali autoritate ſeditionẽ tollat, quæ ob pontificatum inter Octauianum Romanum ciuem, & Alexandrum ipſum exorta fuerat. Reſpondit tum bonus princeps, utrunq; põtificem Papiam ire debere, quo & ipſe proficiſceretur, cognoſcendæ diſceptationis cauſa: Alexander uir elati animi, ſpreto tam ſalubri reſponſo, Anagniam ſe contulit. tum imperator honeſtos epiſcopos de religione Chriſti bene ſentientes, ad Alexandrũ mittit, qui eum ad concilium citarent. Hi ab Alexandro confutati, nimiumq; ſuperbe reiecti, ad Octauianum ſe conferunt, eumq; Papiam perducunt. Habito deinde concilio, Fridericus Octauianum pontificem confirmat. Alexander hac re permotus, Octauianum & Fridericum anathematis uinculo colligar. Fridericus hac iniuria laceſſitus, exercitum in ditionem eccleſiæ duxit, & iam præter Vrbem ueterem & Anagniã, omnes eccleſiæ ciuitates occupat. At cum Alexander in Franciam cõtendit, tum Fridericus direpta Dertona, Mediolanum quoq; ſolo æquauit. Vnde trium Magorum corpora Coloniam Agrippinam tranſlata tum crediderim, à Rudolpho Colonienſi Archiepiſcopo. Vaſtata tum Ciſalpina gallia, Fridericus Papiam ſe recipiens litteris ac nuncijs regem Frãciæ adhortatur, ut tollendi ſchiſmatis cauſa Alexandrum ſecũ ad conciliũ ducat: quò & ſe una cum Victore (ita enim Octauiano nomen erat pontificium) profecturum pollicetur. Ad locum igitur concilij Fridericus (cõpoſitis Italiæ rebus) cum Octauiano profectus eſt. Verum Alexander ad cõcilium ſe iturum recuſabat: Fridericus uero in Germaniam rediens Antipapam in Italiam miſit. Quo Lucæ mortuo Guido cremenſis Octauiano ſurrogatur. Interim Alexandro Romam adueniente ciſalpinæ Galliæ populi innata perfidia, anno Chriſti M. C. L X V. iugum Friderici reijciunt, fideiq; immemores, arma ſumunt, præſidia imperatoris ex arcibus deijciunt. At Fridericus comparato ingenti exercitu in Italiam ueniens, nequaquam perfidis noxius Padum traiecit: in agrumq; Bononiẽſem deſcendens, copias partitur, miſſis quibuſdã cohortibus Lucam quibus Antipapa tutior eſſet: ipſe cum reliquo exercitu in agrum Picenum proficiſcitur: Anconamq; aliquamdiu obſidens, in ſuam tandem redegit poteſtatem. Eodem tempore Haino comes quẽ ſupra Hadrianus ducem Apuliæ creauerat Tu-

Alexander III

Corpora triũ regum

Guido Cremenſis

ſculanis præſidebat. Is accerſitis Germanis, qui apud Nepeſum Sutriumq;
confederāt, tanta Romanos clade afflixit, ut deinceps uix ſe mœnibus tueri,
nedum hoſtem laceſſere potuerint, Mouerāt enim Romani in Tuſculanos,
cum tributa immoderatius imperata recuſarēt. Tū uero Fridericus Ancona
diſcedens Romam mouet, poſitisq; in pratis Neronianis caſtris, paululum
conſtitit, ſi ſaltem Alexander tanquam bonus paſtor, debitas conditiones
aliquando acceptare uellet. Pontifex autem non ſatis tuto in laterano conſi-
ſtens, cū iam irrupturos Germanos uideret, ni boni principis modeſtia ob-
ſtitiſſet, in ædes Fregepanum ad palladium diuertentes confugit. Inſtabat
cum Po. Ro. cui pacem promittebat, Fridericus, uti Cardinales de duobus
pontificibus digniorem ſe eligerent, altero eliminato reiectoq;. Quam rem
cum pontifex reſpueret, nocte abiens nauigatione, ſalutem ſibi fuga quæſi-
uit. Moriť interim Guido Cremenſis Antipapa in Baſilica beati Petri, quā
magno Friderici præſidio adhuc obtinebat. Friderico mox ob peſtem ex ur-
Ioannes be in Germaniam profecto, ſufficitur in locum Guidonis, Ioannes Sirmien-
Sirmienſis ſis abbas ex Pannonia. Fridericus per montem Ciniſium in Italiam quinto
rediens, Secuſam diruit: Aſtenſes in deditionē accipit, Alexandriam (quam
ciuitates rebelles condidere) graui obſidione premens, tandē ob honorem
omnipotentis dei in die paſcatis obſidione ſoluta, Papiam uenit, ubi de pa-
ce Italiæ eſt actum. Verum cum nequaq; conditiones æque ſeruarentur, Fri-
dericus in Italiā cum maximis copijs deſcendens, frequentibus prælijs Me-
diolanenſes ſociasq; ciuitates afflixit. In quibus prælijs ex Comēſibus Papi-
enſibusq; qui imperatori fauebant, cum multi deſiderati eſſent, eorum cala-
mitate motus Fridericus cum pontifice in gratiā redire ſtatuit, maxime cum
Antipapa furto infamis eſſet. Conuenerat iam Venetias Alexander, com-
ponēdæ pacis Italiæ cauſa, eo & Fridericus accedēs in ueſtibulo ſancti Mar-
ci pontificis pedes oſculatur. ſimul deinde ad altare maius profecti, accepta
dataq; ſalute, de fœderibus pacis inter ſe mulrum diuq; collocuti ſunt, quæ
poſtea ſequenti die ex ſententia confecta eſt. Abiens deinde imperator cum
bona pontificis uenia, Rauennā primo, mox Bertonorum ſe contulir, quod
oppidum cum retinere ob oportunitatē loci inſtituiſſet, rogatu Alexandri
eccleſiæ tandem reſtituit. Oppugnabatur tum Hieroſolyma à Saladino, cu-
ius humaniras ac fides multum Chriſtianis obfuit. Deuictis enim Chriſtia-
nis ſiniſtra pugna (qua ferè omnes Aſiaticos principes cepit, maxime Gui-
donem regem & templariorū magiſtrum, quorum etiam multos ſecuti per-
cuſſit) randem hij qui in præſidio erant deſperatis ſuppetijs. LXXXVIII.
anno poſtea quam à Gotfrido lorhariorū duce capta fuerat, Hieroſolymam
hac conditione dedidere, ut tantum abeunti cuiq; ferre liceret, quantum ſuis
tantūmodo humeris ſuſtinere poſſet. Hanc ob rem Fridericus imperator co-

pias

pias mouet in Chriſti hoſtes, per Hungariam iter faciens, Thraciamq́ iam Cõſtãtinopolim peruenerat: quẽ certe Iſaac Imperator, eius potentiã ueritus, traicere Boſphorũ ſtatim adhortat᷑. Fridericus copijs traiectis Philomenam urbẽ de Turcis capit, agrũq́ Iconio adhærentẽ depopulat᷑, & Armeniã minorẽ in poteſtatẽ ſuã redegit. multisq́ præclaris rebus æditis, hoſtibusq́ ſæpius deuictis, dum lauãdi cauſa rapidũ amnẽ ingreditur in undis perijt, cũ maxima Chriſtianæ Reip. iactura. Eo em̃ ſolo principe Saladinus uinci po tuiſſet. Neſcio quidnã potius admirer: põtificis ne ſuperbiã: an imperatoris contumaciã: uel cæterorũ principũ ſecordiã ignauiãq́: quod cũ tanto Reip. Chriſtianæ interitu, ac irrecuperabili detrimento tam deteſtandã execrabilemq́ pontificis imperatorisq́ diſcordiam pertulere, omniũ enim malorum fontẽ inde uſq́ ad noſtra tẽpora profluxiſſe arbitramur. Imperauit tamen hic ſtrenuiſſimus & uictorioſiſſimus Fridericus ex inclyta & nobiliſſima Sueuorum domo progenitus, magnifice annis ſeptem & triginta.

De Henrico. v. Friderici primi filio. Cap. XXXIII.

SVcceſſit patri optimo & maximo principi, Henricus filius, qui accepta in matrimoniũ Cõſtãtia Rogerij Normãni Siciliæ regis filia, ſtatim Siciliæ regnũ dotis nomine repetit à Tancredo, qui Guilhelmo ſuffectus fuerat. Obſeſſaq́ diutius Neapoli ſoluit tandẽ obſidionẽ peſte coactus, quæ exercitum populabat᷑. mortuo tandẽ Tancredo regnũ occupat. adiecit tamen animum bello Aſiatico, miſſo ad id bellũ fratre Philippo duce, & archiepiſcopo Maguntino cũ magnis copijs. Germani igitur his imperatoribus in Aſiam traiciẽtes, Berytũ muniuere à Sarracenis deſtitutũ, & Ioppen obſeſſam à Sarracenis liberauere. Oritur tum ob mortẽ ducis qui in caſtris extinctus fuit, ingens tumultus, ut Germani bellũ Aſiaticũ relinquere cogerent᷑. tum etiam ob mortem Henrici imperatoris, qui uita functus eſt anno uirginei partus. M. C. LXXV. decimo Kalen. Maij. in eccleſia Spirenſi tumulatus.

De Othone. IIII. & Philip. Sueuiæ duce in cõtrouerſia electis. Ca. XXXIIII

MOrtuo Hẽrico ſtrenuo & aſpero, pars electorũ Othonẽ Saxoniæ ducem, pars Philippũ Sueuiæ & Etruriæ ducẽ, Henrici Germanũ (quẽ Henricus tutorẽ filij ſui Friderici infantuli teſtamento reliquerat) imperatorem optarunt. At uero Innocẽtius pontifex (ut omnia tumultu cõplerentur) Othonem cõfirmat. Et ne quid mali ad perturbandũ Aſiaticũ bellũ deeſſet, rex Franciæ Philippo: angliæ rex Othoni fauebat. Indignatus igitur Philippus ſe à pontifice ſpretũ neglectumq́, Etruria Sueuiaq́ firmo præſidio munitis, in Othonẽ magnis copijs mouet, prius multis principibus in ſua uerba iurare coactis, quos omnes bello deuicit. inter quos Argentinũ epiſcopum Othoni fauentem, igne ferro oppidis uiciſq́ exuſtis inferiorẽ (ut dicunt) Alſatiam omnem depopulatus eò redegit, ut uix munitiſſimis caſtris ſe cõtineret. obſediſſe tum ciuitatẽ Argentinã eum conſtat, quæ in partibus Othonis

erat: Deinde Maguntiæ curia de more celebrata, principibus priuilegia confirmauit. tum Otho coloniæ agrippinæ ſe continebat quam Philippus obſidione cingens, breui coegit ad eruptionem Colonień. cum quibus & Otho erumpens, cum uiribus Philippi retrudetetur, minime à Colonienſibus recepẗus fœda ſibi fuga (ut ſæpe prius) conſuluit. Colonienſes una cum archiepiſcopo ſtatim deditionē faciūt. tādē Philippus Bambergæ inſidijs à quodā Comite palatino petitus occidit. Spiræ ſepultus anno ſalutis noſtræ M.CC.VIII. XI. Kalen. Iulij. Quo mortuo res ad Saxonem deuenere, Othonem IIII. appellatum: quo Romæ ab Innocentio coronato, ſtatim cum copijs quas ſecum duxerat, occupatis Monteflaſcone Radicophano multisq́ alijs Romanæ eccleſiæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouet id adoleſcenti Friderico. II. ablaturus, cuius ob ætatem tutores curam adhuc gerebant.

De Friderico. II. Sueuiæ duce & Siciliæ rege magnificentiſſimo imperatore. Cap. XXXV.

HAnc ob rem principes Fridericum. II. Siciliæ regem uigeſimum agentem annum imperatorem deligunt. Quo audito Otho ſtatim in germaniam redijt, ditioni paternæ conſulturus, deinde cōparaturus exercitum, quo Friderico reſiſteret, Cum enim Fridericus (quamuis legitimis ſuffragijs electus) coronā imperij ab Innocentio conſequi non poſſet (credo quiddam odij in eam familiam latuiſſe) in germaniam proficiſcitur, diademate à Maguntino archiepiſcopo accepto, in Othonemq́ mouet. quem in Sueuia obuium habens, cum Friderici conſpectum ferre non poſſet, cum exercitu fugientem uſq́ in Saxoniam perſecutus eſt. Tum eo Aquiſgrani deuicto, ſtatim uexillū crucis erexit, ut aſiaticis principibus contra Sarracenos pugnantibus auxilio eſſet. Interea Honorius. III. papa peſſimo Chriſtianorū fato, Fridericū anathemate notat, & imperij dignitate priuatū denūciat. Ob quā rē Soldanus (quod ei de inimicitia pōtificis impatorisq́ cōſtabat) cōparato ingēti milite, fortiſſimoq́ exercitu, Chriſtianos Nili excreſcentia nrīs inſolita adiuuāte eò pepulit, ut pacē inirēt ea cōditiōe, ut relicta Damiata, captiuis utrinq́ dimiſſis, reddito à barbaris crucis ligno, Chriſtianis Aconē Tyrūq́ redire liceret. Damiata itaq́ barbaris reddita eſt, ipſo natali beatæ Mariæ uirginis, cum eā in eiuſdē celebritate purificatiōis bello cepiſſent anno ſalutis. M.CC.XXI. quo quidem anno Tartari gens Scythica uſq́ ad Sarmatas peruenere. Tum Fridericus ducta in uxorem filia Ioānis Hieroſolymitani regis, qui cum Chriſtianis in Italiam uenerat, cum nihil in Aſia moliri auderent, promulgatoq́ Hērico filio Alemaniæ rege, omnibus ſtatim cruce ſignatis mandauit, ut ad certā diem Brunduſij cum armis adeſſent. Conuenit eò magna Germanorum multitudo, quorum de numero multi tabe perierunt, præcipue Lantgrauius Haſſiæ: Tum Fridericus in Cyprum uſq́ nauigans, Aconem tādem peruenit, nuncijs rogans pontificē, ut ſe abſolueret anathemate,

quoniam

quoniam in eius poteſtate deinceps ſemper ſit manſurus. Verum pontifex non ſolũ eum non abſoluit, ſed & Ioannẽ Hieroſolymitanũ regem, in Friderici præfectũ Rainaldũ, cum magnis copijs mittit, tum Cardinalẽ Columnam in ſancti Germani præfectũ Friderici auſpicijs militantẽ cõcitauit. Quibus rebus moti qui in Vmbria & Picẽtibus Friderico militabãt, relictis quæ occupauerant in regnũ redeunt. Interea Fridericus belli Aſiatici cupidus, in Italiam redijt cum Gregorio. IX. pontifice in gratiã rediturus, quã tandem ægre obtinuit, uncijs auri centũ & uiginti millibus eccleſiæ ob illata damna perſolutis. Deinde cum Romani nõ ſatis pontifici obedientes forent, legéq; rogaſſent, uti oppida eccleſiæ iuxta urbem poſita, Romanis uectigal penderent, neq; monitis caſtigationibusq; põtificis ad ſanitatẽ reduci poſſent, Fridericus Reate pontificẽ cõuenit. cũq; eo in hanc ſententiã cõ ſenſit, ut primo quoq; tẽpore cõiunctis copijs Romanos adorirenť. Abeunte deinde Friderico in Germaniã, germani milites ad pontificẽ confluxerũt tanta multitudine, ut Romani nequaq; auſi fuerint aperto marte cum eccleſiæ copijs cõgredi. Recuperauit tum Gregorius pontifex Germano milite patrimoniũ ſancti Petri, Sabinumq; agrum. Ea tempeſtate Ecelinus patauinus (cuius auus Teutonicus ſub Othone copias duxerat) acceptis à Friderico militibus, magnum ſibi in trãſpadana Italia potentatũ comparauit, in ſuam poteſtatẽ redactis Taruiſio, Patauio, Vincentia, Verona, Brixia. Tum Fridericus in Italiam rediens Mediolanenſes ſociaſq; ciuitates apud nouam curtẽ (ita enim locus appellatur ubi pugnatũ eſt) aggreſſus, ingẽti clade ſuperat trucidatq;. Tum Fridericus iterum à pontifice imperio priuatus, in Venetos mouet qui pontificis partes tuebantur: Eos tum (ueluti ranas) paludibus concluſos uehementer oppreſſit, maximiſq; calamitatibus afflixit.

De Guelphis & Gybellinis. Cap. XXXVI.

INterim uero cõſpirantibus omnibus tranſpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Monte longo Bononieñ. ciuitatis legato anno ſalutis. M. CC. XL. imperator qui tum Piſis erat, cum nõ ſatis ſibi conſtaret qui partes ſuas, quiue pontificis ſequerentur, ciuitates Italicas in duas factiones tum primũ diuiſit. nam qui pontifici fauebant Guelphi, qui uero imperatori gibellini appellati ſunt. Hæc quidẽ duarũ factionum nomina, bella plus q̃ ciuilia Italiæ pepererũt. primũ apud piſtorieñſes audita ſunt, cũ Cãcellarij Panſaticos Gibellinos ab urbe eieciſſent, cũq; alteri factioni, Guelph, alteri Gibel, Teutonici fratres fauerẽt. Florentini præterea nobiles ſuos piſanis gibellinarũ partiũ fauẽtes in exiliũ eijciũt. pelluntur & Guelphi ab Aretinis Seneñſibuſq;. Tãti conſtat Italis ab imperio Germanorũ Romanorũq; deſciuiſſe. Fridericus deinde in Samnites mouet, Beneuẽtũ ui cepit diripuitq;, ac mœnia circũquaq; euertit. Soráq; quondã Samnitiũ ciuitatẽ, ad Lirim fluuiũ ſitã ferro flãmaq; uaſtat, Rauẽnam in poteſtatẽ ſuam deniq; redegit. Tum Picenũ percurrens in

Flaminiam uſq; Fauentiam & Bononiam aliquantulum reſiſtentem ui oc‑cupar,ſchola eorũ Patauiũ tranſlata. Tum Fridericus ſuis ſuarumq; partiũ cognitis,omnib.eorũ qui aut diuerſarũ cẽſerent partiũ,aut qui neutris cõſen‑tire uellent expugnata oppida locaq; populatus eſt. Accepit tamen in ſuam poteſtatẽ Fulginates, Viterbiẽſeſq;,quos ſtatim ſecuti ſunt eò filio Encio cũ parte copiarũ miſſo,Ortam,Tuſcaneũ,Cornetam,ac Montẽ faliſcum inha‑bitantes, qui corrupte Monteflaſconẽſes dicunt. Defeciſſent tum Romani ſi celerius Fridericus urbi copias admouiſſet. Tũ pontifex humanis deſtitu‑tus auxilijs,ad rẽ diuinã ſupplicationeſq; animũ diuertit,quibus(deo agẽte) Fridericũ auertit hoſtẽ.Mouet deinde in Cãpanos: Beneuentũ ui captũ ua‑ſtans, diripiendũ militibus cõceſſit. Tum delatus in Picẽtes Aſculũ obſedit. Inde in Romãdiolos ducẽs: Enciũ Sardiniæ regẽ filiũ agitandis ſibi de Pice no aduerſantibus ſubigendiſq; dimiſit: à quo adoleſcente patri ſimillimo di reptiones,incendia uaſtitateſq; ſunt cõmiſſę,& quicquid reſiſtere auſum eſt, ad calamitatẽ maximã eſt perductũ.At Fridericus ſtatim Rauennã populo frequentem ditiſſimamq; tum diu imperio rebellem ſubegit.

De obſidione Parmæ à Friderico. II.deq; Entio filio & Inno‑centio quarto. Cap. XXXVII.

MOrtuis demum Gregorio pontifice Celeſtinoq; ſuffecto, uacat tum ſedes.XXI.menſibus. detinebãtur enim multi Cardinalium à Friderico,quæ res comitia diſtulit. Valuit tum apud Fridericum Balduinus preci‑bus autoritateq;,ut cardinales alioſq; eccleſiaſticos,quos captiuos detinebat dimitteret incolumes,qui ſtatim Anagnię conuentum habuere,in quo Innocentius patria Genuenſis,familia Fliſca,ex Lauaniæ comitibus, põtifex creatur.qui cum Friderico antea aliquãdo familiariſſime uixerat, multiſq; bene‑ficijs eam familiã affecerat Fridericus.At põtifex beneficiorũ immemor, uel ut uerius dicam potentatus auidior, mutato cũm fortuna animo, acerrimus Friderico hoſtis effectus eſt:quod diuinaſſe Fridericum ferunt,cũ nuncij Friderici exaltationẽ familiariſſimi ex cardinaliũ cetu denunciarent.Inſtabat tũ annus. M. CC.XLVI. ſalutis noſtræ.Pontifex in galliam proficiſcitur,concilium Lugduni celebraturus,quod cõtra Fridericũ indixerat.Seduxit tũ pon‑tifex amicos cõſanguineoſq; ſuos à Friderico, clam monitos ut uel nudi ad Placentiã cõmigrarent. Quod ꝗ primũ eſt factũ, ſententiã excõmunicatio‑nis in Fridericũ depoſitionis priuationiſq; pronũciat,omnibus iuramẽto ab ſolutis,quo illi tenerentur,poteſtate electoribus tradita aliũ quẽ uellent principem deligendi. Quo nunciato Fridericus pontificis neceſſariorũ ædes Parmę,& uillas ſpecioſiſſimas funditus euertit.Inito deinde fœdere cũ duce Burgundiæ,proficiſci Lugdunũ ſtatuit.mouitq; Parma comitatũ ducens nõ ar‑matorũ magis ꝗ togarorũ,qualẽ quantumq; poſt ſtantis Romani imperij tẽpora,nullus aut domi habuerat aut in itinere duxerat imperator.Dimiſſa

igitur Italicarum rerum adminiſtratione Encio filio, ea iniuncta conditione, ut ſeſe apud Parmam continens, quæcunꝙ remotius ingruerent gerēda per legatos adminiſtraret: peruenerat iam ad Taurinos Fridericus, cum ei nunciatum eſt extorres Parmenſium (ſuperato Henrico quem Parmæ Encius præfecerat, cum ipſe contra quam à patre in mandatis habuit in Brixianos mouiſſet) Parmam ingreſſos urbeꝙ potitos eſſe. Hanc ob rem Fridericus timens cæterarum urbium rebellionē (omiſſo itinere) Parmam obſidere pergit: quam ſtatim pontifex miſſo eò Gregorio Montelongo ſedis Apoſtolicæ legato (quem Innocen. pontifex aquileienſi Patriarchatu ornatum apud Mediolaneñ. placētinosꝙ iuſſerat permanere) Bononienſiū, Ferrarienſium, Reginorum, Mutinenſium, præſidijs muniuit. Continuatum eſt poſtea per II. annos bellum atrox uariumꝙ, & Lombardiæ omniꝙ Italiæ pernicioſiſſimum. Fridericus caſtra in urbis modum uallo foſſaꝙ munierat, eo animo ut direpta Parma eo loco ubi ſtatiua habuerat Victoriam urbem conderet, inditumꝙ eſt caſtris nomē Victoriæ, ſanctusꝙ Victor martyr tutelaris de more Chriſtiano in cathe. eccleſia nuncupatus eſt. Et fuit plane urbs Victoria (ut Blondi uerbis utar) uario gentiū & rerum geſtarū cōmercio, ac multitudine frequentata, quod per ſingulos pene dies ex Affrica, Mauritania, Aſia, Ægypto, noui homines, noua ueſte, nouis moribus ſunt uiſi. Animalia etiā uidit urbs Victoria quæ poſt theatrales ſtantes Romani imperij ludos Italia nō uiderat, elephantes, dromedarios, Pantheras, leones, pardos, lynces, & urſos albos, cum canes tunc uidiſſe aſſerat noſter theologus, hinc magnitudine aſpectuꝙ horribili, inde extrema puſillitate. Aues quoꝙ & rapaces & cicures Fridericus curauit, præter uſitatas in Italia multas, in quibus falcones chiluonesꝙ Aſtures & girfalchi albi, & quod eam decuit maieſtatem imperialem, immenſæ magnitudinis barbati bubones fuere perſpicui. Hæc Blondus. Velim ego has copias tum pontificis, tum Friderici in Tartaros conuerſas fuiſſe, qui anno ante tertio in exercitum coacti innūmerum, bipertito agmine in Aſiam Europamꝙ deſcenderant. & qui in A[illegible]m duxere, Georgianam thamithanorum olim regionem primū, poſt ſuperiorem Armeniam peruagati, Iconium uſꝙ Turcorum regiam peruenere. Alia manus duce Batone Poloniam & Hungariam excurſionibus populati, ad mare ponticū deflexerunt, ubi Ruſſiam ſiue Rutheniam & Garam ampliſſimas regiones uaſtitate maxima afflixere. Eodem quoꝙ tempore Groſſonij gens Arabica Soldano Babylonis impellente, Tēplarios Hoſpitalariosꝙ aggreſſi eos fundunt, ac Hieroſolymā facile capiūt, mœnibus carētem: Chriſtianos, qui tum in ea erant trucidāt, ſepulchrū Chriſti quouis genere turpitudinis fœdātes.

De Henrico Thuringo contra Fridericum Innocentij autoritate electo. Cap. XXXVIII.

Et ne in Germania res quietæ eſſent, electores imperij Innocentij autoritate,

tate innixi Henricum Lantgrauiũ Thuringiæ, Alemanorũ Romanorũmq́; regem deſignant. & Conradus adoleſcens Alemaniæ rex à Friderico genito re pridem inſtitutus, Thuringum regni ingreſſu & poſſeſſione prohibet. ſed prædicata in Conradum Fridericiq́; fautores (iubente pontifice) crucis ſignatio multos in noui regis Lantgrauij præſidia fautoresq́; conciuit. Breui tamen Lantgrauius uictus apud Francofurdiam fugatusq́; mortuus eſt. Poſtea cum Fridericus Parmæ ui expugnandæ ſpem abieciſſet, fame illam in deditionem cogere eſt annixus. tandem anno obſidionis II. prope exacto, Grego. Montelongus cum præſidio ſociarum ciuitatum eruptione facta, Fridericum nil tale metuentem fundit fugatq́;, caſtriſq́; exuit. Reparauit tum breui exercitum in Etruriam mouens: Encio filio cum parte copiarum Fauentiæ relicto, ut Rauennam proximaq́; in poteſtate retineret. Nam forliuienſes Ariminenſes Vrbinates ac totum Picenum Friderico parebant. in Vmbria præterea defecerant omnes à pontifice præter Tudertinos, Peruſinos, Aſiſinates. Etruria pariter tota præter Florentinos, quorum maior pars factionis Guelphæ: quos certe adeo bello Fridericus uexauit, ut tandem eos coegerit Guelphos ex urbe pellere, ſineréq́; factionẽ Gibellinam rerum potiri. Eiecti pars in exilium abijt, pars uaga & diſperſa in Friderici poteſtatem redacta eſt, pars in qua nobilitas præcipua fuit, comitem Rudolphũ de Vrſaria & Reynerium Bondelmontem ſecuta, conceſſit in Vrſariam. Quos inſecutus eſt Fridericus, & caſtello ui capto Rudolphus in aqua enectus, Reynerius cum nobilibus quibuſcunq́; excęcatus, & ſub cuſtodia in Apuliam relegatus eſt. Statimq́; Fridericus Panormi mortuus eſt, ad eum diem quæ diei reſpondet, in qua ſecundo ante triceſimo anno Romanorum imperator fuerat deſignatus.

De laudibus Friderici ſecundi. Cap. XXXIX.

FVit Fridericus ille ſecundus potentiſſimus imperator, Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hieroſolymæ, & Sueuiæ rex: quo nullus potentior Romanum tenuit imperium à Carolo magno: fuit armorum ſtrennuus, linguarum peritus. fuit uir haud dubie dignus omni bellica laude, non animi ſolum uigore, ſed etiam corporis uiribus excellens. Haud dubie illa ætate, qua nulla uirorum fortium feratior fuit, nemo unus erat uir, quo magis innixa fides Chriſti ſtare potuiſſet, ſi arma quæ in Italos debacchata ſunt, in res Aſiaticas uerſa fuiſſent, Sed neſcio quo malo fato actũ ſit, ut rebelliones Italorum totiens Chriſtianæ Reip. nocuerint noceantq́;. Conferamus cum Friderico Hãnibalem Pœnum, qui ſedecim annorum poſſeſſione Italiam tenuit. Hic noſter Germanus duplum ſupergreſſus, non à patria (ut ille bello) auocatus, quæ ſub Conradi filij præſidijs tuta fuit patris auſpicijs militãtis, ſed morte ſurreptus. Quid de Alexandro Macedonum rege? dixerim ne eum Friderico ſuperiorẽ? nequaq́;. cui cum Dario res fuit: quem mulierũ ac ſpadonum

agmen

agmen trahentem, inter purpuram atq; aurum ornatum, fortunæ ſuæ apparatibus prædam potius quàm hoſtem incruentus deuicit. longe alius Italiæ quàm Indiæ ſitus eſt. Apuliæ Lucaniæq; montes ac Apenini ſaltus, non adeo citam uictoriam Pelleo iuueni præſtitiſſent. Quid de Atheninſibus Lacedæmonijs, Thebanis? qui ſeparatim in Græcia rerum potiti ſunt, dicemus? ſunt ne Germanis Friderico duce comparandi? qui contentionibus potius ac diſſidijs inter ſe certaſſe dicentur, quàm ob principatum in poſteros deſcenſurum bella geſſiſſe. Quidā enim ex Græcis in Siciliam profecti ob alterius ſpem imperij, uictoria caruere. Græcorum quippe potētia & ſi maximis conflictata prælijs, nunq; ultra Græciam firmiter progreſſa eſt, uerum potentes duntaxat extitere ſe liberos aliquandiu & inuictos ſe præſtando. Fridericus igitur totiens Italis deficientibus debellatis, Guelphis factioſis totiens deuictis, omnibus bellis uix unam alteramq; fortunę aduerſitatem perpeſſus, uictorioſiſſimus imperator uita functus eſt, quē multo poſt tempore, nec mortuum quidē creditū eſt, cui ſi arma in Chriſti hoſtes ferre Itali impedimento nō fuiſſent, ſicq; minus pontifices inuaſiſſet, iure maximi imperatoris nomen apud Aſiaticas gentes obtinuiſſet, immortaliq; gloria digniſſimus cenſeret.

De filijs Friderici II. & Manfredo filio eius ex nobili Concubina genito. CAP. XL.

Reliquit autem Fridericus tantæ gloriæ ſucceſſores, Manfredum filium acerrimi ingenij ingentiſq; ſpiritus adoleſcentē, forma ſpecioſiſſimū & literis exornatum, quem nō minus ipſe diligebat, quàm ſi eum ex legitimo matrimonio ſuſcepiſſet. fuit enim ex nobili concubina progenitus: uoluit aūt eundem partem ſuā habere, in qua uitā uirtute ſua dignā duceret, Tarentinum eum principē inſtituens, multis illi opidis & caſtellis additis, quę principatus titulo prius nō continebātur. Ad Conradum em̄ legitimo matrimonio editum, quē ex Iole Ioannis Hieroſolymitani regis filia ſuſceperat, regnorū potentatuſq; omnis ſucceſſio deuoluebatur. Qui primo quoque tēpore Ecelini de Romano amicitia fretus, in Italiam Veronā uenit, traductoq; in Apuliā exercitu ampliſſimo paratiſſimoq;, Neapolitanos primo p oratores aggreſſus eſt, eos ad deditionē cōpellans. Læſæ em̄ maieſtatis eos reos arguit. Cūq; legitimā defenſionē aduerſus ambitionē Manfredi, non rebellionē aduerſus legitimū Friderici ſucceſſorē quæſitam oſtenſuros, minime audire uellet, eos obſedit: fameq; ad deditionē nono menſe obſidionis cōpulit, murum urbis euertit, tū meliores quaſq; urbis ædes. Inde in Capuam conuerſus, quæ Neapolitanis ante ipſius in Italiā aduentū ſ̄uerat, eā quoq; muro diruto diripi fecit. pariter Aquinū nobile oppidū ui captū ſpoliatūq; incendit. tandē ſecūdo quo aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt. Teſtamento aūt Conradus Conradinū ex fratre Henrico nepotē regnorū inſtituit hæredem, datis illi ex Germania tutoribus, q̄bus regni Siciliæ admi

niſtratio

miniſtratio demandatur. Fuitq́; is Henricus, quem ex Conſtantia regis Caſtellę ſorore, uxore ſua, Fridericus ſuſceptum in carcere interfecit. Manfredus uir uigilantiſſimi ingenij tres potentiſſimas Italiæ prouincias, Etruriam, Galliam Ciſalpinam, & Tranſpadanam, mortuo Friderico in ſuis partibus retinere ſumma diligentia annifus eſt: adeoq́; id egit ut plus in illis certo tempore quam in Neapolitano Sicilię regno potuerit. Nam poſt Friderici mortem factio Guelpha, Florentia in libertatem uendicata, omnibus Gibellinarum partium eiectis, cæteras Etruriæ ciuitates, Senenſes, Piſtorienſes, Aretinos, Piſanos eò perpulere, ut cõciuibus Gibellinis expulſis, fœderibusq́; factis pepigerint, illicitum eſſe alterius partis extorres fouere. ob quam rem cum Senenſes, tum Florentinos, qui eos fœderum fractores dixerant, ſtatim miſir. Quibus copijs Senenſes, extorresq́; Florentini cum aduerſæ factionis copijs cõgreſſi, Guelphos tanta clade uicere, ut ordines relinquere coacti ſint. Poſt ingentemq́; fugam deditionem fecere ingenti Guelphorũ cæde facta, quamuis ex germanis plerique deſiderati, tamen quatuor milia captiuorum, cum Charrocio ſpolijs ſignisq́; militaribus Senas fuere perducti. Qui prælio ſuperati in patriam reuerſi ſunt, magnam animorum conſetuationem Etruriæ Guelphis fecere, ſed apud Florentinos maximam, quibus nec extorres expectandi conſilium, nec urbem defenſandi ſpes erat. Itaq; undecimo poſt pugnam die, quam ſeptembris ſextamdecimam anni ſalutis M. cc. lx. fuiſſe conſtat, omnes Florentini Guelpharum ſectatores partium, pars Lucam, pars Bononiam, migrauere. urbemq́; Florentinam paucis habitatam uenientes, Iordanus extorresq́; patente porta ingreſſi, in Manfredi dominatũ ſubiectionemq́; ceperunt. Qua item tempeſtate Octauianus Cardinalis gente Vbaldinus re Neapolitana & illius adminiſtratione Manfredo relicta ad pontificem Alexandrum Viterbij agentem eſt reuerſus. Cuius pontificatus nihil felicius uidit, q̃ Ecelini Albriciq́; fratris excidium. quibus mortuis proditoriq́; trucidatis, Ciſalpini libertatem ſunt ſecuti: quam tamen ægre retinuere Gibellinis factionem Guelpham ubiq; opprimentibus. Redegit tum Manfredus penè omnem Tuſciam Picenumq́; agrum in ſuam poteſtatem, Iordano & Guidone nouello egregijs ſuarum copiarum ductoribus. Tandem Manfredus acerrima pugna cum Carolo Andegauenſi, quem Vrbanus pontifex Siciliæ regem dixerat decertans, ab Italis in ſecunda acie deſiſtentibus derelictus, ſtrenue pugnans oppreſſus eſt. Mortuo itaq; Manfredo, Gibellini duce carentes, Conradinũ Friderici nepotem auitum regnum imperiumq́; repetiturum in Italiam uocant. Qui cũ aliquandiu Veronæ deſediſſet, interim Carolus Bonicio deditione ab oppidanis facta potitus in Piſanos duxit: & popularionibus incendijsq́ue late commiſſis, caſtella aliquot expugnata diripuit, turresq́; communientes Piſanum portum dirutas ſolo æquauit; maiora perpetraturum nuncij in regnũ reuocarunt. Fridericus

Hiſpanus

Hiſpanus namq; omni pene Sicilia (Panormo Syracuſis & Meſſana duntaxat exceptis)pro Cōradino potitus erat.Quam primū uero Carolum mouere,ut ſe in regnum reciperet,eſt conſpectum : Senenſes omniū primi poſt Piſam , deinde Romanus Senator Conradinum nuncijs ad iter ineundum epiſtolisq; compulerūt . qui per Papiam in Liguriam mouens Piſana claſſe Piſas deductus,confluentibus undiq; Gibellinis exercitum in Lucenſes expoſuit , uaſtitatem & incendia undiq; committens . tandem iuxta Aretium cum Mareſcallo(ita enim galli copiarum ducem dicunt) congreſſus eſt Conradinus : ubi facta in Guelphis Mareſcallum comitantibus ac gallico milite ingenti cæde, Mareſcallus quoq; ſuis copijs omnino ſuperatis occubuit. Confluxerunt per id tempus ad Conradinum alij à Lombardis Romaniolis Etruſcisq; Gibellini,maior militum pars ea quam à Germania eduxerat. Nec fuit tunc dubium quin ſi moram ibi uel paruā feciſſet Conradinus,Aretio primum ,poſt omni Etruria fuerit potiturus.Victoria potita deflexit Senas Contadinus.aliquot ibi moratus dies inde recta in Viterbiēſes campos quartis caſtris ſe contulit.Propinquanti Romæ Conradino Senatot Henricus pompam educens,imperatoribus introducendis adhiberi ſolitam,illum ad pōtem Miluium excepit: ſelectiq; ex omni ordine & dignitate primores quique Romani, Conradinum circunfuſi in equo ſedentem pedibus ſunt ſecuti:& præcedens ac ſubſequens longo & compoſito agmine populus in capitoliū uſq; deduxit . Mouet deinde magnis à Senatore acceptis copijs per Tyburtinos in olim Equiculorū nunc Tallacotij montes , & inde in Marſorum campeſtria peruenit exercitus.Congreſſus itaq; (eo loco prius inſidijs à Carolo occupato)Cōradinus ex uictore uictus,cum Auſtriæ duce fuga elapſus eſt.dum enim noſtri poſt uictoriam auidius ſpolia legunt, ab hoſte ex inſidijs prodeunte ſternūtur,fugantur,diſſipanturq;. Octauo poſt die Conradinus Auſtriæq; dux recogniti ad Carolum perducti,publico iudicio capitibus reſectis interfecti ſunt. Hūc finē rex Sueuorū in Italia habuit. Cōmiſſum eſt hoc prælīū V Kal. Septēbris,Anno ſalutis noſtræ M. CC.LXVIII Glorioſiſſimi magnificētiſſimiq; Sueuiæ duces diuino & occulto iudicio, miſerabilem hunc exitum ſenſere. Poterat gloriam & magnificentiam illuſtriſſimæ domus, ſua uirtute reſuſcitauiſſe Eberhardus quem Barbatum uocabāt, multis poſt annis Deccenſis & Vuyrtenbergenſis dux in regione Sueuorum à Maximiliano rege noſtro apud Vangiones inſtitutus,ſi diutius illi uiuere contigiſſet: ſed fata (ne Germanorum gloria altius emergeret) hunc è medio ſuſtulerunt.De uirtute huius principis nō multa loquor,quia Marſilius Ficinus maximus ætate noſtra Platonicus:in epiſtolari uolumine hūc Eberhardum ſpecioſiſſimis laudibus, non minus uere quàm grauiter & erudite exornat.

Eberhardus dux Vuirtenbergenſis ſenior
Maximiliān⁹
Marſilius Ficinus

G De

De Rodulpho de Habisburgo. Ro. Imperatore. Ca. XLI

Lugdunum Alſatia Otocarus

CVnq; res Germanica poſt Friderici filiorumq; eius interitum, diutius ſine rege certo fuiſſet, tandē Gregorio x. Pontifice, Lugduni concilium celebrante, Rudolphus comes de Habisburgo Alſatiæ ſuperioris Lantgrauius, ab electoribus in regem Romanorum electus eſt. Qui ſtatim accepta de more Aquiſgrani corona, principes in ſua uerba iurare coegit, collectoq; ingenti exercitu, in Otocarum Bohemorum regem mouet, qui inter Bohemiæ reges quintus Venceſlao fratre defuncto regnū acceperat. Fuit autem Otocarus ſuapte natura uir belli appetēs, & cui ad res gerēdas magnus eſſet animus: extēditq; regnū à mari Baltheo (quod Sarmatici Germaniciq; oceani ſinus eſt) uſq; ad Danubiū, & ad internū mare quod Adriaticū dicimus. Nupſerat Otocaro Margarita Friderici Auſtriæ ducis ſoror, quę prius Henrico Friderici. I I. filio nupta fuit: quo mortuo ſine ſobole in patriā reuerſa, fratri ſuperſtes Auſtriæ duci ſine liberis uita functo in hæreditatem ſucceſſit. Principatum igitur Auſtriæ conſecutus Otocarus (more humano) quo plura poſſedit eo maiora concupiuit. Vlricus eo tempore Carinthorum principatum tenebat, qui cum uitili prole careret, Carinthiam illi, Carniolam, Marchiam Sclauonicam, & Portum Naonis pecunia accepta contradidit. Tum Veronenſes, Feltrini, Taruiſini, & multi Forliuienſes, ſeſe Otocaro ſubmiſerunt. Bellum Hungaris indixit, commiſſoq; prælio uictor Stiriam prouinciam illis ademit. Rodulphus repetitis prouincijs tanq; iuris imperij, cum Auſtria nequaquam muliebre feudum (ut dicunt) eſſet, nec Vlricus iniuſſu Cæſaris prouinciam uenundare potuiſſet: cumq; ſemel interuētu amicorum res cōpoſitę fuiſſent, ut acceptis datiſq; filiabus affinitas utrinq; iungeretur, prouinciæ de quibus lis eſſet dotales fierent: Rudolphus Auſtriā adeptus, Otocarum in uerba ſua iurare (more maiorum) expoſcit. Indignatus autem rex id à ſe poſtulari, ab eo præſertim qui magiſter curiæ ſuæ fuiſſet, id ſuperbo animo tulit. exortæ ſunt rurſus nouæ lites, tandem Otocarus ueritus Rudolphi potentiam, in uerba ſua iurauit. Quod cum ægrius ei coniunx Kunigunda (quam Margarita uiuente inſolenter deſponſauerat) ſæpius obijceret, Rudolpho bellum indicit. Cōuenere exercitus in campis Auſtriæ iuxta Danubium, atrox prælium dubio marte commiſſum eſt, cum Bohemi multitudine ac robore, Sueui Alſateſq;, quibus Rodulphus fidebat, ordine ac artē ſuperiores eſſent. cecidere quàm plurimi ex utraq; parte, maior tamen Bohemorum ſtrages. ad extremum Otocarus relictus à ſuis, dum fortiter pugnat occiditur. Aſſignat tum Rudolphus Auſtriæ ducatum Alberto filio, qui poſtea & in imperio ei ſufficit. Bohemis deuictis Rudolphus in Heluetios mouet, qui tum comiti Sabaudiæ ſubditi erant. quibus ſubiugatis in quendam Pſeudofridericū arma dirigit, cui iam multi principes ciuitateſq; adhæſerāt. Conſtans enim fama fuit Fridericū mortuū minime fuiſſe, ideo in ſpem dominationis

Heluetij Pſeudofridericus

minationis adipiſcendæ ſe quidam Fridericum ſimulauerat. quo deuicto Nuſſiæꝗ igni conſumpto, principibus ciuitatibusꝗ qui Pſeudofriderico fauerant mulctatis, primo quoꝗ tempore in Sueuos tumultuãtes, ob defectionem familiæ ducum Sueuiæ copijs ductis, Eberhardum Vuyrtenbergium reliquoſꝗ dynaſtas ac regulos Sueuorum perdomuit. Geſſit tum multa bella, ob tumultũ qui fere tota Germania frequentiſſimus fuit. Credo equidem illis temporibus teterrimam factionum labem non ſolum Italiam, uerumetiam Germaniam inuaſiſſe, quæ res ſine bono principe haud facile extirpari poteſt, qualẽ Rudolphum fuiſſe certũ eſt. Fuit enim pietate, clementia, religione, humanitate, modeſtia, humilitate, inſignis. In Italiã non uenit, quamuis Bononiã ampliſſimã Italiæ ciuitatem totamꝗ Flãminiam eccleſiæ Romanæ dederit. ſed tumultuantes Guelphos per Lucinum uicecomitem imperij uicarium, miſſis ad eum Germanis equitibus bellis attriuit. tum miſſo ad Italiam epiſtolarũ ſuarum magiſtro, pacem ciuitatibus pecunia accepta tradidit, ut tamen imperio fideles eſſent. Statueratꝗ bonus rex milites in Aſiam mittere, obſeſſæ Ptolomaidę opitulaturos. Verum orta inter Chriſtianos principes qui in ea ciuitate erant, diſcordia, quorum multi partim captatis abeundi cauſis, partim clandeſtina per noctem fuga deſertores effecti ſunt: manſerunt tamen ex primotibus, rex Cypri, Patriarcha Hieroſolymæ, & hoſpitalis Templariorumꝗ Magiſtri, multitudine prius emiſſa. quã ſtatim rex Cypri perfidia uſus, per fugam eſt conſecutus. Fuitꝗ exemplo, ut omnes quibus nauigiorum facultas eſſet, Ptolomaida emigrarẽt. Qui poſtea cum Patriarcha primum proſpera uſi nauigatione, tandem ſub ipſam Cyprum naufragio periere, eadem die qua Soldanus Ptolomaidam male defenſam ui cepit, mortalibus in ea repertis ad unum cæſis, mœnibus inde & urbis parietibus paſſim ſolo æquatis, tum fundamentis ita confoſſis diſſipatisꝗ, ut nullum urbis nullum poſt hac ędificij ueſtigium appareret. annus erat ſalutis. M. CC. XC. quando reliquias amiſimus uictoriæ illius celeberrimæ, quam anno ante C. XCIIII. Conradi Franci auſpicijs & uirtute Chriſtianorũ expeditio inchoauerat. Saluæ tamen manſerę Cyprus inſula, & Armenia minor prius Cilicia dicta, quæ eiuſdẽ expeditionis occaſione in Chriſtianorum manus deuenere. Moritur deinde Rudolphus anno quarto Nicolai Romani põtificis eiuſdem nominis quarti: anno regni ſui. XVIII, anno uero Chriſti MCC.LXXXXI. Menſe Iulio in die diuiſionis Apoſtolorũ, ſicut & ſepulchro ſuo in nobiliſſimo templo Spirenſi inſcriptum eſt. Vixit his temporibus Albertus Magnus totius litteraturæ abſolutiſſimum decus, & quo maiorem in philoſophia & litteris ſacris terrarum orbis non genuit, & qui Thomam illum Aquinatem tantum quantus eſt effecit. extat celebris oratio, à Philippo Beroaldo præceptore tuo Bononiæ habita, quum rector Germanicus iniret ſcholaſticam præfecturam, ubi Germanos à ſtudijs litte

tarum neq; abhorrentes neq; retorridos contendit, quod ut reliquos inquit præteream, uel unus Albertus abunde demonſtrat omnifaria doctrina refertiſſimus, qui merito Polyhiſtor & multiſcius ac Ariſtoteles alter, latine loquēs dici poteſt, Magnus uulgo nominatus à magnitudine (opinor) diſciplinarum potius quàm Alemanus. Hic etiam Albertus cognomento magnus, dum eſſet Ratiſponeñ. epiſcopus huc Argentinam uenit, ac in æde. S. Petri Iunioris, in qua tu Canonicus exiſtis, aram quandam in honore. S. Columbæ uirginis & martyris conſecrauit manibus proprijs. anno Chriſti M. CC. LXVIII. Præterea fuere & alij diuerſis tempeſtatibus etiam Germani Theologi præſtantiſſimi, Thomas & Vdalricus Argentineñ. Marſilius de Ingeln: Hugo de Sletſtat Bonauēturæ ſectator & Ioannes theutonicus decretorum interpres elegantiſs. Præpoſitus Halberſtateñ. obijt. anno M. CC. XLV. ibidem.

De Adolpho de Naſſou Ro. Rege. Deq; Baronibus de Rapolſteyn. Cap. XLII.

ASſumptus deinde eſt in ſpem imperijq; titulum, Adolphus comes, à Naſſone uulgo Naſſau, qui ſtatim exercitu comparato, in Colmarienſes mouet, qui Alberto Auſtriæ duci filio Rodulphi fauebant, quem aduerſum reſiſtentemq; Adolphus habuit, ob Tyrannidem in quam procliuis habebatur. Capto igitur per deditionem oppido, una cum generoſo Anſelmo de Rapolſtein oppidi prætore ac filio, ablatoq; dominatu eorum, arces & caſtella Henrico fratri Anſelmi tradidit. Nitebatur tum Adolphus Albertum è dominijs ducatuq; deturbare, cui forti animo atq; acri reſtitit Albertus, Alſatum auxilio fretus, qui iam odium in Adolphū conceperant, ob auariciam Tyrannidemq;. Nam quos imperij uicarios in Alſatia conſtituit, prouinciam citra transq; rhenum flammis cædibusq; læſere, tum Argentinam eorumq; præſulem. Ob quas res principes moti, Albertum Auſtriæ ducem regem delegere, Adolpho abrogato, iuſtisq; ſuffragijs depoſito. Comparato igitur ingenti exercitu ex Auſtria, Danubióq; traiecto, Albertus Mogunciā Germaniæ Metropolim peruenit, ſtatimq; in Adolphū mouens, qui pari ſtrenuitate uiribus collectis ad eum tendebat: conuenere tandem in Vangionibus in monte Haſenbul, prope agrum Spirenſem, ubi prælio commiſſo Adolphus occubuit, cum ad medium diei dubio Marte incertáq; uictoria pugnatum fuiſſet. anno domini M. CC. XCVIII. ſexto nonas Iulij. anno regni ſui. VIII. Spiræ ſepultus. Plures eo in prælio capti, inter quos & filius Adolphi, reliqui fuga ſibi conſuluere. Verum cum Albertus electionem de ſe factam minus legitimam æſtimaret, propter Treuerenſem præſulem & Palatinum comitem (qui comitijs non interfuerant) iuri ſuo renunciauit. Tum electores communibus ſuffragijs eum elegere, coronatumq; Aquiſgrani tanquam legitimum regem uenerati ſunt. Duxit deinde

ex

exercitum in Bohemos, quorum regnum filio ſuo Rudolpho tradidit, deie/cto duce Carinthiæ Henrico, quem ſibi Bohemi iniuſſu imperatoris regem delegerāt. Mortuo deinde Rudolpho, anno regni primo, Fridericum filium Albertus Bohemis regem declarans, magnis copijs Bohemiam ingreſſus, regionē longe lateq́ꝫ afflixit. Henricū tamē deijcere nō quiuit, eo quod Gal/lis bellum illaturus eſſet, quorū rex Philippus à pontifice Bonifacio deſciue/rat, regnumq́ꝫ Franciæ Alberto pontifex aſſignauit. Quibus bellis cum exer citus comparat, à Ioanne fratris filio inter Ryſam Arulamq́ꝫ Eluetiorum flumina Rheno proximus anno Chriſti M. CCC VIII. Kalen. Maij in/terficitur. Eoq́ꝫ loci per reginam Hungariæ monaſterium ſanctimonialium ordinis ſanctæ Claræ conſtructum nomen retinet Regij campi. Alberti corpus iuxta patrem ſuum Rodulphum, in ornatiſſimo templo Spirenſi ſepelitur.

De Henrico Lucelburgio. Cap. XLIII.

ANno igitur. M. CCC. VIII. Henricus ex comitibus Lucenburgen/ſium ad imperium deligitur, quem Aquiſgrani principes corona & infulis decorauere. Qui ſtatim præmiſſis in Italiam oratoribus, & ad uici/na Germaniæ propinqua alpibus loca ſciſciraturus, qui ſuas ſecuturi eſſent partes, comparatiſq́ꝫ tribus ingētibus exercitibus, unum aduerſus Vuirten/bergenſes ſacro imperio rebelles quibus ex octoginta caſtellis & munitiſſi/mis oppidis quæ obtinebant, LXXII expugnata ademit: Alterum in Bo/hemiam ex Francis orientalibus & Bauaris coactum, duce Petro Moguntī/no Archiepiſcopo miſit, filio Ioanni id quæſiturus, cui Eliſabet Venceſlai ſo ror denupſerat. Tertium, cui ipſe præfuit, in Italiam mouet Gibellinis auxi/lio futurus. Tranſgreſſo alpes Henrico Taurini populariter obuiam facti, ſeſe & urbem eius arbitrio permiſere. Pariter paulo poſt fecere Aſtēſes. Phi/lippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarum, Antonius Viſcera/gus Laudæ, urbium primarij ciues uel potius Tyrannuli, Henrico occurrētes datos ab eo uicarios quiſq́ꝫ in ſuam urbem recepere. Mediolanenſiū res tum in poteſtate Turianorum & Vicecomitum erat, qui de potentatu cōtenden/tes potius ciuitatem premebant, quàm ut ipſi gubernarent, aut à populo gu bernari permitterent. Mapheus igitur uicecomes ad Lupoldum Auſtriæ ducem, diu ſibi notum, mittens, Henrico ſpem fecit urbis potiundæ. quorum conatibus cum Guido Turianus reſiſteret, Henricus pacis auidior quā belli, ab utriuſq́ꝫ factionis capitibus urbem accepit in ſuam poteſtatem, impoſi/to urbi præſidio: cui Leopoldus cum Germanis cohortibus præficitur. Orta deinde ciuium rebellione cum paſſim Germani fœde cæderentur, dux in/troductis copijs quæ in ſuburbijs conſederant, Gibellinis auxilio fuit: eie/ctiq́ꝫ Turiani Vercellas ſe contulerunt. Ad quem tumultum nonnulli Lom bardiæ populi à promiſſa Henrico fide receſſerunt, Primiq́ꝫ Cremonenſes.

Vuirtenberg

Petrus Moguntinus Archiepiſcopus

In quos ſtatim Henricus coactum exercitum duxit. cuius urbis Guelphi reſiſtere diffiſi, Brixiã cum uxoribus, pueris, & aſportata leuiore ſuppellectile emigrarunt. Cremonæ à Gibellinis deditæ, mœnia portasq; & Guelphorum domos Germani euerterunt. Duxit paulo poſt in Brixiam Henricus, editaq; eſt in agro omnium quæ excindi uri euertiq; potuerunt uaſtitas. Fugientibus in montana Guelphis, urbs dedita murorum portarumq; muniтiones amiſit. Placentini (pulſo Alberto Scotto Guelphorum duce) imperialem uicarium admiſere. Interea Veneti claſſem Henrico ſpondent, qua ad regiones urbi Romæ uicinas tranſportaretur: Veronenſes Vicetini Patauini necnon Taruiſini uicarios ab Henrico ad ſe miſſos acceperunt. Robertus interea Neapolitanorum rex Mareſcallum ſuum in Etruriam miſit, uti Ferrarienſes, Bononienſes, Florentinosq; in partibus conſeruaret. at Henricus Genuenſium claſſe Sauonenſiumq; Piſas petijt, equitatu terra per Lucenſes præmiſſo, tum Romam à pontifice miſſis qui tum in gallijs habitabat. Ob tumultum deinde partium cum neutri ſtudioſus eſſet, Tybur migrauit. Agentem tybure Henricum, nuncij Friderici Aragonum regis adierunt, cum quibus ptomiſſa apud Genuam fœdera conſtituit, affinitatem quoq; regi Siculo honeſtiſſimam obtulit. Paulopoſt Tybure profectus imperator, per Sabinos Vmbrosq; Peruſium & inde Aretium amiciſſimam tunc ſibi delatus, uallis Arni ſuperioris oppida & caſtella nemine reſiſtere auſo cepit. Ductum eſt inde Florentiam, quibus Lucenſes, Miniatenſesq; & Senenſes copias miſerant, à Bononienſibus regis Roberti uenerat equitatus. Obſidione igitur incurſionibusq; uexatis Florentinis, imperator hyeme inſtante ad Caſſianum oppidum uia Senenſi, octauo à Florentia miliario conſedit. & præfecti ex Gibellinis duo, unus apud Scarpariam, alter alio loco cum Germanorum copijs relicti, capta de Florentinis ſeruare, & ſimul urbem incurſionibus infeſtare curarunt, eoq; Florentinos fame oppreſſos redegerunt, ut deditionem facere cogitarent. Contulit ſe deinde Piſas, ut Robertum maieſtatis rerum citaret, quem terno edicto citatum nec compatentem, regno priuatum denunciat. Interim tamen Lucenſes Miniatenſesq; tantis affecit cladibus, ut Lucenſes amiſſis agri oppidis apparuerit eo anno ſimul cum Florentinis in deditionem fuiſſe uenturos. Acta igitur Piſis maiori æſtatis parte, imperator per Senenſem agrum ubiq; uaſtatum, contulit ſe Aretium: qua in urbe cum maximis honoribus ſuſceptus, Robertum regem priuatum regno pronunciauit: quam tamen ſententiam Clemens in ſuis conſtitutionibus improbauit, plus imperatoris odio quàm iuris prudentia. Incidit tamen in ægritudinem imperator, ex qua ut conualeſceret (conſulentibus medicis) ad Macerati balnea ſe contulit, à quibus multo imbecillior reuerſus Bonconuentum, quod oppidum .XII. à Senis miliario diſtat, obſidere pergit. ubi ueneno intoxicatus moritur nouo inaudito ac uix credibili auſu:

quod

quod niſi à Florentinis factũ eſſet nemo crederet,miſſo equidẽ ueneno in eucharistia.Dum ſacra Chriſti cõmunione perfruitᷣ optimus princeps, animæ pabulũ,uitę uero exitium ſumpſit,ſubornato ad tam crudele ueneficium pollicitationibus & præmijs Prædicatorum ordinis fratre quodã,ut Ptolomeus Lucenſis ſcribit.At ne tanti principis mors inulta maneret, quingẽti equites Germani Henrico militare ſoliti, Hugucionẽ Fagiolanum ducem ſecuti,Lucenſes agris mulctatos, pacem iniquis conditionibus à Fagiolano accipere coegerũt.ager namq; Lucẽſis Piſano eſt additus & Gibellini exules Albiq; in urbem ſunt reducti.

De Ludouico. IIII.Bauariæ & Friderico Auſtriæ in controuerſia electis. Cap. XLIIII.

INterim principes electores cõuenientes duos in cõtrouerſia delegerunt. Ludouicũ Bauarię,nepotẽ ex filia Rodulphi de Habſpurg & Fridericum Auſtriæ duces. Qui imperatores primo apud Franckfordiã cõgreſſi,Mœno fluuio diuiſi ad pugnã nõ uenere.cõparato interim ingenti exercitu, Leopoldus Auſtriæ dux fratri auxiliaturus Ludouico ad Spirã occurrit. fugit Ludouicus.tandẽ cõiunctis copijs,Leopoldus cũ fratre Friderico in Sueuia fugientem Ludouicũ ſunt ſecuti. dubioq; Marte certatũ eſt apud Eſſelingã, multis utrinq; deſideratis captiſq;, ut neutri uictoria ceſſiſſe uideatur. Secundo maximis copijs cõparatis,ad Bruſcam Alſatiæ fluuiũ conuenere(qui fluuius Alſam per nobilẽ Argentinã ducit) ibiq; longius ſtatiuis collatis, prælium utrinq; pepigere. Vidẽs tum Fridericus Bauarũ peditatu abundare, ſtatuit & ipſe equitibus equiſq; dimiſſis pedes pugnare. quo uiſo ſtratagemate Ludouicus Bauarus in fugã uerſus in Bauariã ſe recepit. Tandẽ Ludouicus Fridericũ (fratre Leopoldo abſente) aggreſſus uincit,capitq;: nihilo tamen minus Leopoldus Bauarũ bello perſequitᷣ.quo tandẽ Argentinæ defuncto Ludouicus regno potitur,uictoriaq; elatus pro imperatore illico ſe geſſit,ardentibuſq; bellis diſſidijſq; Italiæ ciuitatibus uicarios imperatorio eis nomine impoſuit.Primũq; uicecomites Matheum(alij Mapheum ſcribunt) Galeatiumq;,tum Marcum Luchinum Ioannẽ & Stephanum eius filios ita fouit, ut Mediolano potiti ſint,idq; eo fecit quo facilius Romam profecturus coronam aureã acciperet. Sub idem fere tẽpus Robertus rex Genua Sauonãq; partis Guelphæ opera potitus,ad Ioannẽ.xxij.pontificẽ in Gallias ſe contulit,ſuadente tum pontifice,Carolũ regis Franciæ Philippi filiũ in Italiã cũ copijs miſit, Guelphis Lombardiæ Vercellis apud Guidonẽ de turre cõgregatis auxilio affuturũ. Ingreſſus Vercellas Carolus dominiũ urbis(quod tamẽ paruo tpe retinuit)accepit. Coactis eñ ſtatim Gibellini auxiliarib. Ludouici copijs,quæ cũ Galeatio militabãt, Vercellas arcta obſidione cingũt,ut Guelphi ſtatim cõmeatus inopia poſt fame cõpulſi, urbe ſimul cũ gallis emigrauerint, quam Galeatius dominio ſuo ſubegit: uictis deinde ingenti pugna,

 Florentinis

Florentinis per Accium filiũ Caſtrutij Lucenſis auſpicijs militantẽ, qui tum in Etruria imperatoris partes fouebat. Et quo Italia turbatior eſſet, Ioannes pontifex Ioannem Vrſinum cardinalẽ in Italiam legauit, cui factionis Guelphæ gratiã multos fauores ſperauit allaturam. Poſtꝙ igitur legatus in Italiam uenerat, ſtatim Guelphos extollere & fouere, ac Gibellinos opprimere annifus eſt. Vnde gibellinæ factionis principes, Ludouicum precibus pollicitationibusꝗ; uictum in Italiam deſcendere coegerũt. Qui ſuperatis alpibus, aliquamdiu Tridenti ſubſtitit, deinde Brixiam, tum Mediolanum peruenit. Vbi ciuibus libertate donata permiſit, ut XXIIII. ex omni populo creatis Reip. adminiſtratio relinqueretur. quibus ipſe præſidem addidit, ea ſolũmodo imperatoria autoritate geſturũ, ad quæ externi magiſtratus (quos Poteſtates dicunt) conſueuerunt in liberis ciuitatibus deputari. Placatis tum principum animis, ab eo paululum alienatis ob Galeatium ac filios quos ob tyrannidem in carcerem coniecit, in Etruriam iter ingreſſus à Caſtrucio Lucæ honoribus ſummis exceptus, imperatoribus exhiberi ſolitjs, ſtatim in Piſanos mouens urbis dominio potitus eſt. Commoratus Piſis duos ſeſmẽ menſes Ludouicus, Romam iturus, per maritimam terẽdit oram. Cumꝗ; Viterbium perueniſſet cum Germanis Caſtrucijꝗ; militibus, Carolus ſtatim Florentia relicta & ipſe cum copijs profectus ad genitoris regniꝗ; præſidia feſtinauit. At Ludouicus à Po. Ro. ingenti honore exultantiꝗ; fauore ſuſceptus, coronationis pompam tamdiu diſtulit, quoad proceres & urbium Italicarum primores, qui continuè confluebant, omnes aduenifſent, quoadũe pompa pridem ad omnia templa urbiſque baſilicas deſtinata, & ad eius acceſſum inchoata, die præfixa quieſceret. Quo die Kalen. Iunij nona, Stephanus ſenior Columna iuſſu cleri & populi corona illũ inſigniuit. Aggreſſus tum rem haud tanto principe congruam, inſtigantibus Romanis (qui ægre pontificis abſentiam ferebãt) Petrum Corbarienſem ordinis Minorum fratrem erexit in antipapam, ob quam rem à Ioanne pontifice qui eum excommunicauerat depoſitus, redijt in Germaniã, copijs Germanicis quæ ab eo defecerant ſub Marco Vicecomite relictis. Poſt Ludouici reditũ in Germaniam Philippo Franciæ rege hortante, Ioãnes Bohemiæ rex Henrici Lutzelburgẽſis filius (quem apud Bonconuentum oſtendimus obijſſe) ad pontificem miſit ſequeſtrum ſe exhibens, ut Bauarus eccleſiæ reconciliatus, iuri quod imperij electione prætenderet renũciaret, alterꝗ; Henricus & ipſe dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Ludouicum enim Bohemus ſuo ſuffragio elegerat, ideoꝗ; propenſior in hanc Bauarorum familiam fuit. Interim Florentini potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obſedere, qua breui fuerant potituri, niſi noua Italiæ Germanica turba incubuiſſet. Ioãnes enim Bohemus rex à Brixianis accerſitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eam urbẽ ui cepit: Bergomumꝗ; tum Spinulæ Genuenſi uiro nobili ac ditiſſimo, qui Lucam

Petrus Corbarienſis

tam à Germanis emerat, duomilia equitum, peditum paulominus immiſit. ſolutaq́ Lucæ obſidione, Florentinus ager populationibus & incendijs eſt fœdatus. Parma, Rhegium, Mutina, regis Bohemiæ dominium eligẽtes, ſe ſe illi miſſis oratoribus dediderunt. Mutataq́ eſt exinde rerũ in Italia conditio, ut quibus pontifex Romanus rexq́ Bohemus aduerſarentur, Robertus rex Florentiniq́ nullo Guelphi gibelliniq́ nominis diſcrimine fauerẽt. Qua de re fœdus iniere, Vicecomites, Maſtinus Scaliger Veronenſis, Philippus Gonzaga Mantuanus, Carraria Patauinus, Eſtenſis Ferrarięſisq́, cum Roberto Neapolitano & Florentinis. Quo fœdere Ioannes permotus Carolo filio cum copijs Parmæ Regij & Mutinæ urbium cuſtodiæ relicto, in Germaniam ſe contulit, maiores copias & tantis neceſſarias conatibus contracturus. Interea Manfredus Pius Carpi dominus inita cum Carolo ſocietate Eſtenſem aggreſſi ad Felicianum, fundunt, fugantq́. In ea fuſi exercitus pugna, octingentos ex Ferrarienſibus occiſos conſtat, captorum numerus ingens: in quibus præſtantiores, Nicolaus Reinaldi Marchionis frater, Theobaldus de Caſtabilis, & Iacobus de Agerijs, & plerićq́ ciues Ferrarienſis nobilitatis primores. Interim cum equitatu quem in Germania comparauerat reuerſus, eoq́ Parmæ relicto, Bononiam ad legatum ſe contulit, eiq́ aſſiſtentes Brixia Bergomumq́ ab eo deſciuere. Tum Accius Vicecomes Papiam ingreſſus, arcem oppugnat, præfectum regis deiecturus. Tum rex in agrum Mediolanẽſem cõuerſus, magnam ædidit uaſtitatẽ: uixq́ Parmam redire potuerat, cum Lucæ ciuitatis audit rebellionem, quibus populorum leuitatibus perpenſis in Germaniam redijt, Italicas factiones pertæſus. Interim pontifex Benedictus prudenti (ut ſibi apparuit) conſilio, ſed peſſimo in poſteros exemplo, Tyrannos & Lombardiæ primores principes legitimos confirmauit. Luchino enim uicecomiti & Ioanni ei germano fratri, quem Mediolanenſem Archiepiſcopum inſtituit, uicariatum Mediolani autoritate Apoſtolica attribuit. pari modo Maſtinus ſcaliger Veronæ & Vincentiæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ & Rhegij, Albertinus Carrarienſis Pauij, Eſtenſes Ferrariæ, Mutinæ & Argentæ uicariatus Apoſtolica autoritate receperunt. Ludouicus ut par pari (ut aiunt) referret, in ditione Eccleſiaſtica multos uicarios autoritate imperiali confirmauit. Ioannem de Vico Vrbis præfectum Viterbij: Galeotum Malateſtam & fratres Arimini, Piſauri, Faniq́ue: Ferretranum Vrbini, Nolphum & Galeatium fratres, Callij: Alegretum Clauellum Fabriani, Bulgarutium Matelicæ, Iſmedutium S. Seuerini, Gentilem Varraneum Camerini, Michaelem montis Milonis, Pangonum Cingoli, Nicolaum Boſcaretum Eſij, Guidonem Polentenſem Rauennæ, Franciſcum & Sinebaldum Ordelaphos Forliuij & Ceſenæ, Ioannem Manfredum Fauentiæ. Fuit Ludouicus ſuapte natura, quieti animi, uir comis, blandus ac perbenignus, quibus re-

bus

bus Germanos obſequentiores habuit, quàm alij armis habuere: Ideoq; cum pontifex Clemens VI. Carolum Ioannis filium Cæſarem in Ludouici dedecus depreſſionemq; declaraſſet, Ludouico tamen uiuo ad imperiũ peruenire non potuit, tribus etiã poſt mortem Ludouici ſuffectis, Eduardo Anglorum rege, Marchione Miſnæ & Gunthero comite de Nigromonte.

De Carolo IIII Cap. XLV.

PEruenit tandem Carolus ad imperium neutiquam patri auoq; ſimilis: plus enim regno Bohemiæ, quàm imperio per eum conſultũ eſt. Vuenceſlaum filium ignauiſſimum obligatis imperij publicis uectigalibus Cæſarem fecit. XV. agentem annum. Sub hoc ſecorde ſtulto rege, ueſana huſſitarum hæreſis, auorum noſtrorum ætate ortum habuit, quæ multis malis Germanos circum Boemiam habitãtes afflixit, quæ utinam ex inferiori Germania non tandem ad ſuperiorem ſerpat & penetret. Libet in ſuperiorum principũ gloriã decusq; magnificũ, eius ætatis uiri diſertiſſimi omniũq; bonarũ artium inſtauratoris Franciſci Petrar. epiſtolæ cuiuſdã uerba recitare, in qua Nerio Forliuien. ſic ſcribit. Omnis poteſtas impatiẽs cõſortis erit, cuius rei ſi qua antiqua nõ ſufficerẽt, uereor, ne recẽs nobis exemplũ caſus attulerit, neu iam Pontifex Romanus principẽ Romanũ Romæ eſſe uetuerit, quod ſama loquit: quẽ nunc diademate cõtentũ ac imperij titulo Romani nõ ſolũ patit, ſed iubet: & quẽ dici imperatorẽ ſinit, imperare nullo modo ſiturus eſt. Ad ipſum uero Carolũ Petrarcha ſic dicit. Neſcio quid Romano põtifici pollicitus iureiurãdo interpoſito, quaſi muro ualido ſeu monte inuio Ro. urbis aditu prohiberis. Quænã iſta ſuperbia eſt, principẽ Ro. publicæ libertatis autorem, libertate priuare, ut cuius eſſe debent omnia, ipſe non ſit ſuus? Innocentius enim pontifex Carolũ anno ſui põtificatus IIII per duos cardinales ad eam rẽ miſſos, at cõditione coronari permiſit: ut neq; Romæ neq; in Italia diutius moraretur. Sub hoc Carolo multa mala perpeſſa eſt Alſatia ab Anglis, qui deuictis Franciæ populis ingenti prælio, in quo Ioannes Bohemus Caroli pater occiſus fuerat, Italiã petiere, anno ſalutis. M. CCC. LXV.

Huſſitæ

De Venceſlao ignauiſſimo & ſecordiſſimo rege. Ca. XLVI

MOrtuo demum Carolo Bohemo Venceſlaus eius filius, ignauiter imperium potius occupauit quàm rexit. Paſſus eſt enim huſſitarum hæreſim inualeſcere. Quamquidem pernicioſiſſimam factionem ſanctę Romanæ eccleſiæ, papalisq; excellentiæ, & ceremoniarũ eccleſiaſticarũ contemptricem, inde ortũ ſumpſiſſe reperio, quod doctores & inſignes litteratura uiri, in Pragenſem eccleſiam cathedralem nullo pacto aſſumebãtur. Eius rei Æneas Syluius in Bohemorum hiſtoria capite XXXV. teſtis eſt. Ne ſimile uirus in Germanica natione erumpat, caueat Spirenſis eccleſia, caueat & Auguſtenſis, caueanr & reliquæ, quæ eliminatis & exploſis uiris doctis ingenio & eruditione florentibus, uel eos ſolos recipiunt, aut recipere laboranr,

qui

qui generis nobilitate tantum ſuperbiunt, qui uenaticos & aucupatorios canes, cincinnosq́ꝫ ſuos Chriſtianæ Reip. præferunt, pro libris, quum initiati ſint, clypeos & galeas oſtentantes. Vt aũt ad Venceſlaum tranſeamus, is à regno Romano omnium ſuffragijs abrogatur. Diſcant in hoc Venceſlao reges & principes noſtri, regna & principatus feliciter regi, conſeruari, amplificariq́ꝫ non poſſe, ignauia, torpore, ocio, luxu, delicijs, calamiſtratura, choreis, libidinibus, aucupio, uenatu, haſtiliumq́ꝫ congreſſu: ſed labore uigilantia, ſtrennuitate, ſapientia, uirtute, iuſticia, prudentia, frugalitate, religione, Reip. amore. Diſcant ad gubernandos populos nequaquam eſſe opus calamiſtratis, ueris & fictis fatuis, pantomimis, ſuſurronibus, effeminatis, adulatoribus, eccleſiaſticę libertatis & omniũ bonarũ literarũ inimicis: ſed grauibus uiris, grãdæuis, prudẽtibus, ueracibusq́ꝫ, magnanimis, conſtantibus, integris, doctis, ſapiẽtibus & ſapientię amatoribus. Iuſto dolore commoris libuit hæc paucula contexere, nunc ad inſtitutũ noſtrum reuertamur.

De Roberto Bauaro Re. Ro. Cap. XLVII

Depoſito Venceſlao Robertus gente Bauara comesq́ꝫ Rheni Palatinus, Philippi hodierni proauus imperio ſufficitur, uir iuſticiæ gloria clariſſimus. Hic à Florentino populo in Italiam uocatus eſt, ut Ioannis Galeatij (quem Venceſlaus pecunia accepta ducem Mediolani dixerat) potentiam comprimeret. Comparato igitur fortiſſimorũ militũ exercitu, in Italiam deſcendit, & agrum Brixianum ad Benáci lacus oram ingreſſus, copijs Galeatij congreditur. Vbi fugam Italis perfide cientibus fractus, Tridentum ſe recepit: unde uocantibus Venetis Paduã eſt delatus. ad quem Florentini oratores ſumptuoſiſſimo apparatu, ſed copias minus egregiè inſtructas ut bellum reſumeret, tranſmiſerunt. Videns optimus princeps, Florentinos copiarum paucitati pecuniarum quoq́ꝫ paululũ addidiſſe, in Germaniam redijt, ſinens Italos ſuis ſe militibus conficere. Moritur Robertus. MCCCC.X. & in choro eccleſiæ ſancti Spiritus Heidelbergeñ. ſepelitur, cum hoc epigrammate ſarcophago inciſo. Robertus Bauariæ dux co. rhe. Palatinus, Romanorum rex iuſtus, pacis & religionis amator, dignus deo uiſus, qui pro iuſticia pateretur, huius ſacræ ædis & collegij inſtitutor, hic cum caſtiſſima coniuge Elyzabetha, Norici montis Burggrauia quieſcit, uita functus anno Chriſti M.CCCC.X. Kalen. Iunij. XV.

De Sigiſmundo Magnificentiſſimo Imperatore, deq́ꝫ teſtimonio in eius laudem Ioannis Gerſon. Cap. XLVIII

Succeſſit huic optimo principi in imperiũ Sigiſmũdus Hungarorum rex. Ad quod regnũ adoptatus fuit à Ludouico Hũgarię rege ſine liberis defuncto: & Carolo eius ex fratre nepote, quẽ proceres Hũgarię ex Neapolitano regno, cui imperabat Ioãna cũ uiro expulſa, acceſſierãt, à regina quę odiũ diſſimulauerat obtrũcato an. ſalutis. MCCC.LXXXV. Is Sigiſmũdus cum

doctrina

doctrina tum humanitate, tum multatum noticia princeps fuit clariſſimus: ſæpius cum Turcis pugnauit,terra mariq́,duos & triginta Turcorum regulos ſecuri percuſſit.Tum imperator deſignatus ægreferens eccleſiæ Chriſtianæq́ plebis labem (quam poſt mortem Gregorij X I ambitione &ſuperbia gallicoq́ faſtu contraxerat) Vrbano V I. & Gebennenſi cardinali ad pontificatum ſuffectis:cum Itali & Germani Vrbanum: Galli & Hiſpani Clementem ſequerentur,aggreſſus eſt facinus Auguſto digniſſimũ magni excelſiq́
Concilium Conſtantien. animi. Peragratis em̄ Europæ prouincijs ſingulis regibus principibusq́ domi conuentis,effecit, ut cõcilium ex omniũ pontificum ſequelis ad Conſtantiam Germaniæ urbem haberetur. Inter multa aũt quæ triennio toto ſumma grauitate à patribus conſtituta ſunt:illud accuratiſſime ac ſpiritusãcto indubie autore decretum fuit,ut qui eo in conuentu pontifex crearetur quinto:& ſucceſſores deinceps ſinguli V I I. quoq́ anno : pro ſeruanda Chriſtianorum unione generalia celebratent concilia : in quibus liberum foret quæcunq́ in rem Chriſtianam uiderentur corrigere,addere, immutare: præſertim in capitibus,quæ dum nutant membra,labãt.Creatus eſt tum omnium
Martinus V nationũ ſuffragijs Orho Columna patricius Romanus pontifex Martini V (ut fit) nomine deſumpto:ſpretis Petro Luna uiro doctiſſimo,Angelo Venero,Corario,& Balthesare Coſſa patria Neapolitano:quorum primus Benedicti X I I I. Secũdus Gregorij X I I.ultimus uero Ioannis X X I I I nomen in pontificatu deſumpſerat. Venit tandem Sigiſmundus in Italiam per Belitionam ingreſſus : inde à Philippi ducis copijs pompa Cæſare digna Mediolanũ deductus, accepta Mediolani ferrea corona, Romam proficiſcitur, uana ſpe Philippi multa promittentis(ut perfidis quibuſdam Italis mos frequens eſt) ſæpe deluſus, auream coronam ab Eugenio receptutus ſubſtitit Senis per mẽſes aliquot,in gratiam pontificis rediturus:quem eo quod morigetus Philippo Mediolanenſi fuiſſet læſerat. Poſt uarios itaq́ hominum utrinq́ miſſorũ conatus, tandem Caſpare Slicchio Sigiſmũdi epiſtolarum magiſtro oratore miſſo (qui prima legatione re infecta redierat) impetratũ extitit,ut Sigiſmundus Romam ueniret imperiali diademate,coronaq́ ſublimandus.Ingreſſus eſt igitur urbem ad diem Kalendarum iuniarum XI.populo Romano cum ingenti illum pompa deducente ad ſcalas uſq́ baſilicæ diui Petri.Pontifex cum cetu Cardinaliũ obuius comiter eum excepit:ac pridie earundem kalendarum ſolenniſſimis ceremonijs coronatum,Imperatorem Auguſtumq́ ſalutauit.Abiens tum Roma Baſileam petijt: diſſidioq́
Baſilea Eugenius IIII patrum,qui tum ibi concilium à Martino V indictum & decretum & ab Eugenio confirmatum approbatumq́(Platina teſte)celebrabant, ab Eugenio diſſidentium ſedato:rebus Hungaricis rite diſpoſitis Bohemiam ingreſſus: Pragam peruenit, anno M. C C C C. X X X V I ab ortu ſaluatoris noſtri,ubi ſummis honoribus exceptus eſt:quem pauloante Bohemorum hoſtem cen

ſebant

ſcbant. Hic Sigiſmundus cum mœrore dicebat ſeſe erubeſcere propter ignō rantiam principum electorum, qui Latinas literas neq; legere neq; intelligē re poſſent. Habuit ſemper in precio literas & literatos, quos ſupra illos qui genere tantum ſunt nobiles, in ſua curia honorabat & locabat. Interrogatus cur id faceret, nobilitatemq; & illuſtri natos genere contemptui haberet, Reſpōdiſſe fertur: Iure ego illos colo, & cæteris mortalibus præfero, quos natura parens & deus ſingulari donauit ingenio. Subijciens illos ſolos à natura & deo poſſe creari. In ſua autem poteſtate ſitum, ut nobiles titulo & prædijs faceret: quocunq; placeret momento. Is etiam Sigiſmundus, quod præterire nolo, in conſilio Conſtantienſi reprehenſus à Cardinale Placentino, q; contra grammaticorum præſcripta, uerba quædam pronunciaſſet: non minus ſcite quàm feſtiuiter ait: Placentine ſi ſupra leges ſumus, quare ſupra grammaticam eſſe non poſſumus? Placentine Placentine, quibus places, placeas, mihi non places. Latinum autē Sigiſmundū fuiſſe & ſapientē, Chriſtianiſſimus Pariſienſis gymnaſij Cancellarius Ioannes Gerſon teſtis eſt, qui inter alia de Sigiſmundo ſic loquitur: Sereniſſimus rex Romanorum ſemper Auguſtus, priuſq; recederet ab hoc concilio ad locū conuentionis cum rege Aragonum, & Petro de luna, orationem ad deputatos habuit, omni religioſa pietate, & uera chriſtiana religione pleniſſimam: quam his auribus non ſine pia compunctione lætus audiui. Idemq; Theologus Io. Gerſon alio quodā in loco ſic ait. Vellem daretur hic ſpacium, quo Sigiſmundū Romanorum regem comparare liceret ipſi Dauidi. Eum namq; incredibilis labor actiuæ uitæ iugiter exercet, in quo nihilominus ſpiritum deuotionis habere compertum eſt per collocutiones deuotas, uſq; ad compunctionē lachrimoſam audientium: his oculis uidi & ſenſi, laus erit hæc Sigiſmundi ſempiterna. Multi uero noſtræ tempeſtatis principes literas odiunt, Latinum ſermonē (etiam ſi ſciant) loqui erubeſcunt. Quoniam aſſentatores & calamiſtrati qui principibus noctes & dies (ſicut ſanguiſugæ) cohærent, auertunt innocentiſſimos eorum animos, dicūtq; eſſe indecorum principi, diſcere & loqui nobiliſſimā linguam. Timent enim impudici canes, & mancipia diaboli, ſi principū ſpiritus inuadat ſanctus ardor ſapientiæ, ſtudij literarum, prudentiæ, uirtutū, hiſtoriarum, ſeſe qui barbarie pleni ſunt contemptum iri: doctoſq; & graues uiros ſibi præponi: qui nihil didicere aliud quàm aucupio, uenatu, furore, blaſphemia, crudelitate, luxu, ocio, ludo, libidine, humani ſanguinis eccleſiaſticarum rerum ſiti, & omni ueſtium, uerborum, operum leuitate, calamiſtraturaq; noſtram nationem infamem deſpectamq; reddere, ac mirum in modum apud exteros contemptam & abiectam. Perſuadent etiam principibus noſtris hæ ſanguiſugæ poſſe Reſp. feliciter gubernari, abſq; doctis & literatis hominibus: neſcientes quod ſcribit Iulius Capitolinus hiſtoriographus elegantiſſimus, Marcum Imperatorem ſemper in ore habuiſſe, illud

Gerſon

diuini Platonis. Florere ciuitates ſi aut philoſophi imperarent, aut imperatores philoſopharentur.

De Alberto Auſtrio Bohemiæ & Hungariæ rege, in Romanum regem electo. Ca. XLIX.

MOritur tandem Sigiſmundus, morbo ætateq́ꝫ confectus: Albertũ Auſtriæ ducem generum ſuum, & uirtute præſtantem, & nobilitate ſublimem, regnorum relinquens hæredẽ, quem ſtatim nobiles Hungariæ Bohemorumq́ꝫ regem ſalutauere. Poſtq́ꝫ uero Sigiſmundo parentatũ extitit, Albertus in Alba regali cum coniuge ſua Eliſabetha, ſummo conſenſu applauſuq́ꝫ populi coronatus eſt. Inter hæc electores imperij apud Francofordiam conuenientes, rem Romanã Alberto demandant: quam ſine Hungarorum conſenſu ei acceptare non licuit: id enim eis promiſerat, cum ſe regem ſuſcepere. Poſtremo multis utrinq́ꝫ habitis conſultationibus, proceres Hungarorum Friderici ducis Auſtriæ tunc adoleſcentis, hodie imperantis, precibus uicti, aſſenſum præſtitere: imperium ſumma Germanorum congratulatione, ab Alberto eſſe ſuſceptum. Ptaſcon interea factionis hæreticę caput, Polonorum regis fratrem XIII annos natũ regem appellat: qui acceptis à fratre auxiliaribus copijs Alberto Bohemiam ingredienti aliquãdiu reſtitit, nunq́ꝫ auſus tamen pugnæ facere copiã: relicto tandẽ Vlrico Ciliæ comite, qui regnũ gubernaret, Albertus in Sleſiam peruenit. Vratislauienſibus uero (ea eſt ciuitas nobilis ac potens & Sleſitarum caput) Albertũ Marchionẽ Brandenburgenſem petentibus belli ducem dedit, qui Poloniam ſæpe infeſto exercitu petẽs, longe lateq́ꝫ prædas egit. Per idẽ tempus Deſpotus Seruiæ cum ſacerdotibus & nobilibus in Hungariam profugerat, Turcorũ impetum ueritus: uno tamẽ filio relicto, qui Synderauiam caſtellũ in ripa Danubij ſitum, & à Turcis obſeſſum tueret. Albertus ab Hungaris inuitatus, obſeſſis opẽ laturus Budam petijt, aduerſus Turcos exercitũ ducit: qui iam caſtello capto aufugere. quo reſcito Albertus dimiſſo exercitu Budã redijt, ubi ob calorẽ æſtatis uehementiorẽ morbũ cõtraxit, tandẽq́ꝫ in Auſtriã iturus in rure quod Longũ dicitur, cõdito teſtamẽto VI kal. Nouẽbris deceſſit. Princeps clemẽtia, liberalitate, ac fortitudine clarus, & qui cęteris rebus longe religionis ſtudiũ antepoſuit. Regina Elyſabetha Sigiſmundi filia VIII kalen. Martij iam filium ex Alberto pepererat Ladislaum nomine, cui poſtea utrũq́ꝫ regnum paruit.

De Ladislao Alberti filio, & de integritate Alberti Bauarię ducis. Ca. L.

ALberto tamen mortuo Bohemi de rege diſceptantes (licet regina filiũ regem natũ in cunabulis oſtenderet) in uarias partes ſcindũtur: nõnullis perſuadentibus, ut Sigiſmũdi & Alberti regũ meminerint: nepotẽ filiũq́ꝫ Ladislaũ ne reſpuant, cõtra ius gentiũ paternã hæreditatem puero ne adimant, fœdera cũ Auſtralibus percuſſa ne uiolent, pupilli atq́ꝫ orphani miſereantur

reantur. At in contrarium ij,qui Albertū regem oderant,proponunt regem à regendo dictum,qui regendus ſit regem uocari nō poſſe. Vicit hæc ſententia. Albertus itaq; Bauariæ dux maiore procerū uoto rex declarat',qui apud Venceslaum quondā nutritus,Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur primores regni ad Albertum,inter quos Vlricus Roſenſis,homo ſe tempori accōmodās:prius enim partes Alberti regis fouebat.Albertus uero Bauariæ dux ea,uirtute atq; animi moderatione uſus eſt,quæ poſtquàm reges eſſe cœpere rariſſima ſemper fuit. Nā uenientibus ad ſe Bohemorū legatis, amplū & nobile regnum offerentib.gratias egit,qui ſe unū ex omnib.regem elegiſſent:multa ſe idcirco Bohemis debere. At cū regis Alberti filius extet, indecorum eſſe cū alterius iactura regnum quærere:paternā hæreditatē nulli auferendā:qui pupillos ſuo iure ſpolient deo atq; hominib.inuiſos.Quàm præclara ſententia iuſto atq; optimo principe digna: hic Albertus Bauariæ dux,Bohemorum rex eſſe potuiſſet:ſed quia iure nō potuit,aſſumere recuſauit.Si idem noſtri hodie principes efficerent, ut nulli ſuū contra deū & præter iuſtitiā aufferrent,dominandi libidine incitati,pax uigeret, iuſtitia creſceret,charitas ſeruaretur,pauperes nō interirent: pacta & fœdera manerent illeſa,Chriſtiana uirtus in Turcis augeretur, principibus ad ſuperos pateret aſcenſus,qui ſua uiolentia & iniuſta principatuū & dominiorū amplificatione ſeipſos in ſtygiam paludem præcipitant atq; demergunt.

De Friderico Auſtrio III Romanorū Imperatore. Cap. LI

FRidericū Auſtriæ ducē electores Cæſarem decernunt,qui & tutorē Ladislao ſe præſtitit,magnaq; cū integritate ei muneri præfuit.Tandē inſidijs,diſceptationib.multis bellis etiā Bohemicis,Hungaricis,& Auſtralibus fatigatus,adoleſcentē præſtantiſſimæ indolis regnis ſuis tradidit: quē nōdū principatus inicia(n)tem Bohemi per Georgium Podiebratium & Rochezanam hæreſiarcham (quod Fridericus uir integerrimus ſemper ueritus fuit) ueneno interfecere:qui ſolus patriæ ſpes,& fideliū defenſor futurus ſperabatur.Fridericus ad imperium legitimis ſuffragijs ſuffectus,compoſitis ſtatim Auſtriæ rebus:primo quoq; tempore legē promulgat, qua cunctos ſub imperio degentes,ad pacem minis pœniſq; cōpellit.tum animū ſedulo applicat ad ſciſſionē tollendā,quæ inter Eugeniū pontificem, & cōciliū Baſilienſe ſuborta fuerat:in quo conuentu Amedeus Sabaudiæ dux(reprobato Eugenio)in pontificē per patres declaratus fuerat:qui ad eam rem ſuaſu Philippi ducis Mediolani hoſtis Eugenij inducti,Amedeū ipſum,Felicem uocatum, pontificem creauere.Eugenio tamen uiuo res ſubdole orta ſopiri nō potuit, quāuis crebris legationibus, prudentiſſimorūq; deniq; principū conſultationibus ſæpius laboratū ſit.diſſolutio tamen concilij facta fuit,tum peſte,tum bello quod Eugenius Suitenſibus & Baſilienſibus(ut Platina ſcribit)indixit per Lodouicum Caroli regis Franciæ filium, quem Delphinū dicūt: qui uictorem exercitum Anglis ex regno deturbatis,in Baſilienſes per Sequanos

H 2 ingreſſus

ingreſſus traduxit in Germaniā:uictiq́ꝫ prælio haud incruento (ſubſidiaria manu Suitum,quę Baſilieſibus ex omnib. Suitū pagis ſelectiſſima ſubſidio miſſa fuit)mille & quingentis peditibus occiſis Germanos ſe uiciſſe (ut mos eſt populo)omnes iactātes. quāuis triginta Gallorū milia in paucos Suitenſes duo forſitan milia irruerint,tamen Suitenſes quaſi leones per omnē exercitum uagantur,cedunt,ſternunt:& nō in ſpem uictoriæ,ſed in mortis ultionē pugnant, nō tam uicti q̄ uincendo fatigati,prius tamē octo milibus Armeniacorū occiſis ceciderunt. Quatuor Armeniaci Heluetiū unum inſequebantur:quem cū telo cōfodiſſent ſtrauere,& in corpus exanime graſſabant. Tum alter Heluetius huius comes arrepta bipenne in quatuor illos effœminatos Gallos fertur.Ex quibus duos obtruncauit,alios uero in fugā dedit,ac deinde ſemianimū corpus ſuper humeros recepit:& inuitis hoſtib. portauit ad ſuos.Q̄ glorioſa uictoria Gallorū,qui non uirtute, ſed multitudine ſuperarunt,ſicut ipſi ſolent,& de eis Vegetius ſcribit.Miror Lepontios, ſiue Suitenſes paratiores eſſe ut ſequātur ſigna regis Gallorū,q̄ Romanas aquilas, cū tanta immanitate,tamq́ꝫ lugubri & cruenta ſtrage ſuperiores Gallorū reges abſq́ꝫ iuſto bello ſine cauſa,innocentes eorum patres,& auos,patruos,& auunculos affecerint & obtruncarint. Miror etiā quoſdā ex noſtratibus, qui cupiunt Gallos Germaniæ dominari,quos ego admonitos uelim, ut quis finis inde ſequeretᷓ,diligēter cogitēt:neq́ꝫ poſt factū(q̄d ſtultiſſimū eſſe Cicero affirmat)dicāt:Nō putaramus id, quod crebro fatua res eſt negotio peracto cōſiliū quęrere,& acta agere. Qui principib.noſtris perſuadent gratiā inire fœderaq́ꝫ percutere cū externis regibus,ſi nihil aliud agūt, id ſaltē efficiūt, ut nuncij & oratores facti,alienas terras uideant : uiarū ſolatio tædiū leuent, & donaria forſitan ſecū aſportent.Optarem principes noſtros pituita nō laborare,ſed mutuam inter ſeſe concordiā fouere,quo ſolo patriæ ſalutem,ſibi decus , poſteritati gloriā, ac in quoslibet hoſtes præcipue Turcum collectas inuictasq́ꝫ uires cōpararēt.Nihil utilius nihil felicius credidit Cornelius Tacitus Romanis optari poſſe,q̄ ſi eorū inimici inter ſeſe diſſiderent & altercarētur.Maneat,inquit Cornelius,quæſo,duretq́ꝫ, gentibus ſi nō amor noſtri; at certe odium ſui,quando urgentibus imperij fatis,nihil iam præſtare fortuna maius poteſt,q̄ hoſtium diſcordiā. Miſſa iſtæc.Gallorū rex Ludouicus quū Delphinis cū ſuis Armeniacis,& cæteris gētib.uniuerſos Alſatiæ uicos, & nōnullas ciuitates,dolo,proditione,blādimentis intrauit,fidē ægre ſeruauit,Alſatiā omnē (ea tēpeſtate Cerere & Baccho locupletiſſimā) miſerè uaſtauit.ædes,domos,caſas ciuiū,pauperū uiduarū,orphanorū,puerperarum, atq́ꝫ ipſa dei noſtri ſacratiſſima templa,igni ſuccendit . Anno ſalutis noſtræ M. CCCC. XLIIII atq́ꝫ ubi ſatis ſęuitum eſt in noſtros,cum omnia uitæ alimenta uoraſſet , & omnem libidinem in ruinas ędificiorum expleuiſſet, mutilum fractumq́ꝫ exercitum in Gallias cepit traducere) uix tertia adhuc parte ſalua,incolumi reſtanteq́ꝫ.Neq́ꝫ illam quidem partem (quantulacūq́ꝫ

ſupererat

ſupererat)integram & illeſam potuit ad ſua reducere; quãuis crederet Alſati tos uſqueadeò perculſos & attonitos, ut nec quiſpiam eorum à ſecretiſſimis ſuis penetralibus, prodire foras audeter.

De triumpho & uictoria ciuitatis Seletſtadij in ultimam Delphini cohortem. Cap. LII

CVm enim Delphinus cum copijs quæ ſupererant, diuiſis tamen exercitibus in Galliam redire inſtituiſſet, ultimã eius cohortem (quæ prædas paſſim ab Alſatibus direptas tutò ſperabat ad Galliam inferre) Seletſtadiẽſes ciues, & magna præſertim eorum cohors, qui ex uicis & uillis eò tãquam ad aſylum fugerant, quibus una ſalus fuit, nullam ſperare ſalutem, ſeſe denſis ſaltibus & præruptis nemoribus abdentes, inſperatoq́ ex inſidijs erumpentes duce & primipilo Conrado (quem Longum uocabant) ſecũdis auſpicijs obtruncarunt, ac ſpolia quæcunq́ feliciter ademerunt, eaq́ in uicum imperij Romani Seletſtad cum magno plauſu glorioſe inuexerũt. Belli quoq́ ſigna plurima magnifice per noſtros conciues à Gallis capta, in templo parochiali, ut omnibus uidenda pateant, erecta ſunt, in tanti triumphi memoriã ſempiternã. His rebus cõcilio diſſoluto diffractoq́ neutralitas (uti dixere) ſchiſmaq́ Nicolao quinto pontifice Romæ à Cardinalium ſenatu electo, Friderici Cæſaris induſtria, religionisq́ ac pacis amore tũ ceſſauere. Floruere ſub Friderico tertio Germani ingenio præſtantiſſimi tum in Theologia, tum in mathematica & aſtrorum ſcientia, humanitatisq́ literis non ſolum Latinis, ſed etiam Græcis, quales fuere (ut aliquos ſaltem & perpaucos nominemus) Nicolaus de Cuſa Treuerenſis, Cardinalis ſancti Petri ad uincula, & epiſcopus Brixinenſis, cuius doctrinam omnifariam, eloquẽtiam ſingularem, ingenium perſpicaciſſimum, Ioannes Andreæ Alerienſis epiſcopus eleganti quadam epiſtola laudauit & extulit. Hic Nicolaus de Cuſa multa in mathematicis, multa in Theologicis diſciplinis cõſcripſit. Cardinalatũ doctrina & uirtutibus meruit. Obijt Tuderti, anno ſalutis noſtræ M. CCCC die undecimo Auguſti. Eius cadauer Romam aduectum, & in eccleſia ſancti Petri ad uincula humatum eſt. Floruit & ea tempeſtate Iacobus Teutonicus ordinis Carthuſienſium, uir diuinarum ſcripturarum eruditiſſimus, dubiorum cautiſſimus interpres, uita & cõuerſatione deuotus, hac tempeſtate multa ac uaria edidit opuſcula: de anno Iubilei, de cauſis paſſionum, de moribus Chriſtianorum, de triplici ſtatu hominum, & multa alia clariſſima opera quæ nũmerare eſſet longiſſimum. Dionyſius natione Teutonicus, & ipſe Carthuſienſium ordinis profeſſus, uir & Theologia atque alijs diſciplinis eruditiſſimus hac tempeſtate claruit. Qui cum eſſet ingenio ſubtilis, & eloquio diſertus, tot & tanta ſcripſit, ut numero opuſculorum præter diuum patrem Auguſtinum apud Latinos parem habuerit neminem. Laurentius Teutonicus patria Colonienſis Theologus atq́ philoſophus maximus, diſputator acerrimus, gymnaſium Pariſienſe, quod in Gallijs celebratiſſimum eſt, legendo,

Der lãg Cuonrat. Erat miniſter publicus ciuitatis Seleſtadienſis

Nicolaus de Cuſa

Iacobus Teutonicus

Dionyſius

Laurentius

docendo,diſputando, ac uarios libros ac tractatus componẽdo egregie illu-
Henricus ſtrauit.Henricus natione Teutonicus patria Coloniẽſis, præclarus fuit theo-
logus & declamator,haud ignobilis,homo admirandæ ſanctitatis.De præ-
ceptis decalogi,de tribus partibus pœnitẽtiæ, & multa alia opuſcula edidit.
Ioannes abbas Ioãnes abbas in monaſterio Nuicellẽſi in Theologia & iure Canonico eru-
ditiſſimus.Scripſit opus inſigne & præclarum,quod prænotauit Canonum
Benedictus Saxo & Bibliæ concordantia.Benedictus Germanus patria Saxo,ex Halli oppi-
dulo ortus,oriũduſcꝑ, in philoſophia & Theologia atꝗ alijs liberalibus di-
Laus Gymnaſij Erphord. ſciplinis habitus fuit clariſſimus.Apud Gymnaſium Erphordiẽſe, q̃d apud
nos Germanos principẽ locũ obtinet,multa dictauit opuſcula, doctrinæ nõ
protritæ,nec lectionis ſpernendæ,ut ſunt eius commentaria in Geneſim, in
Georgius Purbachius Exodum,in Leuiticum,in Deuteronomium. Georgius Purbachius Viennę
mathematicam docuit,& in eo diſciplinę genere pulchra uolumina reliquit.
Ioannes de Monte regio Ioannes de Monte regio Georgij Purbachij diſcipulus,uir & Græca & La-
tina lingua peritus, cuius ingenium in mathematicis & aſtronomicis diſci-
plinis etiam doctiſſimi Italorum extollunt & laudant, ut Picus Mirandula-
nus comes in libris contra aſtrologos.Is multa ſcripſit in Gerhardũ Italum,
natione Cremonẽſem,quę & grauia ſunt & erudita. Scripſit præterea Ephe-
merides.Mortuus eſt Romæ accitus à Sixto quarto pont.max.ut emẽdaret
Ioannes Vueſalia paſchalem Dionyſij compotum. Ioãnes de Vueſalia ſacerdos, Theologus,
& philoſophus acutiſſimus Erphordienſe ſtudium uarijs libris à ſe editis,&
lectione publica mirifice decorauit.In eodem etiam ſtudio,& eodem tempo-
Rodolphus Agricola re floruit Lutrea doctor inſignis. Rodolphus de Grunigẽ natione Friſo uul-
go Agricola cognominatus, philoſophus fuit & rhetor atꝗ poëta eminen-
tiſſimus,Græcæ,Latinæ, atꝗ Hebraicæ linguæ nõ imperitus, cuius ingeniũ
& eruditionem,& ſummã morum innocentiam ipſi Itali laudauerunt.Extat
Hermolai Barbari uiri eloquentiſſimi in eundem Epitaphiũ Rudolpho no-
ſtro teſtimonium præbens,quod hic ſubnotatum eſt,

Inuida clauſerunt hoc marmore fata Rudolphum
 Agricolam,Friſij ſpemꝗ decuſꝗ ſoli.
Scilicet hoc uiuo meruit Germania,laudis,
 Quicquid habet latium,Græcia quicquid habet.

Illuſtrauit & legendo & docẽdo gymnaſium Heidelbergenſe,in quo obijt
Anno 1486.die 28.Octob.Ex Hebræo Pſalteriũ tranſtulit, ex Græco autem
quædã Platonis opera,Dionyſium Areopagitã quo minus traduceret, mor-
Petrus Schottus te eſt impeditus.Compoſuit & alia multa.Petrus Schottus, patria Argenti-
nenſis, conterraneus noſter in literis politioribus Rodolpho Agricola uſus
præceptore, Bononiæ Pontificias & Cæſareas leges ſitienter hauſit.In Aca-
demia Pariſienſi philoſophiam & Theologiam didicit.Fuit in his omnibus
eruditiſſimus,nec Græcas literas ignorauit. Scripſit multa, quæ paſſim cir-
cumferũtur.Mortuus eſt argentinæ in natali ſolo, Anno ætatis ſuæ XXXI.

Sepultus

Sepultus in æde ſancti Petri Iunioris, in qua Canonicus fuit. Mihi quoque ſumma amicitia iunctus extitit, & meum Thomam Vuolphium iuniorem ex baptiſmaris fonte leuauit. Cōradus de Zabernia oppidulo ad quartum lapidem ab Argentina diſtante, ipſum Amphionem in Muſica ſuperauit. Scripſit de Monochordio librum unum. De modo bene cantandi librum unum, & ſermones uarios, quæ omnia & ingenij, & doctrinæ ſuæ magnitudinem præ ſe ferūt. Fuit idem ſacerdos, & homo magnæ religionis, & exempli recti. Henricus Friſo Carthuſiēſis ſcripſit Chronicam ſui ordinis, librum de nouitiorum inſtructione, de uita Chriſti librum unum, & multa alia. Nicolaus patria Moguntinus, philoſophus ac Theologus fuit clariſſimus, ob eius ingenium & doctrinam Friderico Auguſto fuit chariſſimus. Edidit commentaria in libros Sententiarum, & alia quædam non abſurda. Iacobus Stralem ſub hoc Friderico philoſophus & Theologus, fuit in ſtudio Colonienſi maximus ſenex, Theologiam glorioſiſſime docuit. Compoſuit acutiſſimas quæſtiones in Apocalipſim Ioannis apoſtoli. Gabriel Byel Spirenſis, Theologus fuit magni ingenij & doctrinæ, legit in Gymnaſio Tubingenſi cum ſumma gloria. Compoſuit commentaria in libros Sententiarum, & quædam annotamenta ſuper Canonem miſſæ. Et hos paucos ex multis numeraſſe ſufficiat. Vt autem ad Fridericum Cæſarem redeamus, fuit is Imperator pacificus, quietus, admirandæ patientiæ & manſuetudinis, clero & eccleſiaſticis nequaquam inimicus.

Conradus de Zabernia

Henricus Friſo

Iacobus Stralem

Gabriel Byel

De prudentia rei militaris. Cap. LIII

VT ad rem de qua ſcripſimus reuertar, ſine controuerſia quæ ſentio dicam, adminiſtratores bellorum (quos ueteres Imperatores appellauere) Germanos iure optimos eſſe & fuiſſe dijudicandos. Si enim exercituum copiam, metandorum caſtrorum peritiam, ſignorum collationem acierū inſtructionem, ordinū pertinacem obſeruatiā, oppidorū ſolertem oppugnationē cōſideres, ac cōmeatuū facilitatē frugalitatēq; & ſtratagematū, inſidiarumq; faciēdarū & uitandarū occaſionē, neq; Athenienſiū Miltiadē Cononis filiū, neq; Themiſtoclē Neoclis, neq; Ariſtidē Lyſimachi, neq; Cononē Milriadis Alcibiadē Cliniæ, neq; Thraſibulū, Cononē, Iphicratē, Chabriā, Timotheūq; Germanicis Imperatoribus cōpatabis. Cedāt Lacedæmonij, Leonidas inclytus rex, Pauſanias magnus homo, ſed in omni genere uitę uarius, Lyſander qui Athenienſiū remp. deſtruxit, tyrannidemq; Athenis induxit, Ageſilaus optimus rex, cum à cæteris ſcriptoribus, tum à muſa Attica Xenophonte Socratico collaudatus. quid thebanum Epaminundā quē & muſicen didiciſſe egregieq; ſaltaſſe cōperimus, quod multis à perſona principis alienum uidetur, qui alienos mores ad ſuos referunt, & quæ eis leuia ui dent pari modo apud cæteros arbitrātur eſſe, ſed græcanicum eſt etiam in olympia uincere, Epaminundam dico Pelopidamq; num Germanis comparabimus? Quid de Philippo Amyntæ filio, Alexādroq;, Antigono, De-

H 4 metrio

metrio,Seleuco,Lyſimacho, Ptolemæo,innumeriſq; alijs, qui ab Alexãdro ueluti ex equo Troiano prodierunt.Habeant Pœni, Hamilcares,Hannibales,Aſdrubaleſq;.relinquant nobis Henricos,Othones,Carolos,Cõrados, Fridericoſq;.De Aſſyrijs,Perſis,Parthiſq; non eſt quod dicam,cum principum noſtrorum ſerui libertiq; illis Ventidios præſtare queant. Poſſem hic mille numerare Germanos,qui humili loco nati,nullis opibus, ſed ſola militaris rei pericia & fortitudine ſubnixi, apud exteras gentes immortalem gloriam ſunt conſecuti.Sic noſtra ætate Martinus Schuuartzius nouus homo, ſed inſtar Marij in armis acer fuit & bellicoſus: cuius pugnæ & uictoriæ in conuiuijs Britannorum (quorum tamen hoſtis fuit) creberrimè ad lyram cantantur.

Martinus Schuuartzius

De triumphis Germanorum, quodq; eorum auxilio Romani quoq; triumpharunt,& quod ipſi quandoque Romanis dominati ſunt. Cap. LIIII

DIcam igitur quod ſentio,Germanos omnium gentium uictores,uictricemq; gentem,nedum à Romanis, qui omnium gentium præſtantiſſimi uictores triumphatoreſq; fuere,uictos: & ſi partem aliquam Germaniæ uicere,non tamen ſine Germanis uictoria potiti ſunt, ſed Germanis militibus totius mundi populos deuicere. Merito igitur gentem uictricem dixerim,cuius auxilijs alij certauere.Ipſi in toto liberi,tandem florentiſſimã Romanorum rempublicam aggreſſi,quod ſtipendijs militiaq; meruerant, imperium,& totius orbis monarchiã ſibi ſubdidere. Vera nobilitas, uera libertas,& in militari diſciplina fides, robur, fortitudo, conſtantia apud Germanos ſunt.Hiſtoricos mirari ſoleo ueteres probatiſſimos(non hos nouos, qui aſſentatores potius appellandi ſunt) quibus cum lex prima ſit, ne quid falſi dicere audeant,deinde ne quid ueri taceant, ne qua ſuſpitio gratiæ ſit in ſcribendo,ne qua ſimultatis,quod cum de Germanis ſcribunt, uitia narrare ſoleant (& ea quidem minima) uirtutem uero quaſi cum faſtidio celebrant, uel non debita laude pronunciant,uel ſilentio prætereundo obticent.Quare optime Alexandrum dixiſſe legimus,cum Achillis ſepulchrum contemplaretur,ô Fortunate adoleſcens, qui uirtutũ tuarũ præconem Homerum inueniſti.Si Germanis ea copia ſcriptorum fuiſſet, quæ fuit Imperatorum, non Scipiones, nõn Catuli, non Metelli frequentius in oratorum ore uerſarentur, quàm Germanorum & duces & Imperatores, atq; maximarũ urbium expugnatores:quorum tanta copia, tanta multitudo fuit,ut ſi quiſpiam domeſticas ſolum res bellicas narrare inciperet,Liuianum codicem ſcriptis ſuis exæquaret.

De Friderico Bauariæ duce Philippi Moderni patruo & tutore. Cap. LV

SOla Friderici Bauarorum ducis uictorioſiſſimi facinora,propriam hiſtoriam flagitarent:qui Philippi principis Comitis Rheni palatini tutor &

patruus

patruus, raptores & prædones in primis exterminauit, eorūq; arces ſolo æquauit, terrarū itinera uiolatorib. tutiſſima fecit, tres illuſtres & nominatiſſimos hoſtes deuicit, pridie Kalend. Quintiles, Anno Chriſti M. CCCC. LXII inter Rhenū & Neccarū miliario uno ab Heidelberga. ad hoc inſigne certamen Diethetus Iſenburgenſis, Maguntinus archiepiſcopus ſuppetias Friderico tulit. Morit Fridericus pie & catholice, corpuſq; eius humatū eſt in ſacello à ſeipſo extructo apud Cordigeros Heidelbergen. Cuius ſarcophago ſequens Epigrāma per circuitū inſcriptū eſt: Fridericus Bauariæ dux, Comes Rheni Palatinus, ſacri Romani imperij elector, ſalus patriç, prędonū fulmē, tris illuſtres hoſtes uicit, principatum auxit, & pie uiuis exceſſit, Anno 1476. pridie Idus Decemb. Fuit eius uitæ ſocia uirtus, gloria mortis comes.

De alijs quibuſdam ducibus Bauarorum. Cap. LVI

FVit eidē Friderico pater Ludouicus princeps pius, q Chriſti amore Hieroſolymā petijt, Teutonicorū ordini apud Pruſſiā auxilio fuit, Latinas literas (Catonis exemplo) ſenex didicit, quod audierat Sigiſmundū imperatorem dixiſſe, pudore ſeſe affici ob principū electorū barbariē, qui latinarū inertes eſſent literarū, quas tamen neceſſario ſcire deberent. Fuit hic Ludouicus Roberti filius, quē inter Romanorū reges poſuimus. Cuius pater eiuſdē nominis, duobus prælijs Saxones uicit, & Robertus auus Heidelbergenſe gymnaſiū ex eccleſiaſticis prouentib. in Germania primū & antiquiſſimū, fundari & erectū iri à ſummo pontifice impetrauit. Habuit quoq; Fridericus fratrē Ludouicū principē pacificū. Huic ſucceſſit Philippus. Patruelē habuit Fridericus Roberti regis nepotē, Albertū Argentinen. epiſcopū, qui noſtra ætate non ſolū cū pace & manſuetudine terras ſuas gubernat, ſed etiā eccleſię cui præeſt nō modica iura, quondā alijs obnoxia reſtituit. Quod ego monitis Cancellarij ſuæ illuſtriſſimæ clementiæ redegi in ſequens carmen,

Ex ducibus bauaris Albertus epiſcopus iſtam
Inſtaurans arcem nobile fecit opus
Manſuetuſq; pater patriæ, multo ære redemit
Vallem, cui nomen perflua Pruſca dedit.
Et quæ pro uoto poterant intrare Trebotes
Oppida cum pagis libera reſtituit.

Hoc idem ſoluta oratione hortatu meo ita expreſſiſti.

Albertus ex illuſtri Bauarorū familia procreatus, Argentinenſis antiſtes hanc arcem carie & uetuſtate inter rudera penè obrutā priſtino decori munificentius reſtituit. Vallem eius fluminis quod incolæ Pruſcam uocant graui ære redemit. Arces ac oppida quæ ciuibus Argentinenſibus ſeruitutē ſeruiebāt ueluti alter Brutus libertati reddidit, Anno à natali Chriſtiano ſecundo & quingenteſimo ſupra milleſimum Alexandro VI Pont. Max. & Maximiliano Auguſto regnantibus. Valete poſteri.

Operis uiolator infelix eſto.

Ad Ludo-

Gallos(quos pro nutu ſuo uſq; ad Pariſiorũ urbem uexauerat)bello uel abſterreri uel ſuperari poſſe. Verũ conſtantiam, magnanimitatẽ, rei militaris exercitationem, intrepidasq; Germanorũ uirtutes crebra ſua fuga, theſauri maximi dixeptione apud Granſiam, terribiliq; ſuorũ ſtrage apud Munthã expertus eſt, & tandẽ apud Nanſen miſerrime occiſus Anno Chriſti ſuper M. CCCC. LXXVI. nonis Ianuarijs. Cecinit de hac re tritum diſtichon Ludouicus Dringenbergius præceptor meus. Granſia Murta

Oppida trina tibi dux Carole dura fuere,
In rebus Granſen, grege Murthein, corpore Nanſe.

De Conſtantia Germanorum. Ca. LVIII.

NEc ſolum Nuſſia Carolo conſtanter reſtitit, ſed aliæ quoq; Germanorum ciuitates, hoſtibus ſeſe obſidione premẽtibus, animoſe reluctatæ ſunt, adeo ut exercitus, moræ impatiens deſperata expugnatione ſępe caſtra ſoluere uideretur. Hanc conſtantiam uidimus in Vualsbuda à Lepontijs, in Vuyſſenburgo à Friderico Bauarorũ duce, in Metenſibus à Lotharingorũ ducibus, in Brunſuiga ab eiuſdẽ nominis principibus, in Bopardia à Treuerorum põtifice occupata & afflicta. Nõ enim ſolẽt Germani, cũ obſidiõe premuntur facile hoſtẽ admittere, aut ſe in deditionẽ offerre. Quippe qui prouerbium iſtud exterorũ apprime deteſtantur & abhorrẽt, Viuat qui uincit.

De bellis Maximiliani. Ca. LIX.

MAximilianus Auguſtus, ipſo Alexandro magno uere dici poteſt militarior: Qui dum adhuc ephebus eſſet & imberbis, cum Gallis, Sicambris, Batauis, Morinis, Eburonibus: nunc eques nũc pedes in prima acie congreſſus, de eiſdem etiã glorioſiſſime triumphauit. Sub hoc Cæſare feliciſſime degimus, quo uno nemo in ſuos benignior, in hoſtes atrocior. Cuius pręclaras uictorias, Hermolaus Barbarus, & Marullus Conſtantinopolitanus, hic uerſu, ille proſa laudauit. Fortitudinẽ Cæſaris noſtri ipſi quoq; Pãnonij, mortuo Mathia Coruino eorũ rege, cũ magna calamitate (quod nemo ignorat) experti ſunt. Sed qd uetera memoramus? quid illud eſt? quod ſuperiore æſtate feliciter confecit? Vicit Bohemos, & in ipſa acie primus hoſtiũ telis ſe obiecit, omnesq; occidione occidit. Pręterea quoſdã Germaniæ principes diuitijs & copijs militaribus inſtructiſſimos, Romano imperio rebelles, penè funditus deleuit. Fuit profecto glorioſiſſimus triumphus, quem ex hac Bohemica ſtrage reportauit. Huic præclaro facinori & pluſquam memorabili, non ſine gloria interfuit Caſpar Vuolphius, qui ut Cæſari ſuppetias ferret, à S. P. Q. Argentinen. cũ quingentis peditibus in Bauariam miſſus, & illic ſtrenui ducis officio fungens, perinde ac alter Furius Camillus pro patriæ libertate fortiter depugnans, ex Bohemis opima ſpolia reportauit, quatuor militaria uexilla, ui & armis ex hoſtibus cepit. Ea in hanc urbem Argentinam magno totius populi applauſu aduexit, nunc in tẽplo maximo urbis

noſtræ

noſtræ affixa uiſuntur. Huius in re militari peritiam, fortitudinē, fidem, agilitatem, conſtantiam, in bello Cimbrico, Gallico, Britannico, Burgundico, Pannonio, Bohemico ſæpius Germana nobilitas experta eſt. Itaq; in ipſis caſtris, ab Alberto Saxonum duce, non ſemel militari cingulo donatus: Anno autem proxime tranſmiſſo: qui fuit à Natali Chriſtiano quartus & quingenteſimus ſupra milleſimum, à Maximiliano Cæſare inuicti. haud procul à Ratiſpona, una cum Philippo de Rechbergk eques auratus deſignatus eſt. & inſignia gentilicia ſibi & liberis & ſuis ex fratre nepotibus hoc eſt tibi chariſſime Thoma Vuolphi, fratribusq; tuis, ac omnibus ex eiuſdem legitime deſcendentibus, pro Cæſarea liberalitate, liberaliter decreta ſunt: non ita ut multis, qui nunquam in acie ſteterunt, nunquam caſtra uiderunt, nunquā deniq; tubarum ſonum (niſi in ſpectaculis) audiuerunt. Ab imperatore noſtro non fuit moleſtum, ad Caſparem Vuolphium patruum tuum diuertere, q; is Romanas aquilas, & tyro & ueteranus ſequutus, de imperatore, de Rep. noſtra, de literis ac literatis bene meritus, mihiq; amicitia non uulgari coniunctus. Igitur Vympfelingum hoc uiro in omni uita integerrimo, inuicto, infracto, præſtitiſſime nullus admiratione capiatur.

Philippus Rechberg

De bello Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ contra Venetos. Ca. LX

TAceo memorabile bellum Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ, In quo Veneti germanicam uirtutem experti ſunt. Dux exercitus Venetorū Robertus Sanſeuerinas Italorum Achilles, una cum magna exercitus ſui parte, in flumine Atheſi ſubmerſus eſt. Cæteri partim uel deleti, uel occiſi, uel capti ſunt: partim ſibi ſalutem pedibus quęſiuerūt, prope arcem Biſenum, quod nobiles cognomento Trappi, incolunt. Facta eſt hæc ſtrages die Laurentij: Anno M. CCCC. LXXXVII. Senſerunt tum Veneti (ut alias ſæpe) quā periculoſum ſit cū Germanis ferro ac armis decernere. Multi Itali à noſtris parua manu fuſi ſunt. Hoc memorabile bellū Burckhardus de Anuuil Germanus, uir nobilis & egregius uerſu Heroico complexus eſt. Extat quoque Baptiſtæ Mantuani ad Andream Bentiuolum de eadem re elegans carmē. Roberti Sanſeuerinatis cadauer paucis poſt diebus inuentum ab Vdalrico de Frundſperg, tunc pōtifice Tridentino, & eius ciuibus in æde Diui Vigilij honorifice tumulatur. Eſt in eum tale Epitaphium.

Italiæ uictor Seuerina ſtirpe Robertus,
  Sigmundum Auſtralem ſenſit in arma ducem.
Ter proceres Veneti, bello petiere Tridentum,
  Ter uicti, hic uictus ecce Robertus adeſt.

Filius quoq; Roberti Sanſeuerinatis Antonius Maria, quē tu Bononiæ & Mantuæ ſæpiſſime uidiſti, cum nepote principis Camerini captus fuit. Poſtea tū ſingulari certamine cōgreſſus cū Ioanne comite de Sōnenburg: ab eo dem q̄q; uictus, ita ipſi Veneti in omni re uirtute noſtra inferiores extitere.

Solas

Solas quinq; germanorum gentes exercitum uictorem in Tur/
cos ſuppeditare poſſe. Et de ordine theutonicorum Cap. LXI.

QVid uerbis opus eſt, cum ex quinquaginta & eo amplius germanorũ gentibus quinq; duntaxat, Bauari, Sueui, Lepontij, Saxones, & Cymbri, quoſcunq; hoſtes, quoduis regnum, ipſos etiam immaniſſimos Turcos & Sarracenos, auſpicante deo aggredi & ſuperare poſſent. Ideoq; mirum & monſtro ſimile eſt atq; ſolius dęmonis inuentũ (qui inter Germanos diſcordiam ſeminat) quod uniuerſi Chriſtianæ religionis principes & populi ſomno preſſi, Conſtantinopolim non eripiunt, finitimisq; Chriſtianis non ſuccurrunt, Illyricos, Dalmatas, Styrios, Croacios, Lyburnos, Pannonios, Auſtrios ab impijſſimis perfidiſſimisq; Turcis, & ab eorum miſeranda ſeruitute in quam indies abducuntur, nõ liberant, nõ protegunt, neq; cogitant rem quoq; eorum agi proximus cum paries ardeat, & neglecta uires incendia ſibi cumulare. Poſſet nimirũ huic bello magnas præſtare ſuppetias ordo Teutonum à Teutonibus ex pietate chriſtianæq; religionis amore apud Sarracenos cœptus proq; incremento ac defenſione fidei noſtræ laudabiliter inſtitutus.

Ad Vniuerſos germaniæ principes. Cap. LXII.

QVid non ſperatis uos facturos, poſita prius ſimulate, cũ exigua quondam germanorũ portio ex incognitæ inſulæ collecta manu, breui omnem Europam & Africæ atque Aſiæ partem ſubiugarint. An non uniuerſi uos nunc non poteritis, quod olim Gothi exigua pars ueſtrum potuere? An erit minus in uniuerſo corpore quàm in uno digito uirium? Quouſq; igitur ſinitis, ò uos ſaltem magni germaniæ principes, fidem catholicam negligi. Conſtantinopolim orientalis imperij caput, ac totius græciæ columen iniuſtè occupari. Vrbes incendi, chriſtianum ſanguinem effundi, altaria euerti, ſanctorum reliquias canibus obijci, dei & ſuæ matris imagines lanceis effodi, ſputis lutoq; deturpari, chriſtianos in ſeruitutẽ abduci. Iuſta forſitan inter uos geritis bella. At iuſtius eſt ꝓ Chriſto pugnare, maiorq; neceſſitas Chriſti eſt hęreditatem quàm ueſtram defendere. Cogitate de communi periculo, maiora minoribus anteponite. Ne grauemini pacis cauſa, & dei redemptoris ueſtri amore, æqualibus deferre. Sumite ſapientiam, qua furori temperantiam, arrogantię humilitatem, duriciei manſuetudinem, obijciatis. Ponite tandem latens odium. Sit finis germanicæ diſcordiæ, ut quorum conſueuit in armis eſſe inuicta uirtus, unitis iam uiribus ac concordibus animis, in Turcos militaria ſigna feratis. Redimite, liberate infœlices chriſtianos qui à Turcis in compedibus retenti, miſerè ſeruitutem ſeruiunt. Byzantium regiam urbem quę nunc Conſtantinopolitana dicitur quo pacto recuperetis cogitate. Id ueſter honor, id uera Chriſti fides, & religio, Id chriſtianæ Reipub. ſalus expoſcit. Nobiles eſtis, inſignia militaria palam getitis, & ceruices torquibus

De inuentione celeberrimæ artis impreſſoriæ. Capût. LXV.

ANno Chriſti. M. CCCC. XL. Friderico tertio Romanorum imperatore regnante, magnum quoddam ac pene diuinum beneficium collatum eſt uniuerſo terrarum orbi à Ioanne gutenberg. Argeñ. nouo ſcribendi genere reperto. Is enim primus artem impreſſoriam (quam latiniores excuſoriam uocant, in urbe Argeñ. inuenit. Inde Maguntiam ueniens eandē fœliciter compleuit. Interea Ioannes Mentel id opificij genus inceptans, multa uolumina caſtigatè ac politè Argentinæ imprimēdo, factus eſt breui opulentiſſimus. Huic ſucceſſit Adolphus Ruſchius. mox Adolpho Martinus Flachus, qui & ipſi Argentineñ. in natali ſolo cū laude & gloria hanc artem exercuerunt. Is eſt ille Martinus Flachus, qui dum in humanis eſſet, iunctus affinitate fuit noſtro Mathiæ ſchurer, homini ſane docto, probo ac integro, cuius quotidiano conuictu, aſſidua familiaritate ac conſuetudine, chariſſime Thoma, & ualde recrearis, & mirificam uoluptatem capis. Nec ſolum noſtri in hac arte Argentinæ floruerunt, ſed eandem etiam alibi tractantes, & decus & emolimentū ſunt conſecuti. Ita Sixtus Ruſinger Argentinus, Neapoli anno M. CCCC. LXXI. libros quomodo imprimi poſſint, primus monſtrauit. Ob quod factū Ferdinando regi & Neapolitanæ nobilitati chariſſimus extitit. Huic ſæpe ab ipſo rege epiſcopatus & ampliſſimæ dignitates oblatæ ſunt. His omnibus patriam Argentinam pręferens, ad nos cōceſſit, eſtq; hodie uita ſuperſtes, uir ob dignitatē ſacerdotalem & ſenium reuerendus. Præterea Vdalricus cognomento han, ſub idem fermè tempus formas librarias, rem inauditam, nec unquam Romanis uiſam, Romam attulit. Fuit is natione germanus, cui cognomentum (ut dixi) erat han, id latine gallum gallinacium ſignificat. Hoc ideo ſcribo, quia Campanus & aliquot docti, exiſtimauerūt hunc Vdalricum natione gallum fuiſſe, quod plane falſiſſimum eſt. Is tamen error ideo emanauit quod cognomen familiæ traductum fuit in latinum, quod Hermolao barbaro auctore nunquā fieri debet. nomina enim & cognomina, opidorū propria, ſicut hominum quacunq; lingua retineri ſolent. Itaq; Vdalricus han, cū hoc diuino opificio, rem litterariam ex inopia ad ingentem ubertatem perduxiſſet, Antonius Campanus in illum iocatus hoc Tetraſtichon edidit.

Anſer Tarpeij cuſtos Iouis, unde quod alis
Conſtreperes, gallus decidit, ultor adeſt
Vlricus gallus, ne quem poſcantur in uſum,
Edocuit pennis nil opus eſſe tuis.

Non eſt prætereundus Ioannes Prus municeps noſter, qui hanc artem hodie in urbe Argentina diligenter excolit, qui infinita uolumina literarum ſtudioſis legenda dedit. Multi ſummi & celebres uiri hoc impreſſorium munus laudauerunt, ut Polydorus Vrbinas, ut Beroaldus præceptor tuus. Is in qua

dam oratiõe ſua,quod inquit ingenioſius inuentũ, ꝙ litteraria Impreſſoria, uel ut Larinius loquat excuſoria,qua nihil utilius. & alibi idem Beroaldus in quodã hẽdecaſyllabo: O germania muneris repertrix,Quo nil utilius dedit uetuſtas, Libros ſcribere quæ doces premendo. Nõ piguit in præſentia eos qui chalcographiam,uel inuenerũt,uel illuſtrarũt,memorare. Nõ ſunt enim tantæ rei autores ſua laude fraudandi, præſertim ut poſteritas ſciat: quibus hoc diuinum & immortale munus acceptum referre debeat.

De Architectura Germanorum. Ca. LXVII.

IN Architectura Germani excellentiſſimi ſunt, quorũ ædificia Æneas Silius mirari ſe potuiſſe ſcribit nõ cõmẽdare.Sũt meo,inquit, iudicio Theutonici mirabiles Mathematici,omnesꝗ gentes in Architectura ſuperãt.hoc homo Italus de germanis teſtatur,nec falſa loquutus eſt,quod ut cætera ędificia(quæ paſſim in Germania magnificentiſſimè extructa ſunt)omittã,Argentinenſe templũ & turris in eo ædificata abũde demonſtrãt.Hac una ſtructura nihil in uniuerſo orbe cõtẽderim eſſe precioſius,nihil excellẽtius. Quis ſatis mirari,ſatis laudare poteſt Argentinẽſ. turrim,quæ cælatura,ſtatuis,ſimulachris,uariarũꝗ rerum effigie,omnia Europæ ædificia facile excellit. cuius altitudo excedit numerũ ccccc & xv cubitorũ.Miraculũ eſt tantam molem in tam altum attolli potuiſſe.quid ſi iſti à laudatis autoribus laudati artifices reuiuiſcerent,Scopa,Phidias,Cteſiphon,Archimedes,profecto in Architecturæ diſciplina ſe uictos eſſe à noſtris uel palàm faterentur:atꝗ hoc opus Dianæ Epheſię templo, & Pyramidibus Ægiptiacis, atꝗ his omnibus quæ inter ſeptem ſpectacula numerantur longe anteferrent.

De Pictura & Plaſtice. Cap. LXVIII.

NOſtrates quoꝗ pictores eſſe omniũ præſtantiſſimos uel ipſa experientia(quæ rerum magiſtra eſt)apertiſſime docet.Icones Iſrahelis Alemani per uniuerſam Europam deſiderãtur,habenturꝗ à pictoribus in ſummo precio.Quid de Martino Schon Colmarienſi dicam,qui in hac arte fuit tam eximius,ut eius depictæ tabulæ in Italiam,in Hiſpanias,in Galliam, in Britanniam,& alia mundi loca abductæ ſint. Extant Colmariæ, in templo diui Martini, & ſancti Franciſci,præterea Seletſtadij apud prædicatores in ara quæ diuo Sebaſtino ſacra eſt, imagines huius manu depictæ, ad quas effingendas exprimendasꝗ pictores ipſi certatim cõfluunt,& ſi bonis artificibus & pictoribus fides adhibenda eſt,nihil elegantius, nihil amabilius, à quoq̃ depingi reddiꝗ poterit.Eius diſcipul. Albertus Durer & ipſe Alemanus hac tẽpeſtate excellẽtiſſimus eſt,& Nurẽbergę imagines abſolutiſſimas depingit,quæ à mercatorib.in Italiã trãſportanť,& illic à ꝓbatiſſimis pictorib.nõ minus ꝓbanť ꝙ Paraſij aut Apellis tabulę.Ioãnes Hirtz Argẽtinẽſ nõ eſt omittendus,qui dũ in humanis eſſet,apud pictores omnes in magna fuit ueneratione,cuius in pictura peritiã clariſſimę ac ſpecioſiſſimæ imagines

tum

tum alibi,tum Argentinæ in natali ſolo depictæ teſtantur. In Plaſtice (hoc eſt figulina arte,quæ ex terra ſimilitudines itidem fingit) Germani præſtantes ſunt,quod ipſa figulina uaſa & plurima uaſorum fictiliũ genera quæ modo humanæ uitæ uſui ſunt,indicant & demonſtrant. Hic ſunt quos uel Corebus Athenienſis figulinę artis inuentor admirari poſſit & laudare.

De fortitudine Germanorum. Cap. LXIX

MVlti Græci & Latini autores fortitudinem Germanorum extulerunt. Breuitatis tamen cauſa multis obmiſſis Philippi Beroaldi præceptoris tui ex quadam oratione uerba ſubnotabo. Germani, inquit, quos & uulgus & hiſtorici luculenti Alemanos appellant,in uniuerſum animoſi,liberales,ingenioſi.ſcriptores Priſci Germanos extollunt, quod à paruulis duriciei & labori ſtudentes in uenationibus, atq; in ſtudijs rei militaris cõſiſterent, quibus arma tractare ludus fuerit, feras excipere uoluptas.quàm acres forẽt bellatores,& libertatis retinentiſſimi,ſæpe Romani experti ſunt, & quidem infeliciter, quorum exercitus quinq; conſulares ſub totidem ducibus per interualla temporum fuſi profligatiq;. Nec impune Caius Marius cũ pugnaciſſima gente conflixit. Diuus quoq; Iulius magis arma Germanis oſtentauit quàm intulerit. Auguſtus Cæſar uirtutem Germanicam duabus cladibus expertus,Loliana ſcilicet & Variana. Sed Varianam adeo exitiabilem ſenſit tribus legionibus cum duce cæſis,adeoq; conſternatus eſt,ut barba capilloq; promiſſo caput interdum foribus illideret,uociferans, Quintili Vare legiones redde. Quid multa? Germani ob unicam fortitudinẽ ac uim bellicam,Herculem,Martemq; perinde ac uirtutis præſides in primis coluerũt, nihil neq; publicæ rei,neq; priuatæ,niſi armati agentes,præditi proceris corporibus, & ſtatura prorſus militari. Nec apud nos Germanos ſoli uiri pugnaces & egregij ſunt bellatores,ipſę fœminę cum res poſtulat ad arma paratæ ſunt ſtudia bellica tractantes. Proditum eſt memoriæ fœminas quoq; Germanas ſumptis aliquãdo pro patria armis ex integro uirorũ pugnas inſtauraſſe,& ſicut Cornelius Tacitus autor eſt,nullã aliam dotem afferre conſueuiſſe in Maritorum domos q̃ frenatum equum, & ſcutum, & frameam.

De nobilitate Germanorum. Cap. LXX

IOannes Teutonicus ille egregius Decretorum interpres in quadam gloſſa diſt. xxxiiij. Germania,inquit,à germine dicitur, eſt enim uetũ germen nobilitatis. Atq; hunc Teutonem dices & ſuæ genti blanditum. Alterius igitur nationis hominem afferam Germanorum alioquin hoſtem & detractorem Antonium Campanum, qui de Germanis loquens ſic ad uerbum ait: Illi domi concordes,foris ſtrennui,& acquiſiere imperium,& tantam illuſtrium uirorum multitudinem pepererunt, ut per reliquum orbem ueluti Colonijs nobilitatis uſquequaq; deductis familias nobiliſſimas & regias propagauerint: nec ulla ſit familia in Gallijs, ne regia quidem, nulla in Hiſpa-

nia,aut in Italia paulo illuſtrior,quæ ſi antiquitatem repetat ſuam, non ſta-
tim è Germania eſſe prædicet, & ueluti è ſeminario quodam ueræ nobilita-
tis è uobis ueniſſe glorietur. Nam quis obſecro familiam Gallorum regum
tam celebrem,tam laudatam protulit? Germania,Pipino Germano autore.
Quis Hiſpaniæ domum tam inſignem, quæ nunc regnum obtinet, & pro-
pe ad Libiam uſq; proreditur? Germania, Richardo Viſigotho Germano
autore.Quis tot nobiliſſimas familias per uniuerſam Italiam, tanquam ex-
cuſſo gremio nobilitatis fudir,ſparſit,ſeminauit? Germania, Hērico Germa
no aurore,qui Ordelaphos, Varanos,Malateſtas,Māfredos, Gallaſſos,Fe-
retranos,Vicecomites,Gōzagas, aliasq; innumerabiles & inſtituit nobiles,
& locupletauit:ut uere dici poſſit, fonrem nobilitatis uiuum & perennem fu-
iſſe Germaniā,aut mare potius,quod omnes prouincias Europæ ſuo ſplen-
dore uelut æſtu quodam nobilitatis inundauit, dum in Galliam, in Hiſpa-
niam,in Italiam nationesq; alias propagauit imperium.Nō ergo à Roma-
nis Germania traxit, ſed Romanis potius Germania nobilitatem immiſit,
quam maiores noſtri uirtute, gloria, rebus geſtis magnifice pepeterunt. Si
enim à uirtute nobilitas naſcitur,Germani profecto Romanis uirtute mini
me inferiores extiterunt,utpote qui fidem,integritatem,iuſtitiam,liberalita-
tem,ueritatē ſemper coluerunt. Si magnificentia rebusq; geſtis nobilitatem
adipiſcuntur homines,quæ natio magnificentior, minusq; inuicta Germa-
nis? Quod ſi ex antiquitate & longo æuo nobilem quempiam iudicabimus,
fuere Germani longe uetuſtiores Romanis.Roma enim Chriſtū anteceſſit
annis ſeptingētis & quinquaginta duobus. At nobiliſſimam urbem Treue-
rim,quæ Ammiano Marcellino autore in Germania ſita eſt, cōſtat duobus
annorum milibus Chriſti ortum excedere diuturnitate,id quod nec ipſi Ro
mani inficiantur.

De liberalitate Germanorum Cap. LXXI

GErmanos comes faciles,& pecuniæ liberales eſſe, nemo unquam nega-
uerit,quum nō ſolum inter ſeſe,ſed etiam in aduenas & peregrinos ho-
ſpitalitatē(decorū liberalitatis genus)obſeruēt:quorū domus hoſpitibus nō
modo facile patēt,ſed etiam ipſi errātib.comiter & ſine faſtidio uias demon
ſtrāt:tamē in quo uirtutē ſuā cæteris impēdere nitunť,et in quo laudē mereri
debent,in eo ignominioſam uitij labem ſibi cōparant.gulæ enim & ebrieta-
tis arguunť ab his,qui ſuā auaritiā & odioſam tenacitatē ſimulata modera-
tione fictaq; frugalitate norūt obumbrare. Germanorū humanitate diuus
Athanaſius quū in toto orbe turus nō eſſet,furorē Imperatoris ab Ario ſe-
ducti euaſit,ac duobus ferè luſtris hoſpitio clam exceptus,apud Germanos
fidei ſymbolū cæteraq; cōſcripſit. Germanorū humanitatē,liberalitatē,& in
hoſpites munificētiā Cornelius Tacitus probat.Cōuictibus inquiens,& ho
ſpitijs non alia gens effuſius indulget.Quemcunq; mortaliū arcere tecto ne
fas habetur. Quid mirum, nos hodie hoſpitalitatem diligere, poſteaquàm
Chriſtus

Hoc ideo dicit,quod plerique Belgarū à Germanis ſunt oriundi. Nam alioqui cōſtat Germanos ſub Conſtantio nōdū in Galliā fuiſſe trāſgreſſos.

Chriſtus & diuiniſſimus Paulus eam tantopere commendarint, quum maiores olim noſtri nondum Chriſtianæ religionis conſcij, naturalis ſolum rationis ductu, in aduenas benefici fuerunt, & perliberales. Viderint qui nobis ebrietatem aſcribunt, ſi non uirtutem noſtrā in uitiū calumniatores uertant.

De fertilitate Alſatiæ. Cap. LXXII

VT multas Germaniæ regiones obmittamus. Alſatiæ fertilitatem proſequamur. ea tametſi Germaniæ portiuncula eſt, tamen aëris temperie, ſoli fertilitate, aquarū copia, nemorū ſalubritate, Cereris ac Bacchi abundantia, ac omniū rerum ubertate eſt effluentiſſima, quæ merito cella penuaria & Germaniæ nutrix nominari poteſt. Ægyptus, Sicilia, Italia, Hiſpania, ſicut receptiſſimi autores prodiderūt, ſunt quidē regiōes uberrimę fertiliſſimæq;: frumenta tamē & uina quæ illic colligunt, craſſa ſunt & pinguia, & ſciti ſaporis, minime tamen duratura, quæ tamen apud nos ad 60. uſq; annū incorrupta, illeſa, ſincera, pura, & ad mortaliū uſum accommodatiſſima permanent. Huc adde, quod Alſatici diuina ingenia ſortiunt ex aëris lociq; tēperie. Multos protulit patria noſtra claros doctrina & eruditione uiros. Extātq; hodie etiā in quocūq; diſciplinæ genere peritiſſimi. Si Theologū deſideras, ad manum eſt Keyſerſpergius: ſi iureconſultū, Bernardus Vurmſer condiſcipulus tuus in prōptu eſt, qui tecū unà Bononię diuini & humani iuris profeſſorib. operā dedit, & in legali doctrina ita acutus, ita diſertus euaſit, ut merito dici poſſit noſtri temporis Papinianus. Is quanq; ætate iuuenis, tamen eruditione ueteranus eſt, quod & illius reſpōſa & cōſilia lucidiſſime teſtant. Sed heu ſuccurrit nūc Amādus Vuolphius tuus Germanus frater iurecon. egregius, q ſuperiori æſtate morbo intercutis aquæ perijt, cui ſi uitā prorogaſſet deus, exornaſſet ſeculum noſtrū. Sūt in medicina, ſunt in mathematica, oratoria, Poëtica, qui nec ſpernēdi ſunt, nec abijciendi. Loquar de Thoma noſtro Aucupario, ob breuitatem reliquis obmiſſis, qui neſcio quid magni ac alti de ſe pollicetur, qui ſi ætate proceſſerit, proculdubio non tam Alſatiā quàm Germaniam poëmatis ſuis illuſtrabit.

Concluſio per Epilogum.

DEniq; ut ad calcē properemus, exploratū eſſe nō dubitamus in toto orbe Germaniā cæteris p̄ſtare nationib. uirorū multitudine, fœminarū pudicitia, ducū, principū excellentia, eorūq; ſincera ac pura nobilitate, militū fortitudine & proceritate, atq; cōmuni liberalitate, fide, integritate, libertate, conſtātia artiūq; præcipuo ingenio, epiſcopatuū magnificētia, urbiū & ciuitatiū numeroſitate, magnitudine, ac ſtudioſiſſima templorū inſtauratione, Romanæ ſedis obedientia, decimarū oblationū & elemoſynarū largitione, honeſto ueſtium uſu, tum ſitu ſalubritateq; cœli iucūdiſſima. Præterea ipſa Germania, benigniſſimo uentorū afflatu, latiſſimorū fluuiorū et Thermarū copia, nemorū & ſaltuū iocūda utilitate, crudeliū ferorūq; animaliū carentia & magna ſoli fertilitate principatum obtinet, Quicquid eſt quo uita noſtra

carere non poteſt,id omne deus Germaniæ non inuidit,opes,pabula,lacus, fruges,uineta,uariję generis uina, uel unica Alſatia, multis exteris abunde pręſtat,uellera,lina,ueſtes,iuuenci,equi. Metalla,aurũ,argentum,æs,ferrum, non ſolum montes, ſed & flumina Rhenus, Danubiusq́ proferunt, ut nec Pactolo,neq; Tago cedat Germania, longe à mari diſtans,quod Plato improbitatis magiſtrum appellat. Sunt demum Germani ſacroſanctæ Chriſti religioni deditiſſimi,ac obſeruantiſſimi,à qua nec uinculis,nec carcere,nec ipſa denique morte diuelli poſſunt, ſicut neque à ueritate (quam ipſis Perſis ſanctius colunt) recedere uidentur, quod profecto ſanctiſſimum & omnium præſtantiſſimum eſt dijudicandum.

FINIS

CHRONICON VETVS RERVM MAGVNTIACARVM PER CONRADUM EPISCOPUM.

Continet autem de eccleſiaſticis ueſtibus,inſtrumentis, & ornamentis templi Maguntini, & ſubmotione Henrici ab archiepiſcopatu,cæde Arnoldi qui corruptis pecunia Romano pontifice & Cardinalibus ſedem occuparat. Item de Rodolpho Clobelouch fratre ducis Zeringenſis quem populus Maguntinus elegit.De Conrado Bauaro & Chriſtiano Cancellario Frider.I.De Sigefridis archiepiſcopis & Conrado Ar. Colonienſi poſtulato. Poſtremo de Chriſtiano propter probitatem exautorato,& Gerardo F. comitis ſylueſtris,Des Valdtgrafen : qui Maguntinam epiſcopen emit c c. Marcis pecuniæ præſentis,à legatis ſedis Romanæ per Conrad.epiſcopum.Sunt autem hæc geſta ſub Frid.I. Henrico VI.Friderici F.Philippo rege,& Friderico II. filio Henrici VI.nepote Friderici I.Nec reperiuntur in uulgatis Chronicis.

VENERABILI patri domino Theodorico abbati,& fratribus C.Ludouico priori Ioan.Rudolpho ſacerdotibus C. presbyter epiſcopali nomine indignus,gaudia electis dei ante mūdi exordia præparata.Solent plerunq; res olim geſtæ ſi ſcriptis non fuerint commendatæ ſic obliuionis conculcari pede, ut nulla de ipſis à poſteris memoria habeatur, cum tamē earum noticia poſſet forte fore alijs cauſa cautelæ,& inſtrumentum euadendi pericula uel uitandi . Quod ſi non ſit, ſaltem legentibus & audientibus tedium tollitur,dum ea tranſierint,eis quaſi quædam recentia renaſcuntur. unde fit ut ex hoc in admirationem ducantur uel ſtuporem,uel certe ad paſſionis gemitū prouocentur. Scripturus itaque uobis iacturam & oppreſſionē, qua annis iam c.cepit ruere eccleſia Maguntinē.ipſius inuoco gratiam cuius ea quæ ſuſtinuit & adhuc ſuſtinere nō deſijt,mala,iudicio eſt oppreſſa.Igitur ut eius miſerabilior calamitas quā patitur,& flebilior elucescat,prius quibus honoribus claruit, quibus diuitijs & ornatibus referta fuerit,ſuccincte & breuiter diſſeremus.Erant ibi purpurarū præcioſarū tantæ copiæ ut diebus feſtiuis totum monaſteriū cum ſit tamen longum & latum,intrinſecus tegeretur,& tamē adhuc ſuperfuerunt.Erant ta

petia & dorſalia mira picturæ uarietate diſtincta, quæ operis ſubtilitate & pulchritudine animos intuentiũ admiratione delectabant. Præter iſta erant & alia quæ ſuper pauimentum templi & ſcamna & coram altaribus ſternebantur. Erant pallæ altarium auro intextæ præcioſæ. Inter quas tres erant præcipuæ, quarum una æſtimabatur poſſe ualere marcas C. alia LX. atque aliæ non minoris uel parum minoris poterant æſtimari. Erat in caſulis Dalmaticis ſubtilibus & cappis ſericeis & purpureis auro & gemmis intextis precioſus & copioſus theſaurus. Inter quæ ſex cappæ præcipuæ erant. quarum una æſtimata eſt ad LX. Marcas. ſic enim & obligari poterat. aliæ quinque minoris erant æſtimationis. ex hijs duas ego uidi, quarum una uetuſtate fuit ſic conſumpta & attrita, quod alicui uſui non ualebat. data ergo eſt igni, & reddebat tres Marcas auri cum dimidia. Alia quæ adhuc recentior uidebatur uendita eſt cum una palla altaris: quid pro hijs acceptum fuerit uel quo deuenerit uenditum acceptum penitus ignoratur. Inter caſulas autem ſic de quolibet colore duo paria: duæ nigræ aurifrigiatæ & eiuſdem operis duæ Dalmaticæ. & duo ſubtilia latis aurifrigijs ornata. & hæc omnia ualde bona. Item duæ caſulæ de ſamito albo & eiuſdem fili Dalmaticæ duæ. ſubtilia duo cum auro ornata omnia ualde bona. Item duæ caſulæ de rubeo ſamito, & tot Dalmaticæ & ſubtilia aurifrigiata ualde bona. Item duæ caſulæ de uiridi ſamito, & tot Dalmaticæ & ſubtilia aurifrigiata ualde bona. Item duæ caſulæ de croceo ſamito, tot Dalmaticæ & ſubtilia ualde bona. Vna inter cæteras erat caſulas ante paucos dies uiolacea, latis & magnis aurifrigijs, longa & larga, aureis lunulis & ſideribus inſertis: quæ tanti erat ponderis propter aurum ut plicari non poſſet, & in ipſa uix aliquis poterat niſi ualde robuſtus diuina myſteria celebrare. Veſtiebantur tamen illa pontifices & prælati feſtis præcipuis canturi. Sed poſt euangelium cantato offertorio, factis oblationibus, illam deponentes flexibiliorem ſumentes in illa diuina perfecerunt. Item multæ tunicæ diuerſorum colorum, uidelicet rubei uiridis & uiolacei coloris, uirgulatæ, crocei, albi, quibus utebantur miniſtri altarium & acoliti & criſmatis portatores. In Albis, cingulis humeralibus ſtolis & cæteris ornamentis paucis credenda copioſa diuerſitas. Erant inſulæ uel thiaræ XVIII auriphrigiatæ, chirothecæ ualde bonæ. XVI annuli pontificales boni & magni. de Robino unus & impoſitis alijs gemmis minutis. de ſmaragdo unus. de ſaphiro unus. de Topazio unus. Baculi paſtorales duo ueſtiti argento. Caligæ VIII. & tot ſandalia. Hæc de ueſtimentis. Nunc de ornatu & theſauro eccleſiæ, & primo de pertica audiatis. erat pertica argentea concaua deaurata, quæ tantũ præcipuis feſtis ut in paſſione, Pentecoſte, in dedicatione eccleſiæ, in feſto patroni glorioſi confeſſoris beati Martini, in natiuitate ſaluatoris ante altare dependebat. In qua uaſcula

ſcula ſuſpendebantur, quædam eburnea, quædam argentea, formarum di/uerſarum, omnia reliquijs plena. In horum omniũ medio fulgebat ſmarag/dus ſuſpenſus catenis aureis duabus, habens quantitatem & ſpiſſitudinem dimidij peponis magni,& per omnia ſimilitudinem habens peponis,& ipſe concauus:huic ſolebat aqua infundi cum duobus uel tribus piſciculis paruis: & depoſito deſuper operculo, cum mouebantur piſciculi,ſimplices & uetulæ lapidem uiuere affirmabant.Erant thuribula X.argentea deaurata,& unum aureum habens auri Marcas III. & acerræ X I. inter quas una erat de lapi/de integro Onychino concauo, habens ſimilitudinem uermis horribilis id eſt, ut buffonis: concauitas eius patebat in dorſo,ubi & circulus argenteus cum literis græcis ambiebat. In fronte huius acerræ quia caput habebat ſimile uermi monſtruoſo,erat lapis Topazius ualde precioſus, magnitudi/nem habens dimidij uitelli oui: in oculis eiuſdem acerræ duo Robini, quos Carbunculos uocant. adhuc eadem acerra habetur hic, ſed gemmæ non. Item erant duæ grues argenteæ concauæ, quæ ſolebant poni iuxta altare hinc & hinc,& dorſo patebant,impoſitis carbonibus & thure uel thymiama te boni odoris fumum per guttura & roſtra emittebant.Erant autem grues tantæ magnitudinis cuius uiuæ. Erant libri qui pro ornatu ſuper altare po/nebantur, ut euangeliorum epiſtolarum plenariorũ &c. aliqui ueſtiti ebore ſculpto,alij argento,alij auro & gemmis.Erant pelues IIII. argenteæ,& ur/cei diuerſarũ formarum quos manilia uocant eo quod aqua ſacerdotum ma nibus funderetur ex eis,argenteam quædam habentes formam leonũ,quæ/dam draconum, auium uel gryphonum uel aliorũ animaliũ quorumcunq;. Erant candelabra magna duo quę iuxta altare ponebantur argentea,& alia minora quæ ſuper altare ponebantur,quibus rotæ ſupponebantur latæ pro/pter ſtillicidia candelarũ neſcio quot. Erat corona magna pendens in choro ad ſimilitudinẽ eius quæ adhuc pendet ad ſanctũ Albanũ, & una in medio templi, atq; aliæ tres minores ante altare ſancti Martini,omnes ex argento diligentius fabricatæ. Erant cruces argenteæ portatiles miræ pulchritudinis, quarũ duæ in Palmis,duæ in paſchate,duæ in ebdomada paſchæ,duæ in to gationibus,duæ in die aſcenſionis domini ferebantur. X. per totũ.Erat & una crux tantæ longitudinis,ut totũ brachium magni uiri, in qua erant ſanctorũ reliquiæ multæ & magnę.In medio uero cõtinebat de ligno dominicę crucis ad quantitatẽ digiti,ad longitudinẽ uero palmæ uirilis:ueſtita erat hæc crux auro puriſſimo,& gẽmis precioſis & multis.Erat & alia crux lignea auro op/timo ueſtita,in qua imago erat aurea domini crucifixi, quę imago cuiuslibet cõmunis hominis magnitudinẽ excedebat,cõcaua,ſed multũ ſpiſſa, cuius uẽ ter plenus erat reliquijs & gemmis precioſiſſ.dicebatur autẽ nec Romanum imperium meliores habere:hæc crux poterat diſſolui membratim in iunctu ris,primo in talo, in genuibus,in femore, in humeris,in cubito,in manibus,

in collo

in collo, ubi corpori inherebat. cætera pars corporis dorſum ſcilicet & uenter
pariter coherebāt,& hoc ideo ut cōmodius & ſecurius poſſet in archa ſibi ad
hoc deputata ſpecialiter reſeruari.hæc raro ponebaẗ niſi forte præſente rege
uel alio magno principe & in feſtis paſchæ uel natalis domini & pontifice
hoc iubente. Cū autē hoc fieri oportebat tunc in loco ualde eminenti in tem-
plo ſuper trabem , ubi nulli alieno patebat acceſſus, à miniſtris fidelibus lo-
cabatur . In huius imaginis capite loco oculorū erant duæ gemmæ quas car-
bunculos uocant,tantæ magnitudinis, ut duo uitelli ouorum:qui in tenebris
Libra auri coruſcabant . huic cruci inſcriptus erat uerſus iſte , Auri ſexcentas habet hæc
continet duas crux aurea libras.Et nota quod una libra habet duas marchas auri . Sic ergo
Marcas. erant mille & cc.marchæ auri probatiſſimi.Nec ſilendū arbitror:pro ſpecia-
li huius auri examinatiſſimo ualore crux ipſa proprio nomine cenſebatur,uo
Benna. cabatur autem Benna .

De indumentis quotidianis,crucibus, calicibus, ampullis, attinentibus,&
thuribulis mentionem facere propter multitudinem non bene poſſum. Sed
Calices XII. quia de calicibus dicimus ſubijt memoria quod fueram iam oblitus.Erant ca
argentei. lices XII. argentei omnes deaurati eiuſdem ponderis cum patenis,ſcilicet de
trium Mar- tribus marchis,dempto calice qui pertinebat ad maius altare,& is cæteros di
charum. midia marcha præcellebat. cuilibet calici erant ſpeciales ampullæ argenteæ,
Ampullæ ar- & pypis argentea ad hoſtias deputata . Præter hos calices erant tres aurei.
genteæ
Pixis argen- In uno horū poterat celebrari. qui etiam ſuas habuit ampullas & pyxidem
tea. ad hoſtias ex auro puriſſ.& margaritis, & perā ad corporalia filis aureis in-
Calices aurei ſertis miri operis & decoris. Habebant etiā calices alij ſuas peras ad corpora
tres. lia ex purpura & auriphrigijs adornatas . Erant Fiſtulæ quinq; ad cōmuni-
Fiſtulæ 5. candū argenteæ deauratæ.Erant colæ argenteæ nouem,per quas uinum po-
terat colari ſi neceſſe fuiſſet: præter eam quæ attinebat calici aureo & hæc au
rea erat.Hoc aureo calice ſolus pontifex uel prælatus eccleſię maioris in ſum-
mis feſtiuitatibus utebantur, Alij duo calices tantæ erāt quantitatis quod cū
ipſis diuina myſteria nequaquam poterant celebrari.Erat enim unus maior
altero , Minor habebat cum patena marcas auri electiſſimi XVIII. in
cuius pede per circuitum precioſi erant lapides ualde , & in patenæ circuitu
limbus eiuſdem operis ambiebat, & ipſe quidem gemmis precioſis non care
bat. calix maior quot marcas auri habuerit neſcio : certum autem eſt quod
ſpiſſitudo eius erat digiti, & per totū tam in pedę quàm ſupra gemmis erat
præcioſiſſ. adornatus.habebat etiam idē calix duas anſas quæ poterant ma-
nus replere leuantis , ſicut ſolent habere mortarij in quibus piperata & ſalſa
præparantur.huius patena talis erat latitudinis & ſpiſſitudinis quod ipſi cō-
gruebat,& ipſa gēmis per circuitū decorara.hic calix habebat altitudinē uni-
us ulnæ & capere poterat dimidiū ſeſtariū uini . Nec ab omni homine pote-
rat leuari à terra cōmode . Nullus me in hoc ſcripto arguat obſecro falſitatis
Nam

Nam Eccleſia ipſa & ſedes ab omnibus regibus & imperatoribus, principibus, comitibus, baronibus, liberis &c. & omni populo uenerabilis habebatur propter pontificum ſanctitatem, cleri deuotionē, ciuium pietatem, qui tamen in rigorem peſſimum, & ſuperbiam modo & duriciam ſunt conuerſi. O Maguntia felix, tot bonis inclyta, ſi tu mutares gentē rationis ac honoris egentem. Igitur quum ſicut iam ſupra dictū eſt, ſic pontifices ſe haberent, & clericalis diſciplina optime ſeruaretur, ita ut plebes clero, clerus prælatis obedientiam & reuerentiam exhiberent, inuicem honorātes, inuicem diligentes, præſidente tunc quodam Henrico Archiepiſcopo uiro utiq; pacifico, & benigno, ac multis uirtutibus dotato: diabolus qui hoc ferre non ualebat, ipſi uenerabili uiro, quia ueritatis ac pacis amator erat, lites & incōmoda excitauit. Nam quia ſemper ei erat cordi, ut clerus honore debito gauderet, populus iuſtitia regeretur, terra pace publica exultaret: ecce accuſatur apud papam, quòd ſomnolentus & inutilis haberetur. Quod uir uenerabilis ut cognouit, ſolennes nuncios pro ſua excuſatione ad ſummum pontificem decreuit protinus deſtinare. Miſit ergo omnium ſuorum ſecretiſſimum cognitorem quendam Arnoldum clericum, quem ipſe Archiepiſcopus ad præpoſituram maiorem promouerat iam recenter, tanquam eum qui non poſſet eſſe immemor beneficij tam nouiter conſecuti, & propterea eidem iam præpoſituram ſancti Petri etiam contulerat: Inſuper & Camerarium conſtituit ciuitatis Maguntinenſis. Erat autem idem Arnoldus miri ingenij & facundiæ, atq; congeſtor pecuniæ infinitæ. Is itaq; ueniens ad Curiam Romanam, pontificatumq; ambiens Magūtinenſem, primū ſibi Cardinales pecunia fauorabiles acquiſiuit: deinde duos ſpecialiter pecunia corrumpens qualiter de ſua propria promotione ageret, & poſtmodū conſummaret, cum illis familiarius pertractabat. Tandem ab illis inſtructus, & de ſe certificatus, cœpit in ſuum dominum accuſationis iacula dirigere, quem uenerat excuſare. Breuiter tantum in ſua proceſſit audacia, & effecit ut duos legatos deſtinari peteret huius rei cognitores & iudices: obtinuitq́ue eoſdem duos quos corruperat. Tandem tractu temporis multa interuenerūt facta, quæ ſicut ſcribentibus eſſet onerofum, ita legentibus tedioſum. Veniunt ergo legati Vuormaciam, Henricus Epiſcopus citatus comparet, nihil prętendere poterat pro ſe, qđ admittere uellent iudices ſiue legati ſupradicti. Præſidentes aūt iudicio in loco qui Neuhuſen uocatur, Henricum laudabilem uirum ab epiſcopatu amouent Maguntineñ. Arnoldum ſubſtituunt: dicebatur autem quòd Fridericus imperator huic negocio aſſenſum præbuerit, ſed occultū. Venerabilis uir Henricus tam manifeſta peruerſitate turbatus, ipſos peruerſos alloquitur in hunc modum. Si ad ſedem Apoſtolicam appellarem contra ueſtrum iniquum proceſſum, papa forſan ipſe nihil amplius attentaret, & nihil mihi accreſceret, niſi labor corporis, amiſſio rerū & afflictio ſpiritus, & euiſceratio mentis,

Henricus archiepiſcopus

Arnoldi malitia

Henricus ad Chriſtum appellat

& euacuatio gratię. Appello ergo ad dominum Ieſum Chriſtum tanquam iudicem iuſtiſſimum: uos cito ad eius tribunal, ibi mihi coram ſummo iudice me reſponſurũ exhibeo. Nõ enim iuſte, nec ſecũdum deum, ſed mercede corrupti, ſicut placuit iudicaſtis. At illi: Quũ tu pręceſſeris, nos ſequemur. Hæc aũt ridentes & deridentes dixerunt. Acta ſunt hæc anno gratiæ M. C. V.

Dominus Henricus abijt ad quoddam clauſtrum Ciſtercien̄. ordinis, non monachus effectus, ſed in cõſueto habitu uitam ducens. Arnoldus non moram faciens, quũ fuiſſet ut moris eſt ab imperatore regalibus inueſtitus, Maguntiam uenit, ibiq́ ſolenniter eſt ſuſceptus. Poſt annum ferè & dimidium uenerabilis Henricus præſul defunctus, deo ad quem appellauerat, totum proceſſum lachrymabiliter aſſignauit. Arnoldus autẽ primordia ſui conſecrans præſulatus, purpuram optimam de almaria tollens, ſibi fecit ueſtes, tunicam ſotcotium & mantellum, ut in imperatoris curia glorioſior appareret. Sed omnipotens deus non diu ſuſtinuit iſtud nefas: orta eſt enim diſſenſio ualde grauis inter ipſos ciues Maguntinen̄. Nam una pars dolebat uehementer uenerabilem uirum dominum Henricum ab epiſcopatu amotum: alia gloriabatur & ſuperbiebat Arnoldum ſubſtitutum. Erat enim oriundus de ipſa parte ciuitatis quæ Selehofen nominatur. Tam grauis autem creſcebat de die in diem inuidia inter ciues, ut tribus diebus in ſeptimana congrederentur, & per plateas cum gladijs, & fuſtibus, ac contis, cuſpidibus, & lanceis inuicem ſe mactarent, caderentq́ hinc & hinc tanquam oues occiſionis. Nec ſe Arnoldus interponere curauit pro pace & concordia reformanda: ſed ſuos fautores potius contra partem aduerſam animauit. Propter quod accidit ut pars illa de Selehofen quã fouebat & animauit Arnoldus, maius monaſterium occuparet, illoq́ pro caſtro uterẽtur cõtra aduerſarios. Durabat hæc diſſenſio dies multos, & clerus grauiter oppreſſus contemptus habebatur: quia iam copia maioris Eccleſiæ eis concedebatur ad diuinum officiũ exequendum, non niſi pro illorũ libitu laicorum, qui illud temere occupauerãt: & iam quidẽ multi uenerabilẽ Henricũ conquerũtur mortis debitũ exoluiſſe. Rem refero fratres omnibus illius ſeculi notiſſimam. Mors uenerabilis Henrici multis innotuit: peruenit etiã ad aures illorũ Cardinaliũ qui ab epiſcopatu eum amouẽtes ſe promiſerant ſequuturos, & ludentes ad alterutrum dixerunt: Ecce pręceſſit, ſuo tẽpore nos ſequemur. Et ecce tranſijt tempus breue, & ambo uno die moriuntur. Nam unus ſedens in ſede naturæ ut purgaret uentrem, omnia inteſtina ſua in cloacam eiecit, & animam miſerabiliter exhalauit. Alius manuum ſuarũ digitos articulatim abmordens & de ore expuens, deformatis manibus, quaſi ſe ipſum deuorãs expirauit. O deus ultionũ. d. d. ul. l. e. iuſtũ exercens iudicium, & in his omnibus nõ eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta. Audita ſunt hæc in terra noſtra & fama celebri diuulgata, nec à quoquam aliud dicebatur quàm Benedictus dominus

Sotcotium

Selehofen

Nemeſis ultio

dominus, qui uenerabilis Henrici iuſtè iniuriam uindicauit. Sic iſti dies ſuos clauſerunt. Creſcebat autem in malum uehementius odium & pugna ciuium prædictorum. Iam conducuntur de foris auxiliatores milites ab utraque parte, peruenitur iam ad maiores. Nam quidam comites promiſſionibus attracti huic prælio ſe immiſcuerunt. Tractatur ab utraq; parte de ſumptibus acquirendis: & pars quam fouebat Arnoldus, feſtinatum conſilium inuenerunt, & ut mutuo acciperent de Eccleſiæ ornatu, ſecretum habuere tractatum. Iam integritas ipſius ornatus in parte eſt nō modica uulnerata. O Cardinales carpinales, pacem de terra accepiſtis, & ut homines ſe inuicem interficiant, uos feciſtis. Quodcūq; mali prouenit, quæcūq; fuerint homicidia perpetrata, ueſtra eſt in cauſa peruerſitas, ueſtra eſt iniquitas operata, ut ueniat ſuper uos omnis ſanguis qui effuſus eſt, & deinceps effundetur. Ecce in omni terra non eſt qui huic malo uelit occurrere ad ſedandum, ſed creſcit & intumeſcit mare iſtud plenum frementium beſtiarum, uentis afflantibus utique ex inferno. Iam ſe immiſcet Arnoldus, qui quū eſſet Archiepiſcopus loci, fautores plurimos acquiſiuit in propriæ ciuitatis interitum & iacturam, nolens parcere ut quidā ei imponebāt, nec ſexui nec ætati. Propter quod conſilium pars aduerſa ut in mortē ſui domini armarentur, iniit. Longo ergo & ſecretiſſimo habito tractatu, in propoſito ſcelere ſe inuicem adhortantes, ſe roborant & cōiurant, tacent & abſcondunt quicquid pro ſua ſit malitia perpetrandum. Sed nihil opertum quod non reueletur. Per plures enim admonitus Arnoldus eſt præmonitus ut ſe cautius obſeruaret. Qui fertur ſuis monitoribus reſpondiſſe, Canes Maguntineñ. mordere non norunt, nec aliquid ualent quàm latratibus deterrere: à corde carentibus timeantur. Erat quidam Abbas in clauſtro Eberbach ordinis Ciſtercieñ. qui ipſum Arnoldū pro ſuis exceſſibus ſæpe literis arguit, & imminentia pericula intimauit. Erat quędam ſancta uirgo nomine Hildegardis, quæ per ſpiritum uidit ipſum Arnoldum citius moriturum: ſcripſiſſe quoq; dicitur ei in hæc uerba: Pater proſpice tibi, canibus enim ſunt funes abſtracti, qui inſequūtur te. Non aūt acquieuit monitis aliquorum. Accidit ut in uigilia Ioannis Baptiſtæ poſt prandiū de quodam oppido Bingen ciuitati Maguntineñ. appropinquaret, ac ſe in clauſtro monachorum iuxta muros ciuitatis ad ſanctū Iacobum in monte ſpecioſo, ſic enim dicitur, ſe locaret: & ecce Maguntineñ. uſq; in craſtinum ſeſe armant & condunt, ut quū in ipſo die Ioannis audita fuerit campana, quilibet ſit paratus: & factum eſt ita. Venit dies, & maturius ſolito prandent omnes, pulſatur campana, & à maximo uſq; ad minimum uniuerſa ciuitas cōgregatur. Præſul Arnoldus ſe iam dederat quieti, & audito campanæ ſonitu ultra q̄ credi poſſit uehementer expauit, & timor irruit ſuper eum, amiſſoq; rationis gubernaculo quid poſſet facere ignorabat. Obſtruxit autem repagulum & lapidibus & lignis quibus poterat, ianuas ōmes monaſterij memorati. Tur-

 ba autem

ba autem turbata ex aduerſo omnes portas & feneſtras,uel quoſcunq; alios exitus obſeruabat,ne euaderet quem quærebant. Iam ignem ad officinas ad mouebant: uix & cum multa difficultate monachi receſſum obtinuerunt: & dum monaſterium fumo plenum, flammiſq; per circuitum premeretur, ipſe præſul turrim monaſterij aſcendens, miſericordiam deprecatur, & ſi quem offendiſſet uerbo uel facto, ſatisfacturum ſe ſuppliciter pollicetur. Sed turba uiſo pontifice clamare cœpit furioſe, nec poterant ſupplicantis uerba præ tumultu turbatæ turbæ intelligi uel audiri. Sed admoto igne ad turrim in qua ſtabat, ipſum de turri deſcendere compellebant: flamma iam monaſterio dominatur. Videns ergo monachos obtenta ſecuritate abſcedere, tentat ſi forte & ipſe cum eis & inter eos poſſit euadere: aſſumpto itaque habitu monaſtico occultari tentat, ut & ignem qui inualuerat, & gladium euaderet, quem timebat. Apertis Eccleſiæ ualuis cum monachis fere abſceſſerat: ſed à quodam eſt cognitus & detentus infelix. Quidam primo gladiū uibrans collo Epiſcopi immerſit. Alter in fronte eius percutiens mucrone ab aure uſque ad aurem, ſuperiorem partem capitis ad inferius diuiſit. Sicq́ue actum eſt ut alij contis, alij fuſtibus, alij gladijs, alij lapidibus mactantes, ſolo tenus præcipitarent. Iacentem ſic & uulneribus & ſanguine deformatum uulgus nequam & peruerſum ueſtibus ſpoliarunt, quidam anulos de digitis abſtulerunt. Reliquiæ quædā quas collo pendentes ſolitus erat ferre, ab alijs ſunt ablatæ. Hæc autem circa horam nonam parum ante ueſperas ſunt peracta, nec poterant clerici ab ipſis malefactoribus aliquatenus obtinere, ut ſaltem occiſus in loco traderetur debito ſepulturæ. Sic ergo iacebat in campo ſuper foſſam ciuitatis, ubi canum & luporum tranſitus habebatur, deſiderantes eum & ab huiuſmodi beſtijs deuorari. Tribus diebus ſic nudus toto corpore manens, ueniunt aliquæ maledictæ fœminę, caſeorum, & ouorum, atq; olerum uenditrices, mercatrices, meretrices, ſaxiſq; dentes pontificis contuderunt. Aliæ uero ſtipites ardentes, & titiones fumantes eius gutturi infixerunt, adijcientes linguis & labijs maledicta. Poſt diem tertium canonici ſanctæ Mariæ ad gradus, iam incognoſcibilem & fœtentem furtim ſublatum, deferunt in ipſam Eccleſiam, lachrymoſis ſuſpirijs ſepeliendo. O furiam Maguntinam, o maledicta gens, dura corde, gens immitis, gens intractabilis, gens indomabilis, gens iniqua, inuiſa cœlo & terræ. Impia in deum, ſeditioſa in inuicem, temeraria in ſancta pace, quam nemo neminem honorantem honoret, nemo neminem amantem amet, nemo &c. Væ tibi infelix Maguntia, quæ proprium patrem mactas, ut te in ſuperbiam ponas, & parias genimina uiperarum. Acta ſunt hæc Anno Milleſimo centeſimo ſexageſimo.

O Cardinales, huius rei uos eſtis initium: Venite ergo uenite, haurite nunc, & ferte architriclino ueſtro diabolo, eiq́ue offerte cum ea quam deglutiſtis

gluſiſtis pecunia etiam uoſmetipſos. Perpetrato hoc ſcelere aliud ſibi curare ſatagunt, nullam clericis quorum intererat eligendi poteſtas, licentiam conce dentes. Aſſumptoq́ue quodam Rudolpho cognomine Clobelauch fratre Friderici ducis Zeringiæ in ſedem collocant, adhuc occiſi præſulis ſanguine fumigantem. Hoc autẽ factum eſt, ut poſſent ultionem imperatoriam quam meruerant euitare. Erat enim idem Rudolphus uir potens, amicus ipſius imperatoris conſanguineus propinquus. Hic pro inueſtitura regalium, & conſecratione ſua, ac pallio acquirẽdo, qđ eſt pontificalis honoris inſigne, conſultans ac pertractans, quando ſumpta nõ habentur in promptu, unde poſſint res huiuſmodi acquiri, quibus in honore ſuo acquiſitis dignitas obtineri, & obtenta ualeret conſeruari: & ad nutriendum ignem ſumptuoſæ ambitionis quaſi lignorum ſtruem ſecretiores conſiliarij conſilia ſubminiſtrant: Theſaurus Eccleſiæ nimius & inutilis perhibetur: quid enim grães atgẽteæ ad ſumigandum altare? poſſet & Eccleſia tota thurificari thuribulis cupreis habundanter. Item ad quid calices aurei & gemmati tantæ quantitatis, ut in eis non ualeant diuina myſteria celebrari? Hæc & ſimilia conſilia placuerũt. Quæ eo poterant facilius & citius adimpleri, quo percuſſo paſtore grex diſperſus, iam abierat uagabundus. Rudolphus ergo iam dictus Epiſcopus nominatur, diſponensq́ itineri ſuo brachium ab illa magna cruce, de qua ſupra mentionem fecimus quæ Benna uocabatur, ad uſus neceſſarios amputauit: fideliter promittens ſe reparaturum brachium æqualis ponderis & ualoris, ſi peracto negocio proſperũ iter ei faceret deus. Proficiſcitur uerſus Romam, ſed præuolauerat fama ad curiam, quæ facta fuerant manifeſtans: & papa tactus dolore cordis intrinſecus de morte crudeliſſima Archiepiſcopi, & de infamia intruſionis Rudolphi per manum laicam, & eorum maxime qui crimen homicidij perpetrarunt: ipſam intruſionem intrudentes cũ intruſo excommunicationis anathemate condemnauit. Rudolphus Clobelauch ad curiam non peruenit, inq́ uia diem clauſit extremum, proculdubio eius crucifixi occiſus brachio, cuius ipſe brachium amputarat. De theſauro hoc ſciatur, quòd qui olim affluxit, nunc uelocius auolauit. Magna eius pars imperatori creditur affluxiſſe, pars ab alijs ablata, pars Iudæis pignore obligata, pars furtim ſubtracta: diſperſi ſunt lapides ſanctuarij, non quidem in capitẽ platearum, ſed in burſas furantiũ. Quæ uindicta ſequuta ſit mortem domini Arnoldi, hic credimus non tacendum. Ab imperatore proſcripti perpetuo exilio ſunt damnati, hi ſcilicet qui manu nephanda ipſum facinus perpetrarunt: ipſa ciuitas omnibus iuribus & libertatibus ac priuilegijs perpetuo eſt priuata. Murus, & foſſatum, & aliæ turrium munitiones ſententialiter condemnata, & deſtructa funditus & euerſa, ita ut ciuitas ipſa deinceps lupis & canibus, furibus & latronibus pateat peruia: nec unquam reædificandi habeat facultatem: inſuper & plebs ipſa perpetua infamia ſubia-

Clobelauch

ceat,totius deinceps exors gratiæ & honoris: deſtuctæ etiam ſunt munitio-
nes ipſius Eccleſiæ in diuerſis locis, & Eccleſia multipliciter afflicta. Succeſſit
Conradus Bauarus poſt hoc dominus Conradus imperatoris conſanguineus, de Bauaria oriun-
dus. Sed ſuſcitauit diabolus inter imperatorē & Archiepiſcopū immortales
inimicitias, quia erat adhuc miſera Eccleſia Maguntineñ. amplius caſtigan-
da. Cauſam huius diſcordiæ longū eſſet enarrare, ideo prætermitto, nam &
præſentē materiā non contingit. Dominus itaq; Conradus imperatoris non
habens gratiā, exul & profugus fugit, Romā uenit, ibiq; imperatori quicquid
mali poterat fabricauit: Papa pro quadam cauſa imperatorē excōmunicauit:
ortumq; eſt graue ſchiſma inter Eccleſiam ſeu clerū & imperiū. In his omni-
bus dominus Cōradus fuit imperatori aduerſarius capitalis. Sic ergo iterum
Eccleſia Maguntineñ. patris ſpiritualis eſt ſolatio deſtituta. Nō erat qui cle-
ricos in ipſa diœceſi ordinaret, chriſma conſecraret, pœnitētes admitteret, mo
niales uelaret, capellas & eccleſias conſecraret. Hæc omnia mala ob uenera-
bilis Henrici ab epiſcopatu amotionē, cuius ſupra memoriā fecimus, pullula-
runt. O miſera Eccleſia Maguntineñ. quid pateris? o lugubre & amarum po
culum, quod tibi ita dei miſcuit ad potandum. Videns dominus Fridericus
imperator durum ſibi fore, & contra papam & Archiepiſcopum certamē ge-
Chriſtianus rere, domino Conrado aduerſariū ſuſcitauit. Inſtituit ergo dominum Chri-
ſtianum ſuæ quidem curiæ cancellariū, loco domini Conradi Bauari uirū uti-
que miræ prudentiæ, in rebus ambiguis & arduis ſubtiliſſimi conſilij & uelo-
ciſſimi inuentōrem. Erat etiā uir miræ patientiæ in aduerſis. Nulla in proſpe-
ris ſuperbia extollebatur, uultus benignitate omnibus gratioſus, & aliâs ho-
neſtis moribus adornatus. Hūc ergo quia tam Eccleſiaſticarū q̄ ſecularium
perſonarum fauorē cognouit habere, cōſtituit Epiſcopū Maguntineñ. Dura
uit hoc ſchiſma annis XVIII. Tandem dominus Chriſtianus ſe interponēs
inter papam & imperatorem, ambos ad concordiā reuocauit. Actumq; e ſt
de epiſcopatu Maguntineñ. ut domius Chriſtianus archiepiſcopatū Magū
tineñ. obtineret pacifice & quiete, & dominus Cōradus Saltzburgeñ. archie
piſcopatūaccipiens gubernaret. Erat etiam in ipſa Eccleſia à pueto enutritus.
Quieuerunt mala per tempus modicū, & dominus Chriſtianus obijt. Obijt
aūt iuxta Romam. Grauiter ægrotauit, uicinus erat ſummus pōtifex, qui epi
ſcopū ut proximaret, paternis literis hortabať. Quūq; papa ad Archiepiſco-
pum perueniſſet, ſed languor in tantum præualuerat, ut patri ſancto aſſurge
re non ualeret. Facta ergo confeſſione ſummo pontifici, de manu eius cōmu-
nicationem ſanctam accepit, aliaq; Eccleſiæ ſacramenta: & dominus papa ſa
cta & dicta indulgentia in pace abijt, & dominus Chriſtianus deo animam
reddens, mortem obijt. Audita morte domini Chriſtiani imperator intime
doluit, & uniuerſa eius curia, & omnes quotquot intellexerūt grauibus ſuſpi-
rijs ſunt turbati. Rurſum etiā miſera eccleſia Maguntineñ. plorās plorauit, q;
dolor eius renouatus eſt. Poſt hæc principes quidā dominū Conradū Saltz-

burgeñ.archiepiſcopũ,imperatoris recuperata gratia reformãt,ita ut ipſe imperator eundẽ archiepiſcopũ Conradum ad Maguntineñ eccleſiã redire poſtularet,qđ ipſe dominus Conradus maximo deſiderio affectabat.Suſcipiť ergo dominus Cõradus in eccleſia Maguntineñ.tanq̃ fuiſſet angelus dei.In cõtinenti aũt poſtea grauẽ ponebat exactionẽ in clerum, & mirati ſunt uniuerſi,& omnes qui audiebant dicebãt: Qualis eſt hic,qui tributariũ facit clerum?Sed cõualuit hæc preſſura,& exin hoc ſuis deinceps ſucceſſoribus relinquebat.Modico tẽpore poſt imperator Fridericus dũ trãſiturus eſſet riuulũ paruulũ qui pedibus poterat tranſmeari,impetu aquæ quaſi ſubmerſus eſt. Ipſe dicebať fuiſſe aliquantũ grauis uenerabili uiro domino Henrico archiepiſcopo, & ad ipſius depoſitionẽ occulte conſiliũ miniſtraſſe.Huic filius ſuus Henricus VI ſucceſſit,quieuitq; terra à prçlijs.Iam ſperabat eccleſia Maguntineñ. poſt tot calamitates, miſerias, preſſuras, iacturas, ærumnas, fletus & uulnera in ſtatũ ſurgere potiorẽ,& paſtoris proprij protectione & præſentia cõſolari.Sed adhuc diuia hoc ultio nõ admiſit,nã ignis egreſſus de foro fęni, quẽ ueniẽs uentus ab oriẽte detulit ſuper templũ, cõbuſtaq; eccleſia, & libri multi & boni,priuilegia quoq; multa,& ualde utilia ſunt cõſumpta,etiã pars ornatus magna partim ignibus deuorata,partim ꝑ aſportationẽ ſubtracta. Venerabilis aũt põtifex dñs Conrad.nouã monaſterij fabricam inchoauit, ſed nõ cõſummauit.In his omnibus nec clerus à ſuis ſe laſciuijs tẽperauit,nec laici à ſua malitia reſpirarunt.Poſt paucos annos uentus ueniẽs ab occidente pinnaculũ templi deiecit. Erat aũt ligneũ & ſupeř ciboriũ antiquũ collocatũ. Cũ tanto aũt impetu in ipſam ſtructurã uentus irruit occidẽs,ut quaſdã trabes in Rhenũ mitteret,quaſdã ultra Rhenũ ad miliare iuxta uillã Hocheim in aëre deportaret.Certiſſimũ à multis famabatur,ꝙ nõ uentus ſed diabolus hoc feciſſet. Erant enim trabes quercinæ & abiegnæ quantitatis illius quæ in torcularibus ſolẽt eſſe.Ego memor ſum iſtud ultimũ accidiſſe.In om̃ibus his non eſt auerſa ira domini,ſed adhuc manus eius extenta.Poſt hæc iter cœpit idẽ archiepiſcopus transfretare,& de manibus Sarracenorũ eripere terrã ſanctã, atq; reſtituere cultui Chriſtiano: ſeipſum & alios multos cruce ſignauit, mare tranſiuit,ferè tribus annis militãs domino in ꝑtibus trãſmarinis.Circa finẽ anni tertij Henricus moriť imperator:heu heu,uæ terræ de partibus Hieroſolymitanis. Redit archiepiſcopus, terrã rẽpit deſolatã incẽdijs & rapinis. Nuſq; enim ubi rex nõ eſt,gubernator uel potẽs,nõ poteſt à populo pax haberi.Deſiderať ab omnibus Conradi archiepiſcopi aduẽtus,& ecce uenit deſideratus,& terrã inuenit prælijs & incẽdijs conturbatã,ſtudebatq; omni deſiderio pacẽ terris,& quietẽ prouinciæ reformare:& hoc feciſſet,ſi mortis debitum nõ ſoluiſſet. Graui eñ ægritudine fatigatus,& cũ de die in diem ſe cõualeſcere ſperaret,ſubito & inſperata morte pręuẽtus deo ſpm̃ reddidit. M.C C.

Henricus imperator

Librorum conflagratio

Audita morte Archiepiſcopi dux Bauariæ filius fratris eius omnem theſaurum & ornatum quem in caſulis, & inſulis, & cappis habuit copioſum, &

Eccleſiæ donare depoſuerat Maguntinẽ. abſtulit uiolenter: quod tamen deus non reliquit inultum. Nam & ipſe dux poſt multum temporis interfectus, turpiter interijt, neque corpori Chriſti participans, neque regno, ut exiſtimatur, Equidem iuſte ſatis ſuperq́ue ſatis, ut qui beatum Martinum debito ſibi decore ſpoliauerat & ornatu, ipſe quoque cœleſti ornatu & gloria priuaretur. O altitudo & profunditas iudiciorum iuſti iudicis dei, terribilis in conſilijs ſuper omnes filios hominum. Imperator abierat, & ſurgunt duo reges pro imperio litigantes: non eſt qui à malis imminentibus ſe abſcondat. Maguntinẽ. Archiepiſcopus non eſt, & duo pro eo quis eorum fiat maior decertant. Ex utraque parte amici & fautores promiſſionibus & muneribus acquiruntur. Et turpe eſt dicere, ipſi clerici electores ſimoniæ uitio maculantur, & multiplicantur mala ſuper terram, & ſcinditur Eccleſia Maguntinenſium. Qui uni adhærent, cum eo recedunt; alij remanent cum altero. Sufficere poterat ad deſolationem terræ unum ſchiſma. Sed funes peccatorum dupliciter circumplexi, difficilius diſſoluuntur. Peruertunt cuncta ſimul hæc duo ſchiſmata iuncta, Regum, pontificum, nec nouit amicus amicum. Vna pars quæ remanſerat canonicorum cum ſuo electo excommunicatur. Sed ipſi hanc excommunicationem ſe ſimulantes ignorare, diuina celebrare non omittunt. Durauit hæc contumacia annis VIII. Contigit poſt hæc ut rex Philippus, qui fouebat hanc partem interdictam, occideretur in ciuitate Bambergenſi, & hæc pars debilitata eſt, atque fautores alterius Epiſcopi qui de ciuitate exierant, conualuere. Anno domini Milleſimo ducenteſimo octauo. Principes poſt mortem Philippi regis in Othonem conueniunt, qui fuerat aduerſarius Philippi pro imperio, cuius parti etiam papa fauebat. Iſte Otho maturauit ad papam uenire pro imperiali conſecratione: ſolenniter proficiſcitur, conſecratur: poſt annum excõmunicatur. Eiꝗ filius Henrici imperatoris rex Siciliæ Fridericus ſuſcitatur à papa: redeunt mala, ſurgunt incendia, ſpolia reuiuiſcũt. Fridericus uenit de Apulia contra Othonem: poſt annos aliquos Otho moritur, Fridericus diſpoſitis pro ut melius potuit rebus, Romam proficiſcitur in imperatorem conſecratur Anno domini Milleſimo ducenteſimo uiceſimo, ab Honorio papa. Quo mortuo Gregorius papa ſuccedit. Hic etiam Fridericum excõmunicauit, lætantur prædones, & exultant lictores capta præda, Conuertuntur uomeres in gladios & falces in lanceas, non eſt qui in latere non deferat chalybem & lapidẽ in præparationẽ incendij, & in exuſtionẽ: omnia mala confluũt ſpecialiter ſuper Eccleſiam Maguntinẽ. & maxime circa partes Rheni de ciuitate Spirenſi uſqꝫ Colonienẽ. Poſt mortẽ domini Siphridi archiepiſcopi Maguntinẽ ſenioris ſuccedit dominus Siphrid. fratris eiuſdẽ filius: hic duobus annis laudabiliter uixit. ſed quia elati cordis erat & ſuperbiæ magnæ, nimis ſe cõtra Fridericum imperatorẽ erexit, nõ quidem ut diuinã, ſed papalem gratiã obtineret. Graui etenim

Diſſidium inter Othonem & Philippum

Schiſma inter duos Archiepiſcopos

Otho

Fridericus II.

ui etenim infamia non ſolum apud papam,ſed & apud omnes homines la/borabat.Hic ergo uultum & animum leonis indués, Leo factus eſt,& cœpit orphanos & uiduas facere, uillas comburere, ciuitates deſtruere, homines deuorare,terram in deſertum deducere,& papæ mirifice complacere.Et quia iam inquiſitionis literas contra Epiſcopum dederat, ex hijs factis fratrem uenerabilem appellabat. Hic Siphridus Epiſcopus malum opus operatus eſt,qui per flammam ignis terram depauperauit,& theſauros Eccleſiæ abla tos,prædonibus diſpertit, dedit raptoribus, iuſtitia eius non manet in ſecu/lum ſeculi. Is itaque Lantgrauium Thuringiæ in regem eligi procurauit:ſed breui uiuens tempore,& regnum & animam reſignauit. Interea Gregorius papa moritur, ſedes uacat annis duobus uel tribus. Huic autem papa ſucce/dit Innocentius quartus,qui in concilio Lugduneñ contra Fridericum impe/ratorem depoſitionis ſententiã promulgauit.Mortuo Lantgrauio rege Vuil helmus comes Hollandiæ in regem eligit̃ tantũ ab Archiepiſcopis Magun/tineñ.& Colonieñ.Poſt breue tempus dominus Siphridus Archiepiſcopus etiã rebus ualedicit humanis,abiens in regionem longinquã,nec tamen ideo ceſſant mala.Conuenerunt ergo fratres Eccleſiæ Maguntineñ.tractantes de patre futuro, perſuaſi qui poſſet ipſam tot & tam grauibus oppreſſam mi/ſerijs, & tanto tempore iam plorantem paternis affectibus conſolari, & con corditer in uenerabilem uirum dominum C. Colonieñ Archiepiſcopum uota ſua tranſtulerunt, poſtulantes à ſede Apoſtolica ipſum ſibi præfici in paſtorem: ſed heu heu hoc non poterat obtineri,non eſt hæc poſtulatio ad/miſſa, ſed electio capitulo reſtituta. Et ne Archiepiſcopus Colonieñ. ægre ferret ſuum deſiderium non completũ,ipſi legationis dignitas eſt commiſſa: conſedere rurſum fratres Eccleſiæ Maguntineñ. eligunt ſuum præpoſitum nomine Chriſtianum, qui à cunabulis fuerat in ipſa Eccleſia enutritus. Ea/dem die eſt à legato qui tũc erat præſens,cõfirmatus,& à rege regalibus inue ſtitus die Petri & Pauli. Omnia hæc acciderunt uno anno,ſcilicet quòd do/minus Colonieñ.eſt poſtulatus,quòd factus eſt legatus, ꝙ dominus Chri/ſtianus factus eſt Epiſcopus, & conſecratus quòd pallium eſt aſſequutus. Omnes religioſi,& qui deum præ oculis habere credebantur,ſuper huius ho minis promotione gaudebant,ſperantes pacẽ rebus dari maxime,quia idem bellicis rebus non fuerat aſſuetus:etiam qui negocio fuerant inimici, congra/tulantur ei. Sed non ſtetit diu in epiſcopatu: accuſatur enim apud papam quòd omnino inutilis eſſet Eccleſiæ,& quòd euocatus ad expeditiones regis inuitus ueniret: hoc autem uerum erat, eo quòd fierent incendia, ſectiones uinearum, deuaſtationes ſegetum. Dicebat etenim nequaquam decere ta/lia ſacerdotem. Sed quicquid deberet per gladium ſpiritus quod eſt uer/bum dei, omnimode ſe promptum aſſerebat, & uoluntarium ſeruitorem. Quumque eius prædeceſſorum ſequi ueſtigia moneretur, reſpondit.

Scriptum

Sigefridus II

Chriſtiani pietas

Deponitur, q̃ nollet bellare

Scriptum eſt, Mitte gladiũ in uaginam. Ob hoc in odium regis & multorum incidit laicorum. Qui omnes eum accuſantes, apud papam obtinuerunt eum ab epiſcopatu omni ſubmoueri. Ceſſit ergo Anno domini M. CC. LI. Subſtitutus eſt autem ab eodem legato adoleſcens ſubdiaconus Gerhardus nomine, filius comitis Conradi, qui dicebatur Syluester Comes. Hũc autem ſubſtituit Cardinalis presbyter & legatus inductus à quodã Henrico Archiepiſcopo Herburgduneñ. qui ſocius erat ipſius legati: nec tamẽ hoc ipſe Henricus Archiepiſcopus conſuluit ſine cauſa: acceperat enim occulte CC. marchas pecuniæ numeratæ à Gerhardo, quem idem Archiepiſcopus inſtitui procurauit. Nihil opertum quod non reueletur. Præter has autem CC. marchas factæ ſunt deſtructiones multæ Eccleſiæ Maguntineñ.

Vualdgrauen

Excriptum Maguntiæ è libro quodam uetuſto.

FINIS.

INDEX TERNIONVM.

α β a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z.
A B C D E F G H I K.
Omnes terniones præter β quaternionem.

BASILEAE EX OFFICINA IO. HERVAGII, MENSE MARTIO ANNI M. D. XXXII

